

Α. ΜΑΤΑΡΑΣΗ
Σ. ΠΑΠΑΣΤΑΜΑΤΙΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΝΕΩΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ 1968

Φουβέρη ρη

12.10

05

ΙΣΤΟΡΙΑ

Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΔΩΡΕΑ

ΕΘΝΙΚΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Α. ΜΑΤΑΡΑΣΗ ΚΑΙ Σ. ΠΑΠΑΣΤΑΜΑΤΙΟΥ
ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΩΝ

46093

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΝΕΩΤΑΤΩΝ

ΧΡΟΝΩΝ



Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΘΗΝΑΙ 1968

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

18293

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΓΕΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΗ

ΓΙΑ ΤΟ ΛΥΚΕΙΟ

Β' ΛΥΚΕΙΟΥ



ΕΚΔΟΣΗ 1992

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Χ Εἰς τὴν περυσινήν μας Ἱστορίαν ἐδιδάχθημεν τὰ ἑξῆς:

Πρῶτον τὴν συνέχειαν τῆς Ἱστορίας τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἀπὸ τοῦ ἔτους 146 π.Χ. μέχρι τοῦ Μ. Κωνσταντίνου (306 μ.Χ.). Ἐμάθομεν δηλ. ὅτι οἱ Ρωμαῖοι, ἀφοῦ ὑπέταξαν τὴν Καρχηδόνα καὶ τὰ Ἑλληνικὰ Κράτη, ἔγιναν κύριοι τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου («Μάρε Νόστρον») καὶ ἐπέβαλον εἰς τὴν ἀχανῆ αὐτοκρατορίαν των τὴν «ρομαϊκὴν εἰρήνην». Ἐπίσης εἶδομεν πῶς διεσταύρωσαν τὰ ἰδικά των πολιτιστικὰ ἀγαθὰ μὲ τὰ ἀνώτερά των ἑλληνικὰ καὶ διεμόρφωσαν τὸν Ἑλληνορομαϊκὸν πολιτισμὸν.

Δεύτερον ἐδιδάχθημεν τὴν μεταβατικὴν περιόδον ἀπὸ τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας εἰς τὴν Βυζαντινὴν, πὸν περιλαμβάνει τοὺς χρόνους τοῦ Μ. Κων|τίνου, τοῦ Μ. Θεοδοσίου, τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τῶν διαδόχων του (306 - 610 μ.Χ.), ἤτοι τοὺς πολέμους πὸν διεξήγαγον οἱ μεγάλοι αὐτοὶ αὐτοκράτορες ἐναντίον βαρβάρων ἐπιδρομέων καὶ τὰς προσπάθειάς πὸν ἔκαναν νὰ ἀνυψώσουν τὸν Ἑλληνορομαϊκὸν πολιτισμὸν, ἐνισχύοντες αὐτὸν καὶ μὲ τὰς εὐγενεσετέρας ἰδέας τοῦ Ἐὐαγγελίου. Εἰς τὴν συνέχειαν ἐγνωρίσαμεν τὴν κυρίως Βυζαντινὴν Ἱστορίαν (610 - 1453 μ.Χ.). Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἡ Αὐτοκρατορία τοῦ Βυζαντίου ἔλαβε καθαρὸν ἑλληνοχριστιανικὸν χαρακτήρα, ἀνέπτυξε δὲ ζηλευτὸν πολιτισμὸν, τοῦ ὁποίου τὸ φῶς ὄχι μόνον διεφύλαξεν ἐπὶ χίλια περίπου ἔτη, ἀλλὰ καὶ ἐπέτυχε νὰ τὸ μεταλαμπαδέυῃ εἰς πλείστους ὄσους βαρβάρους λαούς, μέχρις ὅτου ὑπέκλυψεν εἰς τὴν τουρκικὴν ὁρμὴν ἐξ Ἀνατολῶν.

Τέλος, ἀπὸ τὸν Μεσαίωνα τῆς Δύσεως διεξήλθομεν τὰ σχετικὰ μὲ τὴν αὐτοκρατορίαν τοῦ Μ. Καρόλου, τὸ φεουδαρχικὸν σύστημα πὸν ἐπεκράτησεν εἰς τὴν Ἐυρώπην καὶ τὴν Ἰδουσίαν τῆς Ἁγίας Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας τοῦ Γερμανικοῦ Ἔθνους. Δὲν παρελείψαμεν δὲ νὰ παρακολουθήσωμεν καὶ τὰς περιπετείας τῶν Σταυροφορῶν καθὼς καὶ τὴν

ανάπτυξιν τῶν πόλεων καὶ τῆς ἀστικῆς τάξεως εἰς τὴν Δύσιν καὶ κατελήξαμεν εἰς τὸν Ἑκατονταετῆ Πόλεμον μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας (1453), πὺν συνετάραξε τὸν δυτικὸν κόσμον.

Ἡ ἐφετεινὴ μας Ἱστορία διὰ τὴν Γ' τάξιν τοῦ Γυμνασίου εἶναι μεγαλυτέρα εἰς ὕλην καὶ δι' αὐτὸ διαιρεῖται εἰς τρία μέρη:

Μέρος 1ον : Εἰς τὴν Ἱστορίαν τῶν Νέων Χρόνων, ἀπὸ τῆς Ἀλώσεως τῆς Κων/λεως μέχρι τοῦ Συνεδρίου τῆς Βιέννης (1453 - 1815).

Αὐτὴ περιλαμβάνει τὰ ἐξῆς γεγονότα, τὰ ὁποῖα μετέφεραν μὲ μεγάλα βήματα τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τὴν ἀχλὺν τοῦ Μεσαίωνος εἰς τὸν πολιτισμὸν : τὸν σχηματισμὸν νέων κρατῶν εἰς τὴν Δύσιν, τὰς μεγάλας ἐφευρέσεις καὶ τὰς ἀνακαλύψεις νέων χωρῶν καὶ τὴν φωτεινὴν περιόδον τῆς Ἀναγεννήσεως τῶν γραμμάτων, τῆς τέχνης καὶ τῶν ἐπιστημῶν. Ἐπίσης πραγματεύεται τὴν μεταρρυθμίσιν καὶ τὰς θρησκευτικὰς ταραχὰς τῆς, τὴν ἐξάπλωσιν τῶν Εὐρωπαίων εἰς τὰς ἀποικίας καὶ τὴν ἐκρηκτικὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν. Τέλος τὴν σκοτεινὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς πρώτας ἐξεγέρσεις τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ.

Μέρος 2ον : Εἰς τὴν Ἱστορίαν τῶν Νεωτέρων Χρόνων, πὺν ἀρχίζει ἀπὸ τὸ Συνέδριον τῆς Βιέννης (1815) καὶ φθάνει ἕως τὰς παραμονὰς τοῦ Α' παγκοσμίου πολέμου (1914).

Κατὰ τὴν περιόδον αὐτὴν θὰ διδαχθῶμεν ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν, ἀναλυτικώτερον, τὸν Ἱερὸν Ἀγῶνα τῶν προγόνων μας τοῦ 1821, τὴν κυβέρνησιν τοῦ Καποδιστρίου καὶ τὴν βασιλείαν τοῦ Ὁθωνος καὶ τοῦ Γεωργίου τοῦ Α'· συνοπτικώτερον δὲ τὴν ἱστορίαν τῶν ἄλλων προηγμένων λαῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τοῦ κόσμου κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς αὐτῆς περιόδου (1815 - 1914).

Μέρος 3ον : Εἰς τὴν Ἱστορίαν τῶν Νεωτάτων Χρόνων ἀπὸ τοῦ 1914 μέχρι τῶν ἡμερῶν μας.

Κατ' αὐτὴν θὰ ἐκθέσωμεν τοὺς δύο καταστρεπτικὸς διὰ τὴν ἀνθρωπότητα παγκοσμίους πολέμους 1914 - 1918 ὁ Α' καὶ 1939 - 1945 ὁ Β', τὴν ἱστορίαν τοῦ μεσοπολέμου (1918 - 1939), καθὼς ἐπίσης καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ μεταπολεμικοῦ κόσμου (1945 - 1960), τολίζοντες ἰδιαιτέρως τὰς περιπετείας τῆς Πατρίδος μας καὶ τὴν θέσιν τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ ἐνώπιον τῶν προβλημάτων τῆς συγχρόνου ἐποχῆς.

ΜΕΡΟΣ

A'

ΟΙ ΝΕΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟΝ

Ο 15ος ΚΑΙ 16ος ΑΙΩΝ

Οι δύο αυτοί αιώνες θεωρούνται ως η πλέον αξιοσημείωτος περίοδος τῆς νεωτέρας ιστορίας. Παρουσιάσθησαν τότε μεγάλοι ἄνδρες, ἔγιναν ἔργα μεγάλα καὶ συνέβησαν γεγονότα σπουδαῖα.

Ἐκ τῶν ἱστορικῶν φυσιογνωμιῶν, αἱ ὁποῖαι μὲ τὴν ὅλην δρᾶσιν τῶν ἔφεραν σημαντικὰς μεταβολὰς εἰς τὴν κατάστασιν πού ἐπεκράτει εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ τὸν Μεσαίωνα, ἀξιομνημόνευτοι εἶναι ὁ Γουτεμβέργιος, Μωάμεθ ὁ Κατακτητῆς, ὁ Ἐρασμος, ὁ Κολόμβος· ἀλλὰ ἐξ ἴσου σπουδαῖοι καὶ ὁ Λεονάρδος Ντα Βίντσι, ὁ Κοπέρνικος καὶ ὁ Λούθηρος, ὁ Σαίξπηρ καὶ ἡ Ἐλισάβετ τῆς Ἀγγλίας κ.ἄ.

Ἰδιαιτέρως ἀξιόλογα γεγονότα θεωροῦνται: ἡ ἐφεύρεσις τῆς τυπογραφίας, ἡ τελειοποίησις τῶν πυροβόλων ὄπλων καὶ τῶν μέσων ναυσιπλοΐας. Ἐκ τῶν σπουδαῖων γεγονότων, ἡ κατάλυσις τοῦ φεουδαρχισμοῦ καὶ ἡ διαμόρφωσις ἐθνικῶν κρατῶν, ἡ ἀνακάλυψις νέων θαλασσίων δρόμων καὶ ἀγνώστων χωρῶν, ἡ ἀναγέννησις καὶ αἱ θρησκευτικαὶ μεταρρυθμίσεις.

Οἱ δύο αὐτοὶ αἰῶνες εἶναι ἡ χαραυγὴ μιᾶς νέας ἐποχῆς διὰ τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν ἀνθρωπότητα. ✧

1 ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 15ον ΑΙΩΝΑ

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΙΣ ΕΘΝΙΚΩΝ ΚΡΑΤΩΝ

Ἄγωνία κατέλαβε τοὺς εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς, ὅταν ἔμαθον τὴν πτώσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐφοβοῦντο ὅτι ἡ ἴδια τύχη τοὺς ἀνέμενε, διότι ἡ Εὐρώπη δὲν εἶχε κρατικὴν ἐνότητα. Ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία καὶ ἡ Ἁγία Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία τοῦ Γερμανικοῦ Ἔθνους, ποὺ ἄλλοτε εἶχον σφυρηλατήσῃ τὴν ἐνότητα τοῦ δυτικοῦ κόσμου, τώρα ἀδυνατοῦν νὰ τὴν ἐπιτύχουν, διότι ἐπικρατοῦν δύο πολιτικὰ συστήματα ποὺ μὲ τὰ ἀντίθετα συμφέροντά των ὑπονομεῦουν κάθε προσπάθειαν ἐνώσεως : πρόκειται διὰ τὸν φεουδαρχισμὸν καὶ τὰς πόλεις.

Ἐπειτα ἀπὸ τὸν διαμελισμὸν τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Καρολομάγνου (843, *συνθήκη τοῦ Βερντέν*) κρατικὴ ἐνότης δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὴν Δύσιν. Ἡ Ἁγία Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία τοῦ Γερμανικοῦ Ἔθνους ἔχασε τὴν δύναμίν της, μόλις οἱ Οὐγγροὶ ἐπιδρομεῖς ἔπαυσαν νὰ εἶναι ἐπικίνδυνοι. Ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία, ποὺ ἄλλοτε μὲ τὰς Σταυροφορίας εἶχε φέρει κάποιαν πολιτικὴν ἔνωσιν εἰς τὴν Εὐρώπην, τώρα εἶναι ἀνίσχυρος νὰ ἐνώσῃ τοὺς εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς ἐνώπιον τοῦ τουρκοῦ κινδύνου, διότι ἡ πολιτικὴ διαίρεσις τῆς Εὐρώπης εἰς φέουδα καὶ εἰς ἀνεξαρτήτους πόλεις δὲν ἐπέτρεπε τοῦτο.

Κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα μ.Χ. ἀρκεταὶ πόλεις εἶχον ἀναπτυχθῆ ἀπὸ τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς ἐπιχειρήσεις εἰς τοὺς συγκοινωνιακοὺς κόμβους εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Εὐρώπης ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ παράλιά της, ὅσα εἶχον φυσικοὺς λιμένας, ἀπὸ τὴν Ἀδριατικὴν θάλασσαν ἕως τὴν Βαλτικὴν καὶ τὰς Σκανδιναβικὰς ἀκτὰς. Ἐξ αὐτῶν σπουδαιότεραι ἦσαν ἡ Βενετία, ἡ Γένοα, ἡ Φλωρεντία, ἡ Βαρκελώνη, ἡ Λισαβών, ἡ Διέπη, τὸ Ἄμστερνταμ. Ἐξ ἄλλου 90 πόλεις τοῦ λεγομένου «Χανσεατικοῦ συνδέσμου»¹ μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὴν Βρέμην καὶ τὴν Λυβέκην εἶχον δημιουργήσει ἔνωσιν διὰ νὰ ἐκμεταλλεύονται μόνον αὐταὶ τὸ ἐμπόριον τῆς Β.Α.

Ευρώπης. "Ολοι γενικῶς αἱ πόλεις ἦσαν σχεδὸν ἀνεξάρτητοι διοικούμεναι ἀπὸ συμβούλια ἐμπόρων. Αἱ περισσότεραι ὅμως ἀνεγνῶριζον μίαν κατ' ὄνομα μόνον κυριαρχίαν τοῦ βασιλέως ἢ ἐνὸς τιμαριούχου.

Τὸ πολιτικὸν σύστημα, ποῦ ἠμπόδιζε τὴν ἔνωσιν τῶν λαῶν εἰς ἔθνικα κράτη, ἦτο ἡ *φεουδαρχία* ἢ ὁ *τιμαριωτισμός*. Τὸ σύστημα αὐτὸ εἶχε καταλήξει εἰς τὸν τεμαχισμόν τῆς Ευρώπης εἰς μεγάλας ἐδαφικὰς περιοχάς. *Οἱ φεουδάρχαι* καὶ *οἱ δουλοπάροικοι* τῶν ἔζων ἀπομονωμένοι εἰς τὸ φέουδον καὶ ὁ δημόσιος βίος εἶχε συγκεντρωθῆ εἰς τοὺς πύργους τῶν. Ἐθνικὰ κράτη μὲ κεντρικὴν ἐξουσίαν δὲν ὑπῆρχον· ὑπῆρχον ὅμως εἰς μίαν περιοχὴν συγκεντρωμένα φέουδα μὲ χαλαρὰν ἐξάρτησιν ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς, ὅπου ὁ φεουδάρχης ἔκανε ὅ,τι ἤθελε, χωρὶς νὰ λογοδοτῆ εἰς τὸν βασιλέα.

Οἱ βασιλεῖς ἐμίσουν τοὺς φεουδάρχας διὰ τὴν ἀνυπακοήν τῶν, τὰ ἴδια ὅμως αἰσθήματα ἔτρεφον καὶ οἱ χωρικοὶ καὶ οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων πρὸς τοὺς φεουδάρχας, ἐπειδὴ αὐτοὶ τοὺς ἐπίεζον μὲ ὑπερόγκους φόρους ἢ ἐλήστευον τὰ ἀγαθὰ τῶν. Ἔτσι τὸ κοινὸν μῖσος ἠνάγκασε τὰς πόλεις καὶ τοὺς βασιλεῖς νὰ ἐνωθοῦν εἰς κοινὸν ἀγῶνα ἐναντίον τῶν φεουδαρχῶν. Οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων ἐδέχθησαν τώρα νὰ ὑπακούουν εἰς τοὺς βασιλεῖς καὶ νὰ παρέχουν εἰς αὐτοὺς οἰκονομικοὺς πόρους. Μὲ τὰ χρήματα δὲ τῶν πόλεων οἱ βασιλεῖς ἠγόρασαν πυροβόλα ὅπλα καὶ ὠργάνωσαν *μισθοφορικὸν στρατόν*, παντοδύναμοι δὲ πλέον ὑπεχρέωσαν τοὺς φεουδάρχας εἰς ὑποταγήν. Κατόπιν ἤνωσαν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν ὅλα τὰ ἐλευθερωμένα φέουδα τῆς περιοχῆς τῶν, ποῦ εἶχον κοινὴν φυλετικὴν προέλευσιν καὶ ἐπέτυχον τὴν *γεωγραφικὴν* καὶ ἔθνικὴν ἐνότητα τῆς χώρας τῶν. Ἀπερίσπαστοι ἔπειτα ἐστερέωσαν καὶ ὠργάνωσαν τὰ οἰκονομικὰ καὶ τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους τῶν ἀποκρούοντες καὶ τοὺς ξένους ἐπιδρομεῖς. Εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ Ἰσπανίαν ἡ συγκεντρωτικὴ αὐτὴ κυβέρνησις εὐρίσκεται ἐξ ὀλοκλήρου εἰς χεῖρας τοῦ βασιλέως.

Μὲ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ ἐθνικοῦ κράτους κάθε λαὸς συνηθίζει πλέον νὰ διακρίνη τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, νὰ σχηματίζῃ σαφεστέραν ἰδέαν τῆς πατρίδος του καὶ νὰ ἀποκτᾶ τὴν συναίσθησιν ὅτι τὰ συμφέροντά του εἶναι κοινὰ μὲ τὰ συμφέροντα τοῦ ἐθνικοῦ συνόλου.

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

Ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους εὐρίσκετο εἰς πολὺ χαμηλὸν ἐπίπεδον. Τὸ οἰκονομικὸν σύστημα ἦτο κλειστὸν εἰς τὸ φέουδον. Βασικὴ πηγὴ τῶν ἀγαθῶν τοῦ βίου διὰ τὸν φεουδάρχην καὶ τοὺς ὑπηκόους του ἦτο ἡ γῆ καὶ τὰ γεωργικὰ προϊόντα. Τὰ μέσα παραγωγῆς καὶ ἐπεξεργασίας εὐρίσκοντο εἰς χεῖρας τοῦ τιμαριούχου. Τὰ δημητριακὰ του π.χ. ὁ χωρικός ἔπρεπε ὑποχρεωτικῶς νὰ τὰ ἀλέθῃ εἰς τὸν μύλον τοῦ ἄρχοντος, διὰ νὰ λαμβάνῃ ἐκεῖνος τὸ δικαίωμα ἀλέσεως. Ὁ κάθε πύργος ἀπετέλει χωριστὴν οἰκονομικὴν μονάδα, ὅπου παρήγοντο τόσα εἶδη ὅσα ἐχρειάζοντο νὰ καταναλωθοῦν εἰς τὸ φέουδον.

Τὸ ἐσωτερικὸν ἐμπόριον ἦτο πρωτόγονον, διότι δὲν ὑπῆρχον ἀσφαλεῖς δρόμοι. Οἱ ἄνθρωποι δὲν ἀπεμακρύνοντο ἀπὸ τὰ χωρία καὶ τὰς πόλεις των, διὰ νὰ ἀναπτύξουν οἰκονομικὰς σχέσεις. Μόνον αἱ μεγάλαι πανηγύρεις, ποὺ ἐγίνοντο μίαν φορὰν τὸ ἔτος εἰς τὰς κεντρικὰς πόλεις, ἐδημιούργουν κάποιαν ἐπικοινωνίαν καὶ οἰκονομικὰς σχέσεις.

Ἀπὸ τοῦ 15ου αἰῶνος τὸ ἐσωτερικὸν ἐμπόριον ἀρχίζει νὰ ζωηρεύῃ καὶ νὰ ἐξέρχεται ἀπὸ τὴν κλειστὴν μορφήν ποὺ εἶχε κατὰ τὸν Μεσαίωνα. Πηγὴ τοῦ ἐμπορίου εἶναι ἡ γεωργία, ἡ κτηνοτροφία καὶ ἡ βιοτεχνία, ποὺ ἐπεξεργάζεται τὰ κτηνοτροφικὰ καὶ γεωργικὰ προϊόντα. Γενικῶς, αἱ ἐμπορικαὶ καὶ οἰκονομικαὶ σχέσεις εἰς τὸ ἐσωτερικὸν μεταξύ τῶν διαφόρων περιοχῶν ἢ πόλεων εὐρύνονται ἀπὸ τὸν 15ον αἰῶνα, ἀλλὰ συναντοῦν ἀκόμη φράγμα εἰς τὰ σύνορα, ὅπως εἶναι π.χ. τὰ μεγάλα διόδια καὶ τὰ φιλοδομήματα εἰς τοὺς φρουροὺς τῶν συνόρων· ἐπίσης ἡ ἔλλειψις ἀσφαλείας ποὺ δημιουργεῖ κινδύνους διὰ τοὺς ἐμπόρους.

Περὶσσότερον δραστήριον κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα εἶναι τὸ θαλάσσιον ἐμπόριον ποὺ διεξήγον αἱ πόλεις τῆς Μεσογείου (*Βαρκελώνη, Μασσαλία, Γένοβα, Πίζα, Βενετία*). Αὐτὰ μετακομίζουν εἰς τὴν Δύσιν τὰ προϊόντα τῆς Δυτικῆς Ἀσίας καθὼς καὶ τὰ προϊόντα ποὺ μεταφέρουν ἀπὸ τὴν μακρινὴν Ἀνατολὴν εἰς τοὺς λιμένας τῆς Ἀ Μεσογείου τὰ καραβάνια ἢ τὰ πλοῖα τῶν Περσῶν καὶ τῶν Ἀράβων. Ἔτσι αἱ πόλεις αὐταὶ κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα ἀποκτοῦν πλοῦτον καὶ ἀνέσεις. Ἰδρύνουν μεγάλας ἐμπορικὰς ἀποθήκας, ἐμπορικοὺς οἴκους, τραπέζας κλπ.

Ἀπὸ τοῦ 16ου ἕως αἰῶνος, ποὺ οἱ Πορτογάλοι καὶ οἱ Ἰσπανοὶ ἀνεκάλυψαν νέας χώρας καὶ θαλάσσας, οἱ ἐμπορικοὶ δρόμοι ἐγίναν περισσό-

τεροι, τὰ εἰσαγόμενα προϊόντα ἐπολλαπλασιάσθησαν καὶ προήχθησαν οἰκονομικῶς αἱ παρατλαντικαὶ πόλεις. Τὰ προϊόντα τῆς Ἀνατολῆς, τὰ ὅποια ἡ Εὐρώπη ἐλάμβανε διὰ τῆς Μεσογείου, φθάνουν τώρα εἰς τοὺς παρατλαντικούς λιμένας κατ' εὐθείαν καὶ εἰς πολὺ μικροτέραν τιμὴν. Ἦσαν δὲ αὐτά, *χρῶματα, λιβανωτὸς καὶ ἀρώματα* τῆς Ἀραβίας, τὸ *κόμμι* καὶ τὰ *μεταξωτὰ* τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς, οἱ *μουσελίνας* καὶ τὰ *μπαχαρικά* τῶν Μολούκων. Εἰς τὰ προϊόντα αὐτὰ τῆς Ἀσίας προστίθενται τώρα καὶ τὰ προϊόντα τῆς Ἀμερικῆς, ποὺ ἦσαν ἄγνωστα εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅπως: *καπνὸς, κίνα, κακάο, βανίλια, βαμβάκι, καφές, ζαχαροκάλαμο* κλπ. ἀκόμη καὶ μεγάλαι ποσότητες *χρυσοῦ* καὶ *ἀργύρου*.

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

Κατὰ τὸν Μεσαίωνα, ποὺ τὸ κοινωνικὸν καθεστῶς ἐστηρίζετο εἰς τὴν γαιοκτησίαν, αἱ κοινωνικαὶ τάξεις εἶχον διαμορφωθῆ εἰς ἱεραρχικὴν σειρὰν ἀναλόγως μετὰ τὴν ἔκτασιν τοῦ τιμαρίου των. Ἡ σειρὰ αὐτὴ ἦτο, ὅπως ἐμάθομεν πέρυσι: *δοῦκες, μαρκήσιοι, κόμιστες, βαρώνοι*. Ὅλοι αὐτοὶ μαζὶ μετὰ τοὺς βασιλεῖς ἦσαν πολεμισταὶ καὶ ἀπετέλουν τὴν πρώτην τάξιν, τοὺς *εὐγενεῖς*. Τὴν δευτέραν τάξιν, τὴν *τάξιν* τοῦ *κλήρου*, τὴν ἀπετέλουν οἱ ἀνώτεροι *κληρικοὶ* καὶ οἱ ἡγούμενοι τῶν *μοναστηρίων* ποὺ εἶχον ἐπίσης τιμάρια. Οἱ *εὐγενεῖς* καὶ ὁ ἀνώτερος *κλήρος* ἀνῆκον εἰς τὰς *προνομιούχους* τάξεις, ποὺ ἐκράτουν εἰς χεῖρας των τὴν ἐξουσίαν.

Ἡ μεγάλη πλειονότης τοῦ πληθυσμοῦ ἀπετέλει τὴν *τρίτην* τάξιν, τοὺς *ἐλευθέρους χωρικοὺς* καὶ τὸν *κατώτερον κλήρον*, ποὺ εἶχε μεγάλην ἐξάρτησιν ἀπὸ τοὺς φεουδάρχας, χωρὶς ἐλευθερίας καὶ πολιτικὰ δικαιώματα. Ὑπῆρχον ὅμως καὶ χιλιάδες ἄνθρωποι, ποὺ ἔζων ὡς ὑπηρέται τῶν ἀρχόντων εἰς τὰ φέουδα, διότι ἐπολέμησαν τοὺς προγόνους τῶν ἀρχόντων κατὰ τὴν κατάκτησιν τῆς χώρας των, καὶ ἐλέγοντο *δουλοπάροικοι*. Εἰς τὰς πόλεις οἱ *ναυτικοί*, οἱ *τεχνῖται* καὶ οἱ *ἐμποροὶ* ἀπετέλουν τὴν *τάξιν* τῶν *ἀστῶν* ποὺ ἀνῆκον καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν τρίτην τάξιν, ὅπως οἱ ἐλεύθεροι *χωρικοί*, καὶ εἶχον περισσότερας ἐλευθερίας ἄλλ' ὄχι καὶ πολιτικὰ δικαιώματα.

Μετὰ τὴν συντριβὴν ὅμως τῶν φεουδαρχῶν ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς, ποὺ ἐπιτυγχάνεται κατὰ τὸν 15ον καὶ 16ον αἰῶνα, εἰς τὴν θέσιν τῆς *φεουδαλικῆς εὐγενείας* ἐμφανίζεται ἡ *αὐλικὴ εὐγένεια*. Ἡ ἱεραρχία τῶν

εὐγενῶν δὲν στηρίζεται πλέον εἰς τὴν ἐδαφικὴν ἰδιοκτησίαν, ἀλλὰ εἰς τοὺς τίτλους πού ἀπονέμει ὁ βασιλεὺς.

Ἐξ ἄλλου ἀρκετοὶ δουλοπάροικοι ἔγιναν ἐλεύθεροι χωρικοὶ καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν τρίτην τάξιν. Ἡ ζωὴ των ἐβελτιώθη, διότι τὰ προϊόντα των εἶχον μεγαλύτεραν ζήτησιν καὶ ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ αὐξήσουν τὴν παραγωγὴν των.

Τέλος ἡ τάξις τῶν ἀστῶν μετὰ τὴν συσσώρευσιν πλοῦτου ἔγινε πολὺ δυνατὴ καὶ ἐπρωτοστάτησεν εἰς μεγάλας ἐξορμήσεις. Δηλ. ἡ τάξις αὐτὴ κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα ἀπέκτησεν ἀνέσεις καὶ κύρος. Ἀπὸ αὐτὴν οἱ βασιλεῖς εἰσέπραττον τοὺς φόρους καὶ ἐλάμβανον καὶ τοὺς οἰκονομικοὺς ὑπαλλήλους των. Ἔτσι σιγὰ - σιγὰ καὶ εἰς τὴν ἀστικήν τάξιν δημιουργεῖται μίᾳ κοινωνικῇ διαφοροποίησις μετὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς λεγομένης διοικητικῆς καὶ στρατιωτικῆς ἀριστοκρατίας.

2 Η ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑΝ ΚΑΙ ΤΑΣ ΑΛΛΑΣ ΧΩΡΑΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΥ

Αἱ πολιτικαὶ καὶ οἰκονομικαὶ συνθῆκαι, πού εἶχον διαμορφωθῆ εἰς τὴν Δύσιν κατὰ τὸ τέλος τοῦ Μεσαίωνος, ἔγιναν ἀφορμὴ νὰ δημιουργηθῆ μίᾳ ζωηρὰ κίνησις μετὰ σκοπὸν τὴν ἐλευθέραν σπουδὴν τῶν γραπτῶν ἔργων, πού μᾶς ἐκληροδότησαν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ Λατῖνοι συγγραφεῖς.

Οἱ σοφοὶ καὶ οἱ μορφωμένοι τῆς Δύσεως μετὰ τὴν μελέτην τῶν κειμένων αὐτῶν κατενόησαν τὸ βαθύτερον πνεῦμα τῶν ἀρχαίων καὶ ἐγνώρισαν τὰς ἀξίας τοῦ πολιτισμοῦ των. Μετὰ θαυμασμὸν παρετήρησαν τότε ὅτι αἱ σκέψεις καὶ αἱ ἰδέαι τῶν ἀρχαίων ἀναπτύσσουσιν τὴν αἴσθησιν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἀληθινοῦ, τοῦ ὡραίου καὶ τοῦ εὐγενοῦς καὶ ὅτι ἀπελευθερώνουν τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὰ δεσμά, πού εἶχεν ἐπιβάλλει τὸ στεῖρον θεολογικὸν πνεῦμα μετὰ τὰς στενάς ἀντιλήψεις τοῦ Μεσαίωνος.

Ἡ δραστηριότης αὐτὴ νὰ γίνων γινώσται αἱ ἀξίαι τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ καὶ Ῥωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ κατ' εὐθείαν ἀπὸ τὰς πηγὰς των, δηλ. ἀπὸ τὰ μνημεῖα τοῦ λόγου, καὶ νὰ χρησιμοποιηθοῦν διὰ τὴν πνευματικὴν καλλιέργειαν τοῦ ἀνθρώπου, ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀνθρωπισμός.

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΑΙ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩ- ΠΙΣΤΙΚΗΣ ΚΙΝΗΣΕΩΣ

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πολιτικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῶν πόλεων ἄλλοι παράγοντες ποῦ ἐβοήθησαν τὸ ἀνθρωπιστικὸν κίνημα εἶναι ἡ ἐφεύρεσις τῆς τυπογραφίας, ἡ ἐγκατάστασις ἐλλήνων λογίων εἰς τὴν Δύσιν καὶ ἡ ἴδρυσις ἀκαδημιῶν.

Ἡ ἐφεύρεσις τῆς τυπογραφίας ἔγινε τὸ 1436 ἀπὸ τὸν Ἰωάννην Γουτεμβέργιον, ποῦ ἐπενόησε πρῶτος τὰ χωριστὰ μεταλλικὰ στοιχεῖα (ψηφία) τοῦ ἀλφαβήτου. Τὰ βιβλία ἕως τότε ἦσαν χειρόγραφα καὶ ἐκόστιζον πολὺ. Μὲ τὴν ἐφεύρεσιν αὐτὴν παράγονται κατὰ μάζας, ἡ τιμὴ των εἶναι χαμηλὴ καὶ γίνονται κτῆμα τοῦ λαοῦ. Ἔτσι ἡ παιδεία ἐξαπλώνεται καὶ αἱ ἐπιστῆμαι προοδεύουν.

Οἱ Ἕλληνες λόγιοι. Πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κων/πόλεως ἀλλὰ καὶ κατόπιν πολλοὶ Ἕλληνες μορφωμένοι ἔφθασαν εἰς τὰς χώρας τῆς Δύσεως. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς λογίους αὐτοὺς διέσωσαν καὶ ἔφεραν μαζί των πολὺτιμα χειρόγραφα τῆς κληρονομίας τῶν προγόνων μας. Ἔτσι μὲ τὰς πλουσίας γνώσεις των καὶ μὲ τὴν διδακτικὴν των ἱκανότητα ἐμύησαν χιλιάδας Εὐρωπαίων εἰς τὰς ἰδέας καὶ τὸ πνεῦμα τῶν ἀρχαίων. Οἱ σπουδαιότεροι ἀπὸ τοὺς λογίους αὐτοὺς εἶναι : ὁ *Μανουὴλ Χρυσολωρᾶς*, ποῦ ἐδίδαξεν ἐλληνικὰ εἰς τὴν Φλωρεντίαν, τὸ Μιλάνον, τὴν Παβίαν καὶ Βενετίαν. Ὁ *Δημ. Χαλκοκονδύλης*, ποῦ εἶχε μαθητὰς του τοὺς μεγάλους ἀνθρωπιστὰς Ἔρασμον καὶ Ρόυχλιν. Ὁ *Γεώργιος Γεμιστὸς ἢ Πλήθων* (1355 - 1430), ποῦ ἐδίδαξε φιλοσοφίαν εἰς τὴν Φλωρεντίαν καὶ συνέστησε τὴν ἴδρυσιν τῆς πρώτης *Πλατωνικῆς Ἀκαδημίας*. Ἐπίσης ὁ *Βησσαρίων* (1385 - 1475), ὁ ὁποῖος ὡς καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βολωνίας ἀντικατέστησε τὰ μαθήματα τῆς σχολαστικῆς φιλοσοφίας μὲ τὴν ἐλευθέραν πλατωνικὴν συζήτησιν.



Εἰκ. 1. Ὁ Ἔρασμος.

Η ΙΤΑΛΙΑ ΠΡΩΤΟΝ ΦΥΤΩΡΙΟΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΥ

Αἱ μεγάλαι Ἰταλικαὶ πόλεις Νεάπολις, Φλωρεντία, Μιλάνον, Βενετία καὶ Ρώμη — ποὺ ποιητικώτερον ἔχουν ὀνομασθῆ «αἱ πέντε χορδαὶ τῆς Ἰταλικῆς λύρας» — ἕνεκα τῆς οἰκονομικῆς των ἀναπτύξεως ἀπὸ ἑνωρὶς εἶχον γίνεαι αὐτοκυβέρνητα κράτη. Ἐπειδὴ δὲ ἀπὸ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιοτεχνίαν των ἐκέρδιζον πολλά, ἐβοήθησαν τοὺς λογίους καὶ διὰ τοῦτο αἱ πόλεις αὗται ἔγιναν κέντρα τῶν ἀνθρωπιστικῶν σπουδῶν.

Τὸν 14ον καὶ 15ον αἰῶνα κέντρον τοῦ ἀνθρωπισμοῦ εἶναι ἡ Φλωρεντία, ὅπου τὴν πνευματικὴν κίνησιν ὑποστηρίζει ἡ ὀνομαστὴ καὶ πλουσία οἰκογένεια τῶν ἡγεμόνων τῆς, τῶν *Μεδίκων*. Αὐτοὶ συνεχέντρωσαν εἰς τὴν αὐτὴν των μεγάλους ἀνθρωπιστάς. Ἐπίσης κατήρτισαν ἀξιόλογον βιβλιοθήκην (τὴν *Λαυρεντιανήν*), ὅπου εἰργάζοντο συγχρόνως 45 ἀντιγραφεῖς καὶ ἐρμηνευταὶ παλαιῶν χειρογράφων. Ἀλλὰ καὶ ἡ Ρώμη τότε ὑπῆρξεν ἑστία τοῦ ἀνθρωπισμοῦ. Πρῶτος ὁ Πάπας Νικόλαος ὁ Ε' (1447 - 1455) ἐδημιούργησε τὴν ὀνομαστὴν βιβλιοθήκην τοῦ *Βατικανοῦ*, τὴν ὁποίαν ἐπλούτισε μὲ χιλιάδας χειρογραφα.

Τὴν προσπάθειάν του συνέχισαν οἱ διάδοχοί του *Πῖος Β'*, *Ἰούλιος Β'* καὶ *Λέων ὁ Γ'*.

Εἰς τὴν Νεάπολιν τὰς ἀνθρωπιστικὰς σπουδὰς ὑπεστήριξε θερμῶς ὁ βασιλεὺς *Ἀλφόνσος*, ἐνῶ εἰς τὸ Μιλάνον ὁ ἀνθρωπισμὸς εὐρεν γόνιμον ἔδαφος ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 14ου αἰῶνος.

Τέλος μεγάλην δρᾶσιν ἀναπτύσσει δι' ἀνθρωπιστικὰς σπουδὰς καὶ ἡ δημοκρατία τῆς Βενετίας : ἔχει πλουσίαν βιβλιοθήκην, ἀκαδημίαν καὶ τὸ καλῦτερον



Εἰκ. 2. Ὁ Δάντης

τυπογραφείον, τοῦ ὁποίου προΐσταται ὁ περίφημος διὰ τὰς ἐκδόσεις του λόγιος Ἄλδος Μανούτιος.

Ἀπὸ τοὺς προδρόμους τοῦ ἰταλικοῦ ἀνθρωπισμοῦ ἀξιωμαθήμενοι συγγραφεῖς θεωροῦνται : ὁ Δάντης Ἀλιγκιέρης (1265-1321), ποὺ ἔγραψεν εἰς λαϊκὴν γλῶσσαν τῆς Τοσκάνης τὸ ἀθάνατον ἔπος του «Θεία Κωμωδία». Ὁ Πετράρχης, ποὺ συνέθεσεν εἰς τὴν ἰδίαν μὲ τὸν Δάντην γλῶσσαν τὰ σονέτα του καὶ ὑπῆρξεν ἐνθουσιώδης εἰσηγητὴς τῆς μελέτης τῶν ἀρχαίων. Ἐπίσης ὁ Βοκάκιος, ποὺ ἔγραψεν ὑπὸ μορφὴν ἡμερολογίου τὸν «Δεκαήμερον».

Ἐκ τῶν νεωτέρων ἀξιόλογοι εἶναι ὁ Λεονάρδος Μπρούνο, ὁ Λαυρ. Βάλα, ὁ Λορέντζος Μέδικος κ.ἄ.

Η ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΛΟΙΠΗΝ ΕΥΡΩΠΗΝ

Ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν ὁ ἀνθρωπισμὸς δὲν ἤρρησε νὰ ἐξαπλωθῇ καὶ εἰς ἄλλας χώρας καὶ νὰ γίνῃ εὐρωπαϊκός. Εἰς τοῦτο ἐβοήθησε καὶ ἡ ταχυτάτη διάδοσις τῆς τυπογραφίας.

Εἰς τὴν Ὀλλανδίαν θεμελιωτὴς καὶ ἀρχηγὸς τῆς κινήσεως αὐτῆς ὑπῆρξεν ὁ Ἔρασμος (1467 - 1536). Ἐγραψε τὸ ἔργον «Μωρίας ἔπαινος» ὅπου σατιρίζει τὴν σχολαστικότητα τῶν πανεπιστημιακῶν διδασκάλων. Πρὸς διευκόλυνσιν δὲ τῶν σπουδαστῶν ἐτύπωσεν ἔργα ἐκλεκτῶν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων μὲ σχόλια. Ἐπίσης καὶ τὴν Καινὴν Διαθήκην.

Εἰς τὴν Γαλλίαν ὁ Ραμπελαὶ μετέφρασε τὸν



Εἰκ. 3. Ὁ Σαίξπηρ.

Ήποκράτην καὶ τὸν Γαληνὸν καὶ ἔγραψε τὸ μυθιστόρημα «Γαργαντούας καὶ Πανταγρουέλ», εἰς τὸ ὁποῖον ἐπικρίνει τὰς προλήψεις τῆς ἐποχῆς του. Ὁλίγον ἀργότερα ὁ Μονταὶν ἔγραψεν εἰς τὴν γαλλικὴν τὰ «Δοκίμια».

Παραλλήλως εἰς τὴν Ἰσπανίαν ὁ Μιχ. Θεοβάλτες (1541 - 1616) ἔγραψε τὸ ἔπος «Δὸν Κιχώτης», ὅπου σατιρίζει τὰς ὑπερβολὰς τοῦ ἱπποτικοῦ βίου, ἐνῶ εἰς τὴν Ἑγγλίαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς βασιλείσσης Ἑλισάβετ ἀκμάζει ὁ μέγιστος δραματικὸς ποιητὴς τῶν νεωτέρων χρόνων Οὐίλιαμ Σαίξπηρ. Ἀριστοουργήματά του θεωροῦνται «ὁ ἔμπορος τῆς Βενετίας», ὁ «Ὁθέλος», «Μάχβεθ» κ.λ.π.

Τέλος εἰς τὴν Γερμανίαν ὁ ἀνθρωπισμὸς ἔδραν εἶχε τὰ πανεπιστήμια καὶ ἔμεινε πιστὸς εἰς τὴν χριστιανικὴν παράδοσιν καὶ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν.

ΠΟΙΑΙ ΑΙ ΣΥΝΕΠΕΙΑΙ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΗΣ ΚΙΝΗΣΕΩΣ

Βλέπομεν λοιπὸν ὅτι διὰ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ ἀνακαλύπτεται ἐκ νέου ὁ ἀρχαῖος κόσμος καὶ προβάλλεται εἰς τὴν Εὐρώπην ὡς ὑπόδειγμα διὰ τὴν ἀναμόρφωσιν τῆς συγχρόνου ζωῆς, διὰ τὴν ἀναγέννησιν.

3 ΑΙ ΜΕΓΑΛΑΙ ΕΞΕΡΕΥΝΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΧΩΡΩΝ. ΣΥΝΕΠΕΙΑΙ ΤΩΝ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΩΝ

ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΩΝ ΕΞΕΡΕΥΝΗΣΕΩΝ

Κυρία αἰτία τῶν ἐξερευνητικῶν ταξιδίων τοῦ 15ου καὶ τοῦ 16ου αἰῶνος ὑπῆρξε τὸ ἐμπόριον τῶν πολυτίμων προϊόντων τῆς Ἀνατολῆς (μπαχαρικῶν, μεταξωτῶν καὶ βαμβακερῶν ὑφασμάτων, πολυτίμων λίθων κλπ.). Τὰ προϊόντα αὐτὰ Ἴνδοι καὶ Ἀραβες ἔμποροι τὰ μετέφερον ἀπὸ τὰς χώρας τῆς παραγωγῆς των (νησιὰ τοῦ Ἰνδικοῦ, Ἰνδίας, Περσίας), εἰς τοὺς ἐμπορικὸς σταθμοὺς τῆς Μεσογείου. Ἀπὸ ἐκεῖ τὰ ἠγόραζον Ἴταλοι ἔμποροι καὶ τὰ διεκόμεζον εἰς τοὺς λιμένας τῆς Εὐρώπης μὲ πολλὰ κέρδη.

Ἄλλὰ οἱ Πορτογάλοι καὶ οἱ Ἰσπανοὶ, διὰ νὰ θραύσουν τὴν μονοπωλιακὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἀνατολῆς ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς εἰς τὴν Μεσόγειον, συνέλαβον τὴν τολμηρὰν ἰδέαν νὰ ἀναζητήσουν κατ'

εὐθεῖαν ὁδὸν πρὸς τὰς Ἰνδίας διὰ μέσου τοῦ Ἀτλαντικοῦ. Εἰς τὴν προσπάθειαν αὐτὴν πολὺ τοὺς ἐβοήθησεν ἡ ἐφεύρεσις τῆς καραβέλας καὶ τῆς πυξίδος.

Ἡ πυξὶς ἐχρησιμοποιήθη ὡς ὄργανον πλεύσεως ἕνεκα τῆς ιδιότητος τῆς μαγνητικῆς βελόνης νὰ δεικνύη τὸν βορρᾶν. Ἐτελειοποιήθη δὲ ἀπὸ τὸν Ἰταλὸν Φλάβιον Τζόγια (1302).

Ἡ καραβέλα κατεσκευάσθη ἀπὸ τοὺς Βενετούς. Ἦτο πλοῖον μήκους 25 - 30 μ. με ὑψηλὰς πλευράς. Ἦδύνατο νὰ μεταφέρῃ φορτίον μέχρι 200 τόννων καὶ νὰ διανύη 10 περίπου χιλιόμετρα τὴν ὥραν.

ΑΙ ΕΞΕΡΕΥΝΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΟ ΑΠΟΙΚΙΑΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ ΤΩΝ ΠΟΡΤΟΓΑΛΩΝ

Πρῶτοι «ἰππῶται τοῦ ὠκεανοῦ» θεωροῦνται οἱ Πορτογάλοι, οἱ ὁποῖοι ἐμψυχούμενοι ἀπὸ τὸν τριτότοκον υἱὸν τοῦ βασιλέως των Ἑρρίκων τὸν *θαλασσοπόρον* ἀναζητοῦν τὴν ὁδὸν πρὸς τὰς Ἰνδίας διὰ τοῦ περιπλου τῆς Ἀφρικῆς. Ἡ πρώτη των ἐπιτυχία ὑπῆρξεν ἡ ἀνακάλυψις τῶν νήσων Μαδέρας καὶ Καναρίων (1419). Ἐπειτα ἀπὸ πολυτεεῖς θαρραλέας ἀποπειράς ἔφθασαν εἰς τὸ *Πράσινον ἀκρωτήριον*, (ποὺ τὸ ἐθαύμασαν διὰ τὴν βλάστησίν του). Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1487 ὁ Βαρθολομαῖος Ντιάζ παραπλέει τὸ νοτιώτατον ἄκρον τῆς Ἀφρικῆς, τὸ ὁποῖον ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης Β' ὠνόμασεν ἀκρωτήριον «τῆς Καλῆς Ἑλπίδος», διὰ νὰ μὴ τρομάζουν οἱ ναυτικοὶ ἀπὸ τὰς καταιγίδας του. Ἐνδεκα ἔτη ἀργότερον ἄλλος τολμηρὸς Πορτογάλος, ὁ Βάσκο ντε Γκάμα ἐπραγματοποίησε τὸ ὄνειρον τοῦ Ἑρρίκου τοῦ θαλασσοπόρου. Με 4 καραβέλας καὶ πλήρωμα 170 ἀνδρῶν κατώρθωσε νὰ παρακάμψῃ ἐν μέσῳ καταιγίδων τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἑλπίδος καὶ νὰ παραπλεύσῃ τὰ παράλια τῆς Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς μέχρι τοῦ λιμένος τῆς *Μελίνδας*. Ἀπὸ ἐκεῖ με κατ' εὐθεῖαν πορείαν διέσχισε τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανὸν καὶ ἔφθασεν εἰς Καλκούταν (1498). «Ὅταν ἐπέστρεψεν εἰς Λισαβῶνα, εἶχε χάσει 2 πλοῖα καὶ πολλοὺς συντρόφους του ἀπὸ τὰς τρικυμίας καὶ ἀπὸ τὴν φοβερὰν ἀσθένειαν τοῦ «σχορβούτου»».

Ἐτσι ἔπειτα ἀπὸ πάλην 80 ἐτῶν με τὰς τρικυμίας καὶ με τὸ μυστήριον τοῦ ἀγνώστου οἱ Πορτογάλοι εὑρον τὴν *θαλασσίαν ὁδὸν πρὸς τὰς Ἰνδίας*.

Τὸ 1500 ἄλλοι τολμηροὶ θαλασσοπόροι ἀνεκάλυψαν τὴν *Βραζιλίαν*



Εικ. 4. Ὁ Χρ. Κολόμβος ἐγεννήθη τὸ 1446 εἰς τὴν Γένουαν ἀπὸ πατέρα ὑφαντουργόν. Κατὰ τὴν νεότητά του εἰς ἓνα ἀπὸ τὰ πολλὰ ἐπικινδύνα ταξίδια του ἔφθασεν εἰς τὴν Ἴσλανδίαν. Ἐκεῖ ἔμαθε ὅτι Νορμανδοὶ περὶ τὸ 1000 μ.Χ. εἶχον φθάσει εἰς τὸ σημερινὸν Λαμπραντόρ, τὸ ὅποιον ὠνόμασαν Βιλανδίαν. Μὲ βάσιν τὴν πληροφορίαν αὐτὴν καὶ τὰς μελέτας τοῦ Φλωρεντινοῦ σοφοῦ Τοσκανέλι (διὰ τὴν σφαιρικότητα τῆς γῆς), ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν νὰ φθάσῃ εἰς τὰς Ἰνδίας διὰ τοῦ περίπλου τῆς γῆς.

εἰς τὴν Ν Ἀμερικὴν καὶ τὴν Μαδαγασκάρην εἰς τὸν Ἰνδικόν. Ἀργότερον ἔφεραν τὴν σημαίαν τῆς Πορτογαλίας εἰς τὴν Σουμάτραν, Ἰάβαν, Μολούκας νήσους καὶ τὴν Ἰαπωνίαν.

Ἐπειτα ἀπὸ τὰς ἀνακαλύψεις αὐτάς οἱ Πορτογάλοι ἱδρυσαν καὶ ὠργάνωσαν ἓν ἐκτεταμένον ἀποικιακὸν κράτος. Ἀπὸ ὅλας αὐτάς τὰς ἀποικίας συνέρρευσε πλοῦτος ἄφθονος εἰς τὸ μικρὸν βασιλείον των. Ἡ Λισαβὼν ἔγινε ἡ πρώτη πόλις τοῦ κόσμου. Τὴν δόξαν τῆς καὶ τοὺς ἄθλους τῶν τέκνων τῆς ψάλλει ὁ μέγας ἔθνικὸς ποιητὴς τῶν Πορτογάλων Καμόενς εἰς τὸ ἔπος του «Λουσιτανοί.»

ΑΙ ΕΞΕΡΕΥΝΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΙ ΑΠΟΙΚΙΑΙ ΤΩΝ ΙΣΠΑΝΩΝ. Η ΑΝΑΚΑΛΥΨΙΣ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ. Ο ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΚΟΛΟΜΒΟΣ

Ἡ ἀνακάλυψις τῆς Ἀμερικῆς ὑπῆρξεν ἀσφαλῶς ἡ μεγαλυτέρα ἐπιτυχία τῶν θαλασσοπόρων τῆς Δύσεως. Τὸ κατόρθωμα αὐτὸ τὸ ἐπέτυχεν ὁ θαλασσοπόρος Χριστόφορος Κολόμβος εἰς τὴν προσπάθειάν

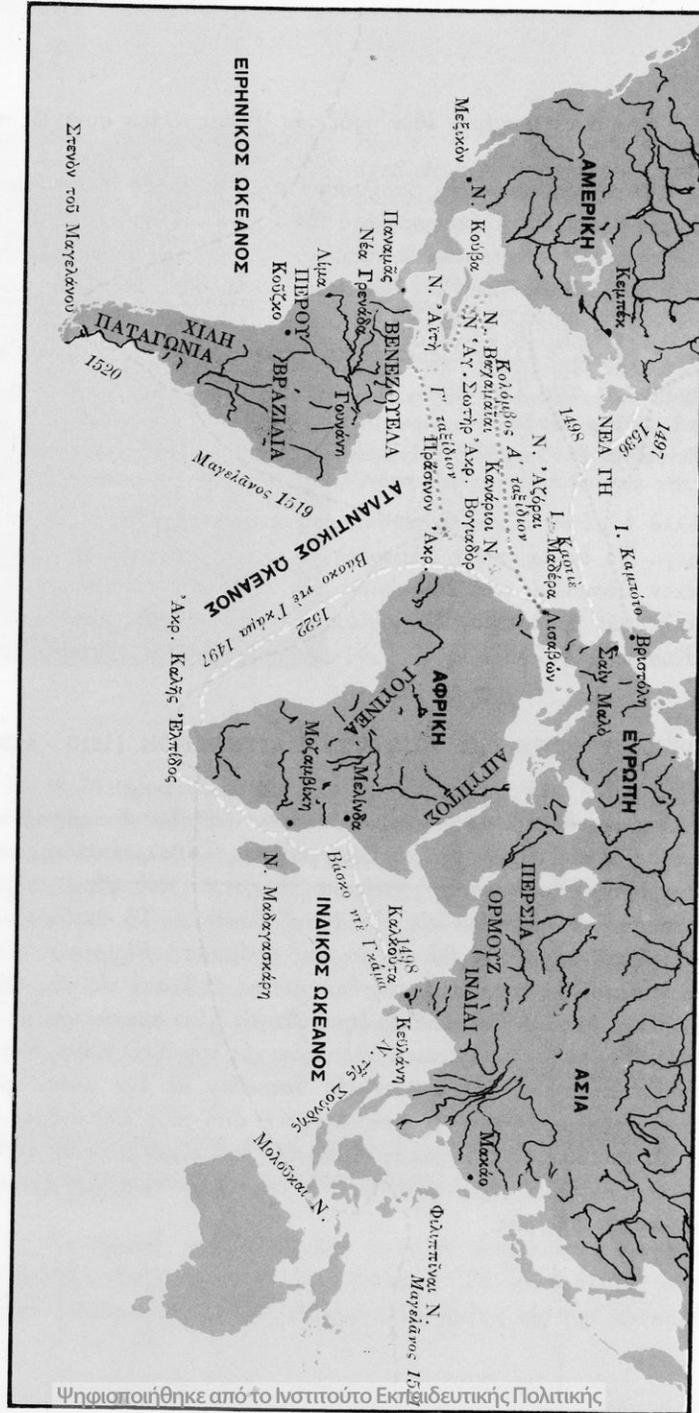
του να άνεύρη συντομωτέραν όδόν πρός τάς 'Ινδίας πλέων συνεχώς πρός δυσμάς.

Ό Κολόμβος έπεισε τήν βασίλισσαν τής 'Ισπανίας 'Ισαβέλλαν να του δώση 3 πλοΐα, και έξεκίνησεν από τόν λιμένα Πάλου εις τάς 3 Αύγ. 1492. Έπειτα από περιπετειώδη πλοΐν με συχνάς άνταρσίας τών πληρωμάτων του έφθασε τήν 12ην 'Οκτωβρίου του ίδιου έτους εις μικράν νήσον τής *Καραϊβικής* θαλάσσης, πού τήν ώνόμασεν "*Άγιον Σωτήρα*. Από εκεί έκαμε 3 άλλας έξερευνήσεις, κατά τας όποίας άνεκάλυψε τó *Πορτορίκο* και τήν *Τζαμάϊκα*, τά παράλια τής *Ν 'Αμερικης* και του *Παναμά*. Όλας αυτάς τας χώρας ό Κολόμβος τας ώνόμασε Δ 'Ινδίας, διότι δέν ειχεν άντιληφθῆ ότι άνεκάλυψε μίαν άγνωστον έως τότε ηπειρον.

'Αλλά ό μέγας αυτός θαλασσοπόρος υπῆρξεν άτυχος εις όλην του τήν ζωήν. Τό όνομά της ή 'Αμερικη τó έλαβεν από τόν Φλωρεντινόν 'Αμέρικον Βεσπούκι, πού έξερεύνησε τόν Παναμαΐν και μέρος τής *Ν 'Αμερικης* και βραδύτερον έδημοσίευσε τας έντυπώσεις του από τόν Νέον Κόσμον (1507).

Ο ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ ΤΗΣ ΓΗΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΜΑΓΓΕΛΑΝΟΝ (1519 - 1522)

'Αλλη σπουδαία έπιτυχία τών 'Ισπανών υπῆρξεν ό πρώτος περίπλους τής γῆς πού έγινεν από τόν Μαγγελάνον. Ό θαλασσοπόρος αυτός παρέκαμψε τήν *Ν 'Αμερικην*, έπέρασε τó στενόν πού φέρει σήμεραν τó όνομά του και εισῆλθεν εις τόν άχανῆ ώκεανόν. Τό περίεργον ητο ότι τόν εύρε ησυχον και διά τουτο τόν ώνόμασεν *Ειρημικόν*. Τέλος, έπειτα από πολλάς στερήσεις και δοκιμασίας, έφθασαν εις τας *Φιλιππίνας* νήσους, όπου ό Μαγγελάνος έφονεύθη εις μίαν συμπλοκήν με τούς *Ιθαγενεΐς*. Τόν πλοΐν συνέχισεν ό υποπλοίαρχός του *Ντέλ Κάνο*, ό όποιος διά του 'Ακρωτηρίου επέστρεψεν εις 'Ισπανίαν με ένα μόνον πλοΐον και 18 συντρόφους από τας 5 καραβέλας και από τούς 200 άνδρας πληρωμα. Τό ταξίδιον ειχε διαρκέσει 1083 ήμ. και ειχον διανυθῆ 105.000 χλμ. 'Αλλά τó πλέον σημαντικόν διά τήν έπιστήμην ειναί ότι *άπεδείχθη ή σφαιρικότης τής γῆς*.



Εικ. 5. Χάρτης των μεγάλων ανακαλύψεων.

ΤΟ ΑΠΟΙΚΙΑΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ ΤΗΣ ΙΣΠΑΝΙΑΣ

Τὰ πρῶτα θεμέλιά του τὰ ἔθεσεν ὁ Κολόμβος, ποῦ ἐχάρισεν εἰς τὴν Ἰσπανίαν τὰς Ἀντίλλας, τὸ Μεξικὸν καὶ τὰ παράλια τῆς Ὀνδούρας καὶ τοῦ Παναμᾶ, τοῦ ὁποίου πλήρη κατοχὴν ἔκαμεν ὁ Μπαλμπόα (1513). Ὁ Φερδ. Κορτές ἐκυρίευσεν τὸ Μεξικὸν (1519 - 1522), ἀφοῦ κατέστρεψε τὸν λαμπρὸν πολιτισμὸν τῶν Ἀζτέκων. Τὸ Περού τὸ κατέλαβεν ὁ Φραγκίσκος Πιζάρο (1532 - 1535), ἀλλὰ κατέστρεψε τὸν πολιτισμὸν τῶν Ἰνκας. Ἡ Χιλή ἐκυριεύθη τὸ 1541.

Ἔτσι εἰς τὸ δυτικὸν ἡμισφαίριον ἡ Ἰσπανία ἵδρυσεν ἕν τεράστιον κράτος, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐπλούτησε καὶ ἐγένινεν ἡ ἰσχυροτέρα ναυτικὴ δύναμις τοῦ 16ου αἰῶνος. Οἱ πρῶτοι Ἰσπανοὶ ὑπῆρξαν ἄνθρωποι χωρὶς ἐπιστημονικὴν περιέργειαν καὶ ἀρπαγὰς θησαυρῶν, συμπεριεφέρθησαν μὲ ἀπανθρωπίαν πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς, τοὺς ὁποίους σχεδὸν ἐξωλόθρυσαν.

ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ ΥΠΟ ΑΛΛΩΝ ΛΑΩΝ

Τὸ 1497 ὁ Γενουάτης Τζιοβάνι Καμπότο διὰ λογαριασμὸν τῶν Ἀγγλων ἀνεκάλυψε τὴν Νέαν Γῆν καὶ τὸ Λαμπραντόρ (Βιλανδίαν), ὅπου εἶχον φθάσει ἄλλοτε καὶ οἱ Βίκινγκς. Ὁ Γάλλος Καρτιέ τὸ 1535 κατ' ἐντολὴν τοῦ βασιλέως τοῦ Φραγκίσκου ἐξηρεύνησε τὰ παράλια τοῦ Α. Καναδά, ἐνῶ Ὀλλανδοὶ ἔφθασαν εἰς τὴν σημερινὴν Νέαν Ἰνγκλην.

ΑΙ ΣΥΝΕΠΕΙΑΙ ΤΩΝ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΩΝ

Τὰ ἀποτελέσματα τῶν θαλασσιῶν ἀνακαλύψεων ὑπῆρξαν κοσμοϊστορικά :

Πρῶτον : Ἡ Μεσόγειος χάνει δι' ἕν μακρὸν διάστημα τὴν σημασίαν της, διότι ἀνοίγονται νέοι ὠκεάνειοι δρόμοι. Εἰς τὴν ἱστορικὴν σκηνὴν προβάλλονται τώρα νέα κράτη, τὰ παρατλαντικά.

Δευτέρα συνέπεια ἦτο ἡ ἐξοδος ἀπὸ τὸ τιμαριωτικὸν σύστημα καὶ ἡ οἰκονομικὴ πρόοδος τῶν λαῶν τῆς Δ. Εὐρώπης ποῦ ἔφερον εἰς τὸ προσκλήνιον τὴν ἀστικὴν τάξιν. Τὰ πολῦτιμα προϊόντα τῶν ἀποικιῶν πλημμυρίζουν τὰς εὐρωπαϊκὰς ἀγοράς, ἐνῶ παραλλήλως εὐρίσκουν διέξοδον πρὸς τὰς ἀποικίας πλεονάζοντες πληθυσμοὶ καὶ ἀγαθὰ τῆς γηραϊᾶς ἡπείρου.

Ἄλλὰ καὶ πνευματικὴν ἀνάπτυξιν προεκάλεσαν αἱ ἀνακαλύψεις. Ἐγένιναν γνωσταὶ νέα θάλασσα καὶ χῶραι καὶ νέοι λαοί. Ἐμελετήθησαν

νέαι γλώσσαι καὶ εἰσῆχθησαν εἰς τὴν Εὐρώπην νέα ζῶα καὶ φυτά. Συνέπεια τούτων ἦτο νὰ πλουτισθοῦν ἡ Γεωγραφία, ἡ Κοσμογραφία καὶ αἱ φυσικαὶ Ἐπιστῆμαι, ἡ Ἱστορία κλπ. καὶ νὰ πλατύνουν οἱ πνευματικοὶ ὀρίζοντες τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ τόσον εἶχον περιορισθῆ ἀπὸ τὸν σχολαστικισμὸν τοῦ Μεσαίωνα.

Τέλος καὶ αὐτὸς ὁ τρόπος ζωῆς τῶν ἀνθρώπων ἀλλάζει, διότι νέα πράγματα, ἄλλα ἤθη καὶ ἔθιμα καὶ νέαι ἰδέαι εἰσάγονται ἀπὸ τὸν νέον Κόσμον καὶ μεταμορφώνουν τὸν παλαιόν.

4 Η ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ

ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΗΣ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΕΩΣ

Ἡ Ἀναγέννησις καλεῖται ἡ ἱστορικὴ περίοδος ἀπὸ τοῦ 1350 μ.Χ. μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 16ου αἰῶνος. Εἶναι μία μεταβατικὴ ἐποχὴ, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Δυτικοευρωπαῖοι ἀφήνουν τὴν *θεολογικὴν ἐρμηνείαν* ποὺ εἶχον ἐπικρατήσει κατὰ τὸν Μεσαίωνα περὶ τοῦ κόσμου καὶ προχωροῦν εἰς τὴν *ἐπιστημονικὴν*, μὲ τὴν ἐκ νέου ἐπάνοδον εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ.

Ἐπειδὴ ἡ ἐπαφὴ μὲ τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν εἶχε διακοπῆ ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων καὶ τὰς ἀντιδράσεις τῆς Ἐκκλησίας καὶ τώρα ἐπανερχεται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ὁ ἀρχαῖος κόσμος, διὰ τοῦτο ἡ ὅλη ἐποχὴ ἐπῆρε τὸ ὄνομα ἀναγέννησις, δηλ. *στροφή πρὸς τὴν ἀρχαιότητα καὶ ἀναβίωσις τοῦ πνεύματος τῶν ἀρχαίων.*

Ἐπομένως ἡ ἀναγέννησις εἶναι εὐρύτερον κίνημα ἀπὸ τὸν ἀνθρωπισμὸν, ὁ ὁποῖος ἐκδηλώνει τὴν δρᾶσιν του εἰς τὴν περιοχὴν τῶν γραμμάτων καὶ τῆς θρησκείας. Ἡ ἀναγέννησις, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν στροφήν πρὸς τὴν σπουδὴν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, καλλιεργεῖ καὶ τὰς ἐπιστήμας, ἐνδιαφέρεται διὰ τὰς ἐφευρέσεις καὶ διὰ τὴν ἀνακάλυψιν νέων χωρῶν. Εἰς τὰ πλαίσιά της περιλαμβάνει τὴν ἀνανέωσιν τῆς πολιτικῆς ζωῆς καὶ τὴν ἀναζωογόνησιν τῆς κοινωνίας καὶ τέλος ἐπιδιώκει νὰ ἀναγνωρισθῆ ἡ αὐτοτέλεια τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀτόμου. Χαρακτηριστικὸν τῆς ἀναγεννήσεως εἶναι ἡ προσπάθεια διὰ πρωτότυπα ἔργα.

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΗΣ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΕΩΣ

Ἡ ἀναγέννησις ἀρχίζει μὲ τὰς ἀνθρωπιστικὰς σπουδὰς. Οἱ ἀν-

θρωποι τῆς Δ. Εὐρώπης ἐγκύπτουν μὲ δίψαν εἰς τὰς πηγὰς τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος καὶ ἐκεῖ ἀτενίζουσι τὸ φῶς, («τὸ φῶς τῆς μορφώσεως», ὅπως τὸ εἶπεν ὁ Ἑρασμος. Αὐτὴ ἡ μελέτη τῶν ἀρχαίων ὄχι μόνον ὠδήγησεν εἰς πλήρη μεταμόρφωσιν τῆς λογοτεχνίας, τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιστήμης, ἀλλὰ καὶ ἐπηρέασε τὰς πολιτικὰς καὶ θρησκευτικὰς ἀντιλήψεις τῆς εὐρωπαϊκῆς κοινωνίας.

Σπουδαῖος παράγων διὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἀναγεννήσεως ὑπῆρξε καὶ ὁ παραγκωνισμὸς τῆς λατινικῆς καὶ ὁ σχηματισμὸς τῶν ἐθνικῶν γλωσσῶν, ποὺ ἐπέτρεψαν εἰς τοὺς Εὐρωπαίους νὰ ἐκφράζωνται μὲ μεγάλην εὐκολίαν. Ἐπίσης αἱ νέαι ἰδέαι ποὺ ἀπεκτῆθησαν μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ μὲ τὴν ἐξάπλωσιν εἰς ἄλλὰς ἀγνώστους γεωγραφικὰς περιοχὰς. Τέλος αἱ μεγάλαι ἐφευρέσεις, ποὺ ἔδωσαν δύναμιν εἰς τὸν νεώτερον ἄνθρωπον καὶ ἐπολλαπλασίασαν τὰ διαφέροντά του.

Ἄλλὰ ἡ ἀναγέννησις εἶναι ἀστικὸν κυρίως κίνημα. Καὶ διὰ τοῦτο ἀρχίζει εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου ὁ ἀστικὸς βίος μὲ τὰς ἐλευθερίας καὶ τὸν πλοῦτον πολλῶν κοινοτήτων προσέφερον εἰς τοὺς λογίους καὶ τοὺς καλλιτέχνας ἐργασίαν καὶ ἀμοιβάς. Ἐπὶ πλέον εἰς τὴν Ἰταλίαν διετηρεῖτο ἡ λατινικὴ γλῶσσα καὶ παράδοσις. Τέλος ἡ χώρα ἐκεῖνη ὑπῆρξε τὸ καταφύγιον τῶν Ἑλλήνων λογίων, ποὺ ἐκαλλιέργησαν καὶ διέδωσαν τὰς ἀνθρωπιστικὰς σπουδὰς.

Η ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΕΙΣ ΤΑΣ ΤΕΧΝΑΣ

Καὶ αἱ καλὰ τέχνη ἀναζωογονοῦνται ἀπὸ τὸ νέον πνεῦμα ποὺ ἀνέπτυξεν ἡ μελέτη τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Ἀφετηρίαν ἀπετέλεσεν ἡ σπουδὴ τῶν ἀρχαίων μνημείων, τὰ ὅποια διεσώθησαν παρὰ τὴν πάροδον τῶν αἰώνων. Ἡ μελέτη αὐτῆ ἔδωσε δύναμιν καὶ ἐνέπνευσε πρωτοτυπίαν εἰς τοὺς καλλιτέχνας. Οἱ κυριώτεροι ἀντιπρόσωποι τῆς Ἀναγεννήσεως εἰς τὸν τομέα τῆς τέχνης εἶναι :

Ὁ Λεονάρδος Ντὰ Βίντσι (1452 - 1519) ἀρχιτέκτων, γλύπτης καὶ ζωγράφος. Ἡ «Τζοκόντα» του εἶναι ἀριστουργηματικὸν πορτραῖτον γυναικὸς μὲ συγχρατημένον μεδίαμα. «Ὁ Μυστικὸς Δεῖπνος» ἔγινε περὶφημος διὰ τὴν σύνθεσιν τῶν χρωμάτων του καὶ τὴν ἐκφραστικὴν δύναμιν τῶν προσώπων καὶ τῶν χειρονομιῶν.

Ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος (1474 - 1564) γλύπτης, ζωγράφος καὶ ἀρχιτέκτων. Τὰ ἔργα του ἐπιβάλλονται μὲ τὴν ἐκφρασιν ζωῆς, μεγαλείου καὶ δυνάμεως, ποὺ ὑπερβαίνουν τὰ κοινὰ μέτρα. Ἀπὸ τὰ γλυπτὰ του



Εἰκ. 6. Ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν. Πίναξ τοῦ Γκρέκο.

ἀξιολογώτερα θεωροῦνται «ὁ Μωϋσῆς» καὶ «ὁ Δαβίδ». Ἀπὸ τὰ ἔργα ζωγραφικῆς ἢ «Δευτέρα Παρουσία».

Ὁ Ραφαήλ Σάντι (1483 - 1520) θεωρεῖται ὡς ὁ μεγαλύτερος ζωγράφος τῶν αἰῶνων. Θαυμάζεται ἡ καθαρότης τοῦ σχεδίου του μὲ τὴν ἀπαλότητα τῶν χρωματισμῶν. Ὅλα του τὰ ἔργα εἶναι ἀριστουργήματα· ἡ Παναχία ὁμως τοῦ Ἁγίου Σίξτου «Μαντόνα Σιζτίνα» ἔχει κριθῆ ὡς ἀνυπέρβλητος.

Ὁ Τιτσιάνο (1477 - 1576), τοῦ ὁποίου αἱ εἰκόνες διακρίνονται διὰ τοὺς ἀπαλὸς χρωματισμοὺς καὶ τὰς λεπτὰς γραμμάς. Περιφημον ἀπὸ τὰ ἔργα του θεωρεῖται: «Ὁ Ἰησοῦς καὶ τὸ δηνάριον».

Μαθητὴς τοῦ Τιτσιάνο ὑπῆρξεν ὁ Ἕλλην Δομήνικος Θεοτοκόπουλος ἢ Γκρέκο (1545 - 1614). Ἐζωγράφιζε λεπτὰς μορφὰς μὲ ἰσχνὰ καὶ ὠχρὰ πρόσωπα καὶ μακριὰ δάκτυλα. Ἐκ τῶν ἔργων του θαυμάζεται «Ὁ αἴρων τὸν σταυρὸν αὐτοῦ» καὶ «Ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν».

Η ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

Τὴν ἰδίαν ἀναζωογόνησιν διαπιστώνομεν καὶ εἰς τὴν ἐπιστήμην.

Κατὰ τὸν Μεσαίωνα δὲν ἐπετρέπετο οἱ σπουδασταὶ νὰ κάνουν ἐρωτήσεις πρὸς τοὺς διδασκάλους, οὔτε νὰ θέτουν προβλήματα· ἐδιδάσκοντο ἀπλῶς ἄνευ ἀντιρρήσεων· τώρα τὸ πνεῦμα τῆς ἀναγεννήσεως ἔφερε νέας μεθόδους ποὺ ὑποβοηθοῦν εἰς τὴν ἔρευναν, τὴν παρατήρησιν καὶ τὸ πείραμα. Οἱ ἐπιστήμονες διὰ κάθε σοβαρὸν ζήτημα δὲν καταφεύγουν πλέον εἰς τὰς αὐθεντίας (εἰς τὸν Ἀριστοτέλην συνήθως), ἀλλὰ προσπαθοῦν νὰ στηρίξουν τὰς γνώσεις των εἰς τὴν προσεκτικὴν παρατήρησιν, εἰς τὸ πείραμα καὶ εἰς τὸν ἀκριβῆ ὑπολογισμόν. Αὐτὸ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ἀναπτυχθοῦν ραγδαίως αἱ φυσικομαθηματικαὶ ἐπιστῆμαι.

Ὡς ὀρόσημα τῆς σκέψεως καὶ ὡς κορυφαῖαι διάνοιαι ἡμποροῦν νὰ ἐκτιμηθοῦν οἱ ἐξῆς :

Πρῶτος ὁ Πολωνὸς Νικόλαος Κοπέρνικος (1473 - 1543), ποὺ θεωρεῖται ὁ θεμελιωτὴς τῆς συγχρόνου ἀστρονομίας. Μὲ βᾶσιν τὴν θεωρίαν τοῦ Σαμίου ἀστρονόμου Ἀριστάρχου (280 π.Χ.) ἀπέδειξεν ὅτι ὁ ἥλιος εἶναι τὸ κέντρον τοῦ πλανητικοῦ συστήματος καὶ ὅτι ἡ γῆ καὶ οἱ ἄλλοι πλανῆται στρέφονται περίξ αὐτοῦ, ἐνῶ ἕως τότε ἐπιστεύετο τὸ ἀντίθετον.



Εἰκ. 7. Ὁ Αἰῶν τὸν Σταυρὸν Τοῦ Πίναξ τοῦ Γκρέκο.



Εικ. 8. 'Ο Γαλιλαῖος.

Ἄλλος εἶναι ὁ Ἴταλὸς Γαλιλαῖος (1564 - 1642), ποὺ ἀνεκάλυψε τὸ ἐκκρεμές καὶ τὸ τηλεσκόπιον, μὲ τὸ ὁποῖον ἀπέδειξε ἀληθινὴν τὴν θεωρίαν τοῦ Κοπερνίκου.

Καὶ τέλος ὁ Ἄγγλος Φραγκῖσκος Βάκων, ὁ ὁποῖος ἔγραψε τὸ «Νέον Ὅργανον», εἰς τὸ ὁποῖον ἀπορρίπτει κάθε θεωρίαν ποὺ δὲν στηρίζεται εἰς τὴν παρατήρησιν καὶ τὸ πείραμα.

ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΕΩΣ

Ἡ Ἀναγέννησις ἐπέφερε πλήρη ἀλλαγὴν εἰς τὸν βίον καὶ μετεμόρφωσε τὸν κόσμον τῆς Εὐρώπης, ἐπειδὴ ἐγέννησεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους νέα ἐνδιαφέροντα καὶ νέας ιδέας καὶ μεθόδους καὶ ἐφεῦρε νέα ἐργαλεῖα καὶ ὄργανα. Ὑπῆρξε πραγματικὰ μία νέα ἐποχὴ ποὺ ἐγέννησεν ἕνα νέον, ἀνώτερον πολιτισμόν.

5 Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ

ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΚΑΙ ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΩΣ

Αἱ παρεκτροπαὶ τοῦ ἀνωτέρου κλήρου καὶ ἡ θρησκοληψία τῶν ἀμορφώτων ἱερέων καὶ πολλῶν πιστῶν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας εἶχον μειώσει τὴν ὑπόληψίν της εἰς τὸν κόσμον τῆς Εὐρώπης κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα. Ἡ ἠθικὴ αὐτὴ κατάπτωσις ἔφερε ἀναβρασμὸν εἰς τὴν ψυχὴν

αύστηρῶν θεολόγων, ἀλλὰ καὶ μορφωμένων ἀνδρῶν, οἱ ὅποιοι ἐζήτουν νὰ ἐπανέλθῃ ὁ Καθολικισμὸς εἰς τὰς ἀγνάς καὶ αὐστηρὰς παραδόσεις τῶν Ἀποστολικῶν χρόνων τοῦ Χριστιανισμοῦ. Περὶ τὰ τέλη τοῦ αἰῶνος αὐτοῦ ἀναπτύσσονται ζωηραὶ ἐκδηλώσεις εἰς τὴν Κεντρικὴν Εὐρώπην, μέ σκοπὸν νὰ διορθωθοῦν τὰ κακῶς ἔχοντα τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ κίνησις νὰ ἐπιβληθῇ ἠθικὸς καθαρισμὸς καὶ νέος ρυθμὸς εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Καθολικισμοῦ ὀνομάζεται Μεταρρυθμίσις.

ΟΙ ΠΡΟΔΡΟΜΟΙ ΤΗΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΩΣ

Ὁ Οὐίκλιφ εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ ὁ Χούς εἰς τὴν Βοημίαν (14ος αἰὼν) δὲν ἐδέχοντο τὴν ἐξουσίαν τοῦ Πάπα καὶ τῶν ἐπισκόπων ἤθελαν νὰ ἐπανέλθῃ ἡ Ἐκκλησία εἰς τὰς γνησίας ἐκδηλώσεις τῶν πρώτων χρόνων μετὰ τὴν μελέτην καὶ τήρησιν τῶν Γραφῶν. Ὁ Πάπας διὰ νὰ ἀντιδράσῃ συνεκάλεσεν σύνοδον, ἡ ὁποία κατεδίκασε τὸν Χούς εἰς θάνατον διὰ πυρᾶς (1413).

Ἡ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ Εἰς τὴν Γερμανίαν. Ὁ Λουθηρὸς

Εἰς τὴν χώραν αὐτὴν αἱ καταχρήσεις τοῦ κλήρου εἶχον γίνεαι ἀνυπόφοροι. Ἡ ἀγανάκτησις ἐξέσπασεν, ὅταν ὁ Πάπας Λέων ὁ 10ος ἐπέτρεψε νὰ ἐκδοθοῦν πρὸς πώλησιν *συγχωροχάρτια*, δηλ. ἐπίσημα ἔγγραφα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς μετὰ τὰ ὁποῖα ἐσυγχωροῦντο τὰ ἀμαρτήματα τῶν καθολικῶν. Αὐτὸ ἐξήγειρε τὸν καθηγητὴν τῆς θεολογίας Μαρτίνον Λουθηρὸν. Οὗτος τὴν 31 Ὀκτωβρίου 1517 συνέταξε μίαν ἔγγραφον διαμαρτυρίαν μετὰ 95 ἀντιρρήσεις (θέσεις), μετὰ τὰς ὁποίας ἐκαυτηρίαζε τὰς καταχρήσεις τῆς Παπικῆς ἐξουσίας. Αἱ «θέσεις» αὐταὶ καὶ τὰ θερμὰ κηρύγματα τοῦ Λουθηροῦ εὗρον ἀπήχησιν εἰς τὰς λαϊκὰς μάζας πρὸς ἐθνικὴν λύτρωσιν καὶ δὲν ἤργησαν νὰ δημιουργηθοῦν ταραχαί.

Ὁ Λουθηρὸς ποῦ ἐθεωρήθη ἀπὸ τὸν γερμανικὸν λαὸν ὡς Μεσσίας, ἦτο υἱὸς πτωχοῦ ξυλοκόπου τῆς Σαξωνίας. Ἐσπούδασε νομικὰ μετὰ πολλὰς στερήσεις, αἱ ὁποῖαι τοῦ ἐδυνάμωσαν τὸν χαρακτήρα. Διὰ νὰ εὕρῃ τὴν ἡρεμίαν τῆς ψυχῆς του ἀφιερῶθη εἰς τὴν μελέτην τῶν Εὐαγγελίων καὶ τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ Παύλου.

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΛΟΥΘΗΡΟΥ

Ὁ Λούθηρος διδάσκει ὅτι μόνον ἡ ἄμεσος ἐπικοινωνία τοῦ Χριστιανοῦ μὲ τὸν Θεόν, ὅπως συνιστᾷ ὁ ἱερός Αὐγουστίνος, σώζει, διότι φέρει τὸν ἐσωτερικὸν φωτισμὸν τῆς ψυχῆς, δηλ. τὴν θεϊὰν χάριν. Ἄλλὰ πῶς ἡμπορεῖ ὁ πιστὸς νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τὸν Θεόν; Μὲ τὴν ἐλευθέραν ἐρευναν τῶν Γραφῶν καὶ μάλιστα τῶν Εὐαγγελίων, τὰ ὁποῖα ἐπιβάλλεται νὰ μεταφράζονται εἰς τὰς Ἑθνικὰς γλώσσας. Ἀπὸ τὰ μυστήρια δέχεται μόνον τὴν βάπτισιν καὶ τὴν θεϊὰν εὐχαριστίαν.

Οἱ Λουθηρανοὶ ἢ Εὐαγγελισταὶ λέγονται καὶ Διαμαρτυρόμενοι, διότι κατὰ τὴν Δίαιταν⁹ τῆς Σπείρας (1529) οἱ Λουθηρανοὶ ἠγεμόνες ὑπέβαλον ἔγγραφον διαμαρτυρίαν. Ἀργότερον διὰ νὰ πείσουν τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὸν Πάπαν ὅτι δὲν εἶναι αἰρετικοὶ ἀλλὰ χριστιανοὶ ποῦ ποθοῦν τὴν ἠθικὴν κάθαρσιν τῆς Ἐκκλησίας, συνέταξαν μίαν ὁμολογίαν τῆς πίστεώς των ἀπὸ 28 ἄρθρα, ποῦ τὴν ἔγραψεν ὁ ἀνθρωπιστῆς Μελάγχθων.

Ὁ Λουθηρανισμὸς διεδόθη κυρίως εἰς τὴν Β.Γερμανίαν καὶ τὰς Σκανδιναβικὰς χώρας.

Η ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ ΕΙΣ ΕΛΒΕΤΙΑΝ, ΓΑΛΛΙΑΝ, ΑΓΓΛΙΑΝ

Εἰς τὴν Ἑλβετίαν τὴν μεταρρύθμισιν ἐκήρυξεν ὁ ἱερεὺς Σβίγγλιος (1484 - 1531). Αὐτὸς συμφωνεῖ μὲ τὸν Λούθηρον· δὲν δέχεται μόνον τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν μετάληψιν. Τὸ δόγμα του διεδόθη εἰς Β. καὶ Δ. Ἑλβετίαν καὶ Ν. Γερμανίαν.

Εἰς τὴν Γενεύην ἐδίδαξεν ὁ Ἰωάννης Καλβίνος (1509 - 1564). Καὶ αὐτὸς συμφωνεῖ γενικῶς μὲ τὸν Λούθηρον, δέχεται ὅμως ἐπὶ πλεόν τὸν προορισμὸν, δηλ. ὅτι ἕκαστος ἄνθρωπος πρὶν ἔλθῃ ἀκόμη εἰς τὴν ζωὴν, εἶναι καθωρισμένον ἐκ Θεοῦ, ἐὰν θὰ ἔχῃ τὴν θεϊὰν χάριν ἢ τὴν ἁμαρτίαν. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν θρησκευτικὴν μεταρρύθμισιν ὁ Καλβίνος ἐπροχώρησε καὶ εἰς τὴν ἀναμόρφωσιν τῶν ἠθῶν τῆς Γενεύης καὶ τὴν ἰδρυσιν θεοκρατικῆς κυβερνήσεως. Ὁ Καλβινισμὸς διεδόθη εἰς τὴν Γαλλίαν, τὴν Ὀλλανδίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν.

Εἰς τὴν Σκωτίαν τὰς θεωρίας τοῦ Καλβίνου μετέδωκεν ὁ Τζὸν Νόξ. Ἀπὸ ἐκεῖ ὁ Καλβινισμὸς ἐξηπλώθη εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου τὸ ἔδαφος εἶχεν ἐτοιμασθῆ ἀπὸ τὸν Οὐίκλιφ. Ἔτσι ἰδρύθη ἡ Ἀγγλικανικὴ

ἡ 'Επισκοπικὴ' Ἐκκλησία, ποὺ διατηρεῖ τύπους καὶ τοῦ Καθολικισμοῦ (ὅπως τοὺς ἐπίσκοπους, τὰ ἱερὰ σκεύη κλπ.). Ἡ Ἴρλανδία, μόνη ἀπὸ τὰς χώρας τῆς Δ.Ευρώπης ἔμεινε πιστὴ εἰς τὸν Καθολικισμόν.

ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΩΣ

Ἡ Ὀρθοσκευτικὴ Μεταρρύθμισις ἔφερε τὴν διάσπασιν εἰς τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἔγινε ἀφορμὴ σκληρῶν πολέμων. Ἀκόμη ἐτόνωσε τὰ ἔθνικα αἰσθήματα τῶν λαῶν τῶν χωρῶν ποὺ εἶχον ἐξάρτησιν ἀπὸ τὸν Πάπαν ἢ ἀπὸ ἄλλους καθολικοὺς δυνάστας καὶ τοὺς ἔδωσε τὸ θάρρος νὰ πολεμήσουν διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν των.

Ἡ ΑΝΤΙΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ Ἡ ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ

Ἡ ἀντεπίθεσις τοῦ Καθολικισμοῦ κατὰ τῶν ὀπαδῶν τῆς μεταρρυθμίσεως ἀποτελεῖ τὴν ἀντιμεταρρύθμισιν. Ὡς μέσα πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν ἐπιδιώξεων τῆς ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία ἐχρησιμοποίησε τὰ ἐπόμενα :

1. Τὴν Σύνοδον τοῦ Τριδέντου, ἡ ὁποία συνῆλθε τρεῖς φορές κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 1545 - 1563 καὶ ἀφοῦ ἀνεγνώρισε τὸν Πάπαν ὡς νόμιμον ἀρχὴν τῆς Ἐκκλησίας, διατύπωσε σαφέστερον τὸ καθολικὸν δόγμα.

2. Τὸ Τάγμα τῶν Ἰησοιτῶν, ποὺ ἰδρύθη τὸ 1540 ἀπὸ τὸν Ἰσπανὸν ἀξιωματικὸν Ἰγνάτιον Λουόλα. Αὐτὸς ὡς κύρια ὄπλα ἐναντίον τῶν μεταρρυθμιστῶν ἀνεγνώριζε τὸ κήρυγμα καὶ τὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν νέων εἰς τὰ ἰδανικὰ τοῦ Καθολικισμοῦ. Οἱ ἱεραπόστολοι τοῦ ἐκήρυξαν τὸν Χριστιανισμόν εἰς τὴν Κίναν, τὴν Ἰαπωνίαν καὶ τὴν Ν. Ἀμερικήν.

3. Τὴν Ἱερὰν Ἐξέτασιν, ποὺ ἦτο ἓνα δικαστήριον ἀπὸ 6 καρδινάλιους καὶ κατεδικάζεν εἰς τὸν διὰ πυρᾶς θάνατον ἐκείνους ποὺ ἐξέφευγον ἀπὸ τὸν Καθολικισμόν. Ἐδρασεν εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν. Ἐπίσης κατὰ καιροὺς συνέτασεν ἓνα πίνακα τῶν βιβλίων ποὺ δὲν ἔπρεπε νὰ τὰ διαβάζουν οἱ Καθολικοί. Ὁ πίναξ αὐτὸς εἶναι γνωστὸς μετὰ τὴν λατινικὴν ὀνομασίαν («*Ἰντεξ*»).

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ τρία αὐτὰ ὄργανα διὰ τὴν καταπολέμησιν τῶν ἀντιπάλων τῆς ἡ Ἀντιμεταρρύθμισις ἐχρησιμοποίησε καὶ τὴν λογοτεχνίαν, τὴν τέχνην καὶ τὴν μουσικήν.

ΠΩΣ ΔΙΕΜΟΡΦΩΘΗ Η ΓΑΛΛΙΑ ΕΙΣ ΕΘΝΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Ἡ Γαλλία μέχρι τοῦ 15ου αἰῶνος εἶχε διαιρεθῆ εἰς πολλὰ φέουδα καὶ ὁ βασιλεὺς δὲν εἶχεν ἐπιβολὴν ἔξω ἀπὸ τὴν περιοχὴν τῶν Παρισίων. Μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου οἱ γάμοι μελῶν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας μὲ γόνους μεγάλων δουκῶν ἐμεγάλωσαν τὰ ὄρια τοῦ κράτους καὶ ἐδυνάμωσαν τὴν ἐξουσίαν τοῦ βασιλέως.

Ἄλλὰ ἡ διαμόρφωσις τῆς Γαλλίας εἰς ἓνα ἰσχυρὸν κράτος εὗρεν ἐμπόδια τοὺς Ἄγγλους βασιλεῖς, οἱ ὅποιοι ἐζήτησαν νὰ ἀποσπάσουν ἀπὸ τὴν Γαλλίαν διὰ τοῦ ἑκατονταετοῦς πολέμου περιφερείας, διὰ νὰ ἀσφαλίσουν τὴν κατοχὴν τοῦ στενοῦ τῆς Μάγχης. Οἱ Γάλλοι ἐπολέμησαν καὶ τότε μόνον ἐνίκησαν, ὅταν ὅλοι ἠνώθησαν ὑπὸ τὰς σημαίας τοῦ βασιλέως τῶν Καρόλου Ζ', ὁ ὅποιος ἀφοῦ ἐπέτυχεν τὴν ἐνότητα τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ, ὠργάνωσε μόνιμον στρατόν, διὰ νὰ καταστήσῃ δὲ πλέον εὐκίνητον τὸ πυροβολικόν του, ἐστήριξε τοὺς σωλήνας τῶν πυροβόλων εἰς κιλλίβαντας⁴ καὶ ἀντικατέστησε τὰ λίθινα βλήματα διὰ σιδηρῶν. Ἔτσι ἐνίκησε τοὺς Ἄγγλους καὶ κατάρθωσε νὰ τοὺς ἐκδιώξῃ ἀπὸ τὴν Γαλλίαν. Ἐπειτα ἔκαμεν ἐσωτερικὰς μεταρρυθμίσεις, μὲ τὰς ὁποίας ἐβελτίωσε τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους καὶ τὸ διοικητικὸν σύστημα τῆς χώρας του.

Ἀπὸ τοὺς διαδόχους τοῦ ὁ πλέον ἀξιόλογος εἶναι ὁ Λουδοβῆκος ΙΑ' ὁ ὅποιος ἐξεργάζετο τὰ ὑπολείμματα τοῦ φεουδαρχισμοῦ καὶ ἐστερέωσε τὴν ἐθνικὴν ἐνότητα. Ἐπίσης ὁ Φραγκῖσκος Α', ὁ ὅποιος ἔγινε γνωστὸς ὡς ὀργανωτὴς τοῦ γαλλικοῦ ναυτικοῦ καὶ ὡς ὑποστηρικτὴς τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ τῶν ἐξερευνητικῶν ταξιδίων.

Η ΕΝΙΣΧΥΣΙΣ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΓΛΙΑΝ

Οἱ Ἄγγλοι ὅταν ἔχασαν τὸν ἑκατονταετῆ πόλεμον (1453), συνεκentrώθησαν εἰς τὰς νήσους τῶν καὶ ἔστρεψαν τὴν δραστηριότητά των πρὸς τὴν θάλασσαν. Δὲν εἶχον συνέλθει ἀκόμη ἀπὸ τὰς συνεπείας τοῦ μακροῦ ἐκείνου ἀγῶνος, ὅταν τὸ 1455 ἤρχισεν ἐμφύλιος πόλεμος τοῦ οἴκου τῆς Ὑόρκης μὲ τὸν οἶκον Λάγκαστερ διὰ τὸν Ἄγγλικὸν στέμμα, πού εἶναι γνωστὸς ὡς «Πόλεμος τῶν Δύο Ρόδων». Τελικῶς, τὸ 1485

ὁ 'Ερρῖκος Ζ' Τυδώρ, ἐκ τοῦ οἴκου Λάγκαστερ, ἐνίκησε καὶ ἐπέβαλε τὴν ἀπόλυτον μοναρχίαν εἰς τὴν χώραν.

Ὁ 'Ερρῖκος Η' Τυδώρ (1509 - 1547) ἔχει μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν Ἀγγλικὴν ἱστορίαν, διότι ἐχώρισε τὴν Ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν ἀπὸ τὸν Πάπαν καὶ εἰσήγαγε τὴν Μεταρρύθμισιν. Ἐπίσης ἔθεσε τὰς βάσεις τῆς ναυτικῆς ἰσχύος τῆς Ἀγγλίας.

Ἡ Ἐλισάβετ Α' (1558 - 1603), κόρη τοῦ προηγουμένου, ὑπῆρξε μεγάλη βασίλισσα. Ἐπέβαλε τὴν θρησκευτικὴν γαλήνην, ἀφοῦ ἀνεγνώρισε τὴν Ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν. Ἐπὶ τῆς βασιλείας της ἡ Ἀγγλία ἐθεμελίωσε τὴν ἀποικιακὴν τῆς ἀνάπτυξιν. Ἐπὶ τῆς Ἐλισάβετ κατεστράφη ἀπὸ τὸν Ἀγγλικὸν στόλον ἡ περίφημος ἀρμάδα τοῦ Φιλίππου Β' τῆς Ἰσπανίας.

Η ΙΣΠΑΝΙΑ ΕΘΝΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 8ου αἰῶνος οἱ Ἀραβες εἶχον καταλάβει τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Ἰσπανίας. Ἐμείναν ὅμως ἐλεύθερα τὰ κράτη τῆς Καστίλλιας καὶ τῆς Ἀραγωνίας. Ἡ ἱστορία των, ἔπειτα ἀπὸ τὴν Ἀραβικὴν εἰσβολήν, ὑπῆρξε πόλεμος κατὰ τῶν εἰσβολέων.

Μὲ τὸν ἀπελευθερωτικὸν αὐτὸν ἀγῶνα ἐκαλλιεργήθη εἰς τὸν Ἰσπανικὸν λαὸν θρησκευτικὸς φανατισμὸς ἐναντίον τῶν μωαμεθανῶν καὶ ἰσχυρὸν ἐθνικὸν φρόνημα. Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ πατριωτισμοῦ ἕπως καὶ ὁ γάμος τῆς βασιλίσσης τῆς Καστίλλιας Ἰσαβέλλας μὲ τὸν ἰκανὸν βασιλέα τῆς Ἀραγωνίας Φερδινάνδον (1469) ἐπέφεραν τὴν ἑδαφικὴν καὶ πολιτικὴν ἑνωσιν τῆς χώρας. Ἡ ἑνωσις ὅλων τῶν Ἰσπανῶν τοὺς ἔδωσε τὴν δύναμιν νὰ κυριεύσουν ἐπὶ τέλους τὴν Γρανάδαν (1492) καὶ νὰ ἐκδιώξουν τοὺς Ἀραβας ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν. Ἐνθουσιασμένοι ἀπὸ τὴν νίκην αὐτὴν οἱ Ἰσπανοὶ ὤρμησαν νὰ κατακτήσουν καὶ τοὺς ὠκεανούς καὶ ἐπέτυχαν μὲ τὸν Κολόμβον νὰ ἀνακαλύψουν τὴν Ἀμερικὴν καὶ νὰ πλατύνουν τὰ ὄρια τοῦ κόσμου.

Η ΕΛΒΕΤΙΑ ΚΑΙ Η ΟΛΛΑΝΔΙΑ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΚΑ ΚΡΑΤΗ

Ἡ Ἑλβετία κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἀνῆκεν εἰς τὸ Ἅγιον Ρωμαϊκὸν Κράτος τοῦ Γερμανικοῦ Ἔθνους. Αἱ πιέσεις ὅμως τῶν κατακτητῶν ἐξώθησαν μερικὰς ἐπαρχίας (καντόνια) εἰς μυστικὴν ἑνωσιν μὲ σκοπὸν τὴν ἀπελευθέρωσιν. Μὲ βασικὸν πυρῆνα τὴν ἑνωσιν αὐτὴν συνεκροτήθη τὸ 1499 ἡ Ὁμοσπονδία τῶν Ἑλβετικῶν Καντονίων.

Ἐπειδὴ ἡ χώρα ἦτο πτωχὴ καὶ δὲν εὑρισκόν ἐργασίαν ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς, πολλοὶ Ἑλβετοὶ κατετάχθησαν ὡς μισθοφόροι ὑπὸ ξένους ἡγεμόνας, ἔγιναν δὲ περιζήτητοι διὰ τὰς πολεμικὰς τῶν ἰκανότητάς.

Παλαιότερον ὄχι μόνον ἡ Ὀλλανδία ἀλλὰ καὶ τὸ Βέλγιον εἶχον ὑποταχθῆ εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἰσπανίας Φίλιππον Β'. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ Ὀλλανδία εἶχεν ἀσπασθῆ τὸν Καλβινισμόν, ὁ Φίλιππος ἠθέλησε νὰ τὴν ἐπαναφέρῃ διὰ τῆς βίας εἰς τὸν Καθολικισμόν. Ἀλλὰ οἱ κάτοικοι ἐπανεστάτησαν μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Γουλιέλμον τὸν Σιωπηλὸν καὶ ἠνδραγάθησαν εἰς τὰς πολιορκίας τοῦ Λέντεν καὶ τοῦ Ἀλκμαρ.

Τὸ 1581 ἑπτὰ ὀλλανδικαὶ ἐπαρχίαι ἵδρυσαν τὸν Σύνδεσμον τῆς Οὐτρέχτης καὶ διεκήρυσαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν. Εἰς τὴν διακήρυξιν αὐτὴν διατυπώνονται διὰ πρώτην φοράν τὰ δικαιώματα τοῦ πολίτου καὶ τῶν ἀρχόντων. Τὴν βᾶσιν τῆς ὁμοσπονδιακῆς ὀργανώσεως ἀπέτελεσαν τὰ Συμβούλια τῶν 7 ἐπαρχιῶν. Τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν ἀσκοῦν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Γενικῶν Τάξεων, τὴν ἐκτελεστικὴν δὲ τὸ Συμβούλιον μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Κυβερνήτην.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν οἱ Ὀλλανδοὶ ἵδρυσαν ἀποικιακὸν κράτος εἰς τὴν Ν. Ἀφρικὴν καὶ τὴν Ἰνδονησίαν, ἀπὸ τὸ ὅποῖον ἐξήσφαλίσαν πλοῦτη καὶ δύναμιν. Ὁ πλοῦτος αὐτὸς συνετέλεσεν εἰς πνευματικὴν ἀνθρῆσιν καὶ εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν τῆς Ὀλλανδίας.

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑΝ ΚΑΙ ΓΕΡΜΑΝΙΑΝ

Εἰς τὴν Ἰταλίαν καμία κεντρικὴ ἐξουσία δὲν ἐπέτυχε νὰ ἐπιβληθῆ. Ἀφ' ἐνὸς ἡ γεωγραφικὴ καὶ ἡ πολιτικὴ διαίρεσις τῆς Ἰταλίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ ἀνταγωνισμὸς εἰς τὰ ἐδάφη τῆς τῶν ξένων ἡγεμόνων συνετέλεσαν, ὥστε ἡ Ἰταλία νὰ γίνῃ θέατρον μεγάλων συγκρούσεων.

Τὰ κράτη ποὺ περιελάμβανεν ἡ χώρα αὐτὴ κατὰ τὸν 15ον καὶ 16ον αἰῶνα ἐφθάναν τὰ 35. Ἀπὸ αὐτὰ σπουδαιότερα ἦσαν :

Τὸ βασιλείον τῆς Νεαπόλεως, ποὺ κατεῖχε τὸ νότιον ἡμισυ τῆς Χερσονήσου καὶ ἀνῆκεν εἰς τὸν οἶκον τῆς Ἀραγωνίας.

Εἰς τὸ κέντρον εὑρίσκετο τὸ κράτος τοῦ Βατικανοῦ μὲ ἀρχηγὸν τὸν Πάπαν καὶ ἔδραν τὴν Ρώμην.

Σημαντικώτερα ἦσαν τὰ κράτη τοῦ Βορρᾶ.

Τὸ κράτος τῆς Βενετίας ἔγινε τὸ δυνατώτερον ἀπὸ ὅλα τὰ ἰταλικά. Τὴν δυνάμιν του ἀντλεῖ ἀπὸ τὸ ναυτικόν του, ποὺ τὸν 15ον αἰῶνα

είναι τὸ ἰσχυρότερον τοῦ κόσμου. Οἱ ἄρχοντές της, οἱ «δόγηδες», διὰ νὰ πληροφοροῦνται τὰ συμβαίοντα εἰς ἄλλας χώρας, ἐδημιούργησαν τὴν *διπλωματικὴν ὑπηρεσίαν*. Ὁ μέγας πλοῦτος τῆς «Γαληνοτάτης Δημοκρατίας»⁶ προήρχετο ἀπὸ τὸ διακομιστικὸν ἐμπόριον τῶν προϊόντων τῆς Ἀνατολῆς.

Τὸ κράτος τῆς Φλωρεντίας ἢ τῆς Τοσκάνης ἦτο τὸ πλουσιώτερον μετὰ τὴν Βενετίαν· ἔχει ὅμως μεγαλυτέραν σημασίαν ἀπὸ αὐτήν, διότι ὑπῆρξεν φυτώριον τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ μετὰ τὴν λογοτεχνίαν του ἔδωκεν εἰς τοὺς Ἰταλοὺς κοινὸν ἐκφραστικὸν ὄργανον, τὴν *Τοσκανικὴν γλῶσσαν*, εἰς τὴν ὁποίαν ἔγραψαν τὰ ἔργα τῶν οἱ πρόδρομοι τῆς Ἰταλικῆς Ἀναγεννήσεως Δάντης κ.λ.π.

Εἰς τὴν Γερμανίαν ὁ φεουδαρχισμὸς συνεχίζεται, ὥστε νὰ ὑπάρχουν 350 περίπου κρατίδια καὶ κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα. Αἱ μικραὶ αὐταὶ ἡγεμονίαι διετήρουν μίαν χαλαρὰν ἐξάρτησιν τόσον ἀπὸ τὸν Πάπαν, ὅσον καὶ ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Ἀγίου Ρωμαϊκοῦ Κράτους τῆς Γερμανικῆς Ἐθνότητος. Ἀπὸ τοῦ 15ου αἰῶνος ὁ αὐτοκράτωρ ἐκλέγεται ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Ἀψβούργων τῆς Αὐστρίας.

7 Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡ ΤΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ ΤΟΥ 16 ΑΙΩΝΟΣ **Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑ·Ι·ΚΗΣ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑΣ**

ΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΟΥ 16ου ΑΙΩΝΟΣ ΚΑΙ Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡ ΤΩΝ

Οἱ πόλεμοι τοῦ αἰῶνος αὐτοῦ δὲν διεξάγονται πάντοτε ἀπὸ δύο μόνον ἀντίπαλα μέρη, οὔτε εἶναι ἐξ ὀλοκλήρου ἐθνικοί. Μερικὰ κράτη, διὰ νὰ ἀσφαλισθοῦν ἀπὸ ἰσχυρότερον ἐχθρόν, σχηματίζουν συμμαχίας κοινοῦ συμφέροντος μετὰ ἄλλα κράτη· κάποτε καὶ αἱ δύο ἀντίπαλοι παρατάξεις ἀποτελοῦνται ἀπὸ ομάδας συνησπισμένων κρατῶν. Διὰ τοῦτο οἱ πόλεμοι αὐτῆς τῆς μορφῆς ἔχουν ὀνομασθῆ διεθνεῖς. Λέγονται δὲ καὶ δυναστικοί, ἐπειδὴ συνεχροῦσθησαν αἱ δυναστείαι, δηλ. οἱ βασιλευόντες οἴκοι τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Αὐστρίας. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ θρησκευτικὸς πολέμους συνταράσσεται ὁ 16ος αἰὼν, ἐπίσης δὲ καὶ ἀπὸ τοὺς πρώτους ἀποικιακούς. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως ἐξακολουθοῦν νὰ διεξάγουν πολέμους κατακτητικούς.

Οἱ δυναστικοὶ πόλεμοι ἔχουν μῆλον τῆς ἐριδος τὴν Ἰταλίαν καὶ ἀρχίζουν μετὰ τὸν Κάρολον Η' τῆς Γαλλίας, ὁ ὁποῖος εἰσέβαλεν εἰς τὰ

Ιταλικά ἔδαφη καὶ ἔγινε κύριος τοῦ βασιλείου τῆς Νεαπόλεως, ἀλλ' ἀργότερον εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκη νὰ τὸ ἐγκαταλείψῃ.

Ἡ δευτέρα εἰσβολὴ ἔγινεν ἀπὸ τὸν διάδοχόν του Λουδοβίκον *IB'* ὁ ὁποῖος ἐκυρίευσεν τὸ *Μιλάνον* (1499). Ἄλλ' ὅταν ὁ Πάπας ἐσχημάτισεν ἐναντίον του ἰσχυρὸν συνασπισμὸν, τὸν «Ἱερὸν Σύνδεσμον», ὁ Λουδοβίκος ἐνίκηθη καὶ ἐξεκένωσε τὴν Ἰταλίαν.

Τοὺς πολέμους ὅμως συνέχισεν ὁ διάδοχος ἐκεῖνου *Φραγκῖσκος Α'*, ὁ ὁποῖος στηριζόμενος εἰς τὸ καλῶς ὀργανωμένον κράτος του, πρὸς διέθετε καὶ πλουσίους πόρους, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ὑπεχρέωσε τὸν Πάπαν νὰ κλείσῃ εἰρήνην. Εἰς τὰ φιλόδοξα ὅμως σχέδιά του νὰ κυριαρχήσῃ εἰς τὴν Εὐρώπην εὗρεν ἀντιμέτωπον τὸν *Κάρολον Ε'*, ὁ ὁποῖος ἦτο βασιλεὺς τῆς Ἰσπανίας καὶ συγχρόνως αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας. Οἱ δύο στρατοὶ συνεχρούσθησαν εἰς φονικὴν μάχην πλησίον τῆς Παβίας, ὅπου ὁ *Φραγκῖσκος* ἐνίκηθη καὶ συνελήφθη αἰχμάλωτος (1525), ἀλλὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἠλευθερώθη.

Ὁ *Κάρολος* προελάσας ἐληλάτησε καὶ αὐτὴν τὴν *Ρώμην*. Κατόπιν ἀπέκρουσε τοὺς *Τούρκους* τοῦ *Σουλεϊμάν* εἰς τὴν *Βιέννην* (1529), καὶ ἐξεστράτευσεν κατὰ τῶν *Μωαμεθανῶν* εἰς *Τύνιδα*, ὅπου εἶχε τὰ ὄρη τῆς τῆς αὐτοῦ ὁ περιβόητος ναύαρχος τῶν Ἀλγερίνων πειρατῶν *Χαϊρεντίν Βαρβαρόσας*, ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ τρόμος τοῦ *Αἰγαίου*.

Ἐνῶ ὅμως ὁ χριστιανὸς αὐτὸς ἡγεμὼν ἐμάχετο ἐναντίον τῶν *Τούρκων*, ὁ *Φραγκῖσκος* εὗρεν εὐκαιρίαν νὰ ἀρχίσῃ νέας ἐχθροπραξίας, ἀφοῦ συνεμάχησε καὶ μετὰ τὸν ἀρχηγὸν τῶν ἀπίστων, τὸν *Σουλτάνον*. Εἰσῆλασε πάλιν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ *Κάρολος* εἰσέβαλεν εἰς *Γαλλίαν*, ὁ *Φραγκῖσκος* ἠναγκάσθη νὰ συνάψῃ ἀνακωχὴν. Τότε μάλιστα ἐπέτυχεν ἀπὸ τὸν φίλον του τὸν *Σουλτάνον* νὰ τοῦ παραχωρηθοῦν ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ *Τουρκικοῦ* κράτους ἐμπορικὰ προνόμια, αἱ λεγόμενα «διομολογήσεις». Εἰς ἀντάλλαγμα ὁ *Φραγκῖσκος* συνέπραξε πάλιν μετὰ τῶν Ὀθωμανῶν κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν ἐναντίον τοῦ *Καρόλου*. Ὅταν ὅμως ὁ τελευταῖος ἠπειλήσεν τὸ *Παρίσι* (1544), οἱ δύο πεισματῶδεις ἀντίπαλοι ἐδέχθησαν νὰ συνθηκολογήσουν (*Εἰρήνη τοῦ Κρεπύ*).

Ἔτσι ἐτελείωσαν οἱ καταστρεπτικοὶ αὐτοὶ ἰταλικοὶ πόλεμοι.

Οἱ θρησκευτικοὶ πόλεμοι ἐξέσπασαν ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τῶν ὀπαδῶν τῆς *Μεταρρυθμίσεως* νὰ ὀργανωθοῦν εἰς ἐνώσεις ἢ συμμαχίας, διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ὑπαρξίν των, ἢ ὅποια ἐκινδύνευε ἀπὸ τοὺς καθολικούς.

Πρώτοι είναι οι λεγόμενοι Σμαλκαλδικοί πόλεμοι. Είς τήν Γερμανικήν πόλιν Σμαλκάλδην οί Διαμαρτυρόμενοι ήγεμόνες συνήλθον τὸ 1531 καὶ ἔδρυσαν μίαν θρησκευτικὴν συμμαχίαν. Ὁ αὐτοκράτωρ Κάρολος Ε' ἐπεχείρησε διὰ πόλεμον νὰ τήν διαλύσῃ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐνίκηθη, ἐκάλεσε Δίαιταν εἰς τήν Αὐγούσταν, ἡ ὁποία παρεχώρησεν εἰς τοὺς Διαμαρτυρομένους ὄχι μόνον θρησκευτικὴν ἀλλὰ καὶ πολιτικὴν ἰσονομίαν μετὰ τοὺς Καθολικοὺς (1555).

Ἀγρίαν μορφήν λαμβάνουν οἱ πόλεμοι αὐτοὶ εἰς τήν Γαλλίαν, τήν ὁποίαν συγκλονίζουσι ἐπὶ ὀλόκληρον τριακονταετίαν. Αἰτία ὑπῆρξεν ἡ πρόθεσις τῶν Καθολικῶν νὰ ἐξολοθρεύσουσι τοὺς Καλβινιστὰς τῆς χώρας, πού ἐλέγοντο Οὐγενότοι. Ὁ φανατισμὸς αὐτὸς κατέληξεν εἰς τὴν φρικώδη «νύκτα τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου» (23 Αὐγ. 1572), κατὰ τήν ὁποίαν οἱ Καθολικοὶ ἐσφαζον εἰς ὅλην τήν Γαλλίαν 30 χιλιάδας Οὐγενότους. Τέλος διὰ νὰ φέρῃ γαλήνην εἰς τὴν χώραν ὁ βασιλεὺς Ἐρρίκος Δ', ἐδημοσίευσεν τὸ Διάταγμα τῆς Νάντης, τὸ ὁποῖον ἀνεγνώριζεν εἰς τοὺς Οὐγενότους θρησκευτικὴν καὶ πολιτικὴν ἰσότητα (1598).

Διὰ τοὺς θρησκευτικοὺς πολέμους εἰς τήν Ὀλλανδίαν ἐγένετο λόγος προηγουμένως, κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς. Ἐπίσης καὶ διὰ τὴν ἔριν μεταξὺ Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Καθολικῶν τῆς Ἰσπανίας πού κατέληξεν εἰς τὴν καταστροφὴν τῆς ἀρμάδας τοῦ Φιλίππου Β' (1588).

Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς πολέμους αὐτοὺς πού εἶχον θέατρον ἐπιχειρήσεων τὴν Εὐρώπην, ἔγιναν κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ 16ου αἰῶνος καὶ εἰς τὰς Νέας Χώρας οἱ πρῶτοι ἀποικιακοὶ πόλεμοι. Εἰς τὸ Δυτικὸν ἡμισφαίριον ἄνδρες σκληροί, ὅπως ὁ Κορτέζ, ὁ Πιζάρο καὶ ὁ Ἀλμάγκρο, ἀγωνιζόμενοι μετὰ ὀλίγας μόνον δεκάδας στρατιωτῶν ἐναντίον μυριάδων ἰθαγενῶν, ἐστερέωσαν τὴν κατοχὴν τῆς Ἰσπανίας εἰς τὴν Κεντρικὴν καὶ Ν Ἀμερικὴν. Ἐξ ἄλλου εἰς τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανὸν οἱ τολμηροὶ Βάσκο ντὲ Γκάμα, Ἀλμέιντα καὶ Ἀλβουκέρκης μετὰ ὀλίγα σκάφη κατεναυμάχησαν Μωαμεθανικοὺς στόλους καὶ ἐθεμελίωσαν τὰς ἀπεράντους κτήσεις τῆς Πορτογαλίας, τῆς ὁποίας ὁ βασιλεὺς Ἐμμανουήλ Β' δικαίως ὠνομάσθη «ὁ Εὐτυχής».

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑΣ

Ἐὰν ἐμβαθύνωμεν εἰς τοὺς ἰταλικοὺς πολέμους, θὰ προσέξωμεν

ὅτι ἔχουν καὶ μίαν ἄλλην σημασίαν περισσότερο χαρακτηριστικὴν, ὅτι δηλ. ἐγκαινιάζουν νέαν πολιτικὴν εἰς τὰς διεθνεῖς σχέσεις τῆς Εὐρώπης.

Πρῶτον, κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς Βενετίας, ἀρχίζουν καὶ ἄλλα κράτη νὰ διορίζουν πρεσβευτὰς εἰς τὰς πρωτευούσας ξένων χωρῶν, διὰ νὰ τὰ ἀντιπροσωπεύουν καὶ νὰ τὰ εἰδοποιοῦν περὶ τυχόν κινδύνου.

Ἐπειτα βλέπομεν νὰ ἐφαρμόζεται μὲ ἐπιτυχίαν ἡ ἀρχὴ τῆς «ἰσορροπίας» τῶν Δυνάμεων. Δηλ. ὅταν παρουσιάζεται ἓνα ὑπερβολικῶς ἰσχυρὸν κράτος ποῦ ἐπιδιώκει ἡγεμονίαν, τότε τὰ ἄλλα κράτη, διὰ νὰ εἶναι βέβαια περὶ τῆς ἀσφαλείας των, δημιουργοῦν ἐναντίον του συμμαχίαν ἢ συνασπισμόν.

Ἡ ἀρχὴ αὕτη τῆς ἰσορροπίας τῶν Δυνάμεων ἀπετέλεσε καὶ ἀποτελεῖ ἀκόμη καὶ σήμερον τὸν ἄξονα, περίξ τοῦ ὁποίου στρέφεται ἡ Ἱστορία τῆς Εὐρώπης καὶ ὅλου τοῦ κόσμου.

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ο 17^{ος} ΚΑΙ 18^{ος} ΑΙΩΝ

Κατὰ τὴν ἱστορικὴν αὐτὴν περίοδον, ἀπὸ θρησκευτικῆς ἀπόψεως, μὲ τὴν εἰρήνην τῆς Βεστφαλίας ὀλοκληρῶνεται εἰς τὴν Εὐρώπην ἡ διάσπασις τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας.

Πολιτικῶς, ἐκτὸς ἀπὸ τὰς γνωστὰς Δυνάμεις ἀναφαίνονται καὶ ἄλλα κράτη, ὅπως ἡ Σουηδία, Πρωσσία, Ρωσία, καὶ Ὁλλανδία, ἐνῶ ἡ σύμπηξις τῆς Ἀμερικανικῆς Ὁμοσπονδίας δὲν ἄφησεν ἀσυγκίνητον τὸν παλαιὸν Κόσμον. Αἱ πλείσται χῶραι διοικοῦνται ἀπολυταρχικῶς, πλὴν τῆς Ὁλλανδίας καὶ τῶν Η.Π.Α., ἡ δὲ Ἀγγλία κυβερνᾶται μὲ συνταγματικὴν μοναρχίαν.

Πνευματικῶς, ἐνῶ κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα ἡ θρησκεία καὶ ἡ μοναρχία ἀποτελοῦν βασικὰς ἀξίας, ὁ 18ος αἰὼν δονεῖται ἀπὸ τὰ κηρύγματα τῶν διαφωτιστῶν καὶ τῶν διανοουμένων, μὲ τὰ ὁποῖα ὑποβάλλονται εἰς ἔλεγχον αἱ παλαιαὶ αὐταὶ ἀξίαι καὶ προτείνονται νέα συστήματα πολιτικῆς καὶ ἠθικῆς ζωῆς διὰ τὴν κατανομήν τῶν ἀγαθῶν καὶ τὴν δημιουργίαν κράτους δικαίου. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Β Ἀμερικὴν τὰ πνεύματα ἔχουν ὠριμάσει δι' ἐλευθερίαν, ἐνῶ εἰς τὴν Γαλλίαν τὴν ἐπανάστασιν διαδέχεται καὶ πάλιν ἡ ἀπολυταρχία ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς Ναπολεοντείου Ἀυτοκρατορίας.

8 ΤΡΙΑΚΟΝΤΑΕΤΗΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1618 - 1648)

ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ ΑΦΟΡΜΑΙ. ΠΡΩΤΗ ΦΑΣΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ὑστερα ἀπὸ τὴν Δίαιταν τῆς Αὐγούστας (1555) οἱ Καθολικοὶ μὲ δυσφορίαν ἐβλεπον τὰς προόδους τῆς μεταρρυθμίσεως εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς θέσεως τῶν Λουθηρανῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν ἤργησαν νὰ συμπήξουν καὶ ἀμυντικὸν σύνδεσμον, τὴν «Εὐαγγελικὴν Ἐνωσιν». Τότε καὶ οἱ ἀντίπαλοί των ἐσχημάτισαν τὴν *Καθολικὴν Συμμαχίαν* «*Λίγκα*».

Ἡ ἀφορμὴ τῆς συγκρούσεως ἐδόθη ἔπειτα ἀπὸ μίαν αἵματηρὰν ἐξέγερσιν τῶν Βοημῶν Διαμαρτυρομένων εἰς τὴν Πράγαν, ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς τῶν δὲν ἐτήρει τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης τῆς Αὐγούστας πιέζων τὴν θρησκευτικὴν τῶν συνειδήσιν.

Ἐναντίον τῶν ἐπαναστατῶν ἐβάδισαν τὰ στρατεύματα τῆς Καθολικῆς «Λίγκας» καὶ τοῦ αὐτοκράτορος Φερδινάνδου Β' με ἐπικεφαλῆς τὸν ἐμπειροπόλεμον στρατηγὸν Τίλλυ. Τοὺς Βοημοὺς ἐβοήθησεν ὁ στρατὸς τῆς Εὐαγγελικῆς Ἐνώσεως. Εἰς μάχην πλησίον τῆς Πράγας οἱ Διαμαρτυρόμενοι ἐνίκηθησαν, καὶ ἔτσι ἔληξεν ὁ λεγόμενος Βοημικὸς πόλεμος, ποὺ ἀποτελεῖ τὴν πρώτην φάσιν τοῦ Τριακονταετοῦς.

Η ΕΠΕΜΒΑΣΙΣ ΤΗΣ ΔΑΝΙΑΣ ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΟΜΕΝΩΝ

Μετὰ τὴν νίκην τοῦ ὁ Φερδινάνδος ἀπεφάσισε νὰ καταλύσῃ τὸν Λουθηρανισμόν. Εἰς τὰ σχέδιά του ὅμως ἀντέδρασαν ὁ Γάλλος πρῶτος-πουργὸς καρδινάλιος Ρισελιέ, διότι ἀντελήφθη τὸν σοβαρὸν κίνδυνον ποὺ ἠπείλει τὴν πατρίδα του, ἐὰν ἐπεκράτουν καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν οἱ Ἀψβούργοι. Ἐφρόντισε λοιπὸν νὰ στρέψῃ ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορος τὴν διαμαρτυρομένην Δανίαν, μολονότι ὁ ἴδιος ἦτο Καθολικὸς.

Οἱ Δανοί, ὅπως ἐμάθομεν (πέρυσι), ἦσαν γερμανικῆς καταγωγῆς καὶ εἶχον ὑποτάξει τὴν Νορβηγίαν καὶ Σουηδίαν, διατηροῦντες τὴν κυριαρχίαν τῶν εἰς τὴν Βαλτικὴν καὶ τὴν Βόρειον θάλασσαν. Ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ ἦσαν διαμαρτυρόμενοι, ὁ βασιλεὺς τῶν Χριστιανὸς ὁ Δ', ἀφοῦ ἐνισχύθη ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Ὀλλανδίαν καὶ τὴν Γαλλίαν, ἀπεφάσισε νὰ βοηθήσῃ τοὺς ὁμοδόξους τοῦ Γερμανοῦς. Ἔτσι ὁ πόλεμος ἐξήλθεν ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς Γερμανίας καὶ ἔγινεν Εὐρωπαϊκός.

Ἐκ τῶν δυνάμεων ποὺ διέθετεν ὁ Φερδινάνδος ἡ πλέον ὑπολογίσιμος ἦτο ὁ στρατός, ποὺ εἶχεν ὀργανώσει με ἀσυνήθη σκληρότητα ὁ Βοημὸς εὐγενὴς Βαλενστάιν. Με τὸ ἀξιόμαχον αὐτὸ στράτευμα καὶ με τὴν σύμπραξιν τῆς Καθολικῆς Συμμαχίας, τῆς ὁποίας ἀρχηγὸς ἦτο καὶ πάλιν ὁ Τίλλυ, ὁ αὐτοκράτωρ ἐνίκησε τοὺς Δανούς καὶ ἠνάγκασε τὸν Χριστιανὸν νὰ ὑπογράψῃ τὴν εἰρήνην τῆς Λυβέκης (1626). Ἔτσι τελειώνει ἡ δευτέρα φάσις, ὁ Δανικὸς πόλεμος.

Ὁ Βαλενστάιν ὕστερα ἐκυρίευσεν ὅλην τὴν Β Γερμανίαν, ἀλλά, ἔνεκα προστριβῶν του με Γερμανοὺς ἡγεμόνας, ἀπεμακρύνθη ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος.

ΕΙΣΟΔΟΣ ΤΗΣ ΣΟΥΗΔΙΑΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ ΓΟΥΣΤΑΥΟΣ ΑΔΟΛΦΟΣ

Ἐτσι ὁ Φερδινάνδος ἐθριάμβευσεν, ἐνῶ ὁ Ρισελιέ εἶχεν ἀποτύχει. Ἄλλὰ ὁ τελευταῖος ἦτο σκληροτράχηλος πολιτικός πού δὲν παρεδίδατο εὐκόλως. Μὲ τὴν διπλωματικὴν του ἱκανότητα ἐπέτυχε πάλιν νὰ στρέψῃ κατὰ τοῦ ἀντιπάλου του ἰσχυροτέραν δύναμιν, τὴν Σουηδίαν.

Ἡ χώρα αὐτή, ἐλευθερωθεῖσα τὸ 1523 ἀπὸ τὴν Δανικὴν κατοχήν, χάρις εἰς τοὺς ἀγῶνας τοῦ ἐνδόξου τέκνου τῆς Γουσταύου Βάζα, εἶχεν ὀργανώσει ἰσχυρὸν στρατόν, ἐνῶ μὲ τὸ στόλον τῆς ἐδέσποζεν εἰς τὴν Βόρειον Βαλτικὴν καὶ τὴν Φινλανδίαν.

Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς εἰς τὴν Σουηδίαν ἐβασίλευεν ἕνας θεοσεβὴς βασιλεὺς καὶ λαμπρὸς στρατιώτης, ὁ Γουσταῦος Ἀδόλφος (1611-1632). Οὗτος ἦτο ὑψηλός, ρωμαλέος, δίκαιος καὶ γλυκὺς τοὺς τρόπους καὶ διὰ τοῦτο τὸν ἀπεκάλουν (ἀγαθὸν γίγαντα). Διεκρίνετο ἐπίσης διὰ τὴν παιδείαν του (ὠμίλει 6 γλώσσας) καὶ τὴν εὐσέβειαν, τὴν ὁποίαν εἶχε μεταδώσει καὶ εἰς τὸ πειθαρχημένον στρατεύμα του.

Ὁ βασιλεὺς ἑμῶς αὐτὸς ἀπέκτησε φήμην καὶ διὰ τὴν μεταβολὴν πού ἐπέφερεν εἰς τὴν πολεμικὴν τέχνην. Μέχρι τῆς ἐποχῆς του ἡ παράταξις τοῦ πεζικοῦ εἶχε βάθος 10 ἀνδρῶν. Ὁ Γουσταῦος ἐχρησιμοποίησε στενὴν διάταξιν εἰς βάθος 3 - 4 στρατιωτῶν, διὰ νὰ ἔχῃ ὀλιγωτέρας ἀπωλείας ἐκ τῶν ἐχθρικῶν πυροβόλων. Ἐπίσης ἐφωδίασε τὸν στρατόν του μὲ τυφέκια ἐλαφρότερα ἀλλὰ ταχυτέρας βολῆς καὶ κατέστησε τὸ πυροβολικὸν του περισσότερο εὐέλικτον.

Οὕτως ἐξωπλισμένος ὁ Γουσταῦος Ἀδόλφος ἐπὶ κεφαλῆς 15.000 ἀνδρῶν ἀπεβιβάσθη εἰς Πομερανίαν καὶ ἀφοῦ προήλασε μέχρι τῆς Βαυαρίας κατενίκησεν ἐπανειλημμένως τὸν Τίλλν. Ἐπειτα ἐκυρίευσεν τὸ Μόναχον καὶ ἐνῶ ἐκινδύνευεν ἡ Βιέννη, ὁ Φερδινάνδος ἀνεκάλεσε τὸν Βαλενστάιν. Εἰς τὴν ἀποφασιστικὴν μάχην τοῦ Λούτσην οἱ Σουηδοὶ ἐνίκησαν, ἀλλὰ ἔπεσεν ὁ ἥρωας τοῦ Βορρᾶ (Ν/ριος 1632). Τέλος μετὰ δύο ἔτη ἐνικήθησαν ἀπὸ τὸν υἱὸν τοῦ Αὐτοκράτορος. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐδολοφονήθη καὶ ὁ Βαλενστάιν.

ΕΠΕΜΒΑΣΙΣ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ

Οἱ διαμαρτυρόμενοι τῆς Γερμανίας μετὰ τὴν ἤτταν τῶν Σουηδῶν

εξήτησαν την επέμβαση της Γαλλίας. 'Ο Ρισελιέ, που τόσο την ανέμενε, την έδεχθη. 'Εμίσθωσε τὰ εμπειροπόλεμα στρατεύματα τῶν Σουηδῶν καὶ μαζί μὲ γαλλικὰς δυνάμεις κατέλαβε τὴν 'Αλσατίαν.

'Ο πόλεμος συνεχίσθη σκληρός, διότι ἐξήλθε εἰς αὐτὸν καὶ ἡ 'Ισπανία παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Γερμανίας. "Όταν ὅμως οἱ Γάλλοι στρατηγοὶ Κονδέ καὶ Τουρεν ἐνίκησαν τοὺς 'Ισπανοὺς εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ οἱ Σουηδοὶ τοὺς Γερμανοὺς εἰς Πράγαν, ὁ νέος αὐτοκράτωρ Φερδινάνδος Γ' συνῆψεν ἀνακωχὴν (1648).

"Ετσι ὁ Τριακονταετῆς αὐτὸς πόλεμος σημειώνει τὸ τέλος του ἐκεῖ ἀκριβῶς ὅπου ἤρχισε.

Η ΕΙΡΗΝΗ ΤΗΣ ΒΕΣΤΦΑΛΙΑΣ 1648

Αὐτὴ ἔχει μεγάλην σημασίαν. Τὰ συνέδριά της, εἰς τὰ ὁποῖα ἔλαβον μέρος οἱ διασημότεροι διπλωμάται καὶ ἡγεμόνες, ἐκανόνισαν τὰ πολιτικὰ πράγματα τῆς Εὐρώπης μέχρι τῆς Εἰρήνης τῆς Οὐτρέχτης. Τὰ θρησκευτικὰ πράγματα ἐρρυθμίσθησαν συμφώνως πρὸς τοὺς ὅρους εἰρήνης τῆς Αὐγούστας.

Οἱ κυριώτεροι ὅροι τῆς Βεστφαλικῆς εἰρήνης ἦσαν οἱ ἐξῆς :

1. *Εἰς τὴν Γαλλίαν ἐδόθησαν ἡ 'Αλσατία, τὸ Μέτς, τὸ Τουλ καὶ τὸ Βερντέν.*
2. *'Ανεγνωρίσθη ἡ ἀνεξαρτησία τῆς 'Ελβετίας καὶ τῆς 'Ολλανδίας.*
3. *'Η Σουηδία ἔλαβε τὴν Πομερανίαν καὶ ἀποζημιώσεις.*
4. *Παρεχωρήθη ἀνεξαρτησία εἰς τοὺς Γερμανοὺς ἡγεμόνας ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ κράτους των.*

9 Η ΑΠΟΛΥΤΑΡΧΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΑΛΛΙΑΝ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 1789

'Ο συνετὸς βασιλεὺς 'Ερρίκος ὁ Δ' (1589 - 1610) μὲ τὸ Δ/γμα τῆς Νάντης ἐπέτυχε τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν θρησκευτικὴν γαλήνην εἰς τὴν Γαλλίαν. 'Επροστάτευσε τὰ γράμματα, τὴν βιοτεχνίαν καὶ τὸ ἐμπόριον καὶ κατέστησε τὴν χώραν του μίαν ὅπου τὰς ἰσχυροτέρας Δυνάμεις τῆς Εὐρώπης.

"Επειτα ἀπὸ αὐτὸν μία σειρά ἀπὸ λαμπροὺς ὑπουργοὺς (ὅπως ὁ

Ρισελιέ, ὁ *Μαζαρίνος* καὶ ὁ *Κολμπέρ*) ἐβοήθησε τοὺς διαδόχους του νὰ ἀυξήσουν τὴν βασιλικὴν δύναμιν καὶ νὰ κάμουν τὴν Γαλλίαν ἕνα πλούσιον, δυνατὸν καὶ συγκεντρωτικὸν κράτος.

Ὁ καρδινάλιος Ρισελιέ, πού ἀπὸ τὸ 1624 - 1642 ἐχρημάτισε πρωθυπουργὸς τοῦ Λουδοβίκου 13ου, ἔδειξε σπανίαν κυβερνητικὴν ἱκανότητα. Δύο βασικοὺς σκοποὺς ἔθεσεν εἰς τὴν πολιτικὴν του, ὅταν ἔγινε πρωθυπουργὸς τῆς Γαλλίας: εἰς τὸ ἐσωτερικόν, νὰ διαλύσῃ τὰ ἔνοπλα σώματα τῶν Οὐγενότων καὶ νὰ ταπεινώσῃ τοὺς εὐγενεῖς, ὥστε νὰ ἀυξηθῇ ἡ δύναμις τοῦ βασιλέως· εἰς τὸ ἐξωτερικόν, νὰ περιορίσῃ τὴν Αὐστρίαν καὶ νὰ ἀνυψώσῃ τὸ γόητρον τῆς Γαλλίας. Καὶ ἐπέτυχεν εἰς ἀμφοτέρους.

Ὁ *Μαζαρίνος* (πού ἦτο καὶ αὐτὸς καρδινάλιος) ἐκυβέρνησε τὴν Γαλλίαν ἀπὸ τὸ 1642 - 1661. Εἰς τὸ ἐσωτερικόν ἐπνιζεν εἰς τὸ αἷμα τὰς ἐπαναστάσεις τῶν εὐγενῶν καὶ ἐστερέωσε τὴν μοναρχίαν. Εἰς τὸ ἐξωτερικόν, μὲ τὴν συνθήκην τῆς Βεσφαλίας, ἠύξησε τὰ ὅρια τῆς Γαλλίας.

Ὁ *Λουδοβίκος ΙΔ'* (1661 - 1715) ἐπέβαλεν ἀπολυταρχικὸν πολιτεύμα. Ἐπὶ τῆς βασιλείας του ἡ Γαλλία ἀπέκτησε μεγίστην ἰσχύιν. Εἰς αὐτὸ τὸν ἐβοήθησεν ἡ ἐργατικότης του, ἡ ἀδάμαστος θέλησίς του καὶ ἡ ἱκανότης πού εἶχε νὰ ἐκλέγῃ τοὺς συνεργάτας του. Ἐπειδὴ μὲ τὰς προσπαθείας τοῦ Ἑρρίκου τοῦ Δ' Ρισελιέ καὶ τοῦ Μαζαρίνου ἡ βασιλεία εἶχε στερεωθῇ, ὁ Λουδοβίκος ἐκυβέρνησε τὴν Γαλλίαν 54 χρόνια χωρὶς κανένα περιορισμόν. "Ὅλαι αἱ ἐξουσίαι εὐρίσκοντο εἰς τὰς χεῖρας του: τὸ «Κράτος εἶμαι ἐγὼ» («L'état c'est moi»), ἔλεγεν.

Ἐπειδὴ ἔθεώρησε τὸν ἑαυτὸν του ὡς ἀπασταλμένον τοῦ Θεοῦ, προσεπάθησε νὰ δώσῃ εἰς τὴν μοναρχίαν του λάμπιν πρωτοφανῆ. Ὡς ἔμβλημα του ἔλαβε τὸν λάμποντα ἥλιον καὶ ἔκτισεν εἰς τὰς *Βερσαλλίας* (πρό-άστιον τῶν Παρισίων) ἕνα κομψὸν καὶ ἐπιβλητικὸν ἀνάκτορον. Πέριξ αὐτοῦ ἐδημιουργήθη ὁλόκληρος πόλις, ὅπου παρέμενον οἱ αὐλικοί, οἱ ὑπουργοὶ καὶ οἱ ὑπάλληλοί του, πού ἔφθαναν τοὺς 15.000.

Μὲ ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν τὸν διάσημον *Κολμπέρ* ἐναυπήγησεν ἰσχυρὸν ἐμπορικὸν καὶ πολεμικὸν στόλον καὶ ἐνεθάρρυνε τὴν ἀποικιακὴν ἐξάπλωσιν τῆς Γαλλίας εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ τὰς Ἰνδίας. Ἐπίσης ὑπεστήριξε τὰ γράμματα, τὴν γεωργίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιοτεχνίαν. Ὁ *Κολμπέρ* πρῶτος ἐφεῦρε λογιστικὰ συστήματα, διὰ νὰ μὴ κλέπτουν οἱ ὑπάλληλοι τὸ κράτος. Μὲ ὑπουργὸν τῶν στρατιωτικῶν τὸν *Λουβουά* ἔκαμε στρατιωτικὰς μεταρρυθμίσεις. Ὁ στρατὸς ἔγινε μόνιμος καὶ οἱ στρατιῶται ὑπεχρεώθησαν νὰ φοροῦν ὁμοίομορφον στολὴν

και να γυμνάζονται τακτικῶς και ὁμοιοτρόπως. Ἔτσι ὁ στρατός του ἐγένετο ὁ πρῶτος τοῦ κόσμου.

Διὰ τὰ φέρη τὰ σύνορα τῆς Γαλλίας εἰς τὰ «φυσικά της ὄχυρά», ὅπως ἔλεγε (ἐννοῶν τὸν Ρῆνον), τὴν ἔσυρεν εἰς μακροχρονίους πολέμους (1665-1713), πού τὴν ἐξησθένησαν οικονομικῶς και τὴν ἔκαμαν μισητήν. Τοὺς πολέμους αὐτοὺς, πού ἔχουν ὀνομασθῆ «ληστρικοὶ», τοὺς ἔκλεισεν ἡ *Συνθήκη τῆς Οὐτρέχτης* (πόλεως τῆς Ὀλλανδίας). Μετὰ τοὺς ὅρους τῆς οἱ Ἄγγλοι ἐκέρδισαν τὸ Γιβραλτάρ και ἡ Αὐστρία τὴν Ν Ἰταλίαν και τὴν Σικελίαν. Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἀσκόπους αὐτοὺς πολέμους, ἄλλη ἀκαταλόγιστος ἐνέργειά του ὑπῆρξεν ἡ ἀνάκλησις τοῦ Δ/τος τῆς Νάντης, ἣ ὁποία ὑποχρέωτε 100.000 διανοσόμενους, ἐμπόρους και βιοτέχνας, πού ἀνῆκαν εἰς τὸν Καλβινισμόν, νὰ ἐκπατρισθοῦν, διὰ νὰ μὴ ὑποστοῦν φυλακίσεις και διώξεις.

10 Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΓΛΙΑΝ ΚΑΙ Η ΕΔΡΑΙΩΣΙΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΣΜΟΥ

Μετὰ τὸν θάνατον τῆς Ἑλισάβετ Α', πού δὲν εἶχε διάδοχον, εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἀγγλίας ἀνῆλθεν ὁ ἀνεψιός της Ἰάκωβος Α', βασιλεὺς τῆς Σκωτίας, ὁ ὁποῖος ἀνῆκεν εἰς τὴν δυναστείαν τῶν Στούαρτ. Ἔτσι τὰ δύο βασίλεια ἐσχημάτισαν ἓνα, τὸ βασίλειον τῆς Μεγάλης Βρετανίας.

Οἱ Στούαρτ ἦσαν ἀπολυταρχικοὶ, ἀπὸ ἐπίδρασιν τῶν ἄλλων βασιλέων, και ἠθέλησαν νὰ περιορίσουν τὸν κοινοβουλευτισμόν. Ὁ δεύτερος μάλιστα ἀπὸ αὐτοὺς, Κάρολος ὁ Α', ἐπειδὴ πολλάκις κατεπάτησε τὸν Χάρτην τῶν Δικαιωμάτων τοῦ Ἀγγλικοῦ λαοῦ, «Μάγκνα Κάρτα⁹» πού εἶχεν ὑπογράψει τὸ 1214 ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ὁ Ἀκτήμων, και ἐπειδὴ ἔκαμεν ἀθαιρεσίαις ἐναντίον τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ (τοῦ Κοινοβουλίου), προσεκάλεσεν ἐξέγερσιν τοῦ Ἀγγλικοῦ λαοῦ με ἐπικεφαλῆς τὸν Ὀλιβιέρον Κρόμβελ.

Εἰς τὰς μάχας πού διεξήχθησαν μεταξύ τῶν στρατευμάτων τοῦ βασιλέως και τῶν ἐπαναστατικῶν (1640 - 48), τὰ βασιλικά ἐνίκηθησαν και ὁ βασιλεὺς συνελήφθη αἰχμάλωτος. Ἐπειτα ἐδικάσθη και κατεδικάσθη εἰς θάνατον (1649) δι' ἀποκεφαλισμοῦ.

Κατόπιν ἐκηρύχθη εἰς τὴν Ἀγγλίαν Δημοκρατία με πρόεδρον τὸν Κρόμβελ, ὁ ὁποῖος ἐκυβέρνησε τὴν Ἀγγλίαν με σιδηρᾶν πυγμῆν. Με

έπωφελείς συμμαχίας και νικηφόρους πολέμους έκυρίευσεν έδάφη εις τας άποικίας και εις την Εύρώπην. Άξιοσημείωτος είναι ή νίκη που καθήγαγεν ο στόλος του έναντίον του όλλανδικου, ο όποιος μετά την καταστροφήν της ναυτικής δυνάμεως του Φιλίππου, έθαλασσοκράτει. Με τας έπιτυχίας του αυτάς ο Κρόμβελ έκαμε την Άγγλίαν πρώτην ναυτικήν δύναμιν του Κόσμου και ο ίδιος απέκτησε την φήμην λαμπροϋ ήγεμόνος.

Έπειτα από τον θάνατόν του εξέσπασαν επαναστάσεις των βασιλοφρόνων, ώστε ο δυναμικός στρατηγός Μόνκ εύρέθη εις την ανάγκην να άναγκάσχη τον εξόριστον διάδοχον Κάρολον Β' (1661). Άλλά ο νέος βασιλεύς, επειδή είχε ζήσει ως εξόριστος εις το περιβάλλον των Γάλλων βασιλέων και δέν συνεπάθει το Άγγλικανικόν θρήσκευμα, ήλθεν άμέσως εις σύγκρουσιν με τους άντιπροσώπους του λαού, το Κοινοβούλιον. Το τελευταϊόν δια να περιορίση τας αυθαιρεσίας του βασιλέως, τον Μάρτιον του 1679 τον ήνάγκασε να υπογράψη την πράξιν του Χάμπεας Κόρπους¹⁰ (Habeas Corpus) με την όποιαν εκτός από τα δικαιώματα της «προσωπικής έλευθερίας» και της «άντιστάσεως» (που παρεχώρει ο βασιλεύς Ιωάν. Άκτήμεν με την Μεγάλην Χάρτην), ο Κάρολος άνεγνώρισεν εις τον άγγλικόν λαόν και το δικαίωμα «του σκέπτεσθαι και εκφράζεσθαι έλευθέρως».

Ο διάδοχος του Καρόλου Β' Ιάκωβος Β' (1685-1688), επειδή έφάνη περισσότερο άπολυταρχικός από τον προκάτοχόν του και έσχεδιάζε να επαναφέρη τον καθολικισμόν, εύρέθη ένώπιον μιās ειρηνικής επαναστάσεως. Το κόμμα των Συντηρητικων και το κόμμα των Φιλελευθέρων συνεφώνησαν να καλέσουν εις τον θρόνον την κόρην του Ιακώβου Μαρίαν και τον σύζυγόν της Γουλιέλμον της Οράγγης, που ήτο κυβερνήτης της Ολλανδίας. Ο Ιάκωβος εύρέθη τότε χωρίς λαϊκόν στήριγμα και έδραπέτευσεν. Οί νέοι βασιλείς, επειδή ήσαν διαμαρτυρόμενοι και έτρεφον λαϊκώτερα αισθήματα, υπέγραψαν, μόλις έφθασαν εις το Λονδίνον (1689), την Διακήρυξιν των Δικαιωμάτων του Άγγλικου Λαού (Bill of Rights). Αυτή είναι ένα συμβόλαιον μεταξύ του βασιλέως και του έθνους, που περιορίζει την έξουσίαν του άνωτάτου άρχοντος, ώστε να μην ήμπορη να προχωρήση εις καμίαν ένέργειαν (φορολογικήν, νομοθετικήν, πολεμικήν ή διπλωματικήν) χωρίς την έγκρισιν του Κοινοβουλίου.

Με την Διακήρυξιν αυτήν έστερεώθη εις την Άγγλίαν ο Κοινο-

βουλευτισμός. Σύμφωνα με τὸ πολίτευμα αὐτό, τὴν κυβέρνησιν ὁ βασιλεὺς τὴν ἀναθέτει ὑπευθύνως εἰς τοὺς ὑπουργούς, ἐνῶ αὐτὸς ἐπικυρώνει τὰς πράξεις των, χωρὶς νὰ φέρῃ εὐθύνην. Ἀπὸ τοῦ 1694 καθιερώθη ἡ συνθήκη εἰς τὴν Ἀγγλίαν νὰ ἐπιλέγῃ ὁ βασιλεὺς τοὺς ὑπουργούς ἀπὸ τὸ κόμμα πού ἔχει πλειοψηφήσει εἰς τὰς ἐκλογάς· οἱ ἄλλοι βουλευταὶ ἀποτελοῦν τὴν ἀντιπολίτευσιν καὶ ἐλέγχουν τὰς πράξεις τῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ βασιλέως.

11 ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 18ου ΑΙΩΝΟΣ

Ὡς κράτη τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης θεωροῦνται ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Πρωσία· ὡς κράτη τῆς Ἀνατολικῆς ἢ Πολωνίας καὶ ἡ Ρωσία. Μὲ αὐτὴν λοιπὸν τὴν σειρὰν θὰ ἐξετάσωμεν ἕν ἕκαστον χωριστά.

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΙΣ ΤΗΣ ΑΥΣΤΡΙΑΣ

Τὸν πυρῆνα τοῦ κράτους αὐτοῦ ἀπετέλεσε τὸ δουκάτον τῆς Αὐστρίας, πού τὸ ἐξουσίαζεν ὁ οἶκος τῶν Ἀψβούργων, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐξελέγετο καὶ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας. Ἡ Αὐστρία εἰς ἕκτασιν ἦτο ἀπέραντος· δὲν εἶχεν ὅμως πραγματικὴν δύναμιν, ἦτο συγκροτημένη ἀπὸ ἕνα μωσαϊκὸν ἐθνοτήτων (ἀπὸ Γερμανούς, Ἴταλούς, Τσέχους, Πολωνούς, Σέρβους, Οὐγγρους κλπ.), αἱ ὁποῖαι μὲ δυσκολίαν ὑπέμενον τὸν ξένον ζυγόν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἡ Αὐστρία, ἀλλὰ καὶ διότι ἔμεινε γεωργικὴ μὲ περιορισμένην ἐμπορικὴν ἀνάπτυξιν, δὲν προώδευσε ὅσον αἱ ἄλλαι χῶραι τῆς Δύσεως.

Εἰς μεγάλην ἀκμὴν ἔφθασεν ἡ Αὐστρία ἐπὶ Μαρίας Θηρεσίας (1740 - 1780). Αὕτη ἐπέβαλεν ὁμοίωμορον διοίκησιν εἰς ὅλους τοὺς λαούς, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Οὐγγρους, εἰς τοὺς ὁποίους ἔδωκεν αὐτονομίαν. Σπουδαῖος βασιλεὺς ὑπῆρξεν καὶ ὁ υἱὸς τῆς Ἰωσήφ Β' (1780 - 1790), πού κατήργησε τὴν δουλοπαροικίαν καὶ ἔκαμε πολλὰς μεταρρυθμίσεις. Εἰς τοὺς Ἕλληνας ἔγινε γνωστός, διότι μὲ τὴν τσαρίναν Αἰκατερίνην ἀπεφάσισαν νὰ διαμελίσουν τὴν Τουρκίαν, ἀλλὰ καὶ ἐξεδήλωσε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ καταλάβῃ τὴν Θεσσαλονίκην.

ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΠΡΩΣΣΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Ἡ Γερμανία, ὅπως εἶδομεν, ἦτο χωρισμένη εἰς πολλὰ κρατίδια. Ἐν ἐξ αὐτῶν, τὸ ἐκλεκτοράτον τοῦ Βραδεμβούργου (μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ἑλβα καὶ Ὄδερ), ἀπετέλεσε τὴν ψυχὴν τοῦ Πρωσσικοῦ κράτους, ὅταν ἀνεκηρύχθη βασιλείον μὲ πρωτεύουσάν τὸ Βερολίνον. Οἱ σπουδαιότεροι ἀπὸ τοὺς ἡγεμόνας του, ποὺ ἀνῆκον εἰς τὸν δυναστικὸν οἶκον τῶν Χοετζόλλερν εἶναι :

1) Ὁ Φρειδερίκος Γουλιέλμος ὁ Α' ἢ «μέγας ἐκλέκτωρ» (1640-88), ὁ θεμελιωτὴς τοῦ κράτους τῆς Πρωσσίας. Ἐβελτίωσε τὰ οἰκονομικὰ τοῦ ἐκλεκτοράτου του, ποὺ εἶχε δοκιμασθῆ κατὰ τὸν Τριακονταετῆ Πόλεμον καὶ ὠργάνωσε στρατὸν πειθαρχικόν. Παραλλήλως ἐνίσχυσε τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιοτεχνίαν, χρησιμοποιοῦσας 20.000 Οὐγενότους, ἐξ ἐκείνων ποὺ εἶχεν ἐκδιώξει ὁ Λουδοβίκος ΙΔ'

2) Ὁ υἱὸς τοῦ προηγουμένου Φρειδερίκος ὁ Α' ἐπέτυχεν νὰ τοῦ δοθῆ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Ἀψβούργων ὁ τίτλος τοῦ βασιλέως τῶν Πρώσσων καὶ τὸ κράτος του νὰ ἀναγνωρισθῆ ἀνεξάρτητον βασιλείον (1701). Ἐπροστάτευσε τὴν παιδείαν καὶ ἐξωράισε μὲ δημόσια ἔργα τὸ Βερολίνον.

3) Φρειδερίκος Β' ὁ Μέγας (1740 - 1786.) Ὁξείας ἀντιλήψεως καὶ εὐρυτάτης μορφώσεως, δραστήριος καὶ ἰκανὸς νὰ ἐκμεταλλεῖται ὑπὲρ τῆς χώρας του τὰς περιστάσεις, ἀπέβη μέγας πράγματι βασιλεὺς αὐτῆς. Διακεκριμένος στρατηλάτης ὁ Φρειδερίκος ἐκέρδισε πολλὰς νίκας καὶ ἀφῆρσεν ἐδάφη ἀπὸ τὴν Αὐστροίαν καὶ Δ. Πολωνίαν. Ὡς φωτισμένος ἡγεμὼν καὶ λόγιος ἐπροστάτευσε τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα καὶ ἀνέπτυξε τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιοτεχνίαν τοῦ κράτους. Ἐπίσης ἀνύψωσε καὶ τὸ τεχνικὸν ἐπίπεδον τῆς Πρωσσίας μὲ πολλὰ κοινωφελῆ ἔργα.

Ἡ ΠΟΛΩΝΙΑ

Χώρα οἰκονομικῶς καθυστερημένη καὶ χωρὶς φυλετικὴν καὶ θρησκευτικὴν ἐνότητα ἡ Πολωνία ἐπιέζετο ἀσφυκτικῶς ἀπὸ ἰσχυροὺς γείτονας καὶ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀντισταθῆ εἰς τὰς ἀρπακτικὰς διαθέσεις των. Ἄλλαι αἰτίαι τῆς ἀδυναμίας της ὑπῆρξαν ἡ ἔλλειψις κεντρικῆς διοικήσεως καὶ μονίμου στρατοῦ, κυρίως ὅμως ἡ πρωτόγονος κοινωνικὴ της

διαίρεσις: δύο μόνον τάξεις λαοῦ ὑπῆρχον, οἱ εὐγενεῖς — ὀλίγοι μεγαλοκτηματῖαι — καὶ τὸ μέγα πλῆθος, οἱ χωρικοὶ — οἱ πλεῖστοι δουλοπάροικοι, ποῦ ἔζων βίον ἄθλιον. Ἀστική τάξις δὲν ὑπῆρχε, διὰ τὴν ἐπιδοθῆ εἰς τὴν ὀργάνωσιν ἐμπορίου.

Τοιουτοτρόπως ἡ Πολωνία οὔτε ἰσχυρὰν κεντρικὴν κυβέρνησιν παρουσίασεν, οὔτε ἀξιόμαχον στρατὸν ἐδημιούργησεν, ἀλλὰ οὔτε καὶ ἱκανοὺς ἡγεμόνας ἀνέδειξε. Μόνην ἐξαιρέσιν ἀποτελεῖ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰωάννης Σοβιέσκυ, ὁ ὁποῖος, ὅταν διὰ δευτέραν φοράν ἐκινδύνευσεν ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἡ Βιέννη, τοὺς προσέβαλε μὲ τὸ ἱππικόν του καὶ τοὺς ἠνάγκασε νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν (1683).

Κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα ἡ χώρα πολλὰ ὑπέφερεν ἀπὸ τοὺς κακοὺς γείτονάς τῆς. Τελικῶς τὸ 1795 ἡ Αὐστρία, ἡ Πρωσσία καὶ ἡ Ρωσία τὴν ἐμοιράσθησαν μεταξὺ των καὶ ἔτσι ἔχασε τὴν ἐλευθερίαν τῆς.

Ἡ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ

Οἱ Ρῶσοι ἦσαν Σλάβοι νομάδες, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἐγκατασταθῆ εἰς μεγάλας ἐκτάσεις τῆς ΒΑ Εὐρώπης, ὅπου ἄλλοτε κατώκουν οἱ Σκύθαι. Πυρὴν τοῦ Ρωσικοῦ κράτους ὑπῆρξε τὸ Νοβόγοροδ, τὸ ὅποιον ἰδρύθη ἀπὸ τοὺς Βίκιγκς, ἀλλὰ τὰ στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ των παρέλαβον οἱ Ρῶσοι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ βασιλέως των Βλαδιμήρου ἀπὸ τὸ Βυζάντιον. Τὴν πρόοδον τῆς χώρας ἀνέκοψαν οἱ Μογγόλοι, οἱ ὁποῖοι τὸν 13ον αἰῶνα κατέκλυσαν τὴν Ρωσίαν. Ἀλλὰ κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα ὁ βασιλεὺς Ἰβάν ὁ Τρομερὸς ἀπετίναξε τὸν Μογγολικὸν ζυγόν.

Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος ἡ Ρωσία ἐθεωρεῖτο ἀκόμη ἀπολίτιστος χώρα. Δὲν εἶχεν ἀστικὴν τάξιν καὶ ἡ κοινωνικὴ τῆς διάρθρωσις περιελάμβανε μόνον τοὺς βογιάρους καὶ τοὺς μουζίκους· οἱ πρῶτοι ἦσαν μεγάλοι γαιοκτῆμονες, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἦσαν δουλοπάροικοι καλλιεργοῦντες τὰ κτήματα τῶν βογιάρων. Οἱ ἱερεῖς δὲν εἶχον καμίαν μόρφωσιν. Σχέσεις πολιτισμοῦ μὲ τὴν Δύσιν δὲν ὑπῆρχον. Ἡ δυναστεία, ποῦ ἠθέλησε νὰ ἀφυπνίσῃ τοὺς Ρώσους ἀπὸ τὸν μεσαιωνικὸν λήθαργον, εἶναι ἡ δυναστεία τῶν Ρωμανῶφ (1613 - 1917). Ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς αὐτῆς περισσότερον ἀξιόλογοι εἶναι οἱ δύο ἐπόμενοι :

1) Ὁ Πέτρος ὁ Μέγας (1689 - 1725), εἶναι ὁ γιγαντόσωμος βασιλεὺς, ὁ ὁποῖος μὲ θαυμαστὴν δραστηριότητα εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ρωσίαν τὸν πολιτισμόν. Κατὰ τὴν νεότητά του ἦλθεν εἰς τὴν Ὀλλανδίαν

και την 'Αγγλίαν, όπου ειργάσθη διά νά διδαχθῆ τήν ναυπηγικήν τέχνην ἐμελέτησεν ἐπίσης και τὰ διοικητικά συστήματα τῶν δυτικῶν χωρῶν. Ὅταν ἐπέστρεψεν, ὠργάνωσε στρατούς και στόλους και διέδωσε τὰ ἀγαθὰ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ εἰς τοὺς γενειοφόρους μουζίκους του. Μὲ σκληρὰς μάχας ἐνίκησε εἰς *Πολτάβαν* (1709) τὸν βασιλέα τῆς Σουηδίας *Κάρολον τὸν IB'* και ἐπέτυχεν ἐν σπουδαῖον «ἀνοιχτὸν παράθυρον», ὅπως ἔλεγεν, εἰς τὴν Βαλτικὴν μὲ τὴν ἴδρυσιν τῆς *Πετροπόλεως* (Λένινγκραντ). Ἐνίκησεν ἐπίσης και τοὺς Τούρκους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀπέσπασε τὸ Ἀζόφ και ἤνοιξεν ἄλλο παράθυρον εἰς τὸν Εὐξεινον.

2) Μεγάλῃ βασιλίςσα ὑπῆρξε και ἡ Αἰκατερίνη, ποὺ ἐπωνομάσθη και «Σεμίραμις τοῦ Βορρᾶ» (1762 - 1796). Γλωσσομαθῆς και μὲ σπανίαν μόρφωσιν ειργάσθη μὲ ζῆλον, διά νά διαδοθῆ εἰς πλατύτερα στρώματα τοῦ λαοῦ της ὁ πολιτισμὸς τῆς Δύσεως και κυρίως τῆς Γαλλίας, τὴν ὁποίαν ἐθαύμαζε. Μὲ τοὺς πολέμους της πρὸς τὴν Τουρκίαν προσέθεσεν εἰς τὴν ἀχανῆ αὐτοκρατορίαν τὴν *Κοιμαίαν* και ἄλλας περιοχὰς τῆς Μαύρης Θαλάσσης, ἐνῶ μὲ τὸν διαμελισμὸν τῆς Πολωνίας ἀπέσπασε τὴν *Λιθουανίαν*. Εἰς τοὺς Ἑλληνας ἡ Αἰκατερίνη ὑπῆρξεν ἀγαπητῆ, διότι τοὺς ἐδέχετο, ὅταν κατεδιώκοντο ὑπὸ τῶν Τούρκων, και ὑπεστήριξεν ἐπαναστατικὰ κινήματα τῶν ὁμοδόξων λαῶν κατὰ τῆς Τουρκικῆς τυραννίας.

12 ΤΑ ΑΠΟΙΚΙΑΚΑ ΚΡΑΤΗ. Ἡ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΩΝ (Η.Π.Α.)

ΤΟ ΑΠΟΙΚΙΑΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ ΤΩΝ ΟΛΛΑΝΔΩΝ

Οἱ Ἴσπανοὶ και οἱ Πορτογάλοι πρῶτοι ἴδρυσαν ἀποικίας, ἀλλὰ δὲν ἐφάνησαν ἱκανοὶ νά τὰς διατηρήσουν ἐπὶ πολὺ. Ἰκανώτεροι ἀνεδείχθησαν οἱ Ὀλλανδοί, οἱ ὁποῖοι μετὰ τὴν συντριβὴν τῆς ναυτικῆς δυνάμεως τοῦ Φιλίππου Β' ἐκτοπίζουσιν τοὺς Ἴσπανοὺς ἀπὸ τὰς θαλασσίας κτήσεις των. Οἱ ὀλλανδικοὶ στόλοι διασχίζουσιν κυρίαρχοι τοὺς ὠκεανούς και οἱ ἀμαξηλάται τῆς θαλάσσης¹¹, ἰδρύνουσιν ἰσχυρὸν ἀποικιακὸν κράτος εἰς Ν' Ἀφρικὴν και εἰς τὰ νησιά τοῦ Ἰνδικοῦ. Ἔτσι κρατοῦν εἰς χεῖρας των τὸ ναυτικὸν ἐμπόριον τοῦ κόσμου ἐπὶ ἓνα αἰῶνα (1588-1688).

ΤΟ ΓΑΛΛΙΚΟΝ ΑΠΟΙΚΙΑΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Πρῶτος ὁ Γάλλος *Καρτιέ* εἶχεν ἐξερευνήσει τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Ἀγίου Λαυρεντίου εἰς Καναδᾶν (1535). Ἀπησχολημένη μὲ τοὺς ἰταλικούς καὶ θρησκευτικούς πολέμους ἡ Γαλλία δὲν κητώρθωσε νὰ ἀξιοποιήσῃ τὰς ἀνακαλύψεις αὐτάς. Μόνον τὸ 1608 ἔφθασαν εἰς τὸν Καναδᾶν οἱ πρῶτοι Γάλλοι ἀποικοὶ μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Σαμουήλ *Σαμπλαῖν* καὶ ἰδρῦουν τὸ *Κεμπέκ*, ἀφοῦ συνέτριψαν τὴν ἀντίστασιν τῶν ἐρυθροδέρμων. Κατόπιν ἄλλοι ἀκούραστοι ἱεραπόστολοι ἀκολουθοῦντες τὸ ρεῦμα τοῦ Μισισσιπῆ κατήλθον εἰς τὸν κόλπον τοῦ Μεξικοῦ, ὅπου κατέλαβον ἀπέραντον ἔκτασιν, τὴν *Λουιζιάναν*. Αὐταὶ εἶναι ἀποικίαι τῆς Γαλλίας εἰς Β Ἀμερικὴν.

Ἄλλὰ καὶ εἰς τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανὸν ἡ Γαλλία κατέλαβε τὴν μεγάλην νῆσον *Μαδαγασκάρην* καὶ εἰς τὰς Ἰνδίας ἰδρυσεν ἐμπορικοὺς σταθμοὺς μὲ κέντρον τὴν πόλιν *Ποντισερού*.

ΤΟ ΑΓΓΛΙΚΟΝ ΑΠΟΙΚΙΑΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Στηρίζεται εἰς τὴν κατὰ θάλασσαν ὑπεροχὴν τῶν Ἀγγλων, ἀφ' οὗτο ἐπὶ τῆς βασιλείσσης τῶν Ἐλισάβετ ἔθεμελίωσαν τὴν ναυτικὴν τῶν δυνάμειν.

Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος τὸ βασίλειον τῆς Μεγ. Βρετανίας ἀρχίζει νὰ διεκδικῆ τὰ παράκτια ἐδάφη τῆς Β Ἀμερικῆς, τὰ ὅποια εἶχεν ἐξερευνήσει ὡς γνωστὸν ὁ *Καμπόττο* (1497). Μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1606 - 1732 οἱ Ἀγγλοὶ ἐπιδίδονται μὲ θάρρος εἰς τὸν ἀποικισμὸν τῆς Β Ἀμερικῆς καὶ ἰδρῦουν εἰς τὰ μέρη αὐτὰ 13 ἀποικίας. Δὲν περιορίζονται ὅμως μόνον ἐκεῖ, ἀλλὰ στρέφονται καὶ εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἡμισφαίριον, ὅπου κυριεύουν τὸ *Μαδράς* εἰς τὰς Ἰνδίας. Ἐντὸς μιᾶς δεκαετίας (1757 - 67) καταλαμβάνουν διὰ τοῦ λόρδου *Κλαίβ* τὰς Ἰνδίας· τὸ 1770 διὰ τοῦ *Κούκ* κατακτοῦν τὴν 5ην Ἠπειρον, τὴν Αὐστραλίαν, πού τὴν εἶχον ἀνακαλύψει τὸ 1600 Ὀλλανδοί. Αἱ πρῶται ὕλαι πού περιέρχονται εἰς τὴν διάθεσίν των καὶ αἱ πολλαὶ ἀγοραὶ τῶν νέων χωρῶν συντελοῦν εἰς τὴν ραγδαίαν ἐξέλιξιν τῆς ἀγγλικῆς βιομηχανίας καὶ τὴν διεξόδουσιν τοῦ ἐμπορίου των εἰς τὰ πέρατα τοῦ κόσμου.

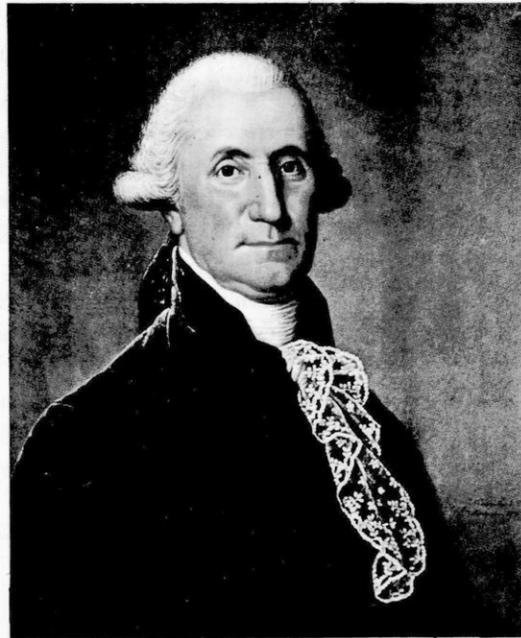
Ἐνεκα τοῦ ἀγγλικοῦ αὐτοῦ ἀνταγωνισμοῦ ἡ Ὀλλανδία ἔπαυσε νὰ θαλασσοκρατῆ. Ἐπειτα ἤλθεν ἡ σειρὰ τῆς Γαλλίας, ἡ ὅποια δὲν ἐδίστασε νὰ ἀναμετρηθῆ πρὸς τὴν Ἀγγλίαν κατὰ τὸν ἑπταετῆ ἀποικιακὸν

πόλεμον (1756 - 1763), αλλά ἐνικήθη και ἔχασε τὰς ἀποικίας της εἰς Β' Ἀμερικὴν πλὴν τῆς Λουϊζιάνας.

Η ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΩΝ

Αἱ 13 Ἀγγλικαὶ ἀποικίαι, ποὺ διεμορφώθησαν εἰς τὴν Β' Ἀμερικὴν, διετήρησαν μὲ τὴν Μητρόπολιν οἰκονομικὴν μόνον ἐξάρτησιν. Εἶχον δεσμευθῆ, κατόπιν συμφωνίας, νὰ στέλλουν εἰς τὴν Μ. Βρετανίαν τὰς πρώτας ὕλας των και νὰ προμηθεύωνται ἀπὸ αὐτὴν βιομηχανικὰ προϊόντα, διότι εἰς τὰς ἀποικίας εἶχεν ἀπαγορευθῆ νὰ ἰδρῶουν βιομηχανίας.

Οἱ λόγοι αὐτοί, καθὼς και ἡ φορολογία ποὺ ἐπέβαλεν ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις εἰς τὸ χαρτόσημον χωρὶς τὴν ἔγκρισιν τῶν ἀποικιακῶν Συμβουλίων, ἐδημιούργησαν ἀναβρασμὸν μεταξύ τῶν Βορειοαμερικανῶν. Τότε ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις κατήργησε τὸν φόρον τοῦ χαρτοσήμου, ἀλλ' ἐπέβαλε φορολογίαν εἰς τὸ τσάι και εἰς ἄλλα εἰσαγόμενα εἶδη· ἐνώπιον ὅμως τῶν νέων φορολογιῶν οἱ Βορειοαμερικανοὶ ἐξηγέρθησαν μὲ πρωτοπόρους τοὺς κατοίκους τῆς Βοστώνης. Ἔτσι ὁ Ἀγγλικὸς στρατὸς ποὺ ἐστάλη κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν εὐρέθη πολιορκημένος εἰς τὴν Βοστώνην ἀπὸ τὴν ἐθνοφρουρὰν τῆς Μασαχουσέτης. Εἰς ὅλας τὰς Πολιτείας ἔπνεεν ἄνεμος ἀνεξαρτησίας, ἐνῶ ἀποικοὶ πάσης ἡλικίας ἔλαβαν τὰ ὅπλα ὑπὸ τὰς πτυχὰς τῆς Ἀμερικανικῆς σημαίας. Τότε ἡ Ἐθνοσυνέλευσις τῆς Φιλαδελφείας (4 Ἰουλίου 1776) μὲ τὴν Διακήρυξιν τῶν Δικαιωμάτων τοῦ Ἀνθρώπου¹² ἐκήρυξε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν 13 Πο-



Εἰκ. 9. Ὁ Γεώργιος Οὐάσιγκτον, πρῶτος Πρόεδρος τῶν Η.Π.Α.

λιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἐξέλεξεν ἀρχιστράτηγον τὸν Γεώργ. Οὐάσιγκτον, ὁ ὁποῖος ἀργότερον συνέτριψε τὰ Ἀγγλικὰ στρατεύματα καὶ συνέλαβε τὸν στρατηγὸν τῶν Κορνούαλλην. Τελικῶς ἡ Ἀγγλία διὰ τῆς Συνθήκης τῶν Παρισίων (3 Σεπτ. 1783) ἀνεγνώρισε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν 13 Πολιτειῶν τῆς Β' Ἀμερικῆς.

Κάθε μία ἐξ αὐτῶν διετήρησε τὴν ἐσωτερικὴν αὐτονομίαν της, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐξωτερικὴν τῶν πολιτικῶν ἀπετέλεσαν Ὁμοσπονδίαν, τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας Ἀμερικῆς (Η.Π.Α.) ποὺ διοικοῦνται συμφῶνως πρὸς τὸ Σύνταγμα τοῦ 1787.

Ἡ κυβέρνησις τῶν Η.Π.Α. ἔχει ἔδραν τὴν Οὐάσιγκτον¹³. Τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν ἀσκει ὁ Πρόεδρος, τὴν δικαστικὴν τὸ Ἀνώτατον Δικαστήριον καὶ τὴν νομοθετικὴν τὸ Κογκρέσσον (Βουλὴ - Γερουσία).

13 ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 17ον ΑΙΩΝΑ

Ἐνῶ κατὰ τὸν 15ον καὶ 16ον αἰῶνα κέντρον τῆς πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς κινήσεως ἦτο ἡ Ἰταλία, κατὰ τὸν 17ον τὸ κέντρον μετατοπίζεται δυτικώτερον.

Εἰς τὴν Γαλλίαν ἀκμάζει ἡ λογοτεχνία, ἡ ἀρχιτεκτονικὴ καὶ ἡ ζωγραφικὴ. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἡ ποίησις καὶ ἡ ἐπιστήμη. Παραλλήλως ἀνθεῖ εἰς τὴν Ἰσπανίαν ἡ ζωγραφικὴ καὶ ἡ δραματογραφία, ἐνῶ εἰς τὰ Κάτω Χώρας ἀναδεικνύονται ἔξοχοι ζωγράφοι.

Ἐπειδὴ ὅλοι αὐταὶ αἱ ἐκδηλώσεις ὑπῆρξαν ἐντονώτεροι εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅπου τὰς ἐπροστάτευσεν ὁ «Βασιλεὺς Ἥλιος», ὡς ἀπεκλήθη ὁ Λουδοβίκος ΙΔ' διὰ τοῦτο ὁ 17ος αἰὼν ἔλαβε τὸ ὄνομά του.

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 17ον ΑΙΩΝΑ

1. Ἡ Γαλλία τὴν ἐποχὴν αὐτὴν κυριαρχεῖ εἰς τὴν Εὐρώπην ὄχι μόνον διπλωματικῶς ἀλλὰ καὶ πνευματικῶς. Ἡ ὑπεροχὴ της αὐτὴ ὀφείλεται εἰς τὴν ἴδρυσιν τῆς *Γαλλικῆς Ἀκαδημίας*¹⁴ ἀπὸ τὸν Ρισελιέ (1635), ἡ ὁποία μετὰ τὰς περιφήμους ἐκδόσεις της ἔδωκεν εἰς τὴν Γαλλίαν ἐνιαίαν γλῶσσαν.

Ἐξ ἄλλου ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος αὐτοῦ μερικαὶ καλλιεργημέ-
ναι κυρίαὶ ἐκ τῆς ἀστικῆς τάξεως ἐδημιούργουν εἰς τὰ σαλόνια των
συναναστροφάς, ὅπου συνεκεντροῦντο ποιηταὶ καὶ καλλιτέχναι, οἱ ὅποιοι
δὲν περιωρίζοντο μόνον εἰς τὴν διασκέδασιν, ἀλλὰ ἡ ἀπήγγελλον ἔργα
των ἢ ἐδίδον ἐρασιτεχνικὰς παραστάσεις ἢ καὶ συνεζήτουν σπουδαῖα
θέματα, ὅπως περίπου εἰς τὰ *συμπόσια τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων*. Αἱ κοι-
νωνικαὶ αὗται ἐκδηλώσεις καὶ ἄλλαι σχετικαί, πού ἐγένοντο εἰς τὰ μέγα-
ρα τῆς ἀριστοκρατίας καὶ εἰς τὰ ἀνάκτορα, ἐχάριζαν εἰς τὸ Παρίσι
τὴν πνευματικὴν ἡγεμονίαν.

Τὸ πλέον ἔντονον γνῶρισμα τῆς πνευματικῆς λάμπειος τῆς *Γαλλίας*
κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὑπῆρξε τὸ *θέατρον*, ὅπου ἀνεδείχθησαν σπουδαῖοι
συγγραφεῖς μὲ θεατρικὰ ἔργα μνημειώδη διὰ τὸ κομψὸν ἔφος των καὶ
τὴν *ὠραίαν πλοκὴν* ἢ τοὺς ἠθικοὺς *χαρακτῆρας τῶν ἡρώων των* κ.λ.π.
Ἀπὸ τοὺς θεατρικοὺς αὐτοὺς συγγραφεῖς σημειώνομεν :

Πρῶτον τὸν *Κορνήλιον*, τοῦ ὁποίου οἱ ἥρωες ἀφοσιώνονται εἰς τὸ
καθῆκον περισσότερο ἀπὸ τὸ συμφέρον των. Ἀριστοτεχνήματά του
θεωροῦνται ὁ «*Σίδ*», ὁ «*Οράτιος*» καὶ ἡ μοναδικὴ του κωμωδία «ὁ
Ψεύτης».

Δεύτερον τὸν *Μολιέρον*, κωμωδιογράφον, πού μὲ ἀνεξάντλητον
φαιδρότητα ἐσκιαγράφησεν ἀνθρωπίνους τύπους· ἀθάνατα ἔργα του παρέ-
μειναν «Ὁ κατὰ φαντασίαν ἀσθενής», «ὁ Ἀρχοντοχωριάτης» καὶ ὁ
«*Ἐξήνταβελόνης*».

Τρίτον τὸν *Ρακίναν*, πού ἔγραψε τὴν «*Ἀνδρομάχην*» τὴν «*Φαί-
δραν*», «*Ἰφιγένειαν*» κ.λ.π. Ἡ προτίμησις του στρέφεται εἰς γυναικεῖους
χαρακτῆρας, πού τοὺς συνταράσσουν τὰ πλέον σφοδρὰ πάθη (ζηλοτυπία,
ἔρως φιλοδοξία κ.ἄ.).

Ἄλλοι ἀξιοπρόσεκτοι συγγραφεῖς εἶναι ὁ *Λαμπουγιέ* μὲ τοὺς
«*Χαρακτῆρας του*», ὁ *Λαφονταίν* πού μὲ πρότυπον τὸν Αἴσωπον ἔγρα-
ψε «*Μύθους*». Τέλος ὁ φιλόσοφος *Καρτέσιος* πού ἔγραψε τὸν «*Περὶ
Μεθόδου λόγον*», εἰς τὸν ὅποιον διδάσκει ποίαν πορείαν πρέπει νὰ ἀκο-
λουθῇ ὁ ἐπιστήμων, ὅταν ἐρευνᾷ σπουδαῖα ζητήματα. Τὸ ἔργον του
αὐτὸ ἐκρίθη ὡς ὑπόδειγμα ἕφους τοῦ γαλλικοῦ πεζοῦ λόγου.

2. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὁ μεγαλύτερος ποιητὴς εἶναι ὁ *Μίλτων* πού
ἔγραψε τὸν «*Ἀπολεσθέντα Παράδεισον*», ὑπέροχον ἐπικὸν ποίημα. Ὁ
μέγας φιλόσοφος *Τζὸν Λόκ*, πού διδάσκει ὅτι τὸ βρέφος ἔρχεται εἰς
τὸν κόσμον χωρὶς τίποτε νὰ γνωρίζῃ (ὁ νοῦς του εἶναι ἀγράφος

χάρτης») και μόνον με τὰς αἰσθήσεις του σχηματίζει ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὰς γνώσεις. Ὁ μεγαλύτερος ἐπιστήμων εἶναι ὁ Νεύτων (1642 - 1727), πού διετύπωσεν εἰς τὴν Φυσικὴν τὸν νόμον τῆς παγκοσμίου ἑλξεως.

3. Εἰς τὴν Ἰσπανίαν ἐμφανίζονται λαμπροὶ δραματουργοί, ὅπως ὁ Λόπε ντε Βέργκα πού ἔγραψε 1500 δράματα, ἐπίσης δὲ ὁ Καλντερόν ντε λά Βάργκα μετὰ πολλὰ θεατρικὰ ἔργα.

Τέλος εἰς τὴν Ἰταλίαν ἀκμάζει ὁ Φυσικὸς Τορικέλλι πού ἀνεκάλυψε μέθοδον μετρήσεως τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πίεσεως (Βαρόμετρον).

Η ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 17ον ΑΙΩΝΑ

Μετὰ τὰ λαμπρά τῆς μνημεῖα τόσον εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν, ὅσον καὶ εἰς τὴν ζωγραφικὴν ἢ Γαλλία διατηρεῖ τὸ προβάδισμα καὶ εἰς τὴν καλλιτεχνίαν.

Εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν οἱ ἀρχιτέκτονες μεταχειρίζονται τὸν ρυθμὸν Μπαρόκ, τοῦ ὁποίου τὸ ἰδιαιτέρον γνώρισμα εἶναι ὅτι συγγέονται τὰ ὅρια τῶν σχεδίων καὶ τῶν μορφῶν. Ὑπόδειγμα τοῦ ρυθμοῦ αὐτοῦ εἶναι τὸ ἀνάκτορον τῶν Βερσαλλιῶν.

Ἀπὸ τοὺς Γάλλους ζωγράφους ἀξιοσημεῖωτοι θεωροῦνται ὁ Πουσσέν (Ποιμένες τῆς Ἀρκαδίας, ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν Βαβυλῶνα) καὶ ὁ Λέ Μπρὲν (ἀριστοῦργημά του «Ἡ ζωὴ τοῦ Λουδοβίκου»).

Εἰς τὴν Ἰσπανίαν ζωγράφοι παγκοσμίου φήμης λογιζονται: πρῶτος ὁ Βελάσκεθ πού θαυμάζεται διὰ τὴν ἀρμονίαν τῶν σχεδίων καὶ τὴν λεπτὴν αἰσθησιν τῶν χρωμάτων. (Περίφημοι πίνακες τοῦ ἐθεωρήθησαν ἢ πριγκίπισσα Μαργαρίτα, ὁ πρίγκιψ Βαλτάσαρ Κάρολος κ.ἄ.). Ἐξ ἴσου φημίζεται καὶ ὁ Μουρίλο πού ἐφιλοτέχνησε θρησκευτικὰς εἰκόνας καὶ πίνακας ἀπὸ τὴν καθημερινὴν ζωὴν. Πασίγνωστοι ἔγιναν διὰ τὴν χάριν καὶ τὴν εὐλιχρίνειαν πού τοὺς διακρίνει οἱ «Παῖδες τρώγοντες σταφυλάς» ἢ καὶ οἱ «Παῖδες παίζοντες κύβους».

Εἰς τὴν Φλάνδραν (Βέλγιον) κορυφαῖος ζωγράφος ἀνεδείχθη ὁ Ροῦμπενς πού θαυμάζεται διὰ τὰς ἰσχυρὰς ἐντυπώσεις πού προξενοῦν τὰ ἔργα του. Ἀπαράμιλλον ἔργον του «Ἡ Ἀποκαθήλωσις». Εἰς τὴν Ὁλλανδίαν ἤκμασεν ὡς μέγας διδάσκαλος καὶ τεχνίτης τοῦ χρωστικῆρος ὁ Ρέμπραντ. Εἰς τὰ δημιουργήματά του, ἐκφράζει μετὰ δύναμιν τὰς σκέψεις καὶ τὰ αἰσθήματα τῶν εἰκονιζομένων προσώπων. Ἀντιπροσω-

πευτικά έργα τῆς τεχνολογίας του εἶναι ἡ ὀνομαστή σύνθεσίς του («Μάθημα ἀνατομίας»), ἐπίσης ὠραϊότατος πίναξ του «ὁ Καλὸς Σαμαρεῖτης».

14 ΤΟ ΚΙΝΗΜΑ ΤΟΥ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΥ Η ΓΑΛΛΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

Τὸ ἔτος 1789 ἀποτελεῖ ὑψηλὸν ὄροσημον πού τὸ ἐχάραξαν αἱ ιδέαι καὶ αἱ πράξεις τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως. Ἡ λάμψις τῆς ἐκρήξεώς της ἐφώτισε τοὺς λαοὺς τοῦ κόσμου ἐπὶ ἓνα καὶ πλέον αἰῶνα. Δι' αὐτὸ ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις εἶναι ἓν ἀπὸ τὰ κυριώτερα γεγονότα τῆς Παγκοσμίου ἱστορίας.

Ἄλλὰ ἡ προπαρασκευὴ της ὑπῆρξε μακρὰ καὶ εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ Διαφωτισμοῦ, ὁ ὁποῖος μὲ τὸ πνεῦμα του εἶχε διαποτίσει ὁλόκληρον τὸν 18ον αἰῶνα.

ΤΟ ΚΙΝΗΜΑ ΤΟΥ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΥ

Ἐνῶ οἱ λογοτέχνηι τοῦ 17ου αἰῶνος ἐπέζητουν μὲ τὰ ἔργα των νὰ διασκεδάζουν τοὺς εὐγενεῖς, τὸν 18ον αἰῶνα ἐμφανίζονται συγγραφεῖς πού ἐπιδιώκουν νὰ διδάξουν καὶ νὰ διαφωτίσουν τὸν λαόν, ὅτι ζῆ εἰς καθεστῶς κοινωνικῆς ἀνισότητος, ἀδικίας καὶ οικονομικῆς καταπιέσεως. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν τοὺς συγγραφεῖς ἐκείνους τοὺς ὠνόμασαν διαφωτιστάς.

Ὁ Διαφωτισμὸς ἔχει τὰς ρίζας του εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου ἀπὸ τὸν 17ον ἀκόμη αἰῶνα εἶχον ἀκουσθῆ αἱ ὑψηλαὶ ιδέαι περὶ κράτους, κοινωνίας καὶ δικαιοσύνης. Ἀπὸ τὸ 1666 ὁ περίφημος Ἴσραὴλ Βαβίντζον κοινωνιολόγος τῆς Ἰνδίας διεκήρυξε τὴν κυριαρχίαν τοῦ λαοῦ, τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀτόμου, τὴν ἰσότητά. Κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ 18ου αἰῶνος, ὁ οἰκονομολόγος Ἀδάμ Σμιθ ἀπέρριπτε μὲ τὰ συγγράμματά του κάθε ἐπέμβασις τοῦ κράτους εἰς τὴν ἐργασίαν τοῦ ἀτόμου.

Αἱ νέαι αὗται ιδέαι ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν διεδόθησαν ἐντεῦθεν τῆς Μάγχης, ἀλλ' ἐκαρποφόρησαν περισσότερο εἰς τὴν Γαλλίαν, διότι ἐκεῖ ἐπεκράτει ἄδικον φορολογικὸν σύστημα, πού ἔρριπτεν ὅλα τὰ βάρη εἰς τοὺς χωρικοὺς καὶ τοὺς μικροαστοὺς. Εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ ἄσκαπος σπα-

τάλη του δημοσίου χρήματος και αι αυθαιρεσίαι της τάξεως των προνομύχων είχαν φθάσει εις το κατακόρυφον.

Οί σπουδαιότεροι Γάλλοι (συγγραφεῖς) διαφωτισταὶ τοῦ 18ου αἰῶνος εἶναι :

1. Ὁ Βολταῖρος, πού με τὰ συγγράμματά του κατεπολέμησε κάθε μορφήν τυρανίας.

2. Ὁ Μοντεσκιέ, ὁ ὁποῖος εἰς τὸν σοφὸν βιβλίον του «Τὸ πνεῦμα τῶν Νόμων» διακρίνει τὴν ἐξουσίαν εἰς Ἐκτελεστικὴν, Νομοθετικὴν καὶ Δικαστικὴν.

3. Ὁ Ζὰν - Ζὰκ Ρουσσώ, πού καταφέρεται κατὰ τῆς ἀπολυταρχίας, ἀποκρούει τὴν κοινωνικὴν ἀνισότητά καὶ μαστιγώνει τὴν ἀπάνθρωπον μεταχείρισιν. Τὰς ἰδέας του αὐτὰς ἐκθέτει εἰς τὸ συνταρακτικὸν διὰ τὴν ἐποχὴν του βιβλίον του «Τὸ Κοινωνικὸν Συμβόλαιον», πού θεωρήθη εὐαγγέλιον τῆς Κοινωνιολογίας.

Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς ὅμως σημειώνεται καὶ μία τάσις ἀπὸ μερικὸς φωτισμένους ἡγεμόνας νὰ ἐφαρμόσουν εἰς τὴν διακυβέρνησιν τῶν λαῶν τῶν ἰδέας κοινωνικῶν ἐλευθεριῶν καὶ ἀνθρωπισμοῦ. Τὸ φαινόμενον αὐτὸ ὀνομάσθη Φωτεινὴ Δεσποτεία, τοιοῦτοι δὲ βασιλεῖς ὑπῆρξαν, ὅπως ἐγνωρίσαμεν, ὁ Φρειδερίκος ὁ Μέγας, ὁ Ἰωσήφ Β' τῆς Αὐστρίας καὶ ἡ Μεγάλῃ Αἰκατερίνῃ.

ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΚΑΙ ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Γαλλικὴ ἐπανάστασις ἔχει ὀνομασθῆ ἢ ἐξέγερσις τῶν Γάλλων ἀστῶν καὶ χωρικῶν ἐναντίον τοῦ ἀδίκου καὶ πιεστικοῦ καθεστώτος, πού εἶχον ἐπιβάλλει εἰς τὴν χώραν τῶν οἱ ἀπολυταρχικοὶ ἡγεμόνες Λουδοβίκος 14ος, 15ος καὶ 16ος. Τὴν ἐκρηξιν τῆς λαϊκῆς ἀγανακτήσεως ὑπεβοήθησαν καὶ τὰ κηρύγματα τῶν Διαφωτιστῶν, καθὼς ἐπίσης καὶ οἱ ἀπελευθερωτικοὶ ἀγῶνες τοῦ Βορειαμερικανικοῦ λαοῦ. Ἡ Ἐπανάστασις ἐκράτησε δέκα χρόνια (1789 - 1799) καὶ ὑπῆρξε συγκλονιστικὴ ὄχι μόνον διὰ τὴν Γαλλίαν, ἀλλὰ καὶ δι' ὅλον τὸν Κόσμον. Ἡ ὅλη ἐξέγερσις ἤμπορεῖ νὰ χωρισθῆ εἰς τέσσαρας περιόδους ἢ φάσεις ἀναλόγως τῶν μεταβολῶν εἰς τὴν μορφήν τῆς Κυβερνήσεως.

1. Αἱ *Γενικαὶ Τάξεις*. Ἡ Συντακτικὴ Συνέλευσις (5 Μαΐου 1789 — 30 Σεπτ. 1791).

Τὸ μεγάλο ἔλλειμμα τοῦ προϋπολογισμοῦ ἤνάγκασε τὸν βασιλέα Λουδοβίκον ΙΣΤ΄ νὰ συγκαλέσῃ τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν Τριῶν Τάξεων, ποὺ δὲν εἶχαν ποτὲ συγκληθῆ ἀπὸ τοῦ 1614.

Εἰς τὰς 4 Μαΐου 1789 ἤρχισε ἡ πρώτη συνεδρίασις τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ (300 εὐγενεῖς, 300 κληρικοί, 600 τῆς γ' τάξεως). Ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὅμως τῆς συζητήσεως οἱ σύεδροι διεφώνησαν ἐπὶ τοῦ τρόπου ψηφοφορίας. Δι' αὐτὸ οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς γ' τάξεως ἐχωρίσθησαν ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ ἐκήρυξαν ἑαυτοὺς Ἐθνοσυνέλευσιν, ἡ ὁποία μὲ σύστασιν τοῦ Μιραμπῶ ἐκήρυξε τὰ μέλη τῆς ἀπαραβίαστα καὶ ὠρκίσθη νὰ μὴ διαλυθῆ, ἂν δὲν δώσῃ εἰς τὴν πατρίδα Σύνταγμα (καὶ δι' αὐτὸ λέγεται Συνακτικὴ).

Αὐτὸ ἐθεωρήθη ἐπαναστατικὴ ἐνέργεια καὶ ὁ βασιλεὺς ἠθέλησε νὰ διαλύσῃ τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν. Τότε ὅμως ὁ λαὸς τῶν Παρισίων ἔλαβε τὰ ὄπλα καὶ κατόπιν πολιορκίας ἐκυρίευσε τὸ μισητὸν φρούριον τῆς Βαστίλλης, ὅπου ἐφυλακίζοντο οἱ ἀντίπαλοι τοῦ καθεστῶτος· ἔπειτα ὠργάνωσεν ἔθνοφρουρὰν μὲ ἀρχηγὸν τὸν Λαφαγέτ, ποὺ εἶχε διαπρέψει ὡς ἥρωας εἰς τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα τῶν Βορειοαμερικανῶν. Ἡ πτώσις τῆς Βαστίλλης σημειώνει τὸ τέλος τοῦ δεσποτισμοῦ εἰς τὴν Γαλλίαν, διὰ τοῦτο δὲ ἡ 14ῃ Ἰουλίου εορτάζεται ὡς ἐθνικὴ ἐπέτειος τῶν Γάλλων.

Ἐπειτα ἡ Συνέλευσις ἐπροχώρησεν εἰς τὴν κατάργησιν τῶν προνομίων καὶ ἐψήφισε τὴν μνημειώδη Διακήρυξιν τῶν Δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου.

Αἱ κυριώτεραι διατάξεις τῆς :

1. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἐλεύθεροι, ἔχουν τὰ ἴδια δικαιώματα καὶ εἶναι ἴσοι ἀπέναντι τοῦ νόμου.
2. Κανένας πολίτης δὲν ἐπιτρέπεται νὰ φυλακισθῆ ἄνευ προηγουμένης δικαστικῆς ἀποφάσεως.
3. Προστατεύεται ἡ ἐλευθερία τῆς θρησκείας, τοῦ λόγου καὶ τῆς σκέψεως.
4. Ἡ κυριαρχία πηγάζει ἀπὸ τὸν λαὸν καὶ ἀνήκει εἰς τὸν λαόν.
5. Τὸ βᾶρος τῆς φορολογίας μοιράζεται μεταξὺ ὅλων γενικῶς τῶν πολιτῶν διὰ τὴν ὠφέλειαν τοῦ κράτους.

Τέλος παρουσίασε τὸ νέον Σύνταγμα, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ βασιλεὺς κρατεῖ τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, ἐνῶ τὴν Νομοθετικὴν ἀσχοῦν οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ. Ὁ Λουδοβίκος ὠρκίσθη καὶ τὰ πράγματα ἔβαι-

ναν καλῶς. Πλὴν ὁμως ἀντέδρασαν ἡ σύζυγός του Μαρία Ἀντουανέττα καὶ οἱ ἄλλοι σύμβουλοί του, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐπεισαν νὰ δραπετεύσῃ. Ἡ ἀπόπειρά του ἀπέτυχε, διότι ὁ βασιλεὺς, μολονότι μετημφισμέ- νος, ἀνεγνωρίσθη εἰς τὰ σύνορα καὶ συνελήφθη. Μετεφέρθη εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ὅπου τοῦ ἀνέστειλαν τὴν ἐξουσίαν. Ἐπειδὴ ὁμως ἔδωσε καὶ πάλιν ὄρκον ὅτι θὰ σεβασθῇ τὸ Σύνταγμα, ἐπανέκτησε τὰ προνό- μιά του (Σεπτέμβριος 1791).

Ἔτσι τελειώνει ἡ πρώτη φάσις τῆς Ἐπαν/σεως μετὰ τὴν κατάργη- σιν τῆς Ἀπολυταρχίας καὶ τὴν ἴδρυσιν τῆς Συνταγματικῆς Μοναρχίας, ἥτοι μετὰ περιωρισμένα τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος.

2. Ἡ Νομοθετικὴ Συνέλευσις (1 Ὀκτ. 1791 — 21 Σεπτ. 1792).

Μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς Συντακτικῆς ἐξελέγη Νομοθετικὴ Συνέ- λευσις ἢ *Τακτικὴ Βουλὴ*. Δὲν ἠδυνήθη ὁμως νὰ προχωρήσῃ ἀπερί- σπαστος εἰς τὸ ἔργον τῆς, διότι πολλοὶ βασιλόφρονες, φυγάδες εἰς τὸ ἐξωτερικόν, (οἱ λεγόμενοι «ἐμιγκρέ»), ἐπεισαν τὸν βασιλέα τῆς Πρωσ- σίας νὰ ἐπέμβῃ στρατιωτικῶς πρὸς λύτρωσιν τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ'.

Ἡ Συνέλευσις ἐκήρυξε τὴν Γαλλίαν «ἐν κινδύνῳ». Τότε ἀπὸ ὅλας τὰς ἐπαρχίας συνέρρεον εἰς τὸ Παρίσι ἔνοπλοι καὶ ἐνθουσιώδεις πατριῶ- ται. Τὴν 30ὴν Ἰουλίου 1792 ἔφθασαν καὶ 600 νέοι ἀπὸ τὴν Μασσαλίαν ψάλλοντες ἐν πατριωτικὸν ᾄσμα¹⁵ τὸ ὁποῖον ἐγένετο ἔπειτα ὁ ἔθνικὸς ὕμνος τῶν Γάλλων. Ὑστερα ἀπὸ μερικὰς ἀτυχίας πλησίον τῶν συνόρων τὰ γαλλικὰ στρατεύματα μαχόμενα ὑπὲρ σωτηρίας τῆς πατρίδος ἐρ- ρίφθησαν μετὰ ἐνθουσιασμὸν ἐναντίον τῶν φυγάδων καὶ τῶν Πρώσων εἰς τὴν μάχην τοῦ *Βαλμύ* καὶ τοὺς συνέτριψαν (20 Σεπτ. 1792).

Ἐν τῷ μεταξύ, ἡ Νομοθετικὴ Συνέλευσις ἐψήφισε τὴν ἀναστο- λὴν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας καὶ συνεκάλεσε τὸν λαὸν εἰς Ἀναθεωρητι- κὴν Συνέλευσιν, πού ἐγινε γνωστὴ μετὰ τὸν γαλλικὸν ὄρον Κονβανσιὸν (Συμβατικὴ). Ἔτσι τελειώνει καὶ ἡ δευτέρα φάσις, ἐνῶ εἰς τὸν πολιτι- κὸν ὀρίζοντα ἀνέρχονται ἄτομα ἀπὸ λαϊκώτερα στρώματα καὶ ἡ Ἐπαν/ σις γίνεται ὅλον ἐν καὶ ὀρμητικώτερα.

Τὴν ἐπομένην ἀκριβῶς ἡμέραν τῆς νίκης τοῦ Βαλμύ ἐνθουσια- σμένοι οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Κονβανσιὸν ἐψήφισαν τὴν κατάργησιν τῆς Βασιλείας καὶ τὴν κήρυξιν τῆς Δημοκρατίας. Ἐπειτα ἐδίκασαν ὡς ἐνόχους ἐσχάτης προδοσίας τὸν Λουδοβίκον καὶ τὴν Ἀντουανέτταν καὶ τοὺς ἀνέβασαν εἰς τὴν λαιμητόμον (γκιλοττίαν) ἐνώπιον τοῦ λαοῦ (Ἰαν. 1793).

Τὸν Μάιον τοῦ ἰδίου ἔτους, ἐπειδὴ Πρωσσικὰ καὶ Αὐστριακὰ στρατεύματα ἐν συνεργασίᾳ μὲ τοὺς «ἐμιγκρὲς» ἔκαμαν νέαν εἰσβολὴν εἰς τὰ γαλλικὰ ἐδάφη, ἡ Συνέλευσις ἔλαβε τρομοκρατικὰ μέτρα κατὰ τῶν ἀντιδραστικῶν. Κατὰ σύστασιν τοῦ δημαγωγοῦ Δαντὸν ἴδρυσε τὴν Ἐπιτροπὴν Δημοσίας Ἀσφαλείας, ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὁποίας ἦσαν οἱ μεγάλοι ἡγέται τῆς Ἐπαναστάσεως, Δαντόν, Μαρά καὶ Ροβεσπιέρ. Αὕτῃ κατέγραφεν εἰς μυστικὸν κατάλογον καθ' ὑποπτον, πού τὸν ἐδίκαζον πρόχειρα ἐπαναστατικὰ δικαστήρια, τὰ ὁποῖα καθ' ὅλην τὴν χώραν ἔστειλαν εἰς τὴν γκιλοττίναν χιλιάδας πολιτῶν, ἀκόμη καὶ ἀθώους. Ἄλλ' αὕτῃ ἡ τρομοκρατία ἔφερε μεγάλην ἀντίδρασιν καὶ ὅλοι οἱ ὄργανοὶ αὐτῆς εἶχαν κακὸν τέλος (1795).



Εἰκ. 10. Ὁ μέγας Ναπολέων

Ἔτσι ἔληξεν ἡ τρίτη περίοδος τῆς Ἐπαναστάσεως, πού εἰς τὸ ἐσωτερικὸν χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν ἐπιβολὴν τῶν ἄκρων στοιχείων τῆς γ' τάξεως, τὰ ὁποῖα ἐγκαθίδρυσαν εἰς τὴν Γαλλίαν τὸ χάος τοῦ τρόμου· εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ὅμως τὰ στρατευμένα τέκνα τῆς χώρας ἀπέκρουσαν τοὺς ἐχθροὺς τῆς πατρίδος καὶ τοὺς κατεδίωξαν ἐντὸς τοῦ ἐδάφους τῶν.

4. Τὸ Διευθυντήριο καὶ οἱ Πόλεμοι τῆς Ἐπαναστάσεως

Ἔστερα ἀπὸ τὴν τρομοκρατίαν ἐκυριάρχησαν οἱ συντηρητικοὶ βουλευταί, οἱ ὁποῖοι παρεχώρησαν τὴν ἐξουσίαν εἰς ὁμογενὲς Διευθυντήριο.

Αὐτὸ ἐπέτυχε μὲ σκληροὺς ἀγῶνας νὰ συντρίψῃ τὰς ἐπαναστάσεις τῶν βασιλοφρόνων εἰς τὴν χώραν. Εἰς τὸ ἐξωτερικὸν αἱ στρατιαὶ τῆς Γαλλίας ὠδηγοῦντο ἀπὸ θριάμβου εἰς θρίαμβον. Ἄλλὰ πού ὀφείλονται αἱ νῆκαι αὐταί; Εἰς τὸ ὅτι ὁ στρατὸς δὲν εἶναι μισθοφόρικός· εἶναι τὰ παιδιὰ τῆς Γαλλίας πού πολεμοῦν μὲ ἐνθουσιασμόν διὰ τὰς ἰδέας τῶν.

Οί στρατηγοί των είναι νεαροί αξιωματικοί, που έμπνέονται από πατριωτισμόν και γνωρίζουν να πλήττουν τόν αντίπαλον εις τόν αδύνατον σημείον με τήν στρατηγικήν τών έλιγμών και του αίφνιδιασμού.

Από τούς πολέμους τής Έπαναστάσεως σπουδαιότεροι είναι ο Ίταλικός και ή έκστρατεία εις Αίγυπτον. Αρχιστράτηγος και εις τούς δύο ήτο ο Ναπολέων Βοναπάρτης.

Εις τήν Ίταλίαν ο Ναπολέων μολονότι διέθετεν ολιγωτέραν δύναμιν, κατώρθωσε με θαυμασίους έλιγμούς και αίφνιδιαστικά πλήγματα να συντρίψη δύο στρατιάς τής Αυστρίας και τήν ήνάγκασε να κλείση τήν *Συνθήκην του Καμποφόρμιο* (1797). Συμφώνως προς τούς όρους αútτης ή Γαλλία έλάμβανε τόν Βέλγιον, τήν Λομβαρδίαν και τας νήσους του Ίονίου πελάγους.

Η έκστρατεία τής Αιγύπτου έγινε τόν 1798 κατόπιν προτάσεως του Ναπολέοντος προς τόν Διευθυντήριον: εισηγήθη δηλ. ότι αν ή Γαλλία έκυρίευε τήν Αίγυπτον, θα ήτο άνοιχτός ο δρόμος προς τας Ίνδιαις και ή Άγγλία, που άνήκεν εις τόν συνασπισμόν των έχθρων τής Γαλλίας, θα έζήτει ειρήνην.

Ο Ναπολέων αφού έπεβίβασεν εις τόν στόλον 35.000 άνδρας, διέσχισε τήν Μεσόγειον και άπεβιβάσθη εις τόν Άβουκίρ, λιμένα τής Αιγύπτου. Έπειτα έγινε κύριος τής Άλεξανδρείας και του Δέλτα. Άλλ' ο Άγγλος ναύαρχος Νέλσον έσπευσεν εις τήν Αίγυπτον και έκαυσε τόν γαλλικόν στόλον εις τόν Άβουκίρ. Ο Ναπολέων αφού ένίκησε πλησίον των Πυραμίδων τούς *Μαμελούκους*¹⁶, έκυριάρχησεν εις τήν Αίγυπτον, αλλά εύρέθη αποκλεισμένος υπό του άγγλικού στόλου. Τιοιουτοτρόπως ή θέσις του γαλλικού έκστρατευτικού σώματος ήτο δύσκολος: έγινε δε άκόμη δυσκολωτέρα, όταν τόν Διευθυντήριον άνεκάλεσε τόν Ναπολέοντα. Μετά τήν άνάκλησιν του άρχηγού του τόν γαλλικόν σωμα έσυνθηκολόγησε με τούς Άγγλους.

Παρά τήν άποτυχίαν της ή έκστρατεία αútη ώφέλησε τήν άνθρωπότητα. Ο Ναπολέων είχε πάρει μαζί του πολλούς σοφούς, οι όποιοι έμελέτησαν τήν φύσιν και τήν οικονομικήν κατάστασιν τής Αιγύπτου: επίσης συνεκέντρωσαν αξιόλογον αρχαιολογικόν υλικόν και διέσωσαν πολλά από τά μνημεΐα της.

ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Η Γαλλική Έπανάστασις παρά τας πολλάς άκρότητας που διέ-

πραξεν, ἐπέτυχε καὶ λαμπρὰ ἔργα πού δὲν πρέπει νὰ παραβλέψωμεν παρασυρόμενοι ἀπὸ τὴν φρίκην τῆς τρομοκρατίας.

Ἀπὸ τὰ δημιουργήματα αὐτὰ εἶναι ἡ Ἱδρυσις Ἀκαδημίας Φυσικῶν Ἐπιστημῶν καὶ Καλῶν Τεχνῶν, ἐπίσης καὶ τῆς Ἐκθλ. Νομῶν, ἐνὸς δηλ. διδασκαλείου πού ἐτοιμάζει καθηγητὰς διὰ τὰ Γυμνάσια.

Ὁ ἴδιος ὁ Ναπολέον Ἱδρυσε καὶ τὸ Αἰγυπτιακὸν Ἰνστιτοῦτον, πού εἶχεν ἀποστολὴν τὴν μελέτην τῶν παπύρων καὶ τῶν παναρχαίων μνημείων τῆς Αἰγύπτου.

Ἀλλὰ ἐκεῖνο πού ἔμεινε αἰώνιον κτῆμα εἶναι αἱ ὑψηλαὶ ἀρχαὶ πού διεκήρυξεν περὶ τῆς ἀδελφότητος, τῆς ἰσότητος καὶ τῆς ἐλευθερίας τῶν λαῶν.

15 Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΟΣ. ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΤΗΣ ΒΙΕΝΝΗΣ ΚΑΙ Η ΙΔΡΥΣΙΣ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΜΜΑΧΙΑΣ

Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΟΣ (1799 - 1815)

Κατὰ τὴν πρώτην δεκαεταετίαν τοῦ 19ου αἰῶνος ἡ ζωὴ ἑκατομμυρίων Εὐρωπαίων ἐξηρτάτο ἀπὸ τὰς ἀποφάσεις τοῦ Ναπολέοντος.

Ἔτσι ἡ σύντομος αὐτὴ περίοδος λαμβάνει τὴν μορφήν δράματος, εἰς τὸ ὁποῖον οἱ θεαταὶ παρακολουθοῦν τὴν ταχείαν ἀνύψωσιν τοῦ πρωταγωνιστοῦ του εἰς τὸ ἀποκορύφωμα τῆς ἀνθρωπίνης δυνάμεως καὶ δόξης, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐξ ἴσου ταχείαν πτώσιν του εἰς τὸ βάραθρον τοῦ ὀλέθρου.

Τὴν Ναπολεόντειον ἐποχὴν θὰ τὴν διαιρέσωμεν εἰς τρεῖς φάσεις: τὴν ὑπατείαν, τὴν περίοδον τῆς ἀκμῆς καὶ τὴν περίοδον τῆς πτώσεως.

1. Ἡ περίοδος τῆς Ὑπατείας (1799 - 1804). Ἡ ἐπιστροφή τοῦ Ναπολέοντος ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον ἐχαιρετίσθη ἀπὸ τοὺς Γάλλους μὲ πολλὴν ἀνακούφισιν. Ἡ κατάστασις τοῦ κράτους εἶχε γίνει κρίσιμος, καὶ τὸ Διευθυντήριον δὲν ἤμποροῦσε νὰ ἐπιβληθῇ. Τότε ὁ Βοναπάρτης διέλυσε μὲ πραξικόπημα τὴν Βουλὴν (Νοεμβρ. 1799) καὶ ἀνέλαβεν ὁ ἴδιος τὴν κυβέρνησιν μὲ τὸν τίτλον τοῦ ὑπάτου μαζὺ μὲ δύο ἄλλους.

Τὰ σπουδαιότερα ἔργα τῆς Ὑπατείας εἶναι εἰς τὸν ἐσωτερικὸν τομέα ἡ δημοσίευσις τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος (1804) καὶ ἡ συμφωνία

μέ τον Πάπαν, ή όποία παρεχώρει εις τό κλήρον τά προεπαναστατικά του προνόμια, αλλά υπό τόν έλεγχον του κράτους. Σημαντικήν έπιτυχίαν είχεν ή Έπατεία και εις τόν έξωτερικόν τομέα. Τήν έπανειλημμένως υπό του Γάλλου στρατηγοϋ Μορώ και υπό αύτου τούτου του Ναπολέοντος ήττηθεΐσαν Αυστριαν, αλλά και τήν Έγγλίαν, υπεχρέωσε να υπογράψουν ειρήνην με όρους έπωφελεΐς δια τήν Γαλλιαν.

2. Έ αυτοκρατορική περίοδος τής άκμής (1804 - 1814).

Τό 1804 ό Ναπολέων κατήργησε τήν Έπατεϊαν και έστέφθη υπό του Πάπα κληρονομικός Αυτοκράτωρ τών Γάλλων. Έ Δημοκρατία έξέπνευσε.

Με άνησυχίαν είδον αύτην τήν άλλαγήν αι άλλαι Ευρωπαϊκαι Δυναμεις, διότι προέβλεπον ότι είχον να άντιμετωπίσουν τήν άκόνεστον φιλοδοξίαν ένός δαιμονίου στρατηλάτου. Πρώτη ή Μ. Βρετανία, που έτρεφεν έχθραν πρός τήν Γαλλικήν Έπανάστασιν, κατεπάτησε τήν ειρήνην (πρωθυπουργός έ Πιτ ό νεώτερος) και προητοΐμαζε συνασπισμόν έχθρικών Δυνάμεων κατά τής Γαλλίας.

Ό Ναπολέων, δια να τρομοκρατήση τήν Έγγλίαν, συνεκέντρωσε στρατόν εις τας άκτάς τής Μάγχης δι' άπόβασιν. Έπειδή όμως διεπίστωσε τό δύσκολον τής έπιχειρήσεως, έστράφη αϊφνιδίως κατά τής Αυστρίας· ή νίκη έστεψε τά Γαλλικά όπλα εις τό Οϋλμ (Σεπτ. 1805) και τά στρατεύματά του διοικούμενα από τούς φημισμένους στρατηγούς του Μυρά, Νέν και Βερναδότ έκυρίευσαν τήν Βιέννην. Δέν έχάρη όμως επί πολύ τήν νίκην του, διότι τόν έπόμενον μήνα ό "Άγγλος ναύαρχος Νέλσων κατέστρεψε τόν στόλον του εις τό Τραφάλγκαρ. Έ Έγγλία έχασε εις τήν ναυμαχίαν τόν ήρωά της, αλλά διετήρησε τήν κυριαρχίαν της εις τήν θάλασσαν.

Έν τούτοις τόν Δ/βριον του ίδιου έτους ό Βοναπάρτης ώδήγησε τόν στρατόν του εις τόν θρίαμβον του Άούστερλιτς (τής Τσεχοσλοβακίας), όπου κατετρόπωσε τας ήνωμένας στρατιάς τής Ρωσίας, Πρωσίας και Αυστρίας (μάχη τών 3 αυτοκρατόρων). Έ Αυστρία ταπεινωμένη, έκλεισεν ειρήνην (του Πρεσβούργου), με τήν όποϊαν έδέχθη τήν διάλυσιν τής Έγ. Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας του Γερμανικου Έθνους. Τήν παλαιάν αυτοκρατορίαν τών Άψβούργων ό Ναπολέων έμοίρασεν εις Βασίλειαν, εις τά όποια έτοποθέτησεν ως βασιλεις τούς άδελφούς του και τούς έμπίστους στρατάρχας του, ένω συγχρόνως έδημιούργησε τήν Όμοσπονδίαν του Ρήνου (άπό 17 Γερμανικάς ήγεμονίας).

Ἡ Πρωσσία δὲν συνεφώνησε μὲ τὰς ἀλλαγὰς αὐτὰς καὶ ἐκινήτο-
ποιήθη. Ἀλλὰ ὁ Ναπολέων κατενίκησε τοὺς στρατοὺς τῆς εἰς τὰς μάχας
τῆς Ἰένας καὶ τοῦ Ἄουερεστεδ καὶ εἰσῆλθε θριαμβευτῆς εἰς τὸ Βεροῦ-
νον (Φθινόπ. 1806).

Κυρίαρχος πλέον τῆς Δυτικῆς καὶ Κεντρικῆς Εὐρώπης ὁ Ναπο-
λέων παρεσύρθη ἀπὸ τὸ μῖσος τοῦ πρὸς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τῆς ἐκήρυξεν
Ἑπειρωτικὸν Ἀποκλεισμόν· ἐπίστευε δηλ. ὅτι θὰ τὴν ἐξήντλει οἰκο-
νομικῶς, μὲ τὸ νὰ ἀπαγορεύσῃ νὰ ἔχουν ἐμπορικὰς σχέσεις μὲ τὴν
Ἀγγλίαν ἢ λαὶ αἱ εὐρωπαϊκὰ ἠῶραι, ὅσας εἶχε καταλάβει. Τὸ διά-
ταγμα ὅμως τοῦ Ἀποκλεισμοῦ ἀπεδείχθη ἀπερίσκεπτον, διότι ἐπληξέ
κυρίως τὸ ἐμπόριον τῆς ἰδικῆς του ἐπικρατείας, ἐνῶ ἡ Βρετανία χάρις
εἰς τοὺς ἀπεράντους πόρους τῆς καὶ τὴν ναυτικὴν ὑπεροχὴν τῆς μικρὰς
μόνον ζημίας ἔπαθε.

Ἐκτὸς αὐτοῦ ὅμως, ἐπειδὴ ἡ Πορτογαλία ἐδέχετο Ἀγγλικά προΐ-
όντα, ὁ Ναπολέων ἔκαμε ἄσκοπον ἐκστρατείαν εἰς τὴν Ἰβηρικὴν Χερ-
σόνησον, ὅπου ἐφθειρε τὰς δυνάμεις του, χωρὶς νὰ δυνηθῆ νὰ κατα-
βάλλῃ τοὺς ἠνωμένους Ἰσπανοὺς καὶ Πορτογάλους, οἱ ὁποῖοι τελικῶς
καὶ μὲ τὴν βοήθειαν Ἀγγλικοῦ ἐκστρατευτικοῦ σώματος (ὑπὸ τὰς δια-
ταγὰς τοῦ Οὐέλινγκτον) τὸν ὑπεχρέωσαν νὰ ἐκκενώσῃ τὴν χώραν των.

Ἄλλο λάθος τοῦ ὑπῆρξεν ἡ σύλληψις τοῦ Πάπα Πίου 7ου, τοῦ
ὁποῖου τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν ἠθέλησε νὰ περιορίσῃ εἰς τὰ ὅρια (τείχη)
τοῦ Βατικανοῦ· ὁ Πῖος τὸν ἀφώρισε καὶ οἱ Καθολικοὶ τὸν ἐθεώρησαν
Ἀντίχριστον.

Ἀλλὰ τὸ μεγαλύτερον σφάλμα τοῦ Ναπολέοντος ὑπῆρξεν ἡ Ρω-
σικὴ ἐκστρατεία. Μὲ τὴν εἰρήνην τοῦ Τίλιστ (1807) ἐθεώρησεν ὅτι
εἶχε τακτοποιήσει τοὺς λογαριασμούς του μὲ τοὺς Ρώσους. Ἐπειδὴ
ὅμως ὁ Τσάρος ἐπέτρεψεν εἰς Ἀγγλικά σκάφη νὰ πλέουν εἰς τοὺς Ρω-
σικοὺς λιμένας, ὁ Ναπολέων ἀπεφάσισε νὰ τὸν ἐκδικηθῆ.

Εἰσέβαλε λοιπὸν εἰς τὴν Ρωσίαν μὲ μίαν καταπληκτικὴν δύναμιν,
τὴν «Γκράντ ἀρμέε», ὅπως ἐλέγετο, ἀπὸ 500.000 ἄνδρας καὶ 1200 κα-
νόνια. Εἰς τὸ Σμόλεσκ ἐνίκησε τοὺς Ρώσους, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν ὑπο-
χώρησίν των κατέστρεφαν κάθε τι πού ἠδύνατο νὰ τοῦ χρησιμεύσῃ.
Εἰς τὰς 12 Σεπτ. 1812 ἐκυρίευσεν τὴν Μόσχαν (μάχη τοῦ Βοροδίνου),
ἀλλὰ δὲν εὔρε καταλύματα διὰ τὸν στρατὸν του, διότι οἱ Ρῶσοι τὴν ἐπυρ-
πόλησαν καὶ μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν ἐμπειροπόλεμον στρατηγὸν των Κου-
τούζωφ παρηνώχλουν τὸν Ναπολέοντα μὲ ἄτακτον πόλεμον. Ἐν τῷ

μεταξύ πρόωρος και δριμύς ενέσκηψεν ὁ χειμὼν τοῦ ἔτους ἐκείνου καὶ ὁ ἀγέρωχος Κορσικανὸς ἐπροτίμησε νὰ ἐπιστρέψῃ. Αἱ στερήσεις καὶ αἱ δοκιμασίαι τῶν στρατιωτῶν του κατὰ τὴν ὑποχώρησιν μέσα εἰς τὰς παγωμένας στέππας ὑπῆρξαν ἀπάνταστοι: τὸ ψῦχος, οἱ λύκοι καὶ τὸ ἱπικὸν τῶν Κοζάκων¹⁸ ἀπεδεκάτισαν τὴν «μεγάλην στρατιάν». Μόνον 30.000 ἐσώθησαν. Ὁ ἀήττητος ἀπὸ ἀνθρώπους στρατηλάτης εἶχε νικη-
θῆ ἀπὸ τὸν στρατηγὸν χειμῶνα.

3. Ἡ αὐτοκρατορικὴ περίοδος τῆς πτώσεως (1813 - 1815).

Περὶ τὰ τέλη Δεκεμβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους ὁ Ναπολέων ἔφθασεν εἰς τὸ Παρίσι. Ἐφρόντισε νὰ καθησυχάσῃ τὸν γαλλικὸν λαὸν καὶ ἕκαμνε νὰν ἐπιστράτευσιν ἀκόμη καὶ ἐφήβων, διότι οἱ Γερμανικοὶ λαοὶ ἐμψυχοῦμενοι καὶ ἀπὸ τὰ πατριωτικὰ κηρύγματα τοῦ φιλοσόφου Φίχτε εἶχον ἀρχίσει ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα. Μαζὺ τῶν εἶχον συμμάχους τοὺς Αὐστριακοὺς καὶ Σουηδοὺς, ἐνῶ ἡ Ἀγγλία τοὺς ἐνίσχυσε μὲ χρήματα καὶ πολεμοφόδια. Εἰς τὴν ἀποφασιστικὴν μάχην τῆς *Λειψίας* (ἢ τῶν Ἐθνῶν 1813), ὁ Ναπολέων ἐνίκηθη. Ὁ δρόμος ἦτο πλέον ἀνοιχτὸς καὶ τὰ Συμμαχικὰ στρατεύματα εἰσῆλθον εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ ἐκυρίευσαν τὸ Παρίσι (30 Μαρτίου 1814). Ὁ Ναπολέων ἐστάλη ἐξόριστος ἀπὸ τοὺς Συμμάχους εἰς τὴν νῆσον Ἐλβαν, ἐνῶ ὁ θρόνος τῆς Γαλλίας, ἐδόθη εἰς τὸν *Λουδοβικὸν ΙΗ'*, ἀδελφὸν τοῦ καρατομηθέντος *ΙΣΤ'*.

Τὸν Φεβρουάριον ὅμως τοῦ 1815, ἐνῶ συνέχιζεν ἀκόμη τὰς ἐργασίας του τὸ Συνέδριον τῆς Βιέννης, ὁ Ναπολέων ἐδραπέτευσεν ἀπὸ τὸν τόπον τῆς ἐξορίας του καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Γαλλίαν, (ὅπου ἐπεκράτησε μέγας ἐνθουσιασμός), διὰ νὰ ἀναστατώσῃ καὶ πάλιν τὸν κόσμον ἐπὶ 100 ἡμέρας. Ἀφοῦ ματαίως ἐδοκίμησε νὰ συνεννοηθῆ μὲ τοὺς ἐχθρούς του, εἰσέβαλε μὲ 120.000 ἄνδρας εἰς τὸ Βέλγιον, ὅπου εἶχον συγκεντρωθῆ οἱ Σύμμαχοι. Ἐκεῖ χάρις εἰς τὴν ἀφθαστον τακτικὴν τῶν ἐλιγμῶν του ἐνίκησε τοὺς Πρώσσοις τοῦ στρατηγοῦ Μπλύχερ. Ἐπειτα ἐστράφη πρὸς τὸ Βατερλώ, ὅπου εἶχεν ὀχυρωθῆ τὸ Ἀγγλικὸν στράτευμα τοῦ Οὐέλινκτον. Τὸ γαλλικὸν ἱπικὸν ἕκαμνε πολλὰς ἐπελάσεις, ἀλλὰ οἱ Ἀγγλοὶ ἐκράτησαν τὰς θέσεις των, ἕως ὅτου ἔφθασεν εἰς βοήθειάν των ὁ Μπλύχερ, καὶ ἡ μάχη τῆς βροχερῆς ἐκείνης ἡμέρας ἔκλινεν ὑπὲρ τῶν Συμμάχων (18 Ἰουνίου 1815).

Ὁ Ναπολέων παρεδόθη εἰς τοὺς Ἀγγλοὺς, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐξώρισαν εἰς τὴν ἐρημόνησον τοῦ Ν Ἀτλαντικοῦ Ἀγίαν Ἐλένην, ὅπου ἀπέθανε τὸ 1821 ἀπὸ πάθησιν τοῦ στομάχου.

ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΤΗΣ ΒΙΕΝΝΗΣ ΚΑΙ Η ΙΕΡΑ ΣΥΜΜΑΧΙΑ

Ἄφοῦ ὁ «ταραξίας τῆς Εὐρώπης» ἔλειψεν ἀπὸ τὸν πολιτικὸν στίβον, αἱ Δυνάμεις, πού ἐσῆκωσαν τὸ βᾶρος τῶν Ναπολεοντείων Πολέμων καὶ τὰ κράτη πού ἐδεινοπάθησαν, ἀπεφάσισαν νὰ ἀνασχηματίσουν τὸν πολιτικὸν χάρτην τῆς Εὐρώπης. Τὸ Συνέδριον τῆς Βιέννης ἤρchiσε τὰς ἐργασίας του τὴν 1ην Ὀκτωβρίου 1814 καὶ τὰς ἐτελείωσε τὴν 9 Ἰουνίου 1815.

Οἱ βασικώτεροι ὄροι τοῦ Συνεδρίου τῆς Βιέννης ἐκανόνιζαν τὴν διανομὴν τῆς λείας, ἦτοι :

Ἡ Νορβηγία ἐδόθη εἰς τὴν Σουηδίαν.

Οἱ Ρῶσοι ἔλαβον τὴν Φινλανδίαν, Λιθουανίαν καὶ τὸ δουκάτον τῆς Βαρσοβίας.

Ἡ Πρωσσία τὴν Πομερανίαν, Σαξονίαν, καὶ μέρος τῆς Πρηνανίας.

Ἡ Ὁλλανδία ἐπῆρε τὸ Βέλγιον.

Ἡ Αὐστρία ἔθεσε πόδα εἰς τὴν Δαλματίαν, Βενετίαν καὶ Λομβαρδίαν.

Τέλος εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐπεδικάσθησαν ἡ Μάλτα, τὰ νησιά τοῦ Ἰονίου, τὸ Ἀκρωτήριο τῆς Καλιῆς Ἑλπίδος καὶ ἡ Κεϋλάνη.

Ἡ Ἱερὰ Συμμαχία (26 Σεπτ. 1815) ἰδρύθη ἀπὸ τοὺς ἀπολυταρχικοὺς ἡγεμόνας τῆς Εὐρώπης, διὰ νὰ ἀσφαλίσουν τὰ καθεστῶτα των ἀπὸ κάθε μελλοντικὴν ἐπανάστασιν καὶ νὰ διατηρήσουν τὴν ἰσορροπίαν δυνάμεων εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα τῆς Εὐρώπης. Ἀπετελέσθη ἀπὸ τὴν ἔνωσιν τῆς Ρωσίας, Πρωσσίας καὶ Αὐστρίας. Ἐλαβε δὲ τὸ ὄνομα «Ἱερὰ Συμμαχία», διότι ἰδρύθη μὲ πρωτοβουλίαν τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου Α', δῆθεν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὡς ἀσπίς τῆς εἰρήνης καὶ τῆς θρησκείας· εἰς τὴν πραγματικότητά ὅμως διὰ νὰ καταπνίξῃ κάθε ἐξέγερσιν τῶν ὑποδούλων λαῶν κατὰ τῶν τυραννικῶν ἡγεμόνων, ὅπως συνέβη καὶ μὲ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821, τὴν ὁποίαν ἐπολέμησε μὲ λύσσαν.

Ἡ Συμμαχία ὠνομάσθη καὶ Τριπλῆ. Ἀργότερον εἰσῆλθε καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας καὶ τὴν ὠνόμασαν Τετραπλῆν. Ἡ Ἀγγλία δὲν προσεχώρησεν ἐπισημως, ἀλλὰ ἐλάμβανε μέρος εἰς τὰς διασκέψεις της μὲ ἀντιπροσώπους.

ΤΜΗΜΑ ΤΡΙΤΟΝ

Η ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

15ος - 19ος ΑΙΩΝ

Τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Εὐρωπαϊκοὶ λαοὶ ψηλαφίζουν μὲ τὸ φῶς τῆς Ἀναγεννήσεως, διὰ νὰ ἀνεύρουν τὸν δρόμον τῶν πρὸς τὸν πολιτισμὸν, ὁ ἑλληνικὸς λαὸς εἰσέρχεται εἰς περίοδον δουλείας καὶ σκότους πυκνοῦ. Ἡ θλιβερὰ αὐτὴ ἐποχὴ, ποὺ διαρκεῖ ἀπὸ τοῦ 1453 μέχρι τοῦ 1821, ἔχει ὀνομασθῆ Τουρκοκρατία.

Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἡ Ἑλλὰς ἐρημώνεται καὶ ἡ χώρα χάνει τὴν παλαιὰν φυσιογνωμίαν της. Τὸ δοῦλον γένος σφάζεται καὶ διώκεται καὶ ταπεινὸν σύρεται εἰς τὰ «σκλαβοπάζυρα» καὶ εἰς τὰς περιπλανήσεις τῆς φυγῆς.

Ἄλλὰ ὡς ἔθνος ὁ ἑλληνισμὸς δὲν ὑπέκυψε. Παρ' ὅλα τὰ μαρτύρια καὶ τὰ ἀπερίγραπτα δεινὰ οἱ πρόγονοί μας ἠρνήθησαν νὰ προσκυνήσουν καὶ εὐθὺς ἐγιγάντωσαν ἐντὸς τῶν τοῦ λυτρωμοῦ τὴν ἐλπίδα. Ἐμειναν ἀκλόνητοι εἰς τὴν πίστιν καὶ εἰς τὰ ἰδανικὰ τῶν πατέρων τῶν διετήρησαν τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἔθιμά τῶν καὶ ἀσάλευτον τὴν γλυκεῖαν προσδοκίαν τῆς Ἀναστάσεως.

Αὐτὸ τὸ θαῦμα ὀφείλεται εἰς τὸν δεσμὸν τῶν μὲ τὰς ὑψηλὰς παραδόσεις τῆς Φυλῆς, εἰς τὴν διατήρησιν τοῦ θεσμοῦ τῆς αὐτοδιοικήσεως καὶ εἰς τοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνας τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας διὰ τὴν παιδείαν καὶ τὴν δικαστικὴν αὐτονόμησιν τοῦ ποιμνίου της. Καί, τέλος, εἰς τὴν συμπαράστασιν τῆς «κλεφτουριάς.»

16 Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝ)ΠΟΛΕΩΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΗΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΔΥΣΙΝ

Ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως θεωρεῖται γεγονός κοσμοϊστορικῆς σημασίας. Εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἀπλώνεται σκότος. Εἰς τὴν Δύσιν ἀρχίζει νὰ ροδίζει. Καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἔτος 1453 ἀποτελεῖ μέγαν ἱστορικὸν σταθμὸν, ὁ ὁποῖος χωρίζει τὸν Μεσαίωνα ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῶν Νεωτέρων Χρόνων.

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΔΙΑ ΤΟΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΝ ΚΟΣΜΟΝ

Φρίκη καὶ κατήφεια ἠπλώθη εἰς τὴν Χριστιανικὴν Ἀνατολήν, μόλις ἔπεσεν ἡ Κων/πολις, ἡ βασιλις τῶν πόλεων. Ὁλος ὁ Χριστιανικὸς κόσμος γύρω ἀπὸ τὴν Α.Μεσόγειον καὶ τὸν Εὐξείνιον ἐθεώρησε τὴν Ἀλωσιν ὡς μεγίστην συμφορὰν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ ἀντίπαλος ἀπὸ τὴν συγκλονιστικὴν εἶδησιν ἔφθασε καὶ μέχρι τῆς μακρινῆς χώρας τοῦ Καυκάσου, ἀπὸ ὅπου ἕνας χρονογράφος σημειώνει : «Τὴν ἡμέραν, πού οἱ Τοῦρκοι ἐπῆραν τὴν Πόλην, ὁ ἥλιος ἐσκοτίσθη».

Οἱ Χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολῆς, ἐπειδὴ οἱ Τοῦρκοι ἦσαν δι' αὐτοὺς πλησιέστερα, εἶχον τὰ μαῦρα προαισθήματα ὅτι ἔπειτα ἀπὸ τὴν πτώσιν τοῦ ἰσχυροῦ αὐτοῦ προμαχῶνος, ὅπου εἶχον ἀποκρουσθῆ 20 πολιορκίαι βαρβάρων ἐπιδρομέων, θὰ ὑπέκυπτον εἰς τὸ Ἰσλάμ ὅλα τὰ ἄλλα ἐλεύθερα χριστιανικὰ κράτη. Καὶ ἐβλεπαν ὅτι τὸν κληρονόμον τοῦ Ἑλληνορωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ, τὴν ἔνδοξον Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν, θὰ τὴν διεδέχετο ἡ Ὀθωμανικὴ βαρβαρότης μετὰ τὴν ἀπολίτιστον τουρκικὴν δύναμιν τῆς ἀπανθρωπίας, τῆς βίας καὶ τῆς ἀρπαγῆς. Καὶ ἐθρήνουν, διότι ἀντὶ τῆς γλυκύτητος τῆς θρησκείας τοῦ Ναζωραίου θὰ εἶχον τώρα νὰ ἀντιμετωπίσουν τὴν τυφλὴν ὑποταγὴν εἰς τὸ Ἰσλάμ. Ἐμείνει λοιπὸν χωρὶς προστάτην ὁ Ἀνατολικὸς κόσμος· καὶ ἤρχισαν νὰ σβήνουν ὅλοι οἱ μικροὶ λύχνοι, ὅταν ἐκρημνίσθη ἀπὸ τοὺς Τοῦρκους ὁ μέγας Φάρος.

Ἰδιαιτέρως διὰ τοὺς κατοίκους τοῦ Ἑλλαδικοῦ χώρου ἡ Ἀλωσις ἐσήμενε ἀφόρητον καὶ μέγα πένθος. Ἡ Ἑλλάς, ἀφοῦ ἀντίκρουσεν ἀνήκουστον σφαγὴν καὶ αἰχμαλωσίαν τῶν τέκνων τῆς, τὰς πυρπολήσεις τῶν πνευματικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν τῆς θησαυρῶν, καθὼς καὶ τὴν ἄνευ οἴκτου λεηλασίαν τῶν ἀγαθῶν καὶ τὴν ἐρήμωσιν τῆς γῆς τῆς, ἐβυθίσθη εἰς τὸ σκότος τῆς ζοφερωτέρας δουλείας καὶ τότε (ἦταν ὅλα σιωπηλά).

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΔΥΣΙΝ

Ἄλλὰ καὶ διὰ τὸν Χριστιανικὸν κόσμον τῆς Δύσεως ἡ εἶδησις τῆς Ἀλώσεως ὑπῆρξε συγκλονιστικὴ. Εἰς ἐπιστολάς τοῦ Πάπα καὶ ἄλλων ἐξεχόντων προσώπων τὸ γεγονός ἐχαρκτηρίσθη ὡς ἀνεπανόρθωτος συμφορὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἀπὸ τὴν ἀπειλὴν τοῦ Πορθητοῦ ὅτι θὰ κυριεύσῃ καὶ τὴν Ρώμην, φόβος καὶ ἀγωνία κατέλαβε τοὺς λαοὺς τῆς Δύσεως, διότι τὴν ἡσθάνθησαν, πόσον οἱ Τούρκοι ἦσαν ἀκαταμάχητοι. Ἐξ ἄλλου πολιτικῆ ἐνότητος ἔστω καὶ τῶν ἰσχυροτέρων Εὐρωπαϊκῶν κρατῶν ἦτο ἀνύπαρκτος ἔνεκα διαφωνιῶν τῶν ἡγεμόνων των. Ἀλλὰ καὶ τύψεις ἐδοκίμασαν ὁ Πάπας καὶ οἱ χριστιανοὶ ἄρχοντες τῆς Δ.Ευρώπης, πού μὲ τὴν ἀδιαφορίαν των ἄφησαν ἐνώπιον τῆς Τουρκικῆς θεομηνίας ἀβοήθητον τὴν Πόλιν, ἢ ὅποια τοὺς ἐδίδαξε τὰ ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ διέσωσε τὴν γηραιὰν ἡπειρὸν ἀπὸ πολυάριθμα κύματα βαρβάρων εἰσβολέων.

Μὲ τὴν ἐπικράτησιν τῶν Τούρκων τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ τὴν Α.Μεσόγειον θὰ περιπέσουν εἰς μαρασμόν. Οἱ ἀκμάζοντες ἐμπορικὸι λιμένες καὶ οἱ κόμβοι συγκοινωνιῶν τῆς Ἀνατολῆς περιέρχονται εἰς χεῖρας τῶν κατακτητῶν, πού ἐκτοπιζοῦν τοὺς Βενετούς καὶ Γενουάτας. Ἡ ἔλλειψις ἀσφαλείας, ἡ ληστρικὴ φορολογία καὶ πλεῖστοι ἄλλαι δυσκολίαι ἐκ μέρους τῶν Ὀθωμανῶν καθιστοῦν προβληματικὴν τὴν ἐμπορικὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τὴν Δύσιν, τῆς ὁποίας ἡ οἰκονομία δέχεται ἄμεσα πλήγματα. Ἔτσι θὰ ἀναγκασθῇ νὰ προσανατολισθῇ πρὸς νέους δρόμους καὶ πρὸς ἄλλας ἀγοράς.

Ἀλλὰ μέσα εἰς τὴν τόσῃν καταστροφὴν ἡ Ἄλωσις τῆς Κων/πόλεως ἀπέφερεν εἰς τὴν Δύσιν καὶ ἀνεκτίμητον πνευματικὸν κέρδος: τοὺς Ἑλληνας πρόσφυγας λογίους, μὲ τὴν συμβολὴν τῶν ὁποίων, ὅπως εἶδομεν, ἐτονώθησαν αἱ ἀνθρωπιστικαὶ σπουδαὶ καὶ ἡ Ἀναγέννησις.

17 ΑΙ ΤΟΥΡΚΙΚΑΙ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 1606

ΑΙ ΑΛΛΑΙ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΟΡΘΗΤΟΥ

Καὶ μετὰ τὴν ἐκπόρθησιν τῆς Κων/λεως ὁ Μωάμεθ συνεχίζει ἀσυγκράτητος τὰς κατακτήσεις. Τὸ 1456 ἀρπάζει ἀπὸ τοὺς Φράγκους τὰς Ἀθήνας καὶ ἀπὸ τότε ὁ Παρθενῶν μεταβάλλεται εἰς τζαμί. Δύο

ετη ἀργότερον κατέλαβε τὸ κράτος τῶν Παλαιολόγων εἰς τὸν Μυστράν καὶ τὸ 1461 κατέλυσε τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Τραπεζοῦντος καὶ κατόπιν τὸ δουκάτον τῆς Ἠπείρου. Οἱ Ἀσιᾶται ἐπεξέτεινον τὴν καριαρχίαν των εἰς ὅλα τὰ ἐδάφη τῆς ἄλλοτε Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας.

Σκληρὸν ἀγῶνα ἡμῶς διεξήγαγε κατὰ τῶν Βενετῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων διὰ τὸ ἰσχυρὸν φρούριον τῆς Χαλκίδος. Εἰς τὴν πολιορκίαν, πού διηύθυνεν ὁ ἴδιος ὁ Μωάμεθ, ἔλαβον μέρος 60.000 ἄνδρες, 40 τηλεβόλα καὶ 300 πλοῖα· ἐπικολούθησαν σφαγαὶ καὶ ἐρημώσεις εἰς ὅλην τὴν Εὐβοίαν (1470). Ἀργότερα ἐπολιορκήσε καὶ τὴν Ρόδον, ἀλλ' ἀπέτυχε.

Εἰς τὴν Βαλκανικὴν ὁ Μωάμεθ ἐκυρίευσε τὴν Σερβίαν (πλὴν τοῦ Βελιγραδίου), τὴν Βοσνίαν καὶ Ἀλβανίαν καὶ ἀπετόλμησεν ἀπόβασιν εἰς τὸ Ὀτράντο, διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ παλαιὸν του ὄνειρον, νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἰταλίαν.

ΑΙ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΒΑΓΙΑΖΗΤ Β' ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΕΛΗΜ Α'

Ὁ υἱὸς καὶ διάδοχός του Βαγιαζήτ ὁ Β' μεταξύ τῶν ἐτῶν 1499 - 1502 ἐκυρίευσε τὴν Νάυπακτον, τὰς Πάτρας, τὴν Μεθώνην καὶ Κορώνην καὶ προέβη εἰς φοβεράς σφαγὰς τῶν κατοίκων τῆς Πελοποννήσου, ἀδιακρίτως ἂν ἦσαν Ἕλληνες ἢ Βενετοί. Τότε πολλοὶ Ἕλληνες, διὰ νὰ σωθοῦν, κατέφυγον εἰς τὰς χώρας τῆς Δύσεως, ὅπου κατετάχθησαν ὡς στρατιῶται ἢ ναῦται.

Ὁ διάδοχος αὐτοῦ Σελήμ ὁ Α' (1511 - 1520) ἐπεξέτεινε τὰ ὄρια τῆς Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας μὲ τὰς ραγδαίας του κατακτήσεις ἀπὸ Εὐξεινῶν μέχρις Ἀλγερίου: ἐκυρίευσε τὴν Ταυρίδα, τὸ Κουρδιστάν, τὴν Συρίαν, Παλαιστίνην, Αἴγυπτον καὶ Ἀλγερίαν.

Η ΤΟΥΡΚΙΑ ΕΠΙ ΣΟΥΛΕΙ·Ι·ΜΑΝ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΠΡΕΠΟΥΣ (1520 - 1566)

Τὸν Σουλτάνον αὐτὸν ἐδόθη ἡ ἀφορμὴ νὰ τὸν γνωρίσωμεν προηγουμένως.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πολυμαθειαν καὶ τὴν διπλωματικὴν του ἱκανότητα ὁ Σουλεϊμάν ὑπῆρξε καὶ καλὸς ὀργανωτὴς τοῦ ἀπεράντου κράτους πού παρέλαβε. Πέραν ἡμῶς αὐτῶν τῶν ἀρετῶν του ἀνεδείχθη καὶ κατακτητῆς ὀρμητικώτερος ἀπὸ τὸν Μωάμεθ, διότι ἐκυρίευσεν ὀχυρά, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ Πορθητῆς εἶχεν ἀποτύχει.

Ἐκ τῶν κυριωτέρων ἐπιτυχιῶν του εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Αἰγαίου εἶναι ἡ κατάληψις τῆς Ρόδου κατόπιν πολιορκίας (1522). Τὴν ἄμυναν τῆς νήσου εἶχον ὀργανώσει οἱ Ἰωαννῖται Ἰππῶται ἀπὸ Δωδεκανησίου, πολλοὺς ἐκ τῶν ὁποίων ὁ νικητὴς συνέλαβεν αἰχμαλώτους. Ἐπειτα μὲ τὸν ναύαρχόν του Βαρβαρόσσαν ἐλεηλάτησε τὴν Κρήτην καὶ ἐκυρίευσεν τὴν Αἴγινα, τὰς Κυκλάδας καὶ Σποράδας· εἰς τὰ ὄχυρά ὅμως τῆς Κερκύρας ἀπεκρούσθη ἀπὸ τοὺς Βενετοὺς καὶ τοὺς Ἕλληνας τῆς νήσου. Τὸ 1541 οἱ Τοῦρκοι ἔγιναν κύριοι τῆς Μονεμβασίας καὶ τοῦ Ναυπλίου.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Εὐρώπῃν ὁ μέγας αὐτὸς στρατηλάτης εἶχε σημαντικὰς ἐπιτυχίας. Ἀφοῦ ἐκυρίευσεν τὸ ὠχυρωμένον Βελιγράδι (1521), εἰσέβαλε εἰς τὴν Οὐγγαρίαν καὶ πλησίον τοῦ Μοχάτς συνέτριψε τὸ οὐγγρικὸν ἰππικὸν τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου Β'. Ἐν συνεχείᾳ ἐπολιορκήσεν τὴν Βιέννην (1529), χωρὶς ὅμως νὰ δυνηθῆ νὰ τὴν καταλάβῃ.

Ἐν τούτοις ἡ στρατιωτικὴ ὑπεροχὴ τῶν Τούρκων ἐξακολουθεῖ νὰ προκαλῆ τὸν τρόμον τῶν Εὐρωπαίων.

Η ΚΑΤΑΚΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ.

Η ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΤΗΣ ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ (1571)

Ὁ υἱὸς τοῦ Σουλεϊμᾶν Σελῆμ ὁ Β', γενόμενος Σουλτᾶνος, ἀπεφάσισε τὴν κατάληψιν τῆς Κύπρου ποῦ τὴν κατεῖχον οἱ Βενετοί. Ἡ Λευκωσία ἔπεσεν εὐκόλως, ἐνῶ ἡ Ἀμμόχωστος μόνον κατόπιν δεκαμήνου πολιορκίας παρεδόθη (1571). Οἱ Τοῦρκοι ἔσφαξαν πολλοὺς ἐκ τῶν Ἑλλήνων κατοίκων καὶ ἔσυραν εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν 15.000 γυναικόπαιδα.

Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῆς ἡ ἀρμάδα τοῦ Σελῆμ ἔπλευσε πρὸς τὸ Ἴόνιον διὰ τὴν κατάληψιν τῆς Κερκύρας. Ἀλλὰ εἰς τὰς Ἐχινάδας νήσους (μεταξὺ Ἰθάκης καὶ Ἀκαρνανίας) συνήντησε τὸν ἠνωμένον στόλον πολλῶν χριστιανῶν ἡγεμόνων¹⁹ τῆς Δύσεως ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Δὸν Ζουάν τοῦ Αὐστριακοῦ, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως τῆς Ἰσπανίας. Οἱ δύο στόλοι ἦσαν ἰσοδύναμοι, ἀλλὰ κατὰ τὴν ναυμαχίαν (7 Ὀκτ. 1571) οἱ Τοῦρκοι ἔπαθον πανωλεθρίαν, ἀφοῦ ἔχασαν 200 ἐκ τῶν 250 πλοίων των. Εἰς τὴν νίκην συνέβαλε καὶ ἡ ἀνωτέρα ναυτικὴ τέχνη τῶν χριστιανικῶν πληρωμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα συμμετεῖχον καὶ πολλοὶ Ἕλληνας.

Ἡ ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου, ὅπως λέγεται, ἀποτελεῖ τὴν πρώτην ναυτικὴν ἤτταν τῶν Τούρκων καὶ σημειώνει τὴν ἀπαρχὴν τῆς παρακμῆς τῆς Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας.

Οί διάδοχοι τοῦ Σελήμ, Μουράτ ὁ Γ' καὶ Μωάμεθ ὁ Γ' συνέχισαν τὰς ἐπιχειρήσεις εἰς Οὐγγαρίαν, ἀλλ' ἀπέτυχον. Διὰ τοῦτο ἡ Τουρκία, ἐπειδὴ τότε εἶχεν ἐμπλακῆ εἰς πόλεμον καὶ ἐναντίον τῆς Περσίας, ἐκλείσεν τὴν εἰρήνην τοῦ Σιτβαβορόκ μετὰ τὸν Αὐτοκράτορα τοῦ Ἀγίου Ρωμαϊκοῦ Κράτους, ἕκαστον δὲ ἀπὸ τὰ δύο μέρη διετήρησε τὰ κεκτημένα (1606).

18 Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 17ου ΑΙΩΝΟΣ

ΑΜΕΣΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΑΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΩΣ

Εὐθὺς μετὰ τὴν "Ἀλωσιν συμφοραὶ καὶ δεινοπαθήματα ἐνέσκηψαν εἰς τὸ ὑπόδουλον Γένος.

Πρώτη καταστροφή πού ἐπῆλθε ἦτο ἡ ἐλάττωσις τοῦ πληθυσμοῦ, μετὰ τὴν σφαγὴν καὶ ἐξολόθρευσιν χιλιάδων ψυχῶν καὶ τὴν φυγὴν τῶν εὐπορωτέρων οἰκογενειῶν εἰς τὴν ξένην.

Ἐπειδὴ οἱ κατακτηταὶ ἦσαν σκληρόψυχοι, μετεχειρίζοντο μετὰ βάνουσον τρόπον τοὺς κατοίκους· τοὺς ἀνόμαζον περιφρονητικῶς ραγιάδες (δούλους) καὶ γκιαούρηδες (ἀπίστους), διὰ τοὺς ὁποίους δὲν ὑπῆρχε καμμία ἀσφάλεια ζωῆς, τιμῆς καὶ περιουσίας.

Ἡ ζωὴ τῶν ὑποδούλων ἔγινε περισσότερον δυστυχῆς καὶ μετὰ τὰ ἐξῆς ἀνυπόφορα μέτρα τῶν Τούρκων:

Μετὰ τὴν ἀρπαγὴν τῶν εὐπορωτέρων κτημάτων πού ἐδίδοντο ἄλλα εἰς τοὺς ἀξιοματικοὺς καὶ ἄλλα εἰς τὰ τζαμιά ὡς βακούφια. Μόνον τὰ ὄρεινά μέρη παρεχωρήθησαν εἰς τοὺς Ἕλληνας, μετὰ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ τὰ καλλιεργοῦν καὶ νὰ προσκομίζουσιν ὡς φόρον τὸ 1/10 τῆς ἐσοδείας τῶν.

Μετὰ τὸ χράτσι, τὸ ὅποιον ἦτο ἐτήσιος φόρος πρὸς τὸν σουλτάνον ὡς λύτρα διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς ζωῆς τῶν ραγιάδων.

Μετὰ τὸ παιδομάζωμα (τὸν «φόρον αἵματος»), δηλαδὴ τὴν ἀρπαγὴν τῶν καλυτέρων Ἑλληνοπαίδων, ἡλικίας 7 - 14 ἐτῶν. Τοὺς Ἑλληνοπαῖδας τούτους ἐξηνάγκαζον νὰ ἀλλαξοπιστήσουν καὶ τοὺς κατέτασσον εἰς εἰδικὰ στρατιωτικὰ σώματα. Οἱ ἑλληνικῆς καταγωγῆς ἐξωμόται οὗτοι πολεμισταὶ εἶναι οἱ περίφημοι Γενίτσαροι. Οὗτοι ἦσαν ἀφιερωμένοι εἰς τὸν Προφήτην Μωάμεθ καὶ φανατικώτεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλους Μουσουλμάνους.

Ἄλλὰ οὔτε τὴν ἐργασίαν των οὔτε καὶ τὰ θρησκευτικὰ των καθήκοντα ἠδύναντο οἱ Χριστιανοὶ νὰ ἐκτελοῦν ἡσυχῇ· αἱ ἐκκλησίαι των ἦσαν μικραὶ καὶ σκοτειναί, αἱ δὲ ἀγιογραφίαι κατεστρέφοντο ἀπὸ τοὺς ἀλλοθρήσκους κατακτητᾶς.

Ἄλλαι καταπιέσεις ἦσαν αἱ ἀγγραφεῖαι, αἱ ἀτιμώσεις καὶ ἡ ἀγοραπωλησία γυναικοπαίδων εἰς τὰ σκλαβοπάζαξα· ἀλλὰ καὶ οἱ περιορισμοὶ εἰς τὴν μόρφωσιν καὶ εἰς ἄλλας κοινωνικὰς ἐκδηλώσεις κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας καθίστων τὴν ζωὴν τῶν πργόνων μας ἀβίωτον.

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΔΙΑΤΗΡΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Παρὰ τὰς φοβερὰς αὐτὰς δοκιμασίας τὸ Γένος δὲν ἔχασε τὴν συνοχὴν καὶ τὴν ἐθνικὴν του συνείδησιν. Παράγοντες οἱ ὅποιοι συνετέλεσαν, ὥστε τὸ Ἔθνος νὰ διαφύγῃ τὸν ἀφανισμόν, εἶναι τὰ προνόμια.

Προνόμια ἔχουν ὀνομασθῆ αἱ ἐλευθερίαι, τὰς ὁποίας παρεχώρησεν ἀπὸ πολιτικὸν ὑπολογισμόν ὁ ἴδιος ὁ Πορθητῆς εἰς τοὺς ὑποδούλους Ἕλληνας, ὅπως 1) ἡ ἐλευθερία εἰς τὴν θρησκείαν καὶ τὴν γλῶσσαν, 2) ἡ προστασία καὶ τὸ ἀπαραβίαστον τοῦ κλήρου, 3) τὸ δικαίωμα τῶν ἐπισκόπων νὰ δικάζουν ὑποθέσεις τῶν Χριστιανῶν σχετικὰς μὲ τοὺς γάμους καὶ τὰς κληρονομίας, 4) ἡ ἐλευθερία εἰς τὴν κοινοτικὴν διοίκησιν.

Χάρις εἰς αὐτὰ τὰ προνόμια τὸ Πατριαρχεῖον ἀνεσῆκωσε θαρραλέως τὴν κεφαλὴν του, διὰ νὰ προστατεύσῃ εἰς ὦραν καταιγίδος τὸ χειμαζόμενον ποίμνιον καὶ νὰ διαφυλάξῃ τὴν ἐνότητα τοῦ Ἑλληνισμοῦ μὲ τὴν Παιδείαν καὶ τὴν Ἐθνικὴν συνείδησιν. Ὁ ἴδιος ὁ Μωάμεθ ὑπέδειξε τὴν ἀνάγκην ἐκλογῆς νέου ἀρχηγοῦ τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν Ἀλωσιν ἐξελέγη Πατριάρχης ὁ Γεώργιος Σχολάριος ἡ Γεννάδιος, ποῦ εἶχεν ἀγωνισθῆ ἐναντίον τῆς ἐνώσεως τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς ἐκκλησίας.

Κατὰ τὰ προνόμια τοῦ σουλτάνου ὁ Πατριάρχης εἶναι πρόσωπον ἀξιοσέβαστον· δὲν εἶναι μόνον θρησκευτικὸς ἀρχηγὸς ὅλων τῶν ὑποδούλων χριστιανῶν, ἀλλὰ καὶ πολιτικὴ κεφαλὴ αὐτῶν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἀντιπροσωπεύει ἐνώπιον τῆς Ὑψηλῆς Πύλης καὶ τῶν ἄλλων Ἐθνῶν τὸ ποίμνιόν του καὶ εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τὴν εἰρηνικὴν διαβίωσιν τοῦ λαοῦ του, γίνεται δηλ. Ἐθνάρχης. Τὰ ἴδια δικαιώματα ἔχουν καὶ οἱ ἐπίσκοποι εἰς τὴν περιοχὴν των.

Ἔτσι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία μὲ τὸν καιρὸν ἀπέβη ὄχι μόνον θρησκευτικὴ ὀργάνωσις, ἀλλὰ καὶ κιβωτὸς διαφυλάξεως τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων καὶ ἐστία παιδεύσεως καὶ παρηγορίας ὅλων τῶν δεινοπαθόντων χριστιανῶν τῆς Βαλκανικῆς. Οἱ Βούλγαροι, Σέρβοι, Μαυροβούνιοι κ.λ., ἐπεὶ δὲν εἶχον ἀκόμη ἀναπτύξει ἐθνικὴν συνείδησιν, εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Κων/λεως ὀφείλουσαν τὸ ὅτι δὲν ὑπέκυψαν εἰς τὸν Ἰσλαμισμόν. Εἰς τὰ τέλη τοῦ 16ου αἰῶνος τὸ Πατριαρχεῖον γίνεται ἰσχυρὸν καὶ φιλοδοξεῖ νὰ παίξῃ ρόλον σημαντικὸν εἰς τὴν διπλωματίαν καὶ τὴν πολιτικὴν διὰ τὰ ζητήματα τῶν Χριστιανῶν.

Ὁ κλῆρος ἐνίσχυσε τὸ δουλον Ἔθνος εἰς τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐγκαρτέρησιν. Ὅταν ἡ ἑλληνικὴ ἐκπαίδευσις ἀπηγορεύετο ἀπὸ τοὺς Τούρκους, τὰ κελλιὰ τῶν μοναστηρίων καὶ οἱ νάρθηκες τῶν ναῶν εἶχον μεταβληθῆ εἰς κρυφὰ σχολεῖα, ὅπου οἱ μοναχοὶ καὶ οἱ ἱερεῖς ἀνέλαβον τὴν διδασκαλίαν τῶν νέων καὶ τοὺς ἐτροφοδότησαν τὴν ἐλπίδα τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Γένους μὲ τὴν Μεγάλην Ἰδέαν.

Ἐπειδὴ οἱ Τούρκοι ἔζων συνεχῶς στρατευμένοι, εἶχον ἀνάγκην ἀπὸ ἐργάτας, γεωργούς καὶ ἐμπόρους, ποὺ θὰ ἐξησφάλιζον εἰς αὐτοὺς τὴν ἐκτέλεσιν ἔργων, τὴν καλλιέργειαν εὐφόρων ἀγρῶν, μπαξίσια καὶ φόρους. Διὰ τοῦτο καὶ ἄφησαν ἐλευθέραν τὴν τοπικὴν αὐτοδιοίκησιν. Κάθε χωρίον ἢ πόλις ἐξέλεγε καὶ τότε, ὅπως καὶ σήμερον, ἓνα κοινοτικὸν συμβούλιον. Κύρια καθήκοντα αὐτοῦ ἦσαν ἡ εἰσπραξις τοῦ χαρατσίου, ἡ ἐκδικασίς τῶν ἀστικῶν διαφορῶν καὶ ἡ διατήρησις τῆς τάξεως. Οἱ ἄρχοντες τῆς Κοινότητος ὠνομάζοντο δημογέροντες ἢ προεστοὶ (εἰς τὴν τουρκικὴν : κοτζαμπάσηδες). Αἱ πλέον παραγωγικαὶ ἀπὸ τὰς κοινότητας προώδευσαν καὶ ἔτυχον καλῆς μεταχειρίσεως ἐκ μέρους τῶν Τούρκων.

Αἱ παροικίαι τοῦ ἐξωτερικοῦ εἶχον συγκροτηθῆ ἀπὸ Ἕλληνας, ποὺ εἶχον καταφύγει εἰς μεγάλας πόλεις τῆς Δύσεως, εἴτε διὰ λόγους ἀσφαλείας εἴτε χάριν ἐμπορίου. Συνήθως οἱ νησιῶται, οἱ Πελοποννήσιοι καὶ οἱ Στερεολλαδίται κατηυθύνοντο πρὸς τὰς ἀνθηρὰς πόλεις τῆς Ἰταλίας· οἱ Θεσσαλοὶ, Μακεδόνες καὶ Ἡπειῶται πρὸς Βουδαπέστην, Βουκουρέστιον, Βιέννην, Ὁδησσὸν κ.ἄ. Ἀκόμη καὶ εἰς τὴν μακρινὴν Καλκούταν τῶν Ἰνδιῶν ἔχομεν παροικίαν. Εἰς τὰς νέας τῶν πατρίδας οἱ πρόσφυγες Ἕλληνες ἐφρόντιζον κατὰ πρῶτον, ὅπως καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἄποικοι, διὰ τὴν ἴδρυσιν ἐκκλησίας καὶ ἔπειτα σχολείου πρὸς ἐθνοπρεπῆ μόρφωσιν τῶν παιδιῶν των. Διὰ τοῦτο κέντρα συσπειρώσεως τῶν Ἑλλήνων τῆς διασπορᾶς ἦσαν τὰ ἐνοριακὰ συμβούλια.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΞΩ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

1. *Ἡ οικονομική ζωή.* Ἐπειδὴ οἱ Τοῦρκοι, καθὼς εἶδομεν, ἦσαν ἀφωσιωμένοι εἰς τὰ πολεμικά, τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ οικονομικὴ ζωὴ περι-ἤλθεν ἐξ ὀλοκλήρου εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι ἐπεδόθησαν μὲ ζήλον εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις των. Ἀφ' οὗτου μάλιστα ἐξεδιώχθησαν ἀπὸ τὸν κατακτητὴν καὶ οἱ Βενετοί, μὲ τὸ δαιμόνιον ἐμπορικὸν πνεῦμα των οἱ Ἕλληνες ἐκυριάρχησαν οἰκονομικῶς εἰς τὴν Α.Μεσόγειον, ἐκέρδισαν πλοῦτη καὶ εὐεργέτησαν τὴν Πατρίδα.

Κατὰ τὰ πρῶτα ὅμως 100 χρόνια τῆς δουλείας τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιοτεχνία εἰς τὴν σκλαβωμένην χώραν ἦσαν πενιχρὰ καὶ πολὺ περιορισμένα. Ἡ γεωργικὴ παραγωγὴ καὶ τὰ βιοτεχνικὰ εἶδη δὲν ἐκάλυπτον πάντοτε τὰς ἀνάγκας τῆς περιφερείας των. Τὸ μικρεμπόριον αὐτῆς τῆς μορφῆς ἐξυπηρετεῖτο κατὰ τὰς πανηγύρεις (παζάρια), ποὺ ἐγίνοντο μίαν φορὰν τὸ ἔτος εἰς τὰς κωμοπόλεις καὶ τὰς πόλεις πρὸς τιμὴν τοῦ πολιοῦχου ἀγίου· ἐδῶ συνεκεντροῦντο τότε ἀγορασταὶ ἢ ἔμποροι ἀπὸ ὅλας τὰς ἑλληνικὰς χώρας, ἀποτελοῦντες ὀλόκληρα караβάνια διὰ τὴν ἀσφάλειάν των ἀπὸ τοὺς ληστὰς ἢ πειρατὰς. Ἀργότερον δέ, ὅταν ἐκόπασαν αἱ τουρκικαὶ ἐξορμήσεις πρὸς τὴν Κ. Εὐρώπην, τοιαῦτα караβάνια δὲν ἐδίσταζον νὰ ἐκκινήσουν ἀπὸ τὴν Ἄρταν π.χ. καὶ νὰ τερματίσουν εἰς τὴν Βιέννην ἢ τὴν Ρωσίαν.

Μεγάλην οικονομικὴν ἀνάπτυξιν κατὰ τὰ τέλη τοῦ 16ου αἰῶνος παρουσίασαν ἡ Χίος, ἡ Τρίπολις, τὰ Ἰωάννινα, ἡ Ἄρτα, ἡ Χαλκίς, ἡ Καστοριά, ἡ Λάρισα, τὸ Μοναστήριον, ἡ Θεσσαλονίκη, αἱ Σέρραι κ.ἄ. Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι κάθε μία ἀπὸ τὰς πόλεις αὐτὰς ἔχει εἰδικευσιν εἰς ὠρισμένα εἶδη: Ἡ Καστοριά λ.χ. εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν καὶ ἐμπορίαν δερμάτων καὶ γουναρικῶν. Ἐφημιζετο ἐπίσης διὰ τὰ ὀνομαστά ψάρια τῆς λίμνης τῆς. Τὰ Ἰωάννινα εἰς τὴν κατασκευὴν φλοκωτῶν, φρεσιῶν καὶ ἐνδυμάτων, (ἐδῶ ἦσαν οἱ πρῶτοι ράπται τῆς Ἑλλάδος), ἐπίσης καὶ εἰς τὴν διακόσμησιν ὄπλων, τὴν χρυσοχοίαν, καὶ χαλκουργίαν, καθὼς καὶ τὴν ξυλογλυπτικὴν. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πληθώραν τῶν τεχνιτῶν ἀνέπτυσσον τὸ ἐμπόριον καὶ οἱ «γυρολόγοι», ποὺ διέτρεχον ὅλην τὴν χώραν καὶ τὰς νήσους. Ἡ Χαλκιδικὴ τὸν 16ον αἰῶνα εἶχεν ἀνθηρὰν βιοτεχνίαν μεταλλευτικῶν προϊόντων καὶ διέθετεν 600 καμίνοους. Ἀργότερον, ὅταν τὰ ὄρυγεῖα τὰ ἐξεμεταλλεύοντο ἑταιρεῖαι, ἔγινε ἡ ὁμοσπονδία τῶν Μαδεμοχωρίων ἀπὸ 12 κοινότητος ἢ 360 χωρία, αἱ

ὅποῖαι ἀνέλαβον τὴν διεύθυνσιν τοῦ ὅλου ἔργου καὶ ἐπέτυχον ἐκ μέρους τῶν κατακτητῶν ἀρκετὴν ἀνεξαρτησίαν. Πρὸς ἐπιτήρησίν των διωρίζετο ὁ Μαδὲμ ἀγάς καὶ μία μικρὰ φρουρά.

Ἐκ τῶν παροικίας τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀκμάζουν οἰκονομικῶς ἡ Βενετία, τὸ Λιβόρνον, ἡ Ἀγκών, ἡ Τεργέστη καὶ ἡ Νεάπολις.

Ἡ Βενετικὴ παροικία κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα ἀνθεῖ περισσότερον, διότι ἡ Βενετία καὶ πρὸ τῆς Ἀλώσεως εἶχε δεχθῆ ἑμποροῦς, λογίους καὶ ἄλλους ἐπαγγελματίας Ἕλληνας. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μεταναστῶν αὐτῶν ηὔξηθη τόσον, ὥστε κατὰ τὸ 1500 τοὺς ἐδόθη ἄδεια νὰ συμπήξουν τὴν ἀδελφότητα τοῦ «Ἁγίου Νικολάου» καὶ ἀργότερον νὰ ἐκλέξουν καὶ ἐπίσκοπον. Ἰδρῦουν ὠραίους ναοὺς, τρία τυπογραφεῖα, γυμνάσιον — κέντρον ἑλληνικῶν σπουδῶν — καὶ βοηθοῦν κάθε καταδιωκόμενον καὶ ἀναξιοπαθοῦντα πατριώτην.

2. Ἡ πνευματικὴ κατάστασις μέχρι τοῦ 1606. Εἰς τὴν κατεχομένην Ἑλλάδα, ἕνεκα τοῦ μίσους τῶν πρώτων σουλτάνων ἀπέναντι τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ λόγῳ τῆς φυγῆς εἰς τὴν Εὐρώπην πολλῶν μορφωμένων, ἐπικρατεῖ πνευματικὸν σκότος καὶ ἀμάθεια. Ἐπὶ 100 καὶ πλέον χρόνια ἀπηγορεύετο εἰς τοὺς ραγιαδες νὰ ἐκπαιδεύσουν τὰ τέκνα των· διδάσκαλοι δὲν ὑπῆρχον καὶ τὰ σχολεῖα ἦσαν κρυφά.

Ἡ ἀνάπτυξις τῆς παιδείας καὶ τῶν γραμμάτων ἀρχίζει μὲ τὰς ἐλευθερίας πού παρεχωρήθησαν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σουλεϊμάν τοῦ Μεγαλοπρεποῦς. Μὲ πρωτοβουλίαν τοῦ διαπρεποῦς Πατριάρχου Ἱερემίου τοῦ Β' (1572-95) ἰδρῦνται τότε πολλὰ σχολεῖα, ἕνα τουλάχιστον εἰς τὴν ἑδραν ἐκάστου ἐπισκόπου. Εἰς τὴν συντήρησίν των συνέβαλον καὶ αἱ παροικίαι τοῦ ἐξωτερικοῦ μὲ γενναίας χορηγίας. Μέχρι τοῦ 1600 εἶχον ἰδρυθῆ σχολεῖα εἰς Ἰωάννινα, εἰς τὰς Ἀθήνας, Λεβάδειαν, Πάτμον, Χίον, Κυδωνίας, Σμύρνην, ἀπὸ ὅπου ἐξῆλθαν ἀρκετοὶ διδάσκαλοι καὶ μορφωμένοι πατριῶται, οἱ ὅποιοι ἐχαλύβδωνον τὸ ἐθνικὸν φρόνημα τῶν σκλάβων καὶ ἐθέρμαινον τὴν ἰδέαν τοῦ λυτρωμοῦ.

Ἐπειδὴ δὲ οἱ σκοποὶ τῆς παιδείας ἐχαράσσοντο ἀπὸ τὰς κατευθύνσεις τοῦ Πατριαρχείου πρὸς τὰ σχολεῖα, διὰ τοῦτο καὶ τὰ ἔργα πού εἶχον γραφῆ μέχρι τοῦ 1600 ἀπὸ τοὺς λογίους τῆς ἐποχῆς εἶναι θρησκευτικὰ καὶ ἐκπαιδευτικὰ. Οἱ συγγραφεῖς προτιμοῦν νὰ γράφουν εἰς τὴν λαϊκὴν γλῶσσαν, ἐπίσης καὶ οἱ κήρυκες τοῦ θεοῦ λόγου, ὅπως ὁ μετέπειτα Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Μελέτιος Πηγᾶς, διὰ νὰ γίνωνται κατανοητοὶ ἀπὸ τὸν ἀμόρφωτον λαόν. Τὰς αὐτὰς γλωσσικὰς πεποιθήσεις

είχε και ὁ ἀνώνυμος ποιητῆς τοῦ «θρήνου τῆς Ἀγίας Σοφίας»: «Σημαίνει ὁ Θεός, σημαίνει ἡ γῆ, σημαίνουν τὰ ἐπουράνια...»

Ἡ πνευματικὴ κίνησις εἰς τὰς παροικίας τοῦ ἐξωτερικοῦ ἦτο ζωηροτέρα.

Εἰς τὴν Ρώμην ἰδρύθη ὑπὸ τοῦ Πάπα «Γυμνάσιον Ἑλληνικόν». Μεγάλῃ πνευματικῇ ἀνάπτυξις παρατηρεῖται εἰς τὴν Βενετίαν, ὅπου ἐρμηνεύουν καὶ τυπώνουν ἀρχαίους συγγραφεῖς ὁ Κρητικὸς Μᾶρκος Μουσουῶρος καὶ ὁ Κερκυραῖος Νικ. Σοφιανός, ὁ ὁποῖος ἔγραψεν εἰς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν «Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Γραμματικὴν», «διὰ νὰ γροικοῦν ἐκείνοι πού ἤθελαν τὰ διαβάσει».

Εἰς τὴν Κέρκυραν, τὴν Κρήτην, Ρόδον καὶ Κύπρον κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα ὑπάρχει πνευματικὴ ἀνθησις μὲ ἐπίδρασιν ἀπὸ τὴν Δύσιν. Εἰς τὴν ἀδούλωτον Κρήτην οἱ Βενετοὶ δὲν ἐπιτρέπουν λειτουργίαν σχολείων, ἀλλὰ ἡ μεγαλόνησος παρουσιάζει πολλοὺς καλλιτέχνας καὶ λογίους, ἐνῶ εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ ἀπλοποιεῖται ἡ γλωσσικὴ μορφή τῶν Ἀκριτικῶν τραγουδιῶν. Εἰς τὴν Ρόδον ἐκαλλιεργήθη τὸ γνωμικὸν καὶ σατιρικὸν δίστιχον μὲ γλῶσσαν λαϊκὴν. Εἰς τὴν Κύπρον τὸ «Χρονικόν» τοῦ Μαχαιρᾶ ἐξιστορεῖ εἰς Κυπριακὴν διάλεκτον τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος του κατὰ τὴν φραγκοκρατίαν. Ἀπὸ τὴν πλουσίαν παραγωγὴν τῶν Κυπρίων «ποιητῶν» σπουδαιότερον ἔργον εἶναι («Ἡ Ἀροδαφνοῦσα»).

Εἰς τὸν καλλιτεχνικὸν τομέα ἡ λαϊκὴ τέχνη τῆς ἰδίας ἐποχῆς παρέχει θαυμάσια κεντήματα (Ρόδος) καὶ φημισμένα εἶδη ξυλογλυπτικῆς καὶ μεταλλουργίας (Ἰωάννινα, Θεσ/νίκη). Ἀλλὰ ἡ μεγάλη πρόοδος σημειώνεται εἰς τὴν ζωγραφικὴν φορητῶν εἰκόνων καὶ τοιχογραφιῶν («Ἅγιον Ὄρος, Κρήτη, Βενετία»). Ὁ Κρητικὸς Δαμασκηνὸς ἀνυψώνει τὴν εἰκονογραφίαν συνδυάζων τὴν Βυζαντινὴν καὶ Ἰταλικὴν τεχνοπρίαν. Εἰς τὰς τοιχογραφίας τῶν ναῶν διεκρίθησαν οἱ μοναχοὶ Τζώρτζης καὶ Θεοφάνης, οἱ ὁποῖοι ἐδημιούργησαν τὴν «Κρητικὴν σχολὴν» τῆς φωτοσκιάσεως²⁰ (τοῦ Θεοφάνους θαυμάζεται ἡ Παναγία τῆς Καλαμπάκας, τοῦ Τζώρτζη αἰ τοιχογραφίαι τῆς Μονῆς Ἀγίου Διονυσίου εἰς τὸ «Ἅγιον Ὄρος»).

Η ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΥΠΟΔΟΥΛΟΥ ΓΕΝΟΥΣ

Εἰς πολλὰς ὀρεινὰς περιφερείας τῆς σκλαβωμένης πατρίδος (ἀπὸ τὸ Ταίναρον ἕως τὸν Ὀλυμπον καὶ τὴν Πίνδον) ἀπὸ τοὺς πρώτους χρόνους μετὰ τὴν Ἄλωσιν ἤρχισαν νὰ καταφεύγουν ὅσοι Ἕλληνες ἠσθά-

νοντο άσίγαστον τὸ πάθος τῆς ἐλευθερίας καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ ὑποφέρουν τὰς ταπεινώσεις καὶ τοὺς ἐξευτελισμοὺς τῶν κυρίων των. Μὲ τὸν καιρὸν οἱ διωγμοὶ καὶ αἱ καταπιέσεις τῶν Τούρκων ἐπολλαπλασίασαν τὸν ἀριθμὸν τῶν ὑπερηφάνων ἐκείνων ἀνδρῶν, ὥστε εἰς τὰ πλέον ἀπόρημα ὄρη ἐσχηματίσθησαν ὁμάδες ἀνυποτάκτων εἰς τὰ ὄργανα τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας. Ἐπειδὴ ἀπὸ τὰ ὄρη κατήρχοντο πολλάκις εἰς τὰς πεδιάδας καὶ ἐπολέμουν τοὺς τυράννους των καὶ τοὺς τυχόν συνεργάτας των, οἱ ἐχθροὶ των διὰ νὰ τοὺς δυσφημήσουν τοὺς ὠνόμασαν «κλέφτες».

Οἱ «κλέφτες» ὅμως ποτὲ δὲν ἐξέπεσαν εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ Γένους· μὲ τὰ ἀνδραγαθήματά των ἔγιναν τὰ ἰνδάλματα τῶν ραγιαδῶν καὶ ἀπετέλεσαν τὴν ἔνοπλον ἀντίστασιν τοῦ Γένους ἐναντίον τῶν κατακτητῶν. Ἄλλωστε ἀκόμη καὶ ἀπὸ ξένους περιηγητὰς ἢ «κλεφτουριά» ἐφημίσθη διὰ τὰ γενναῖα καὶ ἱπποτικά αἰσθήματά της καὶ τὴν βαθεῖαν πίστιν της εἰς τὰ ἰδανικά τῆς θρησκείας καὶ τῆς πατρίδος.

Ἄπὸ τὴν στιγμήν πού ὁ κλέφτης ἄφηνε τὰ τουρκοπατημένα ἐδάφη, ἐπενοῦσεν εἰς ἄλλον κόσμον, τὸν κόσμον τὸν ἀπροσκύνητον, ὅπως τὸν ἐκφράζουν τὰ δημοτικά μας τραγούδια:

— *“Ὅσο νὰι ὁ κλέφτης ζωντανός, Τούρκο δὲν προσκυνάει.*

Ἡ ἐνδυμασία τῶν κλεφτῶν ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὴν φουστανέλλαν, τὸ ὑποκάμισον, γιλέκον καὶ διὰ τὰς ψυχρὰς ἡμέρας τὴν κάπαν· εἰς τοὺς πόδας ἐφοροῦσαν τριχίνας περικνημίδας καὶ σαρούχια.

Ὁ βίος τῶν κλεφτῶν προσέφερον ἐλευθερίαν, ἦτο ὅμως τραχύτατος καὶ εἶχε πολλὰς ταλαιπωρίας καὶ στέρησεις :

Μαύρη ζωὴ πού κάνουμε ἐμεῖς οἱ μαῦροι κλέφτες !

Ποτὲ μας δὲν ἀλλάζουμε καὶ δὲν ἀσπροφοροῦμε,

ὀλημερις στὸν πόλεμο, τὴ νύχτα κασοῦλι.

Οἱ κλέφτες ἐλέγοντο *παλληκάκια*, ὁ ἀρχηγὸς των *καπετάνιος* καὶ τὰ μέρη, ὅπου διέμενον, *λημέρια*. Ἐκεῖ, ὡσάκις δὲν ἐπολέμουν, κατεγίνοντο εἰς πολεμικὰ ἀσχήσεις : εἰς τὸ πῆδημα, τὸν δρόμον, τὴν ρῖψιν τοῦ λίθου καὶ περισσότερον εἰς τὴν σκοποβολὴν.

Οἱ Τούρκοι, ἐπειδὴ δὲν ἠδύναντο νὰ τοὺς καταβάλλουν, προσεπάθουν νὰ τοὺς διαιρέσουν: Ἄπὸ τοῦ σουλτάνου Σουλεϊμάν τοῦ Μεγαλοπρεποῦς ἤρχισαν νὰ μισθώνουν πολλοὺς ἀπὸ τοὺς κλέφτες καὶ νὰ σχηματίζουν Ἑλληνικὰς μονάδας ἔθνοφρουρᾶς, πρὸς δίωξιν τῶν ληστῶν καὶ ἀσφάλειαν τῆς τάξεως εἰς τὴν ὑπαιθρον. Οἱ κλέφτες αὐτοὶ ἐλέγοντο ἀρματολοῖ

και τὰ διαμερίσματά των ἀρματολίκια. Ὅσον ὅμως και ἂν προσεπά-
θησεν ὁ κατακτητῆς νὰ διαιρέσῃ τοὺς κλέφτες μετὴν προνομιακὴν μετα-
χείρισιν τῶν ἀρματολῶν, δὲν τὸ ἐπέτυχε. Οἱ ἀρματολοὶ ποτὲ δὲν ἔμειναν
πιστοὶ εἰς τοὺς Τούρκους· εἰς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς των παρέμειναν φίλοι
τῶν κλεφτῶν και πολλὰς φορὰς συνειργάζοντο μυστικῶς, διὰ νὰ προ-
στατεύσουν τοὺς ὁμοφύλους των ἀπὸ τοὺς κατακτητὰς.

Οἱ κλεφταρματολοὶ ὑπῆρξαν τὰ στηρίγματα ὄλων τῶν ἐξεγέρσεων
τοῦ Γένους και ἀπετέλεσαν τὸν χερσαῖον στρατὸν τοῦ 1821.

19 Η ΤΟΥΡΚΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 17ον και 18ον ΑΙΩΝΑ

ΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ

Μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Σιτβαβορόκ ἡ Τουρκία εἰσέρχεται εἰς
περίοδον παρακμῆς. Τὴν εἶχον ἐξαντλήσει οἱ συνεχεῖς πόλεμοι και ἡ
ἐσωτερικὴ ἀναρχία (ἐπαναστάσεις τῶν γενιτσαρῶν και μηχανοραφία
τοῦ χαρεμίου). Τὴν ἀναρχίαν ἐπέτυχον νὰ τὴν πατάξουν με βίαια μέτρα
οἱ μεγάλοι βεζύροι τῆς οἰκογενείας τῶν Κιοπρουλῆ και με τὴν πειθαρχίαν
και τὴν τάξιν ποὺ ἐπέβαλον, ἐπανεφεραν τὸ κράτος εἰς μίαν ἐξη-
κονταετῆ περίοδον ἀκμῆς και πολεμικοῦ ὄργασμοῦ.

Πρώτῃ ἐξόρμησις τῶν Τούρκων ἔγινεν ἐπὶ σουλτάνου *Μωάμεθ*
τοῦ Δ' (1648 - 87) ἐναντίον τῆς Κρήτης, τὴν ὁποίαν εἶχον οἱ Βενετοί.
Οἱ ἐπιδρομεῖς ἐντὸς μιᾶς τριετίας ἐκυρίευσαν τὴν νῆσον πλὴν τοῦ Μεγά-
λου Κάστρου (Ἡράκλειον), τὸ ὁποῖον μόνον κατόπιν εἰκοσαετοῦς πολιορκίας
ἐπέτυχον νὰ ἐκπορθήσουν· τὴν ἐπικὴν ἄμυναν τῶν πολιορκου-
μένων διηύθυνεν ὁ Βενετὸς στρατάρχης Φραγκίσκος Μοροζίνης, ὑπὸ τὰς
διαταγὰς τοῦ ὁποίου γενναίως ἐπολέμησαν και οἱ Κρητες. Αἱ ἀπώλειαι
τῶν Μουσουλμάνων ἀνῆλθον εἰς 100.000 ἄνδρας (1669).

Ἡ δευτέρα ἐξόρμησις ἔγινε κατὰ ξηρὰν τὸ 1683 ἐναντίον τῆς Βιέν-
νης, τὴν ὁποίαν ἐπολιορκήσαν 200.000 Τούρκοι. Ἡ πτώσις τῆς ἐθεωρεῖτο
βεβαία, ἀλλὰ τὴν πόλιν και τοὺς ὀλίγους ὑπερασπιστὰς τῆς ἔσωσε μετὴν
ἔγκαιρον ἐπέμβασίν του ὁ γνωστὸς μας βασιλεὺς τῆς Πολωνίας
Σοβιέσκυ. Οἱ Βενετοὶ τότε εὗρον εὐκαιρίαν νὰ ἀρχίσουν κατὰ τῶν Τούρκων
ἐπιχειρήσεις, ποὺ ἐκράτησαν 10 χρόνια. Μετὴν βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων
ἐκυρίευσαν τὸν Μοριᾶν (Πελοπόννησον) και τὴν Ἀττικὴν. Ἡ Ἀκρό-
πολις ὅμως τῶν Ἀθηνῶν δὲν ἔπιπτε και ὁ Μοροζίνης τὴν ἐβομβάρδισε
(ἀπὸ τοῦ μνημεῖου τοῦ Φιλοπάππου)· εἰς τὰς 17 Σεπτ/ρίου 1687 μία

βόμβα έπεσεν εις τόν Παρθενώνα, όπου οί Τούρκοι είχαν την πυριτιδαποθήκην των, και τόν άνετίναξε κατά μέγα μέρος.

Τόν 18ον αιώνα οί Τούρκοι έπεχείρησαν νέαν εισβολήν εις την Εύρώπην, ενικήθησαν όμως από τά αυστριακά στρατεύματα ΒΔ του Βελιγραδίου και έκλεισαν την ειρήνην του Πασάροβιτς (1718). Συμφώνως προς τούς όρους αυτής ή Τουρκία έχασε τó φρούριον του Βελιγραδίου, την Βοσνίαν και την Βλαχίαν, που τά έπñρε ή Αυστρία, επανέκτησεν όμως από τούς Βενετούς την Πελοπόννησον.

Έτσι ολοκληρώνεται εις την χώραν μας ή τουρκική κατοχή. Από τότε λήγει ή έπιρροή των Βενετών και οί έλληνικοί πληθυσμοί γνωρίζουν επί 50 έτη σχετικήν ειρήνην. Από τότε όμως ή Τουρκία εισήλθεν εις τó στάδιον τής παρακμής.

Έν τῷ μεταξύ ό Μέγας Πέτρος είχε συλλάβει την ιδέαν να καταλύση την τουρκικήν αυτοκρατορίαν και εις την θέσιν της να στερεώση έν ισχυρόν πανσλαβικόν κράτος. Έπετέθη μάλιστα κατά των Τούρκων εις την Ρουμανίαν, όπου όμως ενικήθη και παρ' όλίγον να συλληφθῆ (1711).

Την πολιτικήν του Πέτρου συνέχισεν ή Μεγάλη Αικατερίνη, ή όποία εισέβαλεν επίσης εις τās Παραδουναβίους χώρας, τās όποιās και εκυρίευσεν, ενώ συγχρόνως υπεκίνησε τούς προθύμους εις εξέγερσιν Έλληνας (1769). Έπηκολούθησαν και άλλοι ρωσοτουρκικοί πόλεμοι, κατά τούς όποιους και με την συμμαχίαν του Ίωσήφ ή Αικατερίνη απώθησεν τούς Τούρκους από την ΝΑ.Εύρώπην.

ΕΚΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Ένω τελειώνει ό 18ος αιών ή έκτασις τής τουρκικής αυτοκρατορίας εις την Εύρώπην περιορίζεται πολυ εις την Βαλκανικήν (Συνθήκη του Ίασίου 1792). Εις τās άλλας όμως ήπειρους διατηρείται άμείωτος ή δύναμις της. Εις την Άσίαν κατέχει την Άρμενίαν, Συρίαν και Μεσοποταμίαν εις την Άφρικήν αι τουρκικαι κτήσεις περιλαμβάνουν την Αίγυπτον και Τριπολίτιδα με δικαίωμα επικυριαρχίας εις Τυνησίαν και Άλγέριον.

Η ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Τό πολίτευμα και ή διοίκησις. Τό πολίτευμα τής Τουρκίας ήτο απόλυτος μοναρχία· ό σουλτάνος δηλ. από τó παλάτι του, τó όποιον

ἐλέγετο Σεράγιον, διέθετε κυριαρχικῶς τὴν ζωὴν καὶ τὰ ἀγαθὰ τῶν ὑπηκόων του. Ἐκυβέρνηα στηριζόμενος εἰς ἓνα ἰσχυρὸν στρατὸν μὲ κύριον ἐκτελεστικὸν ὄργανον τὸν μέγαν βεζύρην (πρωθυπουργὸν) καὶ τοὺς ἄλλους ὑπουργούς του, (ἐφέντας), οἱ ὁποῖοι ἐσχημάτιζον τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον, ποὺ ἐλέγετο Διβάνιον. Ὁ σουλτάνος καὶ τὸ Διβάνιον ἀπετέλουν τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν, ποὺ ἐλέγετο Ὑψηλὴ Πύλη.

Δι' εὐκολωτέραν διοίκησιν ἡ τουρκικὴ αὐτοκρατορία εἶχε διαιε-
θῆ εἰς μεγάλας γενικὰς διοικήσεις, ποὺ ὠνομάζοντο πασαλίκια μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς πασάδες. Ὑπὸ τὸν πασᾶν ἦτο ὁ βέης, ὁ ὁποῖος ἦτο διοικητὴς ἐπαρχίας, καὶ ὁ ἀγᾶς, ὁ ὁποῖος ἦτο στρατιωτικὸς διοικητὴς μικρᾶς πόλεως. Εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ πασαλίκια ἦσαν 7: 1) Τοῦ Καπουδᾶν Πασᾶ (ποὺ ἐξουσίαζεν τὰς νήσους) 2) τῆς Θεσσαλονίκης 3) τῶν Ἰωαννίνων 4) τῆς Λαρίσης 5) τῆς Πελοποννήσου (ἔδρα Τρίπολις) 6) τῆς Ρούμελης (ἔδρα Χαλκίδας) καὶ 7) τῆς Κρήτης.

Μεγάλην δύναμιν εἶχαν εἰς τὸ τουρκικὸν κράτος καὶ οἱ ἱερωμένοι (δερβίσηαι καὶ μουεζίνηαι ἢ ἱμάμηαι). Ἐπίσης οἱ καθῆδες (πταισματοδίκαι), οἱ ὁποῖοι ἐδίκαζον μὲ βάσιν τὸ Κοράνιον.

ΟΙ ΟΡΟΙ ΖΩΗΣ ΤΩΝ ΥΠΟΔΟΥΛΩΝ ΛΑΩΝ

Εἶχον παρέλθει τρεῖς αἰῶνες ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ κατάστασις εἰς ὅλας τὰς περιφερείας παρέμεινεν ἡ ἴδια ὅπως καὶ ἐπὶ τοῦ Πορθητοῦ. Ἀπὸ ὅλα τὰ ὑποταχθέντα μέρη δὲν εἶχε σχηματισθῆ ἓνας λαὸς ὁμοιογενῆς, οὔτε ὑπῆρχεν ἐνόττης διοικήσεως, νομοθεσίας καὶ γλώσσης. Οἱ κυρίαρχοι Μουσουλμάνοι, εἰς οἵανδήποτε φυλὴν καὶ ἂν ἀνῆκον, εἶχον ὅλα τὰ δικαιώματα, ἐνῶ οἱ ὑπόδουλοι Χριστιανοὶ μόνον καθήκοντα. Οἱ ραγιαῖδες ἦσαν οἱ πλέον περιφρονημένοι ὑπήκοοι τοῦ σουλτάνου καὶ διὰ τὴν παραμικρὰν αἰτίαν ἐκρέματο ἐπὶ τῆς κεφαλῆς των ἡ ἀπειλὴ τῆς σφαγῆς καὶ τῆς αἰχμαλωσίας ἢ ἐξορίας καὶ ἄλλαι ταπεινώσεις.

ΟΙ ΥΠΟΔΟΥΛΟΙ ΛΑΟΙ ΤΗΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΗΣ

Οἱ κυριώτεροι ἀπὸ αὐτοὺς ἦσαν οἱ Ρουμάνοι, οἱ Βούλγαροι, οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Ἕλληνας.

Οἱ Ρουμάνοι κατώκουν εἰς τὸν κάτω Δούναβιν. Κατεῖχον τὴν Βεσσαραβίαν, τὴν Μολδαβίαν καὶ τὴν Βλαχίαν. Αὐτοὶ ἦσαν εἰς πλεόν

ευνοϊκὴν θέσιν ἀπὸ τοὺς ἄλλους λαοὺς τοῦ Αἴμου, διότι ὡς ὑποτελεῖς τῶν Τούρκων ἐπλήρωνον μόνον ἓνα δασμὸν εἰς τὸν σουλτάνον, ὁ ὁποῖος ἔσταλλεν ὡς ὀσποδάρων (διοικητὴν) αὐτῶν χριστιανὸν ὑπήκοόν του, ποὺ ἔπειτα ἀπὸ τὸ 1709 ἐξελέγετο μεταξὺ τῶν Φαναριωτῶν.

Οἱ Βούλγαροι, εἰς τὰ νότια τοῦ Δουναβέως κατεῖχον τὴν σημερινὴν Βουλγαρίαν. Δὲν εἶχον ἀναπτύξει ἐθνικὴν συνείδησιν, ἀλλὰ μόνον θρησκευτικὴν, ὑπαγόμενοι εἰς τὸν Πατριάρχην.

Οἱ Σέρβοι κατεῖχον τὴν μεγάλην κοιλάδα τοῦ ποταμοῦ Σάβου καὶ μέρος τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Βοσνίας. Καὶ αὐτοὶ ὑπήγοντο εἰς τὸν Πατριάρχην, ἀλλὰ εἶχον ἀναπτύξει καὶ ἐθνικὸν φρόνημα.

Οἱ Ἕλληνες, τέλος, ἦσαν ὁ περισσότερον προωδευμένος λαὸς τῆς Βαλκανικῆς καὶ ἕνεκα τῆς ἐνδόξου ἱστορίας των ἀλλὰ περισσότερον ἐκ τῶν μέτρων, τὰ ὁποῖα ἐλάμβανεν ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν ὑποδούλων. Ὅλοι οἱ Ἕλληνες τότε, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Ἑπτανησίους, εἶχον ὑποδουλωθῆ εἰς τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ ὅλοι ἀνεξαιρέτως ἐπόθουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των.

20 Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 17ον, 18ον ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ ΤΟΥ 19ου ΑΙΩΝΟΣ

Κατὰ τοὺς δύο προηγούμενους αἰῶνας τὸ Γένος μὲ ἐπικεφαλῆς τὸ θαρραλέον Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον δι' ἀκαμάτων προσπαθειῶν φροντίζει νὰ ὀργανωθῆ ἀπὸ οἰκονομικῆς καὶ διοικητικῆς ἀπόψεως, ἐπίσης δὲ πνευματικῶς καὶ στρατιωτικῶς. Ἐπομένως καὶ οἱ δύο ἐκεῖνοι αἰῶνες ἐσφυρηλάτησαν τὴν ἐθνικὴν ἐνότητα τοῦ κερματισμένου Ἑλληνισμοῦ, ἐνεφύσησαν εἰς τὴν ἀπογοητευμένην ψυχὴν του ἔντονον πατριωτικὸν αἶσθημα καὶ τὸν ἐπροφύλαξαν ἀπὸ τὸν ἐξισλαμισμὸν καὶ τὸν ἀφανισμὸν.

Ὁ 17ος, 18ος καὶ τὰ πρῶτα εἴκοσι εἶτη τοῦ 19ου αἰῶνος, ἐνῶ διὰ τὴν Τουρκίαν εἶναι περίοδος παρακμῆς, διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν εἶναι ἐποχὴ ἀνατάσεως, καὶ οἰκονομικοῦ καὶ πνευματικοῦ σφρίγους. Ὁ φοβισμὸς πρὶν ραγιᾶς ἀποκτᾶ τώρα συνείδησιν ὅτι εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν ἀγροῖκον κατακτητὴν καὶ τοὺς ἄλλους ὑποδούλους χριστιανούς τῆς Βαλκανικῆς καὶ ὀργανώνει μυστικῶς τὰς ὕλικὰς καὶ πνευματικὰς δυνάμεις του, διὰ νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν χώραν τῶν προγόνων του. Εἶναι μία περίοδος ἀκμῆς κατὰ τὴν ὁποίαν μὲ συνεχεῖς ἐξεγέρσεις οἱ σκλάβοι

πρόγονοί μας ώριμάζουν δια τήν Μεγάλην 'Επανάστασιν.

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ

1. 'Η οικονομική ανάπτυξις του 'Ελληνισμού αρχίζει από του 17ου αιώνα. Τήν εποχήν αὐτήν οἱ Βενετοὶ ἀποσύρονται ἀπό πολλὰς πόλεις καὶ νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ τήν θέσιν των τήν κερδίζουν οἱ Γάλλοι, πού συνεδέοντο πρὸς τήν Τουρκίαν με τὰς διομολογήσεις. Οἱ "Ἕλληνες τότε γίνονται πράκτορες τῶν Γαλλικῶν ἐμπορικῶν οἴκων καὶ δημιουργοὺν παροικίας καὶ εἰς τήν Γαλίαν, ἀπὸ τὰς ὁποίας σπουδαιότερα ὑπῆρξε τῆς Μασσαλίας.

'Απὸ τὸ 1718, πού με τήν συνθήκην τοῦ Πασσάροβιτς ἐπῆλθεν ἡσυχία καὶ εἰς τήν κεντρικὴν Εὐρώπην, οἱ ἔμποροι τῆς Μακεδονίας ἀναπτύσσου συνλλαγὴν ἔντονον με τήν Αὐστρίαν καὶ με τήν Γερμανίαν καὶ δημιουργοὺν παροικίας εἰς τήν Λειψίαν καὶ τήν Βιέννην. 'Η τελευταία παροικία ἀκμάζει ἐξ ἴσου με τήν Βενετίαν καὶ ἰδρύει σχολεῖα, τυπογραφεῖα καὶ αἰθούσας θεατρικῶν παραστάσεων. 'Αλλὰ καὶ εἰς τήν Ρωσίαν καὶ Ρουμανίαν ἐξαπλώνεται τὸ ἑλληνικὸν ἐμπόριον καὶ πολλὸ προσοδεύουν αἱ παροικίαι τοῦ Βουκουρεστίου, τοῦ 'Ιασίου, τῆς Μόσχας καὶ τῆς 'Οδησσοῦ· εἰς τήν τελευταίαν ζοῦν τόσοι "Ἕλληνες, ὥστε τοὺς ἐπιτρέπεται νὰ ἰδρῦσουν χωριστὸν δῆμον.

Με τὰς ἐμπορικὰς αὐτὰς συνδέσεις τὸ ἑλληνικὸν ἐμπόριον, πού τώρα πλέον ἔχει ἀναπτυχθῆ καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ἐκτείνεται πρὸς τὸν Βορρᾶν καὶ τήν Δύσιν καὶ δημιουργεῖ ἐντόνους οικονομικοὺς καὶ πνευματικοὺς δεσμούς. "Ἐτσι ἡ κίνησις μεταξὺ τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου τῆς διασπορᾶς καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ γίνεται συχνότερα καὶ δημιουργεῖται πλήρης ἐθνικὴ ἐνότης.

Εἰς ὅλας τὰς παροικίας τοῦ ἐξωτερικοῦ οἱ ἔμποροι δὲν προσοδεύουν χωρὶς πάλην. 'Επιβάλλονται εἰς τὸν συναγωνισμόν με τοὺς 'Εβραίους καὶ τοὺς 'Αρμενίους. Καὶ τὰ κέρδη των, πού με τούτους μόχθους ἐξασφαλίζουν, δὲν τὰ χρησιμοποιοῦν μόνον διὰ τὰς ἀνάσεις, ἀλλὰ κτίζουν σχολεῖα καὶ ἐκκλησίας καὶ στέλλουν καὶ γενναῖα βοηθήματα εἰς τὰς πατρίδας των, διὰ νὰ γίνουν καὶ ἐκεῖ κοινωφελῆ ἔργα.

Κατὰ τήν εποχήν πού τόσον ἀκμάζουν αἱ παροικίαι τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἀναπτύσσονται καὶ εἰς τήν 'Ελλάδα ὠρισμέναι κωμοπόλεις ἢ συνομοσπονδίαί χωρίων, πού δημιουργοὺν τοπικὴν βιοτεχνίαν καὶ ἐμπόριον.

Ἀπὸ αὐτάς τὴν πρώτην θέσιν ἔχουν τὰ Ἰωάννινα καὶ ἡ Χίος, ποὺ ἔχουν πρακτορεῖα εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Ἐπειτα ἔρχονται αἱ ὁμοσπονδίαὶ τῶν Βλαχοχωρίων (ἔδρα Συρράκων) καὶ τῶν χωρίων τοῦ Ζαγορίου, ποὺ εἶχον περιζήτητον βιοτεχνίαν ναυτικῶν καπῶν, τῶν ὁποίων οἱ ἔμποροι ἔκαναν ἐξαγωγὴν εἰς τὰς ναυτικὰς πόλεις τῆς Μεσογείου. Ἀκολουθοῦν τὰ 24 χωρία τοῦ Πηλίου, ποὺ κατασκευάζουν θαυμάσια μεταξωτὰ εἶδη καὶ μάλλινα σκεπάσματα. Τέλος θὰ ἦτο παράλειψις νὰ μὴ ἀναφέρωμεν τὰ Ἀμπελάκια. Αὐτὰ ἐφημίζοντο καὶ διὰ τὴν παραγωγὴν κοκκίνων νημάτων, ἀλλὰ καὶ διότι ἐδῶ τὸ κεφάλαιον καὶ ἡ ἐργασία ἐφθασαν εἰς μίαν ἀξιοθαύμαστον συνεταιριστικὴν ὀργάνωσιν. Τὸ 1778 οἱ Ἀμπελακιῶται ἴδρυσαν τὴν «Κοινὴν Συντροφίαν», ἓνα εἶδος «σινάφου» ἀπὸ ἐργάτας, τεχνίτας καὶ κεφαλαιούχους, διὰ νὰ μονοπωλοῦν τὰ νηματα τῶν.

Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιοτεχνίας ἔφερε καὶ τὴν ἐξέλιξιν τῶν μεταφορικῶν μέσων. Εἰς τὴν ξηρὰν ἐδημιουργήθη μία πολυάριθμος τάξις ἐμπορευομένων, ποὺ μὲ ἡμίονους καὶ ἵππους μετέφερον ἀπὸ τὸ Αἰτωλικὸν καὶ τὴν Λάρισαν προϊόντα εἰς τὴν Λειψίαν. Αἱ ἐμπορικαὶ μεταφοραὶ τῆς ξηρᾶς ἦσαν ὀργανωμέναι εἰς καραβάνια. Μεγαλυτέραν ὅμως ἀνάπτυξιν ἔλαβον αἱ θαλάσσιαι μεταφοραὶ. Ἐπειτα ἀπὸ τὸ 1750 τὸ ἐμπορικὸν ναυτικὸν τῆς Ἑλλάδος ἔγινεν ἀσυναγώνιστον εἰς τὴν Μεσόγειον. Τὰ νησιά, τὸ Τρίκερι, ἡ Κύμη καὶ τὸ Γαλαξίδι ἀπέκτησαν ἀπὸ τὴν θάλασσαν μυθώδη πλοῦτη. Τὰ πλοῖα ποὺ ἔκαναν τὰς μεταφορὰς τότε ἦσαν ἰστιοφόρα (πάρωνες ἢ βρίκια). Ἐπειδὴ ὅμως τὴν θάλασσαν τὴν ἐλυμαίνοντο οἱ πειραταὶ, εἶχον ὀπλισθῆ με κανόνια καὶ τὰ πληρώματα εἶχον ἀσκηθῆ νὰ δίδουν ναυμαχίας. Ἡ ἀνάπτυξις τῆς ναυτιλίας ἔχει μεγάλην ἐθνικὴν σημασίαν, διότι συνετέλεσεν εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐνότητητα τῶν Ἑλλήνων τῆς διασπορᾶς καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ προητοίμασε ναυτικὸν διὰ τὴν μεγάλην ἐξέγερσιν.

ΟΙ ΕΘΝΙΚΟΙ ΕΥΕΡΓΕΤΑΙ

Ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις ἔφερον εἰς τὸ προσκήνιον τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας ἓναν ἀπὸ τοὺς πλέον εὐγενεῖς καρποὺς τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τοὺς ἐθνικοὺς εὐεργέτας.

Αὐτοὶ τὰ πλοῦτη τῶν δὲν τὰ μετεχειρίσθησαν διὰ νὰ κτίσουν ἀνάκτορα, οὔτε διὰ νὰ ζήσουν μὲ ἀνέσεις, ἀλλὰ διὰ νὰ βοηθήσουν κάθε

φιλόμουσον καὶ φιλόανθρωπον κίνησιν. Οἱ εὐεργέται εἶναι πολλοί, ἀξίζει ὅμως νὰ μνημονευθοῦν οἱ ἐπόμενοι :

Ἐπιφάνειος ὁ ἐξ Ἰωαννίνων (ἀ΄ ἡμισυ τοῦ 17ου αἰῶνος). Διετέλεσεν ἐφημέριος τῆς ἑλληνικῆς παροικίας τῆς Βενετίας. Μὲ τὰς οἰκονομίας του ἴδρυσεν δύο σχολεῖα ἀνωτέρας μορφώσεως εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὰ Ἰωάννινα. Ἐπίσης ἐξώδευσε πρὸς ἔκδοσιν βιβλίων διὰ τὰ ἑλληνόπουλα.

Καπλάνης Ζώης (1736 - 1806). Ὀρφανὸς καὶ φτωχὸς ἦλθεν ἀπὸ τὴν γενετείραν του Γραμμέρον εἰς Ἰωάννινα πρὸς ἐξεύρεσιν τύχης. Μίαν νύκτα τὴν ἐπέρασε νηστικός εἰς τὴν ἐξώθυραν τῆς οἰκίας τοῦ πλουσίου Χατζηνίκου, πού εἶχεν ἐπιχειρήσεις εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ εἰς τὸ Βουκουρέστιον. Οὗτος τὸν προσέλαβεν ὡς ἐργάτην. Ἐπειδὴ κάποτε τὸν συνέλαβεν νὰ μελετᾷ κρυφά, τὸν ἔστειλεν εἰς τὸ σχολεῖον. Ὅταν ἐμορφώθη, τὸν ἐπῆρε συνεταῖρον. Ἀργότερα ὁ Καπλάνης ἐδημιούργησεν ἐπιχειρήσεις εἰς Μόσχαν. Παρὰ τὰ πλούτη του ὅμως ἔζη βίον ταπεινόν. Ἡὐχαριστεῖτο νὰ σκορπᾷ τὰ χρήματά του διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν τέκνων τῆς Ἠπείρου. Τὸ σπουδαιότερον ἔργον του εἶναι ἡ Καπλάνειος Σχολὴ εἰς τὰ Ἰωάννινα, τὴν ὁποίαν ἐπλούτησε μὲ βιβλιοθήκην καὶ ὄργανα Φυσικῆς.

Οἱ Ζωσιμάδαι. Ἦσαν 8 ἀδελφοὶ πού ἐπλούτησαν εἰς τὴν Ρωσίαν. Ἀπὸ τὸ 1793—ὁπότε ἔμειναν 4—ἐπεδόθησαν μὲ ὄλην τὴν θέρημν των εἰς ἔργα κοινῆς ὠφελείας. Ἐγένον χορηγοὶ διὰ τὴν ἴδρυσιν τῆς ὀνομαστῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς καὶ Βιβλιοθήκης εἰς Ἰωάννινα καὶ διὰ τὴν ἔκδοσιν βιβλίων. Μὲ τὰς πλουσίας συνδρομάς των ἀνακούφισαν ἀπόρους σπουδαστὰς καὶ τὴν ἀγωνιζομένην Πατρίδα.

Ὁ Ἰωάννης Βαρβάκης (1745 - 1825). Ἐγενήθη εἰς τὰ Ψαρὰ καὶ διεκρίθη κατὰ τὰ Ὀρλωφικά ὡς κυβερνήτης καταδρομικοῦ. Ἐπειδὴ οἱ Τούρκοι διέταξαν τὴν σύλληψίν του, κατέφυγεν εἰς τὴν Ὀδησσόν. Ἀπὸ ἐκεῖ πεζὸς καὶ ἀνυπόδητος ἦλθεν εἰς τὴν Πετρούπολιν. Ἡ Μεγ. Αἰκατερίνη, ἐπειδὴ ἀνεγνώρισεν τὴν δρᾶσιν του, τοῦ ἔδωκε ἄδειαν ἀλιείας εἰς τὴν Κασπίαν. Μὲ τὸ ἐπιχειρηματικόν του πνεῦμα καὶ τὴν ἐμπορικὴν του ὀξυδέρκειαν κατώρθωσε νὰ ἀποκτήσῃ περιουσίαν ἀπὸ τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ χαβιαρίου εἰς τὸ Ἀστραχάν. Ἐκτὸς ἀπὸ ὅσα ἐξώδευσε διὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ 1821, ἀνήγειρε σχολεῖα καὶ ἐκκλησίας καὶ ἐγένετο πρόθυμος χορηγὸς εἰς κάθε ἔργον φιλομουσίας καὶ φιλανθρωπίας. Ἡ Βαρβάκειος Πρότυπος Σχολὴ τῶν Ἀθηναίων φέρει εὐγνωμόνως τὸ ὄνομά του.

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ

Η ΑΚΜΗ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ (1600 - 1669)

Ἡ βενετικὴ κατοχὴ εἰς τὴν Κρήτην εἶχεν ἐπίδρασιν, ὅπως ἦτο φυσικόν, καὶ εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν τῆς Μεγαλονήσου. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Βενετοκρατίας διεμορφώθη εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ μία ποίησις ἐξ ἴσου συναισθηματικὴ μὲ ἐκείνην ἢ ὅποια ἤκμαζεν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ Γαλλίαν.

Ἀπὸ τὰ ἀφηγηματικὰ ἔργα θεωροῦνται ἀξιοπρόσεκτα «ἡ Βοσκοπούλα» καὶ ὁ «Ἐρωτόκριτος». Ἡ πρώτη εἶναι ἓνα θαυμάσιον βουκολικὸν εἰδύλλιον, δηλ. ἔργον ποῦ ἐκφράζει τὴν νοσταλγίαν τοῦ ἀστοῦ ἀνθρώπου διὰ τὴν φυσικὴν ζωὴν. Ὁ Ἐρωτόκριτος, ποῦ ἐγράφη ἀπὸ τὸν Βιτσέντζον Κορνάρου, εἶναι μακρὸν συναισθηματικὸν ἔπος, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπεικονίζεται μὲ συναρπαστικὰ ἐπεισόδια ἡ ζωὴ καὶ τὸ πνεῦμα τῆς Κρήτης καὶ ἄλλων διαμερισμάτων τῆς Ἑλλάδος.

Ἀπὸ τὰ θεατρικὰ ἔργα τῆς ἐποχῆς ἄξια σημειώσεως εἶναι ἡ τραγωδία τοῦ Γεωργίου Χορτάτζη «Ἐρωφίλη», τὸ θρησκευτικὸν δράμα «Ἡ θυσία τοῦ Ἀβραάμ» καὶ ἡ πνευματώδης κωμωδία τοῦ Ἀντ. Φώσκολου «Φορτουναῖος».

ΟΙ ΦΑΝΑΡΙΩΤΑΙ ΚΑΙ Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΤΩΝ ΔΡΑΣΙΣ

Οἱ Φαναριῶται ἔλαβον τὸ ὄνομά των ἀπὸ τὴν συνοικίαν τῆς Κων/λεως Φανάριον, ὅπου κατώκουν. Ἐκεῖ (εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου) εἶχεν ἐγκατασταθῆ ἀπὸ τὸ 1601 τὸ Πατριαρχεῖον καὶ γύρω ἀπὸ τὸ κέντρον αὐτὸ τοῦ ὑποδούλου Ἔθους συνεκεντρώθησαν μὲ τὸν καιρὸν οἱ πρῶχοντες καὶ λόγιοι. Αὐτοὶ μαζὺ μὲ τοὺς μορφωμένους κληρικοὺς διηύθυναν τὰς ὑποθέσεις τοῦ Πατριαρχείου ὡς ἀνώτεροι ὑπάλληλοι (διδάσκαλοι, λογισταί, διερμηνεῖς, διπλωματικοὶ ἀπεσταλμένοι κλ.). Αἱ γνώσεις των, ἡ γλωσσομάθεια, ἡ εὐφυΐα καὶ ἡ ἐπιτηδειότης των ἀξιοποιοῦνται καὶ ἀπὸ τὴν Ὑψηλὴν Πύλην· οἱ Τοῦρκοι δηλ. ἀπὸ τοῦ σουλτάνου Μωάμεθ τοῦ Δ' ἀρχίζουν νὰ χρησιμοποιοῦν τοὺς Φαναριώτας εἰς ὑψηλὰς κρατικὰς θέσεις, ὡς διερμηνεῖς, διπλωμάτας, ἀργότερον δὲ καὶ ὡς ἡγεμόνας εἰς τὰς παραδουναβίους χώρας κλ. Ἐκεῖ δημιουργοῦν αὐτὴν καὶ διοίκησιν ἀπὸ Ἑλλήνας, ἰδρῶσιν τυπογραφεῖα καὶ σχολεῖα καὶ μεταλαμπαδεύουν τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν εἰς τὰς ἡγεμονίας

τῆς Βαλκανικῆς. Γενικῶς οἱ Φαναριῶται λόγῳ τῆς στενῆς ἐπαφῆς τῶν μὲ τούς Εὐρωπαίους δέχονται κυρίως Δυτικὴν ἐπίδρασιν. Ἀλλὰ, ὅσον καὶ ἂν ἐχρημάτισαν ὑπάλλληλοι τῶν Τούρκων, ὑπεστήριζον τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα καὶ ὄχι ὀλίγοι ἐπλήρωσαν μὲ τὴν ζωὴν τῶν τὴν ἀφοσιώσιν τῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἐξ αὐτῶν σπουδαιότεροι ἦσαν : *Μαυολάκης ὁ Καστοριανός*, γουναράς, εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Μωάμεθ Δ'. Μὲ χορηγίας του ἡ παλαιὰ σχολὴ τοῦ Πατριαρχείου, πού εἶχεν ἰδρύσει ὁ Σχολάριος, διεμορφώθη εἰς τὸ ἀξιόσεβαστον ἐθνικὸν ἴδρυμα τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς.

Ὁ *Παναγιώτης Νικούσιος*, λόγιος ἀνὴρ καὶ μέγας διερμηνεὺς τῆς Πύλης. Προεκάλεσε «φιρμάνι» (σουλτανικὸν διάταγμα), διὰ τοῦ ὁποῖου ὁ Πανάγιος Τάφος, πού τὸν κατεῖχον οἱ Καθολικοί, ἐδόθη εἰς τοὺς Ὁρθοδόξους.

Ἰσάξιος αὐτοῦ ὑπῆρξε καὶ ὁ ἰατρός *Ἀλεξ. Μαυροκορδάτος* «ὁ ἐξ ἀπορρήτων». Ἀπὸ τῆς θέσεώς του ὡς μέγαλο διερμηνεὺς ὑπερήσπισε τὰ συμφέροντα τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ δι' αὐτὸ ἐφυλακίσθη. Ἐδίδαξεν εἰς τὴν Μεγάλην τοῦ Γένους Σχολὴν· ἔγραψε Γραμματικὴν κ.ἄ.

Ὁ υἱὸς του Νικόλαος διωρίσθη πρῶτος (τὸ 1709) ἡγεμὼν τῆς Μολδαβίας. Ἐγραψε τὰ «Φιλοθέου πάρεργα», μὲ τὰ ὁποῖα μεταδίδει εἰς τοὺς Ἑλληνας τὴν παιδείαν τῶν δυτικῶν λαῶν καὶ τὰς προόδους τῶν εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας.

Ἀξιολόγους ἐπίσης ὑπηρεσίας προσέφερον οἱ Καρατζάδες, οἱ Σοῦτσοι, Ὑψηλάνται, Ἀργυρόπουλοι, Ράλληδες κ.ἄ., οἱ ὁποῖοι ποικιλοτρόπως ἐνίσχυσαν τὴν παιδείαν καὶ τὰ γράμματα.

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Διὰ τὴν κατάστασιν τῆς Παιδείας μέχρι τοῦ 1600 ὠμιλήσαμεν ἤδη.

Κατὰ τὸν 17ον καὶ 18ον αἰῶνα ἀναφαίνονται σεβαστοὶ Διδάσκαλοι τοῦ Γένους καὶ ἰδρύνονται εἰς πολλὰς πόλεις σχολαί, αἱ κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι : εἰς τὴν Μακεδονίαν ἡ σχολὴ τῆς Κοζάνης, εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος ἡ Ἀθωνιάς. Εἰς τὴν Ἠπειρὸν ἀκμάζουν τὰ σχολεῖα τῆς Ἄρτας, τῶν Ζαγοριῶν καὶ 8 ἐκπ. ἰδρύματα τῶν Ἰωαννίνων, ὅπου αἱ δωρεαὶ τῶν εὐεργετῶν βελτιώνουν τὰ μέσα μορφώσεως· τόση μάλιστα ἦτο ἡ ἀκτινοβολία τῆς φήμης τῶν σχολῶν αὐτῶν, ὥστε ὁ διδάσκαλος τοῦ

Γένους Κων. Κούμας γράφει: «εις τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων χρεωστῆ ἢ Ἑλλάς τὴν ἀναγέννησιν τῆς Παιδείας της». Εἰς τὴν Θεσσαλίαν αἱ σχολαὶ τῶν Ἀμπελακίων καὶ τῶν Μηλιῶν διέθετον εἰδικούς καθηγητάς καὶ ὄργανα διὰ τὴν ἐποπτικὴν διδασκαλίαν Φυσικῆς καὶ Χημείας. Εἰς τὴν Πελοπόννησον οἱ Βενετοὶ εἶχον ἰδρύσει γυμνάσιον εἰς Τρίπολιν ἀλλὰ καὶ αἱ Πάτραι, τὰ Καλάβρυτα, ἡ Δημητσάνα, ἡ Ἀνδρούσα (Μεσσηνίας) ἐφιλοτιμήθησαν νὰ ἔχουν τὰ σχολεῖα των, καθὼς ἐπίσης καὶ ἄλλαι πόλεις τῆς Ἑλλάδος.

Εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς σχολὰς ἐδιδάσκοντο οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, ἡ Ἱστορία, ἡ Θεολογία, καὶ τὰ Φυσικά. Ἐδίδαξαν δὲ εἰς αὐτὰς διδάσκαλοι ὀνομαστοί. Μεταξὺ αὐτῶν περιφημότεροι ὑπῆρξαν: (ἐκ τῶν παλαιῶν) ὁ Πατριάρχης Κύριλλος Λούκαρις, ποὺ ἴδρυσε καὶ τὸ πρῶτον τυπογραφεῖον τῆς Κων/λεως, ὁ Εὐγένιος Βούλγαρις εἰς τὴν Ἀθωνιάδα, ὁ Νικηφ. Θεοτόκης, ὁ Κων. Οἰκονόμος, ὁ Βάμβας, ὁ Μεθόδιος Ἀνθρακίτης καὶ Ἀθων. Ψαλλίδας εἰς Ἰωάννινα, ὁ Γεώργιος Γεννάδιος κ. ἄ., οἱ ὁποῖοι μὲ τὴν θερμουργὴν πνοὴν τῆς διδασκαλίας των ἀφύπνιζον τὸ ἐθνικὸν φρόνημα τῶν μαθητῶν των καὶ ἐθέρμινον τὴν ἐλπίδα των διὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Γένους.

Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΠΟΙΗΣΕΩΣ

Ἡ δημοτικὴ ποίησις ἔμεινε ἀνεπηρέαστος ἀπὸ δυτικὰς ἐπιδράσεις. Ἀποτελεῖ γνήσιον πνευματικὸν προῖον τοῦ λαοῦ μας καὶ ἐξέλιξιν τῆς ἀκριτικῆς ποιήσεως. Ὀνομάζεται δημοτικὴ, διότι ποιητὴς της εἶναι ὁ δῆμος, δηλ. ὁ λαός. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν τὰ δημοτικὰ τραγούδια εἶναι γραμμένα εἰς τὴν λαϊκὴν γλῶσσαν καὶ διακρίνονται διὰ τὴν φυσικὴν των ἀπλότητα. Εἰς αὐτὰ ὁ λαός μας ἐθρήνησε τὴν ὑποδοῦλωσίν του, ἔφαλε τοὺς ἥρωισμούς των κλεφτῶν καὶ «τραγούδησε τὶς χαρὰς καὶ τὶς λύπες του». Τὰ δημοτικὰ τραγούδια ἐξύψωσαν τὸ φρόνημα τῶν ὑποδούλων καὶ θεωροῦνται ὡς τὰ γνησιώτερα μνημεῖα τοῦ πνευματικοῦ μας πολιτισμοῦ κατὰ τὴν περίοδον τῆς δουλείας. Τὰ περισσότερα ἐδημιουργήθησαν εἰς τὰς περιφερείας ποὺ εἶχαν ἀρματολούς καὶ κλέφτες. Ἀπὸ τὸν 17ον αἰῶνα ὁ ἀνώνυμος ποιητὴς ἔχει πολλὰ νὰ τραγουδήσῃ ἀνδραγαθήματα καὶ πάθη καὶ συμφοραί, ὅλα γίνονται τραγούδι, εἰς τὸ ὅποιον θαυμάζονται αἱ καθαραὶ εἰκόνες, οἱ φυσικοὶ διάλογοι, ἡ σύντομος καὶ σαφὴς φράσις.

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΕΠΤΑΝΗΣΟΥ

Ἡ προσφορὰ τῶν Ἐπτανησίων εἰς τὰ γράμματα καὶ τὴν παιδείαν κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν ὑπῆρξε μεγίστη καὶ ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι τὰ νησιά τοῦ Ἰονίου δὲν ἐδουλώθησαν, ἀλλὰ διετήρησαν ζωηρὰν πνευματικὴν ἐπαφὴν μὲ τὴν Δ.Ευρώπην. Διὰ τοῦτο εἰς τὰ Ἐπτάνησα ἐκαλλιεργήθη ἰδιόμορφος πνευματικὸς βίος. Ἡ παιδευτικὴ ὁρμὴ εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τοῦ 16ου αἰῶνος μὲ προδρομικοὺς διδασκάλους.

Ἀπὸ τοὺς Ἐπτανησίους αὐτοὺς καλλιεργητὰς τοῦ πνεύματος, ἀλλὰ καὶ διδασκάλους τοῦ Γένους διεκρίθησαν ὁ *Ἡλίας Μηριάτης* (1669 - 1714). Ἐσπούδασεν εἰς Βενετίαν καὶ ἐδίδασκεν εἰς τὴν πατρίδα του Κεφαλληνίαν καὶ εἰς ἄλλας πόλεις. Ἐγραψεν εἰς τὴν καθομιλουμένην ἐκκλησιαστικοὺς λόγους τόσον πειστικούς, ὥστε τὸν εἶπαν «Νέον Χρυσόστομον». Εἰς τὸν «περὶ ἀγάπης» ἀποδίδει τὴν δουλείαν τοῦ Γένους εἰς τὴν διχόνοιαν. Αἱ «Διδαχαί» του παραμένουν κλασσικὸν ἔργον.

Ὁ *Εὐγένιος Βούλγαρις* (1716 - 1806), καταγόμενος ἐκ Κερκύρας, ἐδίδασκε καὶ εἰς τὰς σχολὰς τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἐγραψεν εἰς λογίαν γλῶσσαν πληθώραν ἔργων, ἐξ ὧν σπουδαῖα ἐκρίθησαν ἡ «Λογικὴ» καὶ «Μεταφυσικὴ» του. Ἐπτὰ γλώσσας ὠμίλει ἢ πολυσχιδῆς αὐτὴ διάνοια, τὴν ὁποίαν ἐσέβετο ἢ τσαρίνα Αἰκατερίνη ἢ Μεγάλη. Ἀλλὰ τὴν πρώτην λογοτεχνικὴν παράδοσιν τῆς «Ἰονίου Σχολῆς», ἀπὸ τὴν ὁποίαν θὰ προέλθουν ἀργότερα ὁ Σολωμός, ὁ Κάλβος καὶ ὁ Βαλαωρίτης, ἐδημιούργησαν ὀλίγα ἔτη πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως ὁ Ἀντώνιος Μαρτελάος (διδάσκαλος τοῦ Σολωμοῦ καθὼς καὶ τοῦ Κολοκοτρώνη) καὶ ὁ ποιητὴς Δημ. Γουζέλης.

Ἀπὸ τοὺς ζωγράφους τῆς Ἐπτανησιακῆς Σχολῆς ἀξιομνημόνευτοι εἶναι ὁ *Ἡλ. Μόσχος*, πού διεκρίθη διὰ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ χρωστῆρος του καὶ τὴν πρωτοτυπίαν τῶν πινάκων του (ἢ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου), ἐπίσης ὁ μαθητὴς του *Παναγ. Δοξαράς* πού ἔγραψε καὶ ἔργον «περὶ ζωγραφίας».

ΟΙ ΛΟΓΙΟΙ ΤΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ

Ἀπὸ τοὺς λογίους τῆς διασπορᾶς εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἀξιοπρόσεκτος εἶναι ὁ *Φραγκ. Σκοῦφος* ἐκ Κρήτης. Ἐζῆσεν εἰς Βενετίαν, νοσταλγὸς τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀκάματος ἀγωνιστῆς διὰ τὴν συγκράτησιν τῆς ἐθνι-

κῆς συνειδήσεως τοῦ ἀποδήμου ἑλληνισμοῦ. Ἐγραψεν εἰς τὴν δημοτικὴν τὴν «Ρητορικὴν». Ἀξιόλογος ὡσαύτως εἶναι καὶ ὁ Θωμᾶς Φλαγγίνης, Κερκυραῖος, δικηγορήσας εἰς Βενετίαν. Ἐγίνεν ὀνομαστὸς ἀπὸ τὸ φροντιστήριον Ἑλληνικῶν Σπουδῶν διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν ἀπόρων Ἑλληνοπαίδων, τὸ ὅποιον αὐτὸς ἱδρυσεν, ἀφοῦ διέθεσε τὴν τεραστίαν περιουσίαν του. Ἔργον τῶν μαθητῶν τοῦ Φλαγγινεῖου Φροντιστηρίου εἶναι ἡ λυρική ποιητικὴ συλλογὴ «Ἄνθη Εὐλαβείας».

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ. Η ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΖΩΗ

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ ΜΑΣ

Τὸ κοινωνικὸν καθεστὸς ποῦ ἐπεκράτει εἰς τὸ Βυζάντιον μετὰ τὴν Ἄλωσιν διελύθη. Ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς, πολλοὶ ἐσφάγησαν, ἄλλοι ἀλλαξοπίστησαν καὶ ἄλλοι ἔφυγαν εἰς τὰ ξένα· ὀλίγοι ἔμειναν εἰς τὴν δούλην πατρίδα. Τὸ ἴδιον συνέβη καὶ μετὰ τοὺς λογίους καὶ τοὺς ἐπιχειρηματίας. Μόνον ὁ λαὸς δὲν ἤθέλησε νὰ ἀφήσῃ τῶν προγόνων τὰ χρώματα.

Οἱ ἀρότοι καὶ οἱ ναυτικοὶ ἔμειναν πιστοὶ εἰς τὰς παραδόσεις, διέσωσαν τὴν γλῶσσαν καὶ τὸν ἔθνικὸν χαρακτῆρα καὶ μᾶς ἐκκληρονόμησαν μνημεῖα ἀθάνατα τῆς καλαισθησίας των, τὴν λαϊκὴν τέχνην καὶ τὰ δημοτικὰ τραγούδια.

Τὸ βασικὸν κύτταρον τῆς κοινωνίας ἀποτελεῖ ἡ οἰκογένεια, ποῦ ἔχει παντοῦ χαρακτῆρα πατριαρχικόν. Εἰς τὸ Σούλι ὅμως καὶ τὴν Μάνην ὑπάρχουν καὶ εὐρύτεραι μορφαί, τὰ γένη (οἱ φάρες).

Δύσκολα διακρίνει κανεὶς τάξεις εἰς τὴν τουρκοκρατούμενην Ἑλλάδα, ἂν ἐξαιρηθῇ ὁ κληρὸς ποῦ εὐρίσκετο εἰς καλυτέραν μοῖραν. Ἀργότερον, μετὰ τὴν ἀνάπτυσιν τῆς αὐτοδιοικήσεως, ἤρχισε νὰ ἀναφαίνεται καὶ ἡ τάξις τῶν ἀρχόντων (τῶν τζακιῶν).

Χωριστὴν τάξιν ἐσχημάτισαν ἀπὸ τοῦ 17ου αἰῶνος εἰς τὰς μεγάλας πόλεις οἱ ἄστοι (βιοτέχναι, λόγιοι, ἔμποροι κλ.). Ἐπίσης ὑπῆρχε καὶ ἡ τάξις τῶν ἀγωνιατῶν, οἱ ὅποιοι ἐξετέλουν τὰς μεταφοράς εἰς τὴν ξηράν, καθὼς καὶ ἡ τάξις τῶν βοσκῶν (πιστικῶν) καὶ τῶν ὑπηρετῶν.

Η ΖΩΗ ΚΑΙ ΑΙ ΑΣΧΟΛΙΑΙ ΤΩΝ ΥΠΟΔΟΥΛΩΝ

Ὅσοι κατοικοῦν εἰς τὰς ὄρεινὰς περιοχὰς ἀσχολοῦνται μετὰ τὴν κτηνοτροφίαν ἢ τὴν δασοκομίαν. Οἱ κάτοικοι τῶν πεδινῶν μερῶν ἀσχολοῦν-

ται με την γεωργίαν (παράγουν δημητριακά, λάδια, κρασιά, καρπούς) και συντηροῦν και ὀλίγα ζῶα. Οἱ ἄστοι ἀσχολοῦνται με τὴν βιοτεχνίαν, τὸ ἐμπόριον κλπ. Ἀπὸ αὐτοὺς οἱ βιοτέχναι εἶναι ὠργανωμένοι εἰς σωματεῖα, τὰ σινάφια.

Ἡ κατοικία ἀποτελεῖται συνήθως ἀπὸ ἓνα δωμάτιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀξιοπαρατήρητα εἶναι ἡ ἐστία, τὰ ὀλίγα ξύλινα ἐπιπλα καὶ τὰ ἀπλᾶ πῆλινα ἢ χάλκινα σκεύη. Ἀπὸ τὰ ἐπιπλα τὸ πλεόν ἐπιβλητικὸν εἶναι ἡ κασέλλα, ἡ ὁποία πολλάκις ἔχει ὠραῖα σκαλισματα. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ἔβαζαν τὰ ἐσώρουχα, ἐνῶ ἀπὸ ἐπάνω τῆς ἐτοποθέτουσαν τὰ «στρωσίδια» ὥστε νὰ σχηματίζεται ὁ «γιοῦκος». Συνήθως ἡ κατοικία ἦτο μονώροφος ὑπῆρχαν ὅμως καὶ διώροφα σπίτια (τὰ ἀρχοντικά), κυρίως εἰς τὰς νήσους καὶ εἰς τὴν Δ.Μακεδονίαν.

Ἡ τροφή ἦτο λιτή. Τὴν βάσιν τῆς ἀπετέλει τὸ ψωμὶ καὶ ὅσα παράγονται ἀπὸ τὰ ἄλευρα (πίττες, τραχανάδες). Τὴν δευτέραν θέσιν εἶχον τὰ χορταρικά καὶ οἱ καρποὶ (ιδίως οἱ ἐλιές καὶ τὰ ὄσπρια). Εἰς περιωρισμένην χρῆσιν ἦσαν τὰ κρέατα, τὰ αὐγά, τὰ τυριά, τὰ ψάρια.

Αἱ ψυχαγωγίαι. Σπανίως διεσκέδαζον οἱ ὑπόδουλοι πρόγονοὶ μας. Εἰς στενὸν κύκλον μόνον με τὴν εὐκαιρίαν γάμων καὶ ὀνομαστικῶν ἐορτῶν. Εἰς εὐρύτερον κύκλον, ὅταν ἐώρταζεν ὁ πολιτοῦχος Ἄγιος, πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου ἐγένετο πανήγυρις, με συνεστίασιν καὶ χορὸν.

Αἱ ἐνδυμασίαι. Τὸ ἐθνικὸν ἐνδυμα τῶν στερειανῶν ὑπῆρξεν ἡ φουστανέλλα, τὸ φέσι καὶ τὸ σαρούχι. Τῶν νησιωτῶν, ἡ βράκα, τὸ φέσι καὶ ἡ μπότα. Οἱ ἄρχοντες ἐφόρουσαν ἐσωτερικῶς τὸν χιτῶνα (ἀντερὶ) καὶ ἐξωτερικῶς τὸ κολόβιον (ποῦ εἶχε πλατεῖα μανικέττια) καὶ ἄλλοτε ἐλέγετο «κοντό», διότι ἦτο βραχύ, ὅταν ὅμως ἐφθάνεν ἕως τὰ πόδια ἐλέγετο ράσον ἢ τσουμπές.

Η ΙΔΕΑ ΤΗΣ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΕΩΣ ΚΑΙ Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΣ. Η ΜΕΓΑΛΗ ΙΔΕΑ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ

Οἱ πρόγονοὶ μας καὶ κατὰ τοὺς πλεόν σκοτεινοὺς χρόνους τῆς δουλείας ποτὲ δὲν ἔστερξαν τὴν τύχην των οὔτε καὶ ἐπίστευσαν ὅτι ἡ σκλαβιά των θὰ εἶναι παντοσινή. Ἀντιθέτως, εὐθὺς μετὰ τὴν Πτώσιν, ἡ ἱστορικὴ μνήμη τοῦ ἔθνους, ποῦ εἶχε διαποτισθῆ διὰ τῆς συνεχοῦς παραδόσεως 3.000 ἐτῶν — ἀφοῦ ἐνισχύθη καὶ ἀπὸ τοὺς σχετικοὺς με τὴν Ἄλωσιν θρούλους — ἐγέννησε τὴν ἐλπίδα τῆς Ἀναστάσεως, ὅπως πολὺ ζωηρὰ τὴν ἐκφράζει ὁ λαϊκὸς θρηνωδὸς με τὴν πασιγνώστον δέησίν του :

«Σώπασε, Κυρά Δέσποινα, και μὴν πολυδακρύζης.
Πάλι με χρόνια, με καιρούς, πάλι δικά μας θάναυ».

Οι ὑπόδουλοι εἶχον σαφῆ συνείδησιν περὶ τῆς κοινῆς των καταγωγῆς, θρησκείας και γλώσσης, ἀλλὰ και περὶ τῆς ἰδεαλιστικῆς ὑπεροχῆς τῆς Ὁρθοδοξίας ἀπέναντι τοῦ Ἰσλάμ. Αὐταὶ αἱ παραδόσεις ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν ἐσφυρηλάτησαν ἐνιαῖον τὸ ἐθνικὸν φρόνημα και ἐγαλβάνισαν τὴν ψυχὴν τοῦ Γένους με τὸν πόθον τῆς ὥρας τοῦ Λυτρωμοῦ. Καὶ ἦτο τόσοσ δυνατὸς ὁ πόθος ἐκεῖνος και τόσοσ ἄσβεστοσ τὸ μῖσος ἐναντίον τοῦ κατακτητοῦ, ὥστε και ἔταν ἀπετύγχανον αἱ κατὰ καιροῦς ἐξεγέρσεις, ὄχι μόνον δὲν κατελάμβανε τοὺς ὑποδούλους προγόνους μας ἀπογοήτευσis, ἀλλὰ ἡ πίστις τῆς ἐλευθερώσεως ἐστάλαζεν εἰς τὴν τραυματισμένην ψυχὴν των γλυκὺ τὸ βάλσαμον τῆς προσδοκίας και τῆς ὑπομονῆς.

Ὁ θάνατος τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος ἔμεινε ζωντανὴ παράδοσις εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ μας. Ὁ «μαρμαρωμένος βασιλιάς», ὁ ὁποῖος δὲν ἀπέθανεν, ἀλλ' ἐκοιμᾶτο, θὰ ἐξύπνα τὴν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Ἔθνους και «με τὸ σπαθὶ στὸ χέρι» θὰ ἐξεδίωκε τοὺς μισητοὺς τυράννους ἔως τὰ βάθη τῆς Ἀσίας, τὴν Κόκκινη Μηλιάν⁽¹⁾.

Ἔτσι τὸ Γένος κατὰ τοὺς ζοφεροὺς αἰῶνας τῆς δουλείας ἐγαλουχεῖτο με τὴν «Μεγάλην Ἰδέαν», ὅτι δηλ. ἡ πτώσις τῆς Κων/λεως δὲν ἦτο τὸ τέλος τῆς Ἱστορίας του, ἀλλὰ ἡ ἀρχὴ νέων ἀγώνων πρὸς ἐπανίδρυσιν τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας εἰς ὅλην τὴν δόξαν.

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΚΗΡΥΚΕΣ ΤΟΥ

Μέχρι τῶν μέσων τοῦ 18ου αἰῶνος οἱ διδάσκαλοι τοῦ Γένους εἶχον κατορθώσει νὰ καλλιεργήσουν εἰς τὸν ὑπόδουλον Ἑλληνισμόν συνείδησιν τῆς ἐθνικῆς του ὑπάρξεως, δὲν τοῦ ἐδημιούργησαν ὅμως τὴν πίστιν ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ κερδίση τὴν ἐλευθερίαν του βασιζόμενος εἰς τὰς ἰδικὰς του μόνον δυνάμεις. Πολλὰ ἔγραψαν και εἶπαν διὰ τὴν ὁμόδοξον Ρωσίαν, πού ἔθεσεν ὡς σκοπὸν νὰ διώξη τὸν Τοῦρκον ἀπὸ τὰ χριστιανικὰ χῶματα. Καὶ ὁ ἀπλὸς λαὸς τὸ ἐπίστευσεν, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ γνωστὸν δημοτικὸν τετράστιχον :

1. Πρὸκειται διὰ τὸ Ἰκόνιον τῆς Φρυγίας, τὴν παλαιὰν πρωτεύουσαν τῶν Σελτζούκων Τοῦρκων εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν.

Ἄκόμα τούτ' ἢ Ἄνοιξη, ραγιάδες, ραγιάδες,
τοῦτο τὸ καλοκαίρι, καημένη Ρούμελη,
ὄσο νὰ ῥθῆ ὁ Μόσκοβος, ραγιάδες, ραγιάδες,
νὰ φέρῃ τὸ σφεῖρι, Μοριά καὶ Ρούμελη.

Ἐπειδὴ ὅμως ἐπέρασαν ἀμέτρητα καλοκαίρια καὶ ὁ Μόσκοβος δὲν ἤλθε νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν «ραγιᾶ», πολλοὶ ἀπὸ τοὺς διδασκάλους τοῦ Γένους κατενόησαν ὅτι τὸ Ἔθνος μόνον μὲ τὰς ἰδικὰς του δυνάμεις θὰ ἠδύνατο νὰ κερδίσῃ τὴν ἐλευθερίαν του καὶ ὄχι ἀπὸ ξένους προστάτας, πού θὰ τὸ ἔκαμαν πρὸς ἰδικὸν τῶν συμφέρον.

Ἀλλὰ πῶς θὰ ἠδύνατο ὁ μικρὸς καὶ ἄοπλος Δαβὶδ νὰ ἀντιπαραταχθῆ μόνος τοῦ ἐναντίον τοῦ πανόπλου Γολιάθ; Μὲ τὴν διαφώτισιν ἀπὸ τοὺς διδασκάλους τοῦ Γένους ὅλων τῶν ἐθνικῶν στρωμάτων, (βροσκῶν, ἀγροτῶν, ἐμπόρων, πληρωμάτων καραβιῶν κλπ.) καὶ δὲν ἐδίδασκον μόνον τὰ Εὐαγγέλια καὶ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς, ἀλλὰ καὶ ὅσας κατακτήσεις ἔκαμαν οἱ Δυτικοὶ εἰς τὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν Παιδαγωγικὴν. Ὡστε ἔπρεπε μὲ τὴν συστηματικὴν καλλιέργειαν νὰ διαποτισθῆ τὸ πνεῦμα τοῦ λαοῦ καὶ νὰ ὀρμάσῃ ἡ ἰκανότης του νὰ ἀντιπάλαισῃ τὴν κατάλληλον στιγμὴν καὶ μὲ εὐνοϊκὰς συνθήμας «κάθε τέκνο του μ' ὀρμή».

Οἱ διδάσκαλοι αὐτοὶ πού θέλουν νὰ μεταδώσουν εἰς ὅλας τὰς λαϊκὰς δυνάμεις ὄχι μόνον τὴν Μεγάλην Ἰδέαν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀγαθὰ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ὀνομάζονται διαφωτισταί, ἡ δὲ κίνησις τῶν Διαφωτισμῶς.

Ὁ ἑλληνικὸς διαφωτισμὸς, ὅπως βλέπομεν, εἶναι ἓνα κίνημα κοινωνικὸν καὶ πνευματικὸν παράλληλον μὲ τὸν γαλλικὸν διαφωτισμὸν. Αἱ ρίζαι του ἀντλοῦν στοιχεῖα ἀπὸ ἐκεῖνον. Αἱ ἰδέαι τοῦ Βολταίρου, τοῦ Μοντεσκιέ καὶ τοῦ Ρουσσώ εἶχον τὸν ἀντίκτυπόν των καὶ εἰς τὸν ὑπόδουλον Ἑλληνισμὸν. Τὰς ἔφεραν εἰς τὴν Ἑλλάδα μὲ φυλλάδια καὶ ἐφημερίδας οἱ Ἕλληνες τῆς διασπορᾶς (λόγιοι, ναυτικοί, ἔμποροι) καὶ ἐβλάστησαν καὶ ἐκαρποφόρησαν, μόνον ὅταν εὐρέθησαν οἱ κατάλληλοι διδάσκαλοι καὶ κήρυκες αὐτῶν. Αὐτοὶ εἶναι πολλοί, σπουδαῖοι-τεροὶ ὅμως θεωροῦνται οἱ ἑξῆς :

Κοσμάς ὁ Αἰτωλὸς (1714 - 79). Ἰπῆρξεν ὁ κατ' ἐξοχὴν λαϊκὸς διδάσκαλος τῆς Τουρκοκρατίας καὶ ὁ πρόδρομος τοῦ Κοραῆ καὶ τοῦ Ρήγα. Ἐκῆρξε μὲ θέρημν εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ τὸν θεῖον λόγον

μέ ύποθήκας ύπομονής και έλπίδος. Χααρακτηριστικόν του είναι ότι έπίστευσε εις την ύπαρξιν τών αναγκαίων διά την εξέγερσιν λαϊκών δυνάμεων και έφρόντισε να ένεργήση εις την ψυχήν των με την άμεσον παρουσίαν του και διά τής διδασκαλίας με έργα και όχι με θεωρίαν. Έπειδή ειχεν άκλόνητον πίστιν ότι διά τής μορφώσεως θα καλλιεργηθή ή Μεγάλη Ίδέα, διέτρεξε όλην την Στερεάν και τάς νήσους και ίδρυσε 200 κατώτερα και 10 άνώτερα σχολεία. Διά την άφύπνισιν, την όποιαν προσεάλουν αι άποστολικαί αύται πορείαι του, έθεωρήθη επικίνδυνος διά την τουρκικήν έξουσίαν και έσταυρώθη. Διά τούτο και έκηρύχθη από την έκκλησίαν μας νεομάρτυς και ίσαπόστολος.

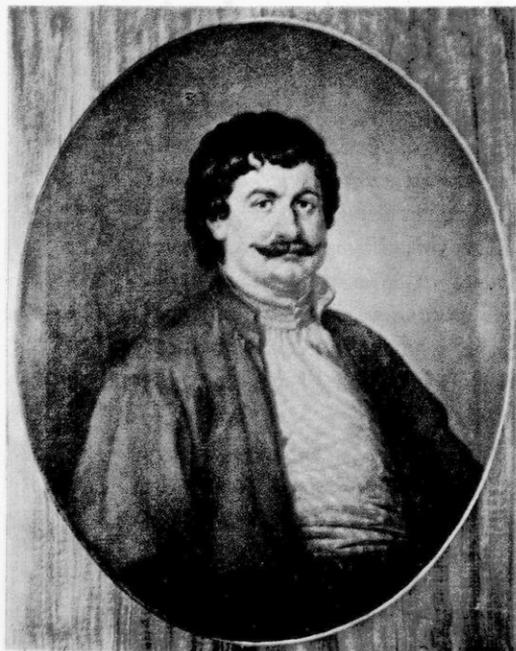
Ο Ρήγας Φεραίος (1757 - 98) υπήρξεν ό διδάσκαλος που έθρεψεν τάς έθνικάς έλπίδας τών ύποδούλων Έλλήνων και με τον μαρτυρικών θάνατόν του έδωκεν εις αυτούς τό θάρρος διά την μεγάλην εξέγερσιν.

Πατρίς του υπήρξεν τό Βελεστίνον τής Θεσσαλίας. Τό πραγματικόν του επώνυμον ήτο Άντώνιος Κυριαζής, ό ίδιος όμως υπέγραφε «Ρήγας ό Βελεστινλής». Τά πρώτα μαθήματα τά έδιδάχθη εις την σχολήν τής Ζαγοράς του Πηλίου. Νέος έ χρημάτισε διδάσκαλος εις τον Κισσόν (χωρίον του Πηλίου). Έπειδή οι τύραννοι τον κατεδίωξαν διά τά άντιτουρκικά του φρονήματα, κατέφυγεν εις τον ήγεμόνα τής Βλαχίας Μαυρογένην, του όποιου έγινε γραμματεύς.

Κατά τον Ρήγαν οι ύπόδουλοι λαοί του Αίμου δεν έπρεπε να περιμένουν την λύτρωσιν των από τους ξένους, αλλά από την ιδικήν των κοινήν εξέγερσιν. Αυτό φαίνεται από τον «Θούριόν» του, όπου έχει συνοψίσει τό έγερτήριον σάλπισμά του :

*Βούλγαροι κι' Άρβανίτες και Σέρβοι και Ρωμοί
Νησιώτες κι' Ηπειρώτες με μιάν κοινήν όρμη
για την έλευθερία να ζώσουμε σπαθί...*

Πρός εκτέλεσιν του σχεδίου του ό Ρήγας έπήγε τό 1797 εις την Βιέννην, όπου έτύπωσε την «Χάρταν τής Μεγάλης Έλλάδος» και άλλα έντυπα σχετικά με τους επαναστατικούς του σκοπούς. Άπό εκεί τό επόμενον έτος κατήλθεν εις Τεργέστην, διά να περάση εις την Πελοπόννησον. Όλοι όμως αι ένεργειαι του ειχον προδοθή εις την άστυνομίαν, ή όποια με έντολήν τής αυστριακής κυβερνήσεως τον συνέλαβε και τον παρέδωκεν εις τον πασάν του Βελιγραδίου. Αυτός διέταξε να



Εικ. 11. Ρήγας Φεραῖος

τὸν φονεύσουν μαζί μὲ τοὺς 7 συνεργάτας του. Πρὶν ἐκτελεσθῆ, κατέβαλε διὰ τῆς πυγμῆς τὸν δῆμιόν του καί, ἕως ὅτου φθάσουν οἱ ἄλλοι νὰ τὸν ἐκτελέσουν, ἐφώναξεν εἰς τὴν τουρκικὴν: «Ἐτσι πεθαίνουν τὰ παλληκάρια· ἐγὼ ἄρκετὸν σπόρον ἔσπειρα, σύντομα θὰ βλαστήσῃ καὶ τὸ γένος μου θὰ συλλέξῃ τὸν γλυκὺν αὐτοῦ καρπὸν» (Ἰούνιος 1798).

Ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς (1748 - 1833) εἶχεν ζωὴν διαφορετικὴν ἀπὸ τὸν Ρήγαν. Δὲν τὸν συνήγειρεν ἡ θερμουργὸς δράσις, ἀλλὰ ἡ ἡσυχὸς ζωὴ τοῦ γραφείου. Ἐκεῖ σκυμμένος συνεχῶς ἡσχολεῖτο μὲ τὴν μελέτην καὶ ἐρμηνεῖαν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων, διότι ἐπίστευε ὅτι τοῦτο ἦτο τὸ καλύτερον μέσον πρὸς καλλιέργειαν τῆς φιλοπατρίας καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ.

Ἐγενήθη εἰς τὴν Σμύρνην ἀπὸ γονεῖς Χίους καὶ ἐδιδάχθη τὰ πρῶτα μαθήματα εἰς τὴν Εὐαγγελικὴν σχολήν. Ἀπὸ ἐκεῖ ὁ πατὴρ του, πού ἐκέρδιζε πολλὰ ἀπὸ τὸ ἐμπόριον, τὸν ἔστειλεν εἰς τὸ Μομπελιὲ τῆς Γαλλίας νὰ σπουδάσῃ Ἱατρικὴν. Ὅταν ἔλαβε τὸ δίπλωμά του ἦλθεν εἰς τὸ Παρίσι, ὅπου ἐπέρασε δυσκόλους ἡμέρας, ἕνεκα τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως. Ἐκεῖ ἔγραφε καὶ ἐτύπωνε φυλλάδια καὶ βιβλία μὲ τὰ χρηματικὰ βοηθήματα, πού τοῦ ἔδιδαν οἱ Ζωσιμάδαι καὶ Χίοι ἔμποροι, καὶ τὰ ἔστειλεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ διαφωτίσῃ τοὺς δούλους καὶ νὰ κραταιώσῃ τὸ φρόνημά των.

Ὅταν ἐκηρύχθη ἡ Ἐπανάστασις, δὲν κατέβη εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐμείνειν εἰς τὸ Παρίσι καὶ μὲ τὸ κύρος του ἐμόχθησε νὰ ὀργανώσῃ «Φιλελληνικοὺς Συλλόγους» εἰς τὰς διαφόρους χώρας, διὰ νὰ βοηθοῦν ἠθικῶς καὶ ὑλικῶς τὴν ἐπαναστατημένην Πατρίδα· ἐπίσης νὰ διαφωτίσῃ τοὺς Ἀμερικανούς, τοὺς Γάλλους, τοὺς Γερμανούς κλ. ὅτι ἡ Ἐπανάστασις ἦτο ἐθνικὴ ἐξέγερσις ἑνὸς βασιανισμένου λαοῦ. Γνωστοί

ἐξ ἄλλου εἶναι καὶ οἱ ἀγῶνες τοῦ διὰ τὴν κάθαρσιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἀπὸ τοὺς λογιωτατισμοὺς καὶ τὰς ξένας λέξεις, δι' αὐτὸ καὶ θεωρεῖται πατὴρ τῆς καθαρευούσης. Ἐπίσης οἱ ἀγῶνες τοῦ διὰ τὴν δημοκρατίαν καὶ τὴν ἐπιβολὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα τοῦ κράτους τοῦ Νόμου.

Δεινὸς φιλόλογος καὶ ἐκδότης ἀκούραστος τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, παιδαγωγὸς μὲ εὐγενῆ φρονήματα ὁ Κοραΐς ὑπῆρξεν κορυφαῖος τῶν διδασκάλων τοῦ γένους καὶ ἐθναπόστολος. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν τοῦ ἀνήκει ἡ αἰωνία εὐγνωμοσύνη τοῦ Ἔθνους μας.

ΑΙ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΙ ΤΟΥ ΥΠΟΔΟΥΛΟΥ ΓΕΝΟΥΣ

Ἀπὸ τὸ 1461 ὁ ὑπόδουλος Ἑλληνισμὸς ἤρχισε νὰ ἐξεγείρεται. Ἡ ἱστορία ἔχει σημειώσει πολλὰς ἐπαναστάσεις, αἱ σπουδαιότεραι ὧμως εἶναι αἱ ἐπόμεναι:

Η ΕΞΕΓΕΡΣΙΣ ΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ (1612)

Αὐτὴ ἐγένε με ὑποκίνησιν τοῦ Καρόλου Β' Δουκὸς τοῦ Νεβέρ (τῆς Γαλλίας), ποὺ ἰσχυρίζετο ὅτι εἶναι ἀπόγονος τῶν Παλαιολόγων καὶ ἠτοίμαζε δυνάμεις διὰ νὰ πάρῃ ἀπὸ τοὺς Τούρκους τὴν «Πόλην». Ὁ Κάρολος εἶχε συνάψει μυστικὴν συμφωνίαν μὲ τὸν Διονύσιον νὰ ὑποστηρίξῃ τὸ κίνημά του μὲ τοπικὴν ἐπανάστασιν.

Πραγματικῶς, ὁ λεοντόθυμος δεσπότης, μολονότι ὁ Κάρολος δὲν ἐκινήθη, ἐσήκωσεν εἰς ἐπανάστασιν 800 χωρικοὺς τοῦ Σουλίου καὶ τῆς Θεσπρωτίας καὶ ἐκυρίευσεν τὰ Ἰωάννινα. Οἱ Τούρκοι ὧμως ἔστειλαν στρατὸν καὶ ἐκυρίευσαν καὶ πάλιν τὰ Ἰωάννινα. Τὸν Διονύσιον τὸν συνέλαβαν καὶ τὸν ἐγδάραν ζωντανόν.



Εἰκ. 12. Ἀδαμάντιος Κοραΐς

Η ΕΞΕΓΕΡΣΙΣ ΤΟΥ 1769 - 70 (ΟΡΛΩΦΙΚΑ)

Τὸ 1769, πού ἡ βασίλισσα τῆς Ρωσίας Αἰκατερίνη ἡ Μεγάλη εὐρέθη εἰς πόλεμον μετὴν Τουρκίαν, μετ' εἰδικούς ἀπεσταλμένους τῆς ἐξεσῆκωσεν εἰς ἐπανάστασιν καὶ τοὺς Ἕλληνας.

Πρῶτοι ἐκινήθησαν οἱ Μανιάται, οἱ ὁποῖοι κατόκουσιν εἰς τὸν Ταύγετον καὶ εἶχον μείνει ἀνυπότακτοι καὶ μόνον μικρὸν φόρον ἐπλήρωνον εἰς τὸν ἀρχιναύαρχον τοῦ τουρκικοῦ στόλου.

Συγχρόνως ἐπανεστάτησαν καὶ οἱ Σφακιανοί, οἱ κατοικοῦντες εἰς τὰ Λευκὰ ὄρη τῆς Κρήτης καὶ οὐδέποτε ὑποταχθέντες εἰς τοὺς Τούρκους. Οἱ Τούρκοι ὅμως τοὺς ἐνίκησαν καὶ ἐγδαραν ζωντανὸν τὸν ἠρωϊκὸν ἀρχηγὸν τῶν Δασκαλογιάννην.

Οἱ Μανιάται εἶχον ἐπιτυχίας. Μετ' τὴν βοήθειαν ἑνὸς τάγματος τοῦ προκρίτου τῶν Καλαμῶν Μπενάκη, ἀνεθάρρησαν — ἐπειδὴ ἔφθασαν καὶ δύο μοῖραι ρωσικῶν πολεμικῶν μετ' ἐπικεφαλῆς τοὺς ἀδελφοὺς Ὀρλώφ —, ἐκτύπησαν τοὺς Τούρκους καὶ ἐκυρίευσαν τὴν Καλαμάταν, τὸν Ναβαρῖνον καὶ τὴν Κυπαρισσίαν. Ἐπιχειρήσεις ὅμως ἄλλου ἐπαναστατικοῦ σώματος κατὰ τῆς Τριπόλεως δὲν ἔφεραν ἀποτέλεσμα.

Ὁ ρωσικὸς στόλος τὸν Ἰούνιον τοῦ 1770 ἔκαυσε τὸν τουρκικὸν στόλον εἰς τὸν λιμένα τοῦ Τσεσμέ (ἀπέναντι τῆς Χίου) καὶ ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ διαγωγὴ αὐτῆ τῶν ἀδελφῶν Ὀρλώφ, ὅπως καὶ ἡ συνθηκολόγησις τῆς Ρωσίας μετ' τὴν Τουρκίαν εἰς τὸ Κιουτσουκ Καϊναρτζῆ τῆς Β. Βουλγαρίας (1774), εἶχεν ὡς συνέπειαν νὰ ὀλιγοστεύσουν αἱ συμπάθειαι τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν Ρωσίαν. Ἡ συνθήκη ὅμως αὐτῆ, ἐὰν κριθῆ δικαιότερον, ὠφέλησε τοὺς Ἕλληνας, διότι ὑπεχρέωνε τὴν Τουρκίαν νὰ ἀφήνῃ τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα νὰ ταξιδεύουν μετ' ῥωσικὴν σημαίαν καὶ ἔδιδεν εἰς τὴν Ρωσίαν τὸ δικαίωμα νὰ ἐπεμβαίη ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν ὑπηκόων τοῦ σουλτάνου, ὡσάκις αὕτη ἐνόμιζεν ὅτι ἐπιέζοντο.

Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν Ρώσων ὁ σουλτάνος ἔστειλε στίφη Τουρκαλβανῶν, οἱ ὁποῖοι ἐλεηλάτησαν καὶ ἠρήμωσαν τὴν Πελοπόννησον. Τότε, κατόπιν γενναίας ἀντιστάσεως, ἐφονεύθησαν ὁ ἀρχηγὸς τῶν κλεφτῶν τοῦ Μοριᾶ Κων. Κολοκοτρώνης, πατὴρ τοῦ Θεοδώρου καὶ ὁ μπέης τῆς Μάνης Ἰωάννης Μαυρομιχάλης.

Η ΕΞΕΓΕΡΣΙΣ ΤΟΥ 1788 - 1792

Ο ΛΑΜΠΡΟΣ ΚΑΤΣΩΝΗΣ

Όταν ή Μ. Αικατερίνη τὸ 1787 συνεμάχησε με τὸν αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας Ἰωσήφ, διὰ νὰ διαλύσουν τὴν Τουρκίαν, ἔστειλεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν λοχαγὸν τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ Λάμπρον Κατσώνην ποὺ κατήγετο ἀπὸ τὴν Λειβαδιά. Αὐτός, ἀφοῦ ἐδημιούργησε με συνεισφοράς τῶν παροικιῶν τῆς Ἰταλίας μικρὸν στόλον, ἔπλευσεν εἰς τὸ Αἰγαῖον. Ἐκεῖ εἰς πολλὰς ναυμαχίας ἐνίκησε τὸν τουρκικὸν στόλον καὶ ἔφθασεν ἕως τὰ Δαρδανέλλια. Εἰς μίαν ὅμως ναυμαχίαν εἰς τὸ στενὸν τῆς Ἄνδρου (1790) ἐνίκηθη καὶ ἔχασε τὸν στόλον του. Ἀκατάβλητος συνεκρότησε νέον στόλον καὶ ἀπεβίβασεν εἰς



Εἰκ. 13. Λάμπρος Κατσώνης

τὴν Μάνην 500 παλληκάρια με ἐπικεφαλῆς τὸν Γεώργιον Ἀνδροῦτσον.

Ἐπειδὴ ὅμως τὸν ἐκύκλωσαν τουρκικὰ πολεμικά, με δυσκολίαν διέφυγε καὶ ἐγύρισε εἰς τὴν Ρωσίαν. Ὁ Ἀνδροῦτσος, ἀφοῦ με συνεχεῖς πολέμους ἐπέρασε τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα, ἤλθεν εἰς τὴν Κέρκυραν. Οἱ Βενετοὶ ὅμως, κυρίαρχοι τῆς νήσου, τὸν παρέδωσαν εἰς τοὺς Τούρκους καὶ ἐκεῖνοι τὸν ἐπνίξαν εἰς τὸν Βόσπορον.

Η ΑΝΤΙΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΣΟΥΛΙΩΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΑΛΗ (1792 - 1803)

Ἀπὸ τὰς αὐθόρμητους ἀντιστάσεις τοῦ λαοῦ μας ἐναντίον τῶν τυράννων εἶναι καὶ οἱ ἀγῶνες τοῦ Σουλίου ἐναντίον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ.

Τὸ Σοῦλι εὐρίσκεται Ν. ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα εἰς τὰς δυσβάτους κορυφὰς τοῦ ὄρους Τομάρου (Τσαμουριᾶς). Ἐκεῖ περὶ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνος εἶχον συγκεντρωθῆ μερικὰ γένη (φάρες) ἀπὸ Ἠπειρώτας ποι-

μένας και ἔκτισαν τέσσαρα χωριά (τὸ Σούλι, τὴν Κιάφαν, τὸ Ἀβαρίκον και τὴν Σαμονίβαν), πού ἀργότερα ἔγιναν ἕνδεκα. Πρὸς διακυβέρνησίν των εἶχον εἶδος συμπολιτείας, τὴν ὁποίαν συνεχρότου οἱ ἀρχηγοὶ τῶν γενῶν. Οἱ Σουλιῶται ἔμειναν ἀπροσκύνητοι και μόνον ἓνα μικρὸν φόρον ἐπλήρωναν εἰς τοὺς Τούρκους.

Δύο φορές ὁ σουλτᾶνος τοὺς ἐκτύπησεν, ἀλλὰ δὲν ἐσημείωσεν ἐπιτυχίαν. Ὄταν ὅμως τὸ 1788 ὁ αἰμοβόρος και τυραννικὸς Ἀλβανὸς Ἀλῆς ἔγινε πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων, τὰ πράγματα ἤλλαξαν, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ ἀνεχθῆ λαὸν ἀνυπότακτον εἰς ἀπόστασιν δώδεκα ὥρων ἀπὸ τὴν πρωτεύουσάν του. Ἀποφάσισε λοιπὸν ἢ νὰ ὑποτάξῃ ἢ νὰ ἀφανίσῃ τὸ ἀδούλωτον Σούλι. Διὰ νὰ τὸ ἐπιτύχῃ, ἐχρειάσθη τρεῖς ἐκστρατείας, αἱ ὁποῖαι ἐκράτησαν δώδεκα χρόνια. Ἀπὸ αὐτὰς σπουδαιότερα εἶναι ἡ τρίτη πού ἔγινε τὸ 1800. Ὁ Ἀλῆς μὲ 10.000 ἄνδρας ἐκύκλωσε τὸν Τόμαρον και ἔπιασε ὅλας τὰς διαβάσεις του. Οἱ Σουλιῶται ἔπειτα ἀπὸ τριετῆ πολιορκίαν, ἀφοῦ ἐτελείωσαν τὰ τρόφιμα και τὸ νερό, ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν Ἀλῆ πασᾶ νὰ τοὺς ἀφήσῃ νὰ φύγουν μὲ τὸν ὄπλισμόν των. Ὁ Ἀλῆς μὲ ὄρκον προσηποικήθη ὅτι δέχεται. Οἱ Σουλιῶται τότε ἐχωρίσθησαν εἰς τρία σώματα. Ἀπὸ αὐτὰ τὸ ἓνα διέφυγεν εἰς τὴν Πάργαν. Τὸ ἄλλο ὁ Ἀλῆς, ἀφοῦ ἐπάτησε τὸν ὄρκον του, τὸ ἐκύκλωσε μὲ τὸν στρατὸν του εἰς τὸ βουνὸ τοῦ Ζαλόγγου. Ἐκεῖ ἀπὸ τοὺς ἄνδρας οἱ περισσότεροι ἔπεσαν εἰς διήμερον μάχην· 150 μόνον ἐσώθησαν. Αἱ γυναῖκες, ὅταν ἐπλησίασαν οἱ ἐχθροί, ἀπεσύρθησαν εἰς ἓνα ἀπόκρημον βράχον. Εἰς τὴν ἀπελπισίαν των, ἀφοῦ ἔρριψαν τὰ παιδιὰ των εἰς τὸ βάραθρον, ἐπί-ἀσθησαν ἀπὸ τὸ χέρι και ἤρχισαν νὰ σύρουν τὸν χορόν. Εἰς κάθε στροφὴν τοῦ χοροῦ, ἐκεῖνη πού ἦτο πρώτη, μόλις ἔφθανεν εἰς τὸ ἄκρον τοῦ βράχου, ἐκρημιζέτο εἰς τὸ βάραθρον. Ἔτσι ἡ μία κατόπιν τῆς ἄλλης ἔπεσαν εἰς τὴν ἄβυσσον και ὄχι εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων.

Τὸ τρίτον σῶμα τῶν Σουλιωτῶν μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Κίτσον Μπότσαρην ἐπολιορκήθη ἀπὸ τὸν στρατὸν τοῦ Ἀλῆ ἐπὶ τέσσαρας μῆνας, εἰς τὴν Μοῆν τοῦ Σέλτσου. Τόσσην φθορὰν ἔπαθεν, ὥστε μόνον 45 ἄτομα διεσώθησαν εἰς Πάργαν. Ἀπὸ ἐκεῖ ὅλοι οἱ διασωθέντες, 1200 περίπου, ἐπέρασαν ὡς πρόσφυγες εἰς τὴν Κέρκυραν. Ὁ καλόγηρος Σαμουὴλ εἶχε μείνει μὲ πέντε συμπολεμιστὰς του εἰς τὸν βράχον τοῦ Κουγκίου, διὰ νὰ παραδώσῃ τὰ πολεμοφόδια. Μόλις εἶδεν ὅτι οἱ ἄπιστοι ἐπλησίαζαν, ἐσημάδευσε μὲ τὴν πιστόλαν του εἰς ἓνα βαρέλι γεμᾶτο πυρίτιδα και ἀνετινάχθη μετὰ τῶν ἄλλοφύλων.

“Έτσι, μόνον οί βράχοι τοῦ Σουλίου ἔπεσαν, ἐνῶ αἱ ψυχαὶ τῶν Σουλιωτῶν ἔμειναν ἀδούλωτοι.

ΑΝΤΙΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΚΛΕΦΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΑΛΗ (1805 - 1808)

“Ο Ἄλῃς, ὅταν ἐκυρίευσε τὸ Σοῦλι, ἠθέλησε νὰ γίνῃ κύριος καὶ τῆς Λευκάδος· εὐρῆκεν ὅμως ἀντίστασιν ἀπὸ τοὺς κλέφτες καὶ τοὺς Ρώσους, ποὺ κατεῖχον τότε τὴν Ἐπτάνησον. Περισσότεραν ὅμως τύχην εἶχεν εἰς τοὺς πολέμους, ποὺ ἤρχισεν ἀμέσως ἐναντίον τῶν κλεφταρματολῶν. Ἀπὸ αὐτοὺς οἱ περισσότεροὶ ὑπέκυψαν εἰς τὰς δολοπλοκίας του. Μόνον ὁ Θύμιος Βλαχάβας, ὁ Γιάννης Σταθάς καὶ ὁ Νικοτσάρας δὲν ἐπροσκύνησαν, ἀλλὰ ἐξηκολούθησαν νὰ πολεμοῦν. Τὸ 1807 οἱ δύο τελευταῖοι, ἐπειδὴ ἐκινδύνευσαν, κατώρθωσαν μὲ 550 παλληκάρια τῶν νὰ φθάσουν, ὕστερα ἀπὸ μυρίας περιπετειάς, εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὰς Β. Σποράδας. Εἰς τὰς νήσους αὐτάς, ἀφοῦ συνεκρότησαν στολισκὸν ἀπὸ 70 καράβια, εἰς τὰ ὁποῖα ὑψώσαν γαλάζια σημαῖαν μὲ λευκὸ πανί, μετεβλήθησαν εἰς κουρσάρους καὶ μαζὶ μὲ ἄλλους ὄπλαρχηγούς (Λαζαῖοι, Θ. Κολοκοτρώνης) ἐθαλασσοκράτησαν εἰς Β. Αἰγαῖον. Ὁ Ἄλῃς ὅμως, δὲν τοὺς ἄφησε νὰ ἡσυχάσουν καὶ μὲ τὴν διχόνοιαν, ποὺ ἔσπειρε μεταξὺ τῶν, εὐκόλα τοὺς ὑπέταξε (1808).

Η ΑΝΤΙΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΠΑΡΓΑΣ (1819)

Ἡ Πάργα οὐδέποτε εἶχεν ὑποταχθῆ εἰς τοὺς Τούρκους, διότι τὴν κατεῖχον οἱ Βενετοί. Ἀφοῦ ἐγνώρισε δύο κατοχὰς γαλλικὰς καὶ μίαν ρωσικὴν, ἐζήτησε τὸ 1815 τὴν ἀγγλικὴν προστασίαν, διότι ὁ Ἄλῃς, μὲ τὸ πρόσχημα ὅτι Πάργιοι ἐβοήθουν τοὺς Σουλιώτας, ἐπολιόρηκε τὴν Πάργαν. Ἀλλὰ οἱ Ἄγγλοι⁽¹⁾ δὲν ἐφάνησαν ἐντιμοὶ προστάται. Διὰ λόγους ὑψηλῆς διπλωματίας τὸ 1819 τὴν ἔδωσαν εἰς τὸν Ἄλῃν μὲ τὸν ὄρον νὰ πληρώσῃ εἰς τοὺς κατοίκους τῆς 150.000 λίρας ὡς ἀποζημιώσιν. Τότε οἱ Πάργιοι — ἀφοῦ ἀνέσκαψαν τοὺς τάφους τῶν γονέων τῶν καὶ ἔκαυσαν τὰ ὀστᾶ τῶν — ἐπῆραν τὴν κινητὴν περιουσίαν τῶν καὶ τὰ ἱερὰ σύμβολα τῶν ναῶν καὶ ἐπέρασαν ὅλοι εἰς τὴν Κέρκυραν.

(1) Τὰ Ἐπτάνησα, ποὺ κατεῖχοντο ἀπὸ τοὺς Βενετούς, κατελήφθησαν τὸ 1797 ἀπὸ στρατιώτας τοῦ Ναπολέοντος. Τὸ 1799 ρωσικὰ πολεμικὰ, βοηθούμενα ἀπὸ τὸν Ἄλῃν, ἐξεδίωξαν τὰς γαλλικὰς φρουράς. Τὸ 1807 γαλλικὰ στρατεύματα κατέλαβον καὶ πάλιν τὰ Ἐπτάνησα καὶ τὴν Πάργαν, διὰ νὰ ἐκδιωχοῦν ὀριστικῶς τὸ 1810 ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους, οἱ ὁποῖοι τὰ ἐκράτησαν μέχρι τοῦ 1864.

ΑΙ ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΑΙ ΕΘΝΙΚΑΙ ΕΤΑΙΡΕΙΑΙ. Η ΦΙΛΙΚΗ

Πριν από την Φιλικήν Έταιρείαν ιδρύθησαν διά σκοπούς έθνικούς και άλλαι έταιρειαι. Από αυτάς παλαιότερα θεωρείται ή «Έταιρεία του Ρήγα» με έδραν τὸ Βουκουρέστιον και άργότερα τήν Βιέννην. Δευτέρα είναι ή «Πατριωτική Έταιρεία», που ιδρύθη εις τήν Κέρκυραν. Άκολουθεϊ ή «Έταιρεία του Έλληνογλώσσου Ξενοδοχείου», που ιδρύθη τὸ 1809 εις τὸ Παρίσι. Ἐπειτα έρχεται ή «Έταιρεία του Φοίνικος», που ιδρύθη εις τήν Μόσχαν τὸ 1812. Τὸ ἴδιον έτος ιδρύθη εις τὰς Ἀθήνας ή αρχαιοφιλος «Φιλαθηναϊκή Ἀκαδημία». Ὅλας όμως αυτάς τὰς εξέπερασεν ή Φιλική, δια τήν ὁποίαν θά ὁμιλήσωμεν.

Μετά τὸν θάνατον του Ρήγα οὐδεις άλλος χριστιανὸς πατριώτης παρουσιάσθη δια νὰ ὀργανώσῃ πρὸς κοινήν εξέγερσιν τοὺς λαοὺς τῆς Βαλκανικῆς. Καὶ αὐτοὶ οἱ Σέρβοι, που ἐξηγγέρθησαν τὸ 1804, ἐστηρίχθησαν εις τὰς ἰδικὰς των δυνάμεις.

Τὸ ὑπόδουλον ἑλληνικὸν γένος εις τὰς ἀρχὰς του 19ου αἰῶνος ἔχει πλέον ὀριμάσει δια πανελλήνιον εξέγερσιν. Τὰ προηγούμενα κινήματα, αἱ πιέσεις τῶν Τούρκων και τὰ κηρύγματα τῶν διδασκάλων του Γένους του ἀνέπτυξαν τὰς ἀπαιτήτους δια μίαν τόσον κραταιὰν ἐπιχείρησιν ἀρετάς. Δὲν ἔμενε τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ ὀργανώσῃ τὰς ἰδικὰς του δυνάμεις και νὰ εἶναι ἔτοιμον δια τήν στιγμήν που θά ἐσήμαινε τὸ προσκλητήριο του ξεσηκωμοῦ.

Τὸ δύσκολον αὐτὸ ἔργον ἀνέλαβεν ή Φιλική Έταιρεία. Αὐτὴ ιδρύθη τὸ 1814 εις τήν Ὁδησσὸν ἀπὸ



Εἰκ. 14. Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης

τρεις "Ελληνας εμπόρους: Τόν Νικόλαον Σκουφᾶν ἀπὸ τὸ Κομπότι τῆς Ἄρτας, τὸν Ἀθανάσιον Τσακάλωφ ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα καὶ τὸν Ἐμμανουὴλ Ξάνθον ἀπὸ τὴν Πάτμον.

Ἐπειδὴ οἱ ἀρχηγοὶ εἶχον ὀργανώσει συνωμοτικῶς τὴν Ἐταιρείαν, ὅσοι ἐγίνοντο μέλη τῆς εἶδιναν ὅρον ὅτι θὰ τὴν κρατήσουν μυστικὴν. Βασικὸς σκοπὸς τῆς ἰδρύσεώς της ἦτο νὰ συνενώσῃ καὶ νὰ φέρῃ εἰς πειθαρχίαν καὶ κοινὴν διεύθυνσιν τὰς ἀναγκαίας διὰ τὴν ἐξέγερσιν δυνάμεις. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἔλαβε πανελλήνιον χαρακτῆρα καὶ ἠπλώσε τοὺς πλοκάμους της καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ἡ πλέον ἀποτελεσματικὴ δρᾶσις της ἤρχισε ἀπὸ τὸ 1818, ὅποτε ὁ θαρραλέος Σκουφᾶς μετέφερε τὴν ἔδραν τῆς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ προσέλαβεν ὡς βοηθοὺς του τὸν Γαζῆν, τὸν Ἀναγνωστόπουλον καὶ τὸν Παπαφλέσσαν.

Διὰ νὰ ἐκλύσουν τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν Ἑλλήνων οἱ Φιλικοί, δὲν ἐξέλεξαν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη ἀρχηγόν. Ἄφηναν νὰ νοηθῆ ὅτι ἰσχυρὸς ἀρχηγὸς ἐκρύπτετο πίσω ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ Τσάρος.

Ὅταν οἱ Φιλικοὶ ἀντελήφθησαν, ὅτι ἐδημιουργήθη ἀγωνιστικὴ διάθεσις, ἀπεφάσισαν νὰ ἐκλέξουν ἀρχηγόν. Διὰ τοῦτο κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1819 ἔστειλαν εἰς τὴν Πετρούπολιν τὸν Ξάνθον νὰ προσφέρῃ τὴν ἀρχηγίαν εἰς τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν, ποῦ ἦτο Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τοῦ Τσάρου. Ὁ Καποδίστριας ὅμως, ἐπειδὴ ἐγνωρίζεν ὅτι αἱ περιστάσεις δὲν ἦσαν εὐνοϊκαὶ ἐξ αἰτίας τῆς δυνάμεως τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας, ἀφ' ἑτέρου δέ, ἐπειδὴ εἶχε τὴν γνώμην ὅτι ἡ ἐξέγερσις θὰ ἐχρειάζετο στρατιωτικὸν ἀρχηγόν, δὲν ἐδέχθη τὴν ἀρχηγίαν. Ὁ Ξάνθος ἔπειτα ἐστράφη πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην, ὁ ὁποῖος ἦτο στρατηγὸς καὶ ὑπασπιστὴς τοῦ Τσάρου.

Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης (1792 - 1828) εἶχεν ἀνέβη τόσο ὑψηλὰ εἰς τὸν ρωσικὸν στρατὸν, διότι ἦτο ἀνδρεῖος καὶ εἶχε διακριθῆ εἰς τοὺς πολέμους τῶν Ρώσων κατὰ τοῦ Ναπολέοντος, ὅπου ἔχασε καὶ τὴν δεξιάν του χεῖρα. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰς ἡγεμονίας εἶχε μεγάλην ἐκτίμησιν, διότι ἦτο πρῆγχιψ. Ὁ πάππος του ἐχρημάτισε διερμηνεὺς τῆς Πύλης καὶ ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας, ὁ δὲ πατήρ του ἡγεμὼν τῆς Μολδαβίας. Ὁ Ὑψηλάντης ἐδέχθη τὴν ἀρχηγίαν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας (Ἰούνιος τοῦ 1820) καὶ ἤρχισε μὲ ζῆλον νὰ ἐργάζεται διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ἱερῶν σκοπῶν της.

ΜΕΡΟΣ

Β'

ΟΙ ΝΕΩΤΕΡΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟΝ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΚΑΙ Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Εἰς τὸ τμήμα αὐτὸ θὰ μάθωμεν τὰ μεγάλα γεγονότα, ποὺ ἐθεμελίωσαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς πατρίδος μας.

Ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἑλλήνων τοῦ 1821 ἀποτελεῖ μοναδικὸν φαινόμενον καὶ κοσμοϊστορικὸν γεγονός : διότι, παρὰ τὴν ἀντίδρασιν τῶν ἀπολυταρχικῶν δυνάμεων τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας, οἱ πρόγονοί μας ἐξηγέρθησαν καὶ ἐτόλμησαν, ἄοπλοι αὐτοί, νὰ συγκρουσθοῦν μὲ μίαν πάνοπλον αὐτοκρατορίαν . Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις ὑπῆρξεν ἐκρηκτικὸν ἀποτελέσμα ὄλων τῶν προηγουμένων ἀφορήτων δεινῶν καὶ τῶν κοινῶν ἐλπίδων τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ. Τὴν προητοίμασαν δὲ οἱ μεγάλοι διδάσκαλοι τοῦ Γένους καὶ οἱ ἔθνομάρτυρες τοῦ 18ου αἰῶνος.

Ὁ τιτανικὸς καὶ ἱερός ἀγὼν τοῦ 1821 ἔχει κύριον χαρακτηριστικὸν ὅτι εἶναι ἔργον ὄλων τῶν Ἑλλήνων, δηλ. ἀγὼν ἀπολύτως ἰδεολογικὸς καὶ ἔθνικος . Ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἔμεινε πάλῃ δύο ἀντιθέτων φυλῶν καὶ θρησκειῶν μὲ βίαια πάθη καὶ ἔντονον φανατισμὸν . Ἀπὸ στρατιωτικῆς ἀπόψεως ὁ Ἄγὼν ἐκεῖνος, διὰ τοὺς Ἑλληνας, ἦτο ἄτακτος πόλεμος . Εἰς τὴν ξηράν μὲ τὸ καριοφίλι καὶ τὸ γιαταγάνι τῶν κλεφτῶν, κατὰ θάλασσαν μὲ τὸν δαυλὸν τῶν πυρπολητῶν .

Ἡ Ἐπανάστασις τοῦ 21 εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἡρωϊσμοὺς καὶ θυσίας καὶ διδάσκει τοὺς λαοὺς πῶς οἱ σκλάβοι γίνονται ἐλεύθεροι . Ἀξίζει λοιπὸν νὰ τὴν γνωρίσουν τὰ Ἑλληνόπουλα καὶ νὰ τιμῆσουν τοὺς μάρτυρας καὶ τοὺς ἡρώας τῆς .

21 ΤΟ ΕΥΡΩΠΑ·Ι·ΚΟΝ ΚΛΙΜΑ. ΑΙ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ. Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

ΤΟ ΕΥΡΩΠΑ·Ι·ΚΟΝ ΚΛΙΜΑ ΕΙΣ ΤΑΣ ΠΑΡΑΜΟΝΑΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Τὸ εὐρωπαϊκὸν κλίμα εἰς τὰς παραμονὰς τῆς Ἐπαναστάσεως δὲν ἦτο εὐνοϊκὸν διὰ τοὺς Ἕλληνας. Ἡ λαομίσητος Ἱερὰ Συμμαχία, ἡ ὁποία ἰδρῦθη διὰ νὰ κρατῆ τὴν Εὐρώπην καὶ τὸν κόσμον ὑπὸ τὸ πέλμα τῆς ἀπολυταρχίας, εὕρισκετο εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς.

Ἀπὸ τοῦ 1819 ὁ δαιμόνιος πρωθυπουργὸς τῆς Αὐστρίας Μέτερνιχ, ὁ ὁποῖος ἦτο ἡ ψυχὴ τῆς Συμμαχίας, εἶχε κατορθώσει νὰ παρασύρῃ τὰ πνεύματα τῶν ἡγεμόνων πρὸς τὴν ἐστήριξιν, ὥστε νὰ ἀντιδράσῃ οἱ ἡνωμένοι, ὅπου καὶ ἂν ἐξεδηλώνετο λαϊκὸν κίνημα. Ἔτσι μὲ πλήρη ἐλευθερίαν ἠδυνήθη νὰ ἐνεργήσῃ ἐναντίον κάθε ἐπαναστατικῆς κινήσεως, διότι ἀπὸ τοῦ 1819 εἶχον ἐκδηλωθῆ φιλελεύθεραι ἢ ἐθνικοαπελευθερωτικαὶ ἐξεγέρσεις εἰς τὴν Γερμανίαν, εἰς τὸ Πεδεμόντιον, τὴν Νεάπολιν τῆς Ἰταλίας καὶ εἰς τὴν Σικελίαν. Ἀλλὰ ἡ Ἱερὰ Συμμαχία μὲ στρατιωτικὴν ἐπέμβασιν ἢ μὲ σκληρὰ ἀστυνομικὰ μέτρα τὰς ἐπιτιξεν ὅλας εἰς τὸ αἶμα.

Ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἐπιδείξεις ἦτο φανερὸν εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ὅτι εἰς τὸν ἱερὸν ἀγῶνα των οἱ Ἕλληνες ὄχι μόνον δὲν θὰ εἶχον βοήθειαν ἀπὸ κανένα, ἀλλὰ καὶ ἐὰν ὁ αἰφνιδιασμός των ἐσημείωνεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐπιτυχίαν, ὑπῆρχε φόβος νὰ ἐπέμβουν αἱ δυνάμεις τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας. Διότι οἱ ἰσχυροὶ ἐπόθουν τὴν διατήρησιν τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, ἀφ' ἑνὸς διὰ νὰ μὴ ἀλληλοσπαρχθοῦν οἱ ἴδιοι κατὰ τὴν διανομὴν καὶ ἀφ' ἑτέρου διὰ νὰ μὴ σημειωθοῦν ἐξεγέρσεις καὶ μεταξὺ τῶν ξένων ἐθνοτήτων, πρὸς εὕρισκοντο ὑπὸ τὸν ἰδικὸν των ζυγόν.

Αὐτὸ περίπου ἦτο τὸ εὐρωπαϊκὸν κλίμα, ὅταν οἱ Ἕλληνες ἐπαίρναν τὴν συγχλονιστικὴν ἀπόφασιν νὰ ἀγωνισθοῦν διὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν των.

ΑΙ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΔΙΑ ΤΟΝ ΑΓΩΝΑ

Ἡ Ἐκκλησία, οἱ διδάσκαλοι τοῦ Γένους καὶ αἱ Ἑταιρεῖαι εἶχον κραταιώσει, ὅπως εἶδομεν, τὴν ἐλπίδα τοῦ λυτρωμοῦ καὶ εἶχον ἐτοι-

μάσει ιδεολογικῶς τὸν Ἑλληνισμόν διὰ τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν. Καὶ ἡ ιδεολογικὴ αὐτὴ προπαρασκευὴ ἐφάνη ἀνωτέρα ἀπὸ τοὺς στρατοὺς τοῦ σουλτάνου.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὴν ψυχικὴν προετοιμασίαν εἶχεν ὠριμάσει τὸ Γένος διὰ τὴν Ἐπανάστασιν ἀπὸ τὰς πολλὰς ἐξεγέρσεις καὶ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ κινήματος τῶν κλεφταρματολῶν εἰς ὅλας τὰς ἀγροτικὰς περιφερείας καὶ τὰς ὄρεινὰς περιοχάς, ὅπου ἐδημιούργησεν ἀνεξάρτητον φρόνημα καὶ ἀγωνιστικὴν διάθεσιν τῶν κατοίκων. Ἔτσι ἔχει προετοιμασθῆ ἓνα δυνατόν ὄργανον μάχης, πού θὰ σφυροκοπήσῃ εἰς τὴν ξηρὰν τοὺς Τούρκους.

Ἄλλὰ καὶ ἡ συνθήκη τοῦ Κιουτσούκ Καϊναρτζῆ καὶ ὁ Ναπολεόντειος ἀποκλεισμός εἶχον συντελέσει εἰς τὴν καταπληκτικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ τῆς Ἑλλάδος⁽¹⁾.

Τὰ πληρώματα τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου εἶχον ἀποκτήσει πολεμικὴν πεῖραν εἰς τολμηρὰς ναυμαχίας μὲ τοὺς πειρατικοὺς στόλους τῶν Ἀλγερίνων καὶ τῶν Μαροκινῶν. Ὁ δραστήριος αὐτὸς στόλος ἐξησφάλισε τεράστια κέρδη ἀπὸ τὸ διακομιστικὸν ἐμπόριον καὶ ἀπὸ θαρραλέας ναυτιλιακὰς ἐπιχειρήσεις· ἐπίσης ἐβοήθησε τὰς νήσους καὶ τὰς παραθαλασσίας πόλεις νὰ ἀναπτύξουν τὸν πληθυσμὸν των καὶ νὰ ἀποκτήσουν οἰκονομικὴν δυνάμιν. Ἐξ ἄλλου διετήρησεν τὴν ἐπαφὴν τῆς δούλης μητροπόλεως μὲ τὰ ἐλεύθερα τέκνα τῆς εἰς τὰς παροικίας τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Ἔτσι καὶ εἰς τὴν θάλασσαν ἔχουν δημιουργηθῆ κατάλληλοι δυνάμεις, πού θὰ στηρίξουν ἀποτελεσματικῶς τὸ βῆρος τοῦ μεγάλου Ἀγῶνος. Καὶ ὡς ἀποκορύφωσις ὅλων αὐτῶν τῶν δυνατοτήτων ἐμφανίζονται ἀπὸ τοῦ 1810 καὶ αἱ Ἐταιρεῖαι (ἰδιαίτερως ἡ Φιλόμουσος καὶ ἡ Φιλική), διὰ νὰ συντονίσουν ὅλας τὰς ἐθνικὰς δυνάμεις, πνευματικὰς, οἰκονομικὰς, ναυτικὰς καὶ τῶν κλεφταρματολῶν εἰς τὸν κοινὸν σκοπόν.

Τοιουτοτρόπως οἱ Ἕλληνες, μολονότι δὲν εἶχον οὔτε κεντρικὴν κυβέρνησιν, οὔτε συμμάχους, οὔτε στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν μὲ πυροβολικὸν καὶ ἵππικόν, δὲν ὑπέκυψαν. Μὲ πανοπλίαν των τὴν πίστιν καὶ τὴν μεγάλην ἰδέαν ἐπολέμησαν καὶ ὀργάνωσαν τακτικοὺς στρατοὺς καὶ κεντρικὴν ἐξουσίαν καὶ ἐκέρδισαν συμμάχους καὶ τὸ πολυτιμότερον

1. Ὑπάρχει μία στατιστικὴ, πού ἔγινε εἰς τὰς παραμονὰς τῆς ἐξεγέρσεως, ἀπὸ τὸν πρόξενον τῆς Γαλλίας εἰς τὰς Πάτρας, ἡ ὁποία ἀναγράφει 600 πλοῖα ὀπλισμένα μὲ συνολικῶς 6000 κανόνια, ὅπου ὑπῆρτέουν 18.000 ναῦται.

ἀγαθόν, διὰ τὸ ὅποῖον τόσους ποταμούς αἱμάτων ἔχυσαν, τὴν ἐλευθερίαν των.

Μὲ τὰ ὀλίγα καὶ πρωτόγονα αὐτὰ μέσα, χωρὶς διπλωματικὴν συμπαράστασιν, οἱ ἀδάμαστοι μαχηταὶ τῆς Ἐπαναστάσεως ἀπεφάσισαν νὰ ἀρχίσουν τὴν μεγάλην ἐξέγερσιν. Ὅλοι των καὶ τῆς ἠπειρωτικῆς καὶ τῆς νησιωτικῆς Ἑλλάδος ἔπραξαν τὸ καθῆκον των ἐπαξίως καὶ συμφῶνως πρὸς τὸν μέγαν σκοπὸν. Ἡμεῖς οἱ ἐλεύθεροι τοὺς ὀφείλομεν μεγάλην εὐγνωμοσύνην.

Ἡ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΕἰΣ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑΝ

Ἡ κατάστασις εἰς τὴν Τουρκίαν ἡνύθει τὰ σχέδια τῶν Φιλικῶν.

Κατὰ πρῶτον οἱ συχνοὶ πόλεμοι μὲ τὴν Ρωσίαν ἠνάγκαζον τὴν Ὑψηλὴν Πύλην νὰ διατηρῇ ἰσχυρὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις εἰς τὰ βόρεια σύνορα τῆς χώρας. Ἐξ ἄλλου ἀπὸ τοῦ 1804 εἶχον ἐπαναστατήσει καὶ οἱ Σέρβοι μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Καραγιώργην καὶ διὰ τὸν ἴδιον σκοπὸν ἐκινουῦντο καὶ οἱ Βούλγαροι.

Τὸ χειρότερον ὅμως ἦτο ὅτι εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ ἡ ἴδια ἡ Τουρκία ἐκλονίσθη ἀπὸ ἓνα δυνατὸν ἐσωτερικὸν σεισμόν. Τί εἶχε συμβῆ; Ὁ προοδευτικὸς σουλτάνος Σελῆμ ὁ Γ' (1789 - 1806), διὰ νὰ σταματήσῃ τὴν παρακμὴν τῆς χώρας του, ἐπροχώρησεν εἰς σοβαρὰς μεταρρυθμίσεις. Ἰδρυσεν σώματα τακτικοῦ στρατοῦ κατὰ τὸ εὐρωπαϊκὸν σύστημα καὶ διέλυσε τοὺς γενιτσάρους. Ἐπίσης ἔκαμε ἀλλαγὰς εἰς τὴν διοίκησιν. Οἱ οὐλεμάδες ἕως καὶ οἱ γενιτσαροὶ ἐπανεστάτησαν καὶ τὸν ἐφόνευσαν. Τὸν διεδέχθη ὁ ἀνεψιὸς του Μουσταφᾶς ὁ Δ', ἀλλὰ καὶ αὐτὸς εἶχε τὸ ἴδιον τέλος. Ὁ θρόνος περιῆλθεν εἰς τὸν ἀδελφόν του Μαχμουτ τὸν Β' (1808 - 1839), ποῦ ἦτο προοδευτικὸς, ἀλλὰ συνετώτερος ἀπὸ τὸν θεῖον του Σελῆμ.

Ἡ ἀδυναμία αὐτῆ τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας εἶχε παρακινήσει μερικοὺς δυναμικοὺς πασάδες νὰ μὴ δεικνύουν ὑπακοήν. Ἀπὸ αὐτοὺς ὡς πλέον ἐπικίνδunami θεωροῦντο ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς τῆς Αἰγύπτου, ὁ Ἀχμέτ Τζαζάρ τῆς Συρίας, ὁ Πασβάνογλου τοῦ Βιδινίου καὶ ὁ Ἀλῆ πασὰς τῶν Ἰωαννίνων. Ὁ Μαχμουτ ἤθελε νὰ τοὺς περιορίσῃ, ἀλλὰ ἐδίσταζε φοβούμενος μήπως ἐνωθοῦν ἐναντίον του.

Ἡ Τουρκία ὅμως παρ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς περισπασμοὺς παρέμενε

μία ισχυρά και άχανής αυτοκρατορία ἐν σχέσει πρὸς τὴν μικρὰν γωνίαν γῆς, ποῦ ἐτόλμα νὰ ἀποτινάξῃ τὰ δεσμά της. Ἐπειτα εἶχε κεντρικὴν κυβέρνησιν καὶ στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν, ἐνῶ ἡ Ἑλλάς δὲν εἶχεν. Ἐπίσης οἱ σύμμαχοί της ἐθεώρουν ὅτι ἡ ἀκεραιότης τῆς Τουρκίας ἦτο ἀπαραίτητος διὰ τὰ συμφέροντά των.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰδικῶς ἡ Τουρκία εἶχεν τοπικὴν διοίκησιν καὶ διέθετεν ἰσχυρὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις εἰς τὰ φρούρια καὶ εἰς τὰς στρατηγικὰς θέσεις. Ἄλλωστε ἠδύνατο νὰ κινητοποιήσῃ καὶ ὅλην τὴν στρατιωτικὴν δύναμιν τῆς αυτοκρατορίας της (100.000 ἄνδρας μὲ ἵππικὸν καὶ πυροβολικὸν) καὶ στόλους μὲ πλοῖα μάχης δίκροτα καὶ τρίκροτα καὶ διέθετεν ἱκανότητα ἀντοχῆς εἰς πόλεμον μακροχρόνιον.

Δὲν ἦτο ὅμως εὐνοϊκὸν στοιχεῖον διὰ τὴν Ὀθωμανικὴν Ἀυτοκρατορίαν τὸ γεγονός ὅτι οὔτε τὰ τουρκικὰ πληρώματα εἶχον τὴν ναυτικὴν παράδοσιν καὶ πείραν τῶν Ἑλλήνων, οὔτε καὶ ὁ στρατός της — ποῦ ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἄνδρας διαφόρων ἐθνοτήτων — εἶχε τὰ ὑψηλὰ ἰδανικά, τὰ ὁποῖα ἐφλόγιζον τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν ἀκλόνητον ἀπόφασιν των ἢ νὰ ζήσουν ἐλεύθεροι ἢ νὰ ἀποθάνουν.

22 Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΚΑΙ ΤΑ ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 1824

Ὅταν ὁ Ἄλῃς ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Μαχμούτ, οἱ Φιλικοὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐκμεταλλευθοῦν τὴν εὐκαιρίαν. Συμφώνως πρὸς τὴν ἀπόφασιν ὁ Ὑψηλάντης θὰ ἔδιδε πρῶτος τὸ σύνθημα τῆς ἐξεγέρσεως εἰς τὴν Μολδαβίαν καὶ ὁ Παπαφλέσσας εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΑΣ ΗΓΕΜΟΝΙΑΣ

Ἦρχισαν τὴν ἐξέγερσιν ἀπὸ τὴν Μολδαβίαν, πρῶτον διὰ νὰ δημιουργήσουν ἀντιπερισπασμὸν εἰς τὸν σουλτάνον. Ἐπειτα, διότι οἱ ἡγεμόνες ἦσαν Φαναριῶται καὶ θὰ ὑπεστήριζον τῶν Ἀγῶνα. Τέλος, διότι ἐπίστευον ὅτι ἠδύνατο νὰ προκαλέσουν ρωσικὴν ἐπέμβασιν.

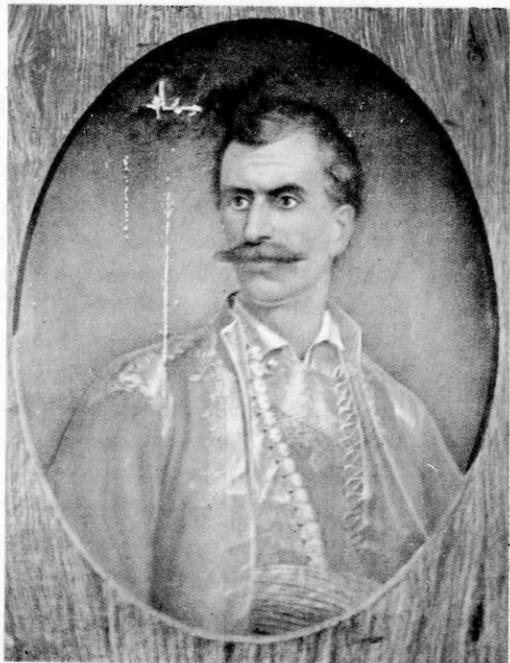
Συμφώνως πρὸς τὸ σχέδιον τοῦτο ὁ Ὑψηλάντης ἐπέρασε τὸν Προῦθον μὲ 200 ὀπαδοὺς καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ Ἰάσιον, πρωτεύουσαν τῆς Μολδαβίας (20 Φεβρ. 1821). Ἐκεῖ ὁ ἡγεμὼν Μιχ. Σοῦτσος καὶ ἡ φρου-

ρά του προσεχώρησαν εἰς τὸ κίνημα. Ἀπὸ τὸ Ἰάσιον ὁ Ὑψηλάντης ἐξέδωκε προκήρυξιν, μετὴν ὁποίαν ἐκάλει τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Βλάχους νὰ ἐξεγερθῶν καὶ νὰ εἶναι βέβαιοι ὅτι μία μεγάλη Δύναμις θὰ τοὺς βοηθήσῃ. Οἱ ἐντόπιοι ὅμως δὲν ἐκινήθησαν. Μόνον εἰς τὴν Φωξάνην 500 Ἕλληνες σπουδασταὶ ἐσπευσαν μετ' ἐνθουσιασμῶν νὰ ὀργανωθῶν εἰς τὸν Ἱερὸν Λόγον. Ἐφόρῃσαν πένθιμον στολὴν καὶ εἰς τὰ πηλήκιά των ἐσχεδίασαν ἐν κρανίον, διὰ νὰ συμβολίζῃ τὴν ἀπόφασιν των ἢ νὰ νικήσουν ἢ νὰ ἀποθάνουν.

Ὁ Ὑψηλάντης, ἀντὶ μετ' κεραινοβόλον ταχύτητα νὰ καταλάβῃ τὰς ἡγεμονίας, ἐχρονотρίβει εἰς τὴν σύνταξιν προκηρύξεων. Παρήλθον 30 ἡμέραι, ἕως ὅτου νὰ φθάσῃ εἰς τὸ Βουκουρέστιον. Ἐκεῖ ὅμως ἀπεγοητεύθη, ὅταν ἐπληροφορήθη τὰ ἐξῆς : Πρῶτον, ὅτι ὁ τσάρος τὸν διέγραψεν ἀπὸ τὸν κατάλογον τῶν ἀξιωματικῶν του καὶ ἄφηνεν ἐλευθέρων τὸν Μαχμούτ νὰ στείλῃ στρατὸν εἰς τὰς ἡγεμονίας. Δεύτερον, ὅτι ἐξηναγκάσθη ὁ Πατριάρχης ἀπὸ τὴν Πύλην νὰ στείλῃ ἀφορισμὸν καὶ δι' αὐτὸν καὶ διὰ τὸν Σοῦτσον. Τρίτον, ὅτι τρία τουρκικὰ σώματα στρατοῦ ἐβάδιζον ἐναντίον του.

Ὁ Ὑψηλάντης ἐταράχθη καὶ ἤρχισε νὰ ὑποχωρῇ πρὸς τὴν Αὐστρίαν. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως τὸν ἐπρόλαβαν εἰς τὸ Δραγατσάνι. Ἐκεῖ οἱ Ἕλληνες ἐπολέμησαν μετ' γενναιότητα, ἀλλὰ ἐνικήθησαν. Οἱ ἱερολοχίται μάλιστα, ἀφοῦ ἠγωνίσθησαν μετ' αὐτοθυσίαν, ἔπαθον πανωλεθρίαν (7 Ἰουνίου). Ὁ Ὑψηλάντης διέφυγεν εἰς τὴν Αὐστρίαν, ὅπου τὸν συνέλαβον καὶ τὸν ἔρριψαν εἰς τὰς φυλακάς.

Ὁ ὀπλαρχηγὸς Ἀθ. Καρπενησιώτης ὑπεχώρησε μετ' 400 παλληκάρια πρὸς τὸ Σκουλένιον. Ἐκεῖ ἐκτυπήθη ἀπὸ 4000 Τοῦρκους καὶ ἔπεσε



Εἰκ. 15. Ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος

μαζί με 300 παλληκάρια του. Οί άλλοι έρρίφθησαν εις τόν Προϋθον και έπέρασαν εις τήν Ρωσίαν.

Εις τήν μονήν τοῦ Σέκου (Μολδαβία) εἶχον καταφύγει οἱ ὄπλαρχηγοὶ Γεωργάκης Ὀλύμπιος καὶ Φαρμάκης. Ὁ Ὀλύμπιος με 11 ἄνδρας εἶχεν ὀχυρωθῆ εἰς τὸ κωδωνοστάσιον, ὅταν χιλιάδες Τοῦρκοι τοὺς ἐπολιόρησαν. Ἀφοῦ ἐκράτησε τοὺς Τούρκους ἀρκετὰς ἡμέρας, ἔβαλε φωτιὰ εἰς ἓνα σάκκον πυρίτιδος καὶ ἀνετινάχθη με τοὺς συντρόφους του. Ὁ Φαρμάκης — ποῦ με 250 παλληκάρια ἡμύνητο εἰς τήν μονήν — ἀφοῦ ἐπὶ 15 ἡμέρας ἀπέκρουσε τοὺς ἐχθροὺς, παρεδόθη με τήν συμφωνίαν νὰ φεισθοῦν τῆς ζωῆς των. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως τοὺς ἀπεκεφάλισαν.

Ἡ Ἐπανάστασις εἰς τήν Μολδοβλαχίαν ἀπέτυχεν, ἀλλὰ ὠφέλησε πολὺ τὸν Ἀγῶνα. Οἱ Τοῦρκοι ἐνόμισαν ὅτι ἡ ἐξέγερσις ἔγινε με ρωσικὴν ὑποκίνησιν· διὰ νὰ εἶναι λοιπὸν ἔτοιμοι νὰ ἀντιδράσουν εἰς νέαν ἀπόπειραν, ἠναγκάσθησαν νὰ κρατοῦν ἐκεῖ μεγάλας στρατιωτικὰς δυνάμεις, τὰς ὁποίας ἠδύνατο νὰ διαθέσουν, διὰ νὰ καταβάλουν τήν ἐπανάστασιν τῆς κυρίως Ἑλλάδος.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η ΕΞΕΓΕΡΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΝ ΚΑΙ ΤΑΣ ΝΗΣΟΥΣ

Ὁ πρῶτος σπινθὴρ τῆς ἐπαναστάσεως ἔλαμψεν εἰς τήν Πελοπόννησον. Πρῶτον, διότι οἱ Τοῦρκοι ἐδῶ ἦσαν ὀλίγοι καὶ οἱ Ἕλληνες πολλοὶ καὶ με δοκιμασμένους ἀρχηγούς (τὸν Παπαφλέσσαν, τὸν Πετρόμπετην, τὸν Κολοκοτρῶνην, τὸν Νικηταρᾶν κ. ἄ.). Ἐπειτα, διότι ἡ γεωγραφικὴ θέσις τῆς χώρας ἐδυσκόλευε τὴν εἰσβολὴν τουρκικῶν στρατευμάτων. Τέλος, διότι ὁ πασᾶς τῆς Χουρσίτ με τὰς καλυτέρας στρατιωτικὰς του δυνάμεις ἐπολεμοῦσε τὸν Ἀλῆν εἰς τὰ Ἰωάννινα.

Οὕτως, ἐνῶ ἡ Πελοπόννησος ἀπηλλάγη ἀπὸ τὰς τουρκικὰς δυνάμεις, συνέβησαν δύο γεγονότα, ποῦ ἐθέρμαναν τὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐπέσπευσαν τὴν ἐκρηξίν τῆς Ἐπανάστασεως.

Τὸ πρῶτον εἶναι ὅτι κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1820 ἀπεβιβάσθη ἐκεῖ ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ Ὑψηλάντη Παπαφλέσσας, ὁ ὁποῖος με τὰς ὑποσχέσεις του ἐφλόγισε τὴν φαντασίαν τῶν Πελοποννησίων, ὥστε νὰ πιστεύσουν ὅτι ἔφθασε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, διὰ νὰ ἐλευθερωθοῦν.

Τὸ δεῦτερον γεγονός εἶναι ὅτι εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 1821 ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Μάνην ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρῶνης.

Πρώτος ὁ ὄπλαρχηγὸς Νικόλαος Σολιώτης ἐκτύπησε, περὶ τὰ μέσα Μαρτίου, Τούρκους εἰσπράκτορας τοῦ χαρατοῦ εἰς τὴν περιφέρειαν τῶν Καλαβρῶτων.

Ἡ σπουδαιότερα ὅμως ἐνέργεια ἐξεδηλώθη ἐναντίον τῆς Καλαμάτας. Εἰς τὰς 22 Μαρτίου ὁ Πετρόμπεης, ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Παπαφλέσσας καὶ ὁ Γιατράκος, ἐπολιόρκησαν τὴν Καλαμάταν καὶ τὴν ἄλλην ἡμέραν τὴν ἐκυρίευσαν.

Ἄλλὰ εἰς τὰς 21 τοῦ Μαρτίου ὁ Ἰωάν. Παπαδιαμαντόπουλος καὶ οἱ ὄπλαρχηγοὶ τῆς Ἀχαΐας, πού ἐκρατοῦσαν μίαν κόκκινην σημαίαν μὲ μαῦρον σταυρὸν εἰς τὸ μέσον, εἰσῆλθον εἰς τὰς Πάτρας καὶ ἐκλείσαν τοὺς Τούρκους εἰς τὸ φρούριον. Τὴν ἐπομένην ἔφθασεν ἀπὸ τὰ Καλάβρυτα καὶ ὁ ἐπίσκοπος Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός, πού μὲ τοὺς Ζαΐμηδες καὶ τὸν Λόντον πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἶχε ὑψώσει τὸ Λάβαρον εἰς τὴν Ἀγίαν Λαύραν. Καὶ ἐδῶ ὑψωσε καὶ πάλιν τὴν σημαίαν εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ ὥρκισε τοὺς προκρίτους καὶ τοὺς ὄπλαρχ-

Εἰκ. 16. Ὁ Χάρτης τῆς Ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Πελοπόννησον





Εικ. 17. Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ἐγεννήθη τὸ 1770 εἰς τὸ χωριὸν Ραμβοῦνι τῆς Μεσσηνίας, ὅπου εἶχε καταφύγει ἡ μητέρα του ἐξ Ἀρκαδίας. Εἶχε πατέρα τὸν ὀνομαστὸν ὄπλαρχηγὸν Κωνστ. Κολοκοτρώνην. Εἰς ἡλικίαν 16 ἐτῶν ἤρχισε νὰ ἀγωνίζεται εἰς τὰ βουνὰ τοῦ Μοριά ὡς ἀρχηγὸς μικρᾶς ὀμάδος κλεφτῶν. Ἐδρασε καὶ εἰς τὴν θάλασσαν μετὰ τὸν Σταθῶν ὡς ἀρχηγὸς μοίρας καταδρομικῶν. Ἀφοῦ ἐπὶ 20 χρόνια ἐπολέμησε τὸν τύραννον εἰς τὴν στεριάαν καὶ τὴν θάλασσαν, καταδιωγμένος ἔφθασε τὸ 1806 εἰς τὴν Ζάκυνθον. Ἐκεῖ εἰσῆλθεν εἰς τὰς τάξεις τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ καὶ ἔφθασε μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ταγματάρχου. Εἶχεν ἐπιβλητικὴν φυσιογνωμίαν, φωνὴν βροντώδη καὶ ὅλα τὰ χρίσματα τοῦ πολεμάρχου.

χηγούς τῆς Ἀχαΐας ἡ σημαία ἔφερε τὸν σταυρὸν καὶ τὸ σύνθημα τοῦ Ἀγῶνος («Ἐλευθερία ἢ θάνατος»). Εἰς ἀνάμνησιν τοῦ γεγονότος αὐτοῦ ἡ 25ῃ Μαρτίου καθιερώθη νὰ ἐορτάζεται ὡς ἐθνικὴ ἐπέτειος.

Ἡ ἐξέγερσις τῶν νήσων ἦτο μεγίστης σπουδαιότητος διὰ τὸν Ἀγῶνα, διότι οἱ στόλοι των θὰ ἠμπόδιζον τὰς θαλασσίας μεταφορὰς τῶν Τούρκων καὶ θὰ ἐβόηθουν τοὺς Ἕλληνας εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις των ἐναντίον τῶν παραλίων φρουρίων. Ἐπίσης θὰ παρέλυον τὰς κινήσεις τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου καὶ θὰ ἄφηναν ἀνοιχτὴν τὴν θάλασσαν διὰ τὰς ἐπικοινωνίας τῶν ἐπαναστατῶν.

Πρῶτοι ἀπὸ τοὺς νησιώτας ἐπανεστάτησαν οἱ Σπετειῶται (26 Μαρτίου). Μετὰ 53 πλοῖα, ἐπικεφαλῆς τῶν ὁποίων ἦτο ἡ Μπουμπουλίνα, ἔκλεισαν ἀπὸ τὴν θάλασσαν τὸ πολιορκούμενον φρούριον τοῦ Ναυπλίου.

Εἰς τὰς 12 Ἀπριλίου ὕψωσαν τὸ Λάβαρον τῆς Ἐλευθερίας τὰ Ψαρὰ καὶ μετὰ τὰ καταδρομικά των ἀπέκοψαν τὰς μεταφορὰς τῶν Τούρκων ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ τὴν Θράκην.

Περὶ τὰ τέλη Ἀπριλίου μετέσχε καὶ ἡ Ὑδρα μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν πλοίαρχον Οἰκονόμου, ἐνῶ οἱ πρόκριτοι ἦσαν διαστακτικοί. Κατόπιν τὸ κίνημα ἐξηπλώθη εἰς τὰς Κυκλάδας, τὴν Σάμον καὶ τὴν Κάσον.

Ἡ Κρήτη ἐξηγέρθη τὸν Ἰούνιον καὶ ἐγραψεν ὠραίας σελίδας, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐξέγερσιν αὐτὴν θὰ ὀμιλήσωμεν κατωτέρω.

Ἡ Κύπρος δὲν ἐπρόφθασε νὰ κινηθῆ, διότι οἱ Τοῦρκοι ἐξαπέλυσαν τοὺς τουρκικοὺς ὄγκλους εἰς σφαγὰς καὶ διαρπαγὰς. Τότε ἐμαρτύρησε καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανὸς καὶ 70 ἄλλοι ἐπίσκοποι καὶ πρόκριτοι (9 - 12 Ἰουλίου).

Ἡ Ἐπτάνησος ἐβοήθησε τὸν ἀγῶνα μὲ τὴν ἀποστολὴν ἐθελοντῶν καὶ ἐφοδίων.

Ἡ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΤΕΡΕΑΝ, ΘΕΣΣΑΛΙΑΝ ΚΑΙ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΝ

Εἰκ. 18. Ἡ Μπουμπουλίνα

Ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον αἱ φλόγες τῆς Ἐπαναστάσεως ἠπλώθησαν εἰς τὴν Στερεάν. Ὁ ἀρματολὸς Πανουργιάς ἐξέσήκωσε τὰ Σάλωνα (Ἀμφισσαν) καὶ ὁ Γιάννης Γκούρας τὸ Γαλαξίδι. Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος τὴν Λεβάρειαν καὶ τὴν Βοιωτίαν. Νοτιώτερον οἱ ἀγρόται τῆς Ἀττικῆς μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Χατζημελέτην Βασίλειον ἠλευθέρωσαν τὰς Ἀθήνας καὶ ἐπολιόρκησαν τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Ἀκρόπολιν.

Τὴν ἰδίαν ἐποχὴν Ὑδραϊκὰ πλοῖα ἐξήγειραν τοὺς Εὐβοεῖς, οἱ ὁποῖοι ἐπολιόρκησαν τοὺς Τούρκους εἰς τὰ φρούρια τῆς Χαλκίδος καὶ τῆς Καρύστου.

Ἡ Δυτικὴ Στερεὰ ἀνέλαβε δρᾶσιν εἰς τὰ τέλη Μαΐου. Ἡ ἀπειλὴ τοῦ



Χουρσίτ, πού ὀλίγον βορειότερα ἀντεπολέμει τὸν Ἄλῃν, συνεκράτει τοὺς Αἰτωλοκακρναῖνας. Ὅταν ὅμως παρουσιάσθη ὁ ἑλληνικὸς στόλος, ὁ ἀρματολὸς τοῦ Ζυγοῦ Δημ. Μακροῆς ἐκινήθη καὶ σύντομα ἠλευθέρωσε τὸ Μεσολόγγι, τὸ Αἰτωλικὸν καὶ τὸ Ἀγρίνιον. Κατόπιν ἐπίασε τὰς διαβάσεις τοῦ Μακρυνόρους, ὥστε, ὅταν ὁ Χουρσίτ ἔστειλε στρατὸν ἐναντίον τῆς Αἰτωλοκακρνανίας, δὲν ἠδυνήθη νὰ περάσῃ.

Τὰ χωρία τοῦ Πηλίου ἐξηγέρθησαν εἰς τὰς 7 Μαΐου ἀπὸ τὸν λαμπρὸν διδάσκαλον τοῦ Γένους Ἀνθιμον Γαζῆν καὶ τὸν ὄπλαρχηγὸν Μπασδέκην. Ὁ πασὰς ὅμως τῆς Λαρίσης Μαχμούτ (Δράμαλης) ἔδρασε μὲ ταχύτητα καὶ διεσχόρπισε τοὺς ἐπαναστάτας, πού ἐπολιοῦρουν τὸν Βόλον καὶ τὸ Βελεστῖνον. Μόνον τὸ Τρίκερι ἔμεινεν ἀδούλωτον.

Εἰς τὰς 9 Μαΐου ἐξηγέρθη ἡ Χαλκιδικὴ καὶ τὸ Ἅγιον Ὄρος μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Σερραῖον ἔμπορον Ἐμμ. Παπᾶν. Ἐδῶ κατ' ἀρχὰς οἱ Ἕλληγες ἐσημείωσαν ἐπιτυχίας καὶ ἔφθασαν πλησίον τῆς Θεσ/νίκης καὶ

τῶν Σερρῶν. Ὅταν ὅμως ὁ Μαχμούτ ἔστειλεν ἐναντίον των τὸν αἰμοχαρῆ Πασᾶν Ἀβδούλ Ἀμποῦδ, ἡ Χαλκιδικὴ ὑπετάχθη καὶ μόνον τὸ ὄχυρόν τῆς Κασσάνδρας ἐκράτησεν μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου, διότι ὁ ἑλληνικὸς στόλος τὸ ἀνεφοδίαζεν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ἐκυρίευσεν ὁ Ἀβδούλ, ὁ ὁποῖος ἐπειτα ἀπὸ τὴν νίκην του ἔσφαζεν ἑκατοντάδας Ἑλλήνων καὶ ἔκκυσε τὸν Πολύγυρον, τὴν Γαλάτισταν καὶ τὰ Βασιλικά.

Εἰκ. 19. Ὁ Κυπριανὸς



Γ' Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΙΣ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΞΕΓΕΡΣΙΝ

Ὅταν ἔγινε γνωστὴ εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλῃν ἡ ἐξέγερσις, ὁ Μαχμούτ, λέγουσι, ὅτι ἐξεμάνη. Ἐνόμισεν ὅτι ὅλος ὁ Ἑλληνισμὸς εἶχε συνωμοτήσῃ νὰ τὸν ἀνατρέψῃ καὶ ὅτι ἐκινδύνευεν ἡ τουρκικὴ ἐθνότης καὶ ἡ

Εἰκ. 20. Ὁ Γρηγόριος ὁ Ε' ἐγεννήθη εἰς τὴν Δημητσάναν. Ἐσπούδαsen εἰς τὰς Ἀθήνας, Σμύρνην καὶ εἰς τὴν «Πατριάδα» σχολήν. Εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἀνῆλθεν τὸ 1798. Διὰ τὴν ἐθνικὴν του δράσιν ἐξωρίσθη δύο φορές εἰς τὸ "Άγιον" Ὅρος. Ἡ πατρις, διὰ τὴν τιμὴν τὸν ἐθνομάρτυρά της, τοῦ ἔστηsen ἀνδριάντα εἰς τὰ προπύλαια τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.



μουσουλμανικὴ θρησκεία. Δι' αὐτὸ εἰς τὴν ἐξέγερσιν τῶν Ἑλλήνων ἀπήντησε μὲ τὴν καλλιέργειαν φυλετικοῦ μίσους καὶ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ εἰς τὰς ψυχὰς τοῦ τουρκοῦ λαοῦ. Ὄταν λοιπὸν τὸ ἐπέτυχεν, ἐπροχώρησεν εἰς σκηνοθετημένας τρομοκρατικὰς ἐκδηλώσεις ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων.

Μὲ ὠρισμένον σύνθημα οἱ τουρκοὶ ὄγλοι τῆς Κων/πόλεως ὤρμησαν μὲ λύσσαν εἰς τὴν σφαγὴν καὶ τὴν λεηλασίαν. Πρῶτοι στόχοι των ὑπῆρξαν οἱ ἀρχιερεῖς, οἱ λόγιοι καὶ οἱ ἐμπορευόμενοι. Ἐπειτα ἀπὸ ὀλίγας ἡμέρας ὅμοιαι ἀγριότητες ἐγίνοντο εἰς τὴν Σμύρνην, τὰς Κυδωνίας, τὴν Ἀδριανούπολιν, Κρήτην, Κύπρον κλ. Τὰ θύματα τῶν σφαγῶν αὐτῶν δὲν ἀριθμοῦνται.

Ἀποκορύφωσιν ὅμως τῆς τρομοκρατίας ἀποτελεῖ ὁ ἀπαγχονισμὸς τοῦ γέροντος πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε', κατὰ τὸν ἑορτασμὸν τοῦ Πάσχα (10 Ἀπριλίου). Μετὰ τὴν λειτουργίαν τὸν ἐκρέμασαν ἀπὸ τὴν μεσαιάν Πύλην τοῦ ναοῦ τοῦ Πατριαρχείου. Τὸ λείψανόν του ἔμεινε κρεμασμένον ἐπὶ 3 ἡμέρας· ἔπειτα παρεδόθη εἰς τὰ ἔξαλλα πλήθη, τὰ ὁποῖα τὸ ἔσυραν εἰς τοὺς δρόμους καὶ τὸ ἔρριψαν εἰς τὸν Βόσπορον. Μετὰ τριήμερον ὁ Ἕλλην πλοίαρχος Σκλάβος τὸ περισυνέλεξε καὶ τὸ ἔφερεν εἰς Ὀδησσόν, ὅπου ἐτάφη μὲ τιμὰς.

Αἱ σφαγαὶ ὅμως καὶ αἱ ἄλλαι βιαιοπραγαίαι τῶν Τούρκων, ἀντὶ τὴν ἀποπτόησιν τοὺς Ἕλληνας, τοὺς ἐξηγρίωσαν. Μὲ αὐτὰς εἶδον καθαρὰ ὅτι

ὁ πόλεμος ἦτο διὰ νὰ διασωθῇ ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ ἡ Ὁρθοδοξία ἀπὸ τὸν τέλειον ἀφανισμὸν. Ἦτο πόλεμος ὄχι διὰ συμφέροντα ὕλικά, ἀλλὰ πόλεμος «ὕπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος».

II. ΤΑ ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΠΟΛΕΜΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 1824

A' ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΕΤΟΥΣ (1821)

ΤΑ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΝ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΡΙΠΟΛΕΩΣ - ΜΑΧΗ ΒΑΛΤΕΤΣΙΟΥ

Ἐπειτα ἀπὸ τὰς ἐπιτυχίας των εἰς τὰς Πάτρας καὶ τὴν Καλαμάταν οἱ ἐπαναστάται ἤρχισαν νὰ πολιορκοῦν τὰ φρούρια, ὅπου εἶχον κλεισθῇ οἱ Τοῦρκοι. Αἱ ἐνέργειαι των ὅμως ἦσαν σπασμωδικαί, διότι οὔτε πειθαρχίαν εἶχον οὔτε ἐνότητα. Τότε ὁ Κολοκοτρώνης συνέστησε, ὁ μὲν Πετρόμπεης νὰ ὀρισθῇ ἀρχιστράτηγος, ὥστε νὰ λείψῃ ἡ ἀναρχία, ὁ ἴδιος δὲ νὰ προσπαθῆσῃ νὰ κυριεύσῃ τὴν Τριπολιτσάν. «Χωρὶς τὴν Τρίπολιν ἔλεγε, εἶναι ἀδύνατον νὰ στερεωθῇ τὸ κίνημα εἰς τὸν Μοριάν». Καὶ εἶχε δίκαιον, διότι ἡ πόλις ἦτο πρωτεύουσα καὶ σπουδαῖος συγκοινωνιακὸς κόμβος.



Εἰκ. 21. Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ὑπῆρξεν ἀπὸ τοὺς πλέον συμπαθεῖς ἥρωας τοῦ 1821. Τὸ παρουσιαστικόν του δὲν ἦτο ἐπιβλητικόν, διότι ἦτο ἰσχνὸς καὶ εἶχε φωνὴν ἀσθενικήν. Εἰς τὸ καχεκτικόν του ὅμως σῶμα ἐκατοικοῦσε γενναία ψυχὴ. Πρῶτος ὤρμα εἰς τὴν μάχην καὶ ἀπεχώρει τελευταῖος. Ἐμίσει τὰς ραδιουργίας καὶ ἐπροτιμοῦσε νὰ ὑποχωρῇ παρά νὰ καταφεύγῃ εἰς ταπεινά ἔργα. Ἦτο πολὺ φιλόπατρις καὶ περιφρονοῦσε τὸ χρῆμα.

Εικ. 22. 'Ο 'Αθανάσιος Διάκος ἐγεννήθη τὸ 1788 εἰς τὴν Μουσουνίτσαν τῆς Παρνασσίδος. Ἦτο ἀνὴρ ὠραῖος, τίμιος καὶ ρωμαλέος. Ὀνομάσθη Διάκος, διότι εἶχε χειροτονηθῆ διάκος. Ἐπειδὴ ἐφρόνευσεν ἓνα Τοῦρκον ἀποσπασματάρχην, ἄφησε τὰ ράσα καὶ ἔγινε κλέφτης. Κατόπιν ἤλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ 'Αλῆ, ὅπου ἔγινε πρωτοπαλλήκαρον τοῦ 'Οδυσσεῶς Ἄνδρουτσου.



Ἐσχεδιάζε, ἐπειδὴ δὲν εἶχε κανόνια, νὰ πολιορκήσῃ ἐπιμόνωσ τὴν πόλιν, διὰ νὰ ἀποκόψῃ τὸν ἀνεφοδιασμὸν τῶν πολιορκουμένων καὶ νὰ τοὺς ἀναγκάσῃ νὰ παραδοθοῦν. Ἐνεθάρρυνε λοιπὸν τὰ σώματα τῶν Μανιατῶν, τῆς Μεσσηνίας καὶ τοῦ Μαινάλου καὶ κατόπιν κατέλαβε ὅλα τὰ γύρω ἀπὸ τὴν Τρίπολιν ὑψώματα (ἀπὸ τὸ Ἄστρος ἕως τοὺς Μύλους).

Ὅταν ὁ πολιορκητικὸς κλοιὸς συνεπληρώθη, οἱ Τοῦρκοι ἀνησύχησαν τόσον, ὥστε ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν Χουρσίτ νὰ τοὺς στείλῃ ἀμέσως ἐνισχύσεις. Πραγματικῶς ἐκεῖνος τοὺς ἔστειλε 3500 Τουρκαλβανούς με ἀρχηγὸν τὸν ἐμπειροπόλεμον Μουσταφάμπεην. Αὐτός, ἀφοῦ ἐπέρασε ἀπὸ τὸ Ἀντίρριον εἰς τὸ Ρίον, ἔλυσε τὴν πολιορκίαν τοῦ φρουρίου τῶν Πατρῶν καὶ τοῦ Ἀχοκοκορῖθου καὶ τὴν 1ην Μαΐου εἰσῆλθεν εἰς τὴν Τρίπολιν.

Οἱ Ἕλληνες ἐταράχθησαν. Ὁ Μουσταφάμπεης τὸ ἐπληροφόρηθη καὶ ἀπεφάσισε νὰ τοὺς διαλύσῃ. Ἐπετέθη λοιπὸν με 5000 ἄνδρας εἰς τὸ Βαλιέτσι, πού τὸ κατεῖχον οἱ Μανιαῖται, ἔχοντες ἀρχηγούς τὸν Ἡλίαν καὶ Κυριακούλην Μαυρομιχάλην. Οἱ Ἕλληνες ὀχυρωμένοι τοὺς ὑπεδέχθησαν με εὖστοχα πυρά. Ἡ μάχη διήρκεσε δύο ἡμέρας καὶ οἱ Τοῦρκοι, ἀφοῦ ἄφησαν δύο κανόνια, 300 νεκροὺς καὶ διπλασίους τραυματίας, ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Τρίπολιν.

Ἡ νίκη τοῦ Βαλτετσίου διεδραμάτισεν ἀποφασιστικὸν ρόλον εἰς

τὴν πορείαν τῆς Ἐπαναστάσεως : πρῶτον, διότι ἐκλόνισε τὸ ἠθικὸν τῆς τουρκικῆς φρουρᾶς τῆς Τριπόλεως καὶ δεύτερον, διότι ἐδίδαξε τοὺς Ἕλληνας ὅτι μὲ τὴν τήρησιν τῆς πειθαρχίας δύνανται νὰ νικοῦν.

Εἰς τὰς 19 Ἰουνίου ἔφθασεν εἰς τὰ Βέροιανα—ὅπου τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων—ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ὡς πληρεξούσιος τοῦ «Γενικοῦ Ἐφόρου» τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας καὶ κατέβαλε προσπάθειαν διὰ νὰ ἐπιβληθῇ ἡ τάξις καὶ πειθαρχία εἰς τὰ ἄτακτα σώματα τοῦ Μοριά.

ΑΦΙΞΙΣ ΔΗΜ. ΥΨΗΛΑΝΤΟΥ - ΠΤΩΣΙΣ ΤΗΣ ΤΡΙΠΟΛΕΩΣ

Ἐν συνεχείᾳ (Ἰούλιος - Αὐγούστος) παρεδόθησαν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὰ ἰσχυρὰ φρούρια τῆς Μονεμβασίας καὶ, κατόπιν ἐφόδου, τοῦ Νεοκάστρου (Πύλου). Ἐτσι βαθμηδὸν ὁ πολιορκητικὸς κλοιὸς τῶν δυνάμεων

Εἰκ. 23. Χάρτης τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Στερεάν



του «Γέρου» ἐγίνετο περισσότερο ασφυκτικός και μάλιστα από τότε που ἐκυριεύθη ἡ στρατηγική γραμμὴ *Τρικώρφων - Δολιανῶν*, (ὅπου ἐθαυματούργησεν ὁ ἀνδρῆϊος *Νικηταράς*, ὁ ὁποῖος ἔκτοτε ἐπωνομάσθη Τουρκοφάγος). Ὅταν δὲ χάρις εἰς τὴν ὑπομονὴν καὶ τὸ θάρρος των οἱ πολιορκηταὶ ἔσκαψαν χαρακώματα καὶ γύρω ἀπὸ τὴν πόλιν, (διὰ νὰ μὴ τοὺς ἀνατρέπη τὸ ἵππικόν), ὁ ἀποκλεισμός τῆς Τριπόλεως ἐγένεν ὀλοκληρωτικός. Τέλος εἰς τὰς 23 Σ/βρίου 1821 οἱ πολιορκούμενοι παρεδόθησαν εἰς τοὺς Ἕλληνας μὲ ὕρου. Οἱ Ἕλληνες, πού τόσον ἐδεινοπάθησαν, δὲν τοὺς ἐτήρησαν καὶ ἔκαμαν βιαιοπραγίας.

Μὲ τὴν ἄλωσιν τοῦ Ναβαρίνου καὶ μὲ τὴν παράδοσιν τῆς Μονεμβασίας καὶ τῆς Τριπόλεως ἐστερεώθη ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν νότιον καὶ κεντρικὴν Πελοπόννησον. Ἐπίσης περιῆλθον εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων ἀρχηγῶν ἀρκετὰ ἐφόδια, διὰ νὰ ὀπλίσουν τοὺς ἀόπλους στρατιώτας των.

ΤΑ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ Η ΜΑΧΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΛΑΜΑΝΑΝ - ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΔΙΑΚΟΥ

Ἐπειδὴ μὲ τὴν ἐξέγερσιν τῆς Βουδουνίστας ἀπὸ τὸν Δουβουνιώτην καὶ τῆς Ὑπάτης ἀπὸ τοὺς *Κοντογιανναίους* ἐκινδύνευε νὰ καταληφθῇ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας καὶ τὸ *Ζητούμι* (Λαμία) καὶ ν' ἀποκοποῦν αἱ συγκοινωνίαι τῶν Τούρκων εἰς τὴν Α. Στερεάν, ὁ Χουρσίτ ἀπεφάσισε νὰ κτυπήσῃ τοὺς ἐπαναστάτας.

Διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν ὁ Ὁμέρ Βρωῶνης καὶ ὁ Κιοσσὲ Μεχμέτ συνεχέντρωσαν 9000 ἄνδρας εἰς τὴν Λαμίαν. Τότε ὁ Πανουργιάς, ὁ Δουβουνιώτης καὶ ὁ Διάκος ἠθέλησαν νὰ τοὺς κλείσουν τὰς διαβάσεις τῆς Οἴτης. Οἱ δύο πρῶτοι, ἀφοῦ ἐπολέμησαν ἥρωικῶς ὑπεχώρησαν εἰς τὰς ὑψορεῖας τῆς Οἴτης. Ὁ Διάκος ὅμως, πού ὑπερήσπιζε τὴν γέφυραν τῆς Ἀλαμάνας (Σπερχεῖου), ἔμεινεν εἰς τὴν θέσιν του μὲ 40 παλληκάρια. Ἐκεῖ οἱ σύντροφοι τοῦ Διακού ἐφονεύθησαν ὅλοι μαχόμενοι ὡς λέοντες μέχρι τελευταίας πνοῆς, μεταξὺ δὲ αὐτῶν καὶ ὁ ἐπίσκοπος Σαλῶνων Ἡσαΐας καὶ ὁ ἀδελφός του Παπαγιάννης, πού ἐπολέμησαν ὡς ἀπλοὶ στρατιῶται τοῦ Διακού. Ὁ Διάκος συνελήφθη πληγωμένος. Οἱ δύο πασάδες, ἀφοῦ ἐθαύμασαν τὴν ωραιότητα καὶ τὴν ἀνδρείαν του, τοῦ ἐζήτησαν νὰ ἀλλάξῃ τὴν πίστιν του καὶ τοῦ ὑπεσχέθησαν ἀξιώματα. Εἰς τὰς ἀτιμωτικὰς ὅμως προτάσεις ὁ Διάκος ἀπήντησε :

Ἦατε κ' ἐσεῖς κ' ἡ πίστις σας, Μουρτᾶτες, νὰ χαθῆτε.

Ἐγὼ Γραικὸς γεννήθηκα, Γραικὸς θέλ' ἀποθάνω.

Τότε οί πασάδες διέταξαν νά τόν σουβλίσουν (29 'Απριλίου 1821). Λέγουν ὅτι τόσον ἥρεμος ἦτο ὁ ἐθνικός ἥρωας κατὰ τήν ὥραν τοῦ μαρτυρίου του, ὥστε οὔτε ἀναστεναγμῶς ἐξέφυγεν ἀπό τὰ χεῖλή του.

Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΓΡΑΒΙΑΣ. Ο ΟΔΥΣΣΕΥΣ ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΣ

Δέκα ἐξ ἡμέρας ἀργότερον ὁ 'Οδυσσεύς 'Ανδρουτσοσ ἐπεχείρησε νά ἐμποδίση τοὺς Τούρκους νά προχωρήσουν πρὸς τὰ Σάλωνα. Ἐπίασε λοιπὸν μὲ 118 διαλεκτὰ παλληκάρια τὸ Χάνι (πανδοχεῖον) τῆς Γραβιάς, τὸ ὁποῖον δεσπόζει τοῦ στενοῦ πού φέρει εἰς τὰ Σάλωνα. Ἀφοῦ ἐφραξαν τὰς θύρας καὶ τὰ παράθυρα, ἤνοιξαν εἰς τοὺς τοίχους πολεμίστρας. "Ὅταν εἰς τὰς 8 Μαΐου ἐφθασαν αἱ προφυλακαὶ τῶν Τούρκων, τοὺς ὑπεδέχθησαν μὲ εὐστόχους βολὰς. Οὐδεὶς πυροβολισμὸς ἐξέφευγε τοῦ στόχου του. Πολλὰς ἐφόδους ἔκαμαν οἱ Τούρκοι, ἀλλὰ ματαίως. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς νυκτὸς ἔστειλαν νά φέρουν πυροβόλα ἀπὸ τὴν Λαμίαν, διὰ νά κρημνίσουν τὸ χάνι. Οἱ Ἕλληνες ὅμως ἔκαμαν ἐξοδὸν μέσα ἀπὸ τὰς τάξεις τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἐσώθησαν, ἀφοῦ ἔχασαν μόνον δύο συντρόφους.

Ὁ 'Οδυσσεύς 'Ανδρουτσοσ⁽¹⁾ ἦτο υἱὸς τοῦ ἀρχατολοῦ 'Ανδρουτσοσ, πού ἐπολέμησε μαζί μὲ τὸν Κατσώνην. Νέος ὑπῆρέτησε τὸν Ἄλῆν, ὁ ὁποῖος τὸν ἐτοποθέτησε γενικὸν ἀρχατολὸν τῆς Δωριδος καὶ Φωκίδος. Εἶχε πείρην τοῦ πολέμου καὶ τὴν ἱκανότητα νά ἐπιβάλλεται εἰς τοὺς κλέφτες.

Η ΜΑΧΗ ΤΩΝ ΒΡΥΣΑΚΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΒΑΣΙΛΙΚΩΝ

Τὸ ἀνδραγάθημα τοῦ 'Οδυσσεῶσ ἠμπόδισε τὸν Βρυώνην νά προχωρήσῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον, πρὶν καταπνίξῃ τὴν ἐξέγερσιν εἰς τὴν Στερεάν. Ἀφοῦ ἐκυρίευσε τὴν Λεβιάδειαν καὶ τὰς Θήβας, ἐπετέθη ἐναντίον τῆς Εὐβοίας. Ἐπειδὴ ὅμως ἐνίκηθη ὀλίγον ἐξω τῆς Χαλκίδος εἰς τὴν θέσιν Βρυσάκια (15 'Ιουλίου) ἀπὸ τοὺς Εὐβοεῖς ἐπαναστάτας μὲ ἀρχηγὸν τὸν Ἄγγελῆ Γοβρίναν, ἄφησε τὴν Εὐβοικὴν καὶ εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀττικὴν. Ἐδῶ ἐκυρίευσε τὰς Ἀθήνας καὶ διέλυσε τοὺς πολιορκητὰς τῆς Ἀκροπόλεωσ.

Ἄλλὰ δὲν ἐτόλμησε νά εἰσβάλῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ νά λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπολιτσᾶσ. Ἐπερίμενε ἐπικουρίας, τὰς ὁποίας θὰ τοῦ ἔστειλεν ὁ Χουρσίτ μὲ τὸν Μπραχίμ πασάν. Ἄλλὰ οἱ Γκούρασ; Πα-

1. Ἐγεννήθη εἰς Πρέβεζαν, ὅπου σώζεται μέχρι σήμερον ἡ οἰκία τῆσ μητρὸσ του.

βουργιᾶς καὶ Δουβουινιώτης τὸν ἐνίκησαν εἰς τὰ Βασιλικὰ τῆς Λαμίας (20 Αὐγούστου).

Αἱ μάχαι τῆς Γραβιάς, τῶν Βρυσακίων καὶ τῶν Βασιλικῶν εἶχον ἀποφασιστικὴν ἐπίδρασιν εἰς τὴν πορείαν τοῦ ἀγῶνος ὄχι μόνον εἰς τὴν Στερεὰν ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Οἱ τρεῖς πασάδες, ἐπειδὴ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ συντρίψουν τὰ ἐπαναστατικὰ σώματα τῆς Α. Στερεᾶς, ἐπέστρεψαν εἰς τὰ Ἰωάννινα. Ἔτσι, ὀλίγας ἡμέρας ἀργότερα ἢ Τριπολιτσά, ἀβοήθητος, ἔπεσεν εἰς τὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων.

ΤΑ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΘΑΛΑΣΣΑΝ

Μεγάλας ἐπιτυχίας ἐσημείωσε κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ Ἀγῶνος καὶ ὁ ἑλληνικὸς στόλος. Ἀπὸ τὰ μέσα Μαΐου μὲ ναύαρχον τὸν Ὑδραῖον Ἰάκωβον Τομπάζην ἐπλευσε πρὸς τὸ Αἰγαῖον καὶ ἠμπόδισε τὸν ἐχθρικὸν νὰ ἐπιτεθῆ ἐναντίον τῆς Σάμου καὶ τῶν Ψαρῶν. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ τὸν ἀπέκλεισεν εἰς τὸν Ἑλλάσποντον.

Τὸ λαμπρότερον ὅμως κατόρθωμά του ἐπέτυχεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἐρεσσοῦ τῆς Λέσβου. Ἐκεῖ εἶχε καταφύγει μία τουρκικὴ φρεγάδα τῶν 48 κανονιῶν. Οἱ κυβερνήται τῶν ἑλληνικῶν πλοίων, ἐπειδὴ δὲν ἠδύνατο νὰ τὴν βυθίσουν μὲ τὰ μικρὰ κανόνια των, ἀπεφάσισαν νὰ τὴν πυρπολήσουν. Πραγματικῶς τὴν 27ην Μαΐου ὁ Ψαριανὸς πυρπολιτῆς Παπανικολῆς τὴν ἐπλησίασε καὶ συνέδεσε τὸ πυρπολικόν του⁽¹⁾ κάτω ἀπὸ τὸ «μπαστούνι» τῆς. Κατόπιν ἤναψε τὸ φτιλί, ἐπήδησεν εἰς τὴν βοηθητικὴν λέμβον καὶ ἀπεμακρύνθη κωπηλατῶν μὲ ὄλην του τὴν δύναμιν. Τὸ πυρπολικὸν ἀνεφλέγη ἀμέσως καὶ μετέδωσε τὸ πῦρ καὶ εἰς τὴν φρεγάταν, ἡ ὁποία ὡς πυροτέχνημα ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα μὲ ἀποτέλεσμα 400 Μουσαλμάνοι νὰ εὔρουν οἰκτρὸν θάνατον.

Ἡ ἐπιτυχὴς αὕτη πυρπόλησις εἶχε θλιβεράς συνεπειάς διὰ τοὺς Ἑλληνας τῆς Λέσβου, τῶν Κυθουριῶν κλ. Οἱ Τοῦρκοι ἐπεζήτησαν νὰ

1. Τὸ πυρπολικόν (μπουρλότο) ἦτο πολεμικὸν ὄπλον τοῦ ναυτικοῦ, γνωστὸν ἀπὸ παλαιότερους χρόνους. Πρῶτοι τὸ ἐχρησιμοποίησαν οἱ Ἀγγλοὶ κατὰ τῆς ἀρμάδας τοῦ Φιλίππου Β'. Τὸ ἑλληνικὸν πυρπολικὸν ὑπῆρξεν ἐφευρέσεις τοῦ ναυπηγοῦ Ἰωάννη Παργίου ἢ Πατατούκου. Τὸ ἐχώριζον συνήθως εἰς δύο. Εἰς τὸ κάτω ἔβαζαν βαρέλια μὲ πυρίτιδα, οἰνόπνευμα, θειάφι, πίσσαν καὶ νέφτι. Τὰ βαρέλια συνεδέοντο μὲ σωλῆνας, οἱ ὁποῖοι ἐπενοῦσαν μέσα ἀπὸ τὰς ὀπὰς καὶ ἐφθάναν εἰς τὸ ἄνω μέρος. Καὶ ἐδῶ ὑπῆρχον ἄλλαι εὐφλεκτοὶ ὕλαι. Ἐπίσης τὰ κατάρτια καὶ τὰ πανιά τὰ ἀλειφον μὲ νέφτι ἢ πίσσαν.

ἐκδικηθοῦν μὲ σφαγᾶς, πυρπολήσεις καὶ λεηλασίας. Ἄλλὰ εἰς τὸν κατὰ θάλασσαν ἀγῶνα, διὰ τῆς τολμηρᾶς αὐτῆς πυρπολήσεως, οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ ἐδιδάχθησαν νὰ χρησιμοποιοῦν μὲ εὐστοχίαν τὰ πυρπολικά καὶ νὰ διαλύουν τοὺς τουρκικοὺς στόλους.

Ὁ τουρκικὸς στόλος τὸ θέρος τοῦ 1821 ἐπέτυχε νὰ διαφύγῃ ἀπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ νὰ ἐμφανισθῇ εἰς τὴν Δ. Πελοπόννησον, ὅπου ἀνεφοδιάσε τὰ φρούρια τῆς Μεθώνης καὶ Κορώνης καὶ διέσπασε τὸν ἀποκλεισμὸν τῶν Πατρῶν. Τὸ χειρότερον ὅμως εἶναι ὅτι τὴν 1ην Ὀκτωβρίου εἰσῆλθεν εἰς τὸν Κορινθιακὸν καὶ κατέστρεψε τὸ Γαλαξίδι. Ἀπὸ τὰ πλοῖα τῶν Γαλαξιδιωτῶν 34 βρέικια καὶ γολέτες ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων· τὰ ὑπόλοιπα ἐβυθίσθησαν.

Β'. ΤΑ ΠΟΛΕΜΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ 1822

Ἡ πολεμικὴ κατάστασις κατὰ τὸ ἔτος αὐτὸ ἦτο ὡς ἐξῆς. Ὁ «Γέρορος» ἔπειτα ἀπὸ τὴν πτώσιν τῆς Τριπολιτσᾶς περιέσιξε τὸ φρούριον τῶν Πατρῶν· δὲν ἐπρόφθασεν ὅμως νὰ τὸ καταλάβῃ, διότι ἡ κυβερνήσις τὸν ἀνεκάλεσε ἀπὸ ἀντιζηλίαν τῶν προκρίτων. Εἰς τὴν Εὐβοίαν, ἐπειδὴ ἐφονεύθη ὁ νικητὴς τῶν Βρυσακίων Γοβγίνας, ἐστάλη ὡς ἀρχηγὸς ὁ Ἡλίας Μανρομιχάλης, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἔπεσεν εἰς τὴν μάχην τῶν Στύρων· ὡς διάδοχός του ἦλθεν ὁ Ὀδυσσεύς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἀπέτυχε νὰ καταλάβῃ τὸ φρούριον τῆς Καρύστου. Σπουδαιότεραι ὅμως συμφοραὶ ἦσαν ἡ καταστροφὴ τῆς Ναούσης καὶ τῆς Χίου, ἡ πανωλεθρία τοῦ Πέτα καὶ ἡ συντριβὴ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ (Ἰαν. 1822).

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΗΣ. ΛΗΞΙΣ ΑΓΩΝΟΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

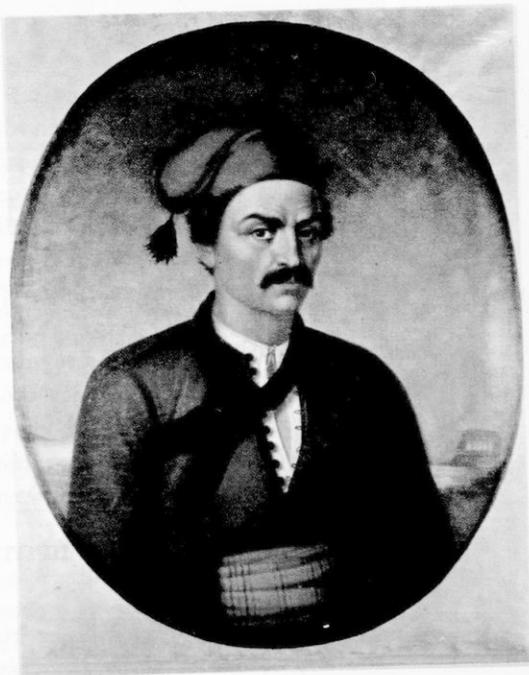
Ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Χαλκιδικῆς (22 Φεβρ. 1822) ἐπανεστάτησε καὶ ἡ περιφέρεια τοῦ Βερμίου καὶ μέγα τιμῆμα τῆς Δ. Μακεδονίας μὲ ἀρχηγοὺς τὸν Ζαφειράκη Θεοδοσίου, τὸν Γάτσον καὶ τὸν Καρατάσον. Οἱ ἐπαναστάται ἐνίκησαν εἰς τὴν μονὴν Δοβροῦ τὸν Κεχαγιαμπην τῆς Βεροίας. Ὁ Ἀβδουλ Ἀμποῦδ ὅμως μὲ 16.000 μαχητὰς ἐπολιόρκησε τὴν Νάουσαν. Μετὰ ἐνὸς μηνὸς ἀντίστασιν ἡ πόλις ἐκυριεύθη. Ἀπὸ τοὺς ἐπαναστάτας 10.000 ἤχμαλωτίσθησαν καὶ 5.000 ἐσφάγησαν. Ἀρκεταὶ γυναῖκες, διὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν ἀτίμωσιν, ἔπεσαν εἰς τὸν καταρράκτην τῆς Ἀραπίτσας καὶ ἐπνίγησαν. Ἐπὶ πλεόν οἱ Τούρκοι ἔκαυσαν 120 χωριά.

Ἡ πτώσις τῆς Ναούσης ἐσημείωσε τὸ τέλος τῆς Ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Μακεδονίαν. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ τοῦ Βερμίου Καρατάσος καὶ Γάτσος μὲ 300 ἄνδρας διεσώθησαν καὶ μετέβησαν εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, ὅπου ἐσυνέμισαν τὸν ἀγῶνα. Τὸν Ζαφειράκη οἱ Τούρκοι τὸν ἐφόνευσαν μὲ βασανιστήρια. Ἔτσι ἔληξεν ἀδόξως καὶ τὸ κίνημα τοῦ Βερμίου ὅπως καὶ ἡ ἐξέγερσις τῆς Χαλκιδικῆς. Ἐνῶ καὶ αἱ δύο ἐνέργειαι ἔπρεπε νὰ ὀργανωθοῦν καὶ νὰ γίνουν ταυτοχρόνως, ἐξεδηλώθησαν χωριστὰ καὶ δὲν εἶχον τὴν ὑποστήριξιν τῆς κυρίως Ἑλλάδος.

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΧΙΟΥ. Ο ΚΑΝΑΡΗΣ

Οἱ Χῖοι κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως δὲν ἐκινήθησαν. Ὅταν ὅμως εἰς τὰς 23 Μαρτίου τοῦ 1822 ἐφθασεν εἰς τὴν νῆσον των ὁ ἀρχηγὸς τῶν Σαμίων ἐπαναστατῶν Λυκοῦργος Λογοθέτης μὲ 2500 ἄνδρας, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐξεγερθοῦν.

Ἡ εἰδησις τῆς ἐξεγέρσεώς των ἔκαμε ἔξω φρενῶν τὸν σουλτάνον. Ἔστειλε λοιπὸν ἐναντίον των 46 πολεμικὰ μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Καρὰ Ἀλῆν. Οἱ Σάμιοι μόλις ἐπρόφθασαν νὰ ἐπιβιβασθοῦν εἰς μερικὰ ψαριανὰ πλοῖα καὶ νὰ διαφύγουν. Εἰς τὰς 30 Μαρτίου ὁ Καρὰ Ἀλῆς ἀπεβίβασεν εἰς τὴν Χίον ἓνα ἀποβατικὸν σῶμα ἀπὸ 7000 ἄνδρας καὶ τὴν ἐκυρίευσεν. Αἱ σφαχαί, αἱ λεηλασίαι καὶ οἱ ἐξανδραποδισμοὶ ἦσαν τόσον ἄ-



Εἰκ. 24. Ὁ θριαμβευτὴς Κωνσταντῖνος Κανάρης ἐγεννήθη εἰς τὰ Ψαρὰ τὸ 1790. Εἶχε μικρὸν ἀνάστημα μὲ φυσιογνωμίαν ἀγαθὴν, ἀλλὰ καρδίαν λέοντος. Ὑπῆρξεν ὁ πλέον εὐστοχος πυρπολητὴς τοῦ 1821. Τὸ ὄνομά του ὡς ἐκδικητρία θεὰ κατεδίωκε τοὺς Τούρκους ναυτικούς. Καὶ ὅμως ἦτο τόσον μετριόφρων: «Ἐκτελῶ τὸ καθήκον μου πρὸς τὴν πατρίδα», ἐσυνήθιζε νὰ λέγῃ.

γριοι, ὥστε ἀπὸ τοὺς 113.000 Χίους οἱ 23.000 ἐσφάγησαν καὶ οἱ 47.000 ἐπωλήθησαν ὡς αἰχμάλωτοι εἰς τὰ σκλαβοπάζαρα.

Ἡ ἀπάνθρωπος αὐτὴ διαγωγὴ τῶν Τοῦρκων ἐπροξένησεν ἀγανάκτησιν εἰς ὅλας τὰς χριστιανικὰς χώρας. Τραγικὴν εἰκόνα τῆς καταστροφῆς μᾶς δίδει ὁ φιλέλλην Γάλλος ζωγράφος Ντελακρουὰ εἰς τὸν πίνακά του «Ἡ καταστροφή τῆς Χίου». Ἐπίσης ἄλλος φιλέλλην, ὁ Γάλλος ποιητὴς Οὐγκώ με τοὺς ἐπομένους στίχους :

Τοῦρκοι διαβῆκαν χαλασμός, θάνατος πέρα ὡς πέρα!

Ἡ Χίος τ' ὀλόμορφο νησί, μαύρη ἀπομένει ξέρα...

Ἐρμιὰ παντοῦ!...

Ὁ νέος ναύαρχος τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου Ἄνδρέας Μιαούλης ἐφθασεν ἄργά καὶ δὲν τοῦ ἔμενεν ἄλλο παρὰ ἡ τιμωρία τῶν βαρβάρων. Ἐδωσε λοιπὸν ἐντολὴν εἰς τὸν Ψαριανὸν Κωνστ. Κανάρη καὶ εἰς τὸν Ὑδραῖον Πιπῖνον νὰ κτυπήσουν μετὰ τὰ πυρπολικά των.

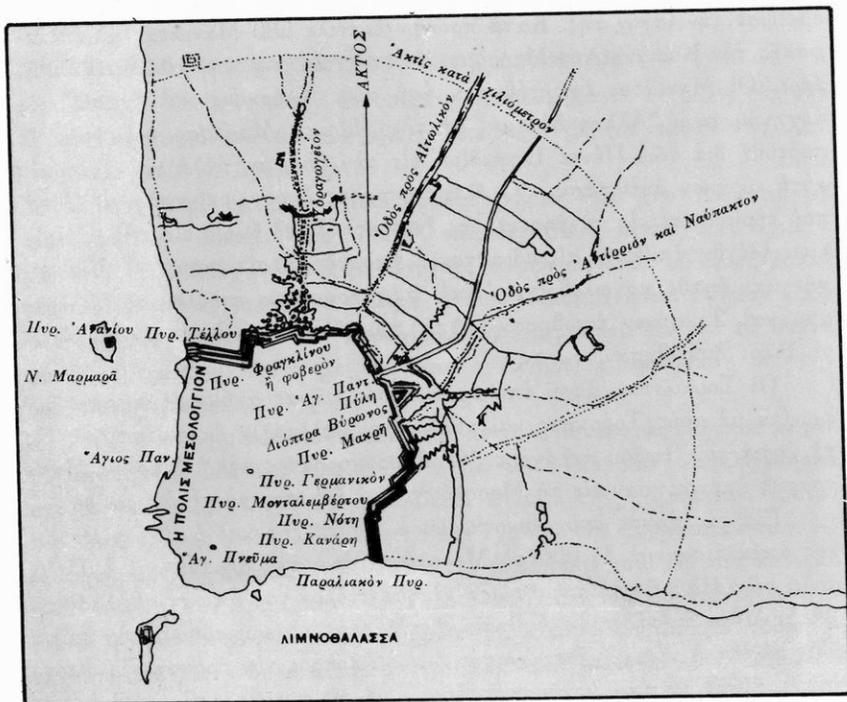
Μέσα εἰς τὴν ἀσέληνον νύκτα τῆς 9ης Ἰουνίου οἱ πυρποληταὶ ἐπλησίασαν ἄτρομοι, ἐνῶ οἱ Τοῦρκοι ἐώρταζαν τὸ «ραμαζάνι» των. Ὁ Πιπῖνος ἐκόλλησεν τὸ πυρπολικὸν του εἰς τὴν ὑπωναυρχίδα· δὲν τὸ ἔθεσεν ὅμως καλῶς εἰς τὰ πλευρά της καὶ οἱ Τοῦρκοι κατώρθωσαν νὰ τὸ ἀπομακρύνουν, ὅταν ἐπῆρε φωτιά, καὶ ἔτσι ἐκάη ἀσκόπως.

Ὁ Κανάρης μετὰ τοὺς ἐπιδεξιούς ἐλιγμούς τοῦ πηδαλιούχου Θεοφιλοπούλου ἐπλησίασεν τὴν ναυαρχίδα προσδέσας τὸ πυρπολικὸν του εἰς τὴν πρῶραν της. Ἀφοῦ δὲ ἔθεσε πῦρ εἰς τὸ «μπουρλότο», ἀπεμακρύνθη ταχέως. Ἐπειτα ἐστράφη καὶ εἶδε τὰς φλόγας νὰ μεταδίδονται εἰς τὴν ναυαρχίδα, ἡ ὁποία, ὅταν ἡ φωτιά ἐφθασεν εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην, ἀνετινάχθη. Ὁ Κρατὸς Ἀλῆς μόλις ἐπρόφθασε νὰ πηδῆσῃ εἰς μίαν λέμβον, ἀλλὰ ἐκτυπήθη ἀπὸ μίαν φλεγομένην δοκὸν καὶ ἐξέπνευσεν.

Ἡ τουρκικὴ ἀρμάδα δὲν ἐτόλμησε νὰ κτυπήσῃ τὰ Ψαρά καὶ τὴν Σάμον, ἀλλὰ ἐπροτίμησε νὰ κρυφθῆ εἰς τὰ Δαρδανέλλια. Ὅταν ἀπεφάσισε νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὸ Αἰγαῖον, πάλιν ὁ Κανάρης μετὰ τὸν δαυλὸν του ἀνετίναξε τὴν ὑπωναυρχίδα της πλησίον τῆς Τενέδου.

Η ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΠΕΤΑ — Η ΠΡΩΤΗ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

Ὁ Χουρσίτ, ὅταν ἐνίκησε τὸν Ἀλῆν, ἐστράφη ἐναντίον τῶν Σουλιωτῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἐπιστρέψει εἰς τὸ Σούλι κατόπιν συμφωνίας



Εικ. 25. Τὸ Μεσολόγγι, μικρὰ πόλις τῆς Δ. Ἑλλάδος εἰς τὴν ἐξοδὸν τοῦ Κορινθιακοῦ ἔχει κτισθῆ εἰς τὸ ἄκρον μιᾶς χαμηλῆς προεξοχῆς τοῦ ὄρους Ζυγοῦ, ποῦ ὡς γλῶσσα εἰσέρχεται εἰς τὴν θάλασσαν. Ἀπὸ τὸ μέρος αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ ἐφοδος, διότι ἡ θάλασσα εἶναι ἀβαθῆς. Ἀπὸ τὸ μέρος ὅμως τῆς ξηρᾶς ἦτο εὐκόλος ἡ κατάληψις, διότι τὰ ὀχυρώματά του δὲν ἦσαν ἰσχυρά· ἓνας γαιότοιχος, χωρὶς ἐπάλξεις καὶ πυροβολεῖα. Ἀλλὰ καὶ ἡ φρουρὰ τῆς πόλεως ἦτο ἀσήμαντος: 360 περίπου ἄνδρες. Καὶ ὅμως οἱ ὀλίγοι αὐτοὶ ἤρωες μετὰ τὴν βοήθειαν τῶν κατοίκων ἐκράτησαν πρωτοφανῆ ἄμυναν.

μετὰ τὸν Ἀλῆν. Ἐπειδὴ ἡ ἐπιθεσίς του δὲν ἐσημείωσεν ἐπιτυχίαν, ἀφῆκε τὸν Ὁμὲρ Βρυώνην νὰ πολιορκῆ τὸ Σούλι καὶ ὁ ἴδιος κατηρθύνθη πρὸς τὴν Θεσσαλίαν. Ἐκεῖ ἤρχισε νὰ ἐτοιμάζῃ στρατὸν διὰ νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ρούμελην καὶ τὴν Πελοπόννησον.

Ὁ Μαυροκορδάτος, διὰ νὰ διασώσῃ ἐκ τοῦ κινδύνου τὸ Σούλι, συνεχρότησε σῶμα ἀπὸ 4000 ἀτάκτους καὶ φιλέλληνας καὶ ἔσπευσεν εἰς βοήθειάν του. Τὴν δύναμιν ὅμως αὐτὴν τὴν ἐτεμάχισε καὶ ἔτσι

εμείωσε τὴν ἰσχύϊν τῆς. Κατὰ πρῶτον ἔστειλε 500 Μανιάτας μὲ ἐπιπεφαλῆς τὸν Κυριακούλην Μαυρομιχάλην εἰς τὸν στρατηγικὸν λιμένα Φανάρι. Οἱ Μανιάται ἐκτυπήθησαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ἔχασαν τὸν ἀρχηγόν των. Ἄλλην δύναμιν μὲ τὸν Μάρκον Μπότσαρην ἔστειλε νὰ πορευθῆ διὰ τῶν Πέντε Πηγαδίων εἰς τὴν Κιάφαν· ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα αὐτὸ εὗρηκεν ἀντίστασιν. Ὁ ἄλλος στρατὸς ἐπροχώρει πρὸς τὸ Πέτα, ποῦ εὐρίσκεται εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἄρτας. Ἐκεῖ ὅμως εἰς τὰς 4 Ἰουλίου ἐδέχθη ἐπίθεσιν αἰφνιδιαστικὴν ἀπὸ τὸν Ρεσίτ πασᾶν ἢ Κιουταχῆν καὶ ἔπαθε πανωλεθρίαν. Ἀπὸ τοὺς ἡρωικοὺς φιλέλληνας 58 ἔπεσαν καὶ 25 μόνον ἐσώθησαν. Ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ἐφονεύθησαν 400· οἱ ἄλλοι διελύθησαν.

Οἱ Σουλιῶται, ἀφοῦ ἐπολέμησαν δύο μῆνας ἀκόμη, ἔκαμαν συμφωνίαν μὲ τοὺς Τούρκους καὶ κατέφυγον καὶ πάλιν ὡς πρόσφυγες εἰς τὰ νησιά τοῦ Ἰονίου πελάγους. Ὁ Μαυροκορδαῆτος καὶ ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης ὑπεχώρησαν εἰς τὸ Μεσολόγγι καὶ ἤρχισαν νὰ τὸ ὀχυρώουν.

Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ φθινοπώρου ὁ Κιουταχῆς καὶ ὁ Ὁμερ Βρυῶνης ἀπέκλεισαν μὲ 11.000 τὸ Μεσολόγγι ἀπὸ τὴν ξηράν, ἐνῶ ὁ Γιουσούφ τῶν Πατρῶν τὸ περιέσφιξε μὲ τὸν στόλον του ἀπὸ τὴν θάλασσαν.

Οἱ δύο πασάδες ἐσκέφθησαν ὅτι ἔπρεπε νὰ κυριεύσουν τὴν πόλιν πρὶν φθάσῃ ὁ χειμῶν· διεφώνησαν ὅμως ὡς πρὸς τὸν τρόπον. Ὁ Κιουταχῆς ἤθελε νὰ τὴν κονιορτοποιήσουν μὲ τὸ πυροβολικόν· ὁ Βρυῶνης νὰ τὴν καταλάβουν κατόπιν διαπραγματεύσεων. Ὁ Μπότσαρης διὰ νὰ κερδίσῃ καιρόν, διότι ἀνέμενε ἐνισχύσεις, προσεποιήθη ὅτι δέχεται. Ἐνῶ ὅμως ἐσυνεχίζοντο αἱ συνεννοήσεις, ἔφθασεν ὁ Μικαούλης μὲ μίαν ἰσχυρὰν ναυτικὴν μοῖραν, καὶ, ἀφοῦ διεσκόρπισεν τὰ πλοῖα τοῦ Γιουσούφ, ἐνίσχυσε τὸ Μεσολόγγι μὲ στρατὸν καὶ ἐφόδια.

Οἱ Τούρκοι ἔπειτα ἀπεφάσισαν νὰ αἰφνιδιάσουν τὸ Μεσολόγγι τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων. Οἱ Ἕλληνες ὅμως εἰδοποιήθησαν καὶ ἔτσι, ὅταν οἱ ἐχθροὶ ἐξάπέλυσαν τὴν ἔφοδον, τοὺς ἐθέρισαν μὲ φονικὰ πυρὰ.

Αἱ ἀποτυχίαι αὐταὶ καὶ τὰ δεινὰ τοῦ χειμῶνος ἠνάγκασαν τοὺς Τούρκους νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ὑποχώρησις των ὑπῆρξε πολὺ δύσκολος. Εὐρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἀφήσουν τὰ πυροβόλα καὶ τὰς ἀποσκευὰς των. Τέλος, ὅταν ἔφθασαν εἰς τὸν Ἀχελῶον, τὸν εὐρὺν πλημμυρισμένον· τὸν ἐπέρασαν, ἀφοῦ ἔχασαν 500 στρατιώτας καὶ πολλὰ ὑποζύγια.

ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΛΗ

Ἐνῶ ὁ Χουρσίτ εἶχεν ἐτοιμάσει στρατὸν, διὰ νὰ εἰσβάλη εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὁ σουλτᾶνος τὸν ἀντικατέστησε μὲ τὸν πασᾶν τῆς Λαρίσης Μαχμούτ ἢ Δράμαλην.

Αὐτὸς περὶ τὰ μέσα Ἰουνίου ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὴν Λάρισαν μὲ μίαν μεγάλην δύναμιν ἀπὸ 22000 πεζοὺς, 8000 ἵππεῖς καὶ ἀρκετὰ κανόνια. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῆς Α. Στερεᾶς παρέλυσαν καὶ οὐδόλως ἐσκέφθησαν νὰ τοῦ ἀντισταθοῦν. Ἄλλὰ καὶ οἱ Πελοποννήσιοι ἀφήκαν ἀφυλάκτους τὰς διαβάσεις τῶν Γερανίων, τὸν Ἀκροκόρινθον καὶ τὰ στενὰ τῶν Δερβενακίων, ὥστε μὲ εὐκολίαν ὁ Δράμαλης νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Ἀργολικὴν πεδιάδα.

Ἡ κυβέρνησις ἐκλονίσθη καὶ μαζί μὲ τοὺς βουλευτὰς ἐζήτησε καταφύγιον εἰς δύο ὑδραϊκὰ πλοῖα. Ἀπὸ τὸν ἴδιον πανικὸν κατελήφθησαν καὶ οἱ πολιορκηταὶ τοῦ Ναυπλίου καὶ ἔλυσαν τὴν πολιορκίαν. Μόνον ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Ὑψηλάντης δὲν ἔχασαν τὴν ψυχραιμίαν των. Ὁ δεῦτερος μὲ 700 ἄνδρας εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἀκρόπολιν τοῦ Ἄργους καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἠνώχλει τὸν Δράμαλην. Ὁ Γέρος, ἀφοῦ μὲ τὴν βροντώδη φωνὴν του ἐξύπνησε τὰ πατριωτικὰ αἰσθήματα τῶν Ἑλλήνων, ἔστησε τὸ στρατηγεῖον του εἰς τοὺς Μύλους τῆς Λέρνης καὶ διέταξε νὰ καύσουν τὰ σπαρτὰ καὶ νὰ καταστρέψουν ὅσα πηγᾶδια ἤμποροῦσαν. Κοντὰ του ἔσπευσαν ὁ Νικηταρᾶς, ὁ Παπαφλέσσας, ὁ Πλαπούτας κ.ἄ. καὶ συντόμως αἱ δυνάμεις του ἔφθασαν τοὺς 5.000 ἄνδρας.

Ὁ Δράμαλης ἔχανε τὸν χρόνον του εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς ἀκροπόλεως τοῦ Ἄργους. Ὁ Κολοκοτρώνης, ὅταν ἐνισχύθη εἰς τοὺς Μύλους, ἐμήνυσε εἰς τὸν Ὑψηλάντην νὰ ἀφήσῃ τὸ φρούριον. Τότε ὁ Δράμαλης ἐπροχώρησε καὶ ἐκυρίευσε τὸ Ναύπλιον, ἀλλὰ ὁ ἑλληνικὸς στόλος τὸν ἠμπόδισε νὰ πάρῃ καὶ τὸν *Θαλασσοπυργον* (Μπούρτζι).

Ὁ τουρκικὸς στόλος δὲν ἠδυνήθη νὰ τὸν ἀνεφοδιάσῃ· ἐν τῷ μεταξὺ ἐσημειώθη ἔλλειψις ζωοτροφῶν καὶ νεροῦ καὶ ἐπειδὴ τὸν ἐξήντλει καὶ ὁ Κολοκοτρώνης μὲ συνεχεῖς ἀψιμαχίας, ὁ Δράμαλης ἀπεφάσισε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Κόρινθον καὶ νὰ μὴ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Τρίπολιν.

Ὁ Κολοκοτρώνης ὅμως ἀντελήφθη τὰς προθέσεις του καὶ μὲ 2500 ἄνδρας κατέλαβε τὸ ὕψωμα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου (πλησίον τῆς Νεμέας), πού δεσπόζει τῆς διαβάσεως τῶν Δερβενακίων. Οἱ ἄλλοι ὀπλαρχηγοὶ κατέλαβαν ἐπικαίρους θέσεις ἐπὶ τῆς διαβάσεως τοῦ Ἁγιορίου, πού εὐρίσκεται ἀνατολικῶς τῶν Δερβενακίων.

Τὴν 26ην Ἰουλίου ἡ προφυλακὴ τοῦ Δράμαλι, ἐνῶ διήρχετο τὰ στενά, ἐδέχθη τὰ αἰφνιδιαστικὰ πυρὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ὠθήθη πρὸς τὸ ὕψωμα τοῦ Ἁγίου Σώστη, ὅπου προσέτρεξαν ὁ Νικηταρᾶς καὶ ὁ Ἄντ. Μαυρομιχάλης. Ἡ μάχη μετεβλήθη εἰς σφαγὴν τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι ἀλλόφρονες προσεπάθουν νὰ εὔρουν διέξοδον, ἐγκαταλείψαντες 3000 πτώματα.

Τὴν 28ην ὁ Δράμαλις ἐπροτίμησε νὰ περάσῃ μὲ τὴν κυρίαν δύναμίν του ἀπὸ τὸ Ἁγιοτόρι, διότι ἡ διάβασις ἐκεῖνη ἦτο πλατυτέρα, ἀλλὰ τὰ σώματα τῶν Παπαφλέσσα, Ὑψηλάντη καὶ Νικηταρᾶ, πού ἐφύλασσαν τὰ ὕψωματα τῆς διαβάσεως, ἐπέπεσον ἐναντίον τῶν Τούρκων καὶ τοὺς ἀπεδεκάτισαν. Ὅσοι δισώθησαν, ἐσκορπίσθησαν εἰς τὰ γύρω μέρη. Ὁ ἴδιος ὁ Δράμαλις ἐφθασε ταπεινωμένος εἰς τὴν Κόρινθον, ὅπου καὶ ἀπέθανε ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγας ἡμέρας ἀπὸ τὴν λύπην του.

Ἡ καταπληκτικὴ στρατιὰ τοῦ Δράμαλι εἶχε διαλυθῆ μὲ τόσον ἄδοξον τέλος. Ἡ λαϊκὴ μουσα δὲν παρέλειψε νὰ ἱστορήσῃ τὸν ὀλεθρὸν του :

*Φύσα, μαῖστρο δροσερὲ κι' ἀέρα τοῦ πελάγου,
νὰ πᾶς τὰ χαιρετίσματα στοῦ Δράμαλι τῆ μάνα.
Τῆς Ρούμελης οἱ μπέηδες, τοῦ Δράμαλι οἱ ἀγάδες
στὸ Δεοβενάκι κείτονται, στὸ χῶμα ξαπλωμένοι...*

Ὁ Κολοκοτρώνης ἐθεωρήθη «Σωτὴρ τῆς Πατρίδος» καὶ ἡ Κυβέρνησις τὸν ἀνεκέρυξε ἀρχιστράτηγον τοῦ Μοριᾶ.

Τὴν βροχερὴν νύκτα τῆς 29ης Ν/βρίου ὁ Σταΐκος Σταϊκόπουλος μὲ 260 ἄνδρας κατῴρωσε νὰ ἀναρριχηθῆ μὲ σχοινιά εἰς τὰς ἐπάλξεις τοῦ Παλαμηδίου. Ἡ φρουρά, πού εἶχεν ἀποδεκατισθῆ ἀπὸ τὸν τύφον καὶ τὴν πείναν (ἀφοῦ ἔφαγαν καὶ πτώματα), ἤλθεν εἰς συμφωνίαν μὲ τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τοῦ παρέδωσε τὸ φοβερὸν φρούριον.

Γ'. ΤΑ ΠΟΛΕΜΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ 1823

Τὸ σχέδιον δράσεως τοῦ σουλτάνου διὰ τὸ 1823 προέβλεπε δύο ἐκστρατείας: Μίαν κατὰ τῆς Δ. Ἑλλάδος ἀπὸ τὴν Ἡπειρον καὶ ἄλλην κατὰ

τῆς Α. ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν. Αἱ δύο χωρισταὶ στρατιαὶ — ἀφοῦ ὑπέτασσον τὴν Στερεάν — θὰ ἠγροῦντο γύρω ἀπὸ τὴν Ναύπακτον, διὰ νὰ περάσουν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ νὰ καταπνίξουν καὶ ἐκεῖ τὸ κίνημα.

ΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1823 ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὴν Λάρισαν μίαν στρατιάν με ἀρχηγὸν τὸν Βερκόφτσαλην, διὰ νὰ ὑποτάξῃ τὴν Α. Στερεάν.

Ἀπὸ τὴν δύναμιν αὐτὴν ἐν σῶμα με ἐπικεφαλῆς τὸν Κιουταχῆν ἐπολιόρησε τὸ Τρίκερι, ποῦ κεῖται εἰς ἀπόκρημον ἀκρωτήριον τοῦ νοτίου Πηλίου. Τοὺς Τρικεριώτας ἐβοήθει καὶ ὁ Καρατάσος με τοὺς κλέφτες τοῦ Ὀλύμπου. Ὁ Κιουταχῆς, με τὴν βοήθειαν τοῦ τουρκικοῦ στόλου, ἠνάγκασε τοὺς Τρικεριώτας νὰ δεχθοῦν τουρκικὴν φρουράν. Ὁ Καρατάσος με τοὺς κλέφτες διέφυγεν εἰς τὴν Σκιάθον. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐφθασεν ἀργὰ καὶ ἡ μόνη του ἐπιτυχία ἦτο ὅτι ἤχμαλώτισεν εἰς τοὺς Ὠρεοὺς τῆς Εὐβοίας 5 ἔχθρικὰ βρίκια.

Ὁ Βερκόφτσαλης, ἀφοῦ ἠρήμωσε τὴν Φωκίδα καὶ τὴν Βοιωτίαν, ἐγκατέστησε τὸ στρατηγεῖον του εἰς τὰς Θήβας. Ἀπὸ ἐκεῖ ἔστειλεν ἓνα σῶμα στρατοῦ εἰς τὴν κεντρικὴν καὶ βόρειον Εὐβοίαν καὶ τὴν ἠνάγκασεν εἰς ὑποταγὴν· εἰς τὴν Καρυστίαν ὅμως ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ ὁ Κριεζώτης εἶχον ἐπιτυχίας.

Ἐπειτα ὁ Βερκόφτσαλης ἐβάδισε ἐναντίον τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν· μίαν ὅμως ἐπιδημία, καθὼς καὶ ἡ ζωηρὰ δρᾶσις τοῦ Ἀνδρούτσου εἰς τὴν Βοιωτίαν, τὸν ἠνάγκασαν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Λάρισαν.

Η ΕΙΣΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΥΤΙΚΗΝ ΕΛΛΑΔΑ. ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΜΑΡΚΟΥ ΜΠΟΤΣΑΡΗ

Εἰς τὴν Δ. Ἑλλάδα ὁ Μουσταῆς πασᾶς τῆς Σκόδρας με 8000 Ἀλβανοὺς ἐξεχύθη εἰς τὴν Εὐρυτανίαν καὶ ὁ Ὁμέρ Βρυώνης με 4000 Τουρκαλβανοὺς ἐβάδισε πρὸς τὸν Κραβασαράν (Ἀμφιλοχίαν).

Ὅπως τὸ 1822, ἔτσι καὶ τῶρα πρόμαχος εἰς τὴν Δ. Ἑλλάδα ἀνεδείχθη ὁ Μάρκος Μπότσαρης. Αὐτὸς ἦταν υἱὸς τοῦ Σουλιώτου ὀπλαρχηγοῦ Κίτσου Μπότσαρη. Ἡ ἀντίστασις του εἰς τὸ Σούλι ἐναντίον τοῦ Χουρσὶτ καὶ ἡ ὑπεράσπισις τοῦ Μεσολογγίου τὸν εἶχον κάμει διάσημον. Διὰ τοῦτο ἡ κυβέρνησις τὸν ἐτίμησε με τὸ δίπλωμα τοῦ ἀρχι-

στρατήγου τῆς Δ. Ἑλλάδος. Αὐτὸ ὅμως ἐκίνησε τὴν ζηλοτυπίαν τῶν ἄλλων ὀπλαρχηγῶν, οἱ ὅποιοι ἐζήτησαν καὶ ἔλαβον ἐπίσης διπλώματα. Τότε ὁ Μπότσαρης, ἀφοῦ ἔσχισε τὸ δίπλωμα ἐνώπιον τῶν ἀντιζήλων του καὶ τοὺς εἶπεν ὑπερηφάνως «Ὅποιος εἶναι ἄξιος, παίρνει τὸ δίπλωμα μὲ τὸ σπαθὶ του ἐμπρὸς εἰς τὸν ἐχθρόν», ἐβάδισε πρὸς τὸ Καρπενῆσι.

Εἶχε μάθει ὅτι ἐκεῖ πλησίον ἦτο στρατοπεδευμένη ἡ προφυλακὴ τοῦ Μουσταῆ ἀπὸ 4000 ἀνδρας μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Τζελαλεδὶν βέην. Ἦτο μεσονύκτιον τῆς 9 Αὐγούστου, ὅταν ὁ αἰετὸς τοῦ Σουλίου μὲ τὰ 350 παλληκάρια του ἐφώρμησεν εἰς τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον καὶ ἤρχισε τὴν σφαγὴν. Οἱ Σκοδρινοί, ἐπειδὴ αἰφνιδιάσθησαν εἰς τὸν ὕπνον, ἐφευγον πανικόβλητοι εἰς τοὺς λόγγους. Αἱ προφυλακαὶ τοῦ Μουσταῆ διελύθησαν, ἐνῶ 800 Ἀλβανοὶ ἐφονεύθησαν καὶ πολλὰ ὑποζύγια καὶ ἐφόδια περιῆλθον εἰς χεῖρας τῶν νικητῶν.

Τὴν νίκην ὅμως αὐτὴν ἡ Ἑλλάς τὴν ἐπλήρωσε μὲ τὸν θάνατον τοῦ πλέον ἀγνοῦ ἥρωος τῆς Δ. Ἑλλάδος. Ὁ Μάρκος Μπότσαρης, μολοῦντι πληγωμένος εἰς τὸν μηρόν, ἐπήδησεν εἰς μίαν μάνδραν, μέσα εἰς τὴν ὁποίαν εὗρίσκετο ἡ σκηνὴ τοῦ Τζελαλεδίν. Κάποιοι ὅμως Ἀλβανὸς τὸν ἐσημάδευσεν εἰς τὸ μέτωπον καὶ τὸν ἐφόνευσεν.

Διὰ τὴν συμφορὰν αὐτὴν ὅλον τὸ ἔθνος ἐκλαυσε καὶ ἐκήδευσεν τὸν νεκρὸν μὲ τόσας τιμὰς, πού ἐνθυμίζουσι τοὺς θριάμβους τῶν αὐτοκρατόρων : Ἐμπρὸς ἐβάδιζον οἱ αἰχμαλῶται καὶ τὰ ἐχθρικά λάβαρα, ἤκολούθει ὁ ἀρχιεπίσκοπος καὶ πολλοὶ ἱερεῖς, ἔπειτα ἐφέρετο ὁ νεκρὸς καλυμμένος μὲ γαλάζιαν χλαίνην. Ὑστερον ἠκολούθουν οἱ συγγενεῖς του, οἱ ἐπίσημοι, ὁ λαός, ἐκλεκτοὶ ἵπποι μὲ πολυτελεῖς σέλες μπέτηδων καὶ ἀγάδων καὶ ἡμίονοι φορτωμένοι μὲ λάφυρα.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μάρκου Μπότσαρη οἱ δύο πασάδες ἐπολιόρκησαν τὸ Αἰτωλικόν. Ἡ κωμόπολις αὐτὴ ἔχει κτισθῆ εἰς μίαν νησίδα, πού εὗρίσκεται εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν 10 χιλμ. δυτικὰ ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι. Ἐκ τῶν 2500 κατοίκων τῆς οἱ 500 ἦσαν ἔνοπλοι. Ἡ πολιορκία ἤρχισε εἰς τὰς 5 Ὀκτωβρίου. Οἱ Αἰτωλικιώται, ἐπειδὴ οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἔκοψαν τὴν ὕδρευσιν ἀπὸ τὸ Κεφαλόβρυσον, εὐρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ πίνουν θάλασσαν, ἡ ὁποία «τοὺς ἔκοβε τὰ ἔντερα». Ἡ ἀντίστασις αὐτὴ καὶ ἡ ἐμφάνισις τοῦ Κίτσου Τζαβέλλα εἰς τὸν Ζυγὸν ἠνάγκασε τοὺς πασάδες νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν.

23 Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΚΑΙ Η ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ. ΟΙ ΕΜΦΥΛΙΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΚΑΙ ΑΙ ΣΥΝΕ- ΠΕΙΑΙ ΤΩΝ

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΚΑΤΑ ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΕΤΗ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Ἀμέσως ἔπειτα ἀπὸ τὴν κήρυξιν τῆς Ἐπαναστάσεως ἔγινεν αἰσθη-
τὴ ἡ ἔλλειψις κεντρικῆς ἐξουσίας. Ἐνας κοινὸς κυβερνητικὸς μηχανι-
σμός δι' ὅλας τὰς περιφερείας, ποὺ ἠλευθερώθησαν, θὰ ἐξησφάλιζε
χρήματα καὶ ἐφόδια, θὰ ἔβραζε τάξιν καὶ πειθαρχίαν εἰς τὰς πολεμικὰς
δυνάμεις, μία κεφαλὴ ποὺ θὰ καθωδήγει ὁλόκληρον τὸ σῶμα τῆς ἀγω-
νιζομένης πατρίδος, ὅπου τὰ ἔθνη καὶ συμφέροντα ἀπῆλθον.

Ἡ «Μεσσηνιακὴ Σύγκλητος» ἀ-
ποτελεῖ τὴν πρώτην ὑποτυπώδη μορ-
φήν κυβερνήσεως. Αὐτὴ ἰδρύθη εἰς
τὰς Καλάμας τὴν 24 Μαρτίου καὶ
συνεκροτήθη ἀπὸ 9 μέλη με πρόε-
δρον τὸν Πετρόμπεην. Μνημειώδης
ὑπῆρξεν ἡ διακήρυξις της, ποὺ ἔστει-
λεν πρὸς τὰς εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις
καὶ τὰς Η.Π.Α. Εἰς αὐτὴν ἐγράφε-
το ὅτι οἱ σκοποὶ τοῦ Ἁγῶνος εἶναι
θρησκευτικοὶ καὶ ἔθνηκοι καὶ διὰ
τοῦτο οἱ λαοὶ αὐτοὶ πρέπει νὰ δει-
ξουν κατανόησιν καὶ νὰ βοηθήσουν
τοὺς ἀπογόνους τοῦ Περικλέους.

Ἡ «Πελοποννησιακὴ Γερουσία»
ὑπῆρξε διοικητικὴ μορφή εὐρυ-
τέρα ἀπὸ τὴν «Πελοποννησιακὴν
Σύγκλητον». Συνεκροτήθη διὰ νὰ
διευθύνῃ τὸν Ἁγῶνα εἰς ὅλον τὸν
Μοριά. Τὴν συνεκρότησαν ἑπτὰ
μέλη με πρόεδρον τὸν Πετρόμπεην,
ποὺ τὰ ἐξέλεξε μία συνέλευσις ἐκ
37 προκρίτων τῆς Πελοποννήσου, οἱ
ὅποιοι συνῆλθον εἰς τὰς 26 Μαΐου

Εἰκ. 26. Ὁ Μάρκος Μπότσαρης



εις τὸ Μοναστήρι τῶν Καλτετζῶν τῆς Μαντινείας. Κατὰ τὸ ὑπόδειγμα αὐτῆς ιδρύθη εἰς τὸ Μεσολόγγι ἡ *Γερουσία τῆς Δ. Ἑλλάδος* με πρόεδρον τὸν Μαυροκορδάτον καὶ εἰς τὰ Σάλωνα ὁ *Ἄρειος Πάγος* τῆς Α. Ἑλλάδος με πρόεδρον τὸν Θ. Νέγρην.

Ἄλλα ὅλα αὐτὰ τὰ διοικητικὰ ὄργανα μόνον τὴν πολυαρχίαν καὶ τὴν σύγχυσιν ἐκαλλιέργουν. Διὰ νὰ ἐκλείψουν ὅλαι αὐταὶ αἱ ἀνωμαλίαι, τὸν Ν/βριον τοῦ 1821 ὁ Ὑψηλάντης ἐκάλεσε τὸν λαὸν τῶν ἐλευθέρων πλέον περιφερειῶν νὰ ἐκλέξῃ τοὺς ἀντιπροσώπους των διὰ μίαν Πανελλήνιον Συνέλευσιν. Αὐτὴ πραγματικῶς συνήλθεν εἰς τὴν Πιάδαν (ἀρχαίαν Ἐπίδαυρον) περὶ τὰ μέσα τοῦ Δεκεμβρίου. Πρόεδρος τῆς ἐξελέγη ὁ Μαυροκορδάτος. Τὴν 1 Ἰανουαρίου 1822 ἡ *Ἐθνοσυνέλευσις τῆς Ἐπιδαύρου* ἐξέδωσε πανηγυρικὴν διακήρυξιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος «ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων» καὶ ἐψήφισε τὸ πρῶτον *Ἑλληνικὸν Σύνταγμα*, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη «Προσωρινὸν Πολίτευμα τῆς Ἐπιδαύρου» καὶ εἶχε δημοκρατικὴν μορφήν. Ἡ Α' Ἐθνοσυνέλευσις καθιέρωσε καὶ τὴν *Κυανόλευκον* ὡς σύμβολον τῆς Πατρίδος.

Εἰκ. 27. Ὁ Πετρόμπεης Μαυρομυχάλης.



Τὸ πολίτευμα τῆς Ἐπιδαύρου ὠριζε 3 ἐξουσίας: Πρῶτον, τὸ Νομοτελεστικόν, πενταμελῆ ἐπιτροπήν, τὴν ὁποίαν ἐκλέγει ἡ ἔθνοσυνέλευσις διὰ νὰ κυβερνᾷ ἐπὶ ἓν ἔτος· πρόεδρος αὐτῆς (πρωθυπουργός) ἐξελέγη ὁ Μαυροκορδάτος. Δεύτερον, τὸ Βουλευτικόν, ἀπὸ 70 βουλευτάς, τὸ ὁποῖον ψηφίζει ἢ ἀπορρίπτει τὰ νομοσχέδια τοῦ Νομοτελεστικοῦ. Πρόεδρος αὐτοῦ ἔγινεν ὁ Ὑψηλάντης, καὶ τοῦ Βουλευτικοῦ ἡ θητεία ἦτο ἐτησία. Τρίτον, τὴν Δικαστικὴν ἐξουσίαν, μολονότι δὲν ὑπῆρχον δικαστήρια.

Ἀπὸ ὅλα αὐτὰ βλέπομεν ὅτι ἡ Ἐπανάστασις με τὴν λήξιν τοῦ πρώτου ἔτους ὄχι μόνον ἐστερεώθη, ἀλλὰ ἀπέκτησε καὶ κεντρικὴν κυβερνή-

την.

σιν καὶ Σύνταγμα. Ἡ περίοδος τῶν τοπικῶν κυβερνήσεων καὶ τῆς ἀναρχίας τελειώνει. Τώρα οἱ Ἕλληνες εἶναι συντεταγμένη ἐθνότης καὶ ἔχουν νὰ ἀντιτάξουν ἀπέναντι τῆς Τουρκίας ἐλευθέραν ἐλληνικὴν Πολιτείαν. Καὶ εἶναι βρῦρ τὸ ἔργον τῆς νεαρᾶς αὐτῆς Πολιτείας: πρῶτον, νὰ συντονίσῃ τὰς προσπάθειάς διὰ τὴν διατήρησιν καὶ ὀργάνωσιν τῶν ἀποκτηθέντων· δεύτερον, νὰ ἀγωνισθῇ διὰ τὴν ἐνεξαρτησίαν καὶ τῶν λοιπῶν ἀλυτρώτων Ἑλλήνων.

ΟΙ ΕΜΦΥΛΙΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΚΑΙ ΑΙ ΣΥΝΕΠΕΙΑΙ ΑΥΤΩΝ

Ἀπὸ τότε ποῦ ἐνικήθη ὁ Δράμαλης μέχρι τοῦ 1825, ἡ Πελοπόννησος δὲν ἐδοκιμάσθη ἀπὸ ἄλλην τουρκικὴν εἰσβολὴν. Τὴν εὐκαιρίαν ὅμως αὐτὴν δὲν τὴν ἐξεμεταλλεύθησαν οἱ Ἕλληνες, διὰ νὰ κυριεύσουσιν τὰ ὀλίγα φρούρια, τὰ ὁποῖα κατεῖχον ἀκόμη οἱ Τοῦρκοι, καὶ νὰ ἐτοιμασθοῦν πρὸς ἀπόκρουσιν νέας εἰσβολῆς. Ἀντιθέτως ἤρχισαν νὰ φιλοκοῦν διὰ τὴν ἐξουσίαν.

Αἰτία τῶν ἐμφυλίων πολέμων ὑπῆρξεν ὁ χωρισμὸς τῶν Ἑλλήνων εἰς δύο πολιτικὰς παρατάξεις: εἰς τὸ κόμμα τῶν στρατιωτικῶν, με ἀρχηγοὺς τὸν Κολοκοτρῶνην καὶ τὸν Ὀδ. Ἀνδρουτσοῦν καὶ εἰς τὸ κόμμα τῶν πολιτικῶν, ποῦ εἶχεν ἀρχηγοὺς τὸν Μαυροκορδάτον, τὸν Νέγγρην καὶ τὸν Κωλέττην.

Ἀφορμὴ τοῦ πρώτου ἐμφυλίου πολέμου ἦτο ἡ πλειοψηφία τῶν βουλευτῶν τοῦ κόμματος τῶν πολιτικῶν εἰς τὴν Β' Ἐθνοσυνέλευσιν τοῦ Ἀστροῦς (Μάρτιος 1823). Ἐπειδὴ ἡ νέα Κυβέρνησις (τὸ Νομοτελεστικόν) περιελάμβανε τέσσαρας πολιτικούς καὶ ἓνα στρατιωτικόν, τὸν Κολοκοτρῶνην, οἱ στρατιωτικοὶ με ἐπικεφαλῆς τὸν Κολοκοτρῶνην, (ἀφοῦ προσεταιρίσθησαν τὸν Πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως Πετρόμπεην), μετέθεσαν τὴν ἔδραν τῆς εἰς Τρίπολιν καὶ ἐζήτησαν τὴν διάλυσιν τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως (Νοέμβριος). Αὐτὴ ὅμως δὲν διελύθη, ἀλλὰ ἐξέλεξεν ἄλλην κυβέρνησιν ὑπὸ τὸν Γεώργ. Κουντουριώτην με ἔδραν τὸ Κρανίδι. Τὴν νέαν κυβέρνησιν ὑπεστήριζον οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου, οἱ Στερεολλαδίται καὶ οἱ Νησιῶται. Ἐνώπιον τῆς δυνάμεως τῆς ἄλλης κυβερνήσεως ὁ Κολοκοτρῶνης ὑπεχώρησε διὰ τὸ καλὸν τῆς Πατρίδος καὶ τοῦ ἐδόθη ἀμνηστία.

Ὁ δεύτερος ἐμφύλιος πόλεμος ἤρχισε τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1824. Οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου συνεμάχησαν με τὸν Κολοκοτρῶνην

κατά τῆς κυβερνήσεως Κουντουριώτη. Αὐτή, ἐπειδὴ δὲν εἶχεν ἰσχυράς δυνάμεις εἰς τὸν Μοριᾶν, ἐκάλεσε, μετὴν μεσολάβησιν τοῦ Ἑπειρώτου ὑπουργοῦ τῆς Κωλέττη, τὰ σώματα τοῦ Γκούρα καὶ τοῦ Καραϊσκάκη καὶ κατέβαλε τοὺς ἀντιπάλους τῆς. Ὁ Κολοκοτρώνης, μολοντί ἐζήτησε συμβιβασμὸν — διότι ἦτο συντετριμμένος ἀπὸ τὸν φόνον τοῦ υἱοῦ του Πάνου — συνελήφθη μετὰ 24 ἄλλους προκρίτους τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐφυλακίσθη εἰς Ὑδραν (Ἰαν. 1825) —. Ἡ Κυβέρνησις ἐστράφη κατόπιν καὶ ἐναντίον τοῦ Ὀδυσσεύς Ἀνδρούτσου, τὸν ὁποῖον κατηγόρησεν ὅτι εὕρισκετο εἰς συνεννοήσεις μετὰ τοὺς Τούρκους. Ὁ Ὀδυσσεύς, (ἀφοῦ ἔλαβεν ὑπόσχεσιν ὅτι θὰ ἀμνηστευθῆ), παρεδόθη εἰς τὸν Γκούραν, ὁ ὁποῖος ὅμως τὸν ἔφερε σιδηροδέσιμον εἰς Ἀθήνας καὶ τὸν ἐφυλάκισεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Τὴν 16ην Ἰουλίου 1825 ὁ ἦρωσ τῆς Γραβιᾶς εὐρέθη νεκρὸς κάτω ἀπὸ τὰ τείχη. Τὸν εἶχον κρημνίσαι ἄνθρωποι τοῦ Γκούρα. Τὸ ἔθνος ἀργότερον, ἐπειδὴ διεπιστώθη ὅτι ὁ Ὀδυσσεύς ἦτο ἀθῶος καὶ ὅτι ἔπεσε θῦμα τῶν παθῶν, ἀπεκατέστησε τὴν μνήμην του καὶ τὸν ἔταξεν εἰς τὴν χορείαν τῶν ἠρώων, ὅπως τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τὸν Καραϊσκάκην.

Ἔτσι ἐτελείωσαν οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν μελανὴν παρένεσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ 1821. Μετὰ αὐτοὺς διεσπάσθη ἡ ἐθνικὴ ἐνότης καὶ ἐπὶ πολὺν καιρὸν ἐκυριάρχησαν τὰ πάθη καὶ ἡ ἀναρχία, τὰ ὁποῖα ὀλίγον ἔλειψε νὰ φέρουν τὸ ἐπαναστατημένον ἔθνος εἰς τὸν ὄλεθρον.

24 Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΚΑΙ Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 1824

ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΩΝΑ

Αἱ μεγάλαι Δυνάμεις τῆς Δύσεως, τὴν πολιτικὴν τῶν ὁποίων ἐκανόνιζεν ἡ Ἱερὰ Συμμαχία, δὲν ἔβλεπαν, ὅπως ἐμάθομεν, μετὰ εὐνοϊκὸν βλέμμα τὰ κινήματα τῶν λαῶν δι' ἐλευθερίαν. Τὰ ἰδίαις διαθέσεις ἔδειξαν αὐταὶ καὶ διὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν εἰς τὰ συνέδρια τῶν ἡγεμόνων τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας τόσον τοῦ Λάιμπαχ ὅσον καὶ τῆς Βερόνας.

Εἰς τὸ συνέδριον τοῦ Λάιμπαχ (πόλεως τῆς Γιουγκοσλαβίας), ποῦ εἶχε συνέλθει τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1821 διὰ νὰ ἀποφασισθῆ τί μέτρα

θὰ ἐλαμβάνοντο ἐναντίον τῶν ἐπαναστατῶν τῆς Νεαπόλεως, οἱ ἡγεμόνες καὶ οἱ ὑπουργοὶ τῶν ἐξωτερικῶν συνεζήτησαν καὶ διὰ τὴν ἐξέγερσιν εἰς τὰς παραδουναβίους ἡγεμονίας. Τότε ὁ Τσάρος, ἐπειδὴ εἰς τοὺς συνέδρους εἶχε γεννηθῆ ἡ ὑποψία ὅτι ἡ Ρωσία εἶχεν ὑποκινήσει τὸν Ὑψηλάντην, ἔσπευσε νὰ δηλώσῃ ὅτι δὲν ἐγνώριζε τίποτε καὶ διὰ τοῦτο ἔπαυσε τοὺς Ὑψηλάντας ἀπὸ τὰς θέσεις των εἰς τὸ ρωσικὸν κράτος.

Εἰς τὸ συνέδριον τῆς Βερόνας (φθινόπ. τοῦ 1822),— ὅπου ἐλήφθη ἀπόφασις νὰ σταλοῦν γαλλικὰ στρατεύματα εἰς τὴν Ἰσπανίαν, διὰ νὰ καταπνέξουν τὸ κίνημα τοῦ δημοκρατικοῦ λαοῦ τῆς χώρας αὐτῆς,— ἔγινε πάλιν συζήτησις καὶ διὰ τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα. Ἡ Ρωσία, ἐξ αἰτίας τῶν βιαιοπραγιῶν τῶν Τούρκων, εἶχε σκοπὸν νὰ ἐπέμβῃ ὑπὲρ τῶν ἐπαναστατῶν· οἱ ἄλλοι σύεδροι ὅμως ἔπεισαν τὸν Τσάρον νὰ μὴν πραγματοποιήσῃ ἐπέμβασιν, διότι θὰ διελύετο ἔτσι ἡ Ἰσραὶ Συμμαχία. Ὁ Τσάρος τὸ ὑπεσχέθη, ἐὰν καὶ ὁ σουλτᾶνος ἐσέβετο τὰς συνθήκας τοῦ Κιουτσουκ Καϊναρτζῆ καὶ τοῦ Ἰασίου. Τόσον μεγάλην σκληρότητα ἐπέδειξαν οἱ ἡγεμόνες τότε, ὥστε— διὰ νὰ μὴ δυσαρεστήσουν τὸν σουλτᾶνον— ἀπέφυγαν νὰ δεχθοῦν εἰς τὸ συνέδριόν των μίαν ἐπιτροπὴν τῶν ἐπαναστατῶν, ἡ ὁποία μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Μαυροκορδάτον εἶχεν ἔλθει, διὰ νὰ ἀναπτύξῃ τὰ ἐλληνικὰ δίκαια.

Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω φαίνεται ὅτι αἱ μεγάλαι Δυνάμεις ἔβλεπον τὴν Ἐπανάστασιν ὡς ζήτημα ταραχῶν καὶ ἀποστασίας ὑπηκόων ἐναντίον νομίμου καθεστῶτος καὶ ἀπέφευγον νὰ συζητήσουν τὰ αἰτήματα αὐτῆς εἰς τὰ διπλωματικὰ συνέδρια.

Ἀπὸ τοῦ 1823 ὅμως μερικαὶ κυβερνήσεις, ἐπειδὴ οἱ λαοὶ των ἤρχισαν νὰ ἀντιδροῦν, ἐβεβαιώθησαν πλέον ὅτι τὸ κίνημα ἀπετέλει νόμιμον ἐξέγερσιν ὀλοκλήρου Ἔθνους ἐναντίον ἀπανθρώπου τυράννου καὶ ὅτι εἶχον ὑποχρέωσιν νὰ λάβουν ἐπίσημον θέσιν, πρὶν τὸ ἔθνος αὐτὸ ἀφανισθῆ.

Πρώτη ἡ Ἀγγλία, ἐπειδὴ ἐφοβεῖτο αἰφνιδισμὸν τῆς Ρωσίας, τὸν Μάρτιον τοῦ 1823 (κατόπιν ἐνεργειῶν τοῦ φιλέλληνος ὑπουργοῦ τῆς τῶν Ἐξωτερικῶν Γεωργίου Κάνιγγ) ἀνεγνώρισε τὸν θαλάσσιον ἀποκλεισμόν, ποὺ εἶχεν ἐπιβάλῃ ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις. Ἡ πρᾶξις αὕτη ἀπετέλει τὴν πρώτην διπλωματικὴν νίκην τῆς ἐπαναστάσεως.

Εἰς τὰς 2 Δεκεμβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους καὶ ὁ Πρόεδρος τῶν Η.Π.Α. Μονρόε εἰς τὸ ἐτήσιον διαγγελμὰ του πρὸς τὸ Κογκρέσσον ἐξέφραξε τὴν ἐλπίδα ὅτι οἱ Ἕλληνες θὰ νικήσουν καὶ θὰ ἰδρῶθῃ ἐλεύθερον

κράτος, τὸ ὅποῖον αἱ Η.Π.Α. ἔχουν ὑποχρέωσιν νὰ ἀναγνωρίσουν.

Ἄλλὰ καὶ ἡ Ρωσία περὶ τὸ τέλος τοῦ ἰδίου ἔτους, διὰ νὰ ἀντιδράσῃ εἰς τὴν ἐπιρροὴν τοῦ ἀπέκτα ἡ Ἀγγλία εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος, ἐπρότεινε τὸν σχηματισμὸν τριῶν χωριστῶν ἑλληνικῶν κρατιδίων, τὰ ὅποια νὰ εὐρίσκωνται ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου. Τὴν πρότασιν ὅμως αὐτὴν τὴν ἀπέρριψαν καὶ οἱ δύο ἐμπόλεμοι : οἱ Τοῦρκοι, διότι ἔχοντες ἔδαφος· οἱ Ἕλληγες, διότι μὲ τὴν διαίρεσιν ἐβλεπαν νὰ ματαιώωνται οἱ σκοποὶ τῆς ἐπαναστάσεώς των.

Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΙΣ ΤΩΝ ΔΥΤΙΚΩΝ ΛΑΩΝ. ΟΙ ΦΙΛΕΛΛΗΝΕΣ

Εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὰς κυβερνήσεις των, οἱ πολιτισμένοι λαοὶ τῆς Δύσεως εἶδον μὲ συμπάθειαν τὸν Ἀγῶνα τοῦ Ἔθνους μας διὰ τὴν ἀποτίναξιν τοῦ τυραννικοῦ ζυγοῦ. Πολλὰ πράγματα συνέτεινον, ὥστε αἱ συμπάθειαι αὐταὶ νὰ εἶναι ζωηραὶ: Κατὰ πρῶτον ἡ λάμψις τοῦ ὀνόματος Ἑλλήγες. Δεύτερον, ἡ πάλη λαοῦ χριστιανικοῦ νὰ ἀποσεισῇ τὸν ζυγὸν τοῦ Ἰσλάμ. Τρίτον, ἡ συνεχιζομένη προσπάθεια τῶν ἐπαναστατημένων Ἑλλήγων, διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ των, παρὰ τὰ ἄνισα μέσα.

Τὸ εὐγενὲς αὐτὸ συναίσθημα, ποὺ ἐπλημμύρισε τοὺς δυτικούς λαοὺς ὑπὲρ τῆς Ἐπαναστάσεως, ἔχει ὀνομασθῆ Φιλελλητισμός.

Διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἤρχισαν νὰ ἰδρῦνται εἰς τὴν Εὐρώπῃ καὶ τὰς Ἡμωμένας Πολιτείας φιλελληνικαὶ ἐπιτροπαί, αἱ ἐφημερίδες νὰ γράφουν ἄρθρα καὶ οἱ καθηγηταὶ ἀπὸ τὰς ἑδρας τῶν σχολείων νὰ ἐκθειάζουν τὸν ἀγῶνα τῶν Ἑλλήγων. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως εἶναι ὅτι καὶ ἐθελονταὶ ἀνεχώρουν μὲ ἐνθουσιασμὸν, διὰ νὰ προσφέρουν τὸ αἷμα των ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ Ἀγῶνος τῆς Ἑλλάδος.

Τὸ φιλελληνικὸν κίνημα κατὰ τὸ 1823 εἶναι ἰσχυρὸν καὶ ἔχει ἐξελθῆ ἀπὸ τὴν Φινλανδίαν μέχρι τῆς Πορτογαλίας καὶ ἀπὸ τὴν Πολωνίαν μέχρι τῆς Ἀμερικῆς. Ἀπὸ τοὺς φιλέλληνας διεκρίθησαν κατὰ χώρας οἱ ἐπόμενοι :

Εἰς τὰς Η.Π.Α. ὁ Ἐδουάρδος Ἐβερρετ, ὁ Βέππερ, ὁ ἰατρὸς Σάμουελ Χάου καὶ ὁ Γ. Τζάρβις· οἱ δύο τελευταῖοι ἦσαν ἀξιοματικοὶ καὶ ἐπολέμησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα· ὁ Τζάρβις μάλιστα ἀπέθανεν ἀπὸ ἐλονοσίαν.

Εἰς τὴν Γερμανίαν ὁ καθηγητὴς Θῆρος καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκος (πατὴρ τοῦ Ὀθωνος), ὁ συνταγματάρχης Νόμαν κ. ἄ.

Εἰς τὴν Γαλλίαν ὁ ποιητὴς Βίκτωρ Οὐγκώ, ὁ ζωγράφος Ντελα-

κρονά, ὁ χαρακτήρας Δαβίδ, ὁ βασι-
λεὺς Κάρολος ὁ Γ' καὶ ἄλλοι ἀνώτεροι
ἀξιοματικοὶ ἀνέπτυξαν θερμὸν φι-
ελληνικὸν ρεῦμα.

Εἰς τὴν Ἑλβετίαν ὁ τραπεζι-
της Ἐυνάρδος ὠργάνωσεν τὴν οἰ-
κονομικὴν ἐνίσχυσιν τοῦ Ἀγῶνος.

Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὁ συντάγμα-
τάρχης Στάνχοπ, πρόεδρος τοῦ φιλελ-
ληνικοῦ συλλόγου τοῦ Λονδίνου,
ποῦ ἤλθε τὸν Νοέμβριον τοῦ 1823 εἰς
τὸ Μεσολόγγι καὶ ἔφερε μαζὺ του
καὶ ἓνα τυπογραφεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον
ἄλλος φιλέλλη, ὁ Ἑλβετὸς Μάγερ,
ἐτύπωνε τὴν ἡμερησίαν «Ἑλληνι-
κὰ Χρονικά». Σπουδαιότερος ὅμως
ὄλων ἦτο ὁ λόρδος Βύρων.

Ὁ Βύρων (1788 - 1824) ἔθεω-
ρεῖτο ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους ποιη-
τὰς τῆς ἐποχῆς του. Ἐπειδὴ εἶχεν εὐ-
γενῆ ψυχὴν, συνεκινήθη ὅταν ἔμαθε
τὴν ἐξέγερσιν τῶν Ἑλλήνων.

Ἔτσι, ἀνήσυχος, ἀλλὰ γεμάτος ἀπὸ ἐνθουσιασμὸν, ἔφθασε τὴν 24ην
Δεκεμβρίου 1823 εἰς τὸ Μεσολόγγι. Ἀμέσως μετὰ τὴν ἀφιξίν του ἐφρόν-
τισε νὰ ὀχυρωθῆ ἡ πόλις καὶ νὰ παγιωθῆ ἡ ὁμόνοια καὶ ἡ πειθαρχία.
«Οἱ Ἕλληνες, ἐτόνιζεν, ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ πολλὰ πράγματα, ἀλλὰ
περισσότερον ἀπὸ ὁμόνοιαν καὶ πειθαρχίαν». Πολὺ ἀκόμη ἐνδιεφέρθη
διὰ νὰ ὀργανώσῃ ἓνα σῶμα τακτικοῦ στρατοῦ, τὸν πρῶτον πυρῆνα τοῦ
ὁποίου ἀπετέλεσαν 500 Σουλιῶται, ποὺ τοὺς συνετῆρει μὲ ἰδικὰ του
χρήματα.

Δυστυχῶς τὸ ἐλῶδες κλῆμα τοῦ Μεσολογγίου ἐκλόνισε τὴν ὑγείαν
του, ὥστε εὐκόλως ὑπέκυψε τὴν 7ην Ἀπριλίου 1824 εἰς ἓνα κρυολόγημα.
Οἱ Ἕλληνες ἐκλαψαν τὸν θάνατόν του καὶ τοῦ ἀπένειμαν μεγάλας τιμὰς⁽¹⁾.

1. Ἡ Ἑλλάς, εὐγνώμων, ἀνήγειρε εἰς πολλὰ μέρη μνημεῖα καὶ ἀνδριάν-
τας τῶν Φιλελλήνων. Τὸ μεγαλοπρεπέστερον τούτων ἔχει στηθῆ πρὸς τιμὴν τοῦ
Βύρωνος εἰς τὴν πρωτεύουσάν (πλησίον τοῦ Ζαπέλου).



Εἰκ. 28. Ὁ Βύρων

25 ΤΑ ΠΟΛΕΜΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΜΕΧΡΙ ΤΕΛΟΥΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Κατά τὰ τρία πρώτα ἔτη τοῦ Ἀγῶνος ὁ σουλτᾶνος Μαχμουτ Β' προσεπάθει μὲ τὰς ἰδικὰς του δυνάμεις νὰ καταβάλλῃ τὰς ἐξεγέρσεις τῶν ἐπαναστατῶν. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὅμως τοῦ 1824, ἐπειδὴ ἀντελήφθη ὅτι δὲν ἠδύνατο μόνος του νὰ ὑποτάξῃ τοὺς Ἕλληνας, ἐζήτησε τὴν συνδρομὴν τοῦ πασᾶ τῆς Αἰγύπτου Μεχμέτ Ἀλή.

Ὁ μεγαλεπήβολος αὐτὸς δυνάστης ἦτο Ἀλβανὸς καὶ εἶχε γεννηθῆ εἰς τὴν Καβάλλαν. Νέος ἐστρατολογήθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ἐστάλη εἰς τὴν Αἴγυπτον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ναπολέοντος. Ἐκεῖ, διακριθεὶς ἕνεκα τῶν πολεμικῶν προσόντων του, ἔγινε πασᾶς τῆς Αἰγύπτου. Ἐπειδὴ ἀντελήφθη τὴν ἀξίαν τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, ἐκάλεσε Γάλλους ἀξιωματικούς καὶ ὠργάνωσε τὸν στρατὸν του κατὰ τὸ εὐρωπαϊκὸν σύστημα.

Ὁ Μαχμουτ διὰ νὰ τὸν ἔχη πρόθυμον βοηθὸν τοῦ παρεχώρει τὴν Κύπρον καὶ τὴν Κρήτην καὶ διώριζε τὸν θετὸν υἱὸν του Ἰμπραήμ, πασᾶν τῆς Πελοποννήσου. Ὁ Μεχμέτ ἐδέχθη καὶ κατεστρώθη τὸ ἐξῆς σχέδιον. Ἐνῶ ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος θὰ κατέπνιγε τὴν ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης καὶ τῆς Κάσου, ὁ τουρκικὸς θὰ κατέστρεφε τὰ Ψαρά. Ἐπειτα οἱ δύο στόλοι ὁμοῦ θὰ ἐκινουῦντο διὰ νὰ ὑποτάξουν τὴν Σάμον καὶ τὴν Ὑδραν. Ἀφοῦ ἔτσι οἱ Τούρκοι θὰ ἐθλασσοκράτουν, οἱ μὲν Αἰγύπτιοι θὰ ἐστρέφοντο ἐναντίον τῆς Πελοποννήσου, αἱ δὲ δυνάμεις τοῦ σουλτάνου ἐναντίον τῆς Στερεᾶς.

Καὶ ἐνῶ ὁ σουλτᾶνος ἐνήργει μὲ τὴσιν φρόνησιν, οἱ Ἕλληνες οὐδόλως εἶχον συναίσθησιν τῶν κρισίμων περιστάσεων.

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ 4ου ΕΤΟΥΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Κατὰ ξηρὰν δὲν ἔγιναν σπουδαῖαι ἐπιχειρήσεις τὸ 1824.

Εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα οἱ ἐπαναστάται ἐπέτυχον νὰ διαλύσουν τὸ στρατόπεδον τοῦ Βρυώνη εἰς Κραβασαράν.

Εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα οἱ ὅπλαρχηγοὶ Κίτσιος Τζαβέλλας, Σκαλοσοδημὸς καὶ Ἰωάν. Νοταρᾶς ἐνίκησαν εἰς τὴν Ἀμπλιανῆν (μεταξὺ Γραβιᾶς καὶ Ἀμφίσσης) τὸν Δερβίς πασᾶν, πού ὠδήγει 10.000 ἄνδρας. Ἐπίσης ἐνίκηθη εἰς τὸν Μαραθῶνα ὁ Ὁμερ πασᾶς τῆς Καρύστου, πού ἐβάδιζεν ἐναντίον τῶν Ἀθηνῶν.

Εἰς τὴν θάλασσαν κατὰ τὸ 1824 τὰ γεγονότα εἶναι πλέον συγκλονιστικά, διότι ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων ἐπιπίπτουν οἱ ἠνωμένοι στόλοι τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Τουρκίας διοικούμενοι ἀπὸ δύο ἀξιόους ἡγέτας : τὸν Χοσρέφ καὶ τὸν Ἰμπραήμ.

Ὁ Χοσρέφ διεκρίνετο διὰ τὴν σύνεσιν καὶ τὴν δραστηριότητά του, ἀλλὰ πολλάκις τοῦ ἔλειπε τὸ θάρρος.

Ὁ Ἰμπραήμ εἶχε προσόντα μεγάλου στρατηλάτου: τόλμην, ἐπιμονήν, αὐτοπεποίθησιν καὶ εὐστροφίαν πνεύματος. Ἐπίσης διέθετε καὶ θαυμάσιον ἐπιτελεῖον ἀπὸ Γάλλους καὶ Αἰγυπτίους ἀξιωματικούς.

ΥΠΟΤΑΓΗ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ. ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΚΑΣΟΥ

Οἱ Κρητικοὶ εἶχον ἐπαναστατήσῃ ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1821.

Οἱ Τούρκοι, ἐπειδὴ ἐνίκηθησαν εἰς τὴν ὕπαιθρον, ἤρχισαν τὰς σφαγὰς εἰς τὰς πόλεις Σητεῖαν, Ἡράκλειον καὶ Χανιά. Ὁ λαὸς ὅμως τῆς νήσου δὲν ἐτρομοκρατήθη.

Τότε ὁ σουλτᾶνος ἐζήτησε τὴν συνδρομὴν τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ διὰ νὰ ὑποτάξῃ τὴν Κρήτην. Αὐτὸς ἔστειλε τὸν γαμβρὸν του Χασάν πασᾶν μὲ 5000 Τουρκαλβανούς. Ἡ ἀντίστασις ἦτο κρατερὰ καὶ μάλιστα ἀφ' ὅτου ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐνίσχυσε μὲ 1500 ἄνδρας καὶ 15 πυροβόλα τοὺς ἐπαναστάτας, οἱ ὅποιοι κατέλαβον τὸ Καστέλλι (Κισσάμου) καὶ ἠπέλουν τὰ Χανιά. Δυστυχῶς ἀνεφύησαν ἀντιγινώμιαι πολιτικαὶ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων, ἐνῶ κατέφθανεν εἰς τὴν νῆσον—διότι ὁ Χασάν εἶχεν ἀποθάνει ἐν τῷ μεταξύ—ὁ θηριώδης Χουσεῖν μπέης, ὁ ὅποιος μὲ φόνους καὶ ἐρημώσεις ἐπέτυχεν ἐντὸς δύο μηνῶν νὰ ὑποτάξῃ τὴν Μεγαλόνησον (Μάιος 1824).

Αἱ φρικαλεότητες καὶ ἀπανθρωπία, τὰς ὁποίας διέπραξαν τότε καὶ οἱ δύο ἀρχηγοὶ εἰς βᾶρος τοῦ ἀμάχου πληθυσμοῦ, φαίνονται ἀπὸ δύο τραγικὰ ἐπεισόδια :

Εἰς τὸ σπῆλαιον *Μίλατος* (τοῦ Νομοῦ Λασηθίου) εἶχον κλεισθῆ 3000 γυναικόπαιδα καὶ γέροντες, διὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν σφαγὴν καὶ τὴν ἀτίμωσιν. Τὴν 22αν Φεβρουαρίου 1823 ὁ Χασάν τοὺς ἐβομβάρδισε καὶ ἐπειδὴ οἱ ἔγκλειστοὶ δὲν παρεδίδοντο, ἔβαλε φωτιὰ εἰς τὰ στόμια τοῦ σπηλαίου καὶ ἀπὸ τοὺς καπνοὺς ἐπνίγησαν πολλοί. Ὅσοι ἐξῆλθον τὴν νύκτα, ἐφανεύθησαν ἔπειτα ἀπὸ φρικτὰ βασανιστήρια, ὅσα δὲ γυναικόπαιδα ἐπέζησαν, ἐπωλήθησαν εἰς τὰ σκλαβοπάζαρα. Ἄλλοι 370 ἐπαναστάται

είχον ὀχυρωθῆ εἰς τὸ ἀπρόσιτον σπήλαιον *Μελιδόμι* (εἰς τὴν περιοχὴν Ρεθύμνου). Ὁ Χουσεῖν μπέης τοὺς ἀπέκλεισεν ἀπὸ παντοῦ καὶ, ἀφοῦ ἐτρέπησε τὸ ἄνω μέρος τῆς σπηλιάς, ἔρριπτε μέσα εὐφλέκτους ὕλας διὰ νὰ τοὺς προκαλέσῃ ἀσφυξίαν. Οἱ περισσότεροι ὑπέκυψαν εἰς τὸν φοβερὸν αὐτὸν θάνατον ὅσοι ἐτόλμησαν νὰ ἐξέλθουν, διὰ νὰ ἀναπνεύσουν, κατεσφάγησαν.⁽¹⁾

Μὲ τὴν αὐταπάρνησιν τοιούτων μαρτύρων ἐσφυρηλατήθη ἀδάμαστον τὸ φρόνημα τῶν κατοίκων τῆς Μεγαλονήσου καθ' ὅλην τὴν Ἑπανάστασιν καὶ τοὺς μετέπειτα ἀγῶνας.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ὑποταγὴν τῆς Κρήτης ὁ Χουσεῖν ἐστράφη ἐναντίον τῆς Κάσου, πού εὐρίσκεται εἰς τὰ ἀνατολικά τῆς Κρήτης. Ἡ νῆσος τότε εἶχε 5000 ψυχάς. Οἱ Κάσιοι ἦσαν τολμηροὶ ναυτικοὶ καὶ διέθετον 55 πολεμικά.

Τὴν νύκτα τῆς 7ης Ἰουνίου ὁ Χουσεῖν ἀπεβίβασεν ἀρκετοὺς Τουρκαλβανούς εἰς ἀποκρήμους ἀκτὰς, τὰς ὁποίας οἱ Κάσιοι εἶχον ἀφήσει ἀφρουρήτους. Ἔτσι οἱ ἐχθροὶ ἀνερριχήθησαν εἰς τοὺς βράχους καὶ ἐπέπεσαν κατὰ τῶν 4 χωρίων τῆς νήσου. Οἱ Κάσιοι αἰφνιδιασθέντες παρεδόθησαν. Εἰς χεῖρας τοῦ Χουσεῖν περιῆλθον ὅλα τὰ πλοῖα τῶν Κασίων καὶ ἄνω τῶν χιλιῶν αἰχμάλωτοι. Πολλοὶ κάτοικοι ἐσφάγησαν καὶ αἱ οἰκίαι των ἐλεηλατήθησαν. Τόση ἦτο ἡ καταστροφή, ὥστε μέχρι τοῦ 1840 ἡ νῆσος ἔμεινεν ἀκατοίκητος.

Πληγῆμα πολὺ βαρύτερον ἀπὸ τὴν ὑποταγὴν τῆς Κάσου ἀπετέλεσεν ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν.

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΨΑΡΩΝ (22 ΙΟΥΝΙΟΥ 1824)

Ἡ μεγάλη ἰκανότης τῶν Ψαριανῶν εἰς τὰς θαλασσίας καταδρομὰς τοὺς εἶχε καταστήσει φόβητρον τῶν μικρασιατικῶν καὶ θρακικῶν παραλίων. Διὰ τοῦτο ὁ σουλτᾶνος ἀπεφάσισε νὰ ἀφανίσῃ τὴν βραχῶδη αὐτὴν φωλεὰν τῶν κουρσάρων, πού «ἐφαίνετο ὡσὰν νὰ προκαλοῦσεν ὅλην τὴν ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν». Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ τουρκικοῦ στόλου Χοσερέφ πασὰς ἀνέλαβε τὴν ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς καὶ ἐπετέθη κατὰ τῆς νήσου μὲ 180 πλοῖα καὶ 14.000 στρατιώτας.

1. Τὸ ὀλοκάτωμα τοῦ Μιλᾶτου ἔχει μείνει σχεδὸν ἄγνωστον εἰς τὸ Πανελλήνιον· ἀλλὰ διὰ Βασιλικοῦ Διατάγματος τῆς 14 - 10 - 1950 ἐχαρκτηρίσθη ὡς ἐθνικὴ (τοπικὴ) ἑορτή.

Οι κάτοικοι τότε ανήρχοντο εις 7000 ψυχάς. Ὑπῆρχον ὅμως καὶ 20.000 περίπου πρόσφυγες. Ἐπίσης υπῆρέτουν ὡς μισθοφόροι καὶ 1200 κλέφτες ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν καὶ τὸν Ὀλυμπον.

Μὲ τὰς ὀχυρώσεις τῆς νήσου καὶ τὰ 100 πλοῖα τῶν οἱ Ψαριανοὶ δὲν ἤκουσαν τὸν Κανάρην, ποῦ συνεβούλευε νὰ ἀγωνισθοῦν εἰς τὴν θάλασσαν, ἀλλὰ ἐπρωτίμησαν νὰ ἀμυνθοῦν εἰς τὴν ξηράν.

Ἦτο Παρασκευὴ τῆς 20ῆς Ἰουνίου, ὅταν ὁ τουρκικὸς στόλος ἐπέτυχε νὰ ἀποβιβάσῃ ἓνα σῶμα εἰς τὸν βόρειον λιμενίσκον Κανάλον. Κατὰ τὴν προέλασιν τῶν πρὸς νότον οἱ ἐχθροὶ συνεκρούσθησαν μὲ σῶμα Ἑλλήνων, ποῦ ἐκράτει τὸ Φτελιό. Ἐπειτα ἀπὸ λυσσώδη ἀγῶνα οἱ ὑπερασπισταὶ ἀνετινάχθησαν μὲ τὴν πυριτιδαποθήκην τῶν.

Κατόπιν οἱ ἀποβιβασθέντες ἐπροχώρησαν πρὸς τὴν πόλιν, ἐνῶ ὁ Χοσρέφ ἐνεφανίσθη πρὸ τῆς πόλεως καὶ ἤρχισε νὰ τὴν κανονιοβολῇ καὶ νὰ ἀποβιβάσῃ στρατόν. Οἱ ὑπερασπισταὶ τῆς ἐγκατέλειψαν τότε τὸν ἀγῶνα καὶ ὤρμησαν πρὸς τὰ πλοῖα διὰ νὰ σωθοῦν. Ὀλίγοι ὅμως τὸ ἐπέτυχον, διότι ὁ τουρκικὸς στόλος ἀπέκλεισε καὶ τοὺς δυὸ λιμένας. Μόνον τὸ φρούριον τοῦ Παλαιοκάστρου (ΝΔ τῆς πόλεως) καὶ μὲ 500 μαχητὰς προέβαλε σθεναρὰν ἀντίστασιν. Τέλος, πρὸς τὴν ἐσπέραν τῆς Κυριακῆς (22ας Ἰουνίου), ὅταν τρισχίλιοι ἀλαλάζοντες πολιορκηταὶ ἀνερριχθήσαν ἐπὶ τοῦ βράχου καὶ ἐπλησίασαν πρὸς τὴν σημαίαν, ὁ ἀτρόμητος Ἀντώνιος Βρατσάνος ἀνετίναξε τὴν πυριτιδαποθήκην, διὰ νὰ μὴ πέσῃ κανεὶς ζωντανὸς εἰς ἐχθρικὰς χεῖρας. Ἀπὸ τὴν δυνατὴν ἐκρηξίν ἐτάφησαν καὶ πολλαὶ ἑκατοντάδες Τούρκων.

Ἐπειτα ἡ ἀντίστασις ἐσυνεχίσθη εἰς τὰ νησίδια Δασκαλειό καὶ Ἄγιο Νικολάκι· ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ὑπέκυψαν, ὅταν ἐφρονεῖθησαν ὅλοι σχεδὸν οἱ ὑπερασπισταὶ τῶν.

Ἡ καταστροφὴ τῆς νήσου ἦτο φοβερά· ἀπὸ τοὺς 7000 Ψαριανοὺς μόνον 3000 διέφυγον τὴν σφαγὴν καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Ἐρέτριαν· ἀπὸ τοὺς 20.000 πρόσφυγας 17.000 ἐθανατώθησαν ἢ συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι· πλεῖστα πολεμικὰ σκάφη ἔπεσαν εἰς χεῖρας τοῦ Χοσρέφ, ἡ δὲ πόλις ἐπυρπολήθη. Ἡ καταστροφικὴ αὐτὴ μανία τῶν Τούρκων διήγειρε τὴν ὀργὴν τῶν φιλελευθέρων λαῶν, ἐνῶ ὁ ἐθνικὸς μας ποιητὴς ἔκαμε ἀθάνατον τὸ ὀλοκαύτωμα ἐκεῖνο μὲ τὸ γνωστὸν ἐπίγραμμα :

«*Στῶν Ψαρῶν τὴν δλόμανορ ράχη,
περπατώντας ἡ Δόξα μονάχη...*»



Εικ. 29. Ο Άνδρέας Μιαούλης

πασά. Έτσι άπετελέσθη μία ισχυρά άρμάδα από 400 πλοία με 2500 κανόνια και 50.000 άνδρας.

Έν τῷ μεταξύ και ή μοίρα του Σαχτούρη ήνώθη με την μοίρα του Μιαούλη εις την Λέρον. Έτσι όλα τα ελληνικά πλοία άνήλθον εις 80 με 800 κανόνια και ήσαν υπό τας διαταγὰς του Μιαούλη.

Ο Μιαούλης, του οποίου το πραγματικόν όνομα ήτο Βώκος, ήγεννήθη το 1769 εις τα Φύλλα της Εύβοίας, αλλά έμεγάλωσε εις την Ύδραν. Μολοντί άμόρφωτος, ειχεν όξυτάτην αντίληψιν και άλύγιστον άποφασιστικότητα. Δέν έδειλίαζεν ένώπιον και των πλέον επικινδύνων επιχειρήσεων. Άλλο προσόν ήτο ή ικανότης του να επιβάλλεται εις τα άσύντακτα πληρώματα.

Εις σειράν ναυμαχιών, που διεξήχθησαν δια την σωτηρίαν της Σάμου, ή σπουδαιότερα είναι εκείνη, ή όποία έγινε την 29ην Αυγούστου εις τον κόλπον του Γέροντα. Κατ' αυτήν ό Μιαούλης, αφού κατώρωσε

ΑΓΩΝΕΣ ΠΡΟΣ ΣΩΤΗΡΙΑΝ ΤΗΣ ΣΑΜΟΥ. Η ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΤΟΥ ΓΕΡΟΝΤΑ

Οι Τούρκοι από το πρώτον έτος της Έπανάστασεως ειχεν επιχειρήσει να πλήξουν την Σάμον αλλά άπέτυχον, διότι ή γενναία αντίστασις των κατοίκων της υπό τους Λυκοῦργον Λογοθέτην και Λαχανάν έματαίωσε την άπόβασιν των επιδρομέων.

Την 31ην Ίουλίου 1824 ό Χοσρέφ έστράφη κατά της Σάμου. Το στενόν όμως της νήσου το ειχε καταλάβει μία μοίρα του ελληνικού στόλου με τον Σαχτούρη, δια να έμποδιση τους Τούρκους να μεταφέρουν στρατεύματα από τας άπέναντι άκτάς της Μ. Άσίας. Ο Χοσρέφ, αφού έχασε μίαν φρεγάταν από τον δαυλον του Κανάρη και δύο άλλα σκάφη, κατέφυγεν εις την Κών, όπου ήνώθη με τον στόλον του Ίμπραήμ

δι' επιδειξίων έλιγιμῶν νά αποφύγη τήν κύκλωσιν από τὰς ὑπερτέρας δυνάμεις τοῦ ἔχθροῦ, ὥρμησεν ἀπτόητος ἐναντίον του. Ἡ εὐστοχος δρᾶσις τῶν πυρπολητῶν Ματρώζου, Βατικιώτη καὶ Θεσχάρη (ποῦ ἀνατίναξαν ἕναν μέγανον αἰγυπτιακὸν πάρωνα καὶ μία τυνησιακὴν φρεγάταν με ἄλους τοὺς ἄνδρας της) καὶ συνάμα ἡ εὐψυχία τῶν ἑλληνικῶν πληρωμάτων ἠνάγκασαν τὸν ἠνωμένον ἔχθρικὸν στόλον νά ἀποχωρήσῃ ἔντρομος εἰς Κῶν καὶ Ἀλικαρνασσόν.

Τί ἔκαναν ἔπειτα οἱ ἀτρόμητοι ἐκεῖνοι θαλασσομάχοι; Ὁ ναύαρχος Ἀνάργυρος γράφει :

«Ἄσιτοι ἦσαν ἕλην τὴν ἡμέραν, μαῦροι δὲ ὡσάν τὴν πίσσαν ἀπὸ τὴν πυροκοιλίαν. Ναῦται, τριήραρχοι καὶ ναύκληροι κατεκλίθησαν εἰς τὸ δειπνοποιῆσαι, ὄψον δὲ προσεφέρετο ἄρτος καὶ ὀλίγα ἐλαῖαι εἰς ἄλους· με φαιδρὰ ὅμως τὰ πρόσωπα ἐγεύοντο, ἐδόξασαν δὲ τὸν Θεὸν τὸν δωρήσαντα εἰς αὐτοὺς τὰ νικητήρια...»

Καὶ δι' ὑστάτην φοράν ὁ ἔχθρὸς ὥρμησεν ἐναντίον τῆς Σάμου τὴν 5ην Σεπτεμβρίου, ἀλλὰ ὁ ἑλληνικὸς στόλος τοῦ ἔφραξε τὸν δρόμον καὶ ὁ μὲν Χοσρέφ ἐτράπη πρὸς τὰ Δαρδανέλλια, ὁ δὲ Ἰμπραήμ ἐπανῆλθεν εἰς Κῶν· ἔπειτα εἰσέπλευσεν πρὸς ἀσφάλειαν εἰς τὸν ἕρμον τῆς Σούδας (τῆς νήσου Κρήτης), διότι κατεδιώχθη ἀπὸ τὸν Μιαούλην καὶ ἔπαθε πολλὰς ἀπολείας. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐπέστρεψεν εἰς τὰς βάσεις του πρὸς ἐπιδιόρθωσιν τῶν ζημιῶν. Ὁ στόλαρχος εἶχε τὴν ἰδέαν ὅτι ὁ Αἰγύπτιος δὲν θά ἐτόλμα νά θαλασσομαχήσῃ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ χειμῶνος.

Β. ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ 5ου, 6ου ΚΑΙ 7ου ΕΤΟΥΣ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

ΑΠΟΒΑΣΙΣ ΤΟΥ ΙΜΠΡΑΗΜ ΕΙΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΝ. ΝΙΚΑΙ ΑΥΤΟΥ ΕΙΣ ΚΡΕΜΜΥΔΙ ΚΑΙ ΣΦΑΚΤΗΡΙΑΝ. ΑΙ ΕΠΙΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗ- ΝΙΚΟΥ ΣΤΟΛΟΥ

Ὁ Ἰμπραήμ, ἀφοῦ διεχείμασεν εἰς τὴν Σούδα, ἐκινεῖτο ἐλευθέ-
ρως εἰς τὸ πέλαγος καὶ ἐφωδίασε τὴν Κορώνην καὶ τὴν Μεθώνην με
μεγάλας ποσότητας τροφίμων καὶ ἀπεβίβασεν ἀνενόχλητος ἰσχυρὰς δυ-
νάμεις, ὥστε τὸ σύνολον αὐτῶν ἔφθασε τὰς 10.000 ἀνδρῶν με ἰσχυρὸν
πυροβολικόν. Τέλος ἀπεβίβάσθη εἰς Μεθώνην καὶ ὁ ἴδιος (Φεβρ. 1825).

Ἡ κυβέρνησις τῆς Ἰδρας τότε συνεκρότησεν ἕν ἐκστρατευτικὸν

σῶμα ἀπὸ νησιώτας καὶ ρουμελιώτας, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὁποίων ἐτέθη ὁ ἴδιος ὁ Κουντουριώτης. Ἀλλὰ ὅταν ἔφθασεν ἔφιππος εἰς Καλαμάταν, ταλαιπωρημένος ἤδη, ἀνέθεσε τὴν ἀρχηγίαν εἰς τὸν Ὑδραῖον πλοίαρχον Σκούρτην, ὁ ὁποῖος ἦτο ἄπειρος τῶν ἀγώνων τῆς ξηρᾶς. Αὐτὸς ἐπεχείρησε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐπικοινωνίαν μεταξὺ Μεθώνης καὶ Ναβαρίνου, διὰ τὴν κατάληψιν τοῦ ὁποῖου ἐνδιεφέρετο ὁ Ἰμπραήμ. Οἱ Ἕλληνες κατεῖχον τὴν θέσιν Κρεμμύδι με 6000 μαχητὰς — μεταξὺ τῶν ὁποίων οἱ Τζαβέλλας, Καρατάσος, Καραϊσκάκης — ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ κρατήσουν τὴν παράταξιν των πρὸ τῆς εὐρωπαϊκῆς τακτικῆς τρισχιλίων Αἰγυπτίων, τοὺς ὁποίους ὠδήγουν Γάλλοι ἀξιωματικοί. Κατόπιν αὐτοῦ τρεῖς χιλιάδες Ρουμελιῶται — δυσαρεστημένοι καὶ ἀπὸ τὴν ἀνικανότητα τῆς κυβερνήσεως — ἀνεχώρησαν εἰς τὴν Στερεάν, ἡ ὁποία ἐκινδύνευεν ἀπὸ τὸν Κιουταχῆν.

Οἱ ὑπόλοιποι προσεπάθησαν νὰ κρατήσουν τὸ Ναβαρίνον καὶ τὸν λιμένα, τὴν εἴσοδον τοῦ ὁποῖου προστατεύει ἡ βραχῶδης νῆσος Σφακτηρία. Ὁ Ἄναγνωσταρᾶς ὠχύρωσε προχείρως τὴν νῆσον, τὴν ὁποίαν ὑπερήσπιζον 800 πολεμισταὶ καὶ ὀλίγοι φιλέλληνες ποὺ κατέφθασαν μετὰ τὸν Μαυροκορδαῖτον διὰ 5 πλοίων τοῦ Τσαμαδοῦ.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ἰμπραήμ περιέζωσε ἀπὸ ξηρᾶς τὴν Πύλον (Νεόκαστρον) καὶ ἀπὸ θαλάσσης τὴν Σφακτηρίαν με 46 πολεμικά. Τὴν 26ην Ἀπριλίου ἤρχισε σφοδρὸν κανονιοβολισμὸν κατὰ τῆς νήσου, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπεβίβασε στίφη Ἀράβων ὑπὸ τὸν Χουσεῖν. Οἱ γενναῖοι ὑπερασπισταὶ τῆς νησίδος κατεσφάγησαν καὶ μεταξὺ αὐτῶν ὁ Ἄναγνωσταρᾶς, ὁ Σαχίνης, ὁ φρούραρχος Τσαμαδός, ὁ Ἰταλὸς Σανταρόζα, ἐνῶ 250 ἠχμαλωτίσθησαν καὶ μόνον 200 περίπου διεσώθησαν. Ὁ Μαυροκορδαῖτος καὶ ὁ Σαχτούρης μόλις κατώρθωσαν νὰ σωθοῦν διὰ τοῦ «Ἄρεως». Τὸ πλοῖον αὐτό, χάρις εἰς τοὺς ἐπιτυχεῖς ἐλιγμούς τοῦ κυβερνήτου του Νικ. Βότση, ἀφοῦ ἐναυμάχησε πρὸς πλεῖστα ἐχθρικά ποῦ τὸ κατεδίωκον, διέφυγεν διὰ μέσου τῶν σκοπέλων διάτρητον ἀπὸ τὰ ἐχθρικά βλήματα.

Ὁ Μικαούλης με 11 μόνον πολεμικά δὲν ἐπρόφθασε νὰ βοηθήσῃ τὴν Σφακτηρίαν. Ἐκδικούμενος ὅμως ἀπετόλμησε νὰ προσβάλλῃ τὸν ἐχθρικὸν στόλον εἰς αὐτὸν τὸν λιμένα τῆς Μεθώνης ἐντὸς τοῦ ὁποῖου τὴν 30ὴν Ἀπριλίου κατέκαυσε μίαν φρεγάταν, τρεῖς κορβέτας καὶ ἐπτὰ φορτηγὰ τοῦ Ἰμπραήμ. Αὐτὸς ὅμως ἐσφυροκόπησε τὸ Νεόκαστρον, ποῦ τὸ ὑπερήσπιζον οἱ Μακρυγιάννης καὶ Γεώργιος Μαυρομιχάλης ἡ ἔλ-

λειψις ὅμως ὕδατος τοὺς ἐξηνάγκασεν εἰς παράδοσιν. Ὅσοι ἐκ τῆς φρουρᾶς δὲν ἔπεσαν, ἠχμαλωτίσθησαν (11 Μαΐου).

Ἀλλὰ ἡ δρᾶσις τῶν Ἑλλήνων ναυτικῶν συνεχίζεται ἀμείωτος καὶ εἰς ἄλλα θέατρα τοῦ θαλασσοῦ πολέμου. Τὴν 20ὴν Μαΐου οἱ Σαχτούρησ καὶ Ἀποστόλης διεσκόρπισαν μοῦραν τοῦ Χοσρέφ πλησίον τοῦ Καφηρέως καὶ τοῦ ἐπέφεραν σημαντικὰς ἀπωλείας διὰ τῶν πυρπολητῶν Ματρόζου, Μουσιοῦ καὶ Μπούτη.

Τέλος, ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ παράτολμος ἀπόπειρα τῶν Κανάρη, Βώκου καὶ Μπούτη νὰ καύσουν περὶ τὰ τέλη Ἰουλίου μέσα εἰς αὐτὴν τὴν Ἀλεξάνδρειαν τὸν στόλον τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ. Ὁ ἄνεμος ὅμως δὲν ἐβροῆθησεν τὸ πυρπολικὸν τοῦ Κανάρη, τὸ ὁποῖον ἐκάη ἀσκοπῶς, καὶ οἱ ἀτρόμητοι θαλασσόλυκοι ἐπέστρεψαν σῶοι μὲ τὰ δύο των βρῖκια.

Ἡ ΜΑΧΗ ΕἰΣ ΤΟ ΜΑΝΙΑΚΙ. Ο ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΔΙΚΑΙΟΣ Ἡ ΠΑΠΑΦΛΕΣΣΑΣ

Μόλις δ' Ἰμπραῆμ ἐκυρίευσεν τὴν Πύλον, οἱ τρομοκρατημένοι Πελοποννήσιοι ἐζήτησαν διὰ βοῆς τὴν ἀποφυλάκισιν τοῦ Κολοκοτρώνη,

Εἰκ. 30. Ὁ Παπαφλέσσας ἐγεννήθη εἰς τὴν Πολιανὴν τῆς Μεσσηνίας τὸ 1788. Τὸ πραγματικὸν του ἐπίθετον ἦτο Γρηγόριος Δικαῖος ἢ Φλέσσας· ἐπειδὴ ὅμως ἐγένεν ἀρχιμανδρίτης, ὁ λαὸς τὸν εἶπε Παπαφλέσσαν. Ἐφοίτησεν εἰς τὴν σχολὴν τῆς Δημητσάνης· ἐπειτα ἐγένε καλόγηρος. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως ἐνωρίς τὸν ἐπεκέρυξαν διὰ τὰ φλογερά του φρονήματα καὶ τὸν ἠνάγκασαν νὰ φύγῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐκεῖ ἐγένεν ἓνα ἀπὸ τὰ κυριώτερα στελέχη τῆς Φιλικῆς καὶ ἔλαβεν ἐντολὴν ἀπὸ τὸν Ὑψηλάντην νὰ ξεσηκώσῃ εἰς ἐπανάστασιν τὴν Πελοπόννησον. Ἡ ἥρωϊκὴ θυσία του εἰς τὸ Μανιάκι τὸν ἀνέδειξεν ὡς νέον Λεωνίδα.



διότι μόνον εἰς αὐτὸν ἐστήριζον τὰς τελευταίας των ἐλπίδας. Ἀλλὰ ἡ κυβέρνησις δὲν τὸ ἀπεφάσιζε, *μολονότι καὶ ὁ ὑπουργὸς τοῦ Πολέμου Παπαφλέσσας τὸ συνιστοῦσε.

Ὁ Παπαφλέσσας, ἄφησε τὸ ὑπουργεῖον του καὶ ἔσπευσε νὰ σώσῃ τὴν κινδυνεύουσαν πατρίδα. Ἐστρατολόγησεν ἀπὸ τὸ Ναύπλιον 1000 ἄνδρας καὶ — ἀφοῦ ἐνισχύθη εἰς τὴν Ἀρκαδίαν καὶ τὴν Μεσσηνίαν ἀπὸ ἄλλους τόσους — ἦλθεν εἰς τὴν Πυλίαν, ὅπου ὠχυρώθη εἰς 3 πρόχειρα ταμπούρια εἰς τὴν θέσιν *Μανιάκι*.

Εἰς τὰς 20 Μαΐου ὁ Ἰμπραήμ ὤρμησεν ἐναντίον του μὲ 6000 Ἀραβας. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἄνδρας τοῦ Παπαφλέσσα πρὸ τῶν ὀρμητικῶν ἐφόδων τῶν Αἰγυπτίων ἐλιποτάκτησαν· 600 ὅμως παλληκάρια ἔμειναν πιστὰ εἰς τὸ καθῆκον των καὶ δὲν ἐγκατέλειψαν τὸν ἀρχηγόν των. Μὲ τοὺς ὀλίγους αὐτοὺς γενναίους ὁ πολέμαρχος Παπαφλέσσας ἐκράτησε τοὺς τακτικούς τοῦ Ἰμπραήμ ἐπὶ πολλὰς ὥρας καὶ τότε μόνον ἔπεσε τὸ Μανιάκι, ὅταν ἔπεσαν ὅλοι οἱ ἥρωες. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰμπραήμ ἔχασε περὶ τοὺς 100 ἄνδρας.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν μάχην ὁ Αἰγύπτιος στρατηλάτης διέταξε νὰ εὔρουν τὸ πτώμα τοῦ ἥρωος καὶ ἀφοῦ τὸ ἔστησαν ὄρθιον εἰς ἓνα δένδρον, ἐπλησίασε μὲ σεβασμὸν καὶ τὸ ἐφίλησεν εἰς τὸ μέτωπον.

ΑΠΟΦΥΛΑΚΙΣΙΣ ΤΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ. ΕΠΙΔΡΟΜΗ ΤΟΥ ΙΜΠΡΑΗΜ

Ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς λαϊκῆς ἀγανακτήσεως ἡ κυβέρνησις τοῦ Κουντουριώτη ἀπεφυλάκισε τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τοὺς ἄλλους δεσμώτας τῆς Ὑδρας. Ὁ Γέρος διαώρισθη ἀρχιστράτηγος τῆς Πελοποννήσου καὶ ἀνασυνεκρότησε τὰ ἐμπειροπόλεμα ἐκ Πελοποννησίων σώματα.

Ὁ Ἰμπραήμ μετὰ τὴν νίκην του εἰς τὸ Μανιάκι ἐλεηλάτησε τὴν Μεσσηνίαν καὶ ἔκαυσε τὸ Νησί (Μεσσήνη) καὶ τὴν Καλαμάταν, ἐνῶ ἀνηρχετο πρὸς Ἀρκαδίαν. Ὁ νικητὴς τοῦ Δράμακῃ ἐπεχείρησε νὰ τὸν ἀναχαιτίσῃ μὲ σκληρὰς μάχας παρὰ τὴν Ἀκοβαν καὶ Τραμπάλαν, ἀλλὰ ἀπεκρούσθη τὴν 11ην Ἰουνίου ὁ Ἰμπραήμ εἰσῆλθεν εἰς Τριπολιτσάν, τὴν ὁποίαν εὔρεν ἔρημον καὶ καιομένην κατὰ διαταγὴν τοῦ Κολοκοτρώνη. Κατόπιν ὁ Αἰγύπτιος ἐλεηλάτησε τὴν Ἀργολίδα καὶ ἐπέστρεψε εἰς τὴν Τρίπολιν, γύρω ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὁ Κολοκοτρώνης προσεπάθησε νὰ στήσῃ πολιορκητικὸν στρατόπεδον. Ὁ Ἰμπραήμ ὅμως ὤρμησεν ἐναντίον του εἰς



Εἰκ. 31. Ἀπὸ τὴν ἄμυναν τοῦ Μεσολογγίου

τὰ Τρίκορφα καὶ διέλυσε τὸν ἐπικίνδυνον κλοιόν.

Οἱ Ἕλληνες ἐμψυχούμενοι ἀπὸ τὸν ἀδάμαστον Κολοκοτρώνην διὰ συνεχοῦς κλεφτοπολέμου καταπονοῦν τὸν Ἱμπραήμ. Παρὰ ταῦτα ὅμως αἱ αἰγυπτιακαὶ φάλαγγες διασχίζουν ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τὴν Πελοπόννησον καὶ λεηλατοῦν καὶ καταστρέφουν τὰ πάντα.

Ἐπειδὴ ἡ δίωξις εἶναι συστηματικὴ ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους τακτικούς, ἡ γεωργικὴ παραγωγή καὶ τὰ ζῶα ἐξαφανίζονται καὶ ἡ πείνα καὶ ἡ δυστυχία μαστίζει τὴν Πελοπόννησον. Τὴν κρίσιμον ὅμως αὐτὴν στιγμήν ἔφθασαν εἰς τὴν Ἑλλάδα πολλοὶ φιλέλληνες, οἱ ὅποιοι ἔφεραν ἐφόδια, φάρμακα καὶ χρήματα, καὶ ἔτσι ἔσωσαν τοὺς κατοίκους ἀπὸ λιμοκτονίαν. Τῆς ὅλης αὐτῆς κινήσεως προῖστατο ὁ ἔθνικὸς εὐεργέτης Γεώργ. Σταύρου.

Η ΔΕΥΤΕΡΑ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

Ἐν τῷ μεταξῦ, ὁ σουλτᾶνος ἔδωκεν ἐντολήν εἰς τὸν ἐξοχώτερόν του στρατηγόν, τὸν Κιουταχῆν, νὰ καταλάβῃ τὸ Μεσολόγγι. Ὁ Μαχμουτ ἤθελε νὰ ἐξοφλήσῃ μὲ τὸ «φρούριον» αὐτὸ τὸ συντομώτερον, διὰ

νά αποδείξει εις τὰ ἀνακτοβούλια τῆς Εὐρώπης ὅτι παντοῦ ἡ ἐπανάστασις κατεβλήθη.

Ἡ πολιορκία ἤρχισε τὰ μέσα Ἀπριλίου, ὁπότε κατῆλθεν ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα ὁ Κιουταχῆς καὶ τὸ ἐπολιόρκησεν ἀπὸ τὴν ξηρὰν μὲ 20.000 ἄνδρας. Περὶ τὰ τέλη Μαΐου ἔφθασε καὶ ὁ Χοσρέφ καὶ τὸ ἀπέκλεισεν ἀπὸ τὴν θάλασσαν.

Ἀπὸ τὸ μέρος αὐτὸ τὸ Μεσολόγγι ἐπροστατεύετο, διότι εἶχεν ὡς ἀσπίδα του τὴν λιμνοθάλασσαν καὶ τὰ τρία ὠχυρωμένα νησίδια Κλεισοβαν, Βασιλάδι, Ντολμαῖν. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ μέρος τῆς ξηρᾶς διέθετεν ἓνα θώρακα ἀξιόλογον: μίαν τάφρον, ποῦ ἐπροστάτευε τὸ τεῖχος· αὐτὸ εἶχεν ὕψος 3 μέτρων περίπου καὶ κατὰ διαστήματα ἔφερε πύργους καὶ πολύγωνα προτειχίσματα, ὅπου εἶχον τοποθετηθῆ 50 πυροβόλα. Αὐταὶ ἦσαν αἱ ὀχυρώσεις του· οὐσιαστικῶς ὅμως ἡ ἄμυνα τοῦ Μεσολογίου ἐστηρίχθη εἰς τὰ στήθη τῶν 4000 μαχίμων ὑπερασπιστῶν του καὶ τῶν 9000 ἀμάχων. Ἡ πολιορκία διήρκεσεν ἐν ἔτος καὶ παρουσιάζει τρεῖς φάσεις.

Η ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΙΟΥΤΑΧΗΝ

Αὐτὴ διήρκεσε 8 μῆνας. Ὁ Κιουταχῆς ἐξαπέλυσε πολλὰς ἐπιθέσεις, ἀλλὰ ὅλα ἀπεκρούσθησαν. Οἱ πολιορκούμενοι μάλιστα ἔκαμαν καὶ δύο ἐξόδους καὶ ἐπέστρεψαν μὲ λάφυρα καὶ αἰχμαλώτους. Τὸ μόνον κακὸν ἦτο, ὅτι ὑπέφερον ἀπὸ ἔλλειψιν τροφῶν καὶ πυρομαχικῶν· τὸν Ἰούλιον ὅμως ἔφθασεν ὁ Μιχαύλης καὶ, ἀφοῦ διεσκόρπισε τὸν στόλον τοῦ Χοσρέφ, τοὺς ἔφεραν ἀρκετὰ ἐφόδια.

Εἰς τὰς ἀρχὰς Ὀκτωβρίου ὁ Κιουταχῆς μὲ τοὺς 3000 πεζοὺς καὶ τοὺς 600 ἵππεῖς, ποῦ τοῦ ἀπέμειναν, ἀπεσύρθη διὰ νὰ διαχειμᾶσθαι εἰς τὰς ὑπαρείας τοῦ Ζυγοῦ.

ΤΟ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ ΠΟΛΙΟΡΚΕΙΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟΝ ΙΜΠΡΑΗΜ

Ὁ σουλτᾶνος, ὅταν ἔμαθε τὴν ἀποτυχίαν τοῦ Κιουταχῆ, ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Ἰμπραῆμ νὰ τὸν βοηθήσῃ. Πραγματικῶς τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1825 ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος ἀπεβίβασεν εἰς τὸ Κρουνέρι τὸν Ἰμπραῆμ μὲ 10.000 τακτικούς. Ὅταν συνηγήθησαν οἱ δύο πασάδες, ὁ Ἰμπραῆμ ἐξέφρασε τὴν ἀπορίαν, διατὶ ἐπὶ 8 μῆνας δὲν κατώρθωσεν ὁ Κιουταχῆς νὰ κυριεύσῃ «αὐτὸν τὸν φράκτην».

«Ἐμεῖς ἐδοκιμάσαμεν τοὺς πολιορκουμένους καὶ ἐγνωρίσαμεν τὴν

ἀξίαν των . . . "Ας τοὺς δοκιμάσῃ καὶ ἡ ὑψηλότης σου καὶ τότε θὰ κρίνῃ περὶ αὐτῶν ὀρθότερον», ἀπήντησεν θυμωμένος ὁ Κιουταχῆς.

Ὁ ἀγέρωχος Ἀφρικανὸς ἐδέχθη τὴν πρότασιν τοῦ Τούρκου στρατάρχου καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐπιτεθῇ τὴν νύκτα τῆς 16ης Ἰανουαρίου 1826. Εἶχεν ὅμως τόσας ἀπολαίαι, ὥστε ἐχρειάσθη ἓνα μῆνα διὰ νὰ προετοιμάσῃ νέαν ἐπίθεσιν. Αὐτὴ ἤρχισε διὰ καταγιγιστικοῦ πυρὸς 40 κανονιῶν. Ἐκ τοῦ ἰσχυροῦ βομβαρδισμοῦ ὅλαι σχεδὸν αἱ οἰκίαι κατέρρευσαν. Εἰς τὰς 14 Φεβρουαρίου ἐπεχείρησεν ὀρμητικὴν ἔφοδον, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀπέτυχε καὶ ἐζήτησε τὴν σύμπραξιν τοῦ Κιουταχῆ.

ΤΟ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ ΠΟΛΙΟΡΚΕΙΤΑΙ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΔΥΟ ΠΑΣΑΔΕΣ

Ἐπειδὴ οἱ πασάδες ἀντελήφθησαν ὅτι τὸ Μεσολόγγι δὲν ἔπιπτεν, ἐφ' ὅσον ἀνεφωδιάζετο, ἠθέλησαν νὰ κόψουν κάθε ἐπικοινωνίαν του μὲ τὸν ἑλληνικὸν στόλον. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἀπεφάσισαν νὰ κυριεύσουν τὰ 3 ὠχυρωμένα νησίδια.

Εἰς τὰς 25 Φεβρουαρίου 1826 προσέβαλον μὲ 32 ἀβαθῆ πλοιάρια τὸ Βασιλάδι. Ἡ φρουρὰ μετὰ γενναίαν ἀντίστασιν ἠναγκάσθη νὰ συμπτυχθῇ εἰς τὸ Μεσολόγγι. Πόσῃν σημασίαν εἶχε διὰ τοὺς ἐχθροὺς ἡ κατάληψις τοῦ Βασιλαδίου ἐφάνη εἰς τὰς 19 Μαρτίου, ὅταν τὰ πυροβόλα του ἠμπόδισαν τὸν Μιαούλην νὰ διασπάσῃ τὸν ἀποκλεισμόν.

Ἐν τῷ μεταξύ 3000 Ἀραβες ὑπὸ τὸν Χουσεῖν ἐπετέθησαν κατὰ τὸ Ντολμᾶ. Ἡ ἐπίθεσις ἦτο πεισματώδης καὶ διήρκεσε 2 ἡμέρας. Τέλος, ὅταν ἐφονεύθη ὁ φρουράρχος *Λιακατᾶς*, ἔπεσε καὶ ὁ Ντολμᾶς.

Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ντολμᾶ ἔπεσε καὶ τὸ Αἰτωλικόν, ὁπότε ὁ ἀποκλεισμός τοῦ Μεσολογγίου ἔγινε στενώτερος. Καὶ ὅμως τὸν ὑπέφερον οἱ πολιορκούμενοι. Ἐνα μόνον δὲν ἠδύνατο νὰ ὑποφέρουν, τὴν πείναν. Νηστικοὶ καὶ κουρασμένοι ὁμοιάζον μὲ φαντάσματα. Διὰ νὰ ἐπιζήσουν, ἔτρωγον γάτες, ποντικούς, φύκια καὶ δέρματα. Αἱ ἀσθένειαι καὶ τὸ κρῦο τοὺς ἐδεκάτιζον· ὅμως αὐτοὶ ἀδάμαστοι ἐκράτουν τὰς θέσεις των :

*Ὅλα τοῦ κόσμου τὰ δεινὰ ἐν μέσῳ τῶν ἀγῶνων
τὴν πόλιν νέμονται : θυμὸς
γυμνότης, νόσημα, λιμὸς·
ὁ φόβος λείπει μόνον.*

τονίζει ὁ ποιητὴς Γεώργ. Ζαλοκώστας⁽¹⁾.

(1). Ἦτο ἓνας ἀπὸ τοὺς ὑπερασπιστὰς τοῦ Μεσολογγίου.

Εἰς τὰς 25 Μαρτίου ὁ Κιουταχῆς ὄρμησε μὲ 2500 ἄνδρας νὰ καταλάβῃ τὴν Κλείσοβαν, ποὺ τὴν ὑπεστήριζον 150 ἄνδρες ὑπὸ τὸν Κίτσον Τζαβέλλαν· καὶ αἱ δύο ὁμῶς ἐφοδοὶ ἀπεκρούσθησαν· 600 Τοῦρκοι ἔπεσαν καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κιουταχῆς ἐπληγώθη. Ἐπειτα ἐξαπέλυσε 6 ἐφόδους ὁ Χουσεῖν μὲ 2 τάγματα καὶ αὐταὶ ὁμῶς ἀπεκρούσθησαν, ἀφοῦ ἔπεσε ὁ Χουσεῖν καὶ 800 Ἄραβες. Μεταξὺ τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς Κλείσοβας διεκρίθη ἡ *Τασούλα Γυφτογιάννη*.

Η ΕΞΟΔΟΣ ΤΩΝ ΥΠΕΡΑΣΠΙΣΤΩΝ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

Ἡ νίκη εἰς τὴν Κλείσοβαν ἦτο ἡ τελευταία ἐπιτυχία τῶν Μεσολογγιτῶν, Τέλος — ὅταν τὴν 1ην καὶ 2αν Ἀπριλίου ἀπέτυχαν προσπάθειαι τοῦ Μιχαύλη νὰ ἐπιστιθῇ τὸ Μεσολόγγι —, οἱ πολιορκούμενοι, ποὺ εἶχον πλέον ὑπερβῆ τὰ ὅρια τῆς ἀνθρωπίνης ἀντοχῆς, ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιχειρήσουν ἐξόδον διὰ μέσου τῶν τάξεων τῶν ἐχθρῶν.

Ὡς ἡμέρα τῆς ἐξόδου ὠρίσθη τὸ μεσονύκτιον τῆς 10ης Ἀπριλίου 1826. Θὰ ἐξήρχοντο οἱ μάχιμοι (3000 περίπου) καὶ ἐκ τῶν ἀμάχων ὅσοι θὰ ἠδύνατο νὰ βαδίσουν (5000 περίπου). Τὴν παραμονὴν ἐκοινωνήσαν καί, μόλις ἐνύκτωσε, ἤρχισαν νὰ παρατάσσωνται εἰς 3 σῶματα μὲ ἀρχηγούς τοὺς Νότην Μπότσαρην, Κίτσον Τζαβέλλαν καὶ Δημ. Μακρῆν. Ἐμπρὸς ἀπὸ κάθε σῶμα ἐτάχθησαν πολεμισταί, εἰς τὸ μέσον ἄμαχοι καὶ ὀπισθεν αὐτῶν πάλιν πολεμισταί. Πολλοὶ γυναῖκες ἐφόρεσαν ἀνδρικὰ ἐνδύματα καὶ ἐκράτουν πιστόλες.

Τὴν καθωρισμένην ὥραν οἱ πολιορκούμενοι ἐξεχύθησαν ἀπὸ τὸ φρούριον κραυγάζοντες («Ἐμπρός, θάνατος εἰς τοὺς ἀπίστους!»). Ἄλλ' ἐνῶ ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ ἠγωνίζετο νὰ ἀνοίξῃ δίοδον ἠκούσθη ἐξαφνα μία κραυγὴ: «Ὅπισω, Ὅπισω στὰ κανόνια!» Οἱ ἄμαχοι, ἐπειδὴ τὴν ἐξέλαβον ὡς διαταγὴν τῶν ἀρχηγῶν πρὸς ὑποχώρησιν, ἐστράφησαν πρὸς τὴν πόλιν, μαζὺ τῶν ὁμῶς εἰσώρμησαν καὶ Τοῦρκοι.

Τὸ τί ἐπρηκολούθησε τότε δὲν περιγράφεται. Ἐκ τῶν πολιορκουμένων, ἄλλοι ἐπετίθεντο ἐξἄλλοι κατὰ τῶν σιφῶν τῶν ἐχθρῶν καὶ ἐπιπτον μαχόμενοι εἰς ἄνισον πάλην, ἄλλοι ἔθετον πῦρ εἰς δοχεῖα μὲ φυσέκια καὶ ἀνετινάσσοντο. Ὁ γηραιὸς πρόκριτος *Χρῆστος Καψάλης* τὴν πρωΐαν τῆς 11ης Ἀπριλίου εἶχε συναθροίσει εἰς τὴν κεντρικὴν πυριτιδαποθήκην πολλοὺς ἀσθενεῖς καὶ γυναικόπαιδα. «Ὅταν ἀντελήφθη μίαν

ομάδα από έχθρους να εισορμᾷ, ἀνεφώνησε «μνήστητί μου, Κύριε!» καὶ ἐσημάδευσε μὲ τὴν πιστόλαν του εἰς τὴν πυρίτιδα καὶ ἀνετινάχθησαν ὅλοι. Ὁ ἐπίσκοπος Ρωγῶν Ἰωσήφ, πού ἦτο ἡ ψυχὴ τῆς ἀμύνης, ἐκλείσθη μὲ πολλοὺς ἄλλους εἰς τὸν Ἀνεμόμυλον (εἰς τὰ νότια τῆς πόλεως). Ἐκεῖ, ἀφοῦ ἀπέκρουσεν πολλὰς ἐφόδους, ἔθεσε πῦρ εἰς ἀποθήκην φυσιγγίων καὶ ἀνετινάχθη μὲ τοὺς ἄλλους. Ἔτσι μέχρι τῆς 12ης Ἀπριλίου ὅλο τὸ Μεσολόγγι εἶχε καταληφθῆ.

Ἄλλὰ καὶ ἐκεῖνοι, πού δὲν ἐγύρισαν εἰς τὴν πόλιν, δὲν εἶχαν καλύτεραν τύχην. Τὸ σῶμα τοῦ Νότη Μπότσαρη διελύθη καὶ παρ' ὀλίγον νὰ χάσῃ τὴν σημαίαν του, τὴν ὁποίαν διέσωσεν εἰς τὸν κόλπον τῆς ἡρώως Ἐλένη Μπαϊρακτάρη. Ἐπίσης διεσκορπίσθη καὶ τὸ σῶμα τοῦ Τζαβέλλα. Μόνον ἀπὸ τὸ τμήμα τοῦ Μακρῆ, πού ἐξῆλθεν ἀπὸ τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς πόλεως, ὅπου αἱ φάλαγγες τοῦ ἐχθροῦ ἦσαν ἀραιότεραι, διεσώθησαν ἀρκετοί. Ὅμως καὶ αὐτοί, μόλις ἐπλησίασαν εἰς τὸν Ἅγιον Συμεῶνα, ἔπεσαν ἐπάνω εἰς ἐνέδραν Ἀλβανῶν, διότι ὁ Καραϊσκάκης, ἀσθενής, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπέμβῃ ὅπως τοῦ εἶχον ζητήσει οἱ πολιορκούμενοι. Ἄλλὰ καὶ ἐκ τῶν διασωθέντων πολλοὶ ὑπέκυψαν ἀπὸ τὴν ἐξάντλησιν καὶ τὰς περιπλανήσεις εἰς τὰ ὄρη· ἄλλωστε ὅλη ἡ περιφέρεια εἶχεν ἐρημωθῆ ἀπὸ τὸν πόλεμον καὶ δὲν εὐρέθησαν ἄνθρωποι νὰ τοὺς περιθάλψουν.

Αὐτὸ τὸ τέλος εἶχεν ἡ πτώσις τοῦ Μεσολογγίου. Αἱ ἀπώλειαι ἦσαν τεράστιαι καὶ διὰ τὰ δύο μέρη: Ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἐχάθησαν 20.000. Ἀπὸ τοὺς ἀμάχους Ἕλληνας περίπου 11.000· διεσώθησαν δὲ 1300 ἄνδρες καὶ ὀλίγαι γυναῖκες.

Ἡ πεισματώδης ἀντίστασις τοῦ Μεσολογγίου καὶ ἡ θρυλικὴ ἔξοδος ἐκίνησαν τὸν θαυμασμὸν τῶν λαῶν τῆς Δύσεως. Εἰς τὸ Παρίσι οἱ φοιτητικαὶ ὀργανῶσαν διαδηλώσεις καὶ ἐζήτησαν ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν τῶν ἐπέμβασιν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Εἰς τὴν ἀγγλικὴν βουλὴν ὁμίλησεν ὁ Πάλμερστον καὶ ἐκαυτηρίασε τὰς ὀμότητες τῶν Τούρκων. Εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἡ εἰδησις ἐπροκάλεσε πένθος καὶ ὀδύνην.

Ο ΑΓΩΝ ΕΙΣ ΚΡΙΣΙΜΟΝ ΚΑΜΠΗΝ. Ο ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗΣ

Ἡ πτώσις τοῦ Μεσολογγίου συνετάραξε τοὺς Ἕλληνας. Τὸ πᾶν ἐφαινετο ὅτι εἶχε χαθῆ. Ἄλλὰ δὲν ἐκάμφθη καὶ ἡ ἀποφασιστικότης νὰ συνεχισθῆ ὁ ἀγών. Ἡ ἀνίκανος κυβέρνησις παρητήθη καὶ ἡ νέα ὑπὸ

τὸν Ἄνδρ. Ζαΐμην ἐκήρυξε τὴν χώραν εἰς κατάστασιν συναγερμού. Καὶ εἰς τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου ἔσπευσαν ὅλοι προθύμως κατὰ τὴν κρίσιμον αὐτὴν ὥραν.

Ἡ πρώτη φροντίς τῆς κυβερνήσεως ἦτο νὰ μὴ σβήσουν οἱ τελευταῖοι σπινθῆρες τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ τὴν Πελοπόννησον. Χρήματα ὅμως δὲν ὑπῆρχον. Εἰς τὴν δύσκολον αὐτὴν στιγμήν ὁ φιλόπατρις διδάσκαλος τοῦ Γένους Γεώργ. Γεννάδιος διὰ φλογεροῦ λόγου του πρὸς τὸν λαόν τοῦ Ναυπλίου τὸν προέτρεψεν εἰς διενέργειαν ἐράνου, εἰς τὸν ὁποῖον οἱ κάτοικοι προσέφεραν, ὅτι πολυτιμότερον εἶχον. Ὁ ἴδιος ἔδωκεν ἀπὸ τὸ ὑστέρημά του 5 λίρας, αἱ δὲ γυναῖκες τὰ κοσμήματά των. Ἐκ τοῦ συγκεντρωθέντος ἀξιολόγου ποσοῦ καὶ ἐκ τοῦ ὑπολοίπου ἀπὸ τὸ δάνειον τοῦ 1824 ἠτοιμάσθησαν πλοῖα καὶ σώματα ἐνόπλων. Ἀλλὰ ὁ ἀγὼν ἀνεζωογονήθη περισσότερον μὲ τὴν ἐνίσχυσιν εἰς τρόφιμα, πυρομαχικὰ καὶ χρήματα τῶν φιλελλήνων τοῦ ἐξωτερικοῦ, πρωτοστατούντων διὰ μὲν τὴν Ἀμερικὴν τοῦ ἱατροῦ Σαμουήλ Χάου, διὰ δὲ τὴν Εὐρώπην τοῦ Ἐυνάρδου καθὼς καὶ τοῦ φιλέλληνος βασιλέως τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκου. Ἡ δρᾶσις τοῦ στόλου ἀπῆλλαξεν ὀριστικῶς τὴν Σάμον καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου ἐκ τῆς τουρκικῆς ἀπειλῆς, ἐνῶ ἡ δύναμις του ἐνισχύθη διὰ τοῦ πρώτου ἀτμοκινήτου πλοίου («Καρτερία»), τὸ ὁποῖον κατέπλευσεν ἐξ Ἀγγλίας τὸ φθινόπωρον καὶ ἀφῆκε ζωηρὰν ἐντύπωσιν εἰς τὸν λαόν⁽¹⁾.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ κυβερνήσις εἶχεν ἀναγνωρίσει τὸν Κολοκοτρώνην ὡς ἀρχηγὸν τῶν Πελοποννησιακῶν δυνάμεων καὶ διετήρησε τὸν Γκούραν εἰς τὴν Α. Στερεάν. Ἀλλὰ τὸν Ἰούλιον ὁ Ζαΐμης λησμονῶν τὰ πάθη καὶ τὰς συμφορὰς ἐκάλεσε τὸν προσωπικόν του ἐχθρὸν Γεώργ. Καραϊσκάκη καὶ τοῦ ἀνέθεσε τὴν ἀρχιστρατηγίαν τῆς Στερεᾶς. Ἡ συνάντησις ἐκεῖνη τῶν δύο ἀνδρῶν εἰς Ναύπλιον ὑπῆρξε συγκινητικὴ, ὅταν ἐνηγκαλίσθησαν ὁ εἰς τὸν ἄλλον διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος.

Ὁ Γεώργιος Καραϊσκάκης ἐγεννήθη εἰς Μαυρομάτι τῶν Ἀγραφῶν τὸ 1780. Εἰς ἡλικίαν 15 ἐτῶν ἔγινε κλέφτης. Ἀργότερον ἔλαβε μέρος εἰς τοὺς πολέμους τοῦ Ἀλῆ, ἄλλοτε ὡς συμπολεμιστῆς καὶ ἄλλοτε ὡς ἀντίπαλός του. Ἦτο ἰσχνὸς καὶ φιλάσθενος, ἀλλὰ φύσις ὀρμητικὴ

1. "Ὅλα τ' ἄρμενα ἀρμενίζουν / μὲ κουπιὰ καὶ μὲ πανιά / τοῦ Κοχράνη τὸ καράβι / ἀρμενίζει μὲ φωτιά! (Ἀπὸ λαϊκὸν ἄσμα τῆς ἐποχῆς).

καί γενναία μέ πνεῦμα σπινθηροβόλον. Ὁ ἄτακτος βίος καί ὁ θυμώδης χαρακτήρ τὸν εἶχον ἐμποδίσαι ἕως τότε νὰ λάβῃ τὴν θέσιν τοῦ τοῦ ἄξιζε. Μόλις ὅμως ἔλαβε τὸν διορισμόν, ἔγινεν ἄλλος ἄνθρωπος. Ὁ κίνδυνος τῆς πατρίδος τοῦ ἐνέπνευσεν ὑψηλὰ συναισθημάτων εὐθύνης καί ἀφοσιώσεως πρὸς αὐτὴν καί ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ διαλάμψῃ ἡ στρατηγική του μεγαλοφυΐα.

ΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΑΚΡΟΠΟΛΙΝ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Ὁ Κιουταχῆς μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Μεσολογγίου εἰσέβαλε διὰ τῆς Στερεᾶς εἰς τὴν Ἀττικὴν μετὰ 11.000 ἄνδρας καί 26 πυροβόλα. Τὴν 3ην Αὐγούστου ἔγινε κύριος τῶν Ἀθηνῶν καί ἤρχισε νὰ πολιορκῇ τὴν Ἀκρόπολιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπρόφθασαν νὰ κλεισθοῦν πρὸς ἄμυναν οἱ Γκούρας καί Μακρυγιάννης. Τὸ ὄχυρόν αὐτὸ ἔπρεπε νὰ μείνῃ ἀπόρθητον· ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐμήνυσεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὅτι, ἐὰν ἐπιπτεν ὁ ἱερός βράχος, ἡ Στερεὰ δὲν θὰ συμπεριελαμβάνετο εἰς τὸ μέλλον νὰ ἰδρυθῇ ἑλληνικὸν κράτος.

Ἐν τῷ μεταξῷ ὁ Καραϊσκάκης, ἀφοῦ ἀνεχώρησεν ἐκ Ναυπλίου μετὰ 130 μόνον ἄνδρας καί ὀπλαρχηγὸν τὸν Γεώργ. Χελιώτην, ἠῤῥξῆσε καθ' ὁδὸν τὰς δυνάμεις του καί ἔστησε τὸ στρατηγεῖόν του εἰς Ἐλευσίνα. Ἐκεῖ προσῆλθον ὑπὸ τὰς σημαίας του οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Ρούμελης καί ὁ Φαβιέρος μετὰ τὸ σῶμα τῶν τακτικῶν, πού εἶχεν ὀργανώσει· ὥστε ἡ ὅλη δύναμις τοῦ στρατοπέδου ἀνῆλθεν εἰς 3.500 ἄνδρας. Μολονότι ἐνίκησεν εἰς τὸ Χαϊδάρι, ὁ Καραϊσκάκης δὲν ἐρριψοκινδύνευσεν μετωπικὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ Κιουταχῆ, ἀλλὰ διὰ στρατηγημάτων τὸν κατεπόνει.

ΠΟΛΕΜΙΚΟΝ ΣΧΕΔΙΟΝ ΤΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ

Ὅταν ἐφρονεῖσθη ὁ Γκούρας καί ἐνισχύθη ἡ Ἀκρόπολις διὰ 400 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Κριεζώτην, ὁ Καραϊσκάκης συνέλαβε τὸ μεγαλοφυῆς σχέδιον νὰ μεταφέρῃ τὸν ἀγῶνα εἰς τὰ μετόπισθεν τοῦ Κιουταχῆ. Ἐστρατοπέδευσε λοιπὸν εἰς τὸν Ἐλικῶνα καί τὸν Παρνασσὸν καί μετὰ μίαν σειρὰν ἰσχυρῶν φυλακίων ἀπὸ Κορινθιακοῦ μέχρις Εὐβοϊκοῦ κόλπου ἐπεχείρησε νὰ ἀποκόψῃ τὰς ἐπικοινωνίας τοῦ ἀντιπάλου του.

Πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ σχεδίου του ἐπετέθη ὁ ἴδιος κατὰ τῶν Τούρ-

κων τῆς Δομβραίνης καὶ τοὺς ἀπέκλεισεν εἰς 3 ὄχυρους πύργους, ἐνῶ ἔστειλε τὸν Κολέττην διὰ θαλάσσης εἰς Ἀταλάντην νὰ καταστρέψῃ σιταποθήκας τοῦ Κιουταχῆ. Ἀλλὰ ἡ ἐπιχείρησις αὐτὴ ἀπέτυχεν, ὅταν δύναμις ἀπὸ 200 Ἀλβανοὺς ὑπὸ τὸν ἔμπειρον Μουσταφάμπεην ἐνίκησαν εἰς Ἀταλάντην καὶ κατεδίωξαν τὸν Κολέττην. Μετὰ τὴν νίκη των αὐτῶν οἱ ἐχθροὶ ἐκινήθησαν πρὸς ἀνακούφισιν τῆς Ἀμφίσσης, τὴν ὁποῖαν ἐπολιόρκει ὁ Πανουργιάς. Ἀλλὰ εἰς τὴν Ἀράχωβαν ἐδεινοπάθησαν ἀπὸ τοὺς ἐκεῖ ὄχυρωμένους ὄπλαρχηγοὺς Γαρδικιώτην Γρίβαν καὶ Γεώργιον Βάγιαν. Ἐν τῷ μεταξύ κατέφθασε νικηφόρος ἀπὸ τὸ Δίστομον ὁ Καραϊσκάκης καὶ ἐπιπεσὼν ὑπὸ ἀγρίαν χιονοθύελλαν τοὺς κατέκοψεν, ἐνῶ πλεῖστοι ἐχάθησαν εἰς τὰς ἀποκρήμνους χαράδρας τοῦ Πιρνασσοῦ. Ὁ ἴδιος ὁ Μουσταφάμπεης ἔπεσεν, ἐνῶ οἱ Ἕλληνες τὴν ἐπομένῃ ἔστησαν τρόπαιον. Ἡ 26ῃ Νοεμβρίου ὠρίσθη ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ἐθνικὴ ἑορτὴ.

Εἰκ. 32. Ὁ Γεώργιος Καραϊσκάκης



Ταυτοχρόνως εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ὁ ἀγὼν ἐσυνεχίζετο σκληρῶς. Οἱ ἀμυνόμενοι ἐκράτουν τὰς θέσεις των μὲ συνεχεῖς ὑπονομιεῦσεις, ἀλλὰ ὑπέφερον ἀπὸ ἔλλειψιν πολεμοφοδίων, ὅποτε ὁ ἀνδρεῖος Φαβιέρως διοργάνωσε τολμηρὸν ἐγχείρημα: 650 ριψοκίνδυνοι ἄνδρες εἰσέδυσαν τὴν νύκτα τῆς 30ῆς Νοεμβρίου διὰ μέσου τῶν ἐχθρικών χαρακωμάτων καὶ ἀνερχιχθήσαν ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ θεάτρου Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Αἱ ἀπώλειαι των ἦσαν 6 νεκροὶ καὶ 14 τραυματίαι. Τὸν Δεκέμβριον κατέπλευσεν ἐξ Ἀγγλίας καὶ ἡ «Ἑλλάς», ταχυκίνητος κορβέττα τῶν 64 κανονιῶν.

Τὴν 1ην Φεβρουαρίου 1827 ὁ Καραϊσκάκης δι' ὀρητικῆς ἀντεπιθέσεως ἀνέτρεψεν ἀπόπειραν τοῦ Ὁμῆρ πασᾶ τῆς Κερκύρας νὰ προσ-

βάλη τὸ στρατόπεδόν του εἰς τὸ Δίστομον. Κατὰ τὴν καταδίωξιν τοῦ ἐχθροῦ περιῆλθον εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων πολλὰ τουρκικὰ λάφυρα (πυροβόλα, σημαῖαι κλ.). Ἡ Στερεὰ ὅλη πλὴν τῆς Ναυπάκτου, τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῆς Βοιότσης, εἶναι τώρα ἐλευθέραι.

Ἄλλὰ ὁ Κιουταχῆς πολιορκεῖ ἐπιμόνως τὴν Ἀκρόπολιν, ἐφ' ὅσον ἀνεφοδιάζεται ἐξ Εὐβοίας. Τὸ εὐστροφον πνεῦμα τοῦ Καραϊσκάκη θέλει νὰ ἀποκλείσῃ τὸν ἀντίπαλον ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη. Μεταφέρει λοιπὸν τὸ στρατηγεῖόν του εἰς τὸ Κερασίμι τοῦ Πειραιῶς, ἀπὸ ὅπου ματαίως ἐπεχείρησεν ὁ Κιουταχῆς νὰ τὸν ἐκδιώξῃ, ἤττηθεις δύο φορές. Ἄλλὰ δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἐφαρμόσῃ ἐντελῶς τὸ σχέδιόν του ὁ στρατάρχης τῆς Ρούμελης, διότι ἀντικατεστάθη εἰς τὴν ἀρχιστρατηγίαν.

Η ΠΑΝΩΛΕΘΡΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΙΣ ΦΑΛΗΡΟΝ

Ἐνῶ αὐτὰ συνέβαινον εἰς Ἀττικοβοιωτίαν, ἡ Δ' Ἐθνοσυνέλευσις τῆς Τροιζήνος διώρισε τὸν Τσώρτε ἀρχιστράτηγον καὶ τὸν Κόχραν ἀντιναύαρχον. Τοὺς δύο νέους ἀρχηγούς ἐδέχθη προθύμως ὁ Καραϊσκάκης, ἀλλὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ συμφωνήσῃ μαζί των, διότι αὐτοὶ ἐσκέπτοντο νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ μέτωπον ἐναντίον τοῦ Κιουταχῆ, διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ἡ Ἀκρόπολις· ὁ Καραϊσκάκης ὅμως εἶχε τὴν γνώμην ὅτι ἡ ἐπιχείρησις περιέκλειε κινδύνους, διότι οὔτε ἵππικὸν διέθετον οὔτε καὶ ἐθεωροῦσε κατάλληλα τὰ ἄτακτα στρατεύματα διὰ ταιαύτην ἐνέργειαν εἰς ἀνοικτὴν πεδιάδα. Τέλος πρὸ τῆς ἐπιμονῆς τῶν ξένων ὑπεχώρησεν.

Προτοῦ ἐπιτεθοῦν ἐπέτυχον νὰ ἀφαιρέσουσιν ἀπὸ τὸν Κιουταχὴν τὴν Μοῆν τοῦ Ἁγ. Σπυρίδωνος εἰς Πειραιᾶ.

Ἡ ἐπίθεσις ἐναντίον τῆς Ἀκροπόλεως ἀπεφασίσθη νὰ γίνῃ τὴν νύκτα τῆς 22ας πρὸς 23ην Ἀπριλίου. Ὁ Καραϊσκάκης ἦτο κατάκοιτος ἀπὸ πυρετόν. Ἐνῶ δὲ εἶχεν ἀπαγορευθῆ κάθε πυροβολισμός, μερικοὶ Κρηῖτες καὶ Ὑδραῖοι, εὐρισκόμενοι εἰς εὐθυμίαν, ἐπροκάλεσαν συμπλοκὴν μὲ τοὺς ἀπέναντι Τούρκους. Ὁ Καραϊσκάκης, μόλις ἤκουσε τοὺς πυροβολισμούς, ἐτινάχθη ἀπὸ τὴν κλίνην του καὶ ἀφοῦ ἐπήδησεν ἐπὶ τοῦ ἵππου του ἔσπευσε διὰ νὰ προλάβῃ γενίκευσιν τῆς συρράξεως. Ἄλλὰ κατὰ τὴν ἀναχαίτισιν τῶν ἐχθρῶν ἐπληγώθη θανασίμως. Οἱ ἀκόλουθοί του τὸν μετέφεραν ἀμέσως εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Τσώρτε, ὅπου μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἀπεβίωσε. Τὴν ἐπομένην ἐν μέσῳ τῶν θρήνων καὶ τοῦ γενικοῦ πένθους ἐτάφη κατ' ἐπιθυμίαν του εἰς Σαλαμίνα. Ποτὲ θάνατος ἀνδρὸς δὲν ἔδει-

ξε πόσον μεγάλη ἦτο ἡ ἀξία του, ὅπως ἀπεδείχθη ἀπὸ τὴν ἐπελθοῦσαν καταστροφὴν.

Ἡ ἀπώλεια τοῦ Ἑλληνος ἀρχηγοῦ δὲν ἀνέβαλε τὴν ἐπίθεσιν τοῦ Κόρχαν, ἡ ὁποία ἤρχισεν ἀπὸ τὸ Φάληρον μὲ κατεύθυνσιν τὴν σημερινὴν λεωφόρον Συγγροῦ. Ἀλλὰ ἐνῶ ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ εἶχε φθάσει εἰς τὴν θέσιν Ἀνάλατος (ΝΑ τοῦ Ἀγ. Σώστη), ἐπεκράτει τόση ἀταξία εἰς τὴν ὄλην φάλαγγα, ὥστε ὁ Κιουταχῆς δὲν ἐδίστασε νὰ τοὺς κτυπήσῃ μὲ ὄλον τὸν στρατὸν του καὶ νὰ τοὺς ἀνατρέψῃ. Οἱ Ἑλληνες ἐπολέμησαν μὲ πείσμα, ἀλλ' ἔπαθον πανωλεθρίαν. Δὲν εἶχον προφθάσει νὰ ἀνοίξουν ὀρύγματα καὶ τὸ ἵππικὸν τοὺς κατέκοψεν. Ὀλίγοι ἐσώθησαν διὰ τῆς φυγῆς πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ μεταξύ αὐτῶν ἐπὶ λέμβου καὶ οἱ Ἀγγλοὶ ὑπεύθυνοι τῆς συμφορᾶς Κόρχαν καὶ Τσῶρτς. Ἐφονεύθησαν περίπου 1500 καὶ πολλοὶ ὀνομαστοὶ πολέμαρχοι ὡς ὁ Λάμπρος Βέικος, Ἴω. Νοταρᾶς, Γ. Τζαβέλλας, Ἰγγλέσης, Δράκος κ.ἄ. Εἰς τὸ Φάληρον ἐκρίθη ἡ τύχη ὅλης τῆς Στερεᾶς, διότι μετὰ ἓνα μῆνα παρεδόθη καὶ ἡ Ἀκρόπολις καὶ τὸ ἔργον τοῦ Καραϊσκάκη κατέρρευσεν.

Η ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΝ

Ὁ Ἰμπραῆμ μετὰ τὸ κατόρθωμά του εἰς τὸ Μεσολόγγι τὸν Μάιον τοῦ 1826 ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Μεθώνην. Ἀπὸ ἐκεῖ τὸν Ἰούλιον ἐπῆλθεν κατὰ τῆς Μάνης, ἀλλ' ἀπεκρούσθη εἰς τὴν Βέροαν.

Ἐχων τὴν Τρίπολιν ὡς ὀρμητήριον ἤρχισε νὰ ἐρημώσῃ συστηματικῶς τὴν Ἀρκαδίαν, τὴν Ἀχαΐαν, τὴν Ἠλείαν καὶ τὴν Μεσσηνίαν. Ἀφοῦ κατέστρεψε τὰ δένδρα καὶ διήρπαξε τὰ γεννήματα καὶ τὰ κτήνη, ἔκαιε τὰ χωρία. Κατόπιν συνελάμβανε τοὺς κατοίκους ποὺ δὲν ἐπρόφθαιναν νὰ καταφύγουν εἰς τὰ ὄρη. Ἦθελε μὲ τὰς ἐρημώσεις αὐτάς, καὶ πρὸ πάντων μὲ τὴν πείναν, νὰ φέρῃ εἰς ἀπόγνωσιν τὴν Πελοπόννησον καὶ νὰ τὴν ἀναγκάσῃ νὰ παραδοθῇ.

Καὶ δευτέραν φοράν ὁ Ἰμπραῆμ ἐπετέθη κατὰ τῆς Μάνης εἰς Τσεροβάν, ἀλλ' ἀπεκρούσθη, διότι τοὺς Μανιάτας ἐβοήθησαν καὶ αἱ γυναῖκες των ἀκόμη.

Τὸν Νοέμβριον, ἐξαντλημένος ἀπὸ τὸν κλεφτοπόλεμον τῶν Ἑλλήνων, ἄφησε τὰς λεηλασίας καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Μεθώνην διὰ νὰ διαχειμάσῃ. Ἀπὸ ἐκεῖ τὴν ἀνοίξιν τοῦ 1827 ἐτράπη πρὸς τὴν δυτικὴν Πελοπόννησον. Ἐδῶ τώρα, ἀντὶ νὰ σφάζῃ καὶ νὰ πυρπολῇ ἐπροτίμησε νὰ

περιποιήται τους κατοίκους και να ζητή προσκυνοχάρτια. Πολλοί, ταλαιπωρημένοι από την φοβίαν και τας στερήσεις, ήρχισαν να υποκύπτουν. Ἡ στιγμή αὐτὴ ἀπέβη κρίσιμος διὰ τὸν ἀγῶνα. Τότε ὁ Κολοκοτρῶνης προσέφερεν, ὅπως ἔλεγεν ἀργότερον, τὴν μεγαλύτεραν ὑπηρεσίαν του εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐξεγερθεὶς κατὰ τῶν λιποψύχων διέταξε νὰ τοὺς ἐπικηρῶνται ὡς προδότας καὶ νὰ τοὺς ἐκτελοῦν. Ἔτσι τὸ κακὸν ἀνεχαιτίσθη καὶ πρὸς στιγμὴν οἱ Ἕλληνες ἀνέπνευσαν. Ἡ αἰσιοδοξία ὅμως δὲν ἐκράτησε πολὺ, διότι περὶ τὰ τέλη Αὐγούστου ἔφθασαν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ νέαι ἐνισχύσεις: 40 μεταγωγικὰ μὲ συνοδείαν 51 πολεμικῶν ἀπεβίβασαν 4000 τακτικούς καὶ πολλὰ ἐφόδια. Τώρα πλέον ἐγίνε φανερὸν εἰς Ἕλληνας καὶ ξένους ὅτι τὸ ἐξ Αἰγύπτου ὄρνεον εἶχεν ἐμπήξει βαθεῖα τοὺς ὄνυχάς του ἐπὶ τῆς ἐλληνικῆς σαρκός. Εὐτυχῶς ὅμως αὐτὴν τὴν φορὰν οἱ ὁμόδοξοι λαοὶ τῆς Εὐρώπης δὲν θὰ ἀφήσουν ἀβοήθητον τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ρωσία μὲ τὴν Ἰουλιανὴν Σύμβασιν ποὺ υπέγραψαν (διὰ τὴν ὁποίαν θὰ ὁμιλήσωμεν κατόπιν), ἀπήτησαν ἀπὸ τοὺς ἐμπολέμους τὴν κατάπαυσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν ἄλλοιῶς ἠπείλουν ὅτι θὰ τὴν ἐπιβάλλουν διὰ τῶν στόλων των.

ΕΠΕΜΒΑΣΙΣ ΤΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ. ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΤΟΥ ΝΑΒΑΡΙΝΟΥ

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν πτώσιν τῆς Ἀκροπόλεως ἡ ἐπανάστασις ἐφαίνετο ὅτι ἔπνεε τὰ λοιόθια. Ἐλεύθερα ἐδάφη ἔμενον μόνον αἱ περιφέρειαι τοῦ Ναυπλίου καὶ τῆς Μάνης καὶ αἱ νῆσοι Ἰθρὰ καὶ Σπέτται. Ἐξ ἄλλου ὁ ἐλληνικὸς λαὸς ἦτο ταλαιπωρημένος καὶ τὸ φρόνημά του εἶχε καταπέσει. Τὴν Ἐπανάστασιν ὅμως ἀπὸ τὴν δύσκολον αὐτὴν θέσιν ἔσωσεν ἡ ἐπέμβασις τῶν Δυνάμεων.

Εἶναι ἀληθές ὅτι αἱ κυβερνήσεις τῶν Μεγάλων Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐπαναστάσεως ἐφάνησαν ἐχθρικαὶ πρὸς αὐτὴν. Πρῶτὴ ἡ Αὐστρία, τῆς ὁποίας πρῶθυπουργὸς ἦτο ὁ μισέλλην Μέττερνιχ, ἐπολέμησε μὲ λύσαν τὴν ἐπανάστασιν διατεινομένη ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀδικίως ἐξηγέρθησαν ἐναντίον νομίμου καθεστώτος. Ἐπίσης δυσμενῶς διέκειτο καὶ ἡ Γαλλία, διότι εἶχεν ἀποκαταστήσει τὴν βασιλείαν μὲ τὴν ὁποίαν εἶχε προσδεθῆ εἰς τὴν Ἱερὰν Συμμαχίαν. Ἡ Ἀγγλία ὑποψιάζετο ὅτι ἡ ἐπανάστασις ὠφείλετο εἰς ρωσικὸν δάκτυλον καὶ κατὰ τὰ τρία πρῶτα ἔτη ἐφάνη φιλότουρκος. Ἡ Ρωσία, μολοντί ὠφελεῖτο ἀπὸ τὴν ἀναταραχὴν ποὺ ἔφερεν εἰς τὰ Βαλκάνια ἡ ἐπανάστα-

σις, απέφυγε να επέμβη, διότι ο Τσάρος 'Αλέξανδρος ήτο κύριος έμπνευστής τής 'Ιερᾶς Συμμαχίας και δέν ήθελε να έκτεθῆ.

Πρώτη ή 'Αγγλία από τοῦ Μαρτίου τοῦ 1823, διά τοῦ φιλέλλη-νος ύπουργοῦ Γεώργ. Κάνιγγ, ἀνεγνώρισε τόν θαλάσσιον ἀποκλεισμόν πού εἶχεν ἐπιβάλει ή ἑλληνική κυβέρνησις. "Όταν δέ τὸ 1827 ὁ Κάνιγγ ἔγινε πρωθυπουργός, ἐκινήθη ζωηρότερον πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἑλλη-νικῆς ἀνεξαρτησίας. "Εχων μὲ τὸ μέρος του και τὸν νέον τσάρον Νικόλαον, κατώρθωσε νὰ παρασύρῃ και τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Κά-ρολον Γ', τὸν ὁποῖον ἐπέεζεν τὸ φιλελληνικὸν ρεῦμα τῆς Γαλλίας νὰ ἐπέμβῃ.

"Ετσι αἱ «Προστάτιδες Δυνάμεις», 'Αγγλία, Γαλλία και Ρωσία, εἰς τὰς 26 'Ιουνίου (6 'Ιουλίου μὲ τὸν νέον ἡμερολόγιον) τοῦ 1827 υπέ-γραψαν εἰς Λονδῖνον τὴν 'Ιουλιανὴν τριμερῆ σύμβασιν, διά τῆς ὁποίας ἐπροτείνεται, πρὸ πάσης διαπραγματεύσεως, ή σύναψις ἀναχωχῆς. Διά τῆς συνθήκης αὐτῆς ἐν συνεχείᾳ ἐπροτείνεται ή ἴδρυσις αὐτοδιοικήτου ἑλληνικοῦ κράτους, ἀλλὰ μὲ ὑποτέλειαν φόρου εἰς τὸν σουλτᾶνον.

"Όταν ἔγινε γνωστὴ εἰς τοὺς ἐμπολέμους ή 'Ιουλιανὴ Σύμβασις, ή 'Ελλάς ἐδέχθη μὲ ἀνακούφισιν τοὺς ἔρους της· ή Πύλη ὅμως τοὺς ἀπέρριψε. Τότε αἱ «Προστάτιδες Δυνάμεις» ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιβάλ-λουν τοὺς ἔρους τῆς συνθήκης διά τῶν ὅπλων. Πρώτη ἔφθασεν εἰς τὸ Αἰγαῖον μία μοῖρα ἀγγλικοῦ στόλου ὑπὸ τὸν Κόδριγκτον, ἀργότερον μία γαλλικὴ μὲ τὸν Δεριγνὺ και μία ρωσικὴ μὲ τὸν Χέυδεν. "Όλα τὰ πλοῖα ἤσαν 26 και ἐτέλουν ὑπὸ τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τοῦ Κόδριγκτον (Σεπτέμβριος 1827).

'Ο 'Αγγλος ναύαρχος παρήγγειλεν εἰς τὸν 'Ιμπραήμ τὴν κατά-παυσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν. 'Ο Αἰγύπτιος ὑπεκρίθη ὅτι δέχεται· ἐζή-τησεν ὅμως μικρὰν προθεσίαν διά νὰ συνεννοηθῆ μὲ τὴν Πύλην.

Τότε οἱ 'Ελληνες ἐξεμεταλλεύθησαν τὴν εὐκαιρίαν, διά νὰ ἀναζωο-γονήσουν τὴν 'Επανάστασιν εἰς τὴν Στερεάν. 'Ο Τσῶρτς ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν δυτικὴν 'Ελλάδα, ἐνῶ ὁ "Αστιγξ μὲ τὴν «Καρτερίαν» και 5 ἄλλα πολεμικὰ κατέστρεψεν εἰς 'Ιτέαν 7 τουρκικὰ σκάφη.

'Ο 'Ιμπραήμ διά νὰ τιμωρήσῃ τὸν "Αστιγγα ὤρμησε μὲ μίαν ἰσχυρὰν μοῖραν πρὸς τὸν Κορινθιακόν. Τὸν ἐπρόφθασεν ὅμως ἀνοικτὰ τῶν Πατρῶν ὁ Κόδριγκτον και τὸν ἠνάγκασε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ Να-βαρῖνον. Καὶ πάλιν ὁ 'Ιμπραήμ δέν ἠσύχαζεν. Κατέστρεψε 75.000 καρ-

ποφύρα δένδρα εις την Μεσσηνίαν και ἔστειλεν εις τὰ σκλαβοπάζαρα τῆς Ἀλεξανδρείας πολλοὺς αἰχμαλώτους.

Αἱ βάρβαροι αὐταὶ ἐνέργειαι τοῦ Ἰμπραήμ ἔφεραν τὸν Κόδριγκτον και τὸν Δεριγνύ εις τὴν ἀπόφασιν νὰ εἰσέλθουν τὴν μεσημβρίαν τῆς 8ης Ὀκτωβρίου εις τὸ Ναβρῖνον, διὰ νὰ τὸν ἀναγκάσουν νὰ σεβασθῇ τὰς ἀπόψεις τῶν Προστατιδῶν Δυνάμεων, ἐνῶ ὁ γηραιὸς Χέυδεν παρέμεινε ἐπιβλέπων τὸ στόμιον τοῦ λιμένος.

Ἐντὸς τοῦ κόλπου ὁ ἐχθρικός στόλος ἦτο ἤδη παρατεταγμένος εις σχῆμα πετάλου με διπλῆν γραμμὴν. Ὁ Ἄγγλος ναύαρχος ἔστειλεν μίαν λέμβον, πρὸς συνενόησιν με τὸν Αἰγύπτιον ναύαρχον. Ἄλλ' οἱ Τοῦρκοι ἐπυροβόλησαν και ἐφόνευσαν τὸν ἀξιωματικὸν και δύο ναύτας τῆς λέμβου. Τότε ὁ Κόδριγκτον ὑψωσεν ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος του «Ἀσία» τὸ σῆμα τῆς ἐπιθέσεως και ἐντὸς ὀλίγου, ὅποτε εἰσέπλευσε και ἡ ρωσικὴ μοῖρα, ἡ ναυμαχία ἐγενικεύθη, ἀφοῦ μετεῖχον και τὰ ἐπάκτια πυροβολεῖα τῆς Σφακτηρίας και τοῦ φρουρίου. Τὰ τριπλάσια σκάφη τοῦ Ἰμπραήμ με τὰ 2000 κανόνια και παρὰ τὴν εὐνοϊκὴν των διάταξιν ἐκανονιοβολοῦντο εὐστόχως ἀπὸ τὰ 26 τῶν Εὐρωπαϊκῶν. Πολλὰ ἐχθρικά ἀνετινάσσοντο, ἐνῶ ἄλλα προσεπάθουν νὰ ἀνασπάσουν τὰς ἀγκύρας διὰ νὰ σωθοῦν και ἄλλα συνεχροῦντο μετὰ πατάγου. Ὁ λιμὴν ὅλος ἐφλέγετο. Περὶ τὴν 5ην ἀπογευματινὴν ἐκ τῶν 82 τουρκοαιγυπτιακῶν πλοίων εἶχον διασωθῆ μόνον 20, ἐνῶ 6000 Μουσουλμάνοι ἐχάθησαν εις τὴν κόλασιν ἐκεῖνην τοῦ πυρός. Αἱ ἀπώλειαι τῶν συμμάχων ἦσαν 172 νεκροί, 475 τραυματίαι και σοβαραὶ ζημίαι σκαφῶν.

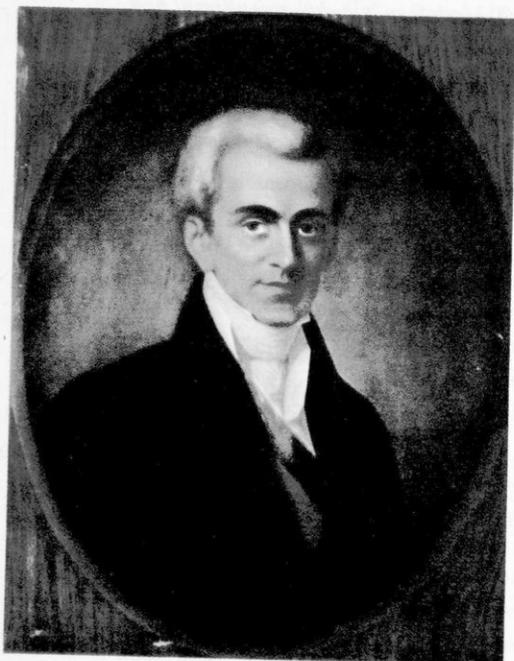
Ἡ καταστροφὴ τοῦ στόλου του ἔκαμεν ἔξω φρενῶν τὸν σουλτᾶνον, ὁ ὁποῖος ἠξίωσεν ἀπὸ τοὺς Συμμάχους ἀποζημιώσιν, συγχρόνως δὲ ἐκήρυξεν ἱερὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Ρώσων. Ἀλλὰ ἡ Τουρκία ἐνικήθη και διὰ τῆς συνθήκης τῆς Ἀδριανουπόλεως (1829) ἀνεγνώρισε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος.

26 Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΟΥ

ΧΑΡΑΚΤΗΡ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΗΤΟΥ

Ἡ Ἐθνοσυνέλευσις τῆς Τροιζῆνος εἶχεν ἐκλέξει κυβερνήτην τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν, ὁ ὁποῖος τὴν 6ην Ἰανουαρίου 1828 ἀπεβιβάσθη εις Ναύπλιον· ἐκεῖθεν ἔφθασεν εις Αἴγινα και ἀνέλαβε τὸ πηδάλιον τῆς ἐξουσίας.

Οὗτος ἐγενήθη εις τὴν Κέρκυραν τὸ 1776. Τὰς πρώτας σπουδὰς



Εικ. 33. Ο Ιωάννης Καποδίστριας

έκαμεν εἰς τὴν πατρίδα του, τὰς συνεπλήρωσε δὲ εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου ἔλαβε δίπλωμα ἱατρικῆς. Νέος ἔφθασεν εἰς Ρωσίαν, ὅπου ἀνῆλθεν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν. Τὸ 1822 ὄμως ἐψυχράνθη μὲ τὸν τσάρον, διότι οὗτος εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἠκολούθει τὴν πολιτικὴν τοῦ Μέρτερνιχ, καὶ ἀπῆλθε μὲ ἄδειαν εἰς Γενεύην τῆς Ἑλβετίας. Ἀπὸ ἐκεῖ ὑπεβοήθει μὲ κάθε δυνατὸν μέσον τὸν ἑλληνικὸν Ἀγῶνα. Ὁ κυβερνήτης ἐκοσμεῖτο ἀπὸ πολλὰς ἀρετὰς: φιλοπατρίαν, ἀφιλοκέρδειαν, δραστηριότητα. Δι' αὐτὰς καὶ διὰ τὴν φήμην, πού εἶχεν εἰς τὴν Εὐρώπην, ὁ λαὸς τὸν ὑπεδέχθη ὡς σωτῆρα.

Η ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΚΡΑΤΟΥΣ

Εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν εὗρεν ἐλεύθερον ἔδαφος παρὰ μόνον τὸ Ναύθερον ἔδαφος παρὰ μόνον τὸ Ναύπλιον, λωρίδας τῆς Ἀργολίδος, τὴν Μεγαρίδα καὶ τὰς νήσους. Ἡ χώρα, τὴν ὁποίαν θὰ ἐκυβέρνηα, ἦτο ἐρειπωμένη καὶ ὁ λαὸς τῆς ὑπέφερεν ἀπὸ τὰς στερήσεις καὶ τὴν ἔλλειψιν ἀσφαλείας. Παρ' ὅλα αὐτὰ ὁ κυβερνήτης δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του καὶ ἀφιέρωσεν ὅλας τὰς δυνάμεις του ὄχι μόνον διὰ τὴν συγκρότησιν τῆς Ἑλλάδος εἰς κράτος, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ὕλικὴν καὶ πνευματικὴν ἀναγέννησιν τοῦ Ἔθνους.

Μὲ ἀκατάπαυστον δραστηριότητα ἀφωσιώθη πρὸς δημιουργίαν κρατικοῦ μηχανισμοῦ: στρατοῦ, δικαιοσύνης καὶ δημοσίας ἐκπαιδεύσεως.

Πρώτη του φροντίς ἦτο νὰ δημιουργήσῃ οἰκονομικοὺς πόρους τοῦ δημοσίου. Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ μεγάλου αὐτοῦ σκοποῦ συνῆψε δάνειον 100 χιλ. ταλλήρων ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν τῆς Ἑπτανήσου καὶ ἵδρυσεν εἰς Αἴγινα ἐν πιστωτικῶν ἴδρυμα, ἀφοῦ ἐδώρησεν ὅλην τὴν περιουσίαν του εἰς τὸ Κράτος. Διὰ νὰ διευκολύνῃ τοὺς ἐμπορευομένους ἔκοψε τὸν «φοίνικα», νόμισμα πού φέρει ὡς σύμβολον τὸ ὀμώνυμον πτηνόν, τὸ

ὁποῖον ἀναγεννᾶται ἀπὸ τὰς φλόγας, ὅπως ἡ Ἑλλάς ἀπὸ τοὺς καπνοὺς τοῦ Ἀγῶνος.

Ἰδιαιτέρως ἐφρόντισεν ὁ κυβερνήτης διὰ τὴν ἐθνικὴν παιδείαν, διότι τὴν ἐθεώρει ὡς βᾶσιν τῆς ὑγιοῦς μορφώσεως. Διὰ τοῦτο ἔδρυσεν πολλὰ ἐκπαιδευτήρια: γυμνάσιον καὶ διδασκαλεῖον, καθὼς καὶ ὄρφανοτροφεῖον εἰς τὴν Αἴγιαν, ὅπου ἡ πρωτεύουσα τοῦ νεοσυστάτου κράτους· ἐπίσης ἔκτισε πολλὰ δημοτικὰ σχολεῖα (ἀλληλοδιδασκτικὰ¹).

Ἐξ ἴσου ἐνδιεφέρθη καὶ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας. Δι' αὐτὸ μετεκάλεσεν ἀπὸ τὴν Δύσιν γεωπόνους διὰ τὴν καλλιέργειαν νέων σπόρων καὶ φυτῶν, ὅπως ἡ πατάτα. Κατόπιν δὲ ἐντολῆς του ἐκτίσθη εἰς Τίρυνθα γεωργικὴ σχολή.

Διὰ τὴν βελτίωσιν τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ ἐξεδέθη νέος στρατιωτικὸς κανονισμὸς, ἐνῶ ἐμερίμνησε νὰ συσταθῆ εἰς Ναύπλιον (Ἰούλιος 1828) Στρατιωτικὸν Σχολεῖον, τὸ ὁποῖον ὑπῆρξε τὸ πρῶτον φυτώριον ἀξιωματικῶν τοῦ στρατοῦ. Ἐξ ἄλλου ὠργάνωσε τὰ ἄτακτα στρατεύματα εἰς 8 χιλιαρχίας καὶ ὥρισε νὰ πληρῶνεται ὁ μισθὸς τῶν ἀξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν ἀπὸ τὸ κράτος. Ἔτσι ὁ στρατὸς ἔπαυσε νὰ ἀνήκῃ εἰς τοὺς ὀπλαρχηγοὺς καὶ ἔγινεν ἐθνικὸς.

Ἀφοῦ ἐξόντωσε διὰ τοῦ Μιαούλη τὰς φωλεὰς τῶν πειρατῶν εἰς τὰς Σποράδας, διέταξε νὰ συνταχθῆ κανονισμὸς ἐμπορικῆς ναυτιλίας καὶ ἔδρυσεν ναυπηγεῖα εἰς Πόρον καὶ Ναύπλιον.

Ἐξ ἄλλου κατεσκεύασε τὸ 1829 τὴν πρώτην — ὅπως ἐχαρακτηρίσθη ἀπὸ τὸν κυβερνήτην — «ἐθνικὴν ὁδόν», ἡ ὁποία ἐνώνει τὴν Μεθώνην μὲ τὴν Πύλον.

Πρὸς θεμελίωσιν δικαιοσύνης εἰς τὴν ἀναρχομένην χώραν κατήρτισε τὸν πρῶτον ὀργανισμὸν λειτουργίας δικαστηρίων μὲ 3 μελῆ πρωτοδικεῖα καὶ 5 ἐφετεῖα.

Ἀφοῦ λοιπὸν διωργάνωσε κράτος ὁ Καποδίστριας μὲ διοίκησιν ἀγρυπνον καὶ φειδωλὴν διὰ τὸ δημόσιον χρῆμα, δίδων ὁ ἴδιος τὸ παράδειγμα διὰ λιτοῦ βίου, ἐστράφη πρὸς ἐκδίωξιν τῶν Τούρκων ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν ἐπικράτειαν.

ΠΟΛΕΜΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΤΟΥΡΚΟΥΣ . Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΠΕΤΡΑΣ

Τὰς ὀργανωτικὰς ὅμως προσπαθεῖας διατάρασσον αἱ λεηλασίαι

1. Εἰς τὴν Μεθώνην Πυλίας σώζεται ἀκόμη κτίριον ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «τὸ σχολεῖὸ τοῦ Καποδίστρια».

τοῦ Ἰμπραήμ, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀποβῆ μάστιξ τῶν πληθυσμῶν τῆς χώρας. Εἰς τὴν Στερεὰν ὑπῆρχον ἀκόμη ὄχι ὀλίγαι τουρκικαὶ φρουραὶ. Καὶ τὸν μὲν Αἰγύπτιον ἐξεδίωξε μίᾳ δυνάμει ἀπὸ 14000 ἀνδρας, πού ἔστειλε ὁ Γάλλος βασιλεὺς Κάρολος ὁ Γ', ὑπὸ τὸν στρατάρχην Μαιζὸν (Αὐγούστος 1828) (1).

Εἰς τὴν δυτικὴν Στερεὰν εὐρίσκατο ἀπὸ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1827 ὁ Γσώρτς καὶ τὴν ἐξεκαθάριζεν ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Τώρα ὁ Καποδίστριας τοῦ ἔστειλεν ἐνισχύσεις, διὰ τῶν ὁποίων κατώρθωσε νὰ ἀνακαταλάβῃ τὸ Μεσολόγγι, τὴν Ναύπακτον, τὴν Βόνιτσαν καὶ νὰ καταδιώξῃ τοὺς ἐχθροὺς μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ.

Εἰς τὴν ἀνατολικὴν Στερεὰν ὁ Δημ. Ὑψηλάντης ἐνίκησε τὴν 12ην Σεπτεμβρίου 1829 τοὺς Τούρκους εἰς τὴν μάχην τῆς Πέτρας, τελευταίαν τοῦ Ἀγῶνος, ἀλλὰ ἡ Ἀκρόπολις, ἡ Εὐβοια καὶ ἡ Λαμία παρέμειναν ὑπὸ τοὺς Τούρκους. Ἀξίον σημειώσεως εἶναι ὅτι τὸ τέλος τῆς Ἐπανάστασεως σφραγίζει ὁ Δημ. Ὑψηλάντης, ὅπως ὁ ἀδελφός του Ἀλέξανδρος τὴν εἶχεν ἀρχίσει.

Η ΔΟΛΟΦΟΝΙΑ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΗΤΟΥ (27 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1831)

Τὰ διοικητικὰ καὶ οἰκονομικὰ μέτρα τοῦ κυβερνήτου, ἐνῶ τὸν ἔκαμαν ἀγαπητὸν εἰς τὸν λαόν, τὸν κατέστησαν μισητὸν εἰς τοὺς προκρίτους. Πρῶτον κατήργησε τὸ κοινοτικὸν σύστημα καὶ διήρσεσε ὅλην τὴν ἐπικράτειαν εἰς ἐπαρχίας, αἱ ὁποῖαι εἶχον ὡς διοικητὰς ἐπιτρόπους πού τοὺς διώριζεν ὁ ἴδιος. Ἡ σοβαρωτέρα ὅμως ἐνέργειά του ἦτο ἡ διάλυσις τῆς Βουλῆς καὶ ἡ ἱδρυσις τοῦ Πανελληνίου· αὐτὸ ἦτο ἓνα συμβούλιον ἀπὸ 27 μέλη τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ Καποδιστρίου. Πρόεδρος τῆς «Γενικῆς Γραμματείας» διωρίσθη ὁ Σπυριδών Τρικουπης, ἱστορικός καὶ διπλωμάτης τοῦ Ἀγῶνος. Τὰ μέτρα αὐτὰ δὲν ἦσαν ἐπιβλαβῆ εἰς τὰ κοινὰ συμφέροντα· πολλοὶ ἀγωνισταί, (Κολοκοτρώνης, Ὑψηλάντης καὶ Κανάρης) τὰ ἐπεδοκίμαζον. Ἄλλοι ὅμως ὀνομαστοὶ ἄνδρες ἦσαν ἀντίθετοι.

Τὰ παράπονα αὐτὰ καὶ ἡ ἀδυναμία του νὰ ἀποζημιώσῃ τοὺς Ὑδραίους διὰ τὰς φθορὰς ἐκ τοῦ πολέμου ἔφεραν τοὺς ἰσχυροτέρους

1. Διὰ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Ἰμπραήμ ἐξ Ἑλλάδος μετέβη εἰς Ἀλεξάνδρειαν ὁ ἴδιος ὁ Κόδρικτον ὑπογράφας μετὰ τοῦ Μωχάμετ Ἀλῆ σχετικὴν σύμβασιν. Ὁ Ἰμπραήμ ὅμως ἠδιαφόρησε.

ἀντιπάλους του εἰς τὴν Ὑδραν. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ Κουντουριῶται, ὁ Μιαοῦ-
λης, ὁ Μαυροκορδάτος, ὁ Κωλέττης καὶ ἄλλοι. Ἐκεῖ ἐσχημάτισαν χωρι-
στὴν κυβέρνησιν. Σοβαρωτέραν ὅμως κατάστασιν ἀντιμετώπισεν ὁ κυ-
βερνήτης εἰς τὴν Μάνην. Οἱ Μανιάται ἠρνήθησαν νὰ φορολογηθοῦν
καὶ ἐπανεστάτησαν. Ὁ Καποδίστριας, ἐπειδὴ θεώρει τοὺς Μαυρομι-
χαλίουσ ὡς ὑποκινητὰς τῆς ἀνταρσίας, συνέλαβε καὶ ἐφυλάκισε τὸν
γέροντα Πετρόμπεην. Τότε ὁ υἱὸς αὐτοῦ Γεώργιος καὶ ὁ ἀδελφὸς του
Κωνσταντῖνος ἐκαίροφυλάκισαν ἔξω τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος τοῦ Ναυ-
πλίου καὶ, ὅταν ἐπλησίασεν εἰς τὸν ναὸν ὁ Κυβερνήτης διὰ νὰ λειτουρ-
γηθῆ, τὸν ἐδόλοφόνησαν (27 Σεπτεμβρίου 1831).

27 Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΠΟ ΤΟΥ 1824 ΚΑΙ ΑΙ ΣΥΝ- ΘΗΚΑΙ ΔΙΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1824

Κατὰ τὸ ἔτος αὐτὸ ἡ Ἱερὰ Συμμαχία σημειώνει τὴν πρώτην
διπλωματικὴν ἤτταν της. Τί εἶχε συμβῆ; Τῆς ἐζητήθη ἀπὸ τοὺς μονάρ-
χας τῆς Ἰσπανίας καὶ Πορτογαλίας νὰ τοὺς βοηθήσῃ, διὰ νὰ συντρί-
ψουν τὰ κινήματα τῶν ἀποίκων των τῆς κεντρικῆς καὶ νοτίου Ἀμερι-
κῆς· αὐτὴ ὅμως δὲν τὸ ἐτόλμησε διότι :

Πρῶτον, ὁ Πρόεδρος τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν Μονρόε εἰς τὸ ὀ-
μόνυμον «Δόγμα» αὐτοῦ διεκήρυσσεν :

«Θὰ ἐθεωροῦσαμεν ὅποιανδήποτε ἀπόπειραν ἐκ μέρους τῶν Εὐ-
ρωπαϊῶν, ὅπως ἐπεκτείνουσι τὸ σύστημά των εἰς ὅποιονδήποτε τμήμα
τοῦ ἡμισφαιρίου αὐτοῦ ὡς ἐπικίνδυνον διὰ τὴν ἀσφάλειάν μας».

Δεύτερον, καὶ ἡ Ἀγγλία — τὴν ὅποιαν συνέφερον δι' ἐμπορικοὺς
λόγους ὁ ἐκτοπισμὸς τῶν Ἰσπανῶν καὶ Πορτογάλων ἀπὸ τὰς πλουσίας
αὐτὰς ἀποικίας — ἐτήρησε τὴν πολιτικὴν γραμμὴν τοῦ Μονρόε· ἐφθα-
σε μάλιστα τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1824, διὰ τοῦ ὑπουργοῦ της ἐπὶ τῶν Ἐ-
ξωτερικῶν Γεωργίου Κάνιγγ, νὰ ἀναγνωρίσῃ ὡς ἀνεξάρτητα κράτη
τὸ Μεξικόν, τὴν Βενεζουέλαν, τὴν Βραζιλίαν κλ.

Ἄλλο πλῆγμα ἐδέχθη ἡ Ἱερὰ Συμμαχία πάλιν ἀπὸ τὸν ὑπουργὸν
τῆς Ἀγγλίας Γ. Κάνιγγ. Καὶ ἰδοὺ πῶς : Ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις,
μόλις ἐπληροφορήθη ὅτι ἡ Ρωσία ἤθελε τὸν τεμαχισμὸν τῆς Ἑλλάδος,
ἀπεφάσισε νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν τῆς Ἀγγλίας. Εἰς τὸ αἴτημα αὐτὸ
ὁ Κάνιγγ ἀπήντησε τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1824 μὲ μίαν ἐπιστολὴν του.

Ἐκεῖ ὁ Ἄγγλος φιλέλληνας ἔγραφεν ὅτι ἡ χώρα του θὰ μείνη οὐδετέρα εἰς τὴν μεταξύ τῆς Πύλης καὶ τῆς Ἑλλάδος διαφορὰν καὶ ὅτι δὲν θὰ ἐπιβάλλῃ κανένα συμβιβασμὸν, ποῦ δὲν θὰ εἶχε τὴν συγκατάθεσιν τῶν ἐπαναστατῶν.

Τότε ἡ Ρωσία, διὰ νὰ μὴ εὐρεθῇ εἰς μειονεκτικὴν θέσιν ἀπέναντι τῆς Ἀγγλίας εἰς τὸ ἑλληνικὸν θέμα, ἐπρότεινε νὰ μεσολαβήσουν αἱ Δυνάμεις εἰς τὴν Πύλην καὶ τοὺς Ἕλληνας καὶ νὰ διακοποῦν αἱ ἐχθροπραξίαι.

Ὁ Κάνιγγ ὅμως, ἐπειδὴ ἔβλεπεν ὅτι ὁ Μαχμούτ δὲν θὰ ἐδέχετο τὴν ἐπέμβασιν αὐτὴν, ἀνέβαλε τὴν λῆψιν μιᾶς παρομοίας ἀποφάσεως. Καὶ τότε συνέβη τὸ περιεργον φαινόμενον ὁ ἴδιος ὁ Μέτερνιχ νὰ ζητήσῃ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος.

Ἀλλὰ ἐπειδὴ, ἔπειτα ἀπὸ τὰς ἐπιτυχίας τοῦ Ἰμπραήμ, ἐνισχύθη ἡ γαλλικὴ ἐπιρροή, ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ρωσία ἐζήτησαν νὰ εὕρουν κατάλληλον περίστασιν διὰ νὰ λύσουν τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα. Καὶ αὕτη ἐδόθη ἀπὸ ἓνα ἔγγραφον τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως τὸ ὁποῖον συντάαζεν ὁ Μαυροκορδάτος· δι' αὐτοῦ ἐζητεῖτο ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν νὰ προστατεύσῃ τὴν Ἑλλάδα. Μὲ τὸ ἔγγραφον αὐτὸ ἡ Ἀγγλία εἶχεν ἀποκτήσει τὸ δικαίωμα νὰ ἐπέμβῃ ἐπισήμως εἰς τὴν μεταξύ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς Πύλης διαφορὰν. Τὸ δικαίωμά της αὐτὸ εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ τὸ ἀναγνωρίσῃ καὶ αὕτη ἡ Ρωσία, ὅταν εἰς τὸ Αἰγαῖον εἰσῆλθον καὶ πολεμικὰ πλοῖα τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν. Ἔτσι μὲ τὴν συμφωνίαν αὐτὴν τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Ἀγγλίας ἐφαίνετο ὅτι ἦτο πολὺ σύντομος ἡ λύσις τοῦ ἑλληνικοῦ θέματος, ἐὰν ἡ Γαλλία καὶ ἡ Αὐστρία δὲν ἔφερον ἀντιδράσεις. Ὅταν ὅμως περὶ τὰ τέλη τοῦ 1825 ἀπέθανεν ὁ τσάρος Ἀλέξανδρος καὶ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 1827 τὴν πρωθυπουργίαν τῆς Ἀγγλίας ἀνέλαβεν ὁ ἴδιος ὁ Κάνιγγ, ἐδημιουργήθησαν εὐνοϊκαὶ συνθήκαι πρὸς ἐπίλυσιν τοῦ ἑλληνικοῦ θέματος.

ΑΙ ΣΥΝΘΗΚΑΙ ΔΙΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ὁ Κάνιγγ τότε, ἀφοῦ παρέσυρε πρὸς τὰς ἀπόψεις του καὶ τὸν νέον τσάρον Νικόλαον καὶ τὸν φιλέλληνα βασιλέα τῆς Γαλλίας Κάρολον τὸν Ι', ἀνέλαβε τὴν πρωτοβουλίαν νὰ τακτοποιήσῃ τὸ ἑλληνικὸν θέμα. Πράγματι, ἔπειτα ἀπὸ τετραμήνους προσπαθείας του, ὑπεγράφη εἰς τὸ Λονδῖνον ἀπὸ τὰς κυβερνήσεις τῆς Ἀγγλίας, τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Γαλλίας ἡ Ἰουλιανὴ Σύμβασις (6 Ἰουλίου 1827), διὰ τῆς ὁποίας ἡ Ἑλλάς

ανεγνωρίζετο ως κράτος αυτόνομον υπό τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ σουλ-
τάνου.

Δευτέρα συμμαχική πρᾶξις, σχετική με τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς χώ-
ρας μας, εἶναι ἡ σύμβασις τῆς 10ης Μαρτίου 1829. Με αὐτὴν ἐκανονί-
ζοντο τὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ ὕψος τῆς γραμμῆς Παγασητικοῦ —
'Αμβρακικοῦ κόλπου καὶ ἐδίδοντο εἰς τὴν Ἑλλάδα αἱ Κυκλάδες καὶ ἡ
Εὐβοία.

Τρίτη εἶναι ἡ συνθήκη τῆς Ἀδριανουπόλεως (Σεπτ. 1829), με
τὴν ὁποῖαν ἡ Ρωσία ὑπεχρέωσε τὴν Τουρκίαν νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀνε-
ξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὰ σύνορα ποῦ ἀνεφέραμεν.

Αἱ νῆκαι ὅμως τῆς Ρωσίας εἰς βάρος τῆς Τουρκίας ἐπέφερον
ἀλλαγὴν εἰς τὰς διαθέσεις τῆς Ἀγγλίας, ὥστε εἰς τὸ Πρωτόκολλον
τοῦ Λονδίνου (22 Ἰανουαρίου 1830) νὰ παρασύρῃ τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν
Ρωσίαν νὰ δημιουργήσουν μὲν ἐλεύθερον βασιλεῖον εἰς τὴν Ἑλλάδα,
με τὰ σύνορά του ὅμως περιορισμένα εἰς τὴν γραμμὴν Ἀχελώου -
Σπερχειοῦ. Τὴν συνθήκην αὐτὴν τὴν ἐδέχθη ἡ Πύλη, ἀλλὰ ὁ Καποδί-
στριας τὴν ἀπέρριψε, διότι ἤδη τὰ στρατεύματά του εἶχον φθάσει εἰς
τὸν Ἀμβρακικὸν καὶ εἶχον νικήσει εἰς τὴν μάχην τῆς Πέτρας.

Τέλος αἱ Προστάτιδες Δυνάμεις, διὰ νὰ θέσουν τέρμα εἰς τὰς
ταραχάς, αἱ ὁποῖαι ἐδημιουργήθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ τὴν δολο-
φονίαν τοῦ Καποδίστρια, εἰς τὰς 17 Μαΐου 1832 ὑπέγραψαν τὴν συνθή-
κην τοῦ Λονδίνου, με τὴν ὁποῖαν ἔδωσαν τὸ στέμμα τῆς Ἑλλάδος εἰς
τὸν Ὅθωνα, υἱὸν τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας. Λουδοβίκου. Δύο δὲ μῆνας
ὕστερον ὑπεγράφη ἡ σύμβασις τῆς Κων/πόλεως, ἡ ὁποία καθώριζε τὰ
σύνορα τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ ὕψος τοῦ Παγασητικοῦ - Ἀμβρακικοῦ.

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Ἡ Ἐπανάστασις τοῦ 1821 ἔχει μεγίστην ἐθνικὴν σημασίαν, διότι
μία μικρὰ γωνία γῆς με τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰς θυσίας τῶν κατοίκων
τῆς ἐκέρδισε τὴν ἐλευθερίαν της. Ἡ ἔνδοξος ἄλλοτε χώρα τῶν Ἑλλή-
νων, ἔρημος καὶ κατεστραμμένη ἀπὸ τὴν μακρὰν δουλείαν, ἀγνώριστος
ἀπὸ τὸ πένθος τῆς συμφορᾶς της, κατώρθωσε νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν
τουρκικὴν κυριαρχίαν. Ἀλλὰ τὸ πλεόν σημαντικὸν ἀπὸ τὴν ἐξέγερσιν
ἐκείνην εἶναι ὅτι οἱ Ἕλληνες διὰ τῆς καρτερίας καὶ αὐτοθυσίας των
ἐδίδαξαν πῶς οἱ δοῦλοι γίνονται ἐλεύθεροι καὶ ὅτι ποτὲ τὸ ἑλληνικὸν
πνεῦμα δὲν ὑποκύπτει εἰς τὴν βίαν καὶ τὴν πείσιν.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ ΛΑΩΝ

ΑΠΟ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1815 - 1914

Ἐπὶ 33 ἔτη μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ναπολέοντος αἱ τύχαι τοῦ κόσμου ἐρρυθμίζοντο ἀπὸ τὰς Δυνάμεις τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας. Ἄλλὰ ὁ ἀντιλαϊκὸς αὐτὸς Σύνδεσμος δὲν ἠδυνήθη νὰ διασώσῃ τὰ δυναστικά καθεστῶτα, διότι οἱ λαοὶ (διαποτισμένοι ἀπὸ τὰς ιδέας τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως), εἶχον ἀναπτύξει ἰσχυρὰ ἔθνικα συναισθήματα καὶ κατόρθωσαν διὰ τῆς πάλης των νὰ ἐπιτύχουν ἐλευθερίας. Δύο μάλιστα μεγάλαι ἐθνότητες τῆς Εὐρώπης, ἡ γερμανικὴ καὶ ἡ ἰταλική, (αἱ ὁποῖαι ἦσαν, ὡς γνωστόν, χωρισμέναι εἰς πολλὰ κρατίδια), κατόρθωσαν περὶ τὸ 1870 νὰ ἐνοποιηθοῦν καὶ νὰ ἐμφανισθοῦν ὡς δυνάμεις παγκοσμίου σημασίας.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰς Δυνάμεις αὐτὰς τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ἐμφανίζεται ὡς μεγάλη δύναμις εἰς τὴν Ἄπω Ἀνατολήν ἢ Ἰαπωνία, ἐνῶ εἰς τὸ δυτικὸν ἡμισφαίριον μετὰ τὸ 1865 ἀνατέλλει μία δύναμις παγκοσμίου κύρους: αἱ Ἠνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς.

Ἔτσι βλέπομεν ὅτι ἡ Ἱστορία ἀπὸ τοῦ 19ου αἰῶνος δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὴν Εὐρώπην, ἀλλὰ ἐκτείνεται εἰς ὅλας τὰς ἡπείρους· καὶ δὲν εἶναι πλέον εὐρωπαϊκὴ — γίνεται παγκόσμιος.

Ἀκόμη θὰ παρατηρήσωμεν ὅτι, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς κυριαρχίας ἢ αὐτοδιαθέσεως τῶν ἐθνοτήτων, ποῦ ἀπετέλει τὴν βάσιν τῶν πολιτικῶν μεταβολῶν τοῦ 19ου αἰῶνος, ἐμφανίζεται καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς δημοκρατικῆς διακυβερνήσεως τῶν λαῶν· ὁ δῆμος (λαὸς) συμμετέχει περισσότερον εἰς τὴν διοίκησιν καὶ τὸν ἔλεγχον τῶν κοινῶν. Αἱ δύο αὐταὶ δυνάμεις, δηλαδὴ ἡ δημοκρατία καὶ ὁ ἐθνικισμὸς,

μαζὺ μὲ τὴν βιομηχανικὴν ἐπανástασιν, ποὺ φθάνει εἰς μεγάλην ἀνάπτυξιν περὶ τὰ μέσα τοῦ αἰῶνος, ὑπῆρξαν οἱ κύριοι παράγοντες, οἱ ὁποῖοι ἠλλαξαν τὴν μορφήν τοῦ κόσμου ποὺ μᾶς ἐκληροδοδοῦσε τὸ Συνέδριον τῆς Βιέννης.

Ἄλλὰ διὰ τὰ ἴδωμεν καλύτερον ὄλας αὐτὰς τὰς ἐξελιξείας, θὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἐπισκόπησιν ἐνὸς ἐκάστου κράτους χωριστὰ.

28 Ἡ ΓΑΛΛΙΑ ΚΑΙ Ἡ ΑἴΓΛΙΑ

Ἡ ΓΑΛΛΙΑ ΑΠΟ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΤΗΣ ΒΙΕΝΝΗΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 1914

Ἡ Γαλλία δύναται νὰ θεωρηθῆ ἡ ἐστία ὄλων τῶν ἐξελιξέων εἰς τὴν Εὐρώπῃν κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα. Ὅσακις συνέβαινε κάτι σπουδαῖον εἰς τὴν χώραν αὐτήν, ἕνα μέγα τμήμα τῆς ἡπείρου ὀφίστατο τὴν ἐπίδρασίν του. Ἐλέγετο διὰ τοῦτο ὅτι «ἔταν ἡ Γαλλία ἤτο κρουωμένη, ὅλη ἡ Εὐρώπη ἐπταρνίζετο».

Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ναπολέοντος, εἰς τὸν θρόνον τῆς Γαλλίας ἀνῆλθεν ὁ Λουδοβίκος III', ὁ ὁποῖος παρεχώρησε μερικὰς ἐλευθερίας. Ὅταν ὅμως τὸ 1824 ὁ βασιλεὺς αὐτὸς ἀπέθανε καὶ τὸν διεδέχθη ὁ ἀδελφός του Κάρολος ὁ I', τὰ πράγματα μετεβλήθησαν. Αὐτὸς ἠθέλησε νὰ στηρίξῃ τὴν βασιλείαν του ἐπὶ τοῦ κλήρου καὶ τῶν εὐγενῶν. Ἐνεκα τούτου μεγάλη ἀντιπολιτευσὶς ἐξεδηλώθη ἐναντίον του. Τότε αὐτὸς προσεπάθησε νὰ στρέψῃ εἰς ἐξωτερικὰ ζητήματα τὴν προσοχὴν τῶν Γάλλων. Τὸ 1827 - 28 ἐβοήθησε τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν καὶ τὸ 1830 κατέλαβε τὸ Ἀλγέριον. Ἐν τούτοις ὁ γαλλικὸς λαὸς τὸ 1830 ἐπανεστάτησε (Ἰουλιανὴ ἐπανάστασις) καὶ ἀνεκέρυξε βασιλέα τὸν δοῦκα τῆς Ὁρλεάνης Λουδοβίκον Φίλιππον. Ἄλλὰ ἡ βασιλεία δὲν ἠδύνατο νὰ σταθῆ, διότι μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας εἶχε γίνῃ ἰσχυρὰ ἡ ἀστικὴ τάξις, ἡ ὁποία καὶ ἀνέτρεψε τὴν βασιλείαν διὰ τῆς Φεβρουαριανῆς ἐπανάστασεως (1848) καὶ ἐπέβαλε τὴν Δευτέραν Δημοκρατίαν.

Πρῶτος πρόεδρος αὐτῆς ἐξελέγη ὁ Λουδοβίκος Ναπολέων. Οὗτος ὅμως ἀνέτρεψε τὴν δημοκρατίαν καὶ, ἀφοῦ ἐστέφθη αὐτοκράτωρ, κατέβαλε μεγάλας προσπάθειας νὰ δοξάσῃ τὴν χώραν του.

Ἡ ἀνοδὸς του εἰς τὸν θρόνον ἔφερε μίαν περίοδον πλήρη γεγονότων. Ὁ νέος αὐτοκράτωρ ἦτο κεκρηρυγμένος ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς τῶν ἐθνότητων. Ἡ ἀρχὴ αὕτη διεκήρυττεν ὅτι «ἀφοῦ τὸ ἔθνος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ κυβερνᾶται, ὅπως τοῦ ἀρέσει, πρέπει ἐπομένως νὰ ἀποτελῆ καὶ ἀνεξάρτητον

κράτος». Ἀπὸ τὴν ἀρχὴν αὐτὴν ἐμπορούμενος ὁ Ναπολέων διετέθη εὐμενῶς ὑπὲρ τῶν ἐξεγερθέντων Κρητῶν κατὰ τὸ 1866 καὶ ὑπεστήριξε καὶ τοὺς Ἴταλοὺς εἰς τοὺς ἀγῶνας των κατὰ τὸν Αὐστριακῶν.

Ἐπειδὴ ἤθελε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἔνωσιν τῶν γερμανικῶν ἔθνοτήτων, περιεπλάκη εἰς πόλεμον μὲ τοὺς Πρώσσοις, ἀλλὰ νικηθεὶς εἰς τὸ Σεντάν, συνελήφθη αἰχμάλωτος (Σεπτέμβριος 1870). Μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν του οἱ Γάλλοι ἐπανάφεραν τὴν Τρίτην Δημοκρατίαν, ἡ ὁποία, ἀφοῦ ματαίως ἐπάλαισεν ἐπὶ 6 μῆνας, διὰ νὰ ἀπομακρύνῃ τὰ γερμανικὰ στρατεύματα ἀπὸ τὰ γαλλικὰ ἐδάφη, τὸ 1871 ἐκλείσαν εἰρήνην. Δι' αὐτῆς ἡ Γαλλία παρεχώρει εἰς τοὺς νικητάς της τὰς πλουσίας ἐπαρχίας τῆς Ἀλσατίας καὶ Λωρραίνης.

Μετὰ τὴν ἦτταν τοῦ 1871 ἡ Γ' Δημοκρατία εἰργάσθη διὰ νὰ πληρῶσῃ τὰς πολεμικὰς ἀποζημιώσεις καὶ νὰ ἐτοιμάσῃ ἰσχυρὸν στρατὸν, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν «ρεβάνς» (ἐκδίκησιν) ἀπὸ τὴν Γερμανίαν.

Ἐπειδὴ δὲ περὶ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνος ἡ βιομηχανία της εἶχεν ἀρκετὰ προχωρήσει, ἀντιμετώπισε πρόβλημα ἀποικιῶν. Μετὰ τὸ Ἀλγέριον οἱ Γάλλοι κατέλαβον τὴν Σενεγάλην, τὴν Σαχάραν, τὴν Τυνησίαν καὶ τὸ Μαρόκον. Περὶ τὸ 1885 ἐξηπλώθησαν ἀποικιακῶς εἰς τὸ Λάος καὶ τὴν Ἰνδοκίνα. Ἐτσι ἡ Γαλλία περὶ τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνος ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ δευτέρα ἀποικιακὴ δύναμις τοῦ κόσμου μετὰ τὴν Ἀγγλίαν.

Η ΑΓΓΛΙΑ. ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΚΑΙ ΑΠΟΙΚΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ

Εἰς τὴν Ἀγγλίαν κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ 19ου αἰῶνος σημειώ-
νεται ἡ βιομηχανικὴ ἐπανάστασις. Αὐτὸ ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι εἰς τὴν
χώραν αὐτὴν ἐχρησιμοποιήθησαν κατὰ μάζας αἱ ἀτμομηχαναὶ πρὸς κί-
νησιν τῶν ἐργοστασίων καὶ τῶν μέσων μεταφορᾶς. Ἀκόμη εἰς τὸ ὅτι
τὸ ὑπέδαφος τῆς χώρας αὐτῆς ἔχει πλοῦσια κοιτάσματα γαιανθράκων,
διὰ νὰ τροφοδοτοῦν τὰς ἀτμομηχανὰς τῶν ἐργοστασίων της, τῶν σιδη-
ροδρόμων καὶ τῶν ἀτμοπλοίων.

Ἡ ἕδρσις μεγάλων ἐργοστασίων εἰς τὰς περιφερείας ποῦ παρῆγον
γαιάνθρακα καὶ μέταλλα συνετέλεσε νὰ δημιουργηθοῦν πολυάνθρωποι
πόλεις ἀπὸ ἐργάτας καὶ ἐπαγγελματίας (Μπίρμιχαμ, Μάντσεστερ,
Γλασκῶβη) καὶ νὰ ἐπέλθουν τεράστιαι ἀλλαγαὶ εἰς τὰς κοινωνικὰς
καὶ οἰκονομικὰς σχέσεις.

Ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν ἡ βιομηχανικὴ ἐπανάστασις μὲ τὰ ἐπακόλουθὰ
της μετεδόθη εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην καὶ τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας.

Ἐπειδὴ οἱ ἄστοι τῶν μεγάλων πόλεων δὲν ἀντιπροσωπεύοντο εἰς τὴν κυβέρνησιν, διότι εἰς τὴν βουλὴν τῶν Κοινοτήτων εἰσέρχοντο προνομιακῶς οἱ μεγαλογαιοκτημόνες, ἐζήτησαν δι' εἰρηνικῆς πάλης καὶ ἀπέκτησαν καὶ αὐτοὶ περιορισμένα ἐκλογικὰ δικαιώματα. Ὄταν δὲ ἐξελέγησαν ἀρκετοὶ ἄστοι βουλευταί, κατήγγησαν τὸ «προστατευτικὸν σύστημα ἐμπορίου», ποῦ ἡνύθει τὰ προϊόντα τῶν μεγαλογαιοκτημόνων, καὶ ἐπέβαλον τὸ ἐλεύθερον ἐμπόριον, μὲ τὸ ὅποιον εἰσήγοντο εἰς τὴν Ἀγγλίαν εὐθηνὰ ἀποικιακὰ προϊόντα. Ἐξ ἄλλου οἱ φιλελεύθεροι βουλευταὶ ἐπέτυχον τὴν ἐθνικὴν ἰσότητά τῶν Ἰρλανδῶν πρὸς τοὺς Ἀγγλοὺς καὶ τῶν Καθολικῶν Ἀγγλων μὲ τοὺς Ἀγγλικανοὺς κατὰ τὸ θρήσκευμα.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν εἰρηνικὴν καὶ δικαίαν διαρρῦθμιν τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος ἡ Ἀγγλία ἀφοσιώνεται εἰς τὴν ἐπέκτασιν καὶ ὁργάνωσιν τοῦ ἀχανοῦς ἀποικιακοῦ τοῦ κράτους. Εἰς τὸν τομέα αὐτὸν ὑπῆρξεν ἀσυναγώνιστος, διότι κατώρθωσεν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς μεγάλης βασιλείας τῆς Βικτωρίας (1837 - 1901) νὰ δημιουργήσῃ μίαν ἀποικιακὴν αὐτοκρατορίαν, διὰ τὴν ὅποιαν ἐλέχθη μὲ ἀρκετὴν δόσιν ὑπερβολῆς ὅτι «οὐδέποτε δύνει ὁ ἥλιος». Καὶ διὰ νὰ γνωρίσετε τὴν ἔκτασιν τῆς αὐτοκρατορίας τῶν Ἀγγλων, θὰ ἀπαριθμήσωμεν τὰς πλέον σημαντικὰς ἐκ τῶν ἀποικιῶν τῆς:

Εἰς τὸ δυτικὸν ἡμισφαίριον τὴν βάσιν τοῦ ἀγγλικοῦ ἀποικιακοῦ κράτους ἀπετέλεσεν ὁ Καναδᾶς, ὁ ὅποιος τὸ 1867 συνεκρότησεν αὐτόνομον ὁμοσπονδίαν 14 Πολιτειῶν ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς Ἀγγλικῆς Κοινοπολιτείας.

Εἰς τὴν Ἀπὸ Ἀνατολὴν τὸ 1857 ἡ Ἀγγλία ἐξεμεταλλεύθη μίαν ἐπανάστασιν τῶν Ἰνδιῶν καὶ ὑπέταξε τὰς Ἰνδίας, τὸ Πακιστάν καὶ τὴν Βιρμανίαν.

Εἰς τὴν Ν. Ἀφρικὴν, ἀφοῦ εἰς τὸν πόλεμον τῶν Μπόερς (1899 - 1902) συνέτριψε τοὺς Ὀλλανδοὺς ἀποίκους καὶ τοὺς ἰθαγενεῖς Κάφρους, ἔδρυσεν τὴν Ἀφρικανικὴν Ἐνωσιν. Εἰς τὴν Αἴγυπτον τὸ 1882, ἐπωφελήθησα ἐπαναστάσεως τῶν Αἰγυπτίων κατὰ τῶν Εὐρωπαίων, ἔθεσε στερεὸν πόδα εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Νείλου καὶ ἐπέτυχε νὰ καταλάβῃ τὸ Σουδάν καὶ νὰ ἐξουσιάσῃ ἐπὶ τῆς διώρυγος τοῦ Σουέζ.

Εἰς τὴν Ὠκεανίαν κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ 19ου αἰῶνος ἐκαρπώθη τὴν Αὐστραλίαν καὶ τὴν Νέαν Ζηλανδίαν.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὰς κτήσεις αὐτάς, διὰ νὰ στερεώσῃ τὴν ἐξου-

σίαν της ἐπὶ τῆς Μεσογείου καὶ τοῦ θαλασσίου δρόμου πρὸς τὰς Ἰνδίας, κατέλαβε καὶ τὰς ἐξῆς ναυτικὰς βάσεις: Τὸ *Γιβραλτάρ*, τὴν *Μάλταν*, τὴν *Κύπρον*, τὸ *Ἄντεν* (εἰς Ἀραβίαν), τὸ *Κολόμπο* (εἰς τὴν Κεϋλάνην), τὴν *Σιγκαπούρην* καὶ τὸ *Χόγκ Κόγκ* (εἰς τὴν Κίναν).

Τὴν πολιτικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἐξέλιξιν τῆς χώρας αὐτῆς κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα πολὺ ὑπεβοήθησαν οἱ δύο μεγάλοι πρωθυπουργοὶ τῆς βασιλείας Βικτωρίας *Ντισραέλι* καὶ *Γλάδστον*. Ὁ πρῶτος ἦτο ἀρχηγὸς τοῦ κόμματος τῶν Συντηρητικῶν καὶ ἐπέτυχε τὴν ἀναθεώρησιν τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ὁ δεῦτερος ἦτο ἀρχηγὸς τῶν φιλελευθέρων καὶ εἰργάσθη διὰ τὴν κατάργησιν τῆς δουλείας εἰς τὰς ἀγγλικὰς ἀποικίας καὶ διὰ τὴν προσάρτησιν τῆς Ἑπτανήσου καὶ τῆς Θεσσαλίας, εἰς τὴν Ἑλλάδα· ἐπίσης δὲν ἐδίστασεν ὁ Γλάδστον νὰ καταγγείλῃ τοὺς Τούρκους διὰ τὰς ἀμότητάς των κατὰ τῶν Χριστιανῶν.

Ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω, ὁ πλοῦτος καὶ ἡ πολιτικὴ ἰσχὺς τῆς Ἀγγλίας περὶ τὸ τέλος τοῦ 19ου αἰῶνος εἶχον φθάσει εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον.

29 ΑΥΣΤΡΙΑ ΚΑΙ ΙΤΑΛΙΑ

Ἡ ΑΥΣΤΡΙΑ. ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΥΣΤΡΟΥΓΓΡΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Εἰς τὴν Αὐστρίαν, ἡ ὁποία ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἓνα μωσαϊκὸν ἔθνοσίνων, ὁ σεισμὸς πὺ προσκάλεσεν ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1848 ἦτο περισσότερον αἰσθητὸς. Εἰς τὴν Βιέννην ἔγιναν σοβαραὶ ταραχαὶ καὶ ὁ Μέττερνιχ ἀνετράπη. Ἡ πτώσις τοῦ Μέττερνιχ σημειώνει τὸ τέλος τοῦ δεσποτισμοῦ εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν ἐξάρθρωσιν τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας.

Εἰς τὴν *Πράγαν* ἰδρύθη χωριστὴ βουλὴ διὰ τὴν Βοημίαν, Μοραβίαν καὶ Σιλεσίαν. Συγχρόνως ἐπανεστάτησαν ἡ αὐστριακὴ Πολωνία καὶ ἡ βόρειος Ἰταλία. Ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις διεπραγματεύθη μὲ τοὺς ἐπαναστάτας, διὰ νὰ κερδίσῃ καιρόν. Κατόπιν ἐξαπέλυσε τὰ στρατεύματά της καὶ κατέπνιξε τὰς ἐπαναστάσεις.

Ἐπικίνδυνον ἐξέλιξιν ἔλαβεν ἡ κατάστασις εἰς τὴν Οὐγγαρίαν, ὅπου ὁ πρόεδρος τῆς ἀνεξαρτήτου κυβερνήσεως *Λουδ. Κόσουτ*, εἶχε κηρύξει ἔθνικόν συναγεμὸν κατὰ τῆς Αὐστρίας καὶ τὰ στρατεύματά του κατήγαγον πολλὰς νίκας. Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ τὸ κίνημα κατεπνίγη διὰ τῆς ἐπεμβάσεως ρωσικῶν στρατευμάτων.

Ἀπὸ τὸ 1849, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν κινήματων αὐτῶν, εἰς τὴν Αὐστρίαν ἐπικρατοῦν καὶ πάλιν τὰ συντηρητικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα διοικούμενα ἀπὸ τὸν σπιβαρὸν αὐτοκράτορα *Φραγκίσκον Ἰωσήφ* κατόρθωσαν νὰ διασώσουν τὴν αὐτοκρατορίαν. Ἀλλὰ ἡ συντριβὴ τῶν στρατιωτῶν τῆς ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς εἰς τὸ Σολφερίνον τῆς βορείου Ἰταλίας καὶ τὴν Σάδοβαν συνετέλεσεν ὥστε ἀπὸ τὸ 1866 ἡ Αὐστρία νὰ ἐκπέσῃ εἰς Δύναμιν δευτερευούσης σημασίας.

Ἡ ἀνάγκη ὅμως νὰ κρατήσῃ δεσπόζουσαν θέσιν εἰς τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην ὤθησε τὸν Φραγκίσκον Ἰωσήφ νὰ προαγάγῃ εἰς βασιλείον τὴν Οὐγγαρίαν. Ἔτσι ἐσχηματίσθη ἡ *Δυναδικὴ Αὐτοκρατορία ἢ Αὐστροουγγαρία*, ποὺ διατηρήθη μέχρι τοῦ 1918. Εἰς τὸ νέον σχῆμα ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας ἔφερε καὶ τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας καὶ ἐστέφετο χωριστὰ εἰς τὰς δύο χώρας. Κατὰ τὰ ἄλλα ἐκάστη χώρα εἶχε ἰδικὴν τῆς βουλὴν καὶ κυβέρνησιν.

Μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ὁ Φραγκίσκος Ἰωσήφ, φοβούμενος ἕνεκα τῆς ρωσικῆς ἐπεκτάσεως, τὴν ἀπώλειαν τῆς ἐπιρροῆς του εἰς τὰ Βαλκάνια, ὑπέγραψε τὴν Γερμανοαυστριακὴν ἀμυντικὴν συμμαχίαν, εἰς τὴν ὁποίαν τὸ 1882 εἰσῆλθε καὶ ἡ Ἰταλία. Ἔτσι ἀπὸ τὸ ἔτος αὐτὸ ἐμφανίζεται ἡ λεγομένη «*Τριπλῆ Συμμαχία*», μία πανίσχυρος ἔνωσις τῶν κεντρικῶν Δυνάμεων ἐκτεινομένη ἀπὸ τῆς Βαλτικῆς μέχρι τῆς Σικελίας.

ΕΞΕΓΕΡΣΙΣ ΤΩΝ ΙΤΑΛΙΚΩΝ ΕΘΝΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΕΝΩΣΙΣ ΑΥΤΩΝ

Ἡ Ἰταλία περὶ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος εἶναι χωρισμένη εἰς πολλὰ κρατίδια, τὰ ὁποῖα κυβερνοῦν ἀπολυταρχικοὶ ἡγεμόνες· μέγα μέρος ὅμως αὐτῆς κατέχεται ἀπὸ τὴν Αὐστρίαν.

Διὰ νὰ ἐπιτύχουν συνταγματικὴν διακυβέρνησιν ἀπὸ τοὺς ἡγεμόνας των καὶ ἐλευθερίαν ἀπὸ τὴν Αὐστρίαν πολλοὶ φιλελευθεροὶ πατριῶται ἰδρύουν τὴν μυστικὴν ὀργάνωσιν *Καρμπονάροι* (ἀνθρακεῖς). Αὐτοὶ τὸ 1820 καὶ τὸ 1830 ὀργάνωσαν ἐξεγέρσεις εἰς τὴν Νεάπολιν καὶ τὴν βόρειον Ἰταλίαν, αἱ ὁποῖαι κατεπνίγησαν ἀπὸ τοὺς Αὐστριακοὺς.

Παρ' ὅλα ταῦτα ὁ πόθος πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἔνωσιν δὲν ἐξέλιπεν. Ἀπὸ τοῦ 1831 κήρυξ τῶν δύο αὐτῶν ἰδανικῶν τοῦ ἰταλικοῦ λαοῦ εἶναι ὁ Ἰωσήφ *Ματσίνι*, ὁ ὁποῖος ἱδρυσεν τὴν μυστικὴν ὀργάνωσιν «*Νέα Ἰταλία*», ποὺ ἐζήτηι τὴν ἔνωσιν τῶν προσπαθειῶν ὅλων τῶν Ἰταλῶν πρὸς δημιουργίαν μιᾶς ἡνωμένης καὶ δημοκρατικῆς Ἰτα-

λίας. Τὸ 1848 ὁ Ματσίσι, ἐκμεταλλεύμενος τὸν ἀντίτυπον ποῦ εἶχεν ἡ Φεβρουαριανὴ ἐπανάστασις εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Ἰταλῶν, ὠργάνωσεν ἐπαναστάσεις εἰς ὅλην τὴν Ἰταλίαν. Ἀλλὰ καὶ αὐταί, παρὰ τὰς ἐπιτυχίας ποῦ ἐσημείωσαν εἰς τὴν βόρειον Ἰταλίαν, κατεστάλησαν.

Ἐπειτα ἀπὸ τὰς ἀποτυχίας αὐτὰς οἱ Ἰταλοὶ πατριῶται ἐδέχθησαν νὰ συνεργασθοῦν διὰ τὴν ἔνωσιν μὲ τὸ κρατίδιον τῆς Σαρδηνίας, τὸ ὁποῖον εἶχε συνταγματικὴν βασιλείαν καὶ πρωθυπουργὸν τὸν μεγαλοφυῆ πολιτικὸν *Καβούρο*. Αὐτός, ἐπειδὴ ἐβοήθησε μὲ στρατὸν τὸν Ναπολέοντα Γ' κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον, ἐπέτυχεν νὰ τὸν κάμῃ σύμμαχόν του. Πραγματικῶς ὅταν τὸ 1859 οἱ Αὐστριακοὶ ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Ἰταλῶν, ὁ Ναπολέων ἔσπευσεν εἰς βοήθειαν τῶν συμμάχων του καὶ οἱ Αὐστριακοὶ ἔπαθον πανωλεθρίαν εἰς τὴν μάχην τοῦ *Σολφερίνο*. Νοτιώτερον ὁ ἔθνικὸς ἥρωας τῶν Ἰταλῶν *Ἰωσήφ Γαριβάλδης* (1) μὲ 1000 μόνον «ἐρυθροχίτωνας» ἀπληυθέρωσε τὴν Σικελίαν καὶ τὴν νότιον Ἰταλίαν.

Ἐπειτα ἀπὸ τὰς νίκας αὐτὰς ὅλη ἡ Ἰταλία ἐπέτυχεν τὴν ἔνωσιν τῆς ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ βασιλέως τῆς Σαρδηνίας καὶ Πεδεμοντίου *Βίκτωρος Ἐμμανουήλ* τοῦ Β' (1861).

Τὸ 1882 ἡ Ἰταλία, θιγεῖσα διότι ἡ Γαλλία κατέλαβε τὴν Τυνησίαν, εἰσῆλθεν εἰς τὴν Τριπληῆν Συμμαχίαν. Μετὰ τὴν διπλωματικὴν αὐτὴν τοποθέτησιν καὶ μὲ τὴν ὑποστήριξιν τῶν ἰσχυρῶν συμμάχων τῆς ἀνέπτυξεν ἀποικιακὴν πολιτικὴν. Τὸ 1890 κατέλαβεν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἀφρικὴν, τὴν *Ερυθραίαν* καὶ μέρος τῆς *Σομαλίας*: ὅταν ὅμως ἐπεχείρησε νὰ κατακτήσῃ καὶ τὴν *Ἀβησσυνίαν*, ἐνίκηθη ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα τῶν Ἀβησσυνῶν *Μενελίκ* εἰς τὴν μάχην τῆς *Ἀδούης* (1896).

Τὸ 1911 ἤρχισε πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὴν *Τριπολίτιδα*, τὴν *Κυρηναϊκὴν* καὶ τὰ *Δωδεκάνησα*. Ἐτοί ἡ Ἰταλία ἀποβαίνει δεσπόζουσα δύναμις εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειον καὶ ἐπιδιώκει νὰ ἐπεκταθῇ εἰς βάρους τῆς πατρίδος μας.

1. Ὁ Γαριβάλδης ἔλαβε μέρος εἰς τὰς ἐπανάστασεις τῆς Βραζιλίας καὶ τῆς Οὐρουγουάης. Τὸ 1848 ἐπανελθὼν εἰς τὴν Ἰταλίαν ἠγωνίσθη πολλάκις κατὰ τῶν Αὐστριακῶν. Κατὰ τὴν Κρητικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866 ἔστειλεν εἰς τὴν νῆσον ἀρκετοὺς ἐρυθροχίτωνας, διὰ νὰ πολεμήσουν παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Κρητῶν. Οἱ ἐρυθροχίτωνες ἦσαν ἐθελονταὶ ἐλαφρῶς ὀπλισμένοι (εὐζωνοί), οἱ ὅποιοι (διὰ νὰ διακρίνονται ὅτι ἀνήκουν εἰς τὴν φημισμένην λεγεῶνα τοῦ Γαριβάλδου) ἐφόρου ἐρυθρὸν χιτῶνα.

Η ΕΝΩΣΙΣ ΤΩΝ ΓΕΡΜΑΝΙΚΩΝ ΕΘΝΟΤΗΤΩΝ ΕΙΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΝ

Πολύ άκόμενη πρό τῆς συνθήκης τῆς Βιέννης ἡ γερμανικὴ ἐθνότης ἦτο χωρισμένη εἰς πολλὰ κρατίδια. Ἐνωσιν αὐτῶν (τελειῶς ὅμως χαλαράν) ἀπετέλει ἡ σχηματισθεῖσα τὸ 1815 Γερμανικὴ Συνομοσπονδία, τὴν ὁποίαν ἐπενόησε ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Αὐστρίας Μέττερνιχ, διὰ νὰ ἐξουσιάσῃ τὰ γερμανικὰ κρατίδια. Τὴν ἡγεσίαν ὅμως τῆς Συνομοσπονδίας ἐζήτει καὶ ἡ Πρωσσία. Ἐτσι ἐξ αἰτίας τῶν ἀντιζηλιῶν τῶν δύο αὐτῶν δυνάμεων, ἡ πραγματοποιήσις τῆς ἐνώσεως καθίστατο ἀδύνατος.

Σημαντικὸν βῆμα πρὸς ἐνοποίησιν τῆς Γερμανίας ἀπετέλεσεν ἡ «Κοινὴ Ἀγορὰ» ὅλων τῶν γερμανικῶν κρατιδίων, ἡ ὁποία ἔγινε τὸ 1834 ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῆς Πρωσσίας. Διὰ τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς ὅλα τὰ γερμανικὰ κράτη, ἐκτὸς τῆς Αὐστρίας, κατήγγησαν τοὺς τελωνειακοὺς φραγμοὺς εἰς τὰς μεταξὺ των οἰκονομικὰς σχέσεις.

Ἡ Φεβρουαριανὴ ἐπανάστασις τῆς Γαλλίας εἶχεν ἀπήχθῃσιν καὶ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Γερμανῶν. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν λαϊκῶν ἐξεγέρσεων, αἱ ὁποῖαι ἐξέσπασαν τὸ 1848 εἰς τὸ Βερολῖνον, ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας συνεκάλεσεν εἰς Φραγκφούρτην τοὺς βουλευτὰς τῆς Γερμανικῆς Συνομοσπονδίας διὰ νὰ ἐτοιμάσουν Σύνταγμα. Αὐτοί, ἀφοῦ ἐψήφησαν τὸ Σύνταγμα, προσέφεραν τὸ στέμμα τῆς Γερμαν. Συνομοσπονδίας εἰς τὸν βασιλέα τῆς Πρωσσίας. Αὐτὸς ὅμως δὲν τὸ ἀπεδέχθη, ἐπειδὴ ἡ προσφορά του προήρχετο ἀπὸ λαϊκὴν συνέλευσιν. Ἀλλὰ καὶ δύο ἔτη ἀργότερον, ὅταν τοῦ τὸ προσέφεραν οἱ ἡγεμόνες τῶν γερμανικῶν κρατιδίων, συνήντησε τὴν ἄρνησιν τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Γαλλίας.

Τελικῶς ἡ ἐνωσις τῆς Γερμανίας συνετελέσθη ἀπὸ τὸν δυναμικὸν καγκελλάριον τῆς Πρωσσίας Βίσμαρκ διὰ τοῦ «αἵματος καὶ τοῦ σιδήρου». Οὗτος, ἀφοῦ ἐπέβαλε τὴν ὑποχρεωτικὴν θητείαν καὶ ὠργάνωσεν ἰσχυρὸν στρατόν, τὸν ὠδήγησεν εἰς λαμράς νίκας ἐναντίον τῆς Δανίας, τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Γαλλίας. Τὸ 1871 μετὰ τὴν συντριβὴν τοῦ Ναπολέοντος Γ', ὁ νικηφόρος στρατὸς τῆς γερμανικῆς ἐθνότητος ἔστειψεν εἰς τὸ Παρίσι τὸν βασιλέα τῆς Πρωσσίας Γουλιέλμον Α' αὐτοκράτορα τοῦ ἐνιαίου γερμανικοῦ κράτους.

Ἐτσι ἀπὸ τοῦ 1871 ἐμφανίζεται εἰς τὸν πολιτικὸν ὀρίζοντα μία

ισχυρά γερμανική αυτοκρατορία, ή οποία συντόμως θα ανατρέψει την ισορροπία των Δυνάμεων και θα σύρη την ανθρωπότητα εις τους δύο παγκοσμίους πολέμους.

Από τὸ 1871 - 1890 ἡ Γερμανία με ἐπικεφαλῆς τὸν «σιδηροῦν καγκελλάριον» Βίσμαρκ, ἐργάζεται διὰ νὰ γίνη μεγάλη βιομηχανικὴ δύναμις καὶ νὰ ἐξαπλώσῃ τὸ ἐμπόριόν της εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Διὰ νὰ τὸ ἐπιτύχῃ αὐτό, ὁ Βίσμαρκ ἐπέδιωξε νὰ ἀποκτήσῃ ἀποικίας. Αἱ σημαντικώτεραι ἐξ αὐτῶν ἦσαν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἀφρικὴν· ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἀφρικὴν, τὴν Κίναν καὶ τὰς νήσους τοῦ Εἰρηνικοῦ Ὠκεανοῦ ἐπέξετάθη τὸ ἀποικιακὸν κράτος τῆς Γερμανίας.

Ἡ δύναμις τῆς Γερμανίας φθάνει εἰς τὸν κολοφῶνα της κατὰ τὴν 25ετίαν ἀπὸ τοῦ 1889 - 1914, ὅποτε εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον ἀνέρχεται ὁ Γουλιέλμος Β'. Οὗτος ἦτο δυναμικὸς μονάρχης καὶ ἤθελε ὁ ἴδιος νὰ κατευθύνῃ τὴν πολιτικὴν τῆς Γερμανίας. Ἐνεκα τούτου δὲν ὑπῆρχε θέσις εἰς τὸ πηδάλιον τῆς Γερμανίας δι' αὐτὸν καὶ διὰ τὸ Βίσμαρκ. Ἐτσι ἓνα ἔτος ἀργότερον ὁ «σιδηροῦς καγκελλάριος» ἐξηναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ.

Ὁ Γουλιέλμος Β' ἐπέζητησε τὴν ἐπικράτησιν τῆς Γερμανίας ἐπὶ τῆς ὑψηλίου. Εἰς τὰς μεγάλας προσπάθειάς του ὀφείλεται ἡ δημιουργία ἰσχυροῦ πολεμικοῦ καὶ ἐμπορικοῦ στόλου καὶ ἡ ἐπέκτασις τῶν «σφαιρῶν ἐπιρροῆς» τῆς Γερμανίας.

Ἀπὸ τὰς ἐπιρροὰς αὐτὰς ἡ πλέον ἀξιοσημείωτος, διότι πολὺ ἐβλάψε τοὺς Ἕλληνας, εἶναι ἡ ἐπὶ τῆς Τουρκίας. Διὰ νὰ ἐξουδετερώσῃ τὸν θαλάσσιον δρόμον διὰ μέσου τοῦ Γιβλαρτάρ καὶ Σουέζ, τὸν ὁποῖον κατεῖχεν ἡ Ἀγγλία, ὁ «Καίзер» ἐπέτυχεν ἀπὸ τὸν σουλτάνον τὴν παραχώρησιν τοῦ δικαιοῦματος τῆς κατασκευῆς τοῦ σιδηροδρόμου τῆς Ἀνατολίας, ὁ ὁποῖος φθάνει μέσῳ Ἀγκύρας, Ἰκονίου καὶ Συρίας εἰς τὸν Περσικὸν κόλπον καὶ συνδέει τὴν Βαγδάτην μετὰ τὴν Βιέννην καὶ τὸ Βερολίνον.

Ἡ ΡΩΣΙΑ : ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ . ΕΞΑΠΛΩΣΙΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΠΩ ΑΝΑΤΟΛΗΝ .

Μικρὰ ἦτο ἡ ἐπίδρασις τῆς προωδευμένης Εὐρώπης εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ἐκδηλώσεις τῆς Ρωσίας μέχρι τοῦ 1860. Τὰ 9/10 τοῦ ρωσικοῦ πληθυσμοῦ δὲν ἐγνώριζον ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν. Βιομηχανία δὲν ὑπῆρχε καὶ ἡ χώρα ἐξηκολούθει νὰ εἶναι ἀγροτικὴ. Ἡ χειροτέρα δὲ πληγὴ της ἦτο ὅτι τὸ 1/3 τοῦ πληθυσμοῦ της εὕρισκετο εἰς κατάστασιν δου-

λείας, ενώ το άλλο 1/3 άπετελειτο από άλλοεθνεΐς.

Και εις την Ρωσίαν δέν ελειψαν αι επανάστασεις τών υποδούλων εθνοτήτων. Άπό αυτάς σπουδαιότεραι είναι αι δύο πολωνικαί (1830 και 1863), ή λιθουανική (1863) και ή τών φυλών του Καυκάσου.

Ός προς το ζήτημα τής δουλοπαροικίας είναι προς τιμήν του μεγάλου Τσάρου Άλεξάνδρου Β' ή άπόφασις διά την κατάργησίν της. Με την ενέργειαν αυτήν, που έτέθη εις εφαρμογήν το 1861, περι τά 50 εκατομμύρια Ρώσοι απηλευθερώθησαν και απέκτησαν κυριότητα επί τής πτωχικής καλύβης και του άγρου των.

Έπειτα από τον άτυχή Κριμαϊκόν πόλεμον (1856) οι Ρώσοι, έπειδή απέτυχον να διαμελίσουν την τουρκικήν αυτοκρατορίαν, έστρεψαν τάς βλέψεις των προς την Άνατολήν και διά μέσου τής άχανούς Σιβηρίας έφθασαν εις τον Ειρηνικόν Όκεανόν. Έκεϊ περι το 1860 κατώρθωσαν να καταλάβουν τον μεγάλον λιμένα του Βλαδιβοστόκ. Διά να συνδέση αυτόν με την ευρωπαϊκήν Ρωσίαν, ή ρωσική κυβέρνησις κατεσκευάσε το 1902 τον ύπερσιβηρικόν σιδηρόδρομον, που θεωρείται ή μακροτέρα σιδηροδρομική γραμμή του κόσμου.

Άλλά το Βλαδιβοστόκ παγώνει κατά τον χειμώνα και διά τουτο ή Ρωσία ήνάγκασε την Κίναν να τής ένοικιάση τον λιμένα του Πόρτ Άρθουρ. Αυτό όμως έγέννησεν άνησυχίας εις τους Ιάπωνας, οι οποιοι έζήτησαν από τους Ρώσους να αποχωρήσουν από εκει. Έπειδή όμως τους έδόθησαν άόριστοι ύποσχέσεις, οι Ιάπωνες έστειλαν χωρίς καμμίαν προειδοποίησιν μίαν ναυτικήν μοΐραν εις τον λιμένα του Πόρτ - Άρθουρ και ανετίναξαν μερικά πολεμικά των Ρώσων (1904). Η Ρωσία εκήρυξε τότε τον πόλεμον κατά τής Ιαπωνίας. Οι Ιάπωνες όμως τους κατετρόπωσαν εις την Μαντζουριαν και κατέλαβον το Πόρτ Άρθουρ. Την χαριστικήν βολήν έδέχθη ή Ρωσία τον Μάιον του 1905: Ο στόλος της τής Βαλτικής, που ειχε περιπλεύσει την Άφρικήν, διά να φθάση εις το μέτωπον εκεινο του πολέμου, κατεστράφη από τον Ιαπωνικόν εις τά στενά τής Κορέας.

Μία επαναστατική κίνησις ύπεχρέωσε τον τσάρον να τερματίση τον πόλεμον αυτόν και να δώση περισσοτέρας συνταγματικάς έλευθερίας εις τον ρωσικόν λαόν.

Η βιομηχανική ανάπτυξις τής Ρωσίας αρχίζει από του 1880. Άπό τότε ιδρύονται βιομηχανίαι σιδήρου, χάλυβος και πετρελαιου καθώς και μεγάλα ναυπηγεΐα. Συνέπεια τής βιομηχανικής προόδου ύπήρξεν ή

δημιουργία έργατικῆς τάξεως, ἡ ὁποία ἐζήτει περισσοτέρας πολιτικὰς ἐλευθερίας καὶ περιορισμὸν τῆς ἀπολυταρχίας.

31 Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΑ ΜΙΚΡΟΤΕΡΑ ΚΡΑΤΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

α) **Τὸ Βέλγιον** διὰ τῆς συνθήκης τῆς Βιέννης εἶχεν ἐνωθῆ μετὰ τὴν Ὀλλανδίαν. Οἱ Ὀλλανδοὶ ὅμως ἀπερισκέπτως φερόμενοι προσεπάθησαν νὰ ἐπιβάλουν τὰς θρησκευτικὰς καὶ ἐκπαιδευτικὰς ἀντιλήψεις των εἰς τοὺς Βέλγους, οἱ ὁποῖοι διέφερον κατὰ πολὺ ἀπὸ φυλετικῆς, γλωσσικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἀπόψεως μετὰ αὐτούς. Ἡ πολιτικὴ αὐτὴ μετὰ τὴν ἐπίδρασιν καὶ τῆς Ἰουλιανῆς Ἐπαναστάσεως ὠδήγησεν εἰς τὴν ἐξέγερσιν τῶν Βέλγων (1830), οἱ ὁποῖοι ἐπέτυχον τὴν ἀνακήρυξιν τῆς χώρας των εἰς ἀνεξάρτητον βασιλείον. Τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ Βελγίου ἠγγυήθησαν αἱ 5 Δυνάμεις τῆς «Πενταπλῆς Συμμαχίας». Μετὰ ταῦτα τὸ μικρὸν Βέλγιον διὰ τῆς ἀνεπτυγμένης βιομηχανίας του καὶ τοῦ ἰσχυροῦ ναυτικοῦ του ἀπέκτησε πλοῦτον καὶ δύναμιν, ὥστε νὰ δημιουργήσῃ καὶ ἀποικιακὸν κράτος, τὸ Βελγικὸν Κογκὸ (δυτικὴ Ἀφρική).

β) **Ἡ Ὀλλανδία**, ὁ πληθυσμὸς τῆς ὁποίας εἶναι εἰς φιλόπονος κλάδος τῆς γερμανικῆς φυλῆς, ἀποτελεῖ ἓνα πολὺ πλοῦσιον καὶ προωδευμένον συνταγματικὸν βασιλείον. Μετὰ τεράστια ἀντιπλημμυρικὰ ἔργα οἱ Ὀλλανδοὶ κατῴρθωσαν νὰ ἀποξηράνουν 2 ἑκατομμ. στρέμματα καὶ νὰ τὰ χαρίσουν εἰς τὴν ἀνεπτυγμένην γεωργο-κτηνοτροφίαν των. Μετὰ τὴν ἐντατικὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν ἀποικιῶν τῆς εἰς τὴν Ἰνδουήσιαν ἐξάγει διὰ τοῦ ἐμπορικοῦ τῆς στόλου εἰς τὰς ἄλλας χώρας τὰ φημισμένα μπαχαρικά, καουτσούκ, πετρέλαιον, κασσίτερον καὶ τροφοδοτεῖ τὴν ἀνεπτυγμένην βιομηχανίαν τῆς μετὰ πρῶτας ὕλας. Ὁ λαὸς τῆς δὲν περιεπλάκη εἰς πολέμους καὶ καθ' ὅλον τὸν 19ον αἰῶνα ἔζησεν εἰρηνικῶς.

γ) **Ἡ Δανία** μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν δουκῶν τοῦ Σλέσβιγκ καὶ Χολστάιν (1864) εἶδε μετὰ συγκρατημένον πόνον τὸ καλῦτερον μέρος τῆς νὰ περιέρχεται εἰς τὴν Γερμανίαν, ἡ ὁποία ὡς ἰσχυρὸς γείτων τὴν ἐπίεζε καὶ ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης. Τὴν κηδεμονίαν ἐπὶ τῆς Νορβηγίας τὴν ἔχασε διὰ τῆς συνθήκης τῆς Βιέννης· διατηρεῖ ὅμως ἀπαιτήσεις ἐπὶ τῆς Γροιλανδίας καὶ τῆς Ἰσλανδίας. Οἱ Δανοὶ εἶναι κυρίως ναυτικοὶ καὶ κτηνοτρόφοι, μεγάλως δὲ ἀνέπτυξαν τὴν παραγωγὴν γαλακτοκομικῶν προϊόντων. Τὸ πολίτευμά τῆς εἶναι συνταγματικὴ μοναρχία μετὰ πολλὰς δημοκρατικὰς ἐλευθερίας εἰς τὸν λαόν, ὁ ὁποῖος ἔχει ἀνα-

πτύξει ύψηλόν επίπεδον πολιτισμοῦ καί εἶναι φιλήσυχος.

δ) **Ἡ Σουηδία καί ἡ Νορβηγία** ἠνώθησαν δια τῆς συνθήκης τῆς Βιέννης καί ἔξωον ἠνωμένοι ἡσύχως μέχρι τοῦ ἔτους 1905, ὅποτε ἡ Νορβηγία ἀπεσπάσθη καί ἀπετέλεσε χωριστόν βασίλειον. Καί αἱ δύο χῶραι λόγω τῆς μακρᾶς περιόδου εἰρήνης εἰς τήν ὁποίαν ἔζησαν, εἶναι πολὺ προωδευμένοι καί ἔχουν μεγάλην οικονομικὴν εὐημερίαν, τῆς ὁποίας κύρια πηγαί εἶναι ἡ ἀνεπτυγμένη βιομηχανία των, ἡ ναυτιλία, ἡ δασοκομία καί τὰ ἄφθονα μεταλλεύματα. Ἀμφοτέρων τῶν κρατῶν τὸ πολίτευμα εἶναι συνταγματικὴ μοναρχία. Οἱ κάτοικοί των καλλιεργοῦν εἰς ζηλευτόν βαθμὸν τὴν γυμναστικὴν καί τὰ γράμματα.

ε) **Ἡ Ἰσπανία καί ἡ Πορτογαλία** ἐπραγματοποίησαν τὴν μικροτέραν πρόδον ἀπὸ ὅλας τὰς χῶρας τῆς Δύσεως. Αὐτὸ ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι οἱ κάτοικοι των διετήρησαν πολλὰς προλήψεις, ἐπίσης εἰς τὴν χαμηλὴν στάθμην τῆς παιδείας των, ἀλλὰ καί εἰς τὰς συχνὰς ἐπαναστάσεις.

Ἡ Ἰσπανία κατὰ τὸν αἰῶνα αὐτὸν ἐφάνη ἀνίκανος νὰ διασώσῃ τὸ ἀποικιακὸν τῆς κράτος εἰς τὴν Ἀφρικὴν καί τὰς Φιλιππίνας. Μόνον αἱ Κανάριοι νῆσοι τῆς ἀπέμειναν καί τὸ ἰσπανικὸν Μαρόκον. Ἡ Πορτογαλία ὅμως διετήρησεν εἰς τὴν Ἀφρικὴν τὴν Ἀγκόλαν καί τὴν Μοζαμβίκην.

στ) **Ἡ Ἑλβετία** ἀπὸ τὸ 1848 ἀποτελεῖ μίαν συνομοσπονδίαν ἐξ 22 καντονίων (πολιτειῶν), τὰ ὁποῖα ἔχουν κοινὸν σύστημα ὅπως αἱ Η.Π.Α. Ἡ χώρα αὕτη, ἐπειδὴ εὐρίσκετο ἐν μέσῳ τῶν 4 μεγάλων δυνάμεων (Ἰταλίας, Αὐστρίας, Γερμανίας καί Γαλλίας), διετήρησεν ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ τὴν οὐδετερότητά της καί ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ὀργάνωσιν καί τὴν οικονομικὴν τῆς ἀνάπτυξιν. Ἐκτός ἀπὸ τὰ ἐκλεκτὰ δασικὰ καί κτηνοτροφικὰ προϊόντα ἔχει μεγάλην τουριστικὴν κίνησιν καί ἀσυναγώνιστον βιομηχανίαν ὥρολογίων (ἐξάγουσα εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἄνω τῶν 30.000.000 ὥρολογίων ἑτησίως). Οἱ Ἑλβετοὶ εἶναι φιλέλληνες καί λαδὸς εἰρηνικός.

32 ΑΠΟΙΚΙΑΚΗ ΕΠΕΚΤΑΣΙΣ. ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

Η ΔΙΕΙΣΔΥΣΙΣ ΤΩΝ ΑΜΕΡΙΚΑΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΩΝ ΕΙΣ ΚΙΝΑΝ

Ὀλίγον μετὰ τὴν ἀφίξιν τοῦ Βάσκο ντε Γκάμα εἰς τὰς Ἰνδίας, (1498) οἱ Εὐρωπαῖοι προσωρμίσθησαν καί εἰς τὴν Καντῶνα καί ἤρρι-

σαν να εμπορεύονται και με τους Κινέζους. Έτσι από τότε υπήρχε μία άνοικτη θύρα δια την είσοδον του Ευρωπαϊκού πολιτισμού εις την Κίνα.

Κυρίως όμως μετά το 1840, όποτε οι Άγγλοι κατέλαβον το Χόγκ Κόγκ και ήνοιχθησαν περισσότεροι λιμένες εις τους Δυτικούς, ήλθεν ή Κίνα εις μεγαλύτεραν έπαφην με την Δύσιν. Άλλά ή χώρα αυτή άπεδείχθη άνίκανος να άφομοιώση τα άγαθά του δυτικού πολιτισμού και να οργανωθί εις ισχυράν δύναμιν τής Άπω Άνατολής. Άπό την άδυναμίαν αυτήν τής Κίνας έπωφελήθη ή Ρωσία (περι το 1860) και έθεσε πόδα εις τον λιμένα του Βλαδιβοστόκ και εις μέγα μέρος τής Μαντζουρίας.

Το 1894 οι Κινέζοι συνεκρούσθησαν με τους Ίάπωνας εξ άφορμής τής Κορέας. Οι Ίάπωνες με τον συγχρονισμένον στρατόν των τους ένίκησαν και τους άφήρεσαν την Φορμόζαν, την Κορέαν και μέρος τής Μαντζουρίας. Η Ρωσία όμως, ή Γερμανία και ή Γαλλία ήνάγκασαν την Ίαπωνίαν να έκκενώση την Μαντζουρίαν. Τότε ή Ρωσία έπεισε την Κίνα να τής εκμισθώση το Πόρτ Άρθουρ και να τής έπιτρέψη να προεκτείνη τον ύπερσιβηρικόν σιδηρόδρομον μέχρι του λιμένος αυτού. Το παράδειγμα των Ρώσων έμιμήθησαν και οι Γερμανοί και οι Γάλλοι και κατώρθωσαν να επιτύχουν και αυτοί οικονομικάς παραχωρήσεις από τους Κινέζους.

Οι Κινέζοι ύποπτεύθησαν ότι οι Ευρωπαίοι με την έντατικην αυτήν διείσδυσιν επεδίωκον να διαμελίσουν την χώραν των και να εκμεταλλευθούν τους πόρους και τας άγοράς της. Η ύποψία αυτή έγέννησε το έντονον μίσος των κατοίκων του «ούρανίου κράτους», οι όποιοι με επικεφαλής την όργάνωσιν των «Μπόξερς» επανεστάτησαν το 1900 και έπολιόρκησαν τους Ευρωπαίους εις τας πρεσβείας του Πεκίνου. Αυτοί όμως έστειλαν ένα ισχυρόν εκστρατευτικόν σώμα κατά των επαναστατών και τους διέλυσαν. Έτσι ή Κίνα έμεινεν «άνοικτη» εις τας ξένας οικονομικάς και πολιτικάς έπιρράς.

Η κατάστασις όμως αυτή επλήγωσε την έθνικην φιλοτιμίαν μερικών μορφωμένων Κινέζων, οι όποιοι θεωρούντες υπεύθυνον την άπολυταρχίαν επέβαλον εις την χώραν των την συνταγματικην μοναρχίαν δια να φθάσουν το 1912 εις την δημοκρατίαν.

Η ΕΞΑΠΛΩΣΙΣ ΤΟΥ ΔΥΤΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΑΠΩΝΙΑΝ

Η Ίαπωνία επί μακρόν απέφευγε να άνοίξη τας πύλας της εις τον πολιτισμόν τής Δύσεως και είχε μείνει έξω του ρεύματος τής προ-

όδου. Πρῶται αἱ Η.Π.Α. ὠδήγησαν τὴν Ἰαπωνίαν πρὸς τὰς προόδους τῆς Δύσεως. Τὸ 1853 συνήφθη συμφωνία μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν διὰ τὴν χρησιμοποίησιν δύο ἰαπωνικῶν λιμένων πρὸς διεξαγωγὴν τοῦ ἐμπορίου μὲ τὰς Η.Π.Α. Κατόπιν ἐφθασαν ἀντιπροσωπεῖαι καὶ ἄλλων χωρῶν διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν παρόμοια προνόμια. Μὲ τὴν ἐπαφὴν αὐτὴν οἱ πλεον προοδευτικοὶ ἐκ τῶν Ἰαπῶνων ἀντελήφθησαν ὅτι ἔπρεπε νὰ εἰσαχθοῦν καὶ εἰς τὴν χώραν των αἱ ἐπιτεύξεις τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ, διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ εἰσέλθῃ καὶ αὐτὴ εἰς τὴν λεωφόρον τῆς προόδου.

Ἡ ἐπανάστασις ποῦ ἀνύψωσε τὴν Ἰαπωνίαν εἰς μεγάλην δύναμιν εἶναι στενῶς συνδεδεμένη μὲ τὴν βασιλείαν τοῦ μεταρρυθμιστοῦ αὐτοκράτορος Μουτσουχίτο (1867 - 1912). Αὐτὸς ἀνέλαβε νὰ προσαρμόσῃ τὸν καθυστερημένον στρατὸν καὶ τοὺς ἄλλους κλάδους τῆς οἰκονομικῆς καὶ πολιτικῆς ζωῆς πρὸς τὰ πρότυπα τῶν λαῶν τῆς Δύσεως καὶ κατώρθωσεν ἐντὸς 30 ἐτῶν νὰ ἐπιτύχῃ τὴν πλήρη μεταμόρφωσιν τῆς χώρας τοῦ «ἀνατέλλοντος ἡλίου».

Αἱ ἄλλαι χώραι παρηκολούθουν μὲ θαυμασμόν τὴν προσπάθειαν τῆς Ἰαπωνίας πρὸς ἐκσυγχρονισμόν χωρὶς νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ προβλέψουν ὅτι κάποτε καὶ αὐταὶ θὰ ἐδοκίμαζον τὴν ἰσχύν της. Πραγματικῶς ἡ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἰαπωνίας καὶ αἱ ἀνάγκαι τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας της τὴν ὤθησαν νὰ ἐπεκταθῇ διὰ πολέμου πρὸς τὴν Κορέαν καὶ τὴν Κίναν, ὅπου εἶχεν, ὅπως εἶδομεν, σπουδαίας ἐπιτυχίας εἰς βάρος τῶν Κινέζων καὶ τῶν Ρώσων. Ἔτσι ἡ Ἰαπωνία διὰ τῶν μεγάλων αὐτῶν μεταρρυθμίσεων καὶ τῶν νικῶν της κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν ἀπέβη δύναμις μὲ παγκόσμιον γόητρον εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς.

ΑΦΡΙΚΗ. ΕΞΕΡΕΥΝΗΣΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΙΚΙΑΚΗ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΙΣ

Ἡ «Μαύρη ἥπειρος» μὲ τὰς μυστηριώδεις ἐκτάσεις της ἦτο σχεδὸν ἄγνωστος εἰς τοὺς Εὐρωπαίους μέχρι τοῦ 1850. Μόνον ἡ Αἴγυπτος καὶ αἱ ἀκταὶ τῆς Ἀφρικῆς ἦσαν γνωσταί. Ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι μὲ τὰς ἀκαμάτους προσπάθειαι των ἐσχισαν τὸν σκοτεινὸν πέπλον, ποῦ ἐκάλυπτε τὴν «μαύρην ἥπειρον», εἶναι οἱ ἐξερευνηταί. Αἱ ἐξερευνησεις αὐταί, ποῦ ἐγιναν μὲ πολλοὺς κινδύνους, ἀποτελοῦν λαμπρὰ κατορθώματα ἀνθρωπίνης θελήσεως καὶ ἡρωισμού. Ἀπὸ τοὺς ἐξερευνητὰς τῆς Ἀφρικῆς οἱ πλεον σημαίνοντες εἶναι:

ἽΟ Δαβὶδ Λίβινγκστον (1813 - 1873), Σκῶτος ἱεραπόστολος, ὁ

όποιος μὲ μεγάλας δυσκολίας εἶχε κατορθώσει νὰ σπουδάσῃ ἰατρικὴν. Ἰδανικόν του ἦτο νὰ ἀνακαλύψῃ ἀγνώστους χώρας, διὰ νὰ διαδώσῃ τὸν Χριστιανισμόν καὶ νὰ ἀνακουφίσῃ τὸν ἀνθρώπινον πόνον διὰ τῆς καταπολεμήσεως τῶν ἀσθενειῶν καὶ τῆς δουλεμπορίας. Τὰς ἐξερευνήσεις του ἤρχισε ἀπὸ τὸ 1840 καὶ τὰς ἐσυνέχισε μέχρι τοῦ θανάτου του. Διέδραμε 48.000 χιλιόμετρα ἐν μέσῳ ἀγνώστων εἰς τοὺς λευκοὺς χωρῶν καὶ ἀπέκτησε μεταξὺ τῶν ἰθαγενῶν τὴν λατρίαν ἡμιθέου.

Ὁ Στάνλεϋ ἦτο Ἀμερικανὸς καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Ἀφρικὴν τὸ 1870 διὰ νὰ εὔρῃ τὸν Λίβινγκστον, ὁ ὅποιος ἐπὶ μακρὸν δὲν ἔδιδε σημεῖα ζωῆς. Διήνυσε τὴν Ἀφρικὴν ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς, καὶ τελικὰ τὸν εὔρεν. Ἀφοῦ ἐφθάσεν εἰς τὰς πηγὰς τῆς Βικτωρίας λίμνης, ἀπὸ ὅπου πηγάζει ὁ Νεῖλος, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν δυτικὴν Ἀφρικὴν ἀκολουθῶν τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ Κογκό. Μᾶς ἀφῆκεν ἓνα θαυμάσιον ἔργον «Διὰ μέσου τῆς σκοτεινῆς Ἀφρικῆς», ὅπου μᾶς δίδει μερικὰς ἀπὸ τὰς πλέον περιέργους περιπετείας.

Ὀλίγον χρόνον ἔπειτα ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ Λίβινγκστον οἱ ἀποικιακοὶ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ὤρμησαν, διὰ νὰ διανεῖμουν ὅ,τι ἀπὸ τὴν «μαύρην ἡπειρον» δὲν εἶχε περιέλθει εἰς τὴν κατοχὴν ἄλλων ἀποικιοκρατῶν. Ἡ Ἀφρικὴ ἦτο τὸ τελευταῖον ἀχανὲς οἰκόπεδον, ὅπου Ἕλληνας, Γάλλοι, Γερμανοί, Βέλγοι κλ. συνηώθησαν, διὰ νὰ ἰδρῦσουν ἀποικίας ἢ νὰ στερεώσουν σταθμοὺς ἐμπορίου.

33 ΑΙ ΗΝΩΜΕΝΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΔΥΝΑΜΙΣ

Αἱ 13 Ἠνωμέναι Πολιτεῖαι, αἱ ὁποῖαι ἀπέκτησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν τὸ 1783, κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα ἀνασυγκροτοῦνται καὶ ἐπεκτείνουν τὰ ὄριά των. Ἡ πρώτη ἐπέκτασις των ἔγινε πρὸς τὰ ΝΔ διὰ τῆς ἀγορᾶς τῆς Λουιζιάνας, μὲ τὴν ὁποίαν αἱ Η.Π.Α. ἐδιπλασθᾶσθησαν. Ἀργότερον κατέλαβαν τὴν Φλωρίδα καὶ τὸ 1845 τὸ Τέξας καὶ κατόπιν πολέμου τὸ Νέον Μεξικόν καὶ τὴν Καλλιφόρναν. Μὲ τὴν κατοχὴν τῆς τελευταίας αἱ Η.Π.Α. ἐξέρχονται εἰς τὸν Εἰρηνικόν, ὅπου τὸν ἄσχημον ἕως τότε ὄρμον τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου ἀναπτύσσουν εἰς λιμένα μὲ διεθνῆ σημασίαν.

Ὅταν οἱ λαοὶ τῆς κεντρικῆς καὶ νοτίου Ἀμερικῆς ἐξηγέρθησαν κατὰ τῶν Ἰσπανῶν καὶ τῶν Πορτογάλων ἀποικιοκρατῶν, ὁ λαὸς τῶν Η.Π.Α. ἐνδιεφέρθη διὰ τὸν δίκαιον ἀγῶνα τῶν γειτόνων του. Ἐπειδὴ ἡ Ἰσπανία καὶ ἡ Πορτογαλία δὲν ἠδυνήθησαν νὰ καταβάλουν τοὺς ἐπαναστάτας ἢ

Ἰ. Συμμαχία ἀπεφάσισε νὰ στείλῃ στρατεύματα κατὰ τῶν κινηματιῶν ἢ ἀπόφασις ὅμως αὐτῇ ἠκούσθη μὲ δυσφορίαν εἰς τὰς Η.Π.Α. Τὴν ἀμερικανικὴν δυσἀρέσειαν διηρμήνευσεν ὁ Πρόεδρος Μονρόε, ὁ ὁποῖος διὰ τοῦ διατάγματός του τῆς 2ας Δ/βρίου 1823 διεκήρυσεν πρὸς τοὺς Εὐρωπαϊκοὺς ὅτι αἱ Η.Π.Α. θὰ μείνουν μακρὰν ἀπὸ τοὺς πολέμους τῆς Εὐρώπης· ἀπαιτοῦν ὅμως ἀπὸ τοὺς Εὐρωπαίους νὰ μὴ ἐπεμβαίνουν εἰς τὰς ὑποθέσεις τοῦ δυτικοῦ ἡμισφαιρίου. Τὸ διάγγελμα αὐτὸ, ποῦ εἶναι γνωστὸν ὡς ἀπομονωτισμὸς τῆς Ἀμερικῆς ἢ «*Δόγμα Μονρόε*», ἀπετέλεσε τὴν βᾶσιν τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῶν Η.Π.Α. καὶ ἔσωσε τὴν Ἀμερικὴν ἀπὸ τὰς ἐπεμβάσεις τῶν Εὐρωπαίων.

Κατόπιν τοῦ διαγγέλματος αὐτοῦ αἱ Η.Π.Α. γεύονται τὰ ἀγαθὰ τῆς εἰρήνης, ἀναλαμβάνουν τὴν ἡγεμονίαν τοῦ δυτικοῦ ἡμισφαιρίου καὶ μὲ ὑπομονὴν καὶ δραστηριότητα ἀποικίζουσι καὶ ἐξημερώνουσι ὅλας τὰς πέραν τοῦ Μισισσιππὶ ἀχανεῖς καὶ ἀγρίας ἐκτάσεις καὶ ὀλονέν καὶ περισσότερον φέρουσι τὴν ζωὴν καὶ τὸν πολιτισμὸν πρὸς τὰς ἀκτὰς τοῦ Εἰρηγνικοῦ. Οἱ ἐρυθρόδερμοι, ποῦ ἦσαν οἱ μόνοι κάτοικοι τῶν περιφερειῶν αὐτῶν, ἀνθίστανται, ἀλλὰ καταβάλλονται ἀπὸ τὰ τελειότερα ὄπλα καὶ τὴν ἐπιτηδειότητα τῶν ἀποικιστῶν. Ὁ πλοῦτος καὶ αἱ ἐλευθερίαι τῶν περιφερειῶν αὐτῶν προσελκύνουσι κατὰ μυριάδας τοὺς μετανάστας.

Εἶναι μία κίνησις πληθυσμῶν καὶ μία οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις καὶ ζωτικότης ἄνευ προηγούμενου. Παράδειγμα τὸ Σικάγον, ποῦ ἐνῶ τὸ 1835 εἶχε μόνον 4000 κατοίκους τὸ 1870 ὑπέβη τὸ ἑκατομμύριον.

Τὸ 1861 ἕνδεκα ἐπαρχίαι τοῦ νότου ἀπεσχίσθησαν ἀπὸ τὰς Η.Π.Α., διότι ἐπέμενον νὰ διατηρήσουν τὸν ἀπάνθρωπον θεσμὸν τῆς δουλείας. Ὁ μεγαλοφυῆς ὅμως πρόεδρος τῶν βορείων Ἀβραὰμ Λίνκολν μετὰ τετραετεῖς σκληροῦς ἀγῶνας ἐνίκησε τὰ στρατεύματα τῶν νοτίων καὶ ἀπεκατέστησε τὴν ἐθνικὴν ἐνότητα εἰς ὅλας τὰς πολιτείας τοῦ βορᾶ καὶ τοῦ νότου.

Διὰ νὰ ἀνοικοδομηθοῦν τὰ ερείπια τοῦ ἐμφυλίου πολέμου αἱ Η.Π.Α. ἀπὸ τοῦ 1870 ἤρχισαν τὴν ἐκβιομηχανισίαν των καὶ ἐπέτυχον τὴν ἐντατικὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ ἀφθόνου φυσικοῦ πλούτου των (πετρελαίων, δημητριακῶν, κτηνῶν), ὥστε λίαν συντόμως ἔγιναν πρότυπον γεωργικῆς καὶ βιομηχανικῆς χώρας. Μὲ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτὴν δημιουργοῦνται μεγάλα κέντρα καὶ αὐξάνονται οἱ μισθοὶ καὶ αἱ ἀπολαύσεις τοῦ βίου. Οἱ δύο αὐτοὶ λόγοι προσελκύνουσι εἰς τὰς Η.Π.Α. χιλιάδας μεταναστῶν (τὸ 1900 ὁ ἀριθμὸς τῶν μεταναστῶν ἔφθασε τὸ ἑκατομμύριον), διὰ τῶν ὁποίων αὐξάνεται ἀλματωδῶς ὁ πληθυσμὸς τῶν Η.Π.Α.

Ἄλλὰ ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐξοδὸν τῶν Η.Π.Α. ἀπὸ τοῦ «Δόγμα Μονρόε». Ἔτσι τὸ 1898 ἐξ ἀφορμῆς μιᾶς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Κούβαν ἡ κυβέρνησις τῶν Η.Π.Α. εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπέμβῃ. Οἱ Ἴσπανοὶ εἰς τὸν πόλεμον αὐτὸν ἐνίκηθησαν καὶ ἐγένινεν ἐλευθέρᾳ κυβέρνησις εἰς τὴν Κούβαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Η.Π.Α. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Κούβαν οἱ Ἴσπανοὶ ἔχασαν τότε καὶ τὰς Φιλιππίνas, αἱ ὁποῖαι μαζὺ μὲ τὴν Χαβάην ἀπετέλεσαν τὰ προκεχωρημένα φυλάκια τῶν Η.Π.Α. εἰς τὸν Εἰρηνικόν.

Διὰ νὰ συντομεύσουν τὴν ὁδὸν τῆς θαλασσίας συγκοινωνίας ἀπὸ τὸν Ἀτλαντικὸν εἰς τὸν Εἰρηνικὸν αἱ Η.Π.Α. ἠγόρασαν τὸ 1904 ἀπὸ τοῦ κράτους τοῦ Παναμᾶ τὴν ζώνην τῆς διώρυγος. Ἐδῶ κατεσκευάσθη ἡ «Διῶρυξ τοῦ Παναμᾶ», διὰ τῆς ὁποίας ἐκόπη εἰς δύο ἡ ἀμερικανικὴ ἡπειρος καὶ τὰ πλοῖα δὲν ἦσαν πλέον ὑποχρεωμένα νὰ ἀκολουθοῦν τὴν ὁδὸν ποῦ ἠκολούθησε ὁ Μαγγελᾶνος διὰ τοῦ περιήλου τῆς νοτίου Ἀμερικῆς.

34 ΕΝΟΠΛΟΣ ΕΙΡΗΝΗ. ΣΥΜΜΑΧΙΑΙ. ΦΙΛΕΙΡΗΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Η ΕΝΟΠΛΟΣ ΕΙΡΗΝΗ

Κατὰ τὸ διάστημα τῶν 43 ἐτῶν, τὸ ὁποῖον ἐμεσολάβησε μεταξὺ τοῦ γαλλογερμανικοῦ καὶ τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου, δὲν ἐξεργάγησαν πόλεμοι μεταξὺ τῶν μεγάλων Δυνάμεων. Ἡ εἰρήνη ὅμως μεταξὺ των διετηρήθη μετὰ δυσκολίας, καὶ τοῦτο ἐξ αἰτίας τοῦ ἀμοιβαίου φόβου.

Ὁ κόσμος μετὰ τὴν σύγκρουσιν τοῦ 1870 ἀντελήφθη ὅτι ὁ νέος πόλεμος θὰ ἦτο γενικώτερος καὶ περισσότερον καταστρεπτικός, διότι αἱ πρόοδοι τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τεχνικῆς εἶχον ἐφαρμοσθῆ εἰς τὸν στρατὸν καὶ διὰ τοῦτο οἱ λαοὶ ἐζήτησαν νὰ ἀποφύγουν τὴν σύγκρουσιν. Παρ' ὅλα αὐτὰ αἱ πολεμικαὶ παρασκευαὶ ἐσυνεχίζοντο, διότι αἱ Δυνάμεις ἐπίστευον εἰς τὴν παναρχαίαν γνώμην, ὅτι αἱ πολεμικαὶ προετοιμασίαι εἶναι τὸ ἀσφαλέστερον μέσον πρὸς διατήρησιν τῆς εἰρήνης. Ἔτσι βλέπομεν ὅτι, ἐνῶ ὁ κόσμος ἔζη ἐν εἰρήνῃ, συγχρόνως ἐνέτεινε καὶ τοὺς ἐξοπλισμούς. Ἡ τάσις αὕτη ὠνόμασθη ἐνοπλος εἰρήνη, ἡ δὲ προσπάθεια τῶν δυνάμεων νὰ ἀναπτύξουν εἰς τὸ ἔπακρον τὰς στρατιωτικὰς των δυνάμεις **μιλιταρισμὸς** (στρατοκρατία) καὶ οἱ ὀπαδοὶ αὐτῶν τῶν ἰδεῶν **μιλιταρισταί**.

ΑΙ ΣΥΜΜΑΧΙΑΙ

Ἰπῆρχον πολὺ πρὸ τοῦ 1914 ἀρκετὰ ζητήματα εἰς τὴν Εὐρώπῃν, ποὺ προεκάλλουν ἀνησυχίας διὰ τὸ μέλλον τοῦ κόσμου. Πρῶτος λόγος ἀνησυχίας ἦτο ἡ ἐξέλιξις τῆς Γερμανίας εἰς ἰσχυρὰν αὐτοκρατορίαν καὶ ἡ τάσις αὐτῆς νὰ ἐπιτύχῃ οἰκονομικὴν διεύθυνσιν εἰς τὰ Βαλκάνια καὶ τὴν Μέσην Ἀνατολήν, ὅπου εἶχον συμφέροντα ἡ Ρωσία, ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία. Δεύτερος λόγος ἀνησυχίας ἦσαν αἱ ὑπόδουλοι ἐθνότητες τῆς Αὐστροουγγαρίας, αἱ ὁποῖαι, παρακινούμεναι ὑπὸ τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Σερβίας, ἐκινουῦντο πρὸς ἐπανάστασιν.

Οἱ ἀνταγωνισμοὶ τῶν Δυνάμεων ἦσαν συχνά, καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν Εὐρώπῃν, οὕτως. Ἡ Γερμανία — ἀφοῦ ἀνέπτυξεν εἰς μέγαν βαθμὸν τὸ ναυτικὸν καὶ τὴν βιομηχανίαν της — εἶχε φέρει τὸ ἐξωτερικὸν της ἐμπόριον εἰς τόσον ὕψος, ὥστε νὰ συναγωνίζετο τὸ ἀγγλικόν. Αἱ προσπάθειαι τοῦ Βίσμαρκ καὶ τοῦ Γουλιέλμου Β' διὰ τὴν ἀπόκτησιν ἢ τὴν διατήρησιν ἀποικιῶν εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὴν Ἀπὸ Ἀνατολὴν ἐδημιούργουν καὶ αὐταὶ πολλὰς περιπλοκάς, αἱ ὁποῖαι ἠδύνατο νὰ ὀδηγήσουν εἰς σύγκρουσιν.

Περὶ τὸ τέλος τοῦ 19ου αἰῶνος αἱ μεγάλαι Δυνάμεις τῆς Εὐρώπης ἐσκέφθησαν ὅτι οἱ συνασπισμοὶ περισσοτέρων κρατῶν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἀποτρέψουν τὸν πόλεμον μεταξὺ δύο Δυνάμεων. Μὲ βάσιν τὴν σκέψιν αὐτὴν ἐγένινεν, ὅπως εἶδομεν, ἡ *Τριπλῆ Συμμαχία* (Γερμανίας, Αὐστρίας καὶ Ἰταλίας). Διὰ νὰ ἀμυνθοῦν ἐναντίον τοῦ ἰσχυροῦ αὐτοῦ συνασπισμοῦ ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ρωσία ἔκαμαν μίαν ἄλλην συμμαχίαν, ἡ ὁποία ὠνομάσθη *Τριπλῆ Συνεννόησις* ἢ «Ἀντάντ» (1908). Πλὴν τῆς μετὰ τῆς Γαλλίας καὶ Ρωσίας συμμαχίας της ἡ Ἀγγλία, διὰ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν θέσιν της εἰς τὴν Ἀπὸ Ἀνατολὴν, εἶχε συνδεθῆ διὰ συμμαχίας καὶ μὲ τὴν Ἰαπωνίαν.

Η ΦΙΛΕΙΡΗΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Παρ' ὅλους ὅμως τοὺς ἀνταγωνισμοὺς τῶν Δυνάμεων καὶ τὰς κολοσσιαίας πολεμικὰς προπαρασκευὰς δὲν ἔλειψαν καὶ αἱ προσπάθειαι πρὸς πρόληψιν τοῦ πολέμου. Ἀκτὶς φωτὸς διέλαμψεν εἰς τὸν σκοτεινὸν ὀρίζοντα τοῦ κόσμου, ὅταν ἐφθασεν ἡ εἰδήσις ὅτι ὁ Τσάρος *Νικόλαος Β'* ἐπρότεινε τὸ 1898 νὰ συνέλθουν πρὸς *Διάσκεψιν εἰς Χάγην* τῆς Ὀλλανδίας ὅλα τὰ κράτη, διὰ νὰ συζητήσουν μὲ ποῖον τρόπον θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποφύγουν τὸν πόλεμον. Ἡ διάσκεψις αὐτὴ ἐπραγματοποιήθη τὸ

ἐπόμενον ἔτος, ἀλλὰ τὸ μόνον πού ἐπέτυχεν ἦτο νὰ ἰδρῦση τὸ χρήσιμον ἔκτοτε «*Διαιτητικὸν Δικαστήριον τῆς Χάγης*». Ἡ τάσις αὐτὴ πρὸς διασφάλισιν τῆς εἰρήνης μὲ τὴν καλλιέργειαν πνεύματος ἀμοιβαίας κατανοήσεως ὠνομάσθη φιλειρηνικὴ κίνησις. Μεγάλοι ἀπόστολοι αὐτῆς ὑπῆρξαν εἰς μὲν τὴν Ἀμερικὴν ὁ πρόεδρος *Οὐίλσον*, εἰς δὲ τὴν Εὐρώπην ὁ *Ρῶσος* συγγραφεὺς *Λέων Τολστόι* καὶ ὁ *Γάλλος* διανοούμενος *Ζὰν Ζορές*. Ὁ τελευταῖος μάλιστα ἐδολοφονήθη ἀπὸ *Γάλλον* μιλιταριστὴν εἰς τὰς παραμονὰς τοῦ α' παγκοσμίου πολέμου, ἐνῶ μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς φλογερᾶς ψυχῆς του ἠγωνίζετο νὰ πείσῃ τοὺς *Γερμανοὺς* καὶ τοὺς *Γάλλους* νὰ ἀδελφωθοῦν καὶ νὰ ἀποφύγουν τὴν αἱματοχυσίαν.

ΤΜΗΜΑ ΤΡΙΤΟΝ
Η ΕΛΛΑΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΝ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ

ΤΑ ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ
ΑΠΟ ΤΟΥ 1832 - 1914

35 ΟΘΩΝ, Ο ΠΡΩΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ (1832 - 1862)

ΑΦΙΕΙΣ ΤΟΥ ΟΘΩΝΟΣ. ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΑΝΤΙΒΑΣΙΛΕΙΑΣ

Ὁ Ὅθων ἐφθασεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἑλλάδος Ναύπλιον τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1833, ὅπου τοῦ ἐγένεν ἀποθεωτικὴ ὑποδοχὴ. Μαζὺ τοῦ ἀπεβιβάσθησαν καὶ 4000 Βαυαροὶ στρατιῶται, οἱ ὅποιοι θὰ ἀπετέλουν τὸν πυρῆνα τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ.

Μαζὺ μὲ τὸν βασιλέα — ἐπειδὴ ἦτο ἀνήλικος — ἦλθε καὶ μία τριμελὴς ἐπιτροπὴ ἀπὸ τοὺς Ἀρμανσπεργκ, Μάουρερ καὶ Ἐυντεκ. Εἶχον ὀρισθῆ ἀπὸ τὸν πατέρα τοῦ Ὅθωνος ὡς ἀντιβασιλεῖς, μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεώς του.

Ἡ Ἀντιβασιλεία εἰργάσθη μὲ ζῆλον διὰ τὴν διοικητικὴν διαίρεσιν τῆς Ἑλλάδος κατὰ νομοὺς καὶ δήμους καὶ διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως. Εἰς τὸν λαὸν ὅμως ἐγένεν ἀντιπαθῆς, διότι οἱ Ἕλληνες εἶχον ἄλλην ψυχροσύνησιν ἀπὸ τοὺς Βαυαροὺς. Ἐπειτα ἔκαμε τὸ λάθος νὰ τοποθετήσῃ εἰς τὰς σοβαρωτέρας ὑπαλληλικὰς θέσεις Βαυαροὺς καὶ νὰ ἀντικαταστήσῃ τὰ σώματα τῶν ἐνδόξων ἀγωνιστῶν τοῦ 21 μὲ τακτικὰ βαυαρικά. Τὸ χειρότερον ὅμως ἦτο ὅτι κατεδίκασεν εἰς θάνατον τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τὸν γέροντα Πλαπούταν, διότι δῆθεν συνωμότουσαν ἐναντίον τοῦ καθεστῶτος. Ἡ ἄδικος ἀπόφασις προεκάλεσε λαϊκὴν ἐξέγερσιν καὶ ἔτσι δὲν ἐξετελέσθη.

Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1834 ἡ πρωτεύουσα μετεφέρθη εἰς τὰς Ἀθήνας, αἱ ὅποιαὶ μόλις τὸ προηγούμενον ἔτος εἶχον ἐλευθερωθῆ. Ἐπὶ τέλους τὸν Μάιον τοῦ 1835 ὁ Ὅθων ἀπέκτησε τὴν νόμιμον ἡλικίαν καὶ ἀπεμάκρυνε τὴν μισητὴν ἀντιβασιλείαν.

Ο ΟΘΩΝ ΑΠΟΛΥΤΑΡΧΙΚΟΣ ΗΓΕΜΩΝ. ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ 3ης ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ

‘Ο Όθων ήτο αγαθός χαρακτήρ και είχε τὰ ἴδια αἰσθήματα με τὸν πατέρα του διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ὡς σύζυγόν του ἔλαβε τὸ 1836 τὴν Γερμανίδα πριγκίπισσαν Ἀμαλίαν, ἣ ὅποια εἶχεν ἰσχυράν θέλησιν καὶ τὸν ἐπηρεάζεν εἰς τὰς ἀποφάσεις του. Ἐν ἔτος μετὰ τὸν γάμον του ὁ Όθων ἔδρυσεν πλησίον τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τὸ πρῶτον Πανεπιστήμιον.

Ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς διώριζε τὴν κυβέρνησιν ἀπὸ εὐνοουμένων του καὶ προῆδρυσεν αὐτὸς τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, ἐδημιουργήθη μεγάλη δυσ-ἀρέσκεια κατὰ τοῦ Όθωνος, πού ἐδιοικοῦσε ἄνευ Συντάγματος. Ἡ ἀντι-πολίτευσις ἐκορυφώθη καὶ τὴν νύκτα τῆς 3ης Σεπτεμβρίου 1843 ἐξέσπασεν ἐναντίον του στρατιωτικὸν κίνημα, τὸ ὅποιον εἶχε τὴν θερμὴν συμπαρά-στασιν τοῦ λαοῦ τῶν Ἀθηνῶν. Ἀρχηγοὶ τοῦ κινήματος ἦσαν ὁ συνταγ-ματάρχης τοῦ ἰππικοῦ Δημ. Καλλέργης καὶ ὁ δημοφιλὴς ὄπλαρχηγὸς

Ἰωάννης Μακρυγιάννης. Λαὸς καὶ στρατὸς με ἐπὶ κεφαλῆς τὸν ἔφιππον Καλλέργην ἐνεφανίσθησαν πρὸ τῶν ἀνακτόρων καὶ ἐζήτησαν διὰ βοῆς ἀπὸ τὸν βασιλέα νὰ προκηρῦξη ἐκ-λογὰς διὰ Συντακτικὴν Συνέλευσιν. Ὁ χῶρος, τὸν ὅποιον κατέλαβε ὁ λαὸς κραυγάζων «Σύνταγμα! Σύν-ταγμα!..» καλεῖται ἀπὸ τότε «Πλα-τεῖα Συντάγματος».

Τὸ Σύνταγμα, πού ἔδωσεν ἡ νέα Ἐθνοσυνέλευσις ὀνομάζεται Σύν-ταγμα τοῦ 1844. Συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις του ἀνώτατον ἐκτελε-στικὸν ὄργανον εἶναι ὁ βασιλεὺς. Ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία παραχωρεῖται εἰς δύο σώματα, τὴν Βουλὴν καὶ τὴν Γερουσίαν. Τὴν δευτέραν τὴν διορί-ζει ὁ βασιλεὺς, οἱ δὲ βουλευταὶ ἐκ-λέγονται ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν λαὸν διὰ μίαν τριετίαν. Ἡ Δικαστικὴ ἐξου-σία ἔμεινεν ἀνεξάρτητος.

Εἰκ. 34. Ὁ βασιλεὺς Όθων



Ο ΘΩΝ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ. Η ΕΞΩΣΙΣ ΤΟΥ

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ὀρκωμοσίαν τοῦ βασιλέως εἰς τὸ νέον Σύνταγμα ἠκολούθησε περίοδος περισυλλογῆς καὶ κρατικῆς ὀργανώσεως. Τότε τὴν Ἑλλάδα κυβερνοῦν ὡς πρωθυπουργοὶ οἱ δύο μεγάλοι πολιτικοὶ τῆς Ἐπαναστάσεως Κωλέττης καὶ Μαυροκορδάτος.

Ὁ Κωλέττης ἦτο διάσημος ἰατρός ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα· διετέλεσε πρωθυπουργὸς τοῦ Ὄθωνος ἀπὸ τοῦ 1844 - 47. Ὑπῆρξεν ὀπαδὸς τῆς «Μεγάλης Ἰδέας», πού ἐπεδίωκε τὴν ἀπολύτρωσιν τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν κατήρτισεν ἐθελοντικὰ σώματα καὶ τὰ ἐξαπέλυεν εἰς τὰ τουρκοκρατούμενα ἐδάφη.

Ὁ Μαυροκορδάτος, πού ἔγινε τρεῖς φορές πρωθυπουργὸς τοῦ Ὄθωνος, ἐχάραξε διαφορετικὴν πολιτικὴν γραμμὴν, ἔχων τὴν γνώμην ὅτι θὰ ἔπρεπε προηγουμένως νὰ ἀνασυγκροτηθῇ στρατιωτικῶς καὶ οικονομικῶς ἡ πατρίς καὶ ἔπειτα νὰ ἀποδουθῇ εἰς ἀγῶνας πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ.

Μὲ τὴν πολιτικὴν τοῦ Κωλέττη συνετάσσετο καὶ ὁ Ὄθων. Καὶ αἱ περιστάσεις τὸν ἠνόνησαν, διότι τὸ 1853 ἐξερράγη νέος ρωσοτουρκικὸς πόλεμος. Αὐτὸς, ἐπειδὴ αἱ κυριώτεραι ἐπιχειρήσεις του ἔγιναν εἰς τὴν Κριμαίαν, λέγεται *Κριμαϊκός*. Τὸν ἀναφέρομεν ἐδῶ, διότι ἐπροξένησε μεγάλην συγκίνησιν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὅποιοι ἐνόμισαν ὅτι ἡ Ρωσία θὰ συνέτριβε τὴν Τουρκίαν καὶ θὰ ἔλυεν ὀριστικῶς τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα⁽¹⁾. Τὸ βασιλικὸν ζεῦγος ἐξεμεταλλεύθη τὰ συναίσθηματα αὐτὰ καὶ ἐξαπέστειλεν ἐθελοντὰς εἰς τὴν Ἠπειρον, Θεσσαλίαν καὶ Μακεδονίαν. Αὐτοὺς τοὺς ἐβοήθησαν καὶ οἱ ἀλύτρωτοι Ἕλληνες καὶ εἶχον ἐπιτυχίας, διότι ἡ Τουρκία εἶχεν ἀποσύρει τὰ στρατεύματά της πρὸς τὰ ρωσικὰ σύνορα. Μὲ τὴν Τουρκίαν ὁμως ἦσαν σύμμαχοι τότε οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἀγγλοὶ, οἱ ὅποιοι ἔκαμαν ἀπόβασιν εἰς τὸν Πειραιᾶ⁽²⁾ καὶ ἠνάγκασαν

1. Τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα ὑπῆρξε σωρεῖα διπλωματικῶν ἀπασχολήσεων, μὲ τὰς ὁποίας αἱ εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις ἀπέβλεπον νὰ ρυθμίσουν τὴν θέσιν τῆς Τουρκίας ἀπέναντι τῶν ὑποδούλων λαῶν της. Κατὰ βάθος ὁμως ἤθελον νὰ ἐκμεταλλευθοῦν πρὸς ἰδικὴν των ὠφέλειαν τοὺς ἐκάστοτε περισπασμοὺς καὶ ἀδυναμίας τοῦ τουρκικοῦ κράτους. Ἐντασιν σημειώνει μὲ τοὺς πολέμους τῆς Μ. Αἰκατερινῆς, καθὼς ἐπίσης καὶ μὲ τὴν σερβικὴν καὶ ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν.

2. Ἀπὸ τὰ πληρώματα τῶν ξένων πλοίων μετεδόθη τότε χολέρα, ἡ ὁποία εἶχε πολλὰ θύματα μεταξύ τῶν κατοίκων τοῦ Πειραιῶς καὶ τῆς πρωτευούσης.

σαν τὸν Ὅθωνα νὰ ἀποσύρῃ τὰ ἐθελοντικὰ σώματα ἀπὸ τὴν Ἠπειρον καὶ τὴν Θεσσαλίαν καὶ νὰ ἀναθέσῃ τὴν πρωθυπουργίαν εἰς τὸν ἀγγλόφιλον Μαυροκορδάτον.

Ἡ διαγωγὴ τοῦ Ὅθωνος κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον τὸν κατέστησεν ἀγαπητὸν εἰς τὸν λαόν, ὁ ὁποῖος ἔζη τότε μὲ τὰ ὀράματα τῆς «Μεγάλῃς Ἰδέας». Ἐπειδὴ ὅμως εἰς τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1861 ὁ βασιλεὺς ἐξεδηλώθη ὑπὲρ ὀρισμένου κόμματος, ἔγινε μισητὸς ἀπὸ τὰς ἀντιπάλους κομματικὰς παρατάξεις. Ὁ λόγος αὐτὸς καθὼς καὶ ἡ ἔλλειψις διαδόχου προεκάλεσαν κινήματα, τὰ ὁποῖα κατέληξαν εἰς ἔξωσιν τοῦ βασιλέως. Τότε ὁ Ὅθων, μολοντί διέθετε δυνάμεις, δὲν ἠθέλησε νὰ δημιουργήσῃ αἵματοχυσίαν καὶ ἐπροτίμησε νὰ ἀπομακρυνθῇ διὰ τὸ καλὸν τῆς Ἑλλάδος (Ὀκτώβριος τοῦ 1861). Ἀπῆλθεν εἰς τὴν Γερμανίαν, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ 1867 μὲ τὸ ὄνομα τῆς Ἑλλάδος εἰς τὰ χεῖλη του, ἀφοῦ ἐδώρησε διὰ τὸν Κρητικὸν ἀγῶνα ὀλόκληρον τὴν ἔτησίαν ἐπιχορήγησιν ποῦ τοῦ ἔδιδεν ἡ βαυαρικὴ κυβέρνησις (100.000 φιορίνια).

36 Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α' (1863 - 1913)

ΑΦΙΕΙΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ. ΕΝΩΣΙΣ ΤΗΣ ΕΠΤΑΝΗΣΟΥ

Μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Ὅθωνος αἱ Προστάτιδες Δυνάμεις ἐξέλεξαν ὡς βασιλέα τῆς Ἑλλάδος τὸν Γεώργιον, δευτερότοκον υἱὸν τοῦ μετέπειτα βασιλέως τῆς Δανίας Χριστιανοῦ τοῦ Θ'.

Ὁ νεαρὸς βασιλεὺς ἔφθασεν εἰς Ἀθήνας τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1863 καὶ ἔγινε δεκτὸς μὲ αἰσθήματα ἀγαλλιάσεως. Ἐπειτα, ἀφοῦ ὠρίσθη ἐνώπιον τῆς Β' Συντακτικῆς Συνελεύσεως, παρήγγειλεν εἰς αὐτὴν νὰ ἐτοιμάσῃ τὸ Νέον Σύνταγμα, τὸ ὁποῖον ἐψηφίσθη ἀπὸ τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν τὸν Νοέμβριον τοῦ 1864. Δι' αὐτοῦ θεμελιώνεται ἡ κανονικὴ λειτουργία τῆς βασιλευμένης δημοκρατίας, διότι τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν ἀσκεῖ μὲν ὁ βασιλεὺς, ἀλλὰ ἐπειδὴ εἶναι ἀνεύθυνος διορίζει ὑπεύθυνον πρωθυπουργὸν καὶ ὑπουργοὺς ἀπὸ τὸ κόμμα, ποῦ ἔλαβε τὰς περισσότερας ψήφους εἰς τὰς ἐκλογὰς (ἀρχὴ τῆς δεδηλωμένης πλειοψηφίας).

Ἐν τῷ μεταξύ τὴν 21ην Μαΐου 1864 ἡ Ἀγγλία παρεχώρησε τὰ Ἐπτάνησα. Οἱ Ἐπτανήσιοι, ἐπειδὴ τὸ ἀγγλικὸν καθεστὼς ἐδείχθη ἀνελεύθερον, εἶχον ἀρχίσει εὐθὺς τὰς διαμαρτυρίας καὶ ἐξεγέρσεις. Ἐξ αὐτῶν σπουδαιότερα ἦτο τῶν Κεφαλλήνων, τὴν ὁποίαν οἱ Ἀγγλοὶ κατέπνιξαν, ἀφοῦ ἐκρήμισαν οἰκίας καὶ ἐκρέμασαν ἀγωνιστάς. Παρ' ὅλα αὐτὰ τὸ

κίνημα ἐσυνεχίσθη μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς Σολωμόν, Βαλαωρίτην, Ἑλ. Ζερβόν - Ἰακωβάτον καὶ Γ. Τυπάλδον, ἕως ὅτου ἡ Ἀγγλία ἠναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ τὰς νήσους αὐτὰς εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ νέος βασιλεὺς ἐσεβάσθη τὸ Σύνταγμα καὶ τὰ αἰσθήματα τῶν ὑπηκόων του, τοὺς ὁποίους ἐκυβέρνησεν συνεπῆς εἰς τὸ ἔμβλημα τοῦ αἰσχύς μου ἢ ἀγάπῃ τοῦ λαοῦ μου». Χαρακτῆρ νηφάλιος καὶ πνεῦμα εὐστροφον, ἀπέφευγε τὰς ἀκρότητας. Δι' αὐτὸ ἐπὶ τῆς βασιλείας του ἐνεφανίσθησαν πολλὰ κόμματα, τὰ ὁποῖα ἀνέπτυξαν μεγάλην ἔθνικὴν δρᾶσιν καὶ ἀνέδειξαν ἱκανοὺς πολιτικοὺς ἄνδρας, ὅπως τοὺς Βούλγαρην, Δεληγεώργην, Κουμουνοδοῦρον καὶ Χαρ. Τρικούπην.

Σύζυγόν του ὁ Γεώργιος ἔλαβε τὴν Ρωσίδα μεγάλην δούκισσαν Ὀλγαν, ἡ ὁποία ἐπρωτοστάτει εἰς ἔργα κοινῆς ὠφελείας καὶ τοῦ ἐχάρισε τὸ 1863 τὸν διάδοχον Κωνσταντῖνον.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας του δύο ἦσαν τὰ σοβαρώτερα προβλήματα ποὺ ἐκυριάρχησαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν πολιτικὴν: ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἀποκατάστασις τῶν ἀλυτρώτων ἀδελφῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἐσωτερικὴ ἀνόρθωσις τῆς χώρας.

Ἡ ΚΡΗΤΙΚΗ ΕΞΕΓΕΡΣΙΣ ΤΟΥ 1866. ΤΟ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑ ΤΟΥ ΑΡΚΑΔΙΟΥ

Οἱ Κρῆτες, ἂν καὶ ὑπέκυψαν τὸν Μάιον τοῦ 1824 εἰς τὸν Μεχμέτ Ἀλῆ τῆς Αἰγύπτου, διετήρησαν τὴν ἐπανάστασιν εἰς ὅλην τὴν ὑπαιθρον, ὥστε τὸ 1858 κατώρθωσαν νὰ ἐξασφαλίσουν προνόμια. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ κατακτηταὶ τὰ παρεβιάζον, τὸ 1866 οἱ ἀδάμαστοι Κρῆτες ἐξηγέρθησαν καὶ πάλιν καὶ ἐζήτησαν τὴν ἑνωσίν των μὲ τὴν Ἑλλάδα.



Εἰκ. 35. Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος Α΄



Εικ. 36. Τὸ Ἀρκάδι

Κατὰ τὰς πρώτας συγκρούσεις ἐνίκησαν τοὺς Αἰγυπτίους, διότι ἔφθασαν ἐθελονταὶ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Κορωναιῶν. Βραδύτερον ὁμως ἐνίκηθησαν εἰς τὸ Βαφὲ ἀπὸ 12.000 Αἰγυπτίους ὑπὸ τὸν Μουσταφᾶν πασᾶν Κιτιρλῆν, ὁ ὁποῖος ἔπειτα εἰσέβαλεν εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Ρεθύμνου. Βάσις ἀντιστάσεως τῶν ἐπαναστατῶν εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν ἦτο ἡ μονὴ τοῦ Ἀρκαδίου, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκλείσθησαν 900 Κρῆτες.

Ὁ Μουσταφᾶ πασᾶς ἐπέτεθη ἐναντίον τῆς Μονῆς τὴν 6ην Νοεμβρίου μὲ 28.000 ἄνδρας καὶ 6 πυροβόλα. Ἡ ἐφοδος ὑπῆρξε σφοδρά, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀμυνα κρατερὰ. Μετὰ δύο ἡμέρας, ἐπειδὴ ἐχθρικά βλήματα διέρρηξαν τὴν πύλην τῆς Μονῆς, οἱ Τοῦρκοι εἰσώρμησαν εἰς τὸν περίβολόν της. Τότε ὁ ἡγούμενος Γαβριὴλ διέταξε τὸν ἀγωνιστὴν Γιαμπουδάκην νὰ θέσῃ πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην, ἡ ὁποία καὶ κατεπλάκωσε τοὺς ὑπερασπιστὰς καὶ τοὺς ἐφορμήσαντας Τοῦρκους.

Τὸ ὄλοκαύτωμα τοῦ Ἀρκαδίου συνεκίνησε τοὺς λαοὺς τῆς Δύσεως,

οι όποιοι ήρχισαν νά ζητοϋν την παραχώρησιν έλευθεριών εις τους Κρη-
τας. Άλλά και μετά την πτώσιν του Άρκαδίου οι έπαναστάται δέν
υπέκυπτον. Τότε ό σουλτάνος έζήτησεν από την έλληνικην κυβέρνησιν νά
παύση νά βοηθή τους Κρητας. Έπειδή ό πόλεμος Έλλάδος και Τουρ-
κίας έφαινετο αναπόφευκτος, οι Δυνάμεις ήξίωσαν την κατάπαυσιν τών
έχθροπραξιών. Έτσι ή έπανάστασις, έπειδή έμεινεν άβοήθητος, τó 1869
έσβησε.

ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ ΚΑΙ ΚΟΥΜΟΥΝΔΟΥΡΟΣ

Μετά την Κρητικην έπανάστασιν ή Έλλάς επί 10 έτη συνεκλονίσθη
από όξείας πολιτικας διαμάχας. Έφιλονίκουν δια την έξουσίαν οι δυνα-
μικοι πολιτικοί Βούλγαρης και Κουμουνδούρος.

Ό Βούλγαρης ήτο χαρακτήρ άπότομος, τύπος κοτσαμπάση, και
έγινε γνωστός δια τας άθαιρεσίας και παρανομίας του, που έφερον σχε-
δόν εις άποσύθησιν τόν διοικητικόν μηχανισμόν.

Ό Άλέξ. Κουμουνδούρος ήτο ό αντίπους του Βούλγαρη. Έντιμος
και μειλίχιος, έτασσεν ύψηλότερον τά έθνικά συμφέροντα από τά κομ-
ματικά. Από του 1865 - 1880 έγινε 5 φορές πρωθυπουργός. Εις τó
έσωτερικόν ή κυβέρνησις του έπέτυχε νά έξυγιάνη τά οικονομικά και νά
έπιβάλη τόν σεβασμόν εις τó Σύνταγμα και εις τους νόμους. Εις την έξω-
τερικην πολιτικην έκράτησε με συνέσιν και θάρρος τους άπολυτρωτικούς
άγώνας εις την Κρήτην και την άλλην Έλλάδα και έπέτυχε την προσάρ-
τησιν τής Θεσσαλίας.

Ο ΠΑΝΣΛΑΒΙΣΜΟΣ — Η ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗ ΕΞΑΡΧΙΑ

Κατά την εποχην αυτην ανεπτύχθη ό Πανσλαβισμός, μία κίνησις
που ειχε σκοπόν νά ένώση τας σλαβικας έθνότητας τής Άνατολής υπό
την ρωσικην έπιτροπήν. Οι Πανσλαβισταί διετείνοντο ότι ή Ρωσία ως
«πρεσβυτέρα αδελφή» θέλει νά τας βοηθήση όχι μόνον νά χειραφετηθούν
από την Τουρκίαν, αλλά και δια κοινών ενεργειών νά την ύπονομεύσουν
και νά καταλάβουν τά έδάφη της.

Σλαβικόν στοιχείον, που προσεπάθει νά έξεγείρη ό Πανσλαβισμός,
άπετέλει και ό λαός τών Βουλγάρων. Η Βουλγαρία, που δέν έκινήθη
έως τότε, θά έζη επί πολυ ύπό τόν τουρκικόν ζυγόν, αν δέν την έβοήθουν
οι πανσλαβισταί, διότι την ήθελαν ως φυλάκιον τής Ρωσίας εις την

Βαλκανικήν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἔπεισαν τοὺς Βουλγάρους νὰ ζητήσουν ἀπὸ τὸν σουλτᾶνον τὴν ἀπόσχισίν των ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον, εἰς τὸ ὅποιον θρησκευτικῶς ὑπῆγοντο. Πράγματι ὁ σουλτᾶνος τὸ 1870 διὰ φερμανίου ἀνεκλήρυσεν ἐθνάρχην τῶν Βουλγάρων τὸν *Βούλγαρον ἀρχιεπίσκοπον*, πού ἔφερε τὸν τίτλον τοῦ Ἐξάρχου τοῦ Πατριαρχείου. Αὐτὴ ἡ πράξις ἦτο σφάλμα τακτικῆς τῆς τουρκικῆς πολιτικῆς, διότι οἱ Βούλγαροι διὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀνεξαρτησίας ἀπέκτησαν ἐθνικὴν συνείδησιν καὶ ὑποκινούμενοι ἀπὸ τοὺς Ρώσους ἐπανεστάτησαν (1876) καὶ ἐζήτησαν νὰ ἐκδιώξουν τὰς τουρκικὰς φρουράς. Ἄλλὰ οἱ Τοῦρκοι ἐξαγριωθέντες προέβησαν εἰς σφαγὰς, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἐπηκολούθησε νέος ρωσοτουρκικὸς πόλεμος.

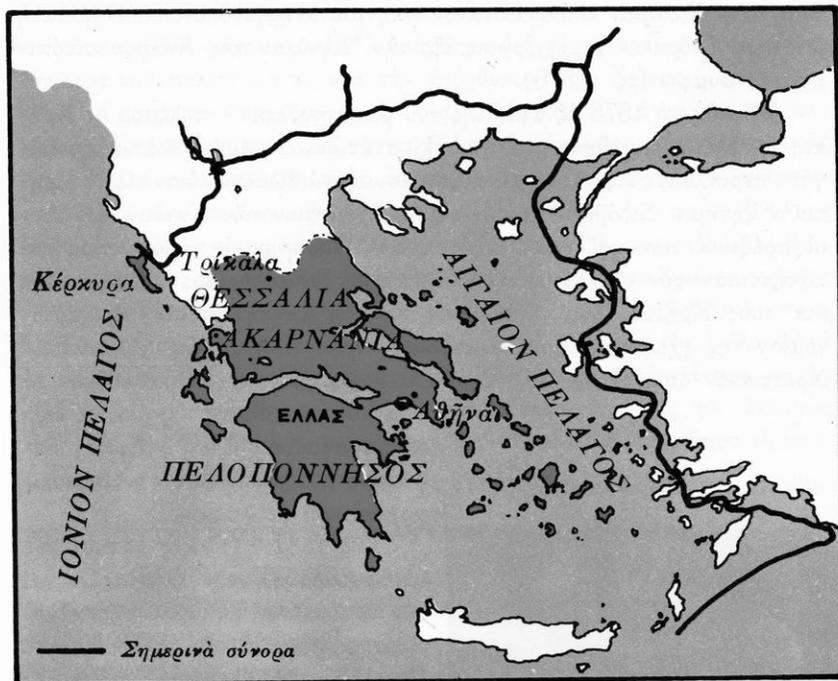
Ο ΡΩΣΟΤΟΥΡΚΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ 1877

Εἰς τὰς 10 Ἰουνίου ὁ ρωσικὸς στρατὸς μὲ τὴν ὑποστήριξιν τῶν Ρουμάνων διέβη τὸν Δούναβιν καὶ βοηθούμενος καὶ ἀπὸ τοὺς Σέρβους καὶ Βουλγάρους ἔφθασεν μέχρι τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, προαστίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ πόλις θὰ ἔπιπτεν, ἐὰν ἡ Ἀγγλία δὲν ἠπέλπει πόλεμον ἐναντίον τῶν Σλάβων καὶ δὲν ἔστειλε μίαν μεγάλην ναυτικὴν μοῖραν εἰς τὴν Προποντίδα, διὰ νὰ ἀποσοβῆσιν τὴν κατάληψιν τῆς πρωτευούσης τοῦ σουλτάνου.

Ἡ Τουρκία ἀπειλουμένη μεγάλως ἐδέχθη νὰ ὑπογράψῃ τὴν συνθήκην τοῦ Ἁγίου Στεφάνου (19 Φεβρ. 1878). Μὲ τὴν συνθήκην αὐτὴν ἰδρύετο μέγα βουλγαρικὸν κράτος, φόρου ὑποτελὲς εἰς τὸν σουλτᾶνον. Αὐτὸ περιελάμβανε τὴν ἀνατολικὴν *Ρομιλίαν*, τὴν *ΒΑ. Θράκην*, τὸ *Μοναστήριον*, τὴν *Φλώριαν*, τὴν *Καστοριάν*, τὴν *Δράμαν* καὶ τὴν *Καβάλλαν*. Ἐπίσης ἡ Ρωσία ἠνάγκασε τὸν σουλτᾶνον νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Σερβίας καὶ τοῦ *Μαυροβονίου*.

Ἐπειδὴ ἡ συνθήκη αὐτὴ ἐστρέφετο ἐναντίον τοῦ Ἑλληνισμοῦ, εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐσχηματίσθη Οἰκουμενικὴ κυβέρνησις μὲ πρωθυπουργὸν τὸν Κ. Κανάρην. Ἡ κυβέρνησις προέβη εἰς ἐπιστράτευσιν καὶ ἑλληνικὰ στρατεύματα εἰσέβαλον εἰς τὴν Θεσσαλίαν.

Εἰς τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμὴν ἡ Ἀγγλία ἀντέδρασε καὶ ἐπέτυχεν νὰ παρασύρῃ καὶ τὴν Γαλλίαν, Αὐστροίαν καὶ Γερμανίαν εἰς συνδιάσκεψιν, διὰ νὰ τακτοποιήσουν τὰς ἀδικίας τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου. Ἡ συνδιάσκεψις αὐτὴ συνῆλθεν εἰς τὸ Βερολίνον (Ἰουν. 1878)



Εικ. 37. "Όρια της Ελλάδος κατά τὸ 1881

ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Βίスマρκ καὶ ἔγινε γνωστὴ ὡς *Συνέδριον τοῦ Βερολίνου*.

Συμφώνως πρὸς τοὺς ὅρους τῆς τὸ μέγα βουλγαρικὸν κράτος περιωρίσθη εἰς μικρὰν ἡγεμονίαν μεταξὺ Δουνάβεως καὶ Αἴμου, φόρου ὑποτελῆ εἰς τὸν σουλτᾶνον καὶ ἔγινεν ἡμιαυτόνομος ἡ *Α. Ρομιλία*(¹). Τὸ Μαυροβούνιον, ἡ Σερβία καὶ ἡ Ρουμανία ἐπεκτείνονται καὶ ἀναγνωρίζονται ὡς ἀνεξάρτητα κράτη. Ἡ Αὐστρία ἔλαβε τὴν Βοσνίαν καὶ τὴν Ἑρζεγοβίνην. Ἡ Τουρκία ὑπεχρεώθη νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐδάφη ἐκ τῆς Ἡπείρου καὶ Θεσσαλίας πὺ νὰ φθάσουν μέχρι τῆς γραμμῆς

1. Τὸ 1885 ὅμως οἱ Βούλγαροι τὴν προσήρτησαν μὲ πραξικόπημα, ἀφοῦ ἔσφαξαν 250.000 Ἕλληνας.

Πηνειού - Καλαμά. Σπουδαιότατον πλήγμα υπῆρξε διὰ τὴν Ἑλλάδα ἢ ὑπὸ τῶν Τούρκων παραχώρησις εἰς τὴν Ἀγγλίαν τῆς Κύπρου κατόπιν εἰδικῆς συμφωνίας (1878).

Ἐπειδὴ τὸ 1878 ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ρωσοτουρκικοῦ πολέμου οἱ Κρη-
τες καὶ πάλιν ἐκινήθησαν, τότε αἱ Προστάτιδες Δυνάμεις, διὰ νὰ ἀποφύ-
γουν περιπλοκάς εἰς τὸ Αἰγαῖον ἀπεφάσισαν νὰ δώσουν λύσιν εἰς τὸ Κρη-
τικὸν ζήτημα. Συνῆλθον λοιπὸν εἰς τὸ προάστιον τῶν Χανίων Χαλέπαν
οἱ πρόξενοί των μαζί με Τούρκους καὶ Ἕλληνας ἀντιπροσώπους καὶ
κατήρτισαν τὸν «Χάρτην τῆς Χαλέπας», δηλαδὴ εἶδος Συντάγματος
διὰ τοὺς Κρητας. Συμφώνως πρὸς αὐτὸν ἡ Κρήτη ἀπέκτα τὴν αὐτο-
νομίαν της (χωριστὴν βουλὴν καὶ δικαστήρια, Κρητας χωροφύλακας καὶ
Χριστιανὸν διοικητὴν). Αἱ τουρκικαὶ ὄμως φρουραὶ ἐξηκολούθουν νὰ

κρατοῦν τὰς πόλεις καὶ ὅλα τὰ ἐπί-
καιρα σημεῖα. Ἐτσι ἡ Κρήτη πα-
ρέμεινε καὶ πάλιν ὑπὸ τὴν ἐπικυρι-
αρχίαν τοῦ σουλτάνου.

Εἰκ. 38. Ὁ Χαρ. Τρικούπης



Τὸ 1881 ἡ Ἑλλάς κατώρθωσε
νὰ προσαρτήσῃ τὴν Θεσσαλίαν καὶ
τὸν νομὸν Ἄρτης, πού τῆς εἶχον
παραχωρηθῆ διὰ τῆς συνθήκης τοῦ
Βερολίνου. Μετὰ τὴν προσάρτησιν τῆς
Θεσσαλίας ἡ Ἑλλάς σχεδὸν διπλα-
σιάζεται καὶ ἀσχολεῖται μετὰ τὴν ἀ-
νασυγκρότησίν της.

Ἡ ΑΝΟΡΘΩΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1882 - 1895). ΧΑΡ. ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ

Κατ' αὐτὴν κυριαρχεῖ ἡ φυσι-
ογνωμία τοῦ μεγαλυτέρου Ἕλληνος
πολιτικοῦ τοῦ 19ου αἰῶνος, τοῦ Χαρ.
Τρικούπη. Οὗτος ἦτο υἱὸς τοῦ ιστο-
ρικοῦ Σπ. Τρικούπη καὶ ἐγεννήθη
τὸ 1832. Νοῦς δέξυς καὶ χαρακτηρ-
τίμιος, προσεπάθησε νὰ δώσῃ ἠθικὰς
καὶ συγχρονισμένας κατευθύνσεις

εις την πολιτικήν τῆς πατρίδος του. Τρεῖς φορές πρωθυπουργός ἀπὸ τοῦ ἔτους 1882 μέχρι τοῦ 1895 ἐμόχθησε διὰ τὴν στερῶσιν τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος καὶ τὴν ἀνόρθωσιν τῆς Χώρας.

Τὸ ἔργον του ἀρχίζει μετὰ τὴν καταπολέμησιν τῆς ἀναρχίας καὶ κακοδαιμονίας τοῦ τόπου. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἀπέφυγε τὰς ἐξωτερικὰς περιπετείας καὶ εἰργάσθη πρὸς ἀνασυγκρότησιν τῶν ἐνόπλων δυνάμεων καὶ ὄλων τῶν τομέων τῆς διοικήσεως. Ἰδιαιτέρως ἐφρόντισε διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν συγκοινωνιῶν καὶ τὴν ὑποστήριξιν τῆς γεωργίας καὶ βιομηχανίας. Ἐπὶ τῆς πρωθυπουργίας του κατεσκευάσθησαν λιμένες, παρηγγέλθησαν ἐμπορικὰ καὶ πολεμικὰ πλοῖα, ἰδρῦθησαν ἐργοστάσια, σχολεῖα καὶ ἐστρώθη τὸ πρῶτον σιδηροδρομικὸν δίκτυον. Παρ' ὅλα αὐτὰ οἱ Ἕλληνες ἐδείχθησαν ἀχάριστοι εἰς τὸν μέγαν αὐτὸν ἀνακαινιστὴν τῶν ἡθῶν καὶ τοῦ δημοσίου βίου. Τὸν κατεψήφισαν εἰς τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1895 καὶ τὸν ἠνάγκασαν νὰ αὐτοεξορισθῇ εἰς Γαλλίαν, ὅπου τὸ ἐπόμενον ἔτος ἀπέθανε ἀπὸ τὴν πικρίαν του.

ΝΕΑ ΚΡΗΤΙΚΗ ΕΞΕΓΕΡΣΙΣ. Ο ΑΤΥΧΗΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ 1897

Τὸ 1897, ἐπειδὴ ἔγιναν σφαγαὶ τῶν Χριστιανῶν εἰς τὰ Χανιά, οἱ Κρηῖτες πάλιν ἀνεπέτασαν τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως.

Ἡ ἐξέγερσις προκάλεσεν εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα συγκίνησιν, διὰ τοῦτο ὁ πρωθυπουργός Δεληγιάννης, πού εἶχε διαδεχθῆ τὸν Τρικούπη, ἀπεφάσισε νὰ ἐπέμβῃ. Ἐστειλε λοιπὸν τὸν συνταγματάρχην Βάσσον μετὰ στρατὸν νὰ καταλάβῃ τὴν νῆσον. Τότε ὅμως ἐνεφανίσθησαν καὶ οἱ στόλοι τῶν Δυνάμεων καὶ ἀπέκλεισαν τὴν Κρήτην.

Ἄλλὰ τὸ χειρότερον ἦτο, ὅτι εἰς τὰς 5 Ἀπριλίου ἡ Τουρκία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ ἀγὼν ἦτο ἄνισος. Ἡ Τουρκία διέθετεν ἀξιόμαχον στρατὸν, ἐκπαιδευμένον ἀπὸ Γερμανοὺς ἀξιωματικούς. Ἀντιθέτως ὁ στρατὸς τῆς Ἑλλάδος ἦτο ὀλιγάριθμος καὶ ἀνοργάνωτος. Δι' αὐτὸ ἡ Ἑλλὰς ἐνίκηθη εἰς τὰ Φάρσαλα καὶ τὸν Δομοκὸν καὶ ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἠπειλήσε τὴν Λαμίαν. Ἄλλὰ, κατόπιν ἐπεμβάσεως τοῦ τσάρου, ἔγινεν ἀνακωχή. Ἡ Τουρκία ἀπεσύρθη ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν, ἀφοῦ καὶ οἱ Ἕλληνες ἐγκατέλειψαν τοὺς Κρητας καὶ ἐπλήρωσαν 100 ἑκατομμύρια φράγκα ὡς ἀποζημιώσιν.

Τὸ 1898 ἡ Κρήτη ἐκηρύχθη αὐτόνομος ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Δυνάμεων (Ἀγγλίας, Ρωσίας, Γαλλίας καὶ Ἰταλίας), αἱ ὁποῖαι διώρισαν ὡς ὑπατον ἀρμοστήν τὸν πρίγκιπα Γεώργιον.

Ἡ περίοδος πού ἠκολούθησε τὴν ταπεινωτικὴν ἤτταν τὸ 1897 θεωρεῖται ὡς ἐποχὴ καταπτώσεως, μολοντί ὁ τετράκις πρωθυπουργὸς Γεώργιος Θεοτόκης, ἀρχηγὸς τοῦ Τρικουπικοῦ κόμματος, ἔρριψε τὸ βάρος τῆς προσπάθειάς του εἰς τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῶν ἐνόπλων δυνάμεων καὶ εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος. Τὰ δύο αὐτὰ καθῶς καὶ ἡ ἐπιτυχὴς δρᾶσις τῶν ἐθελοντικῶν ἐλληνικῶν σωμάτων εἰς τὰ αἰματοποτισμένα ἐδάφη τῆς Μακεδονίας ἀφύπνισαν τὴν ἀπογοητευμένην ψυχὴν τοῦ λαοῦ καὶ τὸν προητοίμασαν διὰ τὴν ἔνδοξον δρᾶσιν τοῦ 1912 - 1913.

Ο ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝ (1804 - 1908). ΠΑΥΛΟΣ ΜΕΛΑΣ

Ἡ Μακεδονία ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν ἦτο, ὅπως ἐμάθομεν, χώρα ἐλληνικὴ. Κατὰ τὴν μεσαιωνικὴν ὅμως ἐποχὴν εἶχον ἐγκατασταθῆ εἰς τὰ βόρεια καὶ δυτικὰ ἐδάφη τῆς καὶ Σλάβοι. Αὐτοὶ μετὰ τὴν τουρκικὴν κατὰκτησιν διετήρησαν τὴν γλῶσσαν των εἰς τὰς ἰδιωτικὰς σχέσεις, ἀλλὰ δὲν ἐξεχώριζον τοὺς ἑαυτοὺς των ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, διότι ὡς ὀρθόδοξοι ὑπήγοντο εἰς τὸ Πατριαρχεῖον καὶ εἰς τὸν δημόσιον βίον μετεχειρίζοντο τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν.

Ἀπὸ τότε ὅμως πού ἰδρύθη ἡ ἀνεξάρτητος βουλγαρικὴ Ἐκκλησία, οἱ Βούλγαροι προσεπάθουν ἄλλοτε μὲ τὴν προπαγάνδαν καὶ ἄλλοτε μὲ τὴν τρομοκρατίαν νὰ παρασύρουν τοὺς σλαβοφώνους πληθυσμοὺς τῆς Μακεδονίας εἰς τὴν ἰδικὴν των Ἐκκλησίαν. Βαθύτερος σκοπὸς των ἦτο, ὅταν θὰ ἀπεσύροντο οἱ Τούρκοι ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν, νὰ προσαρτήσουν αὐτὴν εἰς τὴν Βουλγαρίαν.

Ἐννοεῖται ὅτι τὸ ἴδιον ἤρχισαν νὰ πράττουν ἀργότερον καὶ οἱ Σέρβοι εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Σκοπίων καὶ τοῦ Μοναστηρίου. Ἀλλὰ καὶ οἱ Ρουμᾶνοι ἔσπευσαν νὰ βαπτίσουν τοὺς Κουτσοβλάχους τῆς Πίνδου εἰς Μακεδονο-ρουμᾶνους.

Διὰ νὰ ἐπιτύχουν εἰς τὸν σκοπὸν των οἱ βόρειοι γείτονες τῆς Ἑλλάδος, ἔκτιζον εἰς τὰ μέρη αὐτὰ ἐκκλησίας καὶ σχολεῖα καὶ ἐξηγόραζον μὲ χρῆμα τὰς ἀσταθεῖς συνειδήσεις.

Ἰδιαιτέρως ἡ θρασύτης τῶν Βουλγάρων ἀπεκορυφώθη ἔπειτα ἀπὸ τὸν ἀτυχῆ ἐλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897. Ἐπωφεληθέντες τότε τῆς ἀδυναμίας τῆς Ἑλλάδος, ἔδρυσαν εἰς τὴν Σόφιαν τὸ «Μακεδονικὸν κομιτᾶτον» τὸ ὁποῖον ὠργάνωνε ἔνοπλα σώματα (τοὺς γνωστοὺς κο-

μιτατζήδες) και τὰ ἔστειλεν εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἐδῶ τὰ σώματα αὐτὰ ἐπροξένουν καταστροφὰς και ἠνάγκασον διὰ τῆς βίας και τοῦ τρόμου τοὺς σλαβοφώνους Ἕλληνας νὰ προσέρχωνται εἰς τὴν Ἐξαρχίαν.

Τότε και οἱ Ἕλληνες, θέλοντες νὰ διασώσουν τὰ ἀπαράγραπτα ἱστορικά δίκαιά των εἰς τὴν Μακεδονίαν και νὰ προστατεύσουν τοὺς δοκιμαζομένους πληθυσμούς τῆς περιφερείας αὐτῆς, ὠργάνωσαν δύο «Μακεδονικά κομιτάτα» — ἓνα εἰς Ἀθήνας και δεύτερον εἰς Θεσσαλονίκην — και τὸ 1904 ἐξαπέλυσαν εἰς τὴν Μακεδονίαν ἀνταρτικά σώματα με ἀρχηγούς Ἕλληνας ἀξιωματικούς. Τὰ σώματα αὐτὰ ὀνομάσθησαν «σώματα τῶν Μακεδονομάχων». Πρῶτον ἀνταρτικὸν σῶμα ἦτο τοῦ φλογεροῦ ἀγωνιστοῦ Παύλου Μελά, ὁ ὁποῖος ἔπεσεν ἥρωικῶς κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ὑψηλοῦ ἰδανικοῦ του, εἰς τὸ χωριὸν Στάτιστα τῆς Δ. Μακεδονίας (1904). Κατόπιν ὠργανώθησαν και ἄλλα σώματα με Μακεδόνας, Κρητικούς και Παλαιοελλαδίτας ὀπλαρχηγούς (τὸν Ἄγραν, τὸν Βάρδαν κλ.), τὰ ὁποῖα, διὰ τῶν ἀγώνων των ἐναντίον τῶν κομιτατζήδων και τῶν Σέρβων και Ρουμάνων προπαγανδιστῶν, κατάρθωσαν νὰ διασώσουν τὴν μαρτυρικὴν Μακεδονίαν.

Τότε και ὁ σουλτᾶνος ἐξαπέλυσεν εἰς τὴν Μακεδονίαν στίφη Ἀλβανῶν, ὥστε διὰ τῆς σφαγῆς και τοῦ τρόμου νὰ κρατήσῃ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του τοὺς ἀτυχεῖς Μακεδόνας. Ἔτσι ἡ πάλη τῶν Βαλκανικῶν λαῶν εἰς τὴν Μακεδονίαν καθίστα βαρύτερον διὰ τὸν πληθυσμὸν τῆς και αὐτὸν τὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων.

Ἡ περίπλοκος αὐτὴ κατάστασις, ποὺ διήρκεσε σχεδὸν μίαν 10ετίαν, ὠθῆσε τὰς Δυνάμεις νὰ ἐξασκήσουν πίεσιν ἐπὶ τοῦ σουλτάνου, διὰ νὰ



Εἰκ. 39. Ὁ Π. Μελάς

δώση διοικητικὰς μεταρρυθμίσεις εἰς τοὺς ὑποδούλους λαοὺς τῆς Βαλκανικῆς. Δὲν ἐπρόφρασεν ὅμως γὰ τὰς ἐφαρμογήν, διότι τότε ἀκριβῶς ἐξέσπασεν ἡ Ἐπανάστασις τῶν Νεοτούρκων.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΝΕΟΤΟΥΡΚΩΝ (1908)

Οἱ Νεότουρκοι ἦσαν φιλελεύθεροι ἀξιωματικοί, πού εἶχον ὀργανώσει ἐντὸς τοῦ στρατοῦ τὸ μυστικὸν κομιτᾶτον («Ἐνωσις καὶ Πρόοδος») καὶ ἐζήτουν μεταρρυθμίσεις καὶ ἐκπολιτισμὸν τῆς Τουρκίας. Ἀρχηγὸς τῶν ἦτο ὁ ταγματάρχης Ἐμβέο, πού εἶχε τὴν ἔδραν του εἰς τὴν Θεσ/νίκην. Οἱ Νεότουρκοι, θέλοντες νὰ ἀποφύγουν τὴν ταπεινωτικὴν αὐτὴν ἐπέμβασις εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς χώρας τῶν καὶ νὰ δώσουν ἐλευθερίαν εἰς τὸν τουρκικὸν λαὸν καὶ εἰς τοὺς ὑποδούλους, ἐκήρυξαν τὸ 1908 εἰς τὴν Θεσ/νίκην τὴν ἐγκαθίδρυσιν συνταγματικοῦ πολιτεύματος.

Ἡ ἐπανάστασις αὐτὴ εἶχεν ἀντίκτυπον εἰς τὰς γειτονικὰς πρὸς τὴν Τουρκίαν χώρας καθὼς καὶ εἰς τοὺς ὑποδούλους λαοὺς. Πρῶτη ἡ Αὐστρία ἐπωφελήθη τῆς ἀναταραχῆς καὶ προσήρτησε τὴν Βοσνίαν καὶ τὴν Ἑρζεγοβίνην. Ταυτοχρόνως ὁ ἡγεμὸν τῆς Βουλγαρίας Φερδινάνδος εἰς συμφωνίαν μὲ τὴν Αὐστρίαν ἀνεκήρυξε τὴν πλήρη ἀνεξαρτησίαν τῆς Βουλγαρίας καὶ ἐστέφθη τσάρος τῶν Βουλγάρων.

Οἱ ἀκατάβλητοι Κρῆτες ἐπωφελήθησαν καὶ αὐτοὶ τῆς τουρκικῆς κρίσεως καὶ ὕψωσαν εἰς τὸ φρούριον Φιρκά (εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος τῶν Χανίων) τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν. Ἀλλὰ τὸ πραξικόπημα αὐτὸ ἤρθεσις τοὺς Νεοτούρκους, οἱ ὅποιοι ὑπεκίνησαν φιλοπολέμους διαδηλώσεις τῶν τουρκικῶν ὄχλων ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀξίωσαν ἀπὸ τὸν πρωθυπουργὸν Γ. Θεοτόκην νὰ προβῇ εἰς γραπτὴν ἀποδοκιμασίαν τῆς Κρητικῆς ἐπανάστασεως. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις, ἐπειδὴ εὐρίσκετο εἰς ἀδυναμίαν νὰ ὑποστηρίξῃ στρατιωτικῶς τοὺς Κρῆτας, ὑπεχώρησεν εἰς τὴν θρασείαν ἀπαίτησιν τῶν Νεοτούρκων καὶ ἐτήρησε τὴν εἰρωνικῶς χαρακτηρισθεῖσαν («ἄψογον στάσιν»). Ἐζήτησεν ὅμως τὴν συνδρομὴν τῶν Δυνάμεων πρὸς ρύθμισιν τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος. Αὐταὶ ἐπενέβησαν καὶ ὑπεχρέωσαν τὴν Τουρκίαν νὰ μὴ διαταράξῃ τὴν εἰρήνην.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΟ ΓΟΥΔΙ (ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1909)

Ἡ ἀνικανότης τῶν πολιτικῶν τῆς χώρας νὰ ἀντιδράσουν μὲ σθένος εἰς τοὺς ἰσχυροὺς ἀντικτύπους, πού εἶχε διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν ἡ ἐπανάστασις τῶν Νεοτούρκων, ἐπλήγωσε βαθύτατα τὴν φιλοτιμίαν τῶν ἀξιω-

ματικῶν καὶ τῆς δημοσίας γνώμης καὶ ἐδημιούργησε μίαν δυσφορίαν διὰ τὴν κακὴν πορείαν, πού εἶχον λάβει τὰ ἐθνικά μας ζητήματα.

Ἡ δυσαρέσκεια αὐτὴ ἔγινε περισσότερο ἔντονος μεταξύ τῶν κατωτέρων ἀξιωματικῶν, οἱ ὅποιοι κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Νεοτούρκων, κατέληξαν εἰς τὴν ἴδρυσιν τοῦ «Στρατιωτικοῦ Συνδέσμου». Οἱ ἀξιωματικοὶ αὐτοὶ δι' ἐγγράφου των ἐζήτησαν ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν τοῦ Δημ. Ράλλη νὰ ἀρχίσῃ τὴν ἄμεσον ἐνίσχυσιν τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης. Ἐπειδὴ δὲ ἡ κυβέρνησις ἀπέρριψε τὸ ὑποβληθὲν πρόγραμμά των, προέβησαν τὴν 15ην Αὐγούστου εἰς πραξικόπημα. Συνεκεντρώθησαν εἰς τὸ Γουδι με ἀρχηγὸν τὸν συνταγματάρχην Ζορμπᾶν καὶ ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν βασιλέα τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ στρατοῦ καὶ ἄλλας κοινωνικὰς καὶ πολιτικὰς μεταρρυθμίσεις.

Τὸ πραξικόπημα ὑπεστήριξε καὶ ὁ λαὸς διὰ συλλαλητηρίων, μετὰ ὅποια ἐζήτηε νέον Σύνταγμα. Ὁ βασιλεὺς τότε ἀνέθεσε τὴν κυβέρνησιν εἰς τὸν Κυριακούλη Μαυρομιχάλην με συμμετοχὴν καὶ δύο μελῶν τοῦ Στρατιωτικοῦ Συνδέσμου ὡς ὑπουργῶν. Ἡ νέα κυβέρνησις συνεχάλεσε τὴν βουλὴν, ἡ ὅποια ἐψήφισε πολλὰ νομοσχέδια, ἰδίως τὰ σχετικὰ μετὰ τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν. Πρὸς ἐνίσχυσιν δὲ τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης παρήγγειλε τὴν ταχεῖαν ναυπήγησιν τοῦ καταδρομικοῦ «Ἀβέρωφ», με πλουσίαν χορηγίαν τοῦ ὁμωνύμου μεγάλου εὐεργέτου.

Ἡ περίεργος ὅμως αὐτὴ κατάστασις, νὰ κηδεμονεύεται δηλ. ἡ κυβέρνησις καὶ ἡ βουλὴ ἀπὸ τοὺς ἀξιωματικούς, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ συνεχισθῇ ἐπὶ πολὺ. Ἐνώπιον τῆς δυσκολίας αὐτῆς οἱ ἡγέται τοῦ Συνδέσμου μετεκάλεσαν ἀπὸ τὴν Κρήτην τὸν διάσημον πολιτικὸν τῆς νήσου Ἐλευθ. Βενιζέλον, διὰ νὰ τὸν συμβουλευθοῦν. Οὗτος ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ 1910 καὶ πρὸς βελτίωσιν τῆς πολιτικῆς καταστάσεως ἐπρότεινε τὴν σύγκλησιν τῆς Β' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς.

Ὁ Βενιζέλος ἐξησφάλισε μεγάλην πλειοψηφίαν εἰς τὴν Ἀναθεωρητικὴν Βουλὴν καὶ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1911, ἀνάλαβὼν τὴν πρωθυπουργίαν, ἐπεδόθη με δραστηριότητα εἰς τὴν ἀναδιοργάνωσιν καὶ τὴν ἀναδημιουργίαν τοῦ κράτους.

Πρῶτον ἔργον τῆς Βουλῆς ἦτο ἡ ἀναθεώρησις τοῦ Συντάγματος τοῦ 1864, πού ἐδημοσιεύθη τὸν Ἰούνιον τοῦ ἰδίου ἔτους· διὰ τοῦτο καὶ καλεῖται Σύνταγμα τοῦ 1911. Ἡ σπουδαιότερα διάταξις του ἦτο ἡ σχετικὴ μετὰ τὴν μονιμότητα τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων.

Η ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΙΑ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ

Ἀπὸ τὰς ἐκλογὰς τοῦ Μαρτίου 1912 ἐξῆλθε πανίσχυρον τὸ κόμμα τῶν Φιλελευθέρων τοῦ Ἑλευθ. Βενιζέλου.

Ἡ νέα κυβέρνησις ἔμεινεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τρία ἔτη καὶ παρουσίασε ἀξιόλογον νομοθετικὴν καὶ διοικητικὴν δρασίαν. Πρώτη φροντίς ἦτο νὰ αὐξήσῃ τὴν δύναμιν τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου καὶ νὰ καλέσῃ ξένας ἀποστολάς διὰ τὴν ὀργάνωσιν καὶ ἐντατικὴν ἐκγύμνασιν τῶν ἐνόπλων δυνάμεων τῆς χώρας. Ἐπίσης παρήγγειλεν ὄπλα καὶ νέα πολεμικὰ σκάφη καὶ ἡσχολήθη μὲ τὴν ἀνασυγκρότησιν ὄλων τῶν κλάδων τῆς διοικήσεως. Μὲ τὴν δημιουργικὴν αὐτὴν πνοὴν τὸ ἀποκαρδιωμένον ἀπὸ τὴν ἤτταν τοῦ 97 ἔθνος ἤρχισε νὰ ἀναζωογονῆται καὶ νὰ ἀποκτᾷ αὐτοπεποιθήσιν. Συγχρόνως δὲ ὁ νέος πρωθυπουργός, μὲ τὴν διπλωματικὴν ἰκανότητά του τὸν διέκρινε, εἰργάσθη διὰ νὰ ἐπιτύχῃ συμμαχίαν μὲ τὰ ἄλλα Βαλκανικὰ κράτη ἐναντίον τῆς Τουρκίας.

Οἱ Νεότουρκοι, ἀντὶ νὰ κερδίσουν τὰς συμπαθείας τῶν ὑποδοῦλων ἔθνοτήτων μὲ φιλελευθέρους τρόπους διοικήσεως, ἐκίνησαν τὴν ἀγανάκτησιν τῶν ἀποπειραθέντων νὰ συγχωνεύσουν εἰς ἓνα λαὸν ὄλους τοὺς κατοικοῦντας εἰς τὴν τουρκικὴν ἐπικράτειαν. Διὰ νὰ ἐπιτύχουν δὲ τὴν ἔνωσιν αὐτὴν, ἐπέβαλον κατὰ πρῶτον τὴν χρῆσιν τῆς τουρκικῆς γλώσσης εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα. Ἐπειτα ἤρχισαν νὰ τρομοκρατοῦν τὸ Πατριαρχεῖον καὶ νὰ προβαίνουν εἰς φόνους καὶ μετακινήσεις πληθυσμῶν.

Αἱ ἐνέργειαι ὅμως αὐταὶ τῶν Νεοτούρκων ἀντὶ νὰ λυγίσουν τὴν θέλησιν τῶν χριστιανικῶν λαῶν τῆς Βαλκανικῆς, ἀντιθέτως συνέτεινον εἰς τὴν προσέγγισιν τῶν καὶ εἰς τὸν σχηματισμὸν μιᾶς ἰσχυρᾶς συμμαχίας ἀπὸ τὸ Μαυροβούνιον, τὴν Σερβίαν, τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Βουλγαρίαν.

Τὰς κινήσεις αὐτὰς ὑπεβοήθησε καὶ ὁ πόλεμος τῆς Τουρκίας ἐναντίον τῆς Ἰταλίας, ἡ ὁποία ἀπὸ τοῦ ἔτους 1911 εἶχε καταλάβει τὴν Κυρηναικὴν καὶ τὰ Δωδεκάνησα, ποὺ ἀνῆκον εἰς τὴν Τουρκίαν.

Κατὰ τὸ τέλος Σεπτεμβρίου 1912 ἠνωμένοι οἱ βαλκανικοὶ λαοὶ ἀπηύθυναν πρὸς τὴν κυβέρνησιν τῆς «τελεσίγραφον», διὰ τοῦ ὁποίου ἐζήτησαν μεταρρυθμίσεις δι' ὄλους τοὺς ἄλυτρώτους. Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἀπέρριψε τὸ τελεσίγραφον καὶ τὴν 4 Ὀκτωβρίου ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Σερβίας καὶ τῆς Βουλγαρίας, ἐνῶ τὴν ἐπομένην ἡ Ἑλλάς ἐζήρησε εἰς τὸν πόλεμον παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν συμμάχων τῆς.

Ἡ ὁρμή τῶν συμμάχων ἤτο τόση, ὥστε παντοῦ τὰ στρατεύματά των ἐσημείωσαν νίκας. Οἱ Βούλγαροι μὲ τὸν κύριον ὄγκον τῶν δυνάμεών των προήλασαν εἰς τὴν Θράκην καὶ ἔφθασαν πρὸ τῆς Τσατάλτζας. Μὲ μίαν ἄλλην στρατιὰν εἰσέβαλον εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ ἐκυρίευσαν τὴν Καβάλλαν, τὴν Δράμαν καὶ τὰς Σέρρας.

Οἱ Σέρβοι ἐνίκησαν εἰς Κουμάνοβον καὶ κατέλαβον τὰ Σκόπια καὶ τὸ Μοναστήριον. Ἀπὸ ἐκεῖ εἰσῆλθον εἰς Ἀλβανίαν καὶ ἐκυρίευσαν τὸ Δυρράχιον, ἐνῶ ὑψηλότερον οἱ Μαυροβούνιοι ἐπολιόρκουν τὴν Σκόδραν.

Οἱ Ἕλληες, ἀποφασισμένοι νὰ ἀποπλύνουν τὴν ἤτταν τοῦ 1897, διέβησαν ἀσυγκράτητοι τὰ σύνορα τῆς Μελοῦνας, κατέλαβον τὴν Ἐλασσόνα καὶ κατόπιν τριημέρου πεισματώδους μάχης ἐξεβίασαν τὰ στενὰ τοῦ Σαρανταπόρου (7-9 Ὀκτωβρίου). Οἱ Τοῦρκοι ἄφησαν πυροβόλα καὶ αἰχμαλώτους εἰς χεῖρας τῶν νικητῶν, οἱ ὁποῖοι διὰ ραγδαίας προελάσεως ἐκυρίευσαν τὰ Σέρβια, τὰ Γρεβενὰ καὶ τὴν Κοζάνην. Ἐπειτα ὁ κύριος ὄγκος τῶν ἐλληνικῶν δυνάμεων κατευθύνεται ὀλοταχῶς πρὸς τὴν Θεσσαλονικὴν, διὰ νὰ προφθάσῃ τὴν κατάληψίν της ἀπὸ τοὺς προελαύνοντας Βουλγάρους. Πρὸ τῆς ὁρμῆς τῶν Ἑλλήνων οἱ Τοῦρκοι ἐγκαταλείπουν τὴν Κατερίνην, Βέρροισιν, Νάουσιν, ἀλλὰ προβάλλουν ἰσχυρὰν ἀντίστασιν εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ἀξιοῦ. Μετὰ διήμερον ὅμως σκληρὰν μάχην εἰς τὰ ἔλη τῶν Γιαννιτσῶν (19 - 20 Ὀκτωβρ.) ὁ στρατός μας τοὺς ἀνέτρεψε καὶ ἐπροχώρησεν ἀκάθεκτος πρὸς τὴν πόλιν τοῦ Μυροβλήτου, ἡ ὁποία παρεδόθη τὴν ἡμέραν τῆς ἐορτῆς τοῦ Πολιοῦχου



Εἰκ. 40. Ὁ Ἐ. Βενιζέλος

Ἀγίου. Ὀλόκληρος ἡ τουρκικὴ στρατιὰ ἐξ 20.000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Ταξὶν πασᾶν μετὰ τοῦ ὀπλισμοῦ καὶ τῶν σημασιῶν τῆς παρεδόθη εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον τῶν Ἑλλήνων Διάδοχον Κωνσταντῖνον. Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος εἰσηγήθη μὲ τὰ νικηφόρα στρατεύματά μας εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Μακεδονίας καὶ ἐγκατεστάθη ἐκεῖ ὡς ἄγρυπνος φρουρὸς τοῦ πατρῖου ἐδάφους.

Δὲν ἐπρόφθασαν οἱ Ἕλληνες νὰ γίνουν κύριοι τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἀσθμαίνουσα ἐνεφανίσθη πρὸ τῆς πόλεως μία βουλγαρικὴ μεραρχία ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Θεοδωρῶφ, ὁ ὁποῖος ἐπιμόνως ἐζήτησε νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν. Διὰ νὰ μὴ διαταραχθῇ ἡ συμμαχικὴ ἐνότης, ὁ διάδοχος Κων/ντῖνος ἐπέτρεψεν εἰς δύο μόνον τάγματα νὰ στρατωνισθοῦν, ἀλλὰ μὲ δόλιον τρόπον εἰσέδυσεν εἰς τὴν πόλιν ὅλη σχεδὸν ἡ δύναμις τῆς βουλγαρικῆς μεραρχίας (15.000).

Κατόπιν ἡ ἑλληνικὴ στρατιὰ ἐκυρίευσεν τὴν Φλώριναν, τῆς ὁποίας τὴν κατάληψιν ἐπέτυχεν μία ἴλη ἵππικοῦ μας (7 Ν/βρίου). Τέλος τὴν 8ην Δεκεμβρίου κατελήφθη καὶ ἡ πρωτεύουσα τῆς βορείου Ἡπείρου Κορυτσᾶ.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἀσθενέστεραι ἑλληνικαὶ δυνάμεις μὲ κέντρον τὴν Ἄρταν εἶχον εἰσβάλει εἰς τὴν Ἡπειρον ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ στρατηγοῦ Σαπουνητζάκη καὶ κατέλαβον μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ στόλου τὴν Πρέβεζαν. Ἐπειτα ἐξεβίασαν τὰ στενὰ τῶν Πέντε Πηγαδιῶν τὴν ἐξόρμησιν των ὅμως ἀνεχαίτισαν ὑπέρτερα ἐχθρικά στρατεύματα εἰς τὸ πρὸ τῶν Ἰωαννίνων φρούριον τοῦ Μπιζανίου, πού ἐθεωρεῖτο ἀπόρητον. Τότε ὁ στρατός μας ἔσθησε τακτικὴν πολιορκίαν, ἀλλὰ ὑπέφερον ἐκ τῶν κακουχιῶν τοῦ χειμῶνος. Κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις ἐκεῖνας ἔπεσεν εἰς τὸν Δρίσκον καὶ ὁ ποιητῆς Λορέντζος Μαβίλης (ἐπὶ κεφαλῆς λόχου Γαριβαλδινῶν ἐθελοντῶν). Τὰ πράγματα ὅμως εἰς τὸ θέατρον αὐτὸ τοῦ πολέμου μετεβλήθησαν ἀπὸ τοῦ τέλους Ἰανουαρίου, ὅποτε ἦλθεν εἰς τὸ Ἡπειρωτικὸν μέτωπον μὲ 4 μεραρχίας ὁ Διάδοχος, ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε τὴν γενικὴν διοίκησιν τῶν ἐπιχειρήσεων. Ἐμψυχωθεὶς τότε ὁ ταλαιπωρημένος στρατός μας ἐξάπέλυσεν αἰφνιδιαστικὴν ἐπίθεσιν ἐναντίον τοῦ Μπιζανίου, τὸ ἐκυρίευσεν καὶ τὴν 21ην Φεβρουαρίου 1913 εἰσηγήθη ἐλευθερωτῆς εἰς τὰ Ἰωάννινα. Εἰς τὸν νικητὴν ἀρχιστράτηγον τῶν Ἑλλήνων παρεδόθησαν 30.000 ἄνδρες, 1000 ἄξιωματικοί, 108 πυροβόλα καὶ πῆθος λαφύρων.

Κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ὁ ἑλληνικὸς στόλος, μολονότι ὕστερεῖ τοῦ

τουρκικοῦ εἰς θωρηκτά, διοικούμενος ὑπὸ τοῦ ναυάρχου *Παύλου Κουντουριώτη*, ἐκράτησε τὴν πρωτοβουλίαν εἰς τὴν θάλασσαν. Πρῶτον, κατώρθωσε με ἀγρήματά του νὰ ἐλευθερώσῃ τὰς νήσους Σάμον, Χίον, Λέσβον καὶ Λήμνον· ἔπειτα ἀπέκλεισε τὰ παράλια τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης, ἐμποδίζων τοιοῦτοτρόπως τὴν μεταφορὰν τουρκικῶν ἐνισχύσεων ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν. Τέλος κατεναυμάχησε τὸν ἐχθρικὸν στόλον τὴν 3ην Δ/βρίου εἰς τὴν ναυμαχίαν τῆς *Ἑλλης* καὶ διὰ δευτέραν φορὰν ἀνοικτὰ τοῦ *Μούδρου* (5 Ἰανουαρίου 1913), θαλασσοκρατήσας εἰς τὸ Αἰγαῖον. Δεῖγμα τῆς εὐψυχίας τῶν ἑλληνικῶν πληρωμάτων ἀποτελεῖ ἡ ἀνατίναξις τοῦ θωρηκτοῦ «*Φετχῆ Μπουλέν*» ἐντὸς τοῦ λιμένος τῆς Θεσσαλονίκης ἀπὸ ἑλληνικὸν τορπιλλοβόλον ὑπὸ τὸν ὑποπλοίαρχον Ν. Βότσην, προτοῦ ἀκόμη κυριευθῆ ἡ πόλις.

Ο ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ

Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΛΟΝΔΙΝΟΥ

Ἄλλὰ ἐνῶ ἡ Ἑλλάς ἐώρταζε τὰ νικητήρια, τὴν 5ην Μαρτίου 1913 ἐδολοφονήθη εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ὑπὸ τινος παράφρονος ὁ βασιλεὺς Γεώργιος καὶ εἰς τὸν θρόνον τὸν διεδέχθη ὁ υἱὸς του Κωνσταντῖνος.

Μετὰ τὰς νίκας τῶν συμμαχικῶν στρατῶν ἡ Πύλη ἔκλεισεν εἰρήνην, ἡ ὁποία ὑπεγράφη εἰς Λονδίνον (17 - 5 - 1912). Δι' αὐτῆς ἡ Τουρκία παρεχώρει εἰς τοὺς νικητὰς τὰ εὐρωπαϊκὰ ἐδάφη ἐκτὸς μικρᾶς ἐκτάσεως περίξ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπίσης ἄφηγεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν Κρήτην. Ἡ τύχη τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς Ἀλβανίας θὰ ἐκανονίζετο ἀπὸ τοὺς συμμαχους ἀργότερον.



Εἰκ. 41. Ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος Α΄

ΠΟΛΕΜΟΙ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ ΣΕΡΒΩΝ ΚΑΤΑ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ

Ἡ συνθήκη τοῦ Λονδίνου δὲν καθόριζε τὴν διανομὴν τῆς λείας μεταξὺ τῶν νικητῶν. Δι' αὐτὸ παρουσιάσθησαν δυσκολίαι, αἱ ὁποῖαι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ λυθοῦν ἕνεκα τῶν παραλόγων ἀπαιτήσεων τῆς Βουλγαρίας.

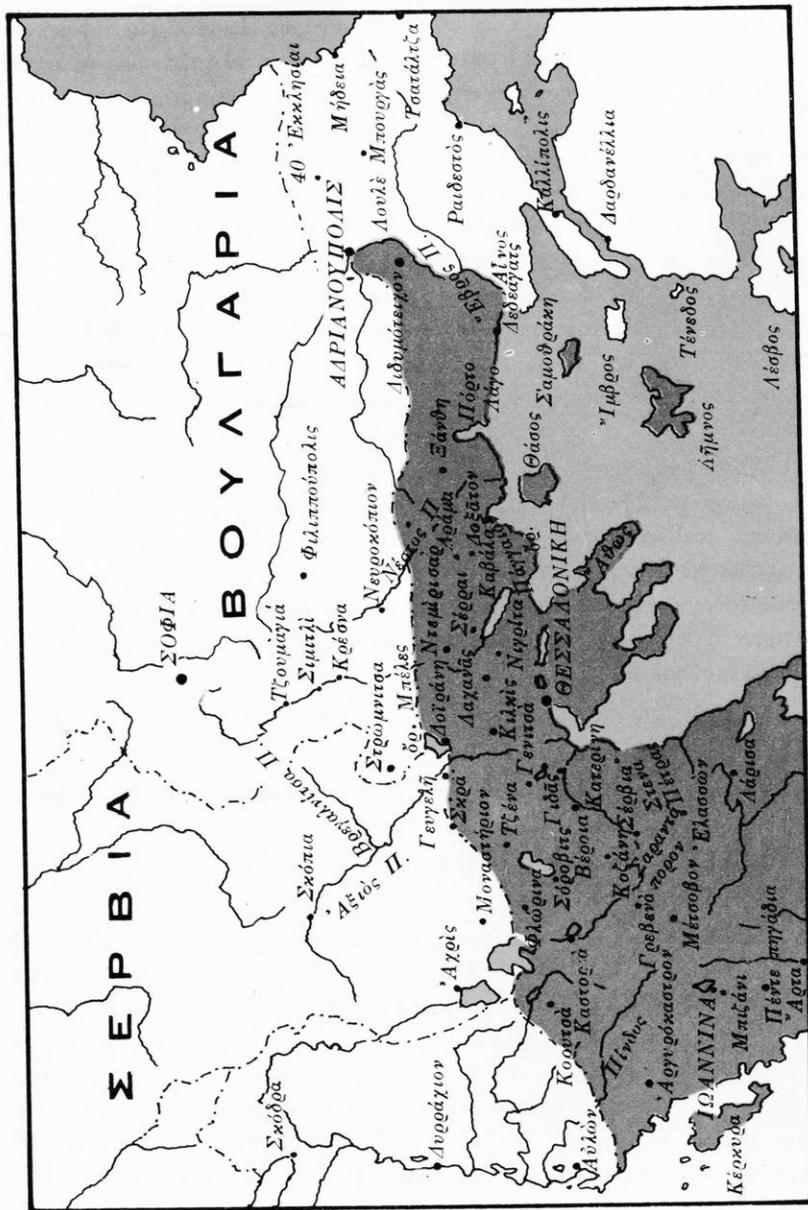
Οἱ Βούλγαροι, ἐνῶ ἀκόμη διήρκει ὁ πόλεμος, εἶχον ἐκδηλώσει τὰς ὑπόουλους διαθέσεις των εἰς μὲν τοὺς Ἕλληνας διὰ τῆς δολίας συμπεριφορᾶς τοῦ Θεοδωρώφ, εἰς δὲ τοὺς Σέρβους διὰ τῆς κατοχῆς σερβικῶν ἐδαφῶν, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἡ Βουλγαρία ἠρνεῖτο νὰ ἀποσύρῃ τὰ στρατεύματά της.

Ἡ Ἑλλάς καὶ ἡ Σερβία, ὅταν εἶδον ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συνεννοηθοῦν μὲ τὴν Βουλγαρία, συνῆψαν ἀμυντικὴν συμμαχίαν πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν δικαίων των διὰ τῶν ὅπλων (Μάιος 1913).

Τὴν πρωτὰν τῆς 17 Ἰουνίου οἱ Βούλγαροι ἐκτύπησαν αἰφνιδιαστικῶς τὰ ἑλληνικὰ καὶ σερβικὰ στρατεύματα πλησίον τῆς *Γευγελῆς* καὶ τὰς ἑλληνικὰς δυνάμεις εἰς τὴν *Νιγρίταν*.

Οἱ Ἕλληνες, ἀφοῦ κατὰ πρῶτον ἐξουδετέρωσαν εἰς Θεσσαλονίκην τοὺς Βουλγάρους, ἐπετέθησαν ἐναντίον τῆς ἰσχυρᾶς βουλγαρικῆς γραμμῆς *Κιλκίς - Λαχανᾶ*. Κάτω ἀπὸ τὰς φλογεράς ἀκτῖνας τοῦ θερινοῦ ἡλίου ὁ ἥρωικός στρατός μας ἐπροχώρει ἀκάθεκτος μέσα ἀπὸ τὰ κυματίζοντα σπαρτὰ καὶ μὲ τὴν λόγχην ἢ τὰς χειροβομβίδας ἐξετόπισε τοὺς εἰσβολεῖς ἀπὸ τὰ πάτρια ἐδάφη. Τὴν 21ην Ἰουνίου τὰ ὄχυρά τοῦ *Κιλκίς* καὶ τοῦ *Λαχανᾶ* ἔπεσαν. Οἱ Βούλγαροι κατόπιν ἐπεχείρησαν νὰ ἀντισταθοῦν εἰς τὴν *Δοϊράνην*, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ συγκρατήσουν τὴν χειμαρρῶδη ὄρμην τοῦ ἑλληνικοῦ πεζικοῦ καὶ ὑπεχώρησαν πρὸς τὴν *Γευγελῆν* καὶ τὸ *Μπέλες*. Εἰς τὸ ἀριστερὸν μέτωπον οἱ Ἕλληνες κατέλαβον τὴν *Γευγελῆν* καὶ ἠνώθησαν καὶ πάλιν μὲ τοὺς Σέρβους. Εἰς τὸ κέντρον οἱ Βούλγαροι ὑπεχώρησαν πρὸς τὸ *Ντεμίρ Ἰσάρ* (*Σιδηρόκαστρον*), εἰς τὸ ὁποῖον προέβαλον ἰσχυρὰν ἀντίστασιν. Καὶ ἐδῶ ὅμως ἐξετοπίσθησαν καὶ τὸ ἑπαθλον τοῦ στρατοῦ μας ὑπῆρξαν αἱ Σέρραι, τὸ *Μελένικον* καὶ τὸ *Νευροκόπιον*. Φεύγοντες οἱ ἐχθροὶ ἐπυρπόλησαν τὰς Σέρρας.

Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ *Νευροκοπίου* ὁ στρατός μας ἀνέρχεται ἀκάθεκτος διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ *Στρυμόνος* πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς



Είχ. 42. Χάρτης των Βαλκανικών πολέμων

Βουλγαρίας απειλών την Σόφιαν. Οί Βούλγαροι, έμπρός εις τόν κίνδυνον, τόν όποιον διέτρεχεν ή πρωτεύουσά των, καταλαμβάνουν τὰ στενά τής Κρέσνας, εις τὰ όποια ό στρατός μας συνάπτει τριημέρους έπικάς μάχας (8 - 11 'Ιουλίου). "Όμως και από τὰς άπορθητούς αυτάς διαβάσεις τούς εξέβαλεν ό στρατός μας και έπροχώρησε προς την κοιλάδα του άνω Στρυμόνος, όπου οί Βούλγαροι τόν άνέμενον με όλον τόν όγκον των δυνάμεών των εις τὰς στρατηγικάς θέσεις *Σιμιτλή - Τζουμαγιά*. 'Η άντίστασις των Βουλγάρων έδώ ύπῆρξε πρωτοφανής, αλλά και των 'Ελλήνων ή άνδρεία άπαραμίλλος. Τελικώς, έπειτα από πενθημέρους όμηρικους άγώνας, εις τούς όποιους έπесαν πολλοί άξιωματικοί, ή Τζουμαγιά κατελήφθη την 16ην 'Ιουλίου και ό στρατός μας ήτο έτοιμος να βαδίση προς την Σόφιαν, όποτε την άλλην ήμέραν οί Βούλγαροι έζήτησαν άνακωχήν.

'Αλλά και ό στόλος μας δέν έμεινεν άπρακτος. 'Ο Κουντουριώτης διά ναυτικῶν άγημάτων έκυρίευσε την Καβάλλαν. 'Από εκεί έστειλε δυνάμεις και άπηλευθέρωσε την μαρτυρικήν Δράμαν. Οί Βούλγαροι έσπευσαν να ύποχωρήσουν, άφοϋ έπυρπόλησαν πόλεις και χωρία και κατεκρεούργησαν άόπλους 'Ελληνας εις τὸ Δοξάτον και την Δράμαν. Κατόπιν ό στόλος άνατολικώτερον κατέλαβε τὸ Πόρτο Λάγο και την 'Αλεξανδρούπολιν.

Οί Σέρβοι, άφοϋ ένίκησαν εις πολλές μάχας, εισήλθον εις την Βουλγαρίαν και ήπειλουν τὸ Βιδίνιον.

Τότε οί *Τουρκοί*, έπωφεληθέντες τής κάμψεως των Βουλγάρων, άφῆρσαν από αυτούς την 'Αδριανούπολιν.

'Αλλά και οί *Ρουμάνοι* εισέβαλον εις την νότιον Δομβρουτσάν και έβάδισαν προς την Σόφιαν.

Οί Βούλγαροι, ταπεινωθέντες εις τὰ πεδία των μαχῶν, έζήτησαν ειρήνην. Πραγματικώς την 17ην 'Ιουλίου συνήλθον εις τὸ *Βουκουρέστιον* οί πρωθυπουργοί 'Ελλάδος (Βενιζέλος), Σερβίας και Ρουμανίας με άντιπροσώπους τής Βουλγαρίας και υπέγραψαν ειρήνην. Συμφώνως με τούς όρους τής συνθήκης αυτῆς οί Ρουμάνοι έλαβον την νότιον Δομβρουτσάν. Οί Σέρβοι έπεξέτειναν τὰ βόρεια σύνορά των εις βάρος τής Βουλγαρίας. 'Η 'Ελλάς έλαβε τὰς Σέρρας, Δράμαν, Καβάλλαν και έφερε τὰ σύνορά της μέχρι του όρους Μπέλες και του ποταμοϋ Νέστου.



Εἰκ. 43. Ὁ πολιτικὸς χάρτης τῆς Βαλκανικῆς μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Βουκουρεστίου

ΑΠΟ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΤΟΥ ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΟΥ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ Α' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ἐπειτα ἀπὸ τοὺς νικηφόρους πολέμους τοῦ 1912 καὶ 1913 ἡ χώρα μας ἔγινεν ὑπολογίσιμος στρατιωτικὸς καὶ πολιτικὸς παράγων εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειον, «σεβαστὴ εἰς τοὺς φίλους καὶ τρομερὰ εἰς τοὺς ἐχθροὺς της».

Ὁ λαὸς μας συνεκινήθη ἀπὸ τὰς νίκας αὐτὰς καὶ ἔζησεν ἡμέρας ἔθνικοῦ ἐνθουσιασμοῦ. Ἰδίως ὅταν ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὸ Βουκουρέστιον ὁ πρωθυπουργὸς του καὶ ἀπὸ τὴν αἱματοποτισμένην Μακεδονίαν ὁ στρατὸς καὶ ὁ δαφνοστεφανὴς Στρατηλάτης. Εἰς τὰς πλήρεις ἐπιτευγμάτων καὶ ἐξάρσεων στιγμὰς ἐκείνας ὅλοι οἱ Ἕλληνες κατενόησαν ὅτι τὴν ἄνοδον τῆς φυλῆς ἐδημιούργησεν ἡ ἔθνικὴ ἐνόττης, διὰ τῆς διακυβερνήσεως τῆς χώρας ἀπὸ δύο λαμπροὺς ἀρχηγούς, τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον καὶ τὸν Βενιζέλον.

Μετὰ τὴν ἀποστράτευσιν τοῦ νικηφόρου στρατοῦ μας ἐπηκολούθησεν ἡ ὀργάνωσις τῶν νέων ἐδαφῶν, ἐνῶ ἡ κυβέρνησις ἠῤῥξῆσε τὰς προσπάθειάς της διὰ τὴν ἀνασυγκρότησιν τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν καὶ τῶν οἰκονομικῶν πόρων τῆς χώρας. Μία ἐποχὴ δηλαδὴ γεμάτη ἀπὸ ἔθνικὸν παλμὸν καὶ μεγαλεπήβολα ἔργα.

Τὴν βόρειον Ἠπειρον, εἰς τὴν ὁποίαν κατώκουν ἑλληνικοὶ πληθυσμοί, τὴν εἶχε καταλάβει ὁ στρατὸς μας μετὰ τὴν ἐκπόρθησιν τοῦ Μπιζανίου. Δυστυχῶς αἱ μεγάλαι Δυνάμεις κατ' ἀπαίτησιν τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Αὐστρίας, ἐδημιούργησαν ἀνεξάρτητον Ἀλβανικὸν κράτος, εἰς τὸ ὅποιον προσήρτησαν καὶ τὴν βόρειον Ἠπειρον. Μετὰ τὴν ἀπόφασιν αὐτὴν αἱ Δυνάμεις ἀπηύθυναν διακοίνωσιν πρὸς τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν νὰ ἀποσύρῃ τὰ στρατεύματά της ἀπὸ τὴν βόρειον Ἠπειρον καὶ ὡς ἀντάλλαγμα θὰ τῆς παρεχώρουν τὰ Δωδεκάνησα καὶ τὰς νήσους, ποὺ εἶχε καταλάβει τὸ ναυτικὸν μας. Ἡ κυβέρνησις ὑπέκυψεν εἰς τὴν ἀξίωσιν καὶ ἀπέσυρε τὰ στρατεύματα. Οἱ Βορειοηπειρῶται ὅμως δὲν ἤθελαν νὰ ἀποδεχθοῦν τὴν διακοίνωσιν καὶ πραξικοπηματικῶς ἔδρυσαν εἰς Ἀργυροκάστρον χωριστὴν κυβέρνησιν τῆς βορείου Ἠπείρου ὑπὸ τὸν Γεώργιον Ζωγράφον.

Αἱ Δυνάμεις τότε, διὰ νὰ ἀποφύγουν ἐπέμβασιν τῆς Ἑλλάδος, ἐκάλεσαν τὸν Ζωγράφον διὰ διαπραγματεύσεις. Ὑπὸ τὴν πίεσιν αὐτῶν οἱ Βορειοηπειρῶται ἠναγκάσθησαν νὰ ἀναγνωρίσουν τὸ νέον Ἀλβανικὸν κράτος, ἀφοῦ ἐπέτυχον ἐγγυήσεις διὰ τὴν ἐλευθέραν θρησκευτικὴν καὶ

έθνικὴν τῶν δρᾶσιν. Αἱ ἐγγυήσεις ὅμως αὐταὶ δὲν ἐτηρήθησαν καὶ α καταπιέσεις τοῦ Ἀλβανικοῦ κράτους ὠδήγησαν εἰς ἐκπατρισμὸν μέγα τμήμα τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς βορείου Ἡπείρου.

Σοβαρωτέρας ὅμως ἐνοχλήσεις ἐδημιούργησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα οἱ Νεότουρκοι μὲ ἀπειλὴν πολέμου, ἂν δὲν ἀπέσυρε τὰ στρατεύματά της ἀπὸ τὴν Χίον καὶ τὴν Λέσβον. Διὰ τὴν ἐκβιάσασιν μάλιστα τὴν κατάστασιν, ἐξεδίωξαν ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν 30.000 Ἕλληνας καὶ ἐγκατέστησαν Μουσουλμάνους ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν. Τέλος, ὠργάνωσαν συλλαλητήρια τῶν μουσουλμανικῶν πληθυσμῶν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐπροχώρησαν εἰς συννηοήσεις μὲ τοὺς Βουλγάρους, διὰ τὴν δράσασιν ἀπὸ κοινῶ ἐναντίον τῆς χώρας μας. Ὁ πρωθυπουργὸς Βενιζέλος διεμαρτυρήθη ἐντόμως διὰ τὰς διώξεις τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν τῆς Μ. Ἀσίας καὶ προέβη εἰς παραγγελίαν δύο θεωρηκτῶν πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ναυτικῆς ὑπεροπλίας εἰς τὸ Αἰγαῖον.

Τὸν χειμῶνα τοῦ 1914 αἱ Δυνάμεις παρεχώρησαν εἰς τοὺς Ἕλληνας ὅλας τὰς νήσους τοῦ ἀνατολικοῦ Αἰγαίου ποὺ κατελήφθησαν ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἴμβρον καὶ τὴν Τένεδον. Τὰ Δωδεκάνησα, τὰ ὅποια εἶχον ἀποσπάσει ἀπὸ τοὺς Τούρκους οἱ Ἴταλοί, παρέμειναν ὑπὸ τὴν ἰταλικὴν κυριαρχίαν.

Ἔτσι βλέπομεν ὅτι οὔτε ἡ εἰρήνη τοῦ Λονδίνου οὔτε ἡ συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου ἔδωσαν τὴν τελειωτικὴν λύσιν εἰς τὸ φλέγον Ἀνατολικὸν ζήτημα, ἀλλὰ ἀντιθέτως διεπράχθησαν ἀδικίαι, αἱ ὅποια καθίσταν τὴν εἰρήνην εἰς τὰ Βαλκάνια προσωρινήν. Ἐπειτα ὑπῆρχε καὶ ἡ νέα μεγάλη δύναμις, ἡ Γερμανία, ποὺ εἶχεν ἐπιτύχει οικονομικὴν καὶ στρατιωτικὴν διεϊσδυσιν εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ τὴν Βουλγαρίαν καὶ ἐνίσχυε καὶ τὰς δύο αὐτὰς χώρας εἰς τὴν πολιτικὴν τῶν παραλόγων ἀπαιτήσεών ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Σερβίαν.

ΟΙ ΝΕΩΤΑΤΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

ΑΠΟ ΤΟΥ Α' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟΝ

Ο Α' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

(1 Αύγουστου 1914 — 11 Νοεμβρίου 1918)

37 ΑΙΤΙΑ, ΑΦΟΡΜΑΙ ΚΑΙ ΕΞΑΠΛΩΣΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος ὠνομάσθη ἡ μεγάλη σύρραξις, ἡ ὁποία προεκλήθη μεταξὺ τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Αὐστροουγγαρίας ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς Ρωσίας, Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας. Λέγεται δὲ εὐρωπαϊκός, διότι πρωταγωνισταὶ τοῦ ἦσαν τὰ κυριώτερα κράτη τῆς Εὐρώπης· ἐξ ἄλλου αἱ σπουδαιότεραι ἐπιχειρήσεις κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτοῦ διεξήχθησαν ἐπὶ εὐρωπαϊκῶν ἐδαφῶν. Ἦρχισε τὸν Αὐγουστον τοῦ 1914 καὶ ἐτελείωσε τὸν Νοέμβριον τοῦ 1918.

Εἰς τὸν πόλεμον αὐτὸν ἔλαβον μέρος οἱ περισσότεροι λαοὶ τοῦ κόσμου, πὺθ δηρέθησαν εἰς δύο παρατάξεις: πρῶτον, εἰς τὰς κεντρικὰς Δυνάμεις (Γερμανίαν, Αὐστροουγγαρίαν, Βουλγαρίαν, Τουρκίαν)· δεύτερον, εἰς τοὺς συμμάχους ἢ τὴν Ἀντάντ (Ἀγγλίαν, Γαλλίαν, Ρωσίαν, Βέλγιον, Ἰταλίαν, Ἀμερικὴν, Ἰαπωνίαν, Ἑλλάδα κ.ἄ.).

Τὸ πολεμικὸν θέατρον τοῦ παγκοσμίου αὐτοῦ δράματος δὲν περιορίσθη εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ μέτωπα, ἀλλὰ ταχέως ἐπεξετάθη εἰς τὴν Μεσόγειον, εἰς τὴν Ἑγγύς, Μέσην καὶ Ἀπὸ Ἀνατολήν, τὴν Ἀφρικὴν καὶ εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς θαλάσσας καὶ τοὺς ὠκεανούς.

Τὰ αἷτια ποῦ ὠδήγησαν τὴν ἀνθρωπότητα εἰς τὴν τραγωδίαν τοῦ 1914 ὑπῆρξαν πολλὰ. Ἐξ αὐτῶν σπουδαιότερα θεωροῦνται τὰς ἐξῆς :

1) ἡ ραγδαία ἐξέλιξις τῆς Γερμανίας εἰς μεγάλην δύναμιν, ἡ ὁποία ἀνέτρεψε τὴν ἰσορροπίαν τῶν δυνάμεων τῆς Εὐρώπης καὶ ἐκράτει τοὺς γείτονάς της εἰς διαρκῆ ἀνησυχίαν, 2) ἡ δίψα τῶν Γάλλων πρὸς ἐκδικησιν (*revanche*) διὰ τὰ ἀποπλύνουσι τὴν ἤτταν τοῦ 1871, 3) ὁ ὀξύς ἀγγλογερμανικὸς ἀνταγωνισμὸς εἰς τὴν θάλασσαν, τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον καὶ τὰς ἀποικίας, 4) αἱ ἄοκνοι ἐνέργειαι τῶν Πανσλαβιστῶν νὰ ἀποσπάσουν ἀπὸ τὴν Αὐστρίαν σλαβικὰς ἐθνότητας.

Τὰ αἷτια αὐτὰ καθὼς καὶ ἄλλαι ἀντιθέσεις μεταξὺ τῶν μεγάλων Δυνάμεων ὑπῆρχον ἀπὸ ἀρχαίων δεκαετιῶν. Τέλος ἡ ἀφορμὴ τῆς συρράξεως δὲν ἤργησε νὰ παρουσιασθῇ.

Τὴν 28ην Ἰουνίου (1914) ἐδολοφονήθη εἰς τὸ Σεράγεβο τῆς Βοσνίας ὁ διάδοχος τῆς Αὐστρίας Φερδινάνδος. Ἐπειδὴ ὁ δολοφόνος ἦτο Σέρβος ἀνήκων εἰς ἐθνικιστικὴν ὀργάνωσιν, ἡ Αὐστρία κατηγόρησε τὴν σερβικὴν κυβέρνησιν ὡς ὑπεύθυνον τῆς δολοφονίας. Ἀπηύθυνε λοιπὸν πρὸς τὸ Βελιγράδιον αὐστηρὸν τελεσίγραφον, τὸ ὁποῖον, ὅπως ἦτο φυσικόν, ἀπερρίφθη. Τότε ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις ἐκήρυξε τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Σερβίας (28 Ἰουλίου 1914).

Ἀπὸ τῆς ἡμερομηνίας αὐτῆς τὰ γεγονότα ἐξελλίσσονται μὲ κινήματα-τογραφικὴν ταχύτητα. Εἰς τὰς 30 Ἰουλίου ἡ Ρωσία, ποῦ εἶχεν ἐγγυηθῆ τὴν ἀκεραιότητα τῆς Σερβίας, ἐκίνητοποίησε τὸν στρατὸν της. Μετὰ δύο ἡμέρας ἡ Γερμανία, ὑποχρεωμένη νὰ βοηθήσῃ τὴν σύμμαχόν της Αὐστρίαν, ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ρωσίας. Ἡ γερμανικὴ ὁμως αὐτῇ ἐνέργεια ἠνάγκασε καὶ τὴν Γαλλίαν νὰ ἐπιστρατευθῇ, καθόσον ἦτο σύμμαχος τῆς Ρωσίας. Τὴν 2αν Αὐγούστου τὰ γερμανικὰ στρατεύματα παρεβίασαν τὴν οὐδετερότητα τοῦ Βελγίου, διὰ νὰ εἰσέλθουν εὐκολώτερον εἰς τὴν Γαλλίαν ἀπὸ τὰ βόρεια σύνορά της, ποῦ ἦσαν ἀνοχύρωτα. Ἡ παραβίασις ὁμως τῆς οὐδετερότητος τοῦ μικροῦ Βελγίου, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐγγυηθῆ καὶ ἡ Ἀγγλία, προεκάλεσε τὴν ἐξέδον αὐτῆς παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Γαλλίας. Αὐτὸ εἶχεν ὡς συνέπειαν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν χορὸν τοῦ πολέμου καὶ ἡ Ἰαπωνία, σύμμαχος τῆς «γῆραιᾶς Ἀλβιόνος». Μὲ τοὺς συμμάχους ἐπίσης ἐτάχθησαν αἱ ἀποικίαι τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας.

Οἱ Τοῦρκοι κατ' ἀρχὰς ἐπροφασίσθησαν ὅτι μένουσι οὐδέτεροι· ὅταν ὁμως κατέφυγον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν δύο γερμανικὰ καταδρομικά, ἡ γερμανόφιλος κυβέρνησις τοῦ Ἐμβέρ πασᾶ ὠδήγησε τὴν Τουρ-

κίαν περί τὰ τέλη Ὀκτωβρίου εἰς τὸν πόλεμον παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Κεντρικῶν Δυνάμεων. Ἡ Ἰταλία, μολοντί ἀνῆκεν εἰς τὴν «Τριπλῆν Συμμαχίαν», μετεπήδησεν εἰς τὴν παράταξιν τῆς Ἀντάντ (Μάιος 1915) καὶ ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Αὐστρίας ἐξ αἰτίας ἑδαφικῶν διαφορῶν με αὐτὴν.

Ἔτσι ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου 1914 τὰ δύο ἀντίπαλα στρατόπεδα, ἀφοῦ ἀπέτυχε κάθε προσπάθεια συνεννόησεως, ἐπιχειροῦν νὰ λύσουν τὰς διαφοράς των διὰ «τοῦ αἵματος καὶ τοῦ σιδήρου».

38 ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΕΤΩΝ (1914 - 1916)

ΣΥΜΒΑΝΤΑ ΕΙΣ ΤΟ ΔΥΤΙΚΟΝ ΜΕΤΩΠΟΝ

Τὰ γερμανικὰ στρατεύματα πού εἰσέβαλον εἰς τὸ Βέλγιον, ἀφοῦ ἐντὸς δύο ἑβδομάδων ἐξουδετέρωσαν τοὺς ἥρωικούς Βέλγους, ἐξεχύθησαν ἀκάθεκτα ἐναντίον τῆς Γαλλίας. Οἱ Γάλλοι καὶ τὸ μικρὸν ἐκστρατευτικὸν σῶμα, πού ἐπρόφθασε καὶ ἔστειλεν ἡ Ἀγγλία, δὲν κατώρθωσαν νὰ συγκρατήσουν τὸν γερμανικὸν χεῖμαρρον ἐντὸς τοῦ Βελγίου. Ὑπεχώρησαν λοιπὸν χωρὶς νὰ διαλυθοῦν καὶ ἐσταμάτησαν ἐντεῦθεν τοῦ ποταμοῦ Μάρνη (60 χιλμ. ΒΔ. τῶν Παρισίων), τὸν ὅποιον οἱ Γερμανοὶ διέβησαν εἰς τρία σημεῖα κατὰ τὴν προέλασίν των ἐναντίον τῶν Παρισίων. Ἐκεῖ ὅπου ἄλλοτε εἶχε συντριβῆ ὁ Ἀττίλας⁽¹⁾, ὁ Γάλλος ἀρχιστράτηγος Ζόφφο ἐξαπέλυσε μεταξὺ 6 - 12 Σεπτεμβρίου ἰσχυρὰς ἀντεπιθέσεις καὶ ἠνάγκασε τοὺς Γερμανοὺς νὰ ὑποχωρήσουν πέραν τοῦ Μάρνη.

Ἡ μάχη τοῦ Μάρνη ἔσωσε τὴν Γαλίαν καὶ μετέβαλε τὸν κεραινοβολὸν πόλεμον, πού ἐπεδίωζαν οἱ Γερμανοί, εἰς ἓνα ἐκνευριστικὸν καὶ παρατεταμένον ἀγῶνα *χαρακωμάτων*. Ἔτσι ἐδημιουργήθη ἓνα σταθερὸν μέτωπον μήκους 700 χιλιομ., ἀπὸ τὸ Νιούπορτ (τῆς Βορείου Θαλάσσης) ἕως τὸ ΒΔ. ἄκρον τῆς Ἑλβετίας. Τὸ μέτωπον αὐτὸ ἦτο τὸ σοβαρῶτερον τοῦ Α' παγκοσμίου πολέμου καὶ, ἐπειδὴ εὑρίσκετο εἰς τὴν δύσιν, ὠνομάσθη *Δυτικόν*. Ἐδῶ κατὰ τὰ τρία πρῶτα ἔτη ἔγιναν πολλαὶ καὶ μυριόνεκροι μάχαι, ἀπὸ τὰς ὁποίας μνημονεύομεν τὰς ἐξῆς :

Τὴν μάχην τοῦ Ὑπρο εἰς τὴν Φλάνδραν (Ἀπρίλιος - Μάιος τοῦ

1. Πρόκειται διὰ τὰ Καταλωνικὰ πεδία.

1915), κατά την οποίαν οί Γερμανοί έσημείωσαν σημαντικές έπιτυχίας, έπειδή έτόλμησαν νά χρησιμοποιήσουν κατά τών αντιπάλων των δηλητηριώδη αέρια.

Τήν μάχην τοῦ Βερντέν (Φεβρουάριος - Αὔγουστος 1916). Κατ' αὐτήν οί Γερμανοί, μολοντί διά πολλῶν καί σφοδρῶν ἐπιθέσεων ἐπεχείρησαν νά κυριεύσουν τήν ὄχυράν αὐτήν πόλιν καί νά ἀνοίξουν δρόμον πρὸς κατάληψιν τῆς γαλλικῆς πρωτευούσης, ἀπεκρούσθησαν μὲ σημαντικὰς ἀπωλείας. Ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἀνεδείχθη ἐκεῖ ἀπαράμιλλος, διότι τὰ τέκνα τῆς Γαλλίας μὲ τὰ στήθη των ἔφραζαν τὸν δρόμον εἰς τοὺς εἰσβολεῖς.

Τήν μάχην τοῦ Σόμ (Ἰούλιος - Νοέμβριος 1916). Κατὰ τὰς σκληρὰς αὐτὰς συγκρούσεις οί σύμμαχοι, μολοντί ἐχρησιμοποίησαν καί αὐτοὶ χημικὰ αέρια καί ἀεροπλάνα, καί διά πρώτην φοράν τάνκς, ἐν τούτοις δὲν ἐπέτυχον νά διασπάσουν τὸ μέτωπον τῶν Γερμανῶν.

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΙΣ ΤΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΜΕΤΩΠΟΥ

Ἐν τῷ μεταξὺ δύο ρωσικαὶ στρατιὰ εἰσέβαλον εἰς τὴν ἀνατολικὴν Πρωσσίαν μὲ κατεύθυνσιν πρὸς τὸ Βερολίνον. Πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῆς ἀπειλῆς ὁ Γερμανὸς ἀρχιστράτηγος Μόλτικε (ὁ νεώτερος) ἀπέσπασεν ἀπὸ τὸ δυτικὸν μέτωπον δυνάμεις καί οί Ρῶσοι ἔπαθον πανωλεθρίαν εἰς τὸ *Τάννεμπεργκ* καί δύο φορές εἰς τὰς *Μαντζουριανὰς λίμνας*. Εἰς τὰς μάχας αὐτὰς ἀνεδείχθη ὡς στρατιωτικὸς ἡγέτης τῶν Γερμανῶν ὁ *Χίντεμποουργκ*. Εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις των ὅμως ἐναντίον τῶν Αὐστριακῶν οί Ρῶσοι ἐσημείωσαν ἐπιτυχίας καί δύο φορές ἠπέιλησαν τὴν Βιέννην. Ἀλλὰ τὸ θέρος τοῦ 1915 ἠττήθησαν εἰς τὸ *Γκορλίτσε* ἀπὸ τοὺς Αὐστρογερμανοὺς καί ὑπεχώρησαν, ἀφοῦ ἐξέκένωσαν ὅλην τὴν Πολωνίαν καί τὰς Βαλτικὰς χώρας. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1916 οί Ρῶσοι ἐπέτυχον νά διασπάσουν καί πάλιν τὸ αὐστριακὸν μέτωπον· ἐνίκηθησαν ὅμως εἰς τὸ *Λούτσκ* καί εἰς τὰ *Καρπάθια* καί ἀπεχώρησαν μὲ ἀπωλείας ἐνὸς ἑκατομμυρίου ἀνδρῶν.

Ο ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΥ ΜΕΤΩΠΟΥ

Τὸν Αὔγουστον τοῦ 1914 οί Σέρβοι συνέτριψαν τοὺς Αὐστριακοὺς εἰς τὸ *Τσέρ* καί ἀπηλευθέρωσαν τὴν Βοσνίαν. Μετὰ δύο μῆνας

οί Αυστριακοί άντεπετέθησαν και άπώθησαν τους Σέρβους νοτιώς του Βελιγραδίου. Οί Σέρβοι όμως, άγωνιζόμενοι κώπερ βωμῶν και έστιῶν», ένίκησαν και πάλιν τους εισβολείς και τους ήνάγκασαν νά άποσυρθοῦν από τά πάτρια έδάφη.

Τήν άνοιξιν του 1915 οί Σύμμαχοι, διά νά άνοιξουν συντομωτέραν όδον έπικοινωνίας πρὸς τήν Ρωσίαν, άπεφάσισαν νά παραβιάσουν τά Δαρδανέλλια. Έπετέθησαν λοιπόν με 58 μεγάλα πολεμικά πλοία. Οί Τουρκοί όμως είχον ένισχύσει τά φρούρια τῶν στενῶν με βαρέα πυροβόλα και είχον ποντίσει νάρκας εις τήν θάλασσαν. Έτσι οί σύμμαχοι, άφοῦ έχασαν άρκετά πλοία, έγκατέλειψαν τās από θαλάσσης έπιχειρήσεις και άπεβιβάσθησαν εις τήν χερσόνησον τῆς Καλλιπόλεως, διά νά γίνουν κύριοι τῶν Δαρδανελλίων από ξηρᾶς. Άλλά και έδῶ οί Τουρκοί άντεπετέθησαν με μεγάλας δυνάμεις και τους ήνάγκασαν νά άποχωρήσουν και νά άποβιβασθοῦν εις τήν Θεσσαλονίκην.

Ή άποτυχία αύτή τῶν συμμάχων συνετέλεσεν εις τήν έξοδον τῆς Βουλγαρίας παρά τὸ πλευρόν τῶν κεντρικῶν Δυνάμεων. Τὸν Ὀκτώβριον του 1915, ένῶ οί γείτονές των Σέρβοι ήσαν άπησχολημένοι εις τά βόρεια σύνορά των έναντίον τῶν Αύστρογερμανῶν, οί Βούλγαροι εισέβαλον αίφνιδίως εις τήν νότιον Σερβίαν και, άφοῦ έκυρίευσαν τά Σκόπια, προήλασαν πρὸς τὸ Μοναστήριον, τὸ όποῖον κατέλαβον.

Οί Σέρβοι, άφοῦ ύπεχώρησαν διά μέσου τῆς Ἀλβανίας, έφθασαν καταπονημένοι εις τήν Ἀδριατικήν. Έκεῖ έλληνικά πλοία περισυνέλεξαν και μετεκόμισαν εις τήν Κέρκυραν τά λείψανα του σερβικοῦ στρατου : Είχε χάσει τὰ 2/3 τῶν άνδρῶν του και όλα σχεδόν τά πυροβόλα και τὸν έφοδιασμόν του.

Αί συμμαχικαί δυνάμεις, πού είχον άποβιβασθῆ ύπό τās διαταγὰς του Γάλλου στρατηγοῦ Σαράιγ εις τήν Θεσσαλονίκην, εισῆλθον εις τὸ σερβικόν έδαφος διά νά βοηθήσουν τους Σέρβους. Έφθασαν όμως άργά και άφοῦ άπεκρούσθησαν από τους Βουλγαροαυστριακοῦς, ύπεχώρησαν πρὸς τήν Θεσσαλονίκην, τήν όποίαν ὁ Σαράιγ μετέβαλεν εις περιχαρκαμένον στρατόπεδον.

Τὸν Αὔγουστον του 1916 έξῆλθεν εις τὸ πλευρόν τῶν συμμάχων και ἡ Ρουμανία. Έπειδῆ όμως δέν κατέστη δυνατόν νά λάβη συμμαχικήν βοήθειαν ένεκα τῆς γεωγραφικῆς της θέσεως, κατελήφθη έντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ύπό τῶν Αύστρογερμανῶν και τῶν Βουλγάρων.

Η ΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ

Ἡ Ἑλλάς εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ πολέμου ἐτήρησεν οὐδετερότητα. Αὐτὴ ἦτο ἡ γνώμη τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου. Ὁ πρωθυπουργὸς ὁμοῦς Ἑλ. Βενιζέλος ἐπίστευεν ὅτι τὰ ἔθνικά τῆς συμφέροντα ὑπεχρέωναν τὴν Ἑλλάδα νὰ ταχθῇ μετὰ τοὺς συμμάχους. Ὁ βασιλεὺς διεφώνησε καὶ ὁ Βενιζέλος ὑπέβαλε τὴν παραίτησίν του (Φεβρουάριος τοῦ 1915). Νέα κυβέρνησις ἐσχηματίσθη ὑπὸ τὸν Δημ. Γούναρη διὰ νὰ κἀνῃ ἐκλογάς.

Κατ' αὐτάς ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἔδωσε τὴν πλειοψηφίαν εἰς τὸν Βενιζέλον, ὁ ὁποῖος τὸν Αὐγούστον ἐσχημάτισε κυβέρνησιν. Νέα ὁμοῦς διαφωνία μετὰ τὸν βασιλέως καὶ Βενιζέλου ἐγενήθη ἕνα μῆνα ἀργότερον. Ἡ Βουλγαρία εἶχεν ἐπιστρατευθῆ καὶ ἐν συνεννόησει μετὰ τοὺς Αὐστρο-γερμανοὺς ἠτοιμάζετο διὰ νὰ ἐπιτεθῆ ἐναντίον τῆς Σερβίας. Ὁ Βενιζέλος ἐκήρυξε καὶ αὐτὸς ἐπιστράτευσιν καὶ εἶχε τὴν γνώμην ὅτι ἔπρεπεν ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς νὰ σπεύσῃ εἰς βοήθειαν τῆς Σερβίας, μετὰ τὴν ὁποίαν εἴχομεν συνδεθῆ διὰ 10ετοῦς συμμαχίας· ὁ βασιλεὺς ὁμοῦς δὲν συνεφώνησεν, ὑποστηρίζων ὅτι ἡ συμμαχία ἐκείνη εἶχεν ἰσχύον μόνον ἐπὶ ἐσω-βαλκανικῆς συγκρούσεως. Ὁ Βενιζέλος ἠναγκάσθη καὶ πάλιν νὰ παραιτηθῆ. Ἡ ἐμμονὴ τῆς χώρας μας εἰς τὴν οὐδετερότητα δυσηρέστησε τοὺς συμμάχους, οἱ ὁποῖοι μετὰ τὴν συντριβὴν τῆς Σερβίας, ἐπειδὴ εὐρέθησαν εἰς δύσκολον θέσιν εἰς τὸ μέτωπον τῆς Θεσσαλονίκης, ὑπεύθυνον τῆς καταστάσεως ἐθεώρησαν τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον καὶ ἔλαβον ἐχθρικὴν θέσιν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος. Ἔτσι μετὰ τὴν στάσιν αὐτὴν τῶν συμμάχων ἡ διαφωνία τοῦ Βενιζέλου μετὰ τὸν βασιλέα ἐγένετο ἀνεφύρωτος καὶ εἶχεν ὡς συνέπειαν καὶ τὸν διχασμὸν ὁλοκλήρου τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Τὸν Μάιον τοῦ 1916 οἱ Βούλγαροι, ἐπωφεληθέντες τοῦ διχασμοῦ τῶν Ἑλλήνων, κατέλαβον τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ ἀργότερον μέρος τῆς δυτικῆς Μακεδονίας. Καὶ ἡ μὲν δυτικὴ Μακεδονία κατελήφθη πάλιν ἀπὸ τοὺς συμμάχους τὸ φθινόπωρον τοῦ ἰδίου ἔτους, ἐνῶ ἡ ἀνατολικὴ Μακεδονία ἔμεινεν ὑπὸ βουλγαρικὴν κατοχὴν 2 1/2 ἔτη καὶ οἱ πληθυσμοὶ τῆς ἐγνώρισαν φρικῶδεις διωγμούς, σφαγὰς καὶ λεηλασίας ἐκ μέρους τῶν Βουλγάρων.

Ἡ κατάστασις αὐτὴ ἐπλήγωσε τὴν ἔθνικὴν φιλοτιμίαν πολλῶν Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν, οἱ ὁποῖοι ὀργανώθησαν εἰς τὴν κίνησιν ἰ' Ἐθνικῆς Ἀμύνης μετὰ ἔδραν τὴν Θεσσαλονίκην. Οὗτοι, πληροφορηθέντες ὅτι οἱ Σέρβοι ἐπρόκειτο νὰ σχηματίσουν κυβέρνησιν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ἐπανεστάτησαν περὶ τὰ τέλη Αὐγούστου. Τὸν ἄλλον μῆνα ἔφθασαν εἰς

τὴν Θεσσαλονίκην ὁ Βενιζέλος, ὁ Κουντούριώτης καὶ ὁ στρατηγὸς Δαγκλῆς, οἱ ὁποῖοι ἐτέθησαν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ κινήματος τῆς «Ἐθνικῆς Ἀμύνης» καὶ ἐσχημάτισαν προσωρινὴν κυβέρνησιν. Αὐτή, ὑποστηριχθεῖσα ὑπὸ τῶν συμμάχων, κατώρθωσε νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τὴν ἐλευθέραν Μακεδονίαν καὶ τὰς νήσους. Πρόγραμμά της ἔταξε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν πλήρη ἔθνικὴν ἐνότητα καὶ νὰ συνεργασθῇ μετὰ τοὺς Συμμάχους διὰ τὴν διεκδικησὶν τῶν ἔθνικῶν δικαίων.

Ἔτσι ἡ Ἑλλάς ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1916 ἔχει χωρισθῇ εἰς τὸ κράτος τῶν Ἀθηνῶν καὶ εἰς τὸ κράτος τῆς Θεσσαλονίκης. Τότε οἱ Σύμμαχοι, διὰ νὰ ἐξαναγκάσουν τὸν βασιλέα εἰς παραίτησιν, ἐνήργησαν θαλάσσιον ἀποκλεισμὸν καὶ μετὰ τὴν πείναν καὶ ἄλλας ταπεινώσεις τοῦ κράτους τῶν Ἀθηνῶν ὑπεχρεώθη ὁ Κωνσταντῖνος νὰ ἀπέλθῃ μετὰ τοῦ διαδόχου Γεωργίου εἰς τὴν Ἑλβετίαν (1 Ἰουνίου 1917).

Εἰς τὸν βασιλικὸν θρόνον ἀνῆλθεν ἀμέσως ὁ δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Ἀλέξανδρος. Μετὰ δύο ἑβδομάδας ὁ Βενιζέλος κατήλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἔτσι ἡ Ἑλλάς ἠνωμένη τώρα ὑπὸ τὸν νέον βασιλέα καὶ τὸν πρωθυπουργόν του, ἐπέδωξε νὰ διεκδικήσῃ μετὰ τὴν λόγῃ τῶν τέκνων της τὰ ἀπαράγραπτα δικαία της.

ΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΘΑΛΑΣΣΑΝ. Ο ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ

Εἰς τὴν θάλασσαν οἱ Σύμμαχοι προέβησαν εἰς ἀποκλεισμὸν τῶν γερμανικῶν καὶ αὐστριακῶν παραλίων. Ὁ γερμανικὸς στόλος ἐπεχείρησε τὴν 31ην Μαΐου 1916 νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὰς βάσεις του τοῦ Κιέλου, κατεναυμαχήθη ἕμως ἀπὸ τὸν ἀγγλικὸν εἰς τὸν πορθμὸν Σκάγερρακ (ἀνοικτὰ τῆς Ἰουτλάνδης). Ἀλλ' εἰς τὴν θάλασσαν δὲν κυριαρχοῦν ἀπολύτως οἱ Σύμμαχοι, διότι οἱ Γερμανοὶ ἔχουν ἐξαπολύσει ἕναν ἀμείλικτον ὑποβρύχιον πόλεμον καὶ ἀγωνίζονται νὰ ἐμποδίσουν τὰς θαλασσίας μεταφορὰς τῶν Ἀγγλογάλλων. Πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ φοβεροῦ αὐτοῦ ἐχθροῦ τὰ πλοῖα τῶν συμμάχων ἐσχημάτιζον νηοπομπὰς καὶ ἔπλεον μετὰ τὴν συνοδείαν ἀντιτορπιλικῶν καὶ ἀεροπλάνων, τὰ ὁποῖα ἀνίχνευον τὰς θαλάσσας καὶ κατέστρεφον τὰ ἐνεδρεύοντα ὑποβρύχια.

ΝΕΑΙ ΜΟΡΦΑΙ ΠΟΛΕΜΟΥ. ΕΦΕΥΡΕΣΙΣ ΝΕΩΝ ΟΠΛΩΝ

Εἰς οὐδένα ἄλλον πόλεμον μέχρι τοῦδε ἦτο τόσον ὀλοκληρωτικὴ ἡ συμμετοχὴ τῶν πληθυσμῶν τῶν μαχομένων καὶ τῶν ἀμάχων. Χιλιάδες

γυναικῶν προσέφερον τὰς ἐλευθέρως ὥρας των ἐργαζόμεναι εἰς τὰ νοσοκομεῖα ἢ ἄλλας βοηθητικὰς ὑπηρεσίας, διὰ νὰ μὴ ἀπασχολοῦνται οἱ ἄνδρες. Οἱ γεωργοὶ καὶ τὰ ἐργοστάσια εἰργάζοντο συνεχῶς διὰ τὴν παρασκευὴν τῶν ἀναγκαίων εἰς τοὺς μαχομένους. Εἰς τὰ στρατόπεδα καὶ τὰ χαρακώματα οἱ ἀσθενεῖς καὶ οἱ τραυματῖαι εἶχον πᾶσαν δυνατὴν ὑγειονομικὴν περίθαλψιν.

Εἰς τοὺς κατὰ ξηρὰν ἀγῶνας ἀντὶ τῶν ἀνοικτῶν ἐπιθέσεων οἱ ἀντίπαλοι ἐξήρχοντο ἀπὸ τὰ χαρακώματα, μόνον ὕστερα ἀπὸ σφοδρὸν κανονιοβολισμὸν ἐκατοντάδων πυροβόλων (φράγμα βολῆς πυροβολικοῦ) καὶ ἐκινουῦντο διὰ τοῦ παρεμβαλλομένου μεταξὺ τῶν δύο γραμμῶν νεκροῦ χώρου, διὰ νὰ ἐπιτεθοῦν. Ἐπειδὴ τοιοῦτοτρόπως οὐδεὶς ἀντίπαλος ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ τελικὴν ἔκβασιν τοῦ πολέμου, καὶ αἱ δύο παρατάξεις ἔδωσαν ἐντολὴν εἰς τοὺς ἐπιστήμονας καὶ ἐρευνητάς των νὰ ἐφεύρουν νέα πολεμικὰ ὄπλα. Ἐξ αὐτῶν τὰ σπουδαιότερα εἶναι :

1. Τὰ ἀσφυξιογόνα ἀέρια, πού τὰ ἐχρησιμοποίησαν διὰ πρώτην φοράν οἱ Γερμανοὶ εἰς τὸ Ἰπρ (1915). Ἦσαν ἀπάνθρωπα μέσα πολέμου, διότι ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξουδετερώσουν διὰ τῆς ἀσφυξίας ἢ τῆς ροῆς δακρύων ὀλόκληρα συντάγματα. Οἱ Σύμμαχοι, διὰ νὰ προστατεύσουν τοὺς στρατιώτας των ἀπὸ τὰ ἀέρια ἐφεῦρον τὰς ἀντιασφυξιογόνους προσωπίδας. Ἐννοεῖται ὅτι καὶ οἱ ἴδιοι τὰ μετεχειρίσθησαν.

2. Τὰ ἄρματα μάχης, πού ἦσαν εἶδος αὐτοκινουμένων φρουρίων, διότι ἐπροστατεύοντο ἀπὸ παχὺν θώρακα καὶ ἔφερον καὶ πυροβόλα ἢ μυδράλλια. Ἐπειδὴ ἐκινουῦντο διὰ καμπτομένων τροχῶν (ἐρπυστριῶν), εἶχον τὴν ἱκανότητα νὰ διέρχωνται καὶ δι' ἀνωμάλου ἐδάφους. Πρῶτοι τὰ ἐπενόησαν καὶ τὰ ἐχρησιμοποίησαν οἱ Ἄγγλοι.

3. Τὰ ἀεροπλάνα, πού τὰ μετεχειρίσθησαν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ πολέμου ἀμφότεροι αἱ παρατάξεις δι' ἀναγνωρίσεις καὶ βομβαρδισμοὺς εἰς τὰ μετόπισθεν τοῦ ἐχθροῦ. Ἔτσι γερμανικὰ ἀεροπλάνα ἐβομβάρδισαν τὸ Λονδῖνον καὶ τοὺς Παρισίους, ἐνῶ συμμαχικὰ ἐβομβάρδισαν γερμανικὰς πόλεις. Πρὸς ἀπόκρουσίν των κατεσκευάσθησαν ἀντιαεροπορικὰ πυροβόλα καὶ ἐφευρέθησαν τὰ καταδιωκτικὰ ἀεροπλάνα, τὰ ὁποῖα ἢ κατέρριπτον τὰ ἐχθρικά ἢ συνῆπτον ἀερομαχίας με καταδιωκτικὰ τοῦ ἐχθροῦ, πού συνώδευον τὰ βομβαρδιστικά.

4. Τὰ μακροῦ βεληνεκοῦς κυλιόμενα ἐπὶ σιδηροτροχιῶν ὑπερ-τηλεβόλα τύπου «Βέρθερς», με τὰ ὁποῖα οἱ Γερμανοὶ ἐβομβάρδισαν τὸ Παρίσι ἐξ ἀποστάσεως 120 χιλιομέτρων.

Ο ΑΠΕΡΙΟΡΙΣΤΟΣ ΥΠΟΒΡΥΧΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ. Η ΕΞΟΔΟΣ ΤΩΝ Η.Π.Α.

Τὸ ἔτος 1917 εἶδε κρίσιμους ἐξελίξεις. Ἡ σκέψις πού κατεῖχε καὶ τὴν μίαν καὶ τὴν ἄλλην παράταξιν, ἦτο ἐὰν θὰ ἠδύνατο νὰ κρατηθῆ μέχρι τῆς στιγμῆς, πού θὰ κατέρρεεν ἡ ἄλλη.

Ἡ θέσις τῆς Γερμανίας ἐγένετο κρίσιμος. Ἀπὸ τοῦ 1914 εἶχε ἀποκοπῆ ἀπὸ τὴν παγκόσμιον ἀγοράν, λόγῳ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς Βορείου Θαλάσσης ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας. Κατὰ τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμὴν ἡ Γερμανία, περιφονοῦσα τὸ διεθνὲς δίκαιον, ἐξάπλυνε ἀμείλικτον ὑποβρύχιον πόλεμον. Εἰς διάστημα τριῶν μηνῶν, ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου μέχρι τοῦ Μαΐου 1915, ἐβύθησεν 115 ἀγγλικά πλοῖα, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ τὸ ὑπερωκεάνειον *Λουζιτανία*, τοῦ ὁποίου ἐπέβαινον καὶ πολλοὶ Ἀμερικανοί. Κατόπιν αὐτοῦ διεμαρτυρήθη ἐντόνως ὁ πρόεδρος τῶν Η.Π.Α. Οὐίλσον μὲ ἀποτέλεσμα νὰ χαλαρωθῆ κάπως ἡ ἀγριότης τοῦ ὑποβρυχίου πολέμου. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ Γερμανία ὑπέφερε πολὺ ἀπὸ τὸν ἀποκλεισμόν τοῦ ἀγγλογαλλικοῦ στόλου, κατέφυγεν εἰς τὴν ἀπέλπιδα ἀπόφασιν νὰ ἀποκλείσῃ καὶ αὐτὴ τὰ ἀγγλογαλλικά παραλία διὰ τῶν 150 ὑποβρυχίων της καὶ νὰ παρεμποδίσῃ τὰς μεταφορὰς καὶ τὰς συγκοινωνίας τῶν ἀντιπάλων της μετὰ τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῶν ἀποικιῶν των. Τὸ γερμανικὸν ἐπιτελεῖον ὑπελόγιζεν ὅτι διὰ τοῦ ἀπεριορίστου ὑποβρυχίου πολέμου ἡ Ἀγγλία θὰ ἐτίθετο ἐκτὸς μάχης, προτοῦ ἡ Ἀμερικὴ ὀργανώσῃ ἀξιολόγους δυνάμεις καὶ σπεύσῃ πρὸς βοήθειαν της. Ἐνεκα τοῦ ἀγρίου ὑποβρυχίου πολέμου ἠπειλήθη ρῆξις τῶν Η.Π.Α. πρὸς τὴν Γερμανίαν κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1916, ἡ ὁποία ἀπεσοβήθη προσωρινῶς διὰ τῆς ἀποδοχῆς ἀπὸ μέρους τῆς Γερμανίας νὰ σεβασθῆ τὸ διεθνὲς δίκαιον. Ἀλλὰ κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1916 ἐπιδεινωθείσης τῆς καταστάσεως, ἡ Γερμανία ἔδωκε ἐντολήν νὰ βυθίζωνται, ἄνευ διακρίσεως, πάντα τὰ πλοῖα τὰ ἐμφανιζόμενα εἰς τὴν ἐν ἀποκλεισμῶ ζώνην. Κατόπιν αὐτοῦ διεκόπησαν αἱ διπλωματικαὶ σχέσεις Η.Π.Α. καὶ Γερμανίας τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1917, τὴν δὲ 5ην Ἀπριλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἡ Ἀμερικὴ εἰσῆλθεν εἰς τὸν πόλεμον. Ἐτσι ὁ ἀπεριοριστὸς ὑποβρύχιος πόλεμος, διὰ τοῦ ὁποίου οἱ Σύμμαχοι ἀπὸ Φεβρουαρίου - Δεκεμβρίου 1917 εἶχον ἀπωλείας πλοίων χωρητικότητος 10 ἑκατομμ. τόνων, ἀπέληξεν εἰς βᾶρος τῆς Γερμανίας. Διότι, ἐνῶ δὲν ἐπέφερε τὴν κατάρρευσιν τῶν Ἀγγλογαλλῶν, προσεπόρισεν εἰς αὐτοὺς ἕνα ἰσχυρὸν

σύμμαχον με τεράστια ἀποθέματα εἰς ἄνδρας καὶ ἄλλα οἰκονομικὰ καὶ πολεμικὰ μέσα. Μέχρι λήξεως τοῦ πολέμου αἱ Ἐνωμένα Πολιτεῖαι ἔστειλαν 190 μεραρχίας.

Η ΡΩΣΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

Τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ποὺ ἡ Ἀμερικὴ εἰσῆρχετο εἰς τὸν πόλεμον, ἡ Ρωσία ἐξῆρχετο. Τὸ ἠθικὸν τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ εἶχε καταπέσει, διότι τρία ἔτη πολέμου εἶχον ἀποστραγγίσει τὴν ἐνεργητικότητα καὶ τοὺς οἰκονομικοὺς πόρους τῆς Ρωσίας. Τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1917 ὁ ρωσικὸς λαὸς, ποὺ εἶχεν ἀγανακτήσει διὰ τὰς τεραστίαις ἀπωλείαις εἰς τὰ μέτωπα (περὶ τὰ 8 ἑκατομμύρια νεκροὶ καὶ τραυματαῖοι) καὶ διὰ τὴν ἔλλειψιν τροφῶν καὶ ἐφοδίων, ἐξέσπασεν εἰς ἐπανάστασιν, ἡ ὁποία κατέληξεν εἰς ἀνατροπὴν τοῦ τσάρου. Ἐπὶ μερικοὺς μῆνας ἡ νέα ὑπὸ τὸν Ἀλέξ. Κερένσκυ δημοκρατικὴ κυβέρνησις ἐπέτυχε νὰ ἀναπτέρωσῃ τὸ ἠθικὸν τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ, ὁ ὁποῖος προέβαλε μίαν τελευταίαν ἀντίστασιν κατὰ τῶν Γερμανῶν. Νέαι ὁμως ἤτται τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ καὶ ἡ χαώδης ἐσωτερικὴ κατάστασις συνετέλεσαν εἰς ἀνατροπὴν τοῦ Κερένσκυ (7 Νοεμβρίου 1917) καὶ εἰς τὴν ἀνάληψιν τῆς ἐξουσίας ἀπὸ τοὺς «μπολσεβίκους» (κομμουνιστὰς) με ἀρχηγὸν τὸν Λένιν. Οἱ ἡγέται τῶν ἐπαναστατῶν ἐθεώρησαν ἄσκοπον τὴν περαιτέρω αἱματοχυσίαν καὶ τὸν Μάρτιον τοῦ 1918 ἐσυνθηκολόγησαν με τοὺς Γερμανοὺς (συνθήκη Μπρέστ - Λιτόφσκ). Ἡ νίκη τῶν Γερμανῶν εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέτωπον ἐφάνετο πλήρης.

ΕΠΙΘΕΣΕΙΣ ΑΥΣΤΡΟΓΕΡΜΑΝΩΝ. ΝΙΚΑΙ ΤΗΣ ANTANT ΕΙΣ ΣΥΡΙΑΝ

Μετὰ τὴν ρωσικὴν ἐπανάστασιν αἱ κεντρικαὶ Δυνάμεις ἔστρεψαν ὅλην τὴν προσοχὴν των εἰς τὰ μέτωπα τῆς Δύσεως. Πρῶτοι οἱ Αὐστριακοὶ ἐπέτυχον τὸν Ὀκτώβριον 1917 μεγάλην νίκην κατὰ τῶν Ἰταλῶν εἰς τὸ Καπορέττο, ὅπου οἱ Ἰταλοὶ ἔχασαν 275.000 ἄνδρας καὶ 2.500 κανόνια.

Ἀλλὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν αἱ ἐκτὸς τῆς Εὐρώπης ἐπιχειρήσεις τῶν Συμμάχων ἤρχισαν νὰ στέφονται ὑπὸ ἐπιτυχίας. Εἰς τὴν Μέσην Ἀνατολὴν οἱ Ἄγγλοι με τὴν βοήθειαν τῶν Ἀράβων κατετρόπωσαν τοὺς Τούρκους διασπάσαντες τὴν ἐχθρικήν γραμμὴν βορείως τῆς Ἰόπτης. Εἰς τὴν Ἀφρικὴν Ἄγγλογάλλοι καὶ Νοτιοαφρικανοὶ κατέλαβον τὰς γερμανικὰς ἀποικίας.

Παρὰ ταῦτα οἱ Γερμανοὶ τὸν Μάρτιον τοῦ 1918 ἐπεδίωξαν ἀποφα-

σιστικήν λύσιν εἰς τὸ Δυτικὸν μέτωπον. Μετὰ τεραστίας δυνάμεις ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Χίντεμπουργκ ἐπετέθησαν μετὰ σφοδρότητος εἰς τὸ σημεῖον ἐπαφῆς τῶν ἀγγλογαλλικῶν στρατευμάτων καί, κατορθώσαντες νὰ διασπᾶσιν τὸ μέτωπον εἰς μῆκος 80 χιλμ. (μεταξὺ Λαφέρ - Κρουασίλ), ἀπώθησαν τὴν 5ην ἀγγλικὴν στρατιὰν μέχρι τῆς Ἀμιένης. Κατὰ τὴν ὑποχώρησιν των οἱ Ἕλληνοὶ ἄφησαν 90.000 αἰχμαλώτους καὶ 1.300 πυροβόλα. Ἀνατολικώτερον διεσπᾶσθη κατὰ μῆνα Ἰούλιον καὶ τὸ μέτωπον τῶν Γάλλων εἰς Σατὼ Τιερρὸν, ἐνῶ οἱ Γερμανοὶ ἔφθασαν καὶ πάλιν εἰς τὸν Μάρνην. Ἐνήργησαν καὶ ἄλλας ἀπεγνωσμένας ἐπιθέσεις· οἱ Σύμμαχοι ὅμως ἀμυνόμενοι μὲ σθένος συνεπτύσσοντο κανονικῶς, διότι τώρα πλέον εἶχον ἀνεξαντλήτους ἐφεδρείας ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴν. Ἔτσι παρὰ τὰς θυσίας εἰς ἄνδρας καὶ ὑλικὸν οἱ Γερμανοὶ μικρὰς μόνον προωθήσεις ἐπέτυχον· οὐσιαστικῶς τὸ μέτωπον τῶν συμμάχων ἔμεινεν ἀδιάσπαστον.

ΑΝΤΕΠΙΘΕΣΙΣ ΤΩΝ ΣΥΜΜΑΧΩΝ. ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΚΕΝΤΡΙΚΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

Οἱ Σύμμαχοι, διὰ νὰ συντονίσουν τὰς ἐνεργείας ὄλων τῶν δυνάμεων των, διώρισαν κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1918 τὸν γάλλον στρατάρχην Φὸς ἀρχιστράτηγον. Αὐτὸς περὶ τὰ μέσα Ἰουλίου προέβη εἰς ὀρμητικὴν ἀντεπίθεσιν μὲ ὑποστήριξιν 500 ταχυκινήτων τάνκς κατὰ τοῦ Σουασόν, ὅπου οἱ Γερμανοὶ εἶχον δημιουργήσει σφῆνα μέχρι τοῦ ποταμοῦ Μάρνη. Τὰ συμμαχικὰ τάνκς συνέθλιψαν τὰ πλευρὰ τοῦ σφηνὸς καὶ οἱ Γερμανοὶ ὑπεχρεώθησαν νὰ ὑποχωρήσουν πρὸς τὴν συνοριακὴν γραμμὴν Ζίγκφριδ. Ὁ Φὸς μετὰ τὴν πρώτην ἐπιτυχίαν του ἐπετέθη ἐφ' ὄλου τοῦ μετώπου σφυροκοπῶν τὰς ἐχθρικὰς γραμμάς εἰς ὅλα τὰ ἀσθενῆ σημεῖα. Οἱ Γερμανοὶ, ἀφοῦ ἐξετοπισθῆσαν ἀπὸ τὰ χαρακώματά των, δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ ἀνακόψουν τὴν ὑποχώρησιν των. Εἶχον φθάσει εἰς τὰ ἔσχατα ὄρια τῆς ἀντοχῆς των. Τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ἤρchiσε καὶ τῶν συμμάχων των ἡ κατάρρευσις.

Πρῶτοι ἐκάμφθησαν οἱ Βούλγαροι. Ἡ κατάσταση τῶν εἶχε χειροτερεύσει ἀπὸ τὰ τέλη Μαΐου, ὅταν ἐνικήθησαν εἰς τὰ ὑψώματα τοῦ Σκρα (βορείως τῆς Ἐδέσσης). Ἐκεῖ εἶχον δεχθῆ τὴν ὀρμητικὴν ἔφοδον 3 ἑλληνικῶν μεραρχιῶν, τὸν ἀφθαστον ἥρωισμόν των ὁποῖων ἐξύμνησεν ὁ ἴδιος ὁ ἀρχιστράτηγος τῶν Συμμάχων στατηγὸς Γκιριωμά. Ἡ πλήρης ὅμως κατάρρευσις τῆς Βουλγαρίας ἐπῆλθε τὸν Σεπτέμβριον διὰ τῆς συμμαχικῆς ἐπιθέσεως ἐπὶ ὀλοκλήρου τοῦ μακεδονικοῦ μετώ-

που υπό τὸν μονόχειρα στρατηγὸν Φρανσίς ντ' Ἐσπεραί. Εἰς τὴν ἐπιθεσιν αὐτὴν ἔλαβον μέρος καὶ δέκα ἑλληνικαὶ μεραρχίαι (δυνάμειος 160.000 ἀνδρῶν), αἱ ὁποῖαι ἀμιλλώμεναι πρὸς τὰς συμμαχικὰς ἔθρουσαν εἰς τὰς κορυφογραμμὰς τῆς Τζένας (ὕψ. 2.100 μέτρα) τὴν λυσσαλέαν ἀντίστασιν τῶν Βουλγάρων καὶ κατεδίωξαν αὐτοὺς εἰς μέγα βάθος. Τότε οἱ Βούλγαροι ἠναγκάσθησαν νὰ ζητήσουν ἀνακωχὴν (29 Σεπτεμβρίου).

Οἱ *Τοῦρκοι*, ἐπειδὴ τὰ στρατεύματά των εἰς τὴν Συρίαν διελύθησαν ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους, ἠκολούθησαν τὸ παράδειγμα τῶν Βουλγάρων, ἕνα μῆνα ἀργότερον.

Οἱ Αὐστριακοὶ κατετροπώθησαν ἀπὸ τοὺς Ἴταλοὺς εἰς τὸ *Βιτόριο Βενέτο* καὶ κατέθεσαν τὰ ὅπλα.

Ἦτο φανερόν πλέον ὅτι ἡ Γερμανία εἶχε μείνει μόνη καὶ δὲν ἀντεῖχε περισσότερον. Τέσσαρα ἔτη ταλαιπωριῶν εἶχον κάμψει τὸ φρόνημα καὶ τὴν μαχητικότητα τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ. Ἐπαναστάσεις ἐξεδηλώθησαν, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ σοβαρώτερα εἰς τὸν ναύσταθμον τοῦ Κιέλου, ἐνῶ ὁ Κάιζερ κατέφυγεν ἀναξιοπρεπῶς εἰς Ὀλλανδίαν. Τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα κατεδίωκον τοὺς Γερμανοὺς, οἱ ὁποῖοι τὴν 11ην Νοεμβρίου 1918 ὑπέγραψαν εἰς Κομπιένην ἄμεσον ἀνακωχὴν.

Ο ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Εἶναι δύσκολον καὶ νὰ ὑπολογίσῃ κανεὶς τί ἐστοίχισεν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ὁ μακρὸς καὶ ἀδυσώπητος αὐτὸς πόλεμος.

Αἱ ἀπώλειαι τῶν ἐμπολέμων ὑπολογίζονται εἰς 10 περίπου ἑκατομμύρια νεκροὺς καὶ εἰς 20 ἑκατομμύρια τραυματίας.

Ἐκτὸς ὅμως αὐτῶν καὶ περὶ τὰ 40 ἑκατομμύρια ἀνθρωπίνων υπάρξεων ὑπέκυψαν ἀπὸ τὴν πείναν καὶ τὰς θανατηφόρους ἀσθενείας (γρίπην⁽¹⁾, χολέραν, πυρετοὺς κλπ.), αἱ ὁποῖαι ὑπῆρξαν συνέπειαι τοῦ ἀποκλεισμοῦ καὶ τῶν ἄλλων στερήσεων πού ἐδημιούργησεν ὁ πόλεμος.

Εἰς χιλιάδας ἀνέρχονται τὰ ἐμπορικὰ καὶ πολεμικὰ πλοῖα πού ἐχάθησαν καὶ εἰς ἀναρίθμητους τόνους τὸ πολεμικὸν ὕλικόν πού ἐσπαταλήθη ἢ κατεποντίσθη.

Ἄλλὰ καὶ πολλὰ ἀξιοσέβαστα μνημεῖα καὶ ἄλλα δημιουργήματα τοῦ ἀνθρωπίνου μόχθου καὶ πόλεις ἀκόμη ὀλόκληροι ἐξηφανίσθησαν ἀπὸ τὰς πολεμικὰς ἐνεργείας.

1. Ἡ γρίππη ἐπληξε σκληρῶς καὶ τὴν Ἑλλάδα τὸ 1918.

Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ

Τὴν 18 Ἰανουαρίου 1919 εἰς τὰ ἀνάκτορα τῶν Βερσαλλιῶν συνήλθε συνέδριον, διὰ νὰ κανονίσῃ τὸ μέλλον τῆς ἡττημένης Γερμανίας. Αἱ ἀποφάσεις του ἐλήφθησαν ὑπὸ τῶν «Τεσσάρων Μεγάλων»: τοῦ προέδρου τῶν Η.Π.Α. Οὐίλσον, τῶν πρωθυπουργῶν τῆς Γαλλίας Κλεμανσώ, τῆς Ἀγγλίας Λόυδ Τζώρτζ καὶ τῆς Ἰταλίας Ὁρλάνδο. Ἡ φωνὴ τῆς Ρωσίας καὶ τῶν κεντρικῶν Δυνάμεων οὐδόπως ἠκούσθη.

Οἱ κυριώτεροι ὅροι τῆς συνθήκης αὐτῆς εἶναι οἱ ἑξῆς:

- 1) Ἡ Γαλλία ἐπανάετα τὴν Ἀλσατίαν καὶ τὴν Λωρραίνην.
- 2) Αἱ γερμανικαὶ ἀποικίαι διεμοιράζοντο μεταξὺ τῶν νικητῶν.
- 3) Ἡ Γερμανία ὑπεχρεώθη εἰς τὴν πληρωμὴν ἀποζημιώσεων εἰς τὰς χώρας, αἱ ὁποῖαι ἐδοκιμάσθησαν ἀπὸ τὰς εἰσβολὰς τῆς. Ἐπίσης εἰς παραδόσιν τοῦ ἐμπορικοῦ καὶ πολεμικοῦ της στόλου καὶ εἰς τὴν μείωσιν τοῦ στρατοῦ της εἰς 100.000.
- 4) Ἰδρύετο ἀνεξάρτητον πολωνικὸν κράτος, εἰς τὸ ὁποῖον παρεχωρεῖτο διάδρομος μέσῳ τῶν γερμανικῶν ἐδαφῶν, διὰ νὰ ἔχη ἀπ' εὐθείας ἔξοδον εἰς τὴν Βαλτικὴν θάλασσαν.
- 5) Παρεχωροῦντο γερμανικὰ ἐδάφη τῆς Ἄνω Σιλεσίας πρὸς Ἰδρυσιν ἀνεξαρτήτου Τσεχοσλοβακίας.

Αἱ ἄλλαι συνθήκαι: Ἡ συνθήκη τοῦ Ἀγίου Γερμανοῦ καὶ ἡ τοῦ Τριανὸν διεμέλισαν τὴν Αὐστροουγγρικὴν Αὐτοκρατορίαν καὶ ἐδημιούργησαν χωριστὴν Αὐστρίαν καὶ χωριστὴν Οὐγγαρίαν μετὰ τὰ σημεριναὰ περίπου σύνορα.

Διὰ τῆς συνθήκης Νεϊγὸν (Ἰούνιος 1919) ἡ Βουλγαρία παρεχώρησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν δυτικὴν Θράκην καὶ τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν.

Διὰ τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν (28 Ἰουλίου 1920) ἡ Ἑλλὰς ἐλάβεν ἀπὸ τὴν Τουρκίαν τὴν ἀνατολικὴν Θράκην μέχρι τῶν προαστίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὰς νήσους Ἴμβρον καὶ Τένεδον καὶ τὴν Σμύρνην μετὰ τῆς ἐνδοχώρας της. Ἐπίσης καὶ οἱ Σύμμαχοι ἀπέσπασαν καὶ σημαντικὰ ἐδάφη ἀπὸ τὰς ἀνατολικὰς περιφερείας τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας.

Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΩΝ ΕΘΝΩΝ (Κ.Τ.Ε.)

Ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν ἀποτελεῖ ἐξέλιξιν τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν Ἀμφικτιονιῶν καὶ τῶν «Κοινῶν τῶν Ἑλλήνων». Ἡ ἰδρυσίς της ὀφείλεται εἰς τὰς φιλειρηνικὰς προθέσεις τοῦ Προέδρου τῶν Η.Π.Α. Οὐίλσον. Οὗτος κινούμενος ἀπὸ ἀνθρωπιστικὰ ἰδανικὰ ἐπέτυχεν εἰς τὰ συνέδρια τῆς εἰρήνης νὰ ἰδρυθῆ μία ἔνωσις τῶν κρατῶν ἰκανὴ νὰ ἀπαλλάξῃ τοὺς λαοὺς ἀπὸ τὸν τρόμον τοῦ πολέμου. Ἐδραν της ἡ Κ.Τ.Ε. εἶχε τὴν Γενεὴν τῆς Ἑλβετίας καὶ ὁ μηχανισμὸς της ἐτέθη εἰς λειτουργίαν τὴν 10ην Ἰανουαρίου 1920. Ἐπειδὴ δὲν διέθετε στρατιωτικὰς δυνάμεις, διὰ νὰ τιμωρῆ τὰς παραβάσεις τοῦ Διεθνoῦς Δικαίου, δὲν ἠδυνήθη νὰ συμβάλῃ θετικῶς εἰς τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης. Παρὰ ταῦτα ὅμως ἐπέτυχε πολλὰ ἄλλα χρήσιμα πράγματα : ἀπεκατέστησε χιλιάδας προσφύγων, ἐβοήθησε τὴν συνεργασίαν τῶν λαῶν διὰ τὴν καταπολέμησιν τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ καὶ τῶν ἐπιδημιῶν καὶ ἔδρυσεν τὸν Διεθνῆ Ὄργανισμὸν ἐργασίας διὰ τὴν προστασίαν τῶν ἐργατῶν ὅλου τοῦ Κόσμου.

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ

(1919 - 1939)

Ἡ εἰκοσαετία πού περικλείεται μεταξύ τῶν δύο παγκοσμίων πολέμων ἔχει ὀνομασθῆ περίοδος τοῦ μεσοπολέμου.

Κατ' αὐτὴν οἱ νικηταὶ ἀπαιτοῦν ἀπὸ τοὺς ἡττημένους τὴν πίστην ἐφαρμογῆν τῶν ὄρων τῆς εἰρήνης καὶ προσπαθοῦν νὰ ἀποσπάσουν ὅσα ἐδικαιοῦντο δυνάμει τῶν συνθηκῶν. Οἱ ἡττημένοι, ἀδυνατοῦντες νὰ ἐκπληρώσουν βαρυτάτους ὄρους, δυσανασχετοῦν· καὶ οἱ νικηταὶ καταφεύγουν εἰς τὴν Κ.Τ.Ε. Αὐτὴ ὅμως δὲν ἔχει πάντοτε τὴν δύναμιν νὰ ἐπιλύσῃ τὰς διαφοράς, καὶ μάλιστα ὅταν ὁ ἀντιδρῶν εἶναι μεγάλη δύναμις.

Ἔτσι ὁ πόλεμος καὶ αἱ ἐξ αὐτοῦ συνθῆκαι δὲν κατώρθωσαν νὰ δώσουν λύσιν εἰς ὅλα τὰ διεθνεῖ προβλήματα, ἀλλὰ ἐγέννησαν καὶ ἄλλα, τὰ ὁποῖα συντόμως θὰ ὀδηγήσουν τὴν ἀνθρωπότητα εἰς νέαν αἰματοχυσίαν.

Τὸ πρῶτον ἀπὸ αὐτὰ ἦσαν αἱ ἀδικίαι τῶν συνθηκῶν ἔνεκα τῶν σκληρῶν ὄρων, τοὺς ὁποίους ὑπηγόρευσαν οἱ νικηταὶ.

Τὸ δεῦτερον ἦτο ἡ δημιουργία εἰς τὴν Ρωσίαν κομμουνιστικοῦ καθεστῶτος, τὸ ὁποῖον παρεκίνει τοὺς ἐργάτας τῶν ἄλλων κρατῶν νὰ ἀνατρέψουν βιαίως τὸ ἀστικὸν καθεστῶς πού ἐπεκράτει εἰς τὰς χώρας των καὶ νὰ ἐπιβάλουν κομμουνισμόν.

Ἄλλην ἐστὶαν διεθνῶν ἀνησυχιῶν ἀποτελοῦν αἱ λεγόμεναι μειονότητες : ἡ ὑπαρξὶς δηλ. εἰς μερικὰ κράτη μικρᾶς μερίδος πληθυσμῶν, οἱ ὁποῖοι ἀνῆκον εἰς ἄλλα ἔθνη καὶ θρησκείας καὶ ἐξήτουν αὐτοδιάθεσιν ἢ ἔνωσιν μὲ τοὺς ὁμοεθνεῖς των.

Σοβαρωτέρα τέλος ἀνωμαλία ἐδημιουργήθη ἐκ τῆς ἐμφανίσεως δικτατορικῶν καθεστώτων, τὰ ὁποῖα ἤρνοῦντο νὰ ἐφαρμόσουν τὰς συνθήκας καὶ νὰ σεβασθοῦν τὰς ἀποφάσεις τῆς Κ.Τ.Ε.

41 ΤΑ ΝΕΑ ΚΡΑΤΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΚΑΙ ΑΙ ΜΕΓΑΛΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

ΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΑ ΚΡΑΤΗ . Η ΠΟΛΩΝΙΑ . Η ΤΣΕΧΟΣΛΟΒΑΚΙΑ

Είς τήν κεντρικήν Εὐρώπην, ὅπου ὑπῆρχον πολλαί μειονότητες ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Ρώσων, τῶν Αὐστριακῶν καὶ τῶν Γερμανῶν, ἐδημιουργήθησαν μετὰ τὸν πόλεμον ἀνεξάρτητα κράτη, τὰ ὅποια δίδουν νέαν μορφήν εἰς τὸν πολιτικὸν χάρτην ποῦ προέκυψε διὰ τῶν συνθηκῶν.

Ἐπιβλέψαντες εἰς τὴν Βαλτικὴν θάλασσαν τὰ 4 λεγόμενα Βαλτικὰ κράτη τῆς Φινλανδίας, Ἑσθονίας, Λεττονίας καὶ Λιθουανίας, ἐπωφελοῦμενα τῆς ρωσικῆς ἐπαναστάσεως ἀπεσπάθησαν ἀπὸ τὴν Ρωσίαν. Οἱ μπολσεβίκοι δὲν ἠθέλησαν νὰ τὰ ἀναγνωρίσουν καὶ εἰσέβαλον μὲ ἰσχυρὰς δυνάμεις στρατοῦ· τὰ μικρὰ ὅμως αὐτὰ κράτη ἄλλοτε μὲ τὴν βοήθειαν τῆς Γερμανίας καὶ ἄλλοτε μὲ τὴν συνδρομὴν τῶν Συμμάχων τοὺς ἀπέκρουσαν καὶ ἀνεγνωρίσθησαν διὰ τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν ὡς ἀνεξάρτητοι δημοκραταί.

Νοτίως τῶν Βαλτικῶν κρατῶν ἐδημιουργήθη ἡ ἀνεξάρτητος Πολωνικὴ δημοκρατία. Τὸ κράτος αὐτὸ ἐσχηματίσθη ἀπὸ τὰ παλαιὰ πολωνικὰ ἐδάφη ποῦ εἶχον καταληφθῆ τὸ 1795 ἀπὸ τοὺς Πρώσους, τοὺς Ρώσους καὶ τοὺς Αὐστριακοὺς. Καὶ ἐδῶ οἱ μπολσεβίκοι ἠθέλησαν νὰ ἐπιβάλουν τὸν κομμουνισμὸν· εἰσέβαλον λοιπὸν εἰς τὴν Πολωνίαν καὶ ἐφθασαν μέχρι τῆς Βαρσοβίας· μὲ τὴν βοήθειαν ὅμως τῶν συμμάχων (ἰδιαίτερος τῆς Γαλλίας) οἱ Πολωνοὶ ἀγωνιζόμενοι ἥρωικῶς τοὺς ἐνίκησαν καὶ τοὺς ἐξεδίωξαν. Πρὸς διατήρησιν τῆς ἀνεξαρτησίας της ἀπὸ τοὺς ἰσχυροὺς γείτονάς της ἡ Πολωνία συνεδέθη ἀπὸ τότε διὰ συμμαχίας μὲ τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ρουμανίαν.

Τὸ τελευταῖον ἀνεξάρτητον κράτος ποῦ ἐσχηματίσθη εἰς τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην ἦτο ἡ Τσεχοσλοβακία, ἡ ὅποια κεῖται μεταξὺ Πολωνίας καὶ Αὐστρίας. Ἐλαβε τὸ ὄνομα αὐτό, διότι τὸν πυρῆνα της ἀπετέλεσαν κυρίως οἱ Τσέχοι καὶ οἱ Σλοβάκοι. Ὑπῆρχον ὅμως καὶ ἰσχυραὶ γερμανικαὶ μειονότητες (οἱ Σουδηταί) καθὼς καὶ οὐγγρικά. Ἡ νεαρὰ αὐτὴ δημοκρατία μὲ τὸν ἄφθονον φυσικὸν πλοῦτον καὶ τὴν προωδευμένην βιομηχανίαν της συντόμως ἀνῆλθεν εἰς περιωπὴν· πλήρη ὅμως ἐσω-

τερικὴν γαλήνην δὲν ἐγνώρισε, διότι οἱ Σουδηῖται ἐδημιούργησαν ζητήματα, διὰ τὰ προκαλέσουν γερμανικὴν ἐπέμβασιν.

ΑΙ ΗΝΩΜΕΝΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑΙ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ

Μολονότι ὁ πρόεδρος Οὐίλσον εἰργάσθη τόσον πολὺ διὰ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἴδρυσιν τῆς Κ.Τ.Ε., ἐν τούτοις εἰς τὴν Ἀμερικὴν δὲν ἔτυχε κατανοήσεως. Ἡ Γερουσία ἀπέρριψε τὴν συνθήκην τῶν Βερσαλλιῶν καὶ ὑπέγραψε χωριστὰς συνθήκας.

Ἐπειδὴ οἱ Ἀμερικανοὶ εἶχον εἰσέλθει τελευταῖοι εἰς τὸν πόλεμον καὶ εἶχον τεράστια ἀποθέματα τροφῶν καὶ πολεμικῶν εἰδῶν, ἐδάνεισαν τὰς ἄλλας χώρας, ὥστε αἱ πιστώσεις αὐταὶ νὰ φθάσουν τὸ κολοσσιαῖον ποσὸν τῶν 25 δισεκατομ. δολλαρίων (750 δισεκατομ. δραχμαί).

Τὸ χρέος αὐτὸ καὶ ἡ ἀνώμαλος οἰκονομικὴ κατάστασις τῶν ἄλλων λαῶν μὲ τοὺς ὁποίους εἶχον ἐμπορικὰς σχέσεις αἱ Η.Π.Α., ὠδήγησαν εἰς τὴν οἰκονομικὴν κρίσιν τοῦ 1929, ἡ ὁποία συνεκλόνησεν ὅχι μόνον τοὺς χρεωμένους λαοὺς ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν ἀμερικανικόν. Πρὸς θεραπείαν τοῦ κακοῦ αὐτοῦ ὁ Πρόεδρος Ροῦσβελτ μὲ τοὺς συνεργάτας του ἐφήρμοσε τὸ λεγόμενον «Νέον σχέδιον» (new deal), διὰ τοῦ ὁποίου ἐπέτυχε νὰ κερδίσῃ τὴν πίστιν μεταξὺ παραγωγῶν καὶ καταναλωτῶν καὶ νὰ ἐπιβάλλῃ πλήρη ἔλεγχον εἰς τὰς τραπέζας καὶ εἰς τὴν κυκλοφορίαν τοῦ νομίσματος.

Ἀλλὰ εἰς τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν τοῦ λαοῦ τῶν Η.Π.Α. ἐσηματίσθη ἡ γνώμη ὅτι τίποτε τὸ ἀξιόλογον δὲν ἐκέρδισεν ἡ χώρα των ἀπὸ τὸν ἀ' παγκόσμιον πόλεμον καὶ ἐπομένως ὅτι αἱ Η.Π.Α. θὰ ἔπρεπε νὰ ἀπόσχουν ἀπὸ κάθε μελλοντικόν πόλεμον. Διὰ νόμων ἀπηγορεύθη ὁ δανεισμὸς κεφαλαίων εἰς κάθε χώραν, ἡ ὁποία δὲν προέβαινεν εἰς ἐξόφλησιν τῶν παλαιῶν χρεῶν· ἐπίσης ἡ πώλησις πολεμικοῦ ὑλικοῦ ὡς καὶ ὁ δανεισμὸς εἰς πᾶσαν ἐμπόλεμον χώραν. Δηλαδή ἡ Ἀμερικὴ ἐπανῆλθεν εἰς τὸ «Δόγμα Μονρόε», πρᾶγμα τὸ ὁποῖον θὰ ἠνύοι τὴν ἐχθρὰν τῆς Ἰαπωνίαν καὶ τὰ ἄλλα ἐπιθετικὰ κράτη νὰ κατακτοῦν ἀδυνατοὺς χώρας, διότι δὲν ἀντιμετώπιζον ζήτημα ἐξόδου τῆς Ἀμερικῆς εἰς πόλεμον.

Η ΑΓΓΛΙΑ

Ἡ Ἀγγλία ἀπὸ ἐδαφικῆς ἀπόψεως ἔλαβε τὴν «μερίδα τοῦ λέοντος» ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας Δυνάμεις. Ἀπὸ τὴν Τουρκίαν ἀπέσπασε τὴν ἐπικυριαρχίαν ἐπὶ τῆς Παλαιστίνης, τῆς Ὑπεριορδανίας καὶ τοῦ Ἰράκ.

Ἐπίσης ἀπὸ τὴν Γερμανίαν ἀφῆρσε τὰς περισσοτέρας ἀποικίας τῆς Ἀφρικῆς. Τὸ κράτος τῆς Ἀγγλίας ἐξουσίαζε 450 καὶ πλέον ἑκατομμύρια ἀνθρώπων. Ἐν τούτοις εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἀπεράντου βρετανικῆς αὐτοκρατορίας παρατηρεῖται μεγάλη ἀφύπνισις (ιδίως εἰς τὴν Ἰρλανδίαν, τὰς Ἰνδίας, τὴν Αἴγυπτον, εἰς τὴν Κύπρον κ.λ.).

Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τὰς μεταπολεμικὰς κυβερνήσεις τῆς ἀπασχολοῦν τὰ προβλήματα τῆς ἀνασυγκροτήσεως καὶ τῆς νομισματικῆς ἀσταθείας. Ἐπειδὴ ὁ περιορισμὸς τῶν ἐργοστασίων παραγωγῆς πολεμικῶν εἰδῶν ἐστέρησεν ἀπὸ ἐργασίαν χιλιάδας ἐργατῶν, ἐξερράγησαν πολλαὶ ἀπεργαίαι καὶ ἐνισχύθη τὸ Ἐργατικὸν κόμμα, τὸ ὁποῖον καὶ ἐσχημάτισε τὴν πρώτην κυβέρνησίν του τὸ 1923 μὲ πρωθυπουργὸν τὸν Μὰκ Ντόναλτ.

Εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τὸ κυριώτερον πρόβλημα ποῦ ἀπασχολεῖ τὴν προσοχὴν τῆς Ἀγγλίας εἶναι ἡ ἀναχαίτισις τοῦ κομμουνισμοῦ. Διὰ νὰ ἐξουδετερώσῃ τὸν κίνδυνον αὐτὸν βοήθει τὴν Γερμανίαν νὰ ἀνασυγκροτηθῇ καὶ νὰ ἐξοπλισθῇ, ἀνέχεται δὲ τὴν ἐπεκτατικὴν δρᾶσιν τῆς φασιστικῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἰαπωνίας. Ὅταν ὅμως ἀντελήφθη, ὅτι τὰ δικτατορικὰ καθεστῶτα τῶν τριῶν αὐτῶν Δυνάμεων ἠνώθησαν ἐναντίον τῶν ἀδυνάτων, τότε ἐκινήθη καὶ αὐτὴ πρὸς σύσφιγξιν τῶν σχέσεων μὲ τὰς Η.Π.Α. καὶ τὴν Γαλλίαν, ποῦ καὶ αὐτῶν ἡ ὑπαρξις ἐκινδύνευσεν ἀπὸ τοὺς ἰδίους ἐχθρούς.

Ἡ ΓΑΛΛΙΑ

Ἡ Γαλλία μετὰ τὸν πόλεμον, ἀφοῦ ἐπέτυχε τὴν ἐκδίχησιν, ἀπέβη ἡ ἰσχυροτέρα στρατιωτικὴ καὶ πολιτικὴ δύναμις τῆς Εὐρώπης. Ἐπὶ πλέον ἐμεγάλωσε τὸ ἀποικιακὸν της κράτος μὲ τὴν ἀπόσπασιν γερμανικῶν ἀποικιῶν εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ μὲ τὴν ἀνάληψιν τῆς κηδεμονίας ἐπὶ τῆς Συρίας καὶ τοῦ Λιβάνου.

Ἡ ἀνοδος ὅμως τοῦ Μουσολίνι εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τοῦ Χίτλερ εἰς τὴν Γερμανίαν ἔθετε τὸν γαλλικὸν λαὸν εἰς ἀνησυχίαν, διότι καὶ οἱ δύο δικτάτορες ἐκινουῦντο εἰς βᾶρος αὐτοῦ. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἡ Γαλλία κατεσκεύασε μὲ τεραστίαις δαπάναις εἰς τὰ πρὸς τὴν Γερμανίαν σύνορά της τὴν ὀχυρωματικὴν γραμμὴν Μαζινώ καὶ διετήρει πάντοτε ἕνα τῶν μεγαλυτέρων στρατῶν τῆς Εὐρώπης. Παρ' ὅλα ταῦτα ἡ χώρα αὐτὴ δὲν εἶναι τόσον ἰσχυρὰ ὅσον ἄλλοτε, διότι ἔχει δημιουργηθῆ ἰσχυρὸν Σοσιαλιστικὸν κόμμα, τὸ ὁποῖον ζητεῖ ριζοσπαστικὰ μέτρα ὑπερ

τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν ὑπαλλήλων, ἐνῶ τὰ δεξιὰ κόμματα ζητοῦν μεγαλύτεραν ἐνίσχυσιν τῆς ἀμύνης τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους.

Η ΡΩΣΙΑ

Μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Μπρέστ Λιτόφσκ οἱ Σύμμαχοι ἐθεώρησαν τοὺς Ρώσους ὡς ἐχθροὺς των. Ἔστειλαν μάλιστα ὀλίγα ἐλληνογαλλικὰ στρατεύματα εἰς τὴν Οὐκρανίαν, διὰ νὰ βοηθήσουν ἐκεῖνους πού ἀνθίσταντο ἐναντίον τῶν μπολσεβίκων· αὐτὸ ὅμως ἐνίσχυσε τοὺς κομμουνιστὰς ἡγέτας, διότι τοὺς ἔδωσε τὸ ἐπιχείρημα ὅτι προήσπιζον τὴν χώραν των ἀπὸ ξένην εἰσβολήν.

Παρ' ὅλ' αὐτὰ, οἱ Ρῶσοι ἐπαναστάται ἀντιμετώπιζον δυσκολίας διὰ νὰ σταθεροποιηθοῦν εἰς τὴν ἐξουσίαν. Διὰ τοῦτο ἐπέβαλον τὴν «Ἐρυθρὰν Τρομοκρατίαν», κατὰ τὸ πρότυπον τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Πᾶς διαφωνῶν πρὸς τὴν νέαν πολιτικὴν διέτρεχε τὸν κίνδυνον νὰ ἐξορισθῇ ἢ νὰ ἐκτελεσθῇ. Τὸ πολίτευμά των ὀργανώθη κατὰ τὸ συμπολιτειακὸν σύστημα καὶ λέγεται Σοβιέτ, δηλ. συμβούλιον πού ἀντιπροσωπεύει τὴν τάξιν τῶν ἐργατῶν, τῶν στρατιωτικῶν καὶ τῶν χωρικῶν. Τὰ τοπικὰ σοβιέτ ἐκλέγουν ἀντιπροσώπους διὰ τὴν κεντρικὴν ἀρχήν, τὴν ΕΣΣΔ, δηλαδή τὴν Ἐνωσιν Σοβιετικῶν Σοσιαλιστικῶν Δημοκρατιῶν. Τοιαῦται δημοκρατίαι εἶναι ἡ τῆς Οὐκρανίας, Λευκορωσίας, Σιβηρίας, κλ., αἱ ὁποῖαι ἔχουν χωριστὰς κυβερνήσεις.

Μέχρι τοῦ 1924 τὴν Ρωσίαν ἐκυβέρνησεν ὡς ἀπόλυτος κύριος ὅλων τῶν Σοβιέτ ὁ Λένιν, ὁ ὁποῖος εἰργάσθη κυρίως διὰ τὴν ὀργάνωσιν καὶ τὴν ἐπιβίωσιν τοῦ νέου συστήματος. Κατόπιν ἡ ἐξουσία περιῆλθεν εἰς χεῖρας τοῦ ἰσχυροῦ ἡγέτου τῶν Σοβιέτ Ἰωσήφ Στάλιν, ὁ ὁποῖος ἀφωσιώθη κυρίως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας, τὴν δημιουργίαν βαρείας βιομηχανίας καὶ εἰς τὴν ἀνασυγκρότησιν τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ.

Εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἡ Σοβιετικὴ Κυβέρνησις δὲν εἶχε πολλοὺς φίλους. Κατ' ἀρχὰς αἱ ἄλλαι κυβερνήσεις δὲν ἤθελον νὰ τὴν ἀναγνώρισουν. Ἀργότερον ὅμως, ὅταν οἱ κομμουνισταὶ ἤρχισαν νὰ ὀμιλοῦν ὀλιγώτερον περὶ ἀνατροπῆς τῶν ἀστικῶν καθεστώτων εἰς τὰς ἄλλας χώρας, ἡ σοβιετικὴ Ρωσία ἐπέτυχε τὴν ἀναγνώρισίν της καὶ ἔγινε δεκτὴ καὶ εἰς τὴν Κ.Τ.Ε.

Η ΙΤΑΛΙΑ

Ἡ Ἰταλία εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἐπέτυχε διὰ τῶν συνθηκῶν εἰρήνης νὰ στερεώσῃ τὴν κυριαρχίαν της εἰς τὴν Ἀδριατικὴν, τὰ Δωδεκάνησα, τὴν

Τριπολίτιδα και την Κυρηναϊκήν και να γίνει ισχυρά δύναμις εις την Μεσόγειον.

Εις την έσωτερικήν πολιτικήν έμφανίζονται άνωμαλίας ένεκα τής μεγάλης αναπτύξεως του κομμουνισμού, ό οποίος έλέγχει τά έργατικά και ύπαλληλικά σωματεία και επιδιώκει να καταλάβη την έξουσίαν διά τής επανάστασεως. Τότε, έπωφεληθείς τής εκρύθμου αύτής καταστάσεως, ό Μπενίτο Μουσολίνι εισήλθεν εις την Ρώμην επί κεφαλής των «μελανοχιτώνων» του την 28ην 'Οκτωβρίου 1922 και επέβαλε τον φασισμόν εις όλην την 'Ιταλίαν.

'Ο φασισμός είναι ένα πολιτεύμα ολοκληρωτικών συντηρητικών άρχων αντίθετον του κομμουνισμού. Οί άπαδοί του ονομάζονται φασίσται από την λατινικήν λέξιν *fascies* (δέσμη ράβδων μετά πελέκειος), που έσυμβόλιζεν εις τους άρχαίους Ρωμαίους την έξουσίαν.

'Ο Μουσολίνι είχε καισαρικός άντιλήψεις διά την 'Ιταλίαν. 'Εφρόνει δηλαδή ότι ή Μεσόγειος άνήκει εις τους 'Ιταλούς (*mare nostrum*) «ή θάλασσα είναι ιδική μας». Διά τον λόγον αυτόν κατά τον εμφύλιον πόλεμον των 'Ισπανών (1936 - 38) έβοήθησε τον στρατηγόν Φράνκο, ώστε να επιβληθῆ φασισμός και εις την 'Ισπανίαν. Το 1935 - 36 ό 'Ιταλός δικτάτωρ, παρά την αντίδρασιν τής Κ.Τ.Ε., κατέλαβε την Αίθιοπίαν και τον 'Απρίλιον του 1939 άπεβίβάσθη εις την 'Αλβανίαν, διά να έχη βάσιν έξορμήσεως προς την Βαλκανικήν. 'Επειδή εις τας έπεκτατικάς επιδιώξεις του συναντούσε τας αντιδράσεις τής Γαλλίας και 'Αγγλίας, ήνώθη με τον κυρίαρχον τής Γερμανίας Χίτλερ και έσχημάτισαν τον «άξονα Βερολίνου - Ρώμης», ό οποίος διηρύνθη το 1937 με την συμμετοχήν τής 'Ιαπωνίας⁽¹⁾ και συντόμως θά φέρη άνατροπήν τής ίσορροπίας των Δυνάμεων.

Η ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Μετά την κατάλυσιν του μοναρχικού πολιτεύματος εις την Γερμανίαν έπεβλήθη δημοκρατία. Τα πρώτα βήματα τής νεαρῆς δημοκρατίας ήσαν δύσκολα, διότι αί μεταπολεμικαί κυβερνήσεις είχαν να άντιμετωπίσουν δύσκολα προβλήματα: την άνασυγκρότησιν τής χώρας, την όποίαν συνεχλόνιζον άπεργαίαι και κινήματα, την έξεύρεσιν

1. 'Η νέα αύτη συμμαχία των ολοκληρωτικών κρατών παρέμεινε γνωστή με την διπλωματικήν έκφρασιν «Τρίγωνον Τόκιο - Βερολίνου - Ρώμης».

χρημάτων πρὸς πληρωμὴν τῶν πολεμικῶν ἐπανορθώσεων κ.ἄ. Ἡ ἄδυναμία τῆς Γερμανίας νὰ πληρώσῃ συνετέλεσεν εἰς τὴν κατάληψιν τῆς βιομηχανικῆς περιοχῆς τοῦ Ρούρ ἀπὸ γαλλικὰ στρατεύματα (1923) καὶ εἰς τὴν οἰκονομικὴν παράλυσιν τῆς Γερμανίας, με ἀποτέλεσμα νὰ ἐπέλθῃ ἐκμηδένισις τοῦ ἔθνικοῦ νομίσματος (πληθωρισμός). Ἐκ τῆς δύσκολον αὐτὴν κατάστασιν ἔσωσε τὴν Γερμανίαν ἡ κυβέρνησις Στρέζεμαν, ἡ ὁποία ἐπέτυχεν νὰ σταθεροποιήσῃ τὸ μάρκον καὶ νὰ ἐκκενωθῇ ἀπὸ τοὺς Γάλλους τὸ Ρούρ. Ὁ Στρέζεμαν με τὸν πρωθυπουργὸν τῆς Γαλλίας Ἀριστείδην Μπριὰν ὑπέγραψαν τὸ περίφημον σύμφωνον τοῦ Λοκάρνο (1925). Δι' αὐτοῦ ἡ Γερμανία εἰσῆλθεν εἰς τὴν Κ.Τ.Ε. καὶ ἀνεγνώρισε τὴν συνθήκην τῶν Βερσαλλιῶν.

Ἐπ' ἀρκετὸν καιρὸν με τὴν παροχὴν οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τὰ πράγματα ἔβαινον καλῶς εἰς τὴν Γερμανίαν. Ὅταν ὅμως λόγῳ τῆς οἰκονομικῆς κρίσεως ἐχειροτέρευσαν, ὁ γερμανικὸς λαὸς ἀπέδωσεν τοῦτο εἰς τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα καὶ ἐστράφη πρὸς νέαν ἡγεσίαν.

Τῆς καταστάσεως αὐτῆς ἐπωφελήθη ὁ Χίτλερ καὶ οἱ ὀπαδοὶ του, οἱ ὁποῖοι διεκήρυσσον ὅτι αὐτοὶ ἦσαν οἱ μόνοι ἱκανοὶ νὰ ἀπαλλάξουν τὴν Γερμανίαν ἀπὸ τὰ δεινὰ τῆς. Ἐκαλοῦντο Ἐθνικοσοσιαλισταί, ἀλλὰ χάριν συντομίας ἀνεφέροντο ὡς «Ναζί». Ἐφερον ὑποκάμισα φαειόχροα καὶ ἐλάτρευον ὡς θεὸν τὸν Χίτλερ, τὸν ὁποῖον προσεφώνουν («Φύρερ») (ἀρχηγός).

Ο ΑΔΟΛΦΟΣ ΧΙΤΛΕΡ

Ὁ Ἀδόλφος Χίτλερ (1889 - 1945) ἦτο Αὐστριακός, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν παιδικὴν του ἡλικίαν ἐζήσεν εἰς τὴν Γερμανίαν. Ἐκεῖ εἶχε γαλουχηθῆ με τὰς ιδέας τοῦ Παγγερμανισμοῦ καὶ εἶχεν ἀγαπήσει τοὺς ἄνδρας ἐκείνους, πού εἰργάσθησαν διὰ τὴν ἔνωσιν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς Γερμανίας. Πρὶν ἀνέλθῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν, εἶχε γράψῃ ἓνα περίεργον βιβλίον «Ὁ Ἀγὼν μου», ὅπου ἐξέθετε τὰς ιδέας του διὰ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ ἀπέναντι τῶν ἄλλων. Με τοὺς φλογεροὺς λόγους του, ὅτι θὰ καταστήσῃ τὴν Γερμανίαν ἱκανὴν νὰ ἐπανακτήσῃ τὰ ἐδάφη καὶ τὴν δόξαν πού εἶχε χάσει, ἠλέκτριζε τὰ πλήθη· γρήγορα ἐγένεν ἀγαπητὸς εἰς τοὺς ἀποκαρδιωμένους ἀπὸ τὴν ἤτταν Γερμανοὺς καὶ ἐθεωρήθη ὡς νέος ἀπόστολος τοῦ Παγγερμανισμοῦ.

Ἀφοῦ ἐγένε καγκελλάριος τὸ 1933 ὁ Χίτλερ, κατώρθωσε, μετὰ

τὸν θάνατον τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας Χίντεμπουργκ, νὰ ἐκλεγῆ ὁ ἴδιος πρόεδρος καὶ νὰ συγκεντρώσῃ εἰς χεῖρας του ὅλας τὰς ἐξουσίας (1934). Κύριος πλέον τῆς Γερμανίας ἀνέτρεψε τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα καὶ διέλυσεν ὅλα τὰ κόμματα· κατόπιν ἐπέβαλε λογοκρισίαν εἰς τὸν τύπον καὶ τὸ ραδιόφωνον καὶ ἔλεγχον καὶ εἰς αὐτὴν τὴν διδασκαλίαν τῶν σχολείων· τέλος κατεδίωξε τοὺς Ἑβραίους, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν κάθαρσιν τῆς γερμανικῆς φυλῆς.

Ὅταν ἤρχισε νὰ ὀργανώῃ στρατὸν μὲ τὴν ἐπαναφορὰν τῆς υποχρεωτικῆς θητείας, ἀπέσυρε τὴν χώραν του ἀπὸ τὴν Κ.Τ.Ε. καὶ ἐπέδιωξε τὴν κατάργησιν τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν.

Ἡ ἸΑΠΩΝΙΑ

Ἡ Ἰαπωνία διὰ τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν εἶχε λάβει τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Σαντούργκ εἰς τὴν βόρειον Κίνα καὶ τὰς γερμανικὰς ἀποικίας εἰς τὸν Εἰρηνικόν. Ἔτσι ἔγινεν ἡ ἰσχυροτέρα δύναμις εἰς τὴν Ἄπω Ἀνατολήν καὶ προσεπάθησε νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς τὴν περιφέρειαν αὐτὴν ἓνα «Δόγμα Μονρόε», διὰ νὰ ἀπομακρύνῃ ἀπὸ ἐκεῖ τὰς ἄλλας δυνάμεις. Αὐταὶ ὅμως ἀντέδρασαν καὶ ἰδιαίτερος αἱ Ἡνωμένοι Πολιτεῖαι, ὥστε ἡ Ἰαπωνία μετεβλήθη εἰς σφοδρὸν πολέμιον.

Ἀφοῦ ὑπέφερε πολὺ ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴν κρίσιν καὶ περισσότερον ἀπὸ τὰς πολιτικὰς διαταραχάς, εὔρε μὲ τὴν ἐπικράτησιν τῶν милитарιστῶν τὴν ὁδὸν τῆς ἀναδημιουργίας της.

Ἔτσι τὸ 1931, μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι ἡ Κίνα παρεβίασεν ὠρισμένους ὅρους τῶν μετὰ τῆς Ἰαπωνίας συνθηκῶν, οἱ Ἰάπωνες εἰσέβαλον εἰς τὴν Μαντζουρίαν καὶ τὴν ἔφεραν ὑπὸ τὴν ἰαπωνικὴν ἐπιρροήν. Ἡ Κ.Τ.Ε. διεμαρτυρήθη διὰ τὴν εἰσβολήν, ἀλλὰ ἡ ἰαπωνικὴ κυβέρνησις ἀπήνητησε ψυχρῶς ὅτι εἶναι δικαίωμά της νὰ τακτοποιῆ τὰς κινεζοιαπωνικὰς διαφορὰς κατὰ τὴν ἀρέσκειάν της· ἀπέσυρε μάλιστα καὶ τοὺς ἀντιπροσώπους της ἀπὸ τὸ συνέδριον τῆς εἰρήνης.

Ἐπειδὴ ἡ Κ.Τ.Ε. εἶχε φανῆ ἀνίσχυρος νὰ ἐμποδίσῃ τὴν κατάκτησιν τῆς Αἰθιοπίας ἀπὸ τὴν φασιστικὴν Ἰταλίαν, οἱ Ἰάπωνες ἐπετέθησαν μὲ τεραστίας δυνάμεις ἐναντίον τῆς Κίνας (1937) καὶ κατέλαβον τὰς εὐφορωτέρας περιφερείας τοῦ Πεκίνου, τοῦ Γιαγκ Τσέ, τῆς Σαγκάης καὶ τῆς Καντῶνος. Οἱ Κινέζοι ὅμως ὑπὸ τὸν Τσάγκ - Κάι - Σεκ ἀπεσύρθησαν εἰς τὰ ὄρη τῆς δυτικῆς Κίνας καὶ συνέχισαν τὸν ἀγῶνα ἐφοδιαζόμενοι ἀπὸ τὰς Δυτικὰς Δυνάμεις.

Τὸ 1937 ὑπὸ τὸ πρόσχημα καταπολεμήσεως τοῦ κομμουνισμοῦ, ἡ Ἰαπωνία προσεχώρησεν εἰς τὸν ἄξονα Βερολίνου - Ρώμης.

42 ΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΑ ΚΡΑΤΗ. Ἡ ἙΛΛΑΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ

ΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΑ ΚΡΑΤΗ Ἡ ΤΟΥΡΚΙΑ

Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1922 κατέλυσε τὸ σουλτανᾶτον καὶ ἐπέβαλε τὴν δημοκρατίαν. Πρόεδρος ἐξελέγη ὁ Μουσταφᾶ Κεμάλ, ὁ ὁποῖος ἐκυβέρνησε τὴν Τουρκίαν μέχρι τοῦ θανάτου του (1938). Οὗτος ὑπῆρξε σωτὴρ τῆς πατρίδος του καὶ μέγας ἀναμορφωτῆς καὶ σοφὸς σύμβουλος τοῦ τουρκικοῦ λαοῦ. Ἀπὸ τὸ σοβαρώτερα πολιτικὰ μέτρα του εἶναι τὸ προοδευτικὸν Σύνταγμα τοῦ 1925, πρὶ ἀντικατέστησε τὸ δύσχηστον ἀραβικὸν ἀλφάβητον διὰ τοῦ λατινικοῦ καὶ παρεχώρει δικαίωμα ψήφου καὶ εἰς τὰς Ὁθωμανίδας.

Ἡ ΑΛΒΑΝΙΑ

Ἡ Ἀλβανία, ἀφοῦ μὲ τὴν διπλωματικὴν συμπαραστάσιν τῆς Ἰταλίας μᾶς ἀφήρεσε τὴν βόρειον Ἠπειρον, ἔζησεν ὡς ἀνεξάρτητον κράτος ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τῶν μεγάλων Δυνάμεων. Τὸ 1939 ὅμως ἐπὶ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀχμέτ Ζώγου κατελήφθη αἰφνιδιαστικῶς ὑπὸ τῶν ἰταλικῶν στρατευμάτων καὶ προσηρτήθη εἰς τὴν Ἰταλίαν ὡς προτεκτοράτον αὐτῆς.

Ἡ ΝΟΤΙΟΣΛΑΒΙΑ (ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ)

Ἡ Νοτιοσλαβία ἀπετελέσθη ἀπὸ τὴν Σερβίαν, τὸ Μαυροβούνιον, τὴν Σλοβενίαν, τὴν Κροατίαν, τὴν Βοσνίαν καὶ τὴν Ἑρζεγοβίνην. Ἦτο δηλαδὴ ἡ περισσότερον εὐνοηθεῖσα ἀπὸ τὰς διπλωματικὰς συνθήκας χώρα τῶν Βαλκανίων. Ἐπειδὴ ἀπέσπασε περιφερείας τὰς ὁποίας διεκδικοῦσαν οἱ Βούλγαροι, οἱ Ἰταλοὶ, Αὐστριακοὶ καὶ Οὐγγροὶ, πρὸς ἐξασφάλισίν τῆς ἀπὸ πᾶσαν μελλοντικὴν ἀπειλὴν, συνέπηξε μὲ τὴν Ρουμανίαν καὶ τὴν Τσεχοσλοβακίαν τὸ 1921 τὴν «Μικρὰν Ἀντάντ», ἡ ὁποία ἐστηρίζετο κυρίως εἰς τὴν φιλίαν τῆς Γαλλίας.

Ἡ ΡΟΥΜΑΝΙΑ

Ἡ Ρουμανία ἀπέσπασεν ἀπὸ τὴν Οὐγγαρίαν τὴν Τρανσυλβανίαν καὶ ἀπὸ τὴν Ρωσίαν τὴν Βεσσαραβίαν καὶ ἐδιπλασιάσθη εἰς

έκτασιν. Τὰ άφθονα δημητριακά, τὰ κτηνοτροφικά και δασικά προϊ-
όντα και περισσότερον τὸ πετρέλαιον και τὰ καύσιμα άέρια τῆς δίδουν
διεθνή σημασίαν και προκαλοῦν τὰ λαίμαργα βλέμματα τῶν γειτόνων
της.

Η ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ

Ἡ Βουλγαρία, ἡ ὁποία εἶχε συμπολεμήσει μὲ τὰς κεντρικάς
Δυνάμεις, ὑπέστη ὅπως και ἐκεῖναι ἔδαφικὰς ἀπωλείας και ἔφερε βα-
ρέως τοὺς ἐπιβληθέντας ὄρους τῆς εἰρήνης.

Ἡ Ἑλλάς, ἡ Γιουγκοσλαβία, ἡ Ρουμανία και ἡ Τουρκία διὰ τὸ
ἐξασφαλισθοῦν ἀπὸ πᾶσαν ἐχθρικήν εἰσβολήν ὑπέγραψαν τὸ 1934 τὸ
Σύμφωνον τῆς Βαλκανικῆς Συνεννοήσεως, εἰς τὸ ὁποῖον ἀργότερα προσε-
χώρησε και ἡ Βουλγαρία.

Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ

Μετὰ τὴν λήξιν τοῦ πολέμου ἡ πατρίς μας ἠῤῥησε τὰ ἔθνικά της
ἐδάφη ἀπὸ τὰ 121.000 τετρ. χιλιομ. τῶν βαλκανικῶν πολέμων εἰς
150.833 τ.χ. τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν ἐπὶ πλέον ἐδίδετο ὑπόσχεσις
τῆς Ἀγγλίας ὅτι θὰ μᾶς παρεχωροῦντο τὰ Δωδεκάνησα και ἡ Βόρειος
Ἡπειρος. Τὸ ὄνειρον τῶν ὁπαδῶν τῆς «Μεγάλης Ἰδέας» εἶχε γίνει σχε-
δὸν πραγματικότης και ἡ Ἑλλάς ἀπέβη κράτος ἐπὶ τῶν δύο ἡπείρων και
τῶν πέντε θαλασσῶν». Ἦτο ἡ μεγαλύτερα ἔκτασις πού ἔλαβεν ἡ χώρα
μας κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Ἀπὸ τὸν ἐπάρατον ὅμως διχασμὸν και
τὰς διαφωνίας τῶν Συμμάχων πολὺ ἔνωρις τὰς ἐχάσαμεν, ὅπως θὰ
ιστορήσωμεν κατωτέρω.

Η ΕΛΛΑΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΟΥΚΡΑΝΙΑΝ, ΤΗΝ ΘΡΑΚΗΝ ΚΑΙ ΤΗΝ Μ. ΑΣΙΑΝ

Ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν κατάπαυσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν οἱ Σύμ-
μαχοι, μὲ γαλλικήν πρωτοβουλίαν, ἀνέλαβον ἐκστρατείαν κατὰ τῶν
Μπολσεβίκων εἰς Οὐκρανίαν, ὅπου εἶχον ἐκραγῆ ἀντεπαναστατικὰ κινή-
ματα ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ τσαρικοῦ ἀξιωματικοῦ Ντενίκιν. Ἡ χώρα μας
ὡς ὑποστᾶσα ὀλίγας θυσίας προσεκλήθη ἀπὸ τοὺς Συμμάχους νὰ στείλῃ
ἐν σῶμα στρατοῦ εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ μετώπου τῆς Οὐκρανίας. Πράγματι
τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1919 ὁ πρωθυπουργὸς Βενιζέλος ἔστειλεν ἐκεῖ δύο

ἐκλεκτὰς μεραρχίας. Ὁ στρατός μας ἐπολέμησε γενναίως ἐπὶ τρίμηνον εἰς Ὀδησσόν, Χερσῶνα καὶ Σεβαστούπολιν καὶ μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν Μπολσεβίκων ἐπέστρεψεν εἰς Ἑλλάδα.

Εἰς τὰ βλέμματα τῶν συμμάχων ἡ Ἑλλάς ἐφαίνετο λίαν σταθερὸς παράγων διὰ τὴν ἀστυρασίαν καὶ εὐρωπαϊκὴν τάξιν. Τότε ὁ Βενιζέλος, ἐπωφεληθεὶς τουρκικῶν διώξεων καὶ σφαγῶν εἰς Πέργαμον καὶ Ἀϊδίνιον, ἀπέσπασεν ἐντολὴν τῶν συμμάχων πρὸς ἀπόβασιν εἰς Σμύρνην, ὅπου ἀπεβιβάσθη ἡ I Μεραρχία τὴν 2/15 Μαΐου 1919 καὶ προέβη εἰς τὴν κατοχὴν τῆς πόλεως μετὰ τῆς ἐνδοχώρας τῆς.

Μετ' ὀλίγον ἐξερράγη εἰς ἀνατολικὴν Θράκην τουρκικὸν κίνημα ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Τζελάλ Μπαγιάρ, τὸ ὁποῖον κατεπνίγη ἀπὸ τὰς ἑλληνικὰς δυνάμεις. Ὁ στρατός μας σπεύσας πρὸς τοὺς ἀλυτρώτους ἀδελφοὺς Θράκας ἠχμαλώτισεν πλησίον τῆς Ἀδριανουπόλεως τὸν Μπαγιάρ καὶ ἔφθασεν εἰς τὰ προάστια τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου ἐναυλόχει ὁ ἔνδοξος στόλος μας. Πρὸς ἐπικύρωσιν τῆς κατοχῆς τῆς Θράκης ἐπεσκέφθη αὐτὴν ὁ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος ἀποθεωθεὶς ἀπὸ τοὺς ἐλευθερωθέντας κατοίκους τῆς.

Η ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ. ΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΕΙΣ Μ. ΑΣΙΑΝ

Ταυτοχρόνως ὅμως ἐξεδηλώθη κατὰ τοῦ σουλτάνου στρατιωτικὴ ἐπανάστασις ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ συνταγματάρχου Μουσταφᾶ Κεμάλ. Οὗτος ἔχων ἔδραν τὴν ἄσημον ἕως τότε Ἄγκυραν ἠγωνίζετο διὰ τὴν συγκράτησιν μιᾶς Τουρκίας ποῦ κατέρρειε, καλῶν ὑπὸ τὰς σημαίας του ὅλους τοὺς ἀδιαλλάκτους κατὰ τῆς Ἑλλάδος.

Ἐνῶ αὐτὰ ἐξετυλίσσοντο ἐκεῖθεν τοῦ Αἰγαίου, εἰς Ἀθήνας ἀπέθνησκεν ἀπὸ δάγκωμα πιθήκου ὁ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος (12 - 10 - 1920). Ἔτσι ἀνέκυπτε καὶ πάλιν δυναστικὸν ζήτημα. Ἡ κατάσταση ἐπεδεινώθη διὰ τῶν ἐκλογῶν τῆς 1ης Νοεμβρίου, κατὰ τὰς ὁποίας ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἔδωκε τὴν πλειοψηφίαν εἰς τὰ κόμματα τῶν βασιλοφρόνων ὁ Βενιζέλος ἔφυγεν εἰς Παρισίους ἀποσυρόμενος τῆς πολιτικῆς. Ἡ σχηματισθεῖσα ὑπὸ τὸν Δημ. Ράλλην κυβέρνησις διεξήγαγεν ἀμέσως δημοψήφισμα, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ λαὸς ἀπεφάνθη ὑπὲρ τῆς ἐπαναφορᾶς τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου. Ὁ ἐξόριστος βασιλεὺς ἐπέστρεψεν εἰς τὸν θρόνον του γενόμενος ἐνθουσιωδῶς δεκτὸς (6 - 12 - 20), ἀλλὰ οἱ σύμμαχοι διεμαρτυρήθησαν διὰ τὴν παλινόρθωσιν. Ἡ κυβέρνησις ἀπήντησεν ὅτι «αὐτὸ ἀπεφάσισεν ὁ λαός».

Ἡ νέα κυβέρνησις με πρωθυπουργὸν τὸν Ν. Καλογερόπουλον καὶ σύμπραξιν τοῦ Δ. Γούναρη, ἐνῶ τὸ κεμαλικὸν κίνημα ἤδη ἀπετέλει πληγὴν εἰς τὰ πλευρὰ τῆς Ἑλλάδος, δὲν ἐπεδίωξε συνεννόησιν μετὰ τὸν Κεμάλ, ἀλλὰ ἐπροτίμησε νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τοὺς συμμάχους ἐλευθερίαν δράσεως πρὸς καταστολὴν τοῦ κινήματος. Ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν ἐπιδιώξεων σοβαρὰ προσκόμματα προέβαλλον οἱ Ἴταλοί, οἱ ὁποῖοι φοβούμενοι, μήπως ἡ Ἑλλάς ἀποβῆ ἰσχυρὰ δύναμις εἰς τὴν Μεσόγειον, ὅπου ἔστρεφον τὰς βλέψεις των, μετήρχοντο ἐξ ἀντιζηλίας πᾶν μέσον πρὸς ματαίωσιν τῶν ἑλληνικῶν σχεδίων. Ἡ Γαλλία ἐξ ἄλλου, ἐκδικουμένη τὴν ἐπάνοδον τοῦ Κωνσταντίνου, ἐνεφανίζετο ἐχθρική πρὸς ἡμᾶς, ἐνῶ πρὸς τοὺς Τούρκους παρεῖχεν ἀφειδῶς ἐφόδια. Ἀλλὰ καὶ οἱ Ρῶσοι διέθεσαν ἄφθονον πολεμικὸν ὕλικόν πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ Κεμάλ, τοῦ ὁποῖου αἱ δυνάμεις κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1921 ἔφθασαν τὰς 88.000 ἐνόπλων ἀνδρῶν καὶ 250 πυροβόλα.

Παρὰ ταῦτα ἡ ἑλληνικὴ στρατιὰ ἐπετέθη κατὰ τοῦ ἰσχυροῦ ἐχθρικοῦ μετώπου Δορυλαίου (Ἑσκή Σεχίρ) καὶ Ἀφίων Καραχισάρ καὶ τὸ διέσπασε κατόπιν, ἀφοῦ διέβη τὴν Ἀλμυρὰν Ἐρημον, ἔφθασεν εἰς τὸν ποταμὸν Σαγγάριον (Αὐγ. 1921). Εἰς τὰς μάχας αὐτάς ἡ ἀνδρεία τοῦ Ἑλληνος ὑπῆρξεν ἀπαράμιλλος: αἱ μάχαι τοῦ Καλὲ Γκρότο, Γιλντιζ Ντάγ, Πολατλι ἔχουν κάτι τὸ ὑπεράνθρωπον καὶ ἐπικόν. Τὸ Γόρδιον κατελήφθη καὶ ὁ στρατός μας ἔφθασεν εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Ἀγκύρας (35 χιλμ.). Ἀλλὰ τὸν Σεπτέμβριον, κατόπιν τουρκικῆς ἀντεπιθέσεως, ἠναγκάσθη ἀπὸ ἑλλειψιν ἐφεδρειῶν νὰ συμπτυχθῆ ἐπὶ τῆς γραμμῆς Ἑσκή Σεχίρ - Ἀφίων Καραχισάρ.

Ἡ κατάστασις ἦτο ἤδη ἀπελπιστική: στρατιωτικῶς καὶ οικονομικῶς ἡ Ἑλλάς εἶχεν ἐγκαταλειφθῆ μόνη, ἐνῶ οἱ Τούρκοι συνεχῶς ἀνεφωδιάζοντο ὑπὸ τῶν συμμάχων, τὸ δὲ χειρότερον ἦτο ὅτι ὁ διχασμὸς τῶν Ἑλλήνων παρέλυε τὴν διάθεσιν πρὸς λήψιν θαρραλέων ἀποφάσεων, ἐφ' ὅσον ὑπῆρχεν ἀκόμη καιρὸς.

Περὶ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου 1922 ἐσχηματίσθη κυβέρνησις τῶν Στρατοῦ καὶ Γούναρη με πρωθυπουργὸν τὸν Πέτρον Πρωτοπαπαδάκη. Ἐπειδὴ ἡ χώρα ἐστερεῖτο χρημάτων, ὁ Πρωτοπαπαδάκης προέβη εἰς ἐσωτερικὸν ἀναγκαστικὸν δάνειον διὰ διχοτομήσεως τοῦ ἐθνικοῦ νομίσματος πρὸς ἐξεύρεσιν τῶν ἀναγκαίων πόρων διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ στρατοῦ.

Η ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΙΣ ΤΟΥ ΜΕΤΩΠΟΥ

Τὴν διοίκησιν τῆς στρατιᾶς, ἡ ὁποία διῆλθε δύσκολον χειμῶνα ἔνεκα πολλαπλῶν ἐλλείψεων, ἀνέλαβεν ἀπὸ τοῦ Μαΐου νέος ἀρχιστράτηγος, ὁ Χατζηανέστης. Αὐτὸς μετέφερε δυνάμεις ἐκ τοῦ μετώπου Μ. Ἀσίας εἰς Θράκην πρὸς σχεδιαζομένην κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὀριστικὴν λύσιν τοῦ πολέμου, ἀλλὰ οἱ σύμμαχοι οὐδὲν ἐπέτρεψαν τοιαύτην ἐνέργειαν. Καὶ ἐνῶ ἡ ἑλληνικὴ γραμμὴ ἐξησθένησεν, ὁ Κεμάλ τὴν 13-8-22 ἐξαπέλυσε θυελλώδη ἐπίθεσιν ἐναντίον τοῦ μετώπου Ἀφίων Καραχισάρ. Ἀφοῦ ἤνοιξε ρῆγμα εἰς Τουμλοῦ Μπουνάρ, ἐπέτυχε τὴν πλήρη διάσπασιν τῆς ἑλληνικῆς παρατάξεως, ἐνῶ συγχρόνως ἰσχυρὸν ἱππικὸν τοῦ ἐχθροῦ ἀπέκοπτε τὰς ὁδοὺς ὑποχωρήσεως. Ἐκ τῶν στρατιωτῶν μας χιλιάδες ἠχμαλωτίσθησαν, ἐνῶ ἄλλοι ὑπεχώρησαν πρὸς τὰ παράλια. Ὁ στρατός ὁ ὁποῖος ἐμάχετο συνεχῶς σχεδὸν ἐπὶ μίαν δεκαετίαν χωρὶς νὰ γνωρίσῃ τὴν ἤτταν, φυσικὸν ἦτο, καταπεπονημένος καὶ κακῶς συντηρούμενος, νὰ κλονισθῇ καὶ νὰ ὑποκύψῃ.

Εἰκ. 44. Ὁ Χρυσόστομος Σμύρνης



Εἰς τὰς 8 Σεπτεμβρίου κατελήφθη ἡ Σμύρνη, τὴν ὁποίαν οἱ ἄτακτοι Τοῦρκοι (Τσέτες) παρέδωσαν εἰς τὸ πῦρ. Ἐκ τῶν 250.000 Ἑλλήνων κατοίκων τῆς 50 χιλ. ἐσφάγησαν ὑπὸ τοῦ ἀφηνιάσαντος τουρκικοῦ ὄχλου· μεταξύ τῶν θυμάτων κατεκρεουργήθη καὶ ὁ ἐπίσκοπος Χρυσόστομος.

Κατὰ τὰς τραγικὰς ἐκεῖνας ἡμέρας πλέον τοῦ ἑνὸς ἑκατομμυρίου Ἕλληνες τῆς Μ. Ἀσίας, ἀφοῦ εἶδον τὰς οἰκίας των νὰ καίωνται, τοὺς ἀδελφούς των νὰ σφάζονται καὶ τὰ ἀγαθὰ των νὰ διαρπάζονται, σω-

ματικά και ψυχικά ράκη, έρρίπτοντο εις τήν θάλασσαν ἢ προσεπάθουν, ἀλλόφρονες, μὲ πᾶν μέσον νά διαφύγουν ὡς πρόσφυγες εις τήν ἐλευθέραν Ἑλλάδα.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΠΛΑΣΤΗΡΑ

Μετὰ τήν κατάρρευσιν τοῦ μετώπου καί ὑπὸ τὰ πλήγματα τῆς συμφορᾶς ἢ κυβέρνησις ἔπεσεν καί ἐσχηματίσθη νέα ὑπὸ τὸν Ν. Τριανταφυλλᾶκον. Τὴν 12ην ὅμως Σεπτεμβρίου ἐξεραγάη κίνημα εἰς Χίον καί Λέσβον, ἔπου διεπεραιοῦντο τμήματα τοῦ ὑποχωροῦντος στρατοῦ. Τὴν ἐπομένην αἱ ἐπαναστατικαὶ δυνάμεις ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῶν συνταγματαρχῶν Ν. Πλαστήρα, Στυλ. Γονατᾶ καί τοῦ πλοιάρχου Δ. Φωκᾶ κατέπλευσαν εἰς Λαύριον. Ὁ βασιλεὺς παρητήθη ὑπὲρ τοῦ διαδόχου Γεωργίου. Ἐγίνε τότε κυβέρνησις στρατιωτικὴ ὑπὸ τὸν Γονατᾶν, ἐνῶ ὁ Πλαστήρας παρέμεινεν ἀρχηγὸς τῆς ἐπαναστάσεως.

Ἐκ τῶν πρώτων φροντίδων τῆς κυβερνήσεως αὐτῆς ἦτο ἡ τιμωρία τῶν θεωρηθέντων ὑπευθύνων τῆς καταστροφῆς, πέντε πολιτικῶν καί τοῦ ἀρχιστρατήγου. Οἱ «Ἐξ»⁽¹⁾ κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον ὑπὸ ἐκτάκτου στρατοδικείου καί ἐξετελέσθησαν εἰς τὸ Γουδί (15 - 11 - 1922). Ἡ θανάτωσις αὕτη ὤξυνε τὰ πάθη καί ἐμεγάλωσε τὸν διχασμὸν, ὁ ὁποῖος θά ἐπιφέρῃ ἀργότερον ἀλλεπάλληλα κινήματα καί τάσιν πρὸς ἀνωμάλους λύσεις εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῆς χώρας.

1. Γούναρης, Στράτος, Θεοτόκης, Πρωτοπαπαδάκης, Μπαλτατζῆς καί ὁ ἀρχιστράτηγος Χατζηανέστης.



Εἰκ. 45. Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος Β΄

Ἐν τῷ μεταξύ πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ἀπειλουμένης δυτικῆς Θράκης συνεκροτεῖτο ταχέως παρὰ τὸν Ἐβρον ἀξιόμαχος στρατός ὑπὸ τὴν στιβαρὰν διοίκησιν τοῦ στρατηγοῦ Θ. Παγκάλου. Τὴν «Στρατιὰν τοῦ Ἐβρου» ἐχρησιμοποίησεν ὡς ἄγρυπνον φρουρὸν τοῦ ἐθνικοῦ ἐδάφους ἢ Ἑλλάς καὶ ἐστάθη ὡς ἕσος πρὸς ἕσον κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις πρὸς σύναψιν τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης.

Ἡ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΩΖΑΝΝΗΣ. Ἡ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

Ἡ νέα συνθήκη, ὑπογραφεῖσα εἰς Λωζάννην τὸν Ἰούλιον τοῦ 1923, ἀνεγνώρισε τὰ δικαιώματα τῆς Τουρκίας ἐφ' ὅλης σχεδὸν τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τοῦ ἐδάφους, τὸ ὁποῖον κατεῖχεν αὕτη εἰς Εὐρώπῃν μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καθὼς καὶ ἐπὶ τῶν νήσων Τενέδου καὶ Ἰμβρου.

Ἐν καὶ ἡμισυ περίπου ἑκατομμύριον Ἑλλήνων ἐξηναγκάσθη νὰ ἐκπατρισθῇ καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς Ἑλλάδα, ἐνῶ 350 χιλιάδες μωαμεθανοὶ τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου ἐπέστρεψαν εἰς Τουρκίαν πρὸς ἐγκατάστασιν. Οἱ Τοῦρκοι ἐπὶ πλέον ἐπέμεναν εἰς πληρωμὴν ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος μεγάλων ἀποζημιώσεων καὶ εἰς τὴν ἐκδίωξιν τοῦ Πατριαρχείου ἀπὸ τὸ Φανάριον. Ἐπὶ τῶν τελευταίων αὐτῶν ἀξιώσεων ὑπεχώρησαν, μόνον ὅταν ὁ Πάγκαλος ἐκίνητοποίησε τὴν στρατιὰν διὰ νὰ εἰσβάλῃ εἰς ἀνατολικὴν Θράκην.

Διὰ τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης καθωρίσθησαν τελικῶς αἱ διαφοραὶ μας μετὰ τὴν Τουρκίαν καὶ ἐλύθη τὸ χρόνιον «Ἀνατολικὸν ζήτημα». Ἐπίσης αὕτη ἀπετέλεσε τὸν θεμέλιον λίθον, ὅπου ἐστηρίχθη τὸ οἰκοδόμημα τῆς ἑλληνοτουρκικῆς φιλίας.

Ἡ ΑΝΑΚΗΡΥΞΙΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ (ΜΑΡΤΙΟΣ 1924)

Ταραχώδης ὅμως ὑπῆρξεν ὁ πολιτικὸς βίος τῆς χώρας καὶ μετὰ τὴν λήξιν τοῦ πολέμου καὶ τὴν ἐπιβολὴν τῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος ἔνωρις ἀπεμακρύνθη ὑπὸ τῆς ἐπαναστατικῆς κυβερνήσεως, ἢ ὁποία ἀνέθεσε τὴν ἀντιβασιλείαν εἰς τὸν γηραιὸν ναύαρχον Κουντουριώτην, ἐνῶ τὰ βασιλόφρονα κόμματα δὲν ἔλαβον μέρος εἰς τὰς ἐκλογάς.

Πρώτην κοινοβουλευτικὴν κυβέρνησιν ἐσχημάτισεν ὁ Βενιζέλος καὶ μετὰ ἓνα μῆνα (11 Φεβρ. 1924) ὁ Καφαντάρης, ὁ ὁποῖος ἐντός

ὀλίγου χρόνου παρητήθη. Τοῦτον διεδέχθη ὁ ἀρχηγὸς τῆς Δημοκρατικῆς Ἐνώσεως Ἀλέξ. Παπαναστασίου. Οὗτος προεκάλεσε ψήφισμα τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως, διὰ τοῦ ὁποίου ἀνεκηρύσσετο ἡ Δημοκρατία (25 Μαρτίου 1924) μὲ προσωρινὸν Πρόεδρον τὸν Κουντουριώτην. Ἡ πολιτικὴ ἀστάθεια ἐπέφερε τὴν πτώσιν τῆς κυβερνήσεως Παπαναστασίου, τὸν ὁποῖον ἀντικατέστησεν ὁ Ἄνδρ. Μιχαλακόπουλος. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἀνετράπη διὰ πραξικοπήματος τοῦ στρατηγοῦ Παγκάλου, ὁ ὁποῖος διέλυσε τὴν Βουλὴν καὶ ἀνεκήρυξε τὸν ἑαυτὸν του δικτάτορα. Τὸν Αὐγούστον τοῦ 1926 ὁ δικτάτωρ ἔπεσε κατόπιν κινήματος τοῦ στρατηγοῦ Γεωργ. Κονδύλη, ὁ ὁποῖος τὸν Νοέμβριον τοῦ ἰδίου ἔτους διεξήγαγεν ἐκλογάς, ἐκ τῶν ὁποίων ἐσχηματίσθη ὑπὸ τὸν Ἄ. Ζαῖτην «οἰκουμενικὴ κυβέρνησις», μὲ σύμπραξιν δηλ. ὄλων τῶν κομμάτων.

Μετὰ τὴν ὀδυνηρὰν περικοπὴν τῶν συνόρων μας διὰ τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης ἀξιοθαύμαστος ὑπῆρξεν ἡ προσπάθεια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ νὰ ἐπουλώσῃ τὰς πληγὰς του. Κατώρθωσε δηλαδὴ, παρὰ τὴν ἀνώμαλον πολιτικὴν ζωὴν, νὰ λύσῃ τὸ δυσκολώτερον πρόβλημα τῆς ἀπορροφῆσεως 1½ ἐκατομμ. προσφύγων, οἱ ὁποῖοι ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀπέβησαν πολῦτιμα παραγωγικὰ στοιχεῖα τοῦ τόπου. Παραλλήλως ἠδυνήθη ὁ λαὸς μας νὰ ἀναδιοργανώσῃ τὴν γεωργίαν του, νὰ ἀναγεννήσῃ τὴν καταστραφεῖσαν ἐκ τοῦ πολέμου ἐμπορικὴν ναυτιλίαν, νὰ δημιουργήσῃ σοβαρὰν βιομηχανίαν καὶ νὰ σημειώσῃ προϊόντα καὶ εἰς τοὺς ἄλλους κλάδους τῆς ἐθνικῆς ζωῆς.

Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ κόμμα τῶν Φιλελευθέρων ἐξῆλθε πανίσχυρον ἀπὸ τὰς ἐκλογάς τοῦ 1928 καὶ ὁ Βενιζέλος ἐσχημάτισε τὴν κυβέρνησιν «τῆς τετραετίας», κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁποίας τὰ σπουδαιότερα γεγονότα εἶναι : ἡ σύναψις ἑλληνοτουρκικῆς φιλίας (1930), ἡ ἴδρυσις τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς πρὸς προστασίαν τῶν ἀγροτῶν καὶ ἐνίσχυσιν τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς, ἡ ἐκτέλεσις σειρᾶς ἐγγειοβελτιωτικῶν ἔργων εἰς Μακεδονίαν καὶ ἡ μεγάλη κρατικὴ μέριμνα ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς Παιδείας.

Μετὰ τὴν ἐκπνοὴν τῆς τετραετίας καὶ κατόπιν ἀλλεπαλλήλων ἐκλογῶν τὴν πλειοψηφίαν ἔλαβε τὸ Λαϊκὸν κόμμα, τοῦ ὁποίου τὸν ἀρχηγὸν Παν. Τσαλδάρην ἐπεχείρησε νὰ ἀνατρέψῃ διὰ πραξικοπήματος (6 - 3 - 1933) ὁ στρατηγὸς Πλαστήρας. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν ὁμοῦ αὐτοῦ ἀνῆλθεν εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ Τσαλδάρης, ὁ ὁποῖος ἐκυβέρνησε μὲ πραότητα.

Η ΠΑΛΙΝΟΡΘΩΣΙΣ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ

Τὴν 1 Μαρτίου τοῦ 1935 εἰς μερικὰς φρουρὰς τῆς πρωτευούσης καὶ εἰς τὸν Ναύσταθμον ἐξεδηλώθη στασιαστικὸν κίνημα. Ὁ στόλος ἀπέπλευσεν εἰς Κρήτην, ὅπου εὕρισκετο ὁ Βενιζέλος. Οἱ στασιασταὶ εἰς Ἀθήνας κατεβλήθησαν αὐθημερόν. Τὰς ἐπικινδύνους ὁμως συγκεντρώσεις ἐπαναστατικῶν δυνάμεων εἰς τὸν Στρυμόνα ἐξουδετέρωσεν ὁ στρατηγὸς Γ. Κονδύλης διὰ κεραυνοβόλου ἐνεργείας. Οἱ Βενιζέλος καὶ Πλαστήρας κατέφυγον εἰς τὸ ἐξωτερικόν, δύο δὲ ἐκ τῶν πρωταιτίων κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον⁽¹⁾ καὶ ἄλλοι εἰς ἐξορίαν.

Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως ἡ Ἐθνοσυνέλευσις διὰ ψήφισματος (10 - 10 - 1935) ἐκήρυξεν ἔκπτωτον τὴν δημοκρατίαν καὶ ἐπανάφερε τὴν βασιλείαν. Ἐν τῷ μεταξῷ ὁ βασιλεὺς συνηντήθη μετὰ τοῦ Βενιζέλου εἰς Παρισίους καὶ τὸ πικρὸν παρελθὸν τοῦ διχασμοῦ ἐρρίπτετο εἰς τὴν λήθην. Ἐπηκολούθησε δημοψήφισμα καὶ τὴν 25ην Νοεμβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους ὁ βασιλεὺς Γεώργιος μετὰ τοῦ διαδόχου Παύλου ἐπανήρχετο εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Εὐθὺς ἀμέσως ἐσχηματίσθη κυβέρνησις («ὑπηρεσιακὴ») με πρωθυπουργὸν τὸν Κ. Δεμερτζῆν, ἡ ὁποία ἔδωκε πλήρη ἀμνηστίαν εἰς τοὺς κινήματις.

Η ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ ΤΗΣ 4ης ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ (1936)

Ἐπηκολούθησαν ἐκλογαὶ (26 - 1 - 36), ἀλλὰ δὲν ἔφεραν τὴν ἀναμενομένην γαλήνην τοῦ τόπου οὔτε καὶ τὴν εἰσοδὸν τῆς χώρας εἰς τὴν πολιτικὴν ὁμαλότητα. Τὸ Φιλελεύθερον κόμμα ἔλαβε μικρὰν πλειοψηφίαν καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ σχηματίσῃ κυβέρνησιν διὰ τοῦτο ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Θεμ. Σοφοῦλης ἐζήτησε ψῆφον ἀνοχῆς τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος, ἐνῶ καὶ τῶν ἄλλων κομμάτων αἱ διαθέσεις δὲν ἐξησφάλιζον οὔτε ἰσχυρὰν οὔτε ἀπλῶς δυναμένην νὰ ὑπάρξῃ Κυβέρνησιν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ὁ προεδρεύων τῆς κυβερνήσεως Ἰωάννης Μεταξᾶς — ἐπειδὴ ἐν τῷ μεταξῷ εἶχεν ἀποθάνει ὁ Δεμερτζῆς — ἀπεφάσισε νὰ διαλύσῃ τὴν Βουλὴν (4 Αὐγούστου 1936) καὶ νὰ διοικήσῃ δικτατορικῶς.

Ἡ δικτατορικὴ κυβέρνησις κατήργησε μερικὰς θεμελιώδεις διατάξεις τοῦ Συντάγματος καὶ, ἀφοῦ κατέστησεν ἀκινδύνους διὰ τὴν χώραν τοὺς κομμουνιστὰς καὶ τοὺς ἀντιφρονούντας, ἔστρεψε τὴν προσοχὴν

1. Οἱ στρατηγοὶ Παπούλας, πρώην ἀρχιστράτηγος εἰς Μ. Ἀσίαν καὶ Κοιμήσης, διοικητὴς τοῦ Α' Σώματος Στρατοῦ.

Είκ. 46. 'Ο 'Ιωάννης Μεταξάς με
τὸν βασιλέα Γεώργιον Β'

της εἰς τὴν συγκρότησιν τῶν ἐνό-
πλων δυνάμεων καὶ ἔλαβεν ἰδιαιτέ-
ρως δραστήρια μέτρα πρὸς ὀχύρωσιν
τῶν βορείων συνόρων μας. Παραλλ-
λῆλως ὁ Μεταξάς ἠΰξησε τοὺς μι-
σθοὺς καὶ τὰ ἡμερομίσθια καὶ με-
τὴν ἵδρυσιν τοῦ θεσμοῦ τῶν Κοι-
νωνικῶν Ἀσφαλίσεων (Δεκέμβριος
1937) ἐκέρδισε τὰς συμπαθείας τῶν
ἐργατοῦπαλλήλων. Περισσότερον ὅ-
μως ἐνίσχυσε τὴν θέσιν του εἰς τὴν
ἐξουσίαν ἢ ἀνθελληνικὴ πολιτικὴ τῆς
'Ιταλίας εἰς τὰ Δωδεκάνησα καὶ
τὴν Ἀλβανίαν καὶ τὰ ἀπειλητικὰ
σύννεφα πού ἐκάλυπτον ἤδη τὸν δι-
εθνή ὀρίζοντα λόγω τῆς ἐπερχομένης
καταιγίδος τοῦ β' παγκοσμίου
πολέμου.



43 Η ΕΥΡΩΠΗ ΕΙΣ ΤΑΣ ΠΑΡΑΜΟΝΑΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ἡ διαρρέυσασα ἀπὸ τῆς ὑπογραφῆς τῶν συνθηκῶν εἰρήνης μέχρι τοῦ 1939 εἰκοσαετία ὁμοιάζει μᾶλλον πρὸς ἀνακωχὴν, ἀφοῦ ἡ εἰρήνη ἐκεῖνη δὲν ἦτο κατ' οὐσίαν παρὰ ἔνοπλος ἀνακωχὴ.

Τὸ συναφθὲν εἰς Λοκάρνο σύμφωνον ἐφάνη ὅτι ἐστερέωσε πρὸς στιγμὴν τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν καὶ ἀπεμάκρυνε τὸν πόλεμον. Ὑπὸ τὴν εὐμενῆ μάλιστα ἐπίδρασιν αὐτοῦ ὑπεγράφη τὸ 1928 εἰς Παρισίους τὸ σύμφωνον Μπριὰν - Κέλλογκ. Διὰ τούτου ἰδρύετο «Συμβούλιον Ἀσφαλείας», τοῦ ὁποίου σκοπὸς ἦτο ἡ διὰ κοινῆς ἐνεργείας ἀντιμετώπισις παντὸς ἐπιτιθεμένου. Τὸ σύμφωνον αὐτὸ προσέλαβε μεγάλην σημασίαν, διότι τὸ ὑπέγραψαν καὶ αἱ Ἠνωμένα Πολιτεῖαι, καὶ διότι συνετέλεσεν, ὥστε τὰ κράτη τὰ μετέχοντα τῆς Κ.Τ.Ε. νὰ φθάσουν εἰς 62.

Ἡ ἐπικράτησις ὅμως εἰς τὴν Ἰταλίαν τοῦ φασισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἐξή-
τει νὰ ἐπανιδρῦση τὴν ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν, καθὼς καὶ τὰ συνεχῆ

ἀπὸ τοῦ 1931 πρᾶξικοπήματα τῶν Ἰαπῶνων εἰς Μαντζουρίαν καὶ Κίναν ἐδημιούργουν ἀλλεπαλλήλους κρίσεις τῆς Κ.Τ.Ε. Ἀλλὰ τὰ νέφη ἐπυκνώθησαν εἰς τὸν εὐρωπαϊκὸν ὀρίζοντα μὲ τὴν ἐμφάνισιν τῶν χιτλερικῶν ἀστραπῶν, αἱ ὁποῖαι προεμήνουσιν σοβαρωτέραν ἀπειλήν.

Ὁ Χίτλερ ἀπὸ τῆς ἀνόδου του εἰς τὴν ἐξουσίαν ἐπεδίωξε νὰ καταστήσῃ τὴν Γερμανίαν τόσον ἰσχυράν, ὥστε καμμία χώρα νὰ μὴ τολμήσῃ νὰ τὴν ἀντιμετωπίσῃ μόνῃ. Ἰσχυρίζετο φανερὰ ὅτι ἡ συνθήκη τῶν Βερσαλλιῶν ἦτο θηλειὰ εἰς τὸν λαιμὸν τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ καὶ ἔπρεπε νὰ κοπῇ.

ΤΑ ΠΡΑΞΙΚΟΠΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΔΙΚΤΑΤΟΡΩΝ

Πρῶτον βῆμα τοῦ Χίτλερ ἦτο ἡ κατάληψις τῆς Ρηγανίας ὀλίγον πρὸ τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων τοῦ Βερολίνου (1936).

Ἐξ ἄλλου καὶ εἰς τὸν ἰσπανικὸν ἐμφύλιον πόλεμον (1936 - 1938) οἱ δύο δικτάτορες εἶχον ἐνισχύσει μὲ ἄνδρας καὶ ὄπλα τὸν στρατηγὸν Φράνκο, διὰ νὰ ἐγκαταστήσῃ φασιστικὸν καθεστῶς, ἐνῶ συγχρόνως ἡ Σοβιετικὴ Ἐνωσις ὑπεστήριξε τοὺς ἀριστεροῦς. Ἐν τῷ μεταξύ ἀπεχώρησαν ἀπὸ τὴν Κ.Τ.Ε., ἡ ὁποία ἔπνεε τὰ λοιθισια, ἡ Γερμανία καὶ Ἰαπωνία, πού τὰς ἠκολούθησε καὶ ἡ Ἰταλία (1937).

Ἐνῶ οὕτως εἶχον τὰ πράγματα καὶ μὲ τὸ ἐπιχείρημα ὅτι ὁ αὐστριακὸς λαὸς ἔχει κοινούς δεσμούς μὲ τοὺς Γερμανούς, ὁ Χίτλερ ἐπραγματοποίησε τὸ «ἀνσλους», δηλ. τὴν ἔνωσιν Γερμανίας - Αὐστρίας, διὰ τῆς εἰσβολῆς γερμανικῶν στρατευμάτων.

Ἐνεκα τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς «κατευνασμοῦ» πρὸς τοὺς δικτάτορας, ὁ ἡγέτης τῶν Ναζιστῶν ἐνθαρρυνθεὶς δὲν ἐβράδυνε νὰ ἀπαιτήσῃ περισσότερα, μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι οὐδεὶς θὰ τοῦ ἐναντιωθῇ. Ἐπιδιώκων καὶ πρὸς ἀνατολὰς ἐπέκτασιν τῆς Γερμανίας δημιουργεῖ ζήτημα «προστασίας τῶν διωκομένων γερμανικῶν μειονοτήτων» εἰς τὴν Σουδητιάν τῆς Τσεχοσλοβακίας.

Διὰ νὰ προλάβουν τὴν χιτλερικὴν ἀπειλήν οἱ πρωθυπουργοὶ τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας *Τσάμπερλαιν* καὶ *Νταλαντιέ* δὲν ἐδίστασαν νὰ τὸν συναντήσουν εἰς Μόναχον, παρόντος καὶ τοῦ Μουσσολίνι, καὶ νὰ ἱκανοποιήσουν τὰς τελεσιγραφικὰς ἀξιώσεις του: συγκατετέθησαν δηλ. νὰ κολοβωθῇ ἡ σύμμαχος τῶν Τσεχοσλοβακία κατὰ τὸ ἐν τρίτον τοῦ ἐδάφους τῆς μετὰ τοῦ ἀναλόγου πληθυσμοῦ τῆς, ἐνῶ ἀνεγνώρισαν καὶ εἰς τοὺς δύο δικτάτορας τὰ ἤδη κεκτημένα. Κατὰ τὴν δραματικὴν ἐκεί-

νην συνάντησιν τοῦ Μονάχου (29 Σεπτεμβρίου 1938) ἐπεκράτησεν ἡ ἄκαμπτος θέλησις τῶν Χίτλερ καὶ Μουσολίνι. Οὗτοι εἶχον πλέον πεισθῆ ὅτι ἠδύναντο νὰ προχωρήσουν ἀπὸ τῆς μιᾶς αὐθαιρεσίας εἰς τὴν ἄλλην, ἀφοῦ αἱ ἄλλαι εὐρωπαϊκαὶ χῶραι δὲν εἶχον τὴν δύναμιν νὰ τοὺς ἐμποδίσουν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν τὰ μικρὰ κράτη, στηριζόμενα μέχρι τοῦδε εἰς τὴν «συλλογικὴν ἀσφάλειαν», ἠσθάνθησαν ἔντονον ἀπογοήτευσιν καὶ ἀνησυχίαν.

Καὶ πράγματι μετὰ ἐξάμηνον μηχανοκίνητος γερμανικὸς στρατὸς εἰσῆλθαι εἰς τὴν ὑπόλοιπον Τσεχοσλοβακίαν καὶ κατήργει τὴν ἐθνικὴν τῆς ὑπόστασιν. Ἔτσι τὸ κράτος αὐτὸ κατέρρευσεν (Μάρτ. 1939). Ἐπὶ πλέον ὁ Χίτλερ κατέλαβε καὶ τὸν ἐπὶ τῆς Βαλτικῆς λιμένα τῆς Λιθουανίας Μέμελ, ὡς δῆθεν πρωσσικὸν ἔδαφος.

Μετ' ὀλίγας ἐβδομάδας ἐξ ἄλλου ὁ Μουσολίνι δι' ἀδιστακτοῦ ἄλματος ὑπεράνω τῆς Ἀδριατικῆς ἔστειλε τὰ στρατεύματά του νὰ θέσουν πόδα εἰς τὴν Ἀλβανίαν (9 Ἀπριλίου), ἐνῶ οὐδεὶς ἀντέδρασεν εἰς αὐτό.

Τοιοτοτρόπως ὁ ἄξων Βερολίνου - Ρώμης ἐξησφάλιζε τὴν ἐδραίωσιν του εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἐκ παραλλήλου δὲ εἰς τὴν μακρινὴν Ἀνατολήν οἱ Ἰάπωνες ἀνενόχλητοι ἐξηκολούθουν τὴν ἀρπαγὴν πλουσιῶν κινεζικῶν περιοχῶν.

Πλὴν ὅμως ἡ τελευταία ἐνέργεια τοῦ Μουσολίνι ἀνετάραξε τὴν κρατοῦσαν κατάστασιν εἰς τὰ Βαλκάνια καὶ τὴν Μεσόγειον. Εἰς νέος πόλεμος, γνωστὸς ὡς β' παγκόσμιος πόλεμος, ἦτο ἔτοιμος νὰ ξεσπάσῃ εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἡ βρεταννικὴ κυβέρνησις διὰ νὰ τὸν ἀποτρέψῃ, ὑπεσχέθη διὰ στόματος τοῦ πρωθυπουργοῦ τῆς τὴν βοήθειάν της πρὸς τὴν Πολωνίαν, Ἑλλάδα καὶ Ρουμανίαν ἐν περιπτώσει ἀπειλῆς τῆς ἀνεξαρτησίας των, ἡ δὲ Γαλλία ἐτάχθη ἀλληλέγγυος τῆς Ἀγγλίας. Ἀλλὰ ὁ Χίτλερ μὲ πᾶσαν μυστικότητα ἔσπευδε νὰ συνάψῃ μὲ τὸν Στάλιν δεκαετὲς συμφωνον μὴ ἐπιθέσεως μεταξὺ Γερμανίας καὶ Ρωσίας (23 Αὐγούστου), πρὸς μεγάλην κατάπληξιν τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν. Ἔτσι λοιπὸν ἀπεκαλύπτετο ὅτι ἡ κατὰ τοῦ κομμουνισμοῦ ἐχθρότης τοῦ Χίτλερ δὲν ἦτο εἰλικρινής.

Μὲ αὐτὰ τὰ τοπικῆς μορφῆς πραξικοπήματα τὸ «τρίγωνον» τῶν ὀλοκληρωτικῶν κρατῶν δημιουργεῖ διεθνεῖς ἐντάσεις, πού θὰ ὀδηγήσουν μοιραίως εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῶν ἐχθροπραξιῶν ἐπὶ παγκοσμίου ἐπιπέδου.

ΤΜΗΜΑ ΤΡΙΤΟΝ

Ο ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

(1 Σεπτεμβρίου 1939 — Σεπτεμβρίου 1945)

44 ΑΙΤΙΑ, ΕΚΤΑΣΙΣ ΚΑΙ ΠΡΩΤΑΙ ΦΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ Η ΕΚΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ούτε ή συνθήκη τῶν Βερσαλλιῶν, οὔτε ἡ Κ.Τ.Ε. ἐπέτυχον νὰ ἐπιβάλουν τὴν εἰρήνην. Ἡ μὲν πρώτη, διότι δὲν ἀπέφυγε τὰς ἀδικίας, ἡ δὲ δευτέρα, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιβληθῇ ἐπὶ τῶν ἰσχυρῶν. Ἐπομένως δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ β' παγκόσμιος πόλεμος ἀποτελεῖ συνέχειαν τοῦ πρώτου, ἀφοῦ ἔχει τὰς ἰδίας αἰτίας. Ἐξ ἄλλου ἐπρωτοστάτησαν εἰς αὐτὸν αἱ ἴδιαι Δυνάμεις· μετὰ τὴν οὐσιώδη ὁμως διαφορὰν ὅτι ἡ Ἰταλία καὶ Ἰαπωνία, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὸν α' πόλεμον ἦσαν μὲ τὸ μέρος τῶν Συμμάχων, τώρα συμπολεμοῦν μετὰ τοὺς Γερμανοὺς, ἐπειδὴ ἐθεώρουν ὅτι ἦσαν ἠδικημένα.

Ὁ μέγιστος οὔτος ἐκ τῶν πολέμων διήρκεσε μίαν ὀλόκληρον ἐξαετίαν (Σεπτέμβριος 1939 - Σεπτέμβριος 1945). Διεξήχθη ἐπὶ τεραστίων ἐκτάσεων τῆς ὑδρογείου καὶ συμμετέσχον εἰς αὐτὸν ὄλα σχεδὸν τὰ ἄξια λόγου κράτη τοῦ κόσμου. Στρατοὶ καὶ στόλοι πρωτοφανεῖς εἰς ἀριθμὸν καὶ πολεμικὰ μέσα ἐνεπλέκοντο εἰς θανάσιμον ἀγῶνα. Αἱ ἐξ αὐτοῦ καταστροφαὶ καὶ ἀπώλειαι ὑπῆρξαν ἀνυπολόγιστοι. Τέλος, ἀνεστατώθη ἡ κανονικὴ λειτουργία καὶ δραστηριότης τῆς συνήθους ζωῆς ἑκατοντάδων ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων.

Δύο ἰδεολογίαι συγκρούονται εἰς τὸν πόλεμον αὐτόν, ὁ ὀλοκληρωτισμὸς ἐναντίον τῆς δημοκρατίας. Αἱ φασιστικαὶ Δυνάμεις διὰ τῆς ὤμης βίας καὶ τῶν τεραστίων ἐξοπλισμῶν ἐπεδίωξαν καὶ παρέσυραν εἰς τὴν λαίλαπα τοῦ πολέμου τὰς Δημοκρατίας τῆς Δύσεως, αἱ ὁποῖαι εἶχον μείνει ὀπίσω εἰς πολεμικὴν προπαρασκευήν.

ΑΙ ΑΦΟΡΜΑΙ

Ἐπειδὴ ἡ Πολωνία ἠρνήθη νὰ ἀποδεχθῆ τὰς ἐναντίον της διεκδικήσεις τῆς Γερμανίας ἐπὶ τοῦ πολωνικοῦ διαδρόμου τοῦ Ντάντσιχ, ὁ Χίτλερ διέταξε τὰ στρατεύματά του νὰ εἰσβάλουν εἰς αὐτὴν (1ῃ Σεπτεμβρίου 1939). Μετὰ δύο ἡμέρας ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία, πισταὶ εἰς τὴν ὑπόσχεσίν των, ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Γερμανίας. Ἡ μεγαλύτερα πυρκαϊὰ ποὺ ἐγνώρισεν ἡ ἀνθρωπότης εἶχεν ἀνάψει...

Ἡ ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΠΟΛΩΝΙΑΣ. Ἡ ΚΑΤΑΛΗΨΙΣ ΤΩΝ ΒΑΛΤΙΚΩΝ ΚΡΑΤΩΝ

Οἱ Γερμανοί, χρησιμοποιοῦντες τὸν «κεραυνοβόλον πόλεμον», ἐξάπλυσαν κατὰ τῆς Πολωνίας 50 μηχανοκινήτους μεραρχίας. Αὐταὶ κατώρθωσαν μὲ δύο κυκλωτικὰς λαβίδας νὰ ἐξουδετερώσουν ταχέως τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ πολωνικοῦ στρατοῦ καὶ νὰ πολιορκήσουν στενῶς τὴν Βαρσοβίαν. Ἡ πολωνικὴ ἄμυνα ὑπῆρξεν ἀσθενεστέρα ἀπὸ ὅσον ἀνεμένετο, οἱ δὲ Ἀγγλογάλλοι, αἰφνιδιασθέντες, οὐδεμίαν βοήθειαν ἠδυνήθησαν νὰ προσφέρουν εἰς τοὺς συμμάχους των Πολωνούς. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας τὴν συμφορὰν τῆς ἡρωικῆς χώρας συνεπλήρωσαν οἱ Ρῶσοι, ὅταν εἰσέβαλον ἀπὸ ἀνατολῶν. Τὴν 29ην Σεπτεμβρίου ἡ ἔθνικο-σοσιαλιστικὴ Γερμανία καὶ ἡ σοβιετικὴ Ρωσία ἐμοιράζοντο φιλικῶς μεταξὺ των τὴν πλουσίαν λείαν ἐκ τοῦ ἀτυχοῦς θύματός των.

Ἡ ἀξιώσεις τότε τοῦ Στάλιν ἀπὸ τὴν Ἑσθονίαν, Λεττονίαν καὶ Λιθουανίαν νὰ τοῦ παραχωρήσουν βάσεις ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Βαλτικῆς ἔγινε σεβαστή, ἐφ' ὅσον αὐταὶ εἴτε μόναι εἴτε ἠνωμένοι δὲν ἐτόλμησαν νὰ προβάλλουν ἀντίστασιν. Δὲν συνήντησεν ὅμως οὗτος τὴν ἰδίαν ὑποχωρητικότητα καὶ ἐκ μέρους τῆς Φινλανδίας, ἡ ὁποία ἀφοῦ ἀντεστάθη ἐπὶ τρεῖς μῆνας μόνη ἐναντι τοῦ συντριπτικοῦ ὄγκου τῶν ρωσικῶν δυνάμεων, ἠναγκάσθη τελικῶς νὰ συνθηκολογήσῃ (Μάρτιος 1940) ἀφοῦ παρεχώρησε τὴν νότιον περιοχὴν τῆς Καρελίας.

Ἡ ΚΑΤΑΚΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΔΑΝΙΑΣ ΚΑΙ ΝΟΡΒΗΓΙΑΣ

Μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Πολωνίας, ἐπὶ μακροὺς μῆνας οὐδὲν ἀξιόλογον συνέβη μεταξὺ Γερμανίας καὶ Συμμάχων. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὑπὸ τὴν ἔντονον λαϊκὴν πίεσιν ὑπὲρ ἀμέσου δράσεως, ἡ εὐθύνη τοῦ πολέμου ἀνετέθη εἰς τὰς στιβαρὰς χεῖρας τοῦ νέου πρωθυπουργοῦ Οὐίνστον

Τσῶρτσιλ. Παραλλήλως εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ κυβέρνησις Νταλαντιέ παρεχώρησε τὴν θέσιν τῆς εἰς τὸν Πῶλ Ρενῶ.

Ἐνῶ οἱ Γάλλοι ὠμίλουσιν διὰ τὴν (παράξενον αὐτὴν ἡσυχίαν), ὁ Χίτλερ ἄνευ προειδοποιήσεως ἔστειλε γερμανικὰ στρατεύματα καὶ κατέλαβε τὴν γειτονικὴν τοῦ Δανίαν, ἡ ὁποία μικρὰ καὶ ἀδύνατος ὑπέκυψεν ἄνευ ἀντιστάσεως (ἀρχαὶ Ἀπριλίου 1940). Συγχρόνως ὅμως δι' ἀποβάσεως ἰσχυρῶν ἀεραγγημάτων καὶ συνδυασμένης ναυτικῆς δράσεως οἱ Γερμανοὶ κατέλαβον διαφόρους λιμένας τῆς Νορβηγίας. Οἱ Ἀγγλογάλλοι μολονότι ἔστειλαν πλοῖα καὶ στρατὸν πρὸς βοήθειαν τῶν Νορβηγῶν (1), δὲν κατόρθωσαν νὰ ἐμποδίσουν τὴν ὀλοκληρωτικὴν κατάληψιν τῆς χώρας ὑπὸ τῶν χιτλερικῶν.

ΚΑΤΑΛΗΨΙΣ ΟΛΛΑΝΔΙΑΣ ΚΑΙ ΒΕΛΓΙΟΥ

Ἐξασφαλισθέντες ἔτσι καὶ ἀπὸ Βορρᾶ κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν οἱ Γερμανοὶ, ἐστράφησαν μετὰ ἓνα μῆνα κατὰ τῆς Δύσεως. Τὴν 10ην Μαΐου μηχανοκίνητα καὶ τεθωρακισμένα στρατεύματα τοῦ Χίτλερ, ἐν συνδυασμῷ μὲ πυκνὰ σμήνη ἀλεξιπτωτιστῶν, εἰσέβαλον εἰς τὴν Ὀλλανδίαν καὶ Βέλγιον. Τὰ κράτη αὐτὰ ματαίως εἶχον ἐλπίσει ὅτι θὰ διετηρεῖτο ἡ οὐδετερότης των. Ἡ ὀλλανδικὴ ἀντίστασις ἐτερματίσθη οὐσιαστικῶς ἐντὸς τεσσάρων ἡμερῶν. Ἡ βασίλισσα Βιλελμίνη καὶ οἱ κυριώτεροι ὑπουργοὶ τῆς κατέφυγον εἰς Ἀγγλίαν. Εἰς βοήθειαν τῶν μαχομένων Βέλγων ἔσπευσαν, ὅπως καὶ εἰς τὸν ἀ' παγκόσμιον πόλεμον, ἀγγλογαλλικαὶ δυνάμεις, ἀλλὰ ἰσχυρὸν συγκρότημα τούτων ἐπαγιδεύθη ὑπὸ τῶν ταχυκινήτων ἐχθρικῶν μεραρχιῶν καὶ ἀπεκόπη, ἐνῶ οἱ Γερμανοὶ ἔφθαναν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Μάγχης. Τότε ὁ βασιλεὺς τοῦ Βελγίου Λεοπόλδος παρέδωσε τὸν βελγικὸν στρατὸν εἰς τοὺς εἰσβολεῖς (28 Μαΐου). Ἡ βρετανικὴ στρατιὰ μετὰ ὑπεράνθρωπον ἀγῶνα ὀπισθοφυλακῶν ἠδυνήθη κατὰ τὸ πλεῖστον νὰ διαφύγῃ τὸν ἐχθρὸν παρὰ τὴν Δουγκέρκην καὶ νὰ διαπεραιωθῇ διὰ παντὸς πλωτοῦ μέσου εἰς Ἀγγλίαν.

Αἱ ἀπώλειαι τῶν συμμαχῶν ὑπῆρξαν σημαντικαί, ἐνῶ ἡ μάχη τῆς Φλάνδρας ἀπέβη μία πλήρης γερμανικὴ νίκη.

1. Τοὺς εἰσβολεῖς ἐβοήθησε τότε μία ὁμάς ἐντοπίων γερμανοφίλων ὑπὸ τὸν Ταγματάρχην Κουίςλιγκ, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα κατήντησε συνώνυμον τοῦ ἀρχαίου Ἐφιάλτου, «προδότης».

Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ

Ἐν συνεχείᾳ ὁ Χίτλερ ἔστρεψε τὰς σιδηροφράκτους στρατιάς του κατὰ τῆς Γαλλίας, ἡ ὁποία διετῆρει ἓνα τῶν μεγαλυτέρων στρατῶν τοῦ κόσμου. Ἐν τούτοις ἡ γαλλικὴ δύναμις συνεντρίβη κεραυνοβόλως εἰς τὴν ὠχρωμένην «γραμμὴν Μαζινώ», θεωρουμένην ἀπόρθητον, ἐντὸς ὀλίγων δὲ ἡμερῶν ἠχρηστεύθη ἀπὸ τὰ γερμανικὰ «στούκας»⁽¹⁾ καὶ τὸ βαρὺ πυροβολικὸν τοῦ ἐχθροῦ. Τὸ γαλλικὸν ἔθνος ὑπέκυψεν, ὅταν εἶδε τοὺς φημισμένους στρατιωτικοὺς ἡγέτας του Γκαμελαίν, Βεϋγκάν, Πεταίν κ.ἄ. νὰ συνιστοῦν ἐσπευσμένως ἀνακωχῆν. Ἐμβρόντητος ὁ κόσμος παρηκολούθει τὰ λείψανα ἐνὸς πανισχύρου στρατοῦ νὰ διερωτῶνται «διατί νὰ πολεμήσωμεν; (Pourquoi?)» Τὴν 22αν Ἰουνίου ἡ ἀνακωχὴ ὑπεγράφη, ἀλλὰ κατ' ἀπαίτησιν τοῦ Γερμανοῦ ἀρχιστρατήγου φὸν Μπράουχιτς ἐντὸς τοῦ ἰδίου βαγονίου, εἰς τὸ ὅποιον εἶχε συναφθῆ καὶ ἡ ἀνακωχὴ τῆς 11ης Νοεμβρίου 1918.

Ἡ Γαλλία διηρέθη εἰς κατεχομένην ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ καὶ εἰς μὴ κατεχομένην. Ἐπὶ τῆς τελευταίας οἱ Γερμανοὶ ἐπέτρεψαν κάποιαν σκιῶδη ἐξουσίαν εἰς τὸν γηραιὸν στρατάρχην Πεταίν μὲ ἔδραν τὸ Βισύ. Ἀξιομνημόνευτος εἶναι ἡ προσπάθεια τοῦ στρατηγοῦ Ντὲ Γκῶλ νὰ σταθῆ παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Βρεταννῶν, οἱ ὅποιοι εἶχον ἤδη βυθίσει ἀρκετάς μονάδας τοῦ γαλλικοῦ στόλου, διὰ νὰ μὴ περιέλθουν εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπωφελοῦμενοι ἀπὸ τὴν δρᾶσιν τοῦ Χίτλερ εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην, ὁ μὲν Μουσολίνι ἐθεώρησε κατάλληλον τὴν στιγμὴν νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς ψυχορραγούσης Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας, ὁ δὲ Στάλιν ἀπέσπασεν ἐκ τῆς Ρουμανίας τὴν πετρελαιοφόρον ἐπαρχίαν τῆς Βεσσαραβίας.

Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ

Ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου 1940 εἶχεν ἀρχίσει ἐπίμονος ἀεροπορικὴ ἐπίθεσις τοῦ Χίτλερ ἐναντίον τῶν βρεταννικῶν πόλεων διὰ νὰ κάμψῃ τὸ ἠθικὸν τοῦ βρετανικοῦ λαοῦ καὶ νὰ ἐκμηδενίσῃ τὴν μαχητικότητα τῶν ἀγγλικῶν ἀεροναυτικῶν δυνάμεων κατὰ ἐνδεχομένης γερμανικῆς ἐπιδρομῆς. Κάθε νύκτα σχεδὸν αἱ ἐξορμήσεις τῆς Λούφτβάφφης⁽²⁾ ἐνέ-

1. Μαχητικὰ ἀεροπλάνα καθέτου ἐφορμήσεως, τὰ ὅποια κατερχόμενα ἐσφύριζον δαμιονιδῶς προκαλοῦντα τρόμον εἰς τοὺς ἀμυνομένους.

2. Γερμανικὴ Πολεμικὴ Ἀεροπορία.

σπειρον τὸν πανικὸν καὶ ἐπροξένουν καταστροφὰς εἰς τὸ Λονδῖνον καὶ εἰς ἄλλας μεγάλας πόλεις.

Μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Γαλλίας τὸ βάρος τῆς γερμανικῆς πίεσεως ἐβάσταζεν ἐξ ὁλοκλήρου ἢ ἀπομονωθεῖσα Βρεταννία. Ἡ φωνὴ τοῦ Χίτλερ τὴν εἶχεν ἤδη καλέσει πρὸς σύναψιν εἰρήνης. Ἡ ἀνθρωπότης ἐπερίμενεν ὅτι αὕτη θὰ ὑπέκυπτεν. Ἴδου ἡ ἀπάντησις τοῦ ἀγγλικῆ λαοῦ:

«Θὰ πολεμήσωμεν μὲ συνεχῶς ἀξανομένην ἔντασιν εἰς τοὺς ὠκεανοὺς καὶ εἰς τὸν ἀέρα. Θὰ πολεμήσωμεν εἰς τοὺς αἰγιαλοὺς ἀποβάσεως. Θὰ πολεμήσωμεν εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία. Θὰ πολεμήσωμεν εἰς τοὺς λόφους. Δὲν θὰ συνθηκολογήσωμεν ποτέ!»

(Ἀπόσπασμα ἀπὸ ραδιοφωνικὸν λόγον τοῦ Τσῶρτσιλ).

Ἡ Ἑγγλία ἐστήριζε τὰς τελευταίας ἐλπίδας τῆς εἰς τὸ ἰσχυρὸν ναυτικὸν τῆς, εἰς τοὺς πόρους τῆς ἀπεράντου αὐτοκρατορίας τῆς καὶ εἰς τὴν ἀμέριστον συμπαράστασιν τῆς Ἀμερικῆς. Αἱ βιομηχαναίαι τῆς εἰργάζοντο νυχθημερὸν καὶ ὁ λαὸς τῆς ἀντιμετώπιζε μὲ ἀξιοθαύμαστον ὑπομονὴν τὰς μεγάλας στερήσεις τῆς χώρας του. Ἄνδρες καὶ γυναῖκες τῆς Βρεταννίας ἐστάθησαν ἀπτόητοι ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς νήσου τῶν ἐμψυχοῦμενοι ἀπὸ τὸν μέγαν πολέμαρχον τοῦ Ἀγῶνος, τὸν πρωθυπουργὸν τῶν Οὐίνστον Τσῶρτσιλ, ὁ ὁποῖος ὑπεσχέθη μόνον «αἶμα καὶ δάκρυα».

Ἡ ἀπειλὴ γερμανικῆς ἀποβάσεως ἐπλανᾶτο ὑπεράνω τῆς Μάγχης καὶ ἐκορυφώθη τὸν Αὐγούστου μὲ φοβεροὺς βομβαρδισμοὺς ἐκ μέρους τῶν Γερμανῶν. Ἐν τούτοις οἱ πιλότοι τῶν καταδιωκτικῶν τῆς ΡΑΦ⁽¹⁾ μὲ τὴν πείσμονα ἀντίστασιν καὶ τὴν αὐταπάρνησιν τῶν κερδίζουσαν τὴν «μάχην τοῦ Ἀτλαντικοῦ». Αἱ ἀπώλειαι τοῦ ἐχθροῦ ἔφθασαν τὰ 500 βομβαρδιστικὰ ἀεροπλάνα, καταρριφθέντα ἐντὸς μιᾶς μόνης ἐβδομάδος τοῦ μηνὸς ἐκείνου. Ἡ ἀγγλικὴ ἀεροπορία προβαίνει ἐξ ἄλλου εἰς ἀντίποινα βομβαρδίζουσα λιμένας καὶ ἐγκαταστάσεις εἰς τὴν κατεχομένην Γαλλίαν καὶ εἰς τὸ Βέλγιον, ἀκόμη δὲ καὶ βιομηχανικὰς πόλεις τῆς Γερμανίας. Ἐπληξε μάλιστα καὶ αὐτὸ τὸ Βερολῖνον.

Ἡ «μάχη τῆς Ἀγγλίας» ἠνάγκασε τοὺς ἡγέτας τῶν Ναζιστῶν νὰ διαστάσουν διὰ τὴν ἀπόβασιν εἰς τὰς Βρεταννικὰς νήσους καὶ ἄπαξ τὴν ἀνέβαλον, δὲν ἠδυνήθησαν πλέον νὰ τὴν πραγματοποιήσουν. Διὰ

1. Βασιλικὴ Ἀγγλικὴ Ἀεροπορία.

τόν λόγόν αὐτόν ἡ μάχη ἐκείνη θεωρεῖται ἀπὸ τὰς πλέον ἀποφασιστικάς φάσεις διὰ τὴν τελικὴν ἔκβασιν τοῦ πολέμου.

Ο ΚΑΤΑ ΘΑΛΑΣΣΑΝ ΑΓΩΝ

Οἱ Ἀγγλογάλλοι εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ πολέμου αὐτοῦ, ὅπως καὶ εἰς τὸν προηγούμενον, περιωρίσθησαν εἰς τὸν ἀποκλεισμόν τῶν κυριωτέρων γερμανικῶν λιμένων καὶ εἰς συνοδείαν συμμαχικῶν νηοπομπῶν. Οἱ Γερμανοὶ ἀντέδρασαν δι' ἀμειλίχτου ὑποβρυχιακοῦ πολέμου· διέθετον ἐπίσης καὶ ὀλίγα «θωρηκτὰ τσέπης». Ἐν ἑξ αὐτῶν, ὁ «κόμισ Σπέε», καταδιωχθὲν ὑπὸ βρετανικῶν ἐβυθίσθη κατόπιν ναυμαχίας παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Οὐρουγουάης· ἦτο ἡ πρώτη ναυτικὴ σύγκρουσις τοῦ β' παγκοσμίου πολέμου.

Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1940 οἱ Ἀγγλοι δι' ἀεροπλάνων τῆς ναυτικῆς ἀεροπορίας ἐβύθισαν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Τάραντος δύο ἰταλικά θωρηκτὰ. Ἡ καταστροφή αὕτη ἔδωκεν εἰς τὸν ἀγγλικὸν στόλον τὴν ὑπεροχὴν εἰς τὰ ὕδατα τῆς Μεσογείου διὰ τὴν προστατεύει νηοπομπὰς πρὸς ἀνεφοδιασμόν τῆς μαχομένης Ἑλλάδος.

Περὶ τὰ τέλη Μαρτίου 1941 μοῖρα τοῦ ἰταλικοῦ στόλου, ποὺ ἔπλεε πρὸς τὴν Κρήτην, κατεναυμαχήθη ὑπὸ τῶν Ἀγγλων νοτίως τοῦ Ταινάρου. Τρία καταδρομικά καὶ ἰσάριθμα ἀντιπορπιλικά ἐβυθίσθησαν, ἐνῶ τὰ λοιπὰ διεσκορπίσθησαν. Εἰς τὴν καταδίωξιν ἔλαβον μέρος καὶ ἑλληνικά πολεμικά.

Μετὰ δύο μῆνας τὸ ἰσχυρότερον θωρηκτὸν τῆς Γερμανίας «Βίσμαρκ» ἐπέτυχεν νὰ βυθίσῃ τὸ μεγαλύτερον ἀγγλικὸν πολεμικὸν «Χούντ» (42.000 τόννων) βορείως τῆς Ἰρλανδίας. Ἀλλὰ ὀλίγας ἡμέρας ὕστερον ἀγγλικά σκάφη καὶ ἀεροπλάνα ἐκδικούμενα ἐβύθισαν τὸ «Βίσμαρκ».

Ἐν τῷ μεταξύ οἱ Ἴταλοι διὰ βαρέων βομβαρδιστικῶν καὶ τορπιλοπλάνων ἐσφυροκόπουν εἰς νυκτερινὰς ἐπιδρομὰς τὰς ἰσχυροτέρας ἀγγλικὰς βάσεις - φωλεὰς εἰς τὴν Μεσόγειον, Μάλταν, Κύπρον καὶ Γιβραλτάρ, ἀλλ' ἄνευ ἀποφασιστικοῦ ἀποτελέσματος.

45 Η ΙΤΑΛΙΚΗ ΕΠΙΘΕΣΙΣ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ πολέμου ἡ Ἑλλάς ἦτο ἀποφασισμένη νὰ μείνῃ μακρὰν τῆς ρήξεως τῶν μεγάλων Δυνάμεων. Εἶχεν ἀποδυσθῆ εἰς μίαν προσπάθειαν εἰρηνικῆς ἐσωτερικῆς ἀνασυγκροτήσεως καὶ δὲν τὴν

συνέφερε νὰ παρασυρθῆ εἰς τὴν λάίλαπα τοῦ πολέμου. Δι' αὐτὸ ἐτήρησε πολιτικὴν αὐστηρᾶς οὐδετερότητος.

Μετὰ τὴν συνθηκολόγησιν τῆς Γαλλίας καὶ ἐνῶ ἀγωνία κατεῖχε τὴν Ἀγγλίαν διὰ τὴν ἀπειλουμένην ἀπόβασιν τῶν Γερμανῶν, ἐξαπελύθη κατὰ τῆς Ἑλλάδος πόλεμος νεύρων ὑπὸ τῶν ἰταλικῶν ἐφημερίδων καὶ τοῦ ραδιοφώνου. Τὸν Ἰούλιον ἰταλικά ἀεροπλάνα ἐκ Δωδεκανήσου ἐβομβάρδισαν ἀνεπιτυχῶς ἑλληνικὰ πολεμικὰ εἰς Γραμβοῦσαν τῆς Κρήτης καὶ εἰς Ναύπακτον. Ἡ ἰταλικὴ πίεσις ἐδυνάμωσε τὸν Αὐγουστον μὲ διάφορα ἐπεισόδια· τέλος ἐκορυφώθη, ὅταν ἰταλικὸν ὑποβρύχιον ἐτορπίλισε καὶ ἐβύθισε τὸ εὐδρομον τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου «Ἑλλη» ἐντὸς τοῦ λιμένος τῆς Τήνου κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς 15ης Αὐγούστου 1940.

Τὸ ἀνοσιούργημα τοῦτο προεκάλεσεν ἀγανάκτησιν καὶ ἐχαλύβδωσεν εἰς τὴν ψυχὴν τῶν Ἑλλήνων τὴν ἀπόφασιν τῆς ἀντιστάσεως. Ἐγένετο φανερόν ὅτι ἡ σύγκρουσις ἦτο ἀναπόφευκτος καὶ ἡ κυβέρνησις Μεταξᾶ ἔσπευσε νὰ λάβῃ τὰ μέτρα τῆς.

Πράγματι τὴν 3ην πρωινὴν ὥραν τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1940 ὁ Ἴταλὸς πρεσβευτὴς Γκράτσι ἀνῆλθεν εἰς Κηφισίαν, ὅπου ἡ κατοικία τοῦ Μεταξᾶ, καὶ ἐπέδωκεν ἐκ μέρους τῆς κυβερνήσεώς του τελεσίγραφον, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ Ἰταλία ἀπῆτει νὰ τῆς παραδοθῶν ὠρισμένα περριοχαὶ τῆς Ἑλλάδος, εἰ δ' ἄλλως, τὰ ἰταλικά στρατεύματα τὴν ἠν πρωινὴν θὰ εἰσέβαλλον εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος.

Ἐπὶ τῆς Ἑλλῆν πρωθυπουργὸς ἀπήντησε: «Δὲν δύναται οὔτε λόγος καὶ νὰ γίνῃ περὶ ἐλευθέρως διαβάσεως. Ὅχι!»

Ἡ ἰταλικὴ ἐπίθεσις ἐναντίον τῶν ἑλληνικῶν φυλακίων εἰς ὀλόκληρον τὴν μεθόριον εἶχεν ἀρχίσει εἰς τὰς 5 καὶ 30' τὸ πρωί. Ἀπὸ τοὺς ἤχους τῶν σειρήνων οἱ Ἑλληνας ἔμαθαν τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου ἐναντίον τῆς χώρας των. Οὐδεὶς ἐλιποψύχησε καὶ τὰ τέκνα τῆς Ἑλλάδος μὲ ἐνθουσιασμὸν ὑπήκουσαν εἰς τὴν φωνὴν τῆς Πατρίδος.

Ἦτο μία ἡμέρα λαμπρά. Ἡ ἰταλικὴ ἀεροπορία ἐπωφεληθεῖσα ἐβομβάρδισεν ἀστόχως περριοχὰς τῆς πρωτευούσης, ἀλλὰ ἐπληξεν ἰδίως τοὺς κατοίκους τῆς Κερκύρας καὶ Θεσσαλονίκης, ἐνῶ ἄλλα σκάφη τῆς ἀπὸ χαμηλοῦ ὕψους ἐμυδραλλιοβόλησαν τὸν ἄμαχον πληθυσμὸν τῶν Πατρῶν.⁽¹⁾ Ἔτσι ἐτελείωσεν ἡ ἡμέρα ἐκείνη, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ μικρὸν αὐτὸ

1. Πολλὰ ἐκ τῶν θυμάτων ἦσαν μαθηταὶ σχολείων καὶ γυναικόπαιδα, εὐρισκόμενα εἰς τὰς ὁδοὺς κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἐπιδρομῆς.

ἔθνος, ἐν μέσῳ μιᾶς Εὐρώπης κατεπτοημένης, ἐτόλμα ὡς Δαβὶδ νὰ ὀρθώσῃ τὸ ἀνάστημά του ἀπέναντι ἐνὸς φοβεροῦ Γολιάθ.

Ἐναντίον 2 ἑλληνικῶν μεραρχιῶν καὶ 2 ταξιαρχιῶν πεζικοῦ εἰς τὰ ἑλληνοαλβανικὰ σύνορα οἱ Ἴταλοι ἔρριψαν 8 μεραρχίας πεζικοῦ, ἐξ ὧν μία ὀρειβατικὴ καὶ μία τεθωρακισμένη· ἐπίσης ἰσχυροὺς σχηματισμοὺς πυροβολικοῦ καὶ ἀρκετὰ τάγματα «μελανοχιτώνων» καὶ Ἀλβανῶν ἐθελοντῶν. Ἐξ ἄλλου ἡ ἰταλικὴ ὑπεροχὴ εἰς τὴν ἀεροπορίαν ἦτο συντριπτικὴ. Ἄλλο μειονέκτημα τῆς ἑλληνικῆς ἀμύνης ἦτο ὁ διαχωρισμὸς τῶν δυνάμεων τοῦ μετώπου εἰς δύο θεάτρα ἐπιχειρήσεων: τὸ ἐν εἰς τὸν τομέα τῆς Ἡπείρου (8ῃ Μεραρχία) καὶ τὸ ἄλλο τῆς δυτικῆς Μακεδονίας (9ῃ Μεραρχία), τὰ ὅποια ἐχωρίζοντο μεταξύ των ἀπὸ μεγάλους ὄρεινούς ὄγκους.

Οἱ Ἴταλοι ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας ἐπεδίωξαν τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς ἀριθμητικῆς των ὑπεροχῆς. Ἐξαπέλυσαν λοιπὸν διὰ μέσου τῆς ὀρεινῆς περιοχῆς πρὸς Θεσσαλίαν μίαν ἐκλεκτὴν μεραρχίαν ἀλπινιστῶν, ὀνόματι «Τζούλια», ἡ ὁποία ἐπέτυχε νὰ εἰσχωρήσῃ διὰ τῶν φαράγγων τῆς Πίνδου καὶ νὰ ἀπειλῇ τὸ Μέτσοβον. Τὴν ἀγρίαν αὐτὴν περιοχὴν ὑπερήσπιζε τὸ θρυλικὸν «ἀπόσπασμα συνταγματάρχου Δαβάκης», τὸ ὁποῖον πρὸ τοῦ ὄγκου τῶν ἀντιπάλων εἶχεν ἀποδεκατισθῆ. Τότε ὁ Δαβάκης τραυματίας, νηστικός καὶ ἄυπνος, ἐμψυχώσας τὰ ὑπολείμματα τοῦ στρατεύματός του κατώρθωσεν εἰς μίαν ὑπεράνθρωπον πάλην τῶν ἀνδρῶν του νὰ φράξῃ τὸν δρόμον τοῦ ἐχθροῦ, ἕως ὅτου ἔφθασαν ἐνισχύσεις τῆς 1ῆς Μεραρχίας. Ἀμυνόμενοι τοῦ πατρίου ἐδάφους οἱ Ἕλληνες πολεμισταὶ ἀπεδύθησαν εἰς ἐξοντωτικὴν μάχην κατὰ τῶν εἰσβολέων. Μέχρι τῆς 10ῆς Νοεμβρίου ἡ «Τζούλια» εἶχεν ἀπομονωθῆ καὶ εἶχε κτυπηθῆ ἀμειλίχτως διὰ παντός ὄπλου ἀπὸ τὰ καταφθάνοντα ἑλληνικὰ τμήματα. Καταδιωκομένη κατὰ πόδας ὑπεχώρει ἀφήνουσα ὀπίσω της αἰχμαλώτους, τραυματίας, νεκροὺς καὶ ἄφθονον πολεμικὸν ὕλικόν. Ἡ τελευταία γωνία ἑλληνικῆς γῆς, ἀπὸ ὅπου τοὺς ἐξετόπισεν ἡ λόγχη τῶν Ἑλλήνων, ἦτο ἡ Κόνιτσα, τὴν ὁποίαν οἱ εἰσβολεῖς φεύγοντες ἐπυρπόλησαν.

Ἀξιομνημόνευτος εἶναι ἡ βοήθεια ποὺ προσέφεραν αἱ γυναῖκες τῆς Πίνδου μεταφέρονσαι εἰς τοὺς ὤμους των διὰ τῶν ἀποκρήμων ἀτραπῶν ἐφόδια καὶ πυρομαχικὰ εἰς τοὺς Ἕλληνας μαχητάς, κατὰ τὴν ἐπιστροφήν των δὲ καὶ τραυματίας.

Ἡ «μάχη τῆς Πίνδου» ὑπῆρξεν ἀποφασιστικῆς σημασίας διὰ



Εικ. 47. Αί γυναίκες τῆς Πίνδου

τὴν τιμὴν τοῦ ἔθνους, διότι ἀπεσόβησε τὴν κατάληψιν τῆς χώρας καὶ ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Ἕλληνας νὰ ἀναλάβουν τὴν πρωτοβουλίαν τῶν ἐπιχειρήσεων. Ἐπὶ πλέον αὐτὴ ἔδωκεν τὸ πρῶτον ράπισμα εἰς τὰς παρειὰς τοῦ ἀηττήτου Ἀξονος καὶ ἐπτέρωσε τὸ φρόνημα τῶν συμμάχων διὰ τὴν νίκην.

Ταυτοχρόνως οἱ ἐχθροί, ἐνῶ εἰς τὸ Καλπᾶνι καθηλώθησαν ἀπὸ τὴν εὐστοχίαν τοῦ ἑλληνικοῦ πυροβολικοῦ εἰς τὸν τομέα τοῦ ποταμοῦ Καλαμᾶ, δυτικώτερον εἶχον πραγματοποιήσει τὴν βαθυτέραν των διείσδυσιν. Ἀλλὰ ἀρχίζει ἀμέσως ἑλληνικὴ ἀντεπίθεσις: τόσον ραγδαία ἦτο ἡ προέλασις τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων, ὥστε ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν οὐδεὶς Ἰταλὸς εὕρισκετο ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἐδάφους. Τὴν 18ην Νοεμβρίου ἀσυγκράτητοι αἱ ἑλληνικαὶ δυνάμεις ἐντὸς τῆς Ἀλβανίας ἐκυρίευσαν τὴν Ἐρσέκαν. Τὴν 21ην ἀπηλευθερώθη ἡ πρωτεύουσα τῆς Βορείου Ἠπείρου Κορυτσᾶ, ἀφοῦ κατετροπώθησαν 5 ἰταλικαὶ μεραρχίαι κατόπιν τριήμερου μάχης εἰς τὰ ὠχυρωμένα ὑψώματα τῶν ὄρεων Ἰβάν καὶ Μοράβας. Τὴν 29ην ἔπεσεν ἡ Μοσχόπολις καὶ τὴν ἐπομένην τὸ Πό-

γραδετς, όπου οι Ίταλοι υπέστησαν αληθινή πανωλεθρία. Δυτικώτερον κατελήφθησαν ή Πρεμετή, οι Άγιοι Σαράντα, ή Χειμάρα, τὸ Δέλιβιον καὶ τὴν 8ην Δεκεμβρίου τὸ Ἀργυρόκαστρον.

Οἱ Ίταλοι μετὰ τὰς ἤττας αὐτὰς περιῆλθον εἰς δύσκολον θέσιν. Εἶχον ἤδη ἀγνικακαστῆσει τὸν ἀρχιστράτηγον Πράσκα διὰ τοῦ Σοντοῦ. Τὴν 4ην Δεκεμβρίου ὁ νέος ἀρχιστράτηγος ἐτηλεγράφει πρὸς τὸν Μουσο-λῖνι νὰ ζητηθῆ με̄ μεσολάβησιν τοῦ Χίτλερ ἀνακωχή. Ἡ αἴτησις αὐτὴ ἀπετέλει τὴν πρώτην ἐπίσημον ἀναγνώρισιν διὰ τὴν στρατιωτικὴν ἤτταν τῆς φασιστικῆς Ἰταλίας.

Αἱ περιλάμπροι αὐταὶ νῆκαι τοῦ στρατοῦ μας ἐπλημμύρισαν ἀπὸ ἀγαλλίαςιν καὶ ἔθνικὴν ὑπερηφάνειαν τὸν ἑλληνικὸν λαόν, ὁ ὁποῖος ἠνω- μένος ὅσον ποτὲ συμμετεῖχε σύσσωμος εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ ἔθνους. Ἄλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἐλευθέρους λαοὺς τῆς γῆς προσέκαλεσαν τόσον θαυμα- σμόν, ὥστε νὰ λέγουν ὅτι «οἱ Ἕλληνες δὲν πολεμοῦν σὰν ἥρωες· οἱ ἥρωες πολεμοῦν σὰν τοὺς Ἕλληνας».

Κατόπιν ὁ ἀρχιστράτηγος Παπάγος διέταξε νὰ καταληφθοῦν τὰ στενὰ τῆς Κλεισούρας καὶ τοῦ Τεπελενίου διὰ νὰ ἀνοιχθῆ ἡ ὁδὸς πρὸς τὸν Αὐλῶνα, ἀπὸ ὅπου ἐγένετο ὁ ἀνεφοδιασμὸς τῶν ἰταλικῶν στρατευμά- των. Ὁ ἐχθρὸς ἀντεστάθη με̄ πείσμα εἰς τὰς θέσεις αὐτὰς ποὺ εἶχεν ἐπιμελῶς ὀχυρώσει. Οἱ Ἕλληνες, παρὰ τὴν μεγάλην φθορὰν ἀπὸ κρου- παγήματα, κατῶρθωσαν ἐν μέσῳ χινοθυέλλης νὰ ἐκπορθήσουν τὴν Κλεισούραν (10 - 1 - 1941), τελευταῖον σταθμὸν τῆς προελάσεώς των εἰς Ἀλβανίαν.

Παραλλήλως ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐξησφάλιζε διὰ νηοπομπῶν τὰς θαλασσίας ἐπικοινωνίας καὶ ἐστάθη ἀγρυπνος φρουρὸς τῶν ἀκτῶν τοῦ Ἰονίου. Ἐκτὸς αὐτοῦ δύο μοῖραι ἀντιτορπιλικῶν (ναύαρχος Καββα- δίας) εἰσέδυσαν εἰς Ἀδριατικὴν καὶ ἐβομβάρδισαν τὸν Αὐλῶνα. Ἐπί- σης τὰ ἑλληνικὰ ὑποβρύχια πλησίον τοῦ κόλπου τοῦ Αὐλῶνος ἐβύθισαν τέσσαρα μεγάλα ὀπλιταγωγὰ ἰσχυρᾶς νηοπομπῆς ποὺ μετέφερον ἐνι- σχύσεις εἰς Ἀλβανίαν.

Οἱ δὲ Ἕλληνες ἀεροπόροι, μολοντί εἶχον παλαιὰ καὶ ὀλίγα σκάφη, δὲν ἐδίσταζον νὰ ἀντιμετωπίζουσιν εἰς ἀγρίας ἀερομαχίας τὰ πολυάριθμα σμήνη τῆς ἰταλικῆς ἀεροπορίας.

Ἐν τῷ μεταξύ τὴν 29ην Ἰανουαρίου 1941 ἀπέθανεν αἰφνιδίως ὁ Μεταξᾶς καὶ τὸν διεδέχθη ὁ Ἀλεξ. Κορυζῆς. Οἱ ἐχθροὶ ἀναθαρρήσαντες προητοίμασαν ἐκλεκτὰς δυνάμεις με̄ νέον ἀρχιστράτηγον, τὸν Καμπαλ-

λέρο, και την 9ην Μαρτίου ήρχισαν την μεγάλην των «εαρινήν επί-
θεσιν». Είς αὐτήν ήρριψαν 32 μεραρχίας και ισχυρόν πυροβολικόν κάτω
ἀπό την σκέπην εκατοντάδων αεροπλάνων.

Υπό την διεύθυνσιν τοῦ ἰδίου τοῦ «Ντουϊτσε», πού εἶχεν εἶπει ὅτι
ήλθεν εἰς τήν Ἀλβανίαν «διὰ νά σπάσῃ τὰ πλευρά τῶν Ἑλλήνων», οἱ
Ἴταλοὶ ἐπιτίθενται μέ ὀρμήν και ἐπιμονήν. Τήν ἰδίαν ἡμέραν ἐξαπο-
λύονται εἰς ἀλλεπάλληλα κύματα 10 και 15 ἔφοδοι, ἐνῶ τὸ πυροβολικόν
βάλλει ἀδιακόπως κατὰ τῶν ἐλληνικῶν θέσεων και τὰ αεροπλάνα ἀνα-
σκάπτουν τὰς ἐλληνικὰς γραμμὰς. Ὅμως οἱ Ἑλληγες μέσα ἀπό τὰ
φλεγόμενα χαρακώματά των ἀμύνονται λυσσωδῶς και ἀκλόνητοι κρα-
τοῦν τὰς θέσεις των, γύρω ἀπό τὰς ὁποίας αἱ χαραδραὶ και κατωφέ-
ρειαι καλύπτονται ἀπό πτώματα Ἴταλῶν. Τὸ ἀθάνατον ἕψωμα 731,
τὸ Ζεντέλλι, ἡ Τρεμπεσίνα, τὸ Μάλι-Σπάτι, ἡ Στεπίζα και αἱ ἄλλαι
ἐλληνικαὶ θέσεις παρέμειναν ἀπόρθητοι. Εἰς τὸ αἱματοβαφές Μπούμ-
πεσι ὁ ἐχθρὸς ἐζήτησεν ἀνακωχὴν πρὸς ταφήν τῶν νεκρῶν του.

Ὁ Μουσολίνι μετὰ τήν ήτταν του ἐπέστρεψεν ἀπογοητευμένος εἰς
Ἴταλίαν. Εἶχε μειωθῆ τὸ ἀτομικόν του γόητρον ἀπέναντι τοῦ Χίτλερ,
διότι οἱ Ἑλληγες τὸν εἶχον φέρει εἰς ἀδιέξοδον.

46 ΕΙΣΒΟΛΗ ΤΩΝ ΓΕΡΜΑΝΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Τήν ἐπίθεσιν τοῦ Μουσολίνι ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος δὲν εἶχεν ἐγ-
κρίνει ὁ Χίτλερ, διότι δὲν ήθελε νά ἴδῃ νέον ἐχθρικὸν μέτωπον εἰς τὰ
Βαλκάνια, ὅπως και κατὰ τὸν ἄλλον πόλεμον.

Ἡ Βουλγαρία, ἀφοῦ ἔλαβεν ὑπόσχεσιν ὅτι θὰ τῆς παραχωρηθῆ
ἡ δυτικὴ Θράκη και ἡ ἀνατολικὴ Μακεδονία, ἐξήλθεν εἰς τὸν πόλεμον
παρὰ τὸ πλευρόν τοῦ Ἀξονος τήν 1ην Μαρτίου 1941. Ἀμέσως 20 γερμα-
νικαὶ τεθωρακισμένα μεραρχία ἐπλημμύρισαν τήν Βουλγαρίαν πρὸς τὰ
ἐλληνικὰ σύνορα. Τότε ὁ Ἀγγλος στρατηγὸς Οὐέιβελ ἔστειλεν ἀπό
τὸ μέτωπον τῆς Λιβύης 3 μεραρχίας πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ Γιουγκοσλάβοι ἐξ ἄλλου, μὴ θέλοντες νά ἀφήσουν μόνην τήν
Βουλγαρίαν εἰς τήν διανομὴν τῶν λαφύρων, πού θὰ ήρπαζον ἀπό τήν
Ἑλλάδα, ἀφοῦ ἐπῆραν γερμανικὴν ὑπόσχεσιν ὅτι θὰ ἐδίδοτο εἰς αὐτοὺς
ἡ Θεσσαλονικὴ, προσεχώρησαν τήν 25 Μαρτίου εἰς τὸν Ἀξονα. Μετὰ
δύο ὁμως ἡμέρας ἐξερράγη ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Σίμοβιτς ἐπανάστα-
σις, ἡ ὁποία ἀπεφάσισε νά ἀποπλύνῃ τήν κηλίδα τῆς προδοσίας τῆς
προηγούμενης κυβερνήσεως.

Τοιαύτη περίπου ἦτο ἡ κατάσταση, ὅταν τὴν πρωίαν τῆς 6ης Ἀπριλίου 1941 ὁ εἰς Ἀθήνας γερμανὸς πρεσβευτὴς εἰδοποίησε τελεσιγραφικῶς, ὅτι τὰ γερμανικὰ στρατεύματα θὰ εἰσῆρχοντο ἀμέσως εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἀποφασιστικὴ καὶ ἄκαμπτος ἐστάθη ἡ μικρὰ Ἑλλάς πρὸ τοῦ τρομεροῦ γίγαντος καὶ ἀντέταξε τὸ δεύτερον «ὄχι» μὲ τὸ ἱστορικὸν διάγγελμα τοῦ βασιλέως Γεωργίου Β'.

«Ἡ ἱστορία τῶν ἐθνῶν θὰ ἀναγράψῃ διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν, ὅτι ἡ χώρα τῆς ὁποίας τὴν δόξαν λαμπρύνουν ὁ Μαραθὼν καὶ ἡ Σαλαμίς δὲν ὑποκύπτει, δὲν παραδίδεται».

Ταυτοχρόνως ἰσχυραὶ γερμανικαὶ φάλαγγες τοῦ στρατηγοῦ Λίστ ἐκτύπησαν τὴν Γιουγκοσλαβίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἀντίστασις τῶν Γιουγκοσλάβων ἦτο ἀσήμαντος, διότι ὁ στρατὸς των δὲν ἐπρόφθασε νὰ κινητοποιηθῇ καὶ ἐντὸς 3 ἡμερῶν διελύθη.

Ἡ ἐλληνικὴ ἄμυνα ὑπῆρξεν ἐπικοῦ μεγαλείου εἰς τὰ ὄχυρά τῆς «Γραμμῆς Μεταξᾶ». Κατόπιν σφοδροῦ βομβαρδισμοῦ ὑπὸ τῶν γερμανικῶν «στούκας» οἱ ἐχθροὶ ἐπετέθησαν μὲ ὅλα τὰ σύγχρονα ὄπλα εἰς ἀλλεπάλληλα κύματα, ἀλλὰ οἱ Ἕλληνες μέσα ἀπὸ τὰ ὄχυρά τοὺς ἐθέριζον. Ὁμηρικαὶ μάχαι συνήφθησαν σῶμα πρὸς σῶμα εἰς τὰ ὄχυρά *Ροῦπελ, Ἰστιμπεη, Λίσσε καὶ Περιθῶρι*.

Ἐν τῷ μεταξὺ μία ἰσχυρὰ τεθωρακισμένη φάλαγγξ τῶν Γερμανῶν, ἀφοῦ εἰσεχώρησε βορείως τοῦ Μπέλλες καὶ ἀπέκοψε τὸ σημεῖον ἐπαφῆς μεταξὺ Σέρβων καὶ Ἑλλήνων, κατῆλθε διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀξιοῦ εἰς τὴν Θεσσαλονίκην (9 Ἀπριλίου). Ἐν τούτοις οἱ ἄνδρες τῶν ὄχυρῶν ἐσυνέχισαν τὸν ἀγῶνα, καὶ ὅταν ἄλλαι γερμανικαὶ δυνάμεις ἐφθασαν εἰς τὰ νῶτα των. Τὸ πῦρ ἐσίγησε μόνον, ἀφοῦ ἐξητλήθησαν τὰ πυρομαχικὰ τῶν ὑπερασπιστῶν. Οἱ Γερμανοὶ εἰς ἔνδειξιν θαυμασμοῦ παρετάχθησαν καὶ παρουσιάσθησαν τιμητικῶς ὄπλα εἰς τοὺς ὑπερηφάνους μαχητάς, τοὺς ὁποίους ἀφῆκαν ἐλευθέρους.

Ἐνῷ ἰσχυραὶ μηχανοκίνητοι δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ ἀπόθουν τοὺς Βρεταννοὺς πρὸς τὸν Ὀλυμπον, ἄλλα γερμανικὰ στρατεύματα ἐπροχώρησαν ἀπὸ τὴν Φλώριναν πρὸς τὰ νῶτα τοῦ μαχομένου εἰς Ἀλβανίαν ἐλληνικοῦ στρατοῦ. Οἱ Ἕλληνες, διὰ νὰ μὴ κυκλωθοῦν, ὑπεχώρησαν νοτιώτερον, ἀλλὰ τοῦτο δὲν τοὺς ἠμπόδισε νὰ συλλάβουν καὶ Ἴταλούς, ὁσάκις αὐτοὶ ἐπετίθεντο. Τέλος μερικοὶ ἠγέται τοῦ στρατοῦ μὲ ἐπικεφα-

λῆς τὸν στρατηγὸν *Τσολάκογλου*, ἐπειδὴ εἶχεν ἀρχίσει κατάρρευσις τῶν ἐλληνικῶν δυνάμεων, ἐσυνθηκολόγησαν μὲ τοὺς Γερμανοὺς. Οἱ ἐχθροὶ ἐσεβάσθησαν τὴν ἀνδρείαν τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ καὶ δὲν τὸν ἐθέωρῃσαν αἰχμάλωτον πολέμου⁽¹⁾».

Κατόπιν οἱ Γερμανοὶ ἐξεχύθησαν ἀκάθεκτοι καταδιώκοντες τοὺς Βρεταννοὺς, οἱ ὁποῖοι προέβαλαν μίαν τελευταίαν ἄμυναν κυρίως εἰς τὰς *Θερμοπύλας*. Τέλος τὴν 27ην Ἀπριλίου σιδηρόφρακτος ὁ ἐχθρὸς εἰσῆλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ ἐνῶ αἱ οἰκίαι ἦσαν κατὰ κλειστοί, ὁ «ἀγκυλωτὸς σταυρὸς» ἐκυμάτισεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ὁλίγας ἡμέρας ἐνωρίτερον ὁ πρωθυπουργὸς *Κορυζῆς* ἠτύοκτόνησε καὶ ὁ βασιλεὺς μὲ τὴν κυβέρνησιν τοῦ *Ἐμμ. Τσουδεροῦ* καὶ μὲ λειψάνα στρατιωτικῶν δυνάμεων ἐφθασαν εἰς Κρήτην, διὰ τὴν συνέχισιν τοῦ ἀγῶνος.

Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος ὁ Χίτλερ κατ' οὐδένα λόγον ἤθελε νὰ ἀφήσῃ τὴν Κρήτην εἰς χεῖρας τῶν ἀντιπάλων του, λόγῳ τῆς στρατηγικῆς θέσεώς της εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειον. Προητόιμασε λοιπὸν καλῶς μίαν ἰσχυράν ἐπίθεσιν, ἣ ὅποια ἤρχισε εἰς τὰς 20 Μαΐου μὲ σφοδρὸν βομβαρδισμὸν τοῦ ἀεροδρομίου *Μάλεμε* τῶν Χανίων, ἐνῶ ἐρίπτοντο σμῆνη Γερμανῶν ἀλεξιπτωτιστῶν. Οἱ πλεῖστοι ὅμως ἐξωντῶθησαν ἀπὸ τὰ ἐλληνοβρετανικὰ στρατεύματα. Ὁ ἐχθρὸς ἐριπτεν συνεχῶς νέα κύματα ἀλεξιπτωτιστῶν, οἱ ὁποῖοι μετὰ σκληρὰς μάχας κατῴρθωσαν νὰ καταλάβουν τὸ ἀεροδρόμιον, ὅπου ἤρχισαν νὰ προσγειώωνται μεγάλα ὀπλιταγωγὰ μὲ ἄνδρας καὶ τάνκς. Ἔτσι, παρὰ τὴν λυσσαλέαν ἄμυναν τῶν συμμαχικῶν δυνάμεων καὶ τοῦ κρητικοῦ λαοῦ, οἱ Γερμανοὶ ἐκυρίευσαν τὸ Ρέθυμνον καὶ τὸ Ἡράκλειον. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐχθρική νηοπομπὴ ἀπὸ μικρὰ πλοῖα προσεβλήθη ἀπὸ ἀγγλικὰ πολεμικὰ πλησίον τῶν Κυθήρων καὶ ὅλα τὰ σκάφη εἰσβολῆς ἐβυθίσθησαν. Ἐν τούτοις ὁ ἀγὼν ἐσυνεχίσθη μὲ σκληρότητα μέχρι τέλους Μαΐου. Τέλος τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα πρὸ τῆς πιέσεως τοῦ ὑπερτέρου ἐχθροῦ μετεφέρθησαν ἐν σπουδῇ εἰς Αἴγυπτον, διὰ νὰ συνεχίσουν τὸν ἀγῶνα εἰς ἄλλα μέτωπα. Δραματικὴ ὑπῆρξεν ἡ θέσις τοῦ βασιλέως *Γεωργίου Β'* καὶ τῶν μελῶν τῆς κυβερνήσεως κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 20ήμερου σφυροκοπήματος τῆς νήσου· κατόπιν πολλῶν περιπετειῶν εἰς τὰ κρητικὰ ὄρη καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τῶν ἀδαμάστων κατοίκων ἐφυγαδεύθησαν διὰ θαλάσσης εἰς Μέσην Ἀνατολήν.

1. Τὸ παρεδέχθη καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χίτλερ εἰς λόγον του, ποῦ ἐξεφώνησεν εἰς τὸ *Ράιχσταγ* (Βουλὴ), κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου 1941.

Αί απώλειαι τῶν χιτλερικῶν ὑπερέβησαν τὰς 25 χιλ. νεκρούς καὶ τραυματίας. Ἔτσι ἐτελείωσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα αἱ πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις, διὰ τὰς ὁποίας ὁ γερμανικὸς κολοσσὸς ἐχρειάσθη 55 ἡμέρας ἔναντι τῶν 5 πού ὑπελόγιζε τὸ ἐπιτελεῖον του.

Ἡ ἥρωικὴ ἀντίστασις τῶν Ἑλλήνων προσέφερεν εἰς τοὺς Ρώσους ἕξ πολυτίμους ἐβδομάδας καὶ ἡ καθυστέρησις αὐτὴ δὲν θὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τοὺς Γερμανοὺς νὰ κυριεύσουν τὴν Μόσχαν.

Ἡ ἐλληνικὴ ἐποποιία τοῦ 1940 - 41 ὕψωσε τὸν πυρσὸν τῆς ἐλευθερίας εἰς τοὺς ἄλλους λαοὺς καὶ ἡ Ἑλλὰς ἀπέβη ἡ μόνη ἀκτις φωτὸς μέσα εἰς τὸ ζοφερὸν σκότος πού ἐκάλυπτε τὸν παγκόσμιον ὀρίζοντα.

Ἀλλὰ τὰ πρῶτα ἐλπιδοφόρα μηνύματα δὲν θὰ ἀργήσουν νὰ ἔλθουν ἀπὸ τὴν Ἀφρικὴν.

47 Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΦΡΙΚΗΝ ΚΑΙ ΜΕΣΗΝ ΑΝΑΤΟΛΗΝ

Ἡ ἀνάμιξις τοῦ Μουσολίνι εἰς τὸν πόλεμον ὑπῆρξεν ἀτυχὴς διὰ τὴν Ἰταλίαν. Αἱ ἰταλικαὶ ἀποικίαι τῆς Ἀφρικῆς ἦσαν τώρα εἰς τὴν διάκρισιν τῆς Ἀγγλίας. Στρατεύματα Νεοζηλανθῶν, Αὐστραλῶν, Νοτιοαφρικανῶν καὶ Ἰνδῶν ἦλθον νὰ πολεμήσουν ὑπὸ τὴν ἀγγλικὴν σημαίαν εἰς Σομαλίαν καὶ Ἐρυθραίαν, τὰς ὁποίας συντόμως κατέλαβον οἱ Ἀγγλοι. Αἱ ἐκεῖ ἰταλικαὶ δυνάμεις ἠττήθησαν ἐπανειλημμένως, ἐνῶ χιλιάδες Ἰταλῶν ἠχμαλωτίσθησαν.

Ὁ αὐτοκράτωρ Χαϊλέ Σελασιέ, τὸν ὁποῖον οἱ Ἰταλοὶ εἶχον ἐκδιώξει ἀπὸ τὴν Αἰθιοπίαν, ἐπανῆλθε μετὰ τὴν βοήθειαν τῶν συμμάχων εἰς τὴν πατρίδα του καὶ παρώτρυνε τοὺς ὑπηκόους του κατὰ τῆς Ἰταλίας. Συγχρόνως καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῶν «Ἐλευθέρων Γάλλων» στρατηγὸς Ντε Γκῶλ, διεξάγων ἀληθῆ στυροφορίαν ὑπὲρ τοῦ Ἀγῶνος, συνεχέντρωσεν ὑπολογίσιμον δύναμιν ἀπὸ Γάλλους ἀποίκους τῆς Ἀφρικῆς, τοὺς ὁποίους ἔταξε παρὰ τὸ πλεῦρον τῶν συμμάχων.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν βόρειον Ἀφρικὴν στρατιὰ 200.000 Ἰταλῶν ὑπὸ τὸν στρατάρχη *Γκρατσιάνι*, πού προωρῖζετο νὰ καταλάβῃ τὴν Αἴγυπτον, ἐνίκηθη ἀπὸ 30.000 Ἀγγλοαυστραλοὺς ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ *Ουέιβελ* παρὰ τὴν Μάρσα - Ματρούχ. Συνελήφθησαν 130 χιλ. Ἰταλοὶ μετὰ τοῦ διοικητοῦ των καὶ ἐκυριεύθησαν 700 κανόνια (Δεκέμβριος 1940).

Ὁ Χίτλερ ὅμως θέλων νὰ κρατήσῃ τὸ βορειοαφρικανικὸν μέτωπον, διὰ νὰ ἀπειλήσῃ ἀπὸ ἐκεῖ τὸ Σουέζ καὶ τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειον, ἀπέστειλεν

αεροπορικῶς εἰς Τριπολίτιδα τὸ «Ἀφρικανικὸν Σῶμα» ὑπὸ τὸν ἱκανὸν στρατηγὸν Ρόμμελ. Ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ ἐτέθησαν καὶ τὰ ὑπόλοιπα ἰταλικά στρατεύματα τῆς Λιβύης. Ὁ Ρόμμελ ἀνέλαβε τὴν πρωτοβουλίαν τῶν ἐπιχειρήσεων καί, ἀπωθήσας βιαίως τοὺς Βρεταννοὺς ἐντὸς τοῦ αἰγυπτιακοῦ ἐδάφους, ἔφθασε πρὸ τῆς Ἀλεξανδρείας (Μάρτιος 1942).

Ἐπειτα ἀπὸ σκληρὰς συγκρούσεις καὶ ἐναλλαγὰς θέσεων, ποὺ διεξήχθησαν κάτω ἀπὸ τὸν ἀφόρητον καύσωνα τοῦ ἀφρικανικοῦ θέρους, ἡ ἀποφασιστικὴ μάχη μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων ἐδόθη πλησίον τοῦ Ἑλ-Ἀλαμείν (22 - 23 Ὀκτωβρίου 1942). Κατ' αὐτὴν ἡ 8η ἀγγλικὴ στρατιά⁽¹⁾ τοῦ στρατάρχου Μοντγκόμερυ ἐπέτυχε τὴν συντριβὴν τῶν ἐχθρικῶν δυνάμεων. Αἱ ἀπώλειαι τῶν Γερμανῶν ἀνῆλθον εἰς 75 χιλ. ἄνδρας καὶ ἄνω τῶν 500 ἀρμάτων μάχης καὶ 1.000 πυροβόλων.

Ἡ «μάχη τοῦ Ἑλ - Ἀλαμείν» ἀποτελεῖ κρίσιμον καμπὴν τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, διότι ἐματαίωσε τὰ σχέδια τοῦ «ἄξονος» νὰ καταλάβῃ τὴν Αἴγυπτον καὶ νὰ γίνῃ κύριος τῶν πετρελαίων τοῦ περσικοῦ κόλπου, ἀπὸ ὅπου κυρίως ἀνεφωδιάζετο ἡ Ρωσία ὑπὸ τῶν συμμάχων.

Καταδιώκων τὰ λείψανα τῶν Γερμανοῦταλῶν ὁ νικητὴς τοῦ Ρόμμελ ἔφθασεν εἰς Τύνιδα, ὅπου ἠνώθη μὲ ἀμερικανικὰς δυνάμεις ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ἀιζενχάουερ, αἱ ὁποῖαι προήλανον ἐκ ΒΔ. Ἀφρικῆς. Αὐταὶ εἶχον ἀποβιβασθῆ ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου εἰς τὸ γαλλικὸν Μαρρόκον καὶ Ἀλγέριον. Τὸ «Ἀφρικανικὸν Σῶμα» σφυροκοπούμενον πανταχόθεν διελύθη. Περὶ τὰ μέσα Μαΐου 1943 ἄνω τῶν 250.000 Ἰταλογερμανῶν παρεδόθησαν εἰς Τύνιδα. Ἡ Ἀφρικὴ ἦτο ἐλευθέρη. Ὁ κόσμος ἀνέπνευσε.

Συγχρόνως ἄλλα βρεταννικὰ στρατεύματα, τὰ ὁποῖα ἐκινήθησαν δραστηρίως εἰς τὸ Ἰράκ καὶ τὴν Συρίαν, κατέπνιξαν ἐπικινδύνους ἐνεργείας Γερμανῶν πρακτόρων διὰ τὴν κατοχὴν πετρελαιογαγῶν καὶ αεροπορικῶν βάσεων εἰς τὰς χώρας αὐτάς.

Τὰ ὅπλα τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς τὸ μέτωπον τῆς βορείου Ἀφρικῆς ἐκαλύφθησαν ὑπὸ δόξης. Μία ἑλληνικὴ ταξιαρχία, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ συνταγματάρχου Κατσώτα, διεκρίθη εἰς τὴν μάχην τοῦ Ἑλ - Ἀλαμείν διὰ τὴν ἀνδρείαν της καὶ ἔλαβε τὸν ἔπαινον τοῦ ἀνωτάτου διοικητοῦ στρατάρχου Ἀλεξάντερ. Ἑλληνικὸν αἷμα ἔβαψε καὶ τὴν ἀφρικανικὴν γῆν. Μεγαλοπρεπὲς μνημεῖον ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης καλύπτει τοὺς ἐνδόξως πεσόντας Ἕλληνας καὶ συμμάχους στρατιώτας. Ἐπίσης καὶ

1. Εἶναι οἱ περίφημοι μὲ τὸ ἀγγλικὸν χιοῦμορ «ἀρουραῖοι τῆς ἐρήμου».

εἰς τὸ Σφάξ τῆς Τυνησίας γενναίως ἐπολέμησεν ὁ ἑλληνικὸς «Ἴερὸς Λόχος» (μὲ διοικητὴν τὸν *Τσιγάντε*) συγκροτημένος μόνον ἀπὸ Ἑλλήνων ἀξιωματικών.

48 ΕΙΣΒΟΛΗ ΠΡΟΣ ΑΝΑΤΟΛΑΣ. Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΙΡΗΝΙΚΟΝ

Η ΕΠΙΘΕΣΙΣ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ

Παρά τὴν εὐκόλον νίκην του εἰς τὴν Δύσιν, ὁ Χίτλερ εἶχε πεισθῆ ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ καταβάλλῃ τὴν σκληροτράχηλον Ἀγγλίαν. Ὅταν ἐστερέωσε τὰ νῶτα του, διὰ τῆς κατοχῆς τῶν Βαλκανίων, ἤρχισε τὴν 22αν Ἰουνίου 1941, πρὸς γενικὴν κατάπληξιν, ἀστραπιαῖον πόλεμον κατὰ τῆς ἕως τότε συμμάχου του Ρωσίας. Ἐλπίζων ὅτι μέχρι τοῦ χειμῶνος θὰ ἠνάγκαζε τοὺς Ρώσους νὰ συνθηκολογήσουν, ἦτο βέβαιος ὅτι θὰ ἐγένετο κύριος τῶν ρωσικῶν σιτηρῶν καὶ καυσίμων.

Μέχρι τοῦ Νοεμβρίου οἱ εἰσβολεῖς εἶχον σαρώσει τὰ Βαλτικά κράτη, τὴν Λευκορωσίαν, Οὐκρανίαν, Κριμαίαν καὶ ἔφθασαν πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Μόσχας καὶ τοῦ Λένινγκραντ, ὅπου διὰ πρώτην φοράν ἀνεχαιτίσθησαν κατόπιν σκληρῶν ἀγῶνων.

Ὅπως ἐπὶ Ναπολέοντος, ἔτσι καὶ τώρα μὲ τὸν Χίτλερ, οἱ Ρῶσοι κατὰ τὴν ὑποχώρησιν των ἐχρησιμοποίησαν τὴν τακτικὴν τῆς πυρπολήσεως καὶ ἐρημώσεως τῶν πάντων· δὲν ἐφείσθησαν οὔτε τῶν πολυτίμων βιομηχανιῶν καὶ τῶν τεχνητῶν φραγμάτων τῆς χώρας, διὰ νὰ μὴ περιέλθῃ εἰς τὸν ἐπιδρομέα τίποτε ἀξιόλογον. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀδυσώπητος εἰς ὅλην του τὴν ἀγριότητα εἶχεν ἐνσκήψει ὁ ρωσικὸς χειμὼν καὶ καθήλωνε τὴν ἀτελεύτητον θωρακισμένην στρατιάν τοῦ γερμανοῦ στρατηγοῦ *Γκουντέριαν* εἰς τὰς παγωμένας στέππας. Καὶ οἱ Ρῶσοι διὰ τοῦ «κλεφτοπολέμου τῶν Κοζάκων» ἐγνώριζον νὰ ἐνοχλοῦν εἰς τὰ ἀσθενῆ του σημεῖα τὸ ἐκτεταμένον ἐπὶ ἑκατοντάδων μιλίων γερμανικὸν μέτωπον.

Ἐντὸς ὀλίγου ἡ ἀγγλικὴ ἀεροπορία ἤρχισεν ἀγρίους νυκτερινούς βομβαρδισμούς ἐναντίον τῶν κυριωτέρων κέντρων τῆς Γερμανίας. Παρὰλλήλως ὄλονεν καὶ περισσότερον πολεμικὸν ὕλικόν ἐξ Ἀμερικῆς καὶ Ἀγγλίας κατέφθανεν εἰς ρωσικὰς βάσεις ἀνεφοδιασμοῦ, πρὸς ἀνακούφισιν τῶν μαχομένων Ρώσων. Ἡ ὀργανωμένη ἀντίστασις τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ ἐσκληρύνετο καὶ εἶχεν ἀγιστρώσει δύο περίπου ἑκατομμύρια Γερμανῶν.

Οί Γερμανοί, επιδιώκοντας να καταλάβουν με κάθε θυσία ζωτική πηγή ανεφοδιασμού των εις πετρέλαια, τὸ φθινόπωρον τοῦ 1942 ὑπερεφαλάργησαν τὰ ὄρη τοῦ Καυκάσου καὶ ἔφθασαν μέχρι τοῦ Στάλινγκραντ, ἐπὶ τοῦ Βόλγα. Ἀλλὰ ἐκεῖ οἱ Ρῶσοι μὲ ἀπεγνωσμένη ἀμυναν τοὺς ἐσταμάτησαν. Ἐπηρεολούθησαν ἀληθεῖς γιγαντομαχίαι, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ πόλις κατεστράφη ὀλοσχερῶς καὶ ἤλλαξε κύριον πολλακίς, ἀλλὰ τὰ εἰρηπία τῆς ἔμειναν τελικῶς εἰς χεῖρας τῶν ἡρωικῶν ὑπερασπιστῶν τῆς. Αἱ ἀπώλειαι ὑπῆρξαν ἑκατέρωθεν τεράστιαι.

Ἡ «μάχη τοῦ Στάλινγκραντ» ἀποτελεῖ ἀξιωματικὸν σταθμὸν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ πολέμου : οἱ Ρῶσοι ἀναθαρρήσαντες ἀνέκτησαν ἔκτοτε μέρος τοῦ ἐθνικοῦ των ἐδάφους· τὸ 1944 δι' ἰσχυρῶν ἀντεπιθέσεων αἱ δυνάμεις τοῦ στρατάρχου Ζούκωφ ἀπώθησαν τοὺς εἰσβολεῖς μέχρι τῆς Πολωνίας. Καθ' ὅλον ὅμως αὐτὸν τὸν χρόνον οἱ Γερμανοὶ ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ διατηροῦν εἰς τὰ Βαλκάνια καὶ τὴν Ἰταλίαν στρατεύματα, τὰ ὅποια θὰ ἠδύνατο ὑπὸ ἄλλας περιστάσεις νὰ χρησιμοποιήσουν εἰς τὸ ἀχανὲς ρωσικὸν μέτωπον.

Η ΑΜΕΡΙΚΗ ΕΙΣΕΡΧΕΤΑΙ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ (8 Δ/ΒΡΗΟΥ 1941)

Ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ β' παγκοσμίου πολέμου, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι τὰ αἰσθήματα τοῦ ἀμερικανικοῦ λαοῦ ἦσαν ὑπὲρ τῶν δυτικῶν δημοκρατιῶν, ἡ ἀμερικανικὴ κυβέρνησις ἐτήρησε στάσιν ἀψόγου οὐδετερότητος. Παρὰλλήλως ὅμως δὲν ἔπαυσε νὰ φροντίζῃ καὶ διὰ τὰς στρατιωτικὰς τῆς παρασκευάς, ἐπειδὴ ἔφοβεῖτο, μήπως τὸν πόλεμον ποὺ ἤθελεν αὐτὴ νὰ ἀποφύγῃ, τῆς τὸν ἐπιβάλλουν ἄλλοι. Ἡ γαλλικὴ κατάρρευσις ἀντήχησεν εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας ὡς κώδων κινδύνου.

Αἱ ἐπιτυχίαι τοῦ Χίτλερ ἐνεθάρρουν τοὺς Ἰάπωνας ἡγέτας εἰς τὴν σκέψιν, ὅτι ἔφθασε καὶ δι' αὐτοὺς ἡ ἀναμενομένη στιγμή νὰ δημιουργήσουν μίαν «σφαῖραν κοινῆς εὐημερίας τῆς Μείζονος Ἀνατολικῆς Ἀσίας». Ἐνῶ δύο ἀντιπρόσωποι τῆς Ἰαπωνίας εὕρισκοντο εἰς Οὐάσιγκτον μὲ διπλωματικὴν ἀποστολήν, ἰαπωνικὰ ἀεροπλάνα ἐπετέθησαν αἰφνιδιαστικῶς τὴν 7ην Δεκεμβρίου κατὰ τῆς ἰσχυρᾶς ἀμερικανικῆς βάσεως *Pearl Harbor* καὶ κατέστρεψαν τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ στόλου τοῦ Εἰρηνικοῦ καὶ τὸν ναύσταθμον.

Ἡ καταστροφὴ τοῦ Πέρλ Χάρμπορ ἀποκληθεῖσα «Ἡμέρα Συμφορᾶς» ἐξώργισε τὸν ἀμερικανικὸν λαὸν καὶ ἐκέντρισε τὴν φιλοτιμίαν του εἰς μίαν ἔντονον προσπάθειαν νὰ ἐκδικηθῇ τὸν ὑπουλον ἐπιδρομέα. Τὴν

έπομένην αί 'Ηνωμέναι Πολιτεῖαι ἐξῆλθον εἰς τὸν πόλεμον παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν συμμάχων.

Οἱ 'Ιάπωνες ἐκινήθησαν τόσον ταχέως καὶ μὲ τόσην ἀφθονίαν ἀνδρῶν, πλοίων καὶ ἀεροπλάνων, ὥστε ἐντὸς ὀλίγων ἐβδομάδων κατέλαβον μίαν τεραστίαν γεωγραφικὴν ἔκτασιν. Εἰσέβαλον εἰς τὸ Σιάμ καὶ ἐκεῖθεν ἐκυρίευσαν τὴν Σιγκαπούρην, ἰσχυρὰν ἀγγλικὴν ναυτικὴν βάσιν ἐπὶ τῆς Μαλαϊκῆς χερσονήσου. Ἐν συνεχείᾳ ἐγίναν κύριοι τῶν Φιλιππίνων, παρὰ τὴν ἥρωικὴν ἀντίστασιν τῶν Ἀμερικανῶν. Ἐπὶ τῆς Νέας Γουινέας ἐγκατέστησαν προγεφύρωμα ἀπειλοῦντες τὴν Αὐστραλίαν. Ὁ στρατηγὸς Μὰκ Ἄρθουρ, ὅστις εἶχεν ἀναδειχθῆ ἔθνικὸς ἥρωας τῶν Ἀμερικανῶν, ἐξετέλεσε μίαν τολμηρὰν ὑποχώρησιν πρὸς διάσωσιν τῆς Αὐστραλίας καὶ ἀνέλαβε τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῶν ἐκεῖ συμμαχικῶν δυνάμεων.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἄγριαι μάχαι καὶ ἀεροναυμαχίαι διεξήγοντο εἰς τὸν Εἰρηνικόν. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1942 μεγάλη ἰαπωνικὴ δύναμις, πλέουσα πρὸς Χαβάη, κατεναυμαχήθη παρὰ τὴν νῆσον Μιντροναίη. Ἀργότερον ἀνακατελήφθησαν ἀπὸ τοὺς Ἀμερικανούς κατόπιν σιληρῶν ἀγῶνων θέσεις, πού κατεῦχον οἱ Ἰάπωνες εἰς τὰς νήσους τοῦ Σολομῶντος, τῆς Καρολίνας καὶ τὴν Νέαν Γουινέαν. Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1944 ὁ στρατηγὸς Μὰκ Ἄρθουρ, ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὸν ναύαρχον Νίμιτζ, ἐπανάφεραν τὰς ἀμερικανικὰς ἐνόπλους δυνάμεις εἰς τὰς Φιλιππίνας, τὰς ὁποῖα ἤλευθέρωσαν.

49 ΤΑ ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΕΘΝΗ ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΝΤΑΙ ΚΑΙ ΣΥΜΠΟΛΕΜΟΥΝ

Ο «ΧΑΡΤΗΣ ΤΟΥ ΑΤΛΑΝΤΙΚΟΥ». ΚΑΤΑΛΗΨΙΣ ΙΤΑΛΙΑΣ

Τὸν Αὐγούστον τοῦ 1941 ὁ πρόεδρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν Ροῦζβελτ καὶ ὁ Βρεταννὸς πρωθυπουργὸς Τσῶρτσιλ συνηνητήθησαν ἐπὶ πλοίου ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ καὶ συνέταξαν ἐγγραφον παγκοσμίῳ σημασίας, γνωστὸν ὡς «Χάρτης τοῦ Ἀτλαντικοῦ». Δι' αὐτοῦ ἔθεσαν τὰς βάσεις συνεργασίας τοῦ ἐλευθέρου κόσμου «πρὸς μίαν εἰρήνην, ἣ ὁποῖα νὰ ἐξασφαλίζη εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ζωὴν ἐλευθέρην, ἀπηλλαγμένην φόβου καὶ στέρησεων». Τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1942 οἱ ἀντιπρόσωποι 26 ἐθνῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ Ἑλλάς, ἔδρυσαν τὰ «Ἡνωμένα Ἔθνη» καὶ ἐδήλωσαν ὅτι δὲν θὰ ὑπογράψουν χωριστὴν εἰρήνην μετὰ τῶν ἐχθρῶν. Ἀργότερον προσεχώρησαν καὶ ἄλλαι κυβερνήσεις.

Ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἀεροπορίας διηκολύνη τοὺς συμμάχους ἡγέτας νὰ διασκέπτωνται μεταξύ τῶν συχνά. Τὸ 1943 οἱ Τσῶρτσιλ καὶ Ρούζβελτ, ἀφοῦ συνήντησαν τὸν Τσάγκ - Κάι - Σεκ εἰς Κάιρον, μετέβησαν ἐκεῖθεν ἀεροπορικῶς εἰς Τεχεράνην πρὸς σύσκεψιν μὲ τὸν Στάλιν. Οὗτος, διὰ νὰ ἀνακουφίσῃ τὴν Ρωσίαν ἀπὸ τὴν γερμανικὴν πίεσιν, ἐζήτησεν ἀπὸ τοὺς ἄλλους δύο τὴν ταχεῖαν δημιουργίαν ἐνὸς δευτέρου μετώπου εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην.

Μετὰ τὴν ἐκκαθάρισιν τῆς βορείου Ἀφρικῆς, ἐπειδὴ εἰς τὰ Βαλκάνια ἐπεκράτει ἀβεβαιότης, οἱ σύμμαχοι ἀπεφάσισαν νὰ στείλουν τὰς δυνάμεις τοῦ Ἀιζενχάουερ εἰς τὴν Σικελίαν, τὴν ὁποίαν κατέλαβον (Ἰούλιος 1943), ἔπειτα δὲ ἀπεβιβάσθησαν εἰς νότιον Ἰταλίαν. Πανικὸς διέτρεξε τὴν Ἰταλίαν ὁ Μουσολίνι ὑπεχρεώθη νὰ παραιτηθῇ καὶ ἡ νέα κυβέρνησις ὑπὸ τὸν στρατάρχην Μπαντόλιο ἔσπευσε νὰ συνθηκολογήσῃ. Ἡ συμμαχικὴ προέλασις πρὸς κατάληψιν τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου ὑπῆρξε βραδεία ἕνεκα τῆς ἰσχυρᾶς ἀμύνης τῶν Γερμανῶν. Σκληρὰ καὶ πολύνεκρος ὑπῆρξεν ἡ μάχη τοῦ Μόντε - Κασσίνο ἡ πόλις σχεδὸν ἰσοπεδώθη. Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1945 ὁ Μουσολίνι συνελήφθη παρὰ τὸ Μιλᾶνον (Κόμο) ὑπὸ «παρτιζάνων»⁽¹⁾, ἐνῶ προσεπάθει νὰ διαφύγῃ μεταμφιεσμένος εἰς Γερμανὸν στρατιώτην καὶ ἐξετελέσθη ἐπὶ τόπου.

Κατὰ τὴν νικηφόρον πορείαν τῶν συμμαχικῶν δυνάμεων πρὸς τὴν βόρειον Ἰταλίαν ἔλαβε μέρος καὶ ἡ «3η ὄρεινὴ ἑλληνικὴ ταξιαρχία», ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Τσακαλιῶτον, ὡς τμημα τῆς θρυλικῆς 8ης ἀγγλικῆς στρατιάς. Ἡ ἑλληνικὴ ταξιαρχία εἰς τὸν τομέα προελάσεως τῆς κατέλαβε διὰ θυελλώδους ἐξορμήσεως τὴν πόλιν Ρίμινι, τὴν ὁποίαν ὑπεστήριζε μία ἐπίλεκτος μεραρχία Γερμανῶν ἀλεξιπτωτιστῶν μὲ βαρέα πυροβόλα, ἔλμους κλπ. Ἡ ξιφολόγηχ τοῦ Ἑλληνοστραφῆ καὶ πάλιν καὶ ὁ ἐχθρὸς ἐτράπη εἰς ἄτακτον ὑπαχώρησιν (21 Σεπτεμβρίου 1944). Ὁ Δῆμαρχος παρέδωκεν ἄνευ ὅρων τὰς κλεῖδας τῆς πόλεως εἰς τοὺς Ἑλληνας. Ἡ εἶδησις, γνωσθεῖσα εἰς τὴν ὑπόδουλον Ἑλλάδα, προεκάλεσεν ἐθνουσιασμόν καὶ ἐθνικὴν ὑπερηφάνειαν.

Ἄλλὰ καὶ τοῦ στόλου μας ἡ δρᾶσις δὲν ὑστέρησε. Κατὰ τὴν συμμαχικὴν ἀπόβασιν εἰς Σικελίαν τὸ ἀντιτορπιλικὸν («Κανάρης») εἰσῆλθε πρῶτον εἰς τὸν λιμένα τῆς Αὐγούστας καὶ ἐκανονιοβόλησεν εὐστόχως τὴν ὀχυρὰν πόλιν. Ἐπίσης ἄλλα πολεμικά μας μεταξύ τῶν ὁποίων ἡ «Βα-

1. Ἴταλοὶ ἀνάρται δρῶντες εἰς βόρειον Ἰταλίαν.

σίλισσα "Όλιγα) και 'Ανδριάς», έλαβον τήν ικανοποίησιν νά συνοδεύσουν τόν αϊχμαλωτισθέντα Ιταλικόν στόλον πρὸς παράδοσιν εἰς τὸ ἀρχηγεῖον τοῦ Ἁγγλοῦ στολάρχου Τζὸν Κάννιγκαμ (16 - 9 - 1943). Ἡ «Ἑλλη» ἐλάμβανεν ἐκδίκησιν ἀπὸ τὸν ὑγρὸν τάφον τῆς.

Καὶ ἐνῶ ὁ πόλεμος ἐσάρωνε τήν Ἰταλίαν καὶ οἱ Ρῶσοι συνεκράτουν τὰς γερμανικὰς ἐπιθέσεις, κολοσσιαῖα βομβαρδιστικὰ τῆς ἀμερικανικῆς ἀεροπορίας, «ὑπερφρούρια», ἐπληττον κάθε νύκτα βιομηχανικὰς πόλεις τῆς δυτικῆς Γερμανίας, καθ' ὃν χρόνον καὶ ἡ ἀγγλικὴ ἀεροπορία ἐσφυροκοποῦσε ἐχθρικὰς βάσεις εἰς τὴν Βαλκανικὴν καὶ τὴν ἄλλην κατεχομένην Εὐρώπην. Εἰς ἀντίποινα οἱ Γερμανοὶ ἀπὸ τὰς γαλλικὰς ἀκτὰς ἐξάπέλουν κατὰ τῆς ἀγγλικῆς πρωτευούσης αὐτοκατευθυνόμενα βλήματα ρουκεττῶν καὶ πυραύλων τύπου «V 2».

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐνταθεῖσα ἡ δρᾶσις ἀνταρτικῶν ομάδων εἰς τὴν Ἑλλάδα⁽¹⁾ καὶ Γιουγκοσλαβίαν ἐδυσχέρανε τὰς μετακινήσεις στρατευμάτων τοῦ κατακτητοῦ, ὁ ὁποῖος προέβαινε κατόπιν εἰς ἀγρίας ἐκτελέσεις τοῦ ἀμάχου πληθυσμοῦ.

Η ΑΠΟΒΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΝΟΡΜΑΝΔΙΑΝ

Τὴν 6ην Ἰουνίου 1944, ἐνῶ ἡ θύελλα ἐμáινετο ὑπεράνω τῆς Μάγχης, μία τεραστία ναυτικὴ δύναμις τῶν συμμάχων ἐνεφανίζετο εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς βορείου Γαλλίας. Ἀναρίθμητα σκάφη ὑπὸ τὴν προστασίαν ἑνὸς φοβεροῦ στόλου καὶ ὑπὸ τὴν σκέπην χιλιάδων ἀεροπλάνων ἀπεβίβασαν ἰσχυρῶς ἐξωπλισμένα ἀγγλοαμερικανικὰ στρατεύματα. Ἡ ἀνωτάτη διοίκησις εἶχεν ἀνατεθῆ εἰς τὸν στρατηγὸν Ἀϊζενχάουερ μὲ ὑπαρχηγὸν τὸν Μοντγκόμερ.

Ἡ μεγαλύτερα εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν ἀποβατικὴ ἐπιχείρησις ἤρχιζεν εἰς τὴν Νορμανδίαν καὶ ἔκρινεν ὀριστικῶς τὴν τύχην τοῦ β' παγκοσμίου πολέμου.

Οἱ Γερμανοὶ ἐπολέμησαν μὲ λύσσαν εἰς τὴν ἐπάκτιον ἀμυναν, ἀλλὰ πρὸ τῆς ὁρμῆς καὶ τοῦ ὄγκου τῶν συμμαχικῶν δυνάμεων ὑπεχώρησαν εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Τὴν 25ην Αὐγούστου ἀπλευθερώθη ἡ γαλλικὴ πρωτεύουσα ὑπὸ ἀμερικανικῆς στρατιᾶς κατευθυνομένης εἰς τὸν Ρῆνον. Ἄλλα συμμαχικὰ στρατεύματα, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀποβιβασθῆ εἰς ΝΑ Γαλ-

1. Ἡ σιδηροδρομικὴ γέφυρα τοῦ Γοργοποτάμου, κατόπιν τοῖμῆροῦ ἐγχειρήματος Ἑλλήνων πατριωτῶν, ἀνετινάχθη τὴν νύκτα τῆς 25ης Νοεμβρίου 1942, μὲ τὴν καθοδήγησιν Ἁγγλων «σαμποτέρς».

λίαν⁽¹⁾, προήλανον ραγδαίως πρὸς ἀνατολὰς ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Πάττον. Τὸν Δεκέμβριον οἱ Γερμανοὶ ἀντεπετέθησαν μὲ ἀπέλιπδα πρὸσπάθειαν νὰ διασπάσουν τὰς συμμαχικὰς γραμμάς, ἀλλὰ δὲν τὸ ἐπέτυχον καὶ ὑπεχώρησαν εἰς τὸ γερμανικὸν ἔδαφος. Οἱ βομβαρδισμοὶ ἐξ ἄλλου τῆς Γερμανίας ἐσυνεχίζοντο ἀμείωτοι ὑπὸ τῆς συμμαχικῆς ἀεροπορίας.

ΕΙΣΒΟΛΗ ΤΩΝ ΣΥΜΜΑΧΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗΝ. ΛΗΞΙΣ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ἐν τῷ μεταξὺ σημεῖα ἐξεγέρσεων παρουσιάζονται εἰς τὰ μικρὰ ὑποταξαμένα ἔθνη. Πρῶτη ἀπεσπάρθη τὸν Αὐγούστον 1944 καὶ ὑπέγραψεν ἀναχωρῆν μὲ τοὺς Ρώσους ἡ Ρουμανία. Τὸν Σεπτέμβριον ἠκολούθησαν ἡ Φινλανδία καὶ Βουλγαρία. Ἡ Οὐγγαρία δὲν ἐπρόφθασε, διότι ρωσικὰ στρατεύματα εἰσέβαλον εἰς τὴν χώραν.

Κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ 1945 ρωσικαὶ δυνάμεις τοῦ Ζούκοφ προήλανον διὰ τῆς Πολωνίας πρὸς τὴν καρδίαν τῆς Γερμανίας. Περί τὰ μέσα Μαρτίου ὁ κρότος τῶν ρωσικῶν πυροβόλων ἤκούετο εἰς τὴν γερμανικὴν πρωτεύουσαν, ἐνῶ οἱ Ἀγγλοαμερικανοὶ ἔσπευδαν πρὸς τὸ κέντρον. Ὁ Χίτλερ ἠτύοκτόνησεν ἐντὸς τῆς κοινορτοποιηθείσης ἀπὸ τοὺς Ρώσους «καρχελλαρίας» (Ἀπρίλιος 1945), καθ' ὃν χρόνον καὶ ὁ στρατάρχης Κόνιεφ ἀπηλευθέρωνε τὴν Βιέννην. Ὁ Γερμανὸς ναύαρχος Ντένιτς ἀνέλαβε νὰ παραδώσῃ εἰς τοὺς συμμάχους ἄνευ ὄρων ὅ,τι ἀπέμεινεν ἀπὸ τὸ κράτος τοῦ Γ' Ράιχ⁽²⁾. Ἡ 9η Μαΐου ὠνομάσθη «Ἡμέρα τῆς Νίκης εἰς τὴν Εὐρώπην».

ΣΥΝΘΗΚΟΛΟΓΗΣΙΣ ΤΗΣ ΙΑΠΩΝΙΑΣ

Εἰς τὸν Εἰρηνικὸν οἱ Ἀμερικανοὶ πολεμισταὶ ἐξηκολούθησαν τὴν πορείαν των πρὸς Ἰαπωνίαν καταλαμβάνοντες κατόπιν σκληρῶν μαχῶν τὰς νήσους Ἰβοζίμα, Ὀκινάουα κλπ., παρὰ τὰς ἐπιθέσεις αὐτοκτονίας τῶν ἰαπωνικῶν ἀεροπλάνων (καμικαζι). Τὴν 6ην Αὐγούστου ἐρρίφθη ἀτομικὴ βόμβα⁽³⁾ κατὰ τῆς ἰαπωνικῆς πόλεως Χιροσίμα καὶ ὀλίγον ἀργότερον εἰς τὸ Ναγκασάκι, ὅπου ἐπροξενήθησαν τρομεραὶ καταστροφαὶ· τότε ἡ ἰαπωνικὴ κυβέρνησις ἤναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ. Ἡ ἐπίσημος πα-

1. Ἐκεῖ ἔλαβον μέρος καὶ ἑλληνικὰ πολεμικά.

2. Τρίτη περίοδος τοῦ Γερμανικοῦ Κράτους διὰ τῆς ἐπιβολῆς εἰς τὸν κόσμον «νέας τάξεως πραγμάτων», τοῦ Ναζισμού.

3. Διὰ τὴν τελειοποίησιν τῆς εἰργάζοντο ἐπὶ μακρὸν Ἀγγλοὶ, Ἀμερικανοὶ καὶ Καναδοὶ ἐπιστήμονες καὶ ἐρευνηταὶ μὲ ἄκραν μυστικότητα.

ράδοσις ἔγινεν ἐπὶ τοῦ ἀμερικανικοῦ θωρηκτοῦ «Μισσοῦρι» ἐνώπιον τοῦ στρατηγοῦ Μάκ Ἀρθούρ τὴν 2αν Σεπτεμβρίου 1945, ἡ ὁποία ὠνομάσθη «Ἡμέρα τῆς Νίκης ἐν Ἰαπωνίᾳ».

Κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἡ ρωσικὴ κυβέρνησις ἐπρόλαβε νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἰαπωνίας, διὰ νὰ ἔχῃ δικαίωμα συμμετοχῆς εἰς τὴν ρύθμισιν ζητημάτων τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ 1944 ἐκπρόσωποι τῶν κυριωτέρων συμμάχων ἐθνῶν συνεργασθέντες ἱδρυσαν τὸν Ὀργανισμόν τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν. Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1945 ἀντιπρόσωποι 49 κρατῶν, μετὰξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ Ἑλλάς, συνηντήθησαν εἰς Ἅγιον Φραγκῖσκον καί, κατόπιν ἐργασίας δύο μηνῶν, συνέταξαν τὸν «Καταστατικὸν Χάρτην» τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν. Ἔτσι τὰ μετέχοντα κράτη ἀνέλαβον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ συνεργάζωνται ὑπὲρ τῆς κοινῆς ἀμύνης των.

Ὁ πρόεδρος Φραγκλῆνος Ροῦζβελτ δὲν ἐπέζησε διὰ νὰ ἴδῃ τὴν Ἡμέραν τῆς Νίκης. Ἀπέθανε τὴν 12ην Ἀπριλίου 1945. Τὴν εὐθύνην τῶν ὑποθέσεων τοῦ ἀμερικανικοῦ ἔθνους ἀνέλαβεν ὁ διάδοχος του Χάρου Τρούμαν.

Ὁ Οὐίνστον Τσῶρτσιλ, «ὁ πατὴρ τῆς Νίκης» εἰς τὸν τρομερὸν αὐτὸν ἀγῶνα, ἠττήθη κατὰ τὰς ἐκλογάς τοῦ Ἰουλίου εἰς Μ. Βρετανίαν πρὸς μεγίστην ἐκπληξίν. Ὁ Κλημεντ Ἀττλη, ἀρχηγὸς τοῦ Ἐργατικοῦ κόμματος, ἐκλήθη νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης.

50 Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΚΑΤΟΧΗΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΝ

Η ΑΝΤΙΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ἄς ρίψωμεν τώρα ἐν βλέμμα εἰς τὴν κατεχομένην Ἑλλάδα, διὰ νὰ ἴδωμεν τὰ μεσολαβήσαντα γεγονότα.

Μετὰ τὴν ὀλοκληρωτικὴν κατάληψιν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὰς δυνάμεις τοῦ Ἄξονος, ἡ Μακεδονία καὶ Θράκη περιῆλθον εἰς τὴν κατοχὴν τῶν Βουλγάρων, ἡ δὲ ὑπόλοιπος χώρα εἰς τοὺς Γερμανοὺς καὶ Ἰταλοὺς.

Οἱ κατακτηταὶ ἀπὸ τὰς πρώτας ἡμέρας ἔδειξαν ἀνήκουστον σκληρότητα ἀπέναντι τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ. Μὲ τὴν πείναν, τὰς συλλήψεις καὶ τὰ βασανιστήρια, μὲ ἀπαγχονισμοὺς καὶ ὀμαδικὰς ἐκτελέσεις ἐπεδίωξαν νὰ ἐξαθλιώσουν τοὺς ἐλληνικοὺς πληθυσμούς, διὰ νὰ λυγίσουν τὸ φρόνημα τῶν κατοίκων καὶ νὰ ἐπιτύχουν τὴν πλήρη ὑποταγὴν των.

Μὲ τὴν ἀρπαγὴν τῶν τροφίμων προσκάλεσαν εἰς τὴν χώραν ἕνα



Εικ. 48. Παιδιά της κατοχής σκελετωμένα

πρωτοφανή λιμόν, πού έφθασεν εις την αποκορύφωσίν του κατά τόν δριμύν χειμῶνα τοῦ 1941 - 42.

Έδεινοπάθησεν ἰδίως ἡ περιοχή τῆς πρωτεύουσῆς καὶ τοῦ Πειραιῶς.

Έν τῷ μεταξὺ ἐπιπτε ραγδαίως ἡ ἀξία τοῦ νομίσματος καὶ ἐπηκολούθησε (πληθωρισμός). Έτσι πολλαὶ χιλιάδες τῶν κατοίκων ὑπέκυψαν εἰς τὰς στερήσεις καὶ τὰ νοσήματα, ἐνῶ οἱ νεκροὶ ἐθάπτοντο κατὰ δεκάδας εἰς κοινούς τάφους.

Τὰς σκληρὰς αὐτὰς δοκιμασίας, με τὰς ὁποίας οἱ ἐπιδρομεῖς ἤλπισαν ὅτι θά παραλύσουν τὴν ἀντίστασιν τοῦ Γένους, οἱ Έλληνες ἀντιμετώπισαν καρτερικῶς καὶ με εὐψυχίαν. Τὸ πνεῦμα τῆς ἀντιστάσεως κατὰ τῶν κατακτητῶν ἐνέπνευσεν εἰς ὅλους τοὺς Έλληνας καὶ Έλληνίδας⁽¹⁾, ἀνεξαρτήτως κοινωνικῆς τάξεως, σταθερὰν καὶ ἀπόλυτον ἀρνήσιν πάσης πρὸς αὐτοὺς συνεργασίας, καθὼς καὶ πράξεις ἡρωισμοῦ, αἱ ὁποῖαι ἐπα-

1. Θαυμαστὴ ὑπῆρξεν ἡ πατριωτικὴ δρᾶσις τῆς *Λέλλας Καραγιάννη* ἀπὸ τὴν Λίμνην Εὐβοίας. Τὴν ὑπέροχον Έλληνίδα, μῆτέρα ἐξ τέκνων, ἐξετέλεσαν διὰ πολυβόλων οἱ Γερμανοὶ ἀφοῦ τὴν ἐβασάνισαν. Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν τιμῆς ἔνεκεν τῆς ἀπένευεν χρυσοῦν μετάλλιον, προσφάτως δὲ ἐστήθη προτομὴ τῆς καὶ εἰς τὴν ὁδὸν Στουρνάρα τῶν Ἀθηνῶν.

νειλημμένως επέσυραν άπανθρώπους τιμωρίας εκ μέρους των τυράννων της χώρας. Η αντίστασις δηλ. του έλληνικού λαού ύπηρεξε :

1) παθητική, διότι κανείς δέν έβοήθησε τον έχθρον ούτε έδέχθη να συμπολεμήση με τους σταυρωτάς της πατρίδος του. Αντιθέτως δέν ήσαν όλίγοι εκείνοι που περιέθαλψαν τους άγρίως διωκομένους Έβραίους ή έναπομείναντας Βρετανούς στρατιώτας.

2) ενεργητική, άφ' ενός μόν δια της συλλογής πληροφοριών, δια της κρυφής εκδόσεως έφημερίδων προς διαφώτισιν του λαού και δια του δικτύου κατασκοπείας, που ύφαιναν αι μυστικά όργανώσεις, άφ' έτέρου δέ με δολιοφθοράς — «σαμποτάζ» έχθρικού ύλικού — εις τας πόλεις και την ύπαιθρον και με άλλην μαχητικήν δρασίμ ενόπλων έθνικων ομάδων εις βάρος των κατακτητών. Ακόμη και άνοικτα συγκρούσεις διεξήχθησαν, έξ ών σοβαρώτερα ή μάχη της Μενίνας εις Θεσπρωτίαν μεταξύ της όργανώσεως ΕΔΕΣ (ύπό τον στρατηγόν Ζέρβαν) και γερμανικού στρατού. Αξιόλογον δρασίμ ανέπτυξαν επίσης και αι άνταρτικά ομάδες του Φωστερίδη εις άνατολικήν Μακεδονίαν - Θράκη, του Ψαρρού εις Φωκίδα, του Χούτα εις Αχαρνανίαν, των Δροσσοπούλου και Καρχαλίου εις Πελοπόννησον, του Μπαντουβά εις Κρήτην και του ΕΑΜ. Μεταξύ των έπαναστατικων όργανώσεων⁽¹⁾ τό Έθνικόν Απελευθερωτικόν Μέτωπον (ΕΑΜ) είχε περιλάβει εις τους κόλπους του άγρους πατριώτας, που τους έφλόγιζεν ή πίστις των εις τό Έθνος και την νίκην. Με τον καιρόν όμως τό ΕΑΜ έγινε αιχμάλωτον της μειοψηφίας δηλ. των κομμουνιστών. Αύτοι μεθοδικώς και με καταχθόνια μέσα παρέσυραν από την έθνικήν της άποστολήν την συμπαγεστέραν απελευθερωτικήν όργανώσιν εις πράξεις βίας και καταστροφής και έπεσώρευσαν εις την χώραν έρείπια και συμφοράς.

Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΣ ΚΑΙ Η ΑΝΤΑΡΣΙΑ

Έπειτα από την άφόρητον αυτήν κατοχήν, που έστοίχισε την ζωήν 300 και πλέον χιλιάδων Έλλήνων από την πείναν, τας κακουχίας, την όμηρίαν και τας εκτελέσεις⁽²⁾, οι Γερμανοί ήρχισαν να υποχωρούν:

1. Τας όργανώσεις αυτές ενίσχυε κρυφίως τό Συμμαχικόν Στρατηγεϊον Μέσης Ανατολής με ρίψεις έφοδίων, χρηματαποστολών και «ζομάντος» δηλ. άνδρων ειδικώς εκπαιδευμένων δι' έργα δολιοφθοράς εις τας μετόπισθεν του έχθρου.

2. Πρωτοφανείς εις άγριότητα αι σφαγαί του Δοξάτου ύπό των Βουλγάρων, ενώ εις τό Δίστομον και τας Καλάβρυτα εξετελέσθησαν ύπό των Γερμανων όλοι οι άρρενες άνω των 14 έτών, ακόμη και γέροντες αιωνόβιοι.

αί συμμαχικά Δυνάμεις πέραν τῆς Ἑλλάδος καὶ αἱ ἀνταρτικά ὁμάδες ἐντὸς αὐτῆς τοὺς ἐκτύπησαν χωρὶς οἰκτον. Ἡ 12ῃ Ὀκτωβρίου 1944 εἶναι ἡ λαμπρὰ ἡμέρα τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τὴν γερμανικὴν τυραννίαν. Μετὰ δύο ἡμέρας ἔφθασεν εἰς τὴν ἐλευθερὰν πρωτεύουσαν τῆς Ἑλλάδος ἡ σχηματισθεῖσα εἰς Αἴγυπτον κυβέρνησις «ἐθνικῆς ἐνότητος» μὲ πρωθυπουργὸν τὸν *Γεώργιον Παπανδρέου*.

Ἐν τῷ μεταξύ παντοδύναμον τὸ ΕΑΜ εἶχεν ἐξαπολύσει ἀγρίαν τρομοκρατίαν κατὰ τῶν πληθυσμῶν τῆς ὑπαίθρου. Χιλιάδες ἐθνικοφόνων πολιτῶν ἐξωντῶθησαν, ἐνῶ αἱ λοιπαὶ ἀνταρτικαὶ ὁμάδες διελύθησαν.

Τὴν 3ῃν Δεκεμβρίου οἱ ἀντάρται τοῦ ΕΑΜ, μολονότι ἡ ὀργάνωσις των συμμετεῖχεν μὲ 7 ὑπουργοὺς εἰς τὴν κυβέρνησιν «ἐθνικῆς ἐνότητος», ἐπεχείρησαν νὰ καταλάβουν τὴν ἐξουσίαν διὰ τῆς βίας καὶ νὰ ἐπιβάλλουν κομμουνιστικὸν καθεστῶς. Εἰσώρμησαν λοιπὸν πάνοπλοι εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ ἐλεύθερον κράτος εἶχε περιορισθῆ εἰς τὴν πλατεῖαν Συντάγματος, ὅπου ἡ ἔδρα τῆς κυβερνήσεως, εἰς τὸ Σύνταγμα Χωροφυλακῆς «Μακρυγιάννη» καὶ εἰς τοὺς στρατῶνας τῆς Σχολῆς Εὐελπίδων. Ἡ πρωτεύουσα ὑπέστη ἐπὶ ἓνα μῆνα τὴν φρίκην τῆς αἱματηρᾶς «λαοκρατίας» καὶ εἶχεν ἀμέτρητα θύματα καὶ μεγάλας καταστροφάς.

Ὁ τόπος ἐσώθη ἀπὸ τὸν ὄλεθρον μὲ τὴν ἐπέμβασιν τῶν ἀγγλικῶν στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα κατῴρθωσαν ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὴν συγκροτηθεῖσαν ἐντοπιᾶν ἐθνοφυλακὴν νὰ ἀπωθήσουν τοὺς κομμουνιστὰς καὶ νὰ ἀποκαταστήσουν τὴν τάξιν. Ἀλλὰ οἱ δρᾶσαι τοῦ «Δεκεμβριανοῦ κινήματος» δὲν κατέθεταν τὰ ὅπλα. Ἐχρειάσθη νὰ ἀνατεθῆ εἰς τὸν δημοκράτην στρατηγὸν *Πλαστήραν* ἡ κυβέρνησις, ἡ ὁποία ἐπίσειε τοὺς ἀντάρτας νὰ ἀφήσουν τὸν ἀγῶνα. Τοῦτο ἐπετεύχθη μὲ τὴν «συμφωνίαν τῆς Βάρκιζας» 12 - 2 - 1945, ἡ ὁποία ἔδιδεν ἀμνηστειὰν εἰς ὅλας τὰς πράξεις τῆς κατοχῆς ἐκτὸς ἀπὸ τὰ προσωπικὰ ἐγκλήματα.

Ἡ ὑπογραφή τῆς συνθήκης εἰρήνης τοῦ β' παγκοσμίου πολέμου εὔρε μίαν Ἑλλάδα αἰμοστάζουσαν ἀκόμη ἐκ τῶν πληγῶν τοῦ ἐθνοκτόνου κινήματος καὶ τὴν νέαν κυβέρνησιν τοῦ ναυάρχου *Βούλγαρη* νὰ τῆς προσφέρῃ τὰς πρώτας βοήθειας. Δι' ἄλλην μίαν φορὰν ἕνεκα τῆς διχωνοίας ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἐπέπρωτο ἐκ τῆς τέφρας τῶν ἐρειπίων καὶ τοῦ ἀδελφικοῦ αἵματος νὰ ἀρχίσῃ τὴν ἀνασυγκρότησίν του εἰς τὴν νέαν περίοδον τῆς εἰρήνης.

ΤΜΗΜΑ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΑΠΟ ΤΟΥ ΤΕΛΟΥΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ

51 ΕΝΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΑΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΣΥΜΜΑΧΩΝ

ΠΟΙΟΙ ΛΟΓΟΙ ΕΔΗΛΗΤΗΡΙΑΖΟΝ ΤΑΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΣΥΜΜΑΧΩΝ

Οί λαοὶ εἶδον μὲ ἀγαλλίασιν τὴν κατάπαυσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν. Ἐπερίμεναν ὅτι οἱ «Μεγάλοι Σύμμαχοι», ὅπως συνειργάσθησαν διὰ νὰ κερδίσουν τὸν πόλεμον, θὰ ἐπραττον τὸ ἴδιον διὰ νὰ ἀποκαταστήσουν καὶ τὴν εἰρήνην· ἡ ἐλπίς των ὅμως διεψεύσθη.

Ἀπὸ τοὺς συμμάχους ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία διήρχοντο δυσκόλους στιγμὰς ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξιν ἰσχυροῦ ἐθνικιστικοῦ πνεύματος εἰς τοὺς ἀποικιακοὺς λαοὺς. Αὐτὸ τὸ ἐξεμεταλλεύετο ἡ Ρωσία καὶ ὑπεκίνει αὐτοὺς εἰς ἀγῶνας πρὸς αὐτοδιάθεσιν. Ἔτσι πολλαὶ ἀποικίαι (ὅπως αἱ Ἰνδίαί, τὸ Πακιστάν, ἡ Ἰνδονησία, αἱ Φιλιππῖναι κλπ.) διὰ τῆς συνεχοῦς πάλης καὶ τῆς ὑποστηρίξεως καὶ τοῦ Ο.Η.Ε. ἀπέκτησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των.

Περισσότερον ὅμως ἐδυσκόλευε τὴν εἰρήνην ἡ ἀνόρθωσις τῶν περιοχῶν ποὺ εἶχον περιέλθει εἰς τὴν κατοχὴν τῶν κατακτητῶν. Ἡ Σοβιετικὴ Ἐνωσις ἐτορπίλιζε τὴν ἀνόρθωσιν καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως. Ἐπροτιμοῦσε τὸ χάος καὶ τὴν σύγχυσιν, διότι τῆς ἐδίδον τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπιβάλλῃ τὸ σύστημά της. Ἔτσι ἐπέτυχε νὰ φέρῃ ὑπὸ τὸν ἑλεγχόν της τὰς χώρας ποὺ εἶχεν ἐλευθερώσει ὁ «Ἐρυθρὸς Στρατός». Ἡ Ρουμανία, ἡ Βουλγαρία, ἡ Ἀλβανία, ἡ Γιουγκοσλαβία, ἡ Τσεχοσλοβακία, ἡ Πολωνία, τὰ Βαλτικὰ κράτη, ἡ Μαντζουρία καὶ ἡ βόρειος Κορέα ἔχασαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των καὶ ἀπέβησαν «δορυφόροι» τῆς Ρωσίας. Ἀπετελέσθη οὕτω μία ἐρυθρὰ αὐτοκρατορία ποὺ ἀποκαλεῖται ἔκτοτε «σιδηροῦν παραπέτασμα», διότι εἰς τὰς χώρας αὐτὰς ἀπέβη δύσκολος ἡ ἐπαφὴ τῶν σοβιετικῶν μὲ τοὺς δυτικούς.

Ἡ τακτικὴ αὐτὴ τῆς Ρωσίας ἐδημιούργησεν ἔντασιν εἰς τὰς σχέσεις τῆς Ρωσίας μὲ τοὺς Δυτικούς, ἡ ὁποία μᾶς ἔγινε γνωστὴ μὲ τὸν διπλωματικὸν ὄρον «ψυχρὸς πόλεμος».

Οἱ λαοὶ ἐπερίμεναν ἀπὸ τὸν Ο.Η.Ε. νὰ ἐξομαλύνῃ τὰς διαφορὰς τῶν «Μεγάλων» καὶ νὰ δώσῃ τὴν ὀριστικὴν εἰρήνην, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ τὸ δικαίωμα ἀρνησικυρίας (τὸ veto) τῆς Ρωσίας ἔδιδεν εἰς αὐτὴν ἓνα ἰσχυρὸν ὄπλον, ὥστε νὰ ἀκυρώνῃ κάθε ἀπόφασιν, ποῦ δὲν ἠγύνοι τὰ συμφέροντά της.

Αἱ Ἠνωμέναι Πολιτεῖαι προσεφέρθησαν νὰ χορηγήσουν διὰ τοῦ Ο.Η.Ε. οἰκονομικὴν βοήθειαν πρὸς ἀνθρώπων τῶν κατεστραμμένων χωρῶν καὶ νὰ συνεργασθοῦν μετὰ τὰ ἄλλα ἠνωμένα ἔθνη πρὸς ἐπιβολὴν τῆς ὁμαλῆς διακυβερνήσεως εἰς τὰς χώρας αὐτάς, ἀλλὰ συνήντησαν τὴν ἀντίδρασιν τῆς Σοβιετικῆς κυβερνήσεως καὶ προσέφυγαν εἰς τὸν Ο.Η.Ε. Ἐκεῖ κατήγγειλαν τὴν Ρωσίαν ὅτι ἀντιδρᾷ εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης. Ἔτσι ἔμειναν πολλὰ προβλήματα ἄλυτα καὶ ὁ ψυχρὸς πόλεμος ἐσυνεχίσθη.

Αἱ πλέον νευραλγικαὶ περιοχαὶ αἱ ὁποῖαι παρουσίασαν τὴν μεγαλύτεραν κρίσιν τοῦ ψυχροῦ πολέμου ἦσαν ἡ Ἄπω Ἀνατολή, ἡ Μέση Ἀνατολή, ἡ Ἑλλάς καὶ ἡ Γερμανία.

Η ΚΡΙΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΠΩ ΑΝΑΤΟΛΗΝ

Εἰς τὴν Κίνα διὰ τῆς βοήθειας τῶν Σοβιέτ ὁ Μάο Τσέ Τουγκ κατώρθωσε νὰ ἐπιβάλλῃ κομμουνιστικὸν καθεστῶς καὶ νὰ ἀναγκάσῃ τὴν ἔθνικιστικὴν κυβέρνησιν τοῦ Τσάγκ Κάι Σέκ νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν νῆσον Φορμόζαν.

Τὸ 1950 στρατεύματα τῆς βορειοκορεατικῆς κυβερνήσεως εἰσέβαλον εἰς τὴν νότιον Κορέαν. Δυνάμεις ὅμως τοῦ Ο.Η.Ε. (εἰς τὰς ὁποίας συμμετέσχε καὶ ἑλληνικὸν ἐκστρατευτικὸν σῶμα) τὰ ἐξεδίωξαν καὶ θὰ διέλυαν τὸ κομμουνιστικὸν κράτος τῆς βορείου Κορέας, ἐὰν εἰς βοήθειάν του δὲν ἔσπευδον δυνάμεις τῆς κομμουνιστικῆς Κίνας.

Εἰς τὴν Ἰνδοκίναν (Βιέτ Νάμ), ὅταν κομμουνιστικαὶ δυνάμεις ἐπαυεστάτησαν κατὰ τῶν Γάλλων, ἡ κομμουνιστικὴ Κίνα τὰς ἐβοήθησεν νὰ νικήσουν καὶ νὰ ἰδρῦσουν τὸ ἀνεξάρτητον κράτος τοῦ Βιέτ Μινχ (βορείου Ἰνδοκίνας).

Η ΚΡΙΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΕΣΗΝ ΑΝΑΤΟΛΗΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΦΡΙΚΗΝ

Εἰς τὰς περιοχὰς αὐτάς τὸ Ἰράκ, ἡ Συρία, ὁ Λίβανος, ἡ Αἴγυπτος, ἡ Τυνησία, τὸ Ἀλγέριον, τὸ Κογκὸ κλπ., ἀπέκτησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των ἔπειτα ἀπὸ σκληρὰν πάλην πρὸς τοὺς ἀποικιοκράτας Ἀγγλους, Γάλ-

λους καὶ Βέλγους. Ἡ σύγκρουσις ὅμως τῶν «Μεγάλων» συνεχίζεται διὰ τοὺς ἐξῆς λόγους :

Πρῶτον, ἕνεκα τῆς ἰδρύσεως τοῦ Ἀραβικοῦ Συνδέσμου (ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, Συρίαν, Ἰράκ κλπ.), ὁ ὁποῖος ἔταξεν ὡς σκοπὸν τὴν ἔνωσιν τοῦ ἀραβικοῦ κόσμου διὰ τὴν πλήρη ἀπελευθέρωσιν του ἀπὸ τοὺς ἀποικιοκράτας. Αὐτοί, μολονότι ἀφῆκαν ἐλευθέρως τὰς ἀραβικὰς χώρας, ἐξακολουθοῦν νὰ ἐκμεταλλεύονται τὰς πετρελαιοπηγὰς τῆς περιφερείας αὐτῆς.

Δεύτερον, διότι οἱ Δυτικοὶ ἐπέτρεψαν εἰς τοὺς Ἑβραίους νὰ ἰδρῦσιν εἰς τὴν Παλαιστίνην τὸ κράτος τοῦ Ἰσραήλ. Αὐτὸ ἔνωρις ὠργάνωσε στρατὸν καὶ ἐδημιούργησεν ἀνθηρὰν βιομηχανίαν, ὥστε ἐθεωρήθη ἐπικίνδυνος ἐχθρὸς τοῦ ἀραβικοῦ κόσμου.

Ἡ κρίσις ἔλαβεν τὴν μεγαλυτέραν ὀξύτητα εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν τὸ 1956. Ἡ νεαρὰ Αἰγυπτιακὴ Δημοκρατία ὑπὸ τὸν Νάσερ κατῴρθωσε νὰ ἐκδιώξῃ ἀπὸ τὴν διώρυγα τοῦ Σουέζ τοὺς Γάλλους καὶ τοὺς Ἀγγλους. Αὐτοὶ ὅμως συμμαχήσαντες μὲ τοὺς Ἑβραίους εἰσέβαλον εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ἡ Ρωσία τότε ἠπειλήσεν ἐπέμβασιν. Ὁ παγκόσμιος πόλεμος ἐφαίνετο ἀναπόφευκτος. Οἱ ἐπιδρομεῖς ὅμως κατόπιν ἰσχυρᾶς πιέσεως ἐκ μέρους τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποσυρθοῦν.

52 Η ΚΡΙΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ο ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΚΑΙ ΤΡΙΤΟΣ ΣΥΜΜΟΡΙΤΟΠΟΛΕΜΟΣ

Σφοδρότερα ἐξεδηλώθη ἡ διάστασις τῶν «Μεγάλων» ἐξ ἀφορμῆς τοῦ β' συμμοριτοπολέμου εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὸ Κομμουνιστικὸν Κόμμα (ΚΚΕ) μολονότι ὑπέγραψε τὴν συμφωνίαν τῆς Βάρκιζας, δὲν ἠθέλησε νὰ προσαρμοσθῇ εἰς ὁμαλὸν συνταγματικὸν βίον. Τὸν Μάρτιον τοῦ 1946, ὑποκινούμενον ἀπὸ τὰς χώρας τοῦ «σιδηροῦ παραπετάσματος», ἐξάπέλυσε νέαν ἀνταρσίαν. Ἐπειδὴ αἱ βάσεις, ὅπου ἐστρατολογοῦντο οἱ συμμοριῖται, εὐρίσκοντο εἰς τὰς χώρας τῶν βορείων γειτόνων, ἡ ἀνταρσία ἐξεδηλώθη εἰς τὰς ἀκριτικὰς περιφερείας καὶ ἐκεῖθεν ἐξήπλωθη γοργῶς καὶ εἰς τὴν ἄλλην Ἑλλάδα, διότι τὸ ΚΚΕ εἶχεν ἀποκρύψει παντοῦ πολεμοφόδια καὶ ὄπλα.

Ἐν τῷ μεταξῷ εἰς τὰς ἐκλογὰς τῆς 31ης Μαρτίου 1946 ἐπλειοψήφησε τὸ *Λαϊκὸν Κόμμα*, τὸ ὁποῖον εἶχε τάξει ὡς σκοπὸν τὴν συντριβὴν τῆς ἀνταρσίας καὶ τὴν κάθαρσιν τῆς καταστάσεως ποὺ προσέκυψε μετὰ

τὸ Δεκεμβριανὸν κίνημα. Ἡ νέα κυβέρνησις ὑπὸ τὸν Κ. Τσαλδάρην ἔκα-
με δημοψήφισμα, μετὰ τὸ ὁποῖον ὁ λαὸς ἀπεφάνθη ὑπὲρ τῆς ἐπαναφορᾶς
τοῦ βασιλέως Γεωργίου Β'. Οὗτος ἐπανῆλθεν, ἀλλὰ τὴν 1ην Ἀπριλίου
1947 ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας καὶ τὸν διεδέχθη ὁ ἀδελφός του Παῦλος.

Ὁ νέος βασιλεὺς εὔρε τὸν συμμοριτοπόλεμον εἰς τὴν μεγαλυτέραν
του ἀκμὴν. Πολλὰ ὀμάδες συμμοριτῶν μετὰ ὄρητῆρια τῶν τὰς γειτονι-
κᾶς χώρας ἐφωρμούσαν κατὰ τῶν συνοριακῶν περιοχῶν καὶ ἀφοῦ κατέ-
στρεφον καὶ διήρπαζον τὰ ἀγαθὰ τῶν, ἀπεσύροντο εἰς τὰ ἀφύλακτα σύνο-
ρα. Ἐκ τῶν ἀντιφρονούντων ἄλλους μὲν κατέσφαζον, ἄλλους δὲ ἀπῆγον
ὡς ὀμήρους.

Ἀπὸ τὴν δύσκολον αὐτὴν κατάστασιν ἔσωσε τὴν Ἑλλάδα ἡ Ἀμε-
ρικὴ. Βάσει τοῦ «Δόγματος Τροῦ-
μαν» (Μάρτιος τοῦ 1947) αἱ Ἡνω-
μένα Πολιτεῖαι ἐχορήγησαν εἰς τὴν
χώραν μας 300 ἑκατομμ. δολλάρια
διὰ νὰ συντρίψῃ τὴν ἀνταρσίαν (1).

Ἀλλὰ καὶ τὸ Συμβούλιον Ἀσφα-
λείας καὶ ἡ Γενικὴ Συνέλευσις τοῦ
ΟΗΕ ἀπησχολήθη μετὰ τὴν ἐναντίον
τῆς χώρας μας ἐπιβουλήν τοῦ δι-
εθνοῦς κομμουνισμοῦ, ἔπειτα ἀπὸ
ἐπίσημον καταγγελίαν τῆς ἐλλήνι-
κῆς Κυβερνήσεως. Ἐστειλε μάλιστα
δύο ἐρευνητικὰς ἐπιτροπὰς εἰς τὰς
περιφερείας ὅπου διεξήγετο ὁ συμμο-
ριτοπόλεμος. Αἱ ἐπιτροπαὶ ἐβεβαιώ-
θησαν ὅτι πραγματικὰ οἱ βόρρειοι γεί-
τονες ὑπεδαύλιζον τὸν συμμοριτο-
πόλεμον, μετὰ τὸν ἀπώτερον σκοπὸν
νὰ ἀποσπάσουν ἐδάφη ἀπὸ τὴν Ἑλ-
λάδα καὶ νὰ ἐπιβάλλουν διὰ τῶν
ὄπλων κομμουνιστικὸν καθεστῶς.

1. Ἀπὸ τὸ 1948 καὶ ἐξῆς αἱ Ἡνωμένα
Πολιτεῖαι ἐχορήγησαν δυνάμει τοῦ «σχε-
δίου Μάρσαλ» καὶ ἄλλο 1 1/2 δισεκατομ-
μύριον δολλαρίων.

Εἰκ. 49. Ὁ βασιλεὺς Παῦλος Α



Μετά την διαπίστωσησιν αὐτὴν ὁ ΟΗΕ συνέστησεν εἰς τὰς κυβερνήσεις τῆς Γιουγκοσλαβίας, τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Ἀλβανίας νὰ σταματήσουν τὰς ἐχθρικὰς ἐνεργείας των κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ἡ μὲν Γιουγκοσλαβία συνεμορφώθη· οἱ ἄλλοι ὅμως γείτονες ἐσυνέχισαν τὴν βοήθειάν των πρὸς τοὺς συμμορίτας.

Ἔτσι ὁ ἀνταρτοπόλεμος ἐξηκολούθησε μὲ πυρπολήσεις χωρίων, δι-αρπαγὰς περιουσιῶν, ἀνατινάξεις ἀστυνομικῶν σταθμῶν καὶ γεφυρῶν καὶ ἐκτελέσεις ἐθνικοφρόνων πολιτῶν. Ἀποκορύφωσιν δὲ τῆς ἐγκλημα-τικῆς δράσεως τοῦ συμμοριτισμοῦ ἀπετέλεσε τὸ παιδομάζωμα : Οἱ συμμορίται μιμούμενοι τοὺς Τούρκους τῆς Τουρκοκρατίας ἤρχισαν νὰ ἀρπάζουν ἀπὸ τὰς μητρικὰς ἀγκάλας καὶ νὰ μεταφέρουν εἰς τὰς γειτονικὰς χώρας παιδιὰ ἡλικίας 3 - 14 ἐτῶν. Ἐπεδίωξαν διὰ τῆς ἐνεργείας αὐτῆς πνευματικὴν καὶ ψυχικὴν διαφθορὰν τῶν 26.000 παιδιῶν ποὺ ἀπήγαγον, ὥστε νὰ εἶναι πρόθυμα, ὅταν ἀνδρωθοῦν, νὰ πολεμήσουν κατὰ τῆς πατρίδος των, ὅπως ἄλλοτε οἱ γενίτσαροι.

Ὁ συμμοριτοπόλεμος ἔλαβεν ἀγριωτέρας μορφὰς ἀπὸ τοῦ φθινο-πώρου τοῦ 1948, ὅποτε οἱ ἀντάρται ἤρχισαν νὰ ἐπιτίθενται καὶ ἐναντίον μεγάλων πόλεων (Ναούσης, Καρδίτσας κ.ἄ.). Πρὸ τῆς κρίσεως αὐτῆς καταστάσεως ἐσχηματίσθη «Κυβέρνησις ἐθνικῆς ἐνότητος» ἀπὸ τὸ Λαϊκὸν Κόμμα καὶ τοὺς Φιλελευθέρους μὲ πρωθυπουργὸν τὸν Σοφοῦλην, ἡ ὁποία ἀνέθεσε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ πολέμου ἐναντίον τῶν ἀνταρτῶν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον Παπάγον. Οὗτος, ἀφοῦ ἐξεκαθάρισε μεθοδικῶς τὴν νότιον Ἑλλάδα, τὴν Θεσσαλίαν καὶ μέγα μέρος τῆς Μακεδονίας, τὸ θέρος τοῦ 1949 ἐνεκλώβισε τὰ ὑπολείμματα τῶν συμμοριτῶν εἰς τὰς κυρίας ἐστίας των τοῦ Καϊμακτσαλάν, τοῦ Βίτσι καὶ τοῦ Γράμμου. Ἐκεῖ, ἔπειτα ἀπὸ σκληρὰς καὶ φονικὰς μάχας, οἱ ἀντάρται συνετρίβησαν καὶ εἰς τὸ τέλος Αὐγούστου ὁ συμμοριτοπόλεμος ἔληξεν⁽¹⁾. Ἀπὸ τοὺς συμμορίτας πολλοὶ παρεδόθησαν· ἀρκεταὶ ὅμως χιλιάδες ἐζήτησαν καταφύγιον εἰς τὰς χώρας τοῦ «σιδηροῦ παραπετάσματος». Ἔτσι ἔληξεν ὁ συμμοριτοπόλεμος, ὁ ὁποῖος ἐγέννησε νέον διχασμὸν καὶ νέα δεινὰ εἰς τὴν ἐξητλημένην ἀπὸ τὴν κατοχὴν καὶ τὸ «Δεκεμβριανὸν κίνημα» χώραν μας.

Τὴν ἐποὺλωσιν τῶν πληγῶν τῆς Ἑλλάδος ἐκ τοῦ ἀλληλοσπαρα-

1. Μεγάλην δρᾶσιν ἀνέπτυξαν τότε οἱ συνεργάται τοῦ Παπάγου στρατηγοὶ Γρηγορόπουλος, Κιτριλάκης, Τσακαλώτος, Μανιδάκης, Μπαλοδῆμος, Παπαδόπουλος (Παππούς), ναύαρχος Κώνστας, πτέραρχος Κελαϊδῆς κ.ἄ.

γμοῦ ἐκλήθησαν κατόπιν ἐκλογῶν καὶ ἀνέλαβον κατὰ σειράν αἱ κυβερνήσεις Ε.Π.Ε.Κ. - Φιλελευθέρων (Πλαστήρας), Ἑλληνικοῦ Συναγερμοῦ (Παπάγος) καὶ Ἐθνικῆς Ριζοσπαστικῆς Ἐνώσεως (Καραμανλῆς). Αὐταὶ μὲ ζῆλον ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ τόπου ἐκ τῶν ἐρείπιων καὶ εἰργάσθησαν δραστηρίως διὰ τὴν ἀνασυγκρότησιν καὶ πρόοδον τῆς χώρας εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς.

ΠΡΟΣΑΡΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ. ΚΥΠΡΙΑΚΟΣ ΑΓΩΝ

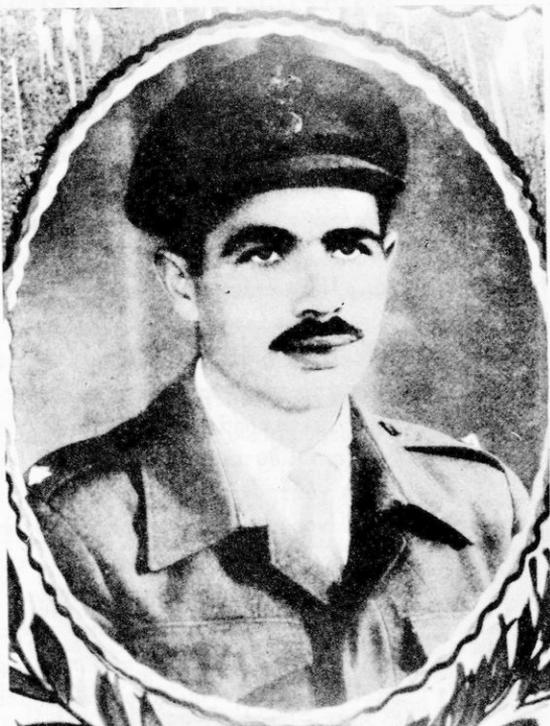
Εἰς τὰ συνέδρια τῆς εἰρήνης παρ' ὅλους τοὺς ἀγῶνας ποῦ ἔκαμαν οἱ διπλωματικοὶ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἑλλάδος δὲν κατώρθωσαν νὰ ἐπιτύχουν τὴν προσάρτησιν τῆς βορείου Ἡπείρου, ἣ ὁποία ἔμεινεν εἰς τὴν Ἀλβανίαν στενάζουσα ὑπὸ τὸ κομμουνιστικὸν καθεστῶς τοῦ Ἐμβέρ Χότζα. Μόνον τὰ μαρτυρικὰ Δωδεκάνησα παρεχωρήθησαν τὸ 1947 διὰ τῆς

Εἰκ. 50. Τὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως μέχρι τῆς προσαρτήσεως τῆς Δωδεκανήσου



Συνθήκης τῶν Παρισίων καὶ προση-
τήθησαν εἰς τὴν μητέρα Ἑλλάδα τὴν
7ην Μαρτίου τοῦ 1948.

Ἡ Κύπρος, ἡ ὁποία εἶχεν ἐξε-
γερθῆ κατὰ τὸ 1931 - 1933 καὶ εἶχε
ζητήσει τὴν ἔνωσιν μετὰ τὴν μητέρα
Ἑλλάδα, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ
παγκοσμίου πολέμου ἀφῆκε τὰς ἐξε-
γέρσεις καὶ ἐβοήθησε τὴν Ἀγγλίαν.
Εἶχε λάβει ὑποσχέσεις ἀπὸ τὴν ἀγ-
γλικὴν κυβέρνησιν ὅτι μετὰ τὸ τέ-
λος τοῦ πολέμου θὰ ἐκπληρωθοῦν οἱ
πόθοι τῆς. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ Ἀγ-
γλοι δὲν ἐτήρησαν τὴν ὑπόσχεσιν
των, οἱ γενναῖοι Κύπριοι ἐξηγέρθησαν
σύσσωμοι τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1955
καὶ ἤρχισαν εἰς τὰ βουνὰ καὶ τὰς
πόλεις ἕναν ἄγριον ἀπελευθερωτικὸν
πόλεμον μετὰ τὴν κραταίαν Ἀλβιόνα.
Τὴν ἥρωικὴν πάλην τοῦ κυπριακοῦ
λαοῦ διηύθυνεν ἡ ὀργανώσις EOKA
με ἀρχηγούς τὸν ἀρχιεπίσκοπον τῆς
μεγαλονήσου Μακάριον, τὸν στρα-



Εἰκ. 51. Αὐξεντίου ὁ ἥρωος τῆς Κύπρου

τηγὸν Γεώργιον Γρίβαν καὶ τὸν ἐθνομάρτυρα Γρηγ. Αὐξεντίου. Ὁ ἀγὼν
εἰς τὴν Κύπρον ὑπῆρξε σκληρός, διότι ἔγινεν ὀλοκληρωτικὸς : καὶ οἱ
μαθηταὶ καὶ αἱ γυναῖκες συμμετέσχον εἰς αὐτὸν καὶ εἶχον τὴν θερμὴν
συμπαράστασιν ὅλης τῆς ἑλληνικῆς ἐθνότητος.

Εἰς τὴν ἐξέγερσιν οἱ Ἀγγλοι ἀπήντησαν διὰ φυλακίσεων, ἐκτοπί-
σεων καὶ ἀπαγχονισμῶν, εἰς συνδυασμὸν καὶ μετὰ διεξαγωγὴν τακτικῶν
στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων εἰς τὴν ὑπαίθρον. Οἱ ἀδάμαστοι ὅμως ἀγω-
νισταὶ τῆς Κύπρου οὐδόλως ἐκάμφθησαν καὶ κατήγγειλαν τοὺς Ἀγγλοὺς
εἰς τὸν ΟΗΕ. Ἡ Ἀγγλία τότε πρὸ τῆς πίεσεως τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν
ἠναγκάσθη νὰ υποχωρήσῃ καὶ διὰ τῆς Συμφωνίας τῆς Ζυρίχης (Φεβρουά-
ριος 1959) νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν Κύπρον ὡς ἀνεξάρτητον δημοκρατίαν,
ἐξαρτωμένην ὅμως εἰς ζητήματα ἀμύνης καὶ διπλωματικῆς παραστά-
σεως ἀπὸ τὴν Βρεταννικὴν Κοινοπολιτείαν.

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΡΜΑΝΙΑΝ

Ἡ Γερμανία μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς ὑπὸ τῶν συμμάχων διεμοιράσθη εἰς δύο ζώνας κατοχῆς. Οἱ Ρῶσοι ἔλαβαν τὴν ἀνατολικήν, ὅπου καὶ ἐπέβαλον κομμουνιστικὸν καθεστῶς. Τὸ Βερολῖνον, μολονότι εὐρίσκεται ἐντὸς τῆς ρωσικῆς ζώνης, διεμοιράσθη μεταξὺ τῶν 4 συμμάχων. Ἡ κατάστασις ὅμως αὐτὴ ἐδημιούργησε ἀδιέξοδον εἰς τὰς σχέσεις τῶν «Τεσσάρων».

Τότε ἡ Ρωσία, διὰ τὴν ἀναγκάσῃ τοὺς τρεῖς ἄλλους νὰ ἀποχωρῶσιν ἀπὸ τὴν γερμανικὴν πρωτεύουσαν, τὸ 1949 ἀπηγόρευσε τὰς κατὰ ξηρὰν μεταφορὰς αὐτῶν ἢ τῶν Δυτικογερμανῶν διὰ μέσου τῆς ρωσικῆς ζώνης. Οἱ δυτικοὶ σύμμαχοι, διὰ νὰ μὴ φανοῦν ὅτι ὑποχωροῦν καὶ μειωθῆ τὸ γόητρόν των, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ σώσῃ τοὺς κατοίκους τοῦ δυτικοῦ Βερολίνου ἀπὸ τὴν λιμοκτονίαν, ἐνεργοῦντες μὲ θάρρος προέβησαν εἰς τὴν ἴδρυσιν «ἀερογεφύρας» καὶ κατῴρθωσαν δι' ἑκατοντάδων ἀεροπλάνων νὰ μεταφέρουν χιλιάδας τόννων τροφίμων καὶ εἰδῶν πρώτης ἀνάγκης.

Ἐπειδὴ δὲν ἐξευρέθη τρόπος συνεργασίας μεταξὺ ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς Γερμανίας, αἱ 7 περιφέρειαι τοῦ δυτικοῦ τμήματος τῆς χώρας ἀπετέλεσαν τὴν ὁμόσπονδον δημοκρατίαν τῆς Γερμανίας μὲ πρωτεύουσαν τὴν Βόννην καὶ καγκελλάριον τὸν Ἄρτεντσαουερ.

Ἐπὶ τὴν θερμουργὸν πνοὴν αὐτοῦ ἡ δυτικὴ Γερμανία ἠδυνήθη νὰ ἀνασυγκροτήσῃ τὴν βιομηχανίαν τῆς καὶ νὰ ἀποκαταστήσῃ τοὺς καταλυθέντας ὑπὸ τῶν ναζιστῶν θεσμούς, ὥστε τὸ 1955 διὰ τῶν συμφωνιῶν τῶν Παρισίων τῆς παρεχωρήθησαν ὅλα τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα καὶ ἔγινε δεκτὴ ὡς τακτικὸν μέλος τοῦ ΝΑΤΟ.

Η ΑΜΕΡΙΚΗ ΑΝΑΛΑΜΒΑΝΕΙ ΤΗΝ ΗΓΕΣΙΑΝ ΤΩΝ ΔΥΤΙΚΩΝ

Μὲ τὴν κρίσιν εἰς τὴν Κίναν καὶ τὴν Ἑλλάδα ἀπεδείχθη ὅτι μόνον αἱ Η.Π.Α. ἀπὸ τὰς Δυνάμεις τοῦ δυτικοῦ Κόσμου εἶχον τὴν ἰκανότητα καὶ τὰ μέσα νὰ ἀναλάβουν ἡγετικὸν ρόλον εἰς τὰ παγκόσμια προβλήματα καὶ νὰ θέσῃν φραγμὸν εἰς τὰς ἐπεκτατικὰς διαθέσεις τοῦ κομμουνισμοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ Ρωσία μετὰ τὸν πόλεμον εἶχεν ἀποβῆ ἰσχυρὰ στρατιωτικὴ καὶ βιομηχανικὴ δύναμις καὶ ἦτο δυσκολοπολέμητος ἐζήτησαν τὴν συνεργασίαν καὶ τῶν ἄλλων ἐλευθέρων λαῶν, ὥστε διὰ συλ-

λογικῆς δράσεως νὰ ἀντιδράσουν κατὰ τῶν ρωσικῶν σχεδίων καὶ νὰ ἀποκαταστήσουν τὴν εἰρήνην. Διὰ τὴν προσπάθειαν αὐτὴν οἱ Δυτικοὶ ἴδρυσαν τὰ ἐπόμενα συλλογικὰ ὄργανα:

1) Τὸν Ὄργανισμὸν τοῦ Βορειοατλαντικοῦ Συμφώνου (NATO). Εἰς αὐτὸν συνεργάζονται μὲ τὰς Η.Π.Α. ἢ Ἀγγλία, Γαλλία, Βέλγιον, Ὁλλανδία καὶ ἄλλαι 11 χῶραι πρὸς κοινὴν ἄμυναν ἐναντίον παντὸς ἐπιτιθεμένου. Ὁ NATO ἰδρύθη τὸ 1949. Ἡ Ἑλλάς εἰσῆλθεν εἰς αὐτὸν τὸ 1950.

2) Τὸν ΣΕΑΤΟ, ὅμοιον ὄργανισμὸν πρὸς ἄμυναν τῆς Ἀσίας. Εἰς αὐτὸν συνεργάζονται αἱ Ἡνωμένοι Πολιτεῖαι, Ἀγγλία, Γαλλία, Αὐστραλία, Νέα Ζηλανδία, Φιλιππῖναι, Πακιστάν κ.λ.

Ἐπίσης αἱ Ἡνωμένοι Πολιτεῖαι προέβησαν εἰς τὴν παροχὴν προγραμματισμένης βοήθειας μὲ τὰς ἐπομένους ἐπίσημους διακηρύξεις:

Πρῶτον μὲ τὸ «Δόγμα Τροῦμαν». Αὐτὸ ἀποτελεῖ ἐπίσημον διακήρυξιν τοῦ Προέδρου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν Τροῦμαν (ἄνοιξιν τοῦ 1947) ἐνώπιον τοῦ Κογκρέσσου, ὅτι αἱ Η.Π.Α. θὰ παρεχώρουν προθύμως στρατιωτικὴν βοήθειαν εἰς τὰς ἀπειλουμένας ἀπὸ τὸν κομμουνισμὸν χώρας. Ἡ πρώτη χειρονομία ἔγινεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Τουρκίαν, πού ἠπειλοῦντο ἀπὸ τὸν κομμουνισμὸν.

Δεύτερον μὲ τὸ «Σχέδιον Μάρσαλ», τὸ ὁποῖον φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν τῶν Η.Π.Α. Μάρσαλ. Οὗτος τὸ 1947 ἐζήτησεν ἀπὸ 16 φιλικὰ πρὸς τὴν Ἀμερικὴν κράτη νὰ καταρτίσουν πίνακα τῶν ἀναγκῶν των, ὥστε νὰ δυνηθοῦν αἱ Η.Π.Α. νὰ βοηθήσουν τὴν οἰκονομικὴν ἀνόρθωσιν τῶν χωρῶν αὐτῶν. Διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἡ Ἀμερικὴ ἔχει διαθέσει μέχρι σήμερον πολλὰ δισεκατομμύρια δολλαρίων.

Τὰ ἐπιφελεῖ αὐτὰ διὰ τοὺς ἐλευθέρους λαοὺς ὄργανα καὶ σχέδια συνετέλεσαν, ὥστε ἔπειτα ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ Στάλιν (1953) ἡ Ρωσία ὑπὸ τὸν νέον ἡγέτην τῆς Κροῦτσεφ νὰ φανῇ ὑποχωρητικὴ καὶ νὰ δεχθῇ ὡς πρὸς τὰς διεθνεῖς σχέσεις τὴν ἀρχὴν τῆς «συνυπάρξεως», πού σημαίνει ὅτι αἱ δυτικαὶ δημοκρατίαι καὶ τὰ Σοβιετ δύνανται νὰ συνυπάρξουν ἄνευ συγκρούσεων. Καὶ εὐτυχῶς διὰ τοὺς λαοὺς αὐτὸ τὸ ἐπιβεβαίωσαν δύο πρόσφατα γεγονότα: ἡ ὑποχώρησις τῶν Ρώσων εἰς τὸ ζήτημα τῆς Κούβας, πού ἐκινδύνευε νὰ προκαλέσῃ διεθνή πόλεμον (Φθινόπωρον 1962) καὶ ἡ συμφωνία τῆς Μόσχας περὶ ἀπαγορεύσεως τῶν δοκιμῶν νέων θερμοπυρηνικῶν ὅπλων (θέρους 1963).

Αί δύο τελευταῖαι υποχωρήσεις φανερόνουν ὅτι ἡ Ρωσία ζῆ καὶ αὐτὴ ὑπὸ τὸν ἐφιάλτην τοῦ «κιτρίνου κινδύνου» καὶ δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ ἀποκτήσῃ καὶ ἡ Κίνα πυρηνικὰ ὄπλα. Καὶ ὅτι ἔτσι ἔχουν τὰ πράγματα φαίνεται ἐκ τοῦ ὅτι ἡ Κίνα δὲν υπέγραψε τὴν συμφωνίαν τῆς Μόσχας καὶ ἔλαβε φανερὰ ἐχθρικήν στάσιν εἰς τὴν πολιτικὴν γραμμὴν τῆς Ρωσίας.

ΤΜΗΜΑ ΠΕΜΠΤΟΝ

Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΤΟΥ 19^{ΟΥ} ΚΑΙ 20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΟΣ

Ἄφοῦ ὠμιλήσαμεν διὰ τοὺς πολέμους καὶ τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν τῶν δύο τελευταίων αἰώνων, θὰ εἴπωμεν ὀλίγα καὶ διὰ τὴν οικονομικὴν, πνευματικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν πρόοδον.

Αἱ ἐπιστῆμαι ἔκαμαν μεγάλας προόδους κατὰ τὰ τελευταῖα 150 ἔτη. Ἡ παγκόσμιος ἱστορία, τὰ κοινωνικὰ καὶ φυσικὰ φαινόμενα (δηλ. ἡ ἐξέλιξις τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων, τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων) ἀπετέλεσαν τὰ σοβαρώτερα προβλήματα ποὺ ἀπησχόλησαν τοὺς ἐπιστήμονας.

Τὰς παρατηρήσεις ἀπὸ τὰς μελέτας αὐτὰς οἱ εἰδικοί τὰς ἐδοκίμασαν εἰς πρακτικὰς ἐφαρμογὰς καὶ ἐπέτυχον ἐφευρέσεις καὶ ἀνακαλύψεις μὲ τὰς ὁποίας ἐβελτίωσαν τοὺς ὅρους τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων.

54 Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΞΕΝΩΝ ΛΑΩΝ

ΑΙ ΠΡΟΟΔΟΙ ΕΙΣ ΤΑΣ ΘΕΤΙΚΑΣ ΕΠΙΣΤΗΜΑΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΤΕΧΝΙΚΗΝ

Αἱ πρόοδοι εἶναι μεγαλύτεραι εἰς τὰς θετικὰς ἐπιστήμας. Τὰ *Μαθηματικά*, ἡ *Φυσικὴ*, ἡ *Βιολογία*, ἡ *Ἰατρικὴ* καὶ ἡ *Χημεία* ἤδη ἀπὸ τοῦ 19ου αἰῶνος ἔχουν φθάσει εἰς τὴν διατύπωσιν βαρυσημάντων θεωριῶν καὶ πορισμάτων. "Ὅλα αὐτὰ τὰ ἐξεμεταλλεύθησαν οἱ τεχνικοὶ καὶ οἱ βιομηχανοὶ, διὰ νὰ εὗρουν νέας δυνάμεις καὶ μηχανάς. "Ἦθελον μὲ αὐτὰς νὰ ἀντικαταστήσουν τὰς ἀνθρωπίνας χεῖρας καὶ τὰ μικρὰ ἐργαλεῖα μὲ μηχανάς, διὰ νὰ κάμουν τὴν ἐργασίαν περισσότερον ἐλαφρὰν καὶ ἀποδοτικὴν.

ΝΕΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΙΑΘΕΣΙΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Πρὶν ἀπὸ 200 ἔτη οἱ ἄνθρωποι διὰ νὰ κατεργασθοῦν τὰς πρώτας ὕλας εἰς τὰ ἐργαστάσια καὶ νὰ κινήσουν τὰ πλοῖα καὶ τὰ ὀχήματά των

έχρησιμοποιοῦν τὰς χεῖρας των, τὰ ζῶα, τὸν ἀέρα καὶ τὸ ὕδωρ. Ἐπὶ αἰῶνας ἀνεζήτησαν μίαν δύναμιν ἰσχυροτέραν, τὴν ὁποίαν κάποτε εὗρον. Ἡ δύναμις δὲ αὐτὴ ἦτο ὁ ἀτμός.

Πρῶτος ὁ Ἄγγλος μηχανικός Οὐάτ (Watt) ἐπειραματίσθη ἐπὶ τῶν ἰδιοτήτων τοῦ ἀτμοῦ καὶ ἔπειτα ἀπὸ πολλὰς ἀποτυχίας ἐφεύρε τὴν ἀτμομηχανὴν (1775). Αὐτὴν κατ' ἀρχὰς τὴν μετεχειρίσθησαν εἰς τὰ ὄρυχέα, ἀργότερον εἰς τὰ ἐργοστάσια καὶ τέλος εἰς τὰ ἀτμόπλοια καὶ τοὺς σιδηροδρόμους.

Τὸν ἀτμὸν ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνος ἤρχισε νὰ τὸν συναγωνίζεται ὁ ἠλεκτρισμός. Τὸν εἶχεν ἀνακαλύψει ὁ Θαλῆς (550 π.Χ.). Σταθμὸν ὅμως πρὸς πρακτικὴν ἐφαρμογὴν αὐτοῦ ἀπετέλεσεν ἡ ἐφεύρεσις τῆς ἠλεκτρομηχανῆς ἀπὸ τὸν Ἄγγλον Φαραντάν (1831). Κατόπιν ὁ ἠλεκτρισμὸς ἐχρησιμοποιήθη εὐρύτερον καὶ εἰς αὐτὸν ἐβασίσθησαν αἱ τελευταῖαι ἐκπλήξεις τῆς ἠλεκτρονικῆς, ἡ ὁποία ὅλα τὰ ἔχει κάμει αὐτόματα. Ἀρκεῖ νὰ πατήσης ἓνα «κουμπὶ» ἢ νὰ στρέψῃς κάποιον διακόπτην.

Παραλλήλως πρὸς τὰς δύο αὐτὰς ἐνεργείας ὁ ἄνθρωπος ἐχρησιμοποίησε καὶ τὰς χημικὰς. Καὶ εἰς τὸν τομέα αὐτὸν αἱ ἐφευρέσεις εἶναι ἀμέτρητοι. Ἀνέμειξεν ἐλαστικὸν κόμμι μὲ θεῖον ὁ Ἀμερικανὸς Γκούντγιαρ καὶ ἐπέτυχε νὰ κατασκευάσῃ τὸ λάστιχον (1883). Ἐκαυσε πετρέλαιον εἰς κλειστὸν χῶρον ὁ γερμανὸς Ντάμιλερ καὶ κατόρθωσε νὰ δημιουργήσῃ κινητήριον δύναμιν καὶ μὲ αὐτὸ ὡς ἀρχὴν κατασκεύασε τὴν μηχανὴν ἐσωτερικῆς καύσεως (1883). Πῶς θὰ ἐκινουῦντο τὰ αὐτοκίνητα, τὰ ἀεροπλάνα καὶ οἱ πύραυλοι χωρὶς τὰς δύο αὐτὰς ἐφευρέσεις; Τὰς ποικίλας ιδιότητες τῶν οὐσιῶν τὰς ἐκμεταλλεύεται ἡ βιομηχανία καὶ μᾶς δίδει τροφὰς, φάρμακα, ὀβίδας, ἀτομοβόμβας καὶ πλαστικὰ εἶδη. Τέλος μετὰ τὴν διάσπασιν τοῦ ἀτόμου μεταχειρίζεται καὶ τὴν ἀτομικὴν ἐνέργειαν διὰ τὴν παραγωγὴν ἠλεκτρισμοῦ.

Οἱ ΔΙΑΣΗΜΟΤΕΡΟΙ ΕΡΕΥΝΗΤΑΙ ΚΑΙ ΕΦΕΥΡΕΤΑΙ

Κατὰ τοὺς δύο τελευταίους αἰῶνας ἐνεφανίσθησαν πολυάριθμοι ἐρευνηταὶ καὶ ἐφευρέται, οἱ ὁποῖοι ἀφιέρωσαν ὅλον τὸν βίον των εἰς παρατηρήσεις καὶ πειραματισμούς. Μερικοὶ ἀπὸ αὐτούς, παρασυρόμενοι ἀπὸ τὴν εὐγενῆ ἐπιθυμίαν τῆς ἀνακαλύψεως, δὲν ἐδίστασαν νὰ θυσιάσουν καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν των (ὅπως ὁ Λίβινγκστον, ὁ Ἀμοῦνδсен κ.ἄ.).

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐργασίας των ὀνομάζομεν ἀνακαλύψεις μὲν,

ὅταν αὐται γνωρίζουν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα πράγματα πού ὑπῆρχον, ἀλλὰ δὲν εἶχαν παρατηρηθῆ· ἐφευρέσεις δέ, ὅταν μὲ ἐπιτυχῆ συνδυασμὸν γνωστῶν πραγμάτων κατορθῶνουν νὰ κατασκευάσουν νέα.

Ἐπειδὴ εἰς τοὺς μεγάλους αὐτοὺς ἐπιστήμονας ὀφείλομεν τὰ ἀγαθὰ τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ, ἐπιβάλλεται νὰ τοὺς γνωρίσωμεν καὶ νὰ τοὺς τιμῶμεν ἀναλόγως τῆς ἀξίας των. Ὅλους δὲν δυνάμεθα νὰ τοὺς ἀναφέρωμεν, θὰ ἀπαριθμήσωμεν μόνον τοὺς πλέον μεγαλοφυεῖς.

Μεταξὺ ἐκείνων πού ἀνύψωσεν ὁ παγκόσμιος θαυμασμὸς εἶναι :

1) Εἰς τὸν τομέα τῶν γεωγραφικῶν ἐξερευνήσεων οἱ ἐξῆς: Ὁ Βορειοαμερικανὸς Πῆρρ, ὁ ὁποῖος τὸ 1909 ἔπειτα ἀπὸ μυρίους κινδύνους ἐφθάσεν εἰς τὸν Βόρειον Πόλον. Ὁ Νορβηγὸς Ἀμοῦνδσεν, ὁ ὁποῖος τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1911 ἠτύχησε νὰ πατήσῃ εἰς τὸν Νότιον Πόλον. Ὁ Ἀγγλος Χίλαρν, ὁ ὁποῖος ἐπὶ κεφαλῆς ὁμάδος ὀρειβατῶν κατέκτησε τὸ 1953 τὴν ὑψηλότεραν κορυφὴν τῆς γῆς ἐπὶ τῶν Ἴμαλαίων ("Ἐβερεστ 9000 μέτρα). 2) Εἰς τὸν τομέα τῶν ἐπιστημονικῶν ἀνακαλύψεων σημειώομεν τοὺς ἐπομένους: Τὸν Ἀγγλον βιολόγον Δάρβιν, πού τὸ 1859 διετύπωσε τὴν θεωρίαν τῆς ἐξελιξέως, δηλαδὴ ὅτι τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα ἐξελισσονται ἀναλόγως τοῦ περιβάλλοντος. Τὸν Αὐστριακὸν βιολόγον Μένδελ, πού διετύπωσε τὴν θεωρίαν τῆς κληρονομικότητος. Τὸν Γάλλον Παστέρ καὶ τὸν γερμανὸν Κώχ, πού ἀνεκάλυψαν ὅτι ὄλαι αἱ ἀσθένειαι προέρχονται ἀπὸ μικρόβια. Τὸν γερμανὸν Ραϊνγκεν, πού εὑρεν τὰς ἀκτῖνας Χ, διὰ τῶν ὁποίων ὁ ἀνθρώπινος ὀφθαλμὸς φθάνει εἰς τὰ πλέον ἀφανῆ μέρη τοῦ σώματος καὶ ἀνακαλύπτει τὰς αἰτίας τῶν νόσων. Τὸν Γερμανοεβραῖον Ἀυσταίν, πού εἶναι ὁ πατὴρ τῆς θεωρίας τῆς σχετικότητος. Τέλος τὸ ζεῦγος τῶν Γάλλων Κιουρί, πού ἀνεκάλυψε τὸ ράδιον.

3) Εἰς τὸν τομέα τῶν ἐφευρέσεων ἀναφέρομεν :

1. Τὸν Ἴταλὸν Βόλτα, πού ἐφεῦρε τὴν ἠλεκτρικὴν στήλην (1794)
2. Τὸν Ἀμερικανὸν Φοῦλτον » τὸ ἀτμόπλοιο (1807)
3. Τὸν Ἀγγλον Γ. Στέφενσον » τὸν σιδηρόδρομον (1815)
4. Τὸν Γάλλον Νταγκέρ, » τὴν φωτογρ. μηχανὴν (1839)
5. Τὸν Ἀμερικανὸν Μόρς » τὸν τηλέγραφον (1844)
6. Τὸν » Μπέλλ » τὸ τηλέφωνον (1876)
7. Τὸν » Ἔδισον » τὸν ἠλεκτρισμὸν (1879)
8. Τὸν Ἴταλὸν Μαρκόνι » τὸν ἀσύρματον (1897)
9. Τοὺς Ἀμερικανούς Ράιτ πού ἐφεῦρον τὸ ἀεροπλάνον (1903)

10. Τὸν Ἄγγλον *Φλέμμινγκ* ποῦ ἐφεῦρε τὴν πενικιλίνην (1940)
 11. Τὸν Ἴταλὸν *Φέρμι*,
 12. Τὸν Ἀμερικανὸν Ὀπενχάιμερ } » τὴν ἀτομικὴν βόμβαν (1942)

Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Αἱ ἐφευρέσεις καὶ ἀνακαλύψεις συνετέλεσαν εἰς τὴν κατασκευὴν τελειοτέρων μηχανημάτων πρὸς κατεργασίαν τῶν πρώτων ὑλῶν εἰς τὰ ἐργοστάσια· ἐπίσης εἰς τὴν κατασκευὴν μηχανημάτων μεταφορᾶς καὶ ἐπικοινωνίας, μὲ τὰ ὁποῖα αἱ ἀποστάσεις συντομεύονται καὶ οἱ λαοί, ποῦ ἄλλοτε ἦσαν ἀπομονωμένοι, ἀναπτύσσουν ζωηρὰς οἰκονομικὰς καὶ πνευματικὰς σχέσεις.

Εἰς τὴν θάλασσαν τὰ ταξίδια καὶ αἱ μεταφοραὶ δὲν γίνονται πλέον μὲ τὰ ἰστιοφόρα, ἀλλὰ μὲ τεράστια μηχανοκίνητα πλοῖα, ποῦ ὁμοιάζουν πρὸς μεγαλόπολεις καὶ δὲν ὑπολογίζουσι τὰς τρικυμίας καὶ τὰς ἀποστάσεις.

Εἰς τὴν ξηρὰν οἱ σιδηρόδρομοι καὶ τὰ αὐτοκίνητα ἔχουσι ἐξαπλωθῆ παντοῦ καὶ ταξιδεῦσι κανεὶς ἢ μεταφέρει ἐμπορεύματα μὲ μεγαλυτέραν εὐκολίαν. Πρὸ πάντων ἔχει ἐπιβληθῆ τὸ αὐτοκίνητον, ἐπειδὴ δύναται νὰ κινεῖται εἰς ὅλα τὰ ὁμαλὰ ἐδάφη.

Ὅπως βλέπομεν, οἱ ἄνθρωποι μὲ ὅλα αὐτὰ τὰ μέσα ἐπέτυχον νὰ διατρέχουσι τὴν ξηρὰν καὶ τὸ ὑγρὸν στοιχεῖον. Ἔπρεπε νὰ ἀφήσουσι εἰς τὰ πτηνὰ τὸν ἀέρα; Ἐπειτα ἀπὸ πολλὰς ἀποτυχίας οἱ τεχνικοὶ κατόρθωσαν νὰ ἀνυψώσουσι εἰς τοὺς αἰθέρας ἀεροπλάνα βαρύτερα τοῦ ἀέρος. Κατόπιν τούτου αἱ ἐναέριοι συγκοινωνίαι ἀνεπτύχθησαν ταχύτατα. Μὲ τὴν μεταφορὰν ὄχι μόνον ἐπιβατῶν, ἀλλὰ καὶ ταχυδρομείου καὶ ἐμπορευμάτων ἡ ἀεροπορία ἔγινεν ἀσυναγώνιστον συγκοινωνιακὸν μέσον. Εἰσῆχθη καὶ εἰς τὸν πόλεμον καὶ μετέβαλε τὴν τακτικὴν του.

Ἀποκορύφωσις τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἀεροπλάνου ἀποτελεῖ ἡ ἐφευρέσις τῶν τεχνητῶν δορυφόρων ἀπὸ τὸν Ρῶσον τεχνικὸν *Σεντόφ*. Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1957 οἱ Ρῶσοι ἐξαπέλυσαν ἐπιτυχῶς τὸν πρῶτον δορυφόρον. Ἐπειτα ἀπὸ 4 ἔτη ὁ Ρῶσος ἀστροναύτης *Γκαγκάριν* μὲ ἕνα τέτοιον δορυφόρον ἔκαμε περιστροφὰς γύρω ἀπὸ γῆν καὶ ἐπέστρεψεν εἰς καλὴν κατάστασιν εἰς τὸ ἔδαφος. Τὸ κατόρθωμα τοῦτο ἀπετέλεσε μίαν καλὴν ἀρχὴν διὰ τὴν κατασκευὴν διαστημοπλοίων πρὸς κατὰκτησιν ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ἄλλων πλανητῶν.

ΠΩΣ ΔΙΕΜΟΡΦΩΘΗΣΑΝ ΤΑ ΜΕΣΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Ἡ πρώτη ὀργάνωσις τῶν ταχυδρομικῶν ὑπηρεσιῶν ἤρχισεν ἀπὸ τὸ 1840, ὅποτε ὁ Ἄγγλος Χίλλ ἐφεύρε τὸ γραμματόσημον⁽¹⁾. Ἐπειδὴ ἀπὸ τότε καθιερώθη τὰ γραμματόσημα νὰ πληρώνωνται ἀπὸ τὸν ἀποστολέα, τὸ κράτος ἀνέλαβε τὴν ἔκδοσιν αὐτῶν καὶ τὴν μεταβίβασιν τῶν ἐπιστολῶν καὶ τῶν δεμάτων διὰ τῶν ταχυδρομικῶν ὑπηρεσιῶν. Διὰ τὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τὸ ἐξωτερικὸν συνεπήχθη ἀπὸ τοῦ 1875 ἡ *Παγκόσμιος Ταχυδρομικὴ Ἐνωσις* διὰ τῆς συνεργασίας ὅλων τῶν κρατῶν.

Δυσκολία ἐγεννήθη ὡς πρὸς τὴν ἀποστολὴν βιαστικῶν μηνυμάτων, ὅπου τὸ ταχυδρομεῖον δὲν ἠδύνατο νὰ ἀνταποκριθῇ. Τὸ πρόβλημα ὅμως ἐλύθη διὰ τῆς ἐφευρέσεως τοῦ *τηλεγράφου* ὑπὸ τοῦ *Μόρς*, τοῦ *ὑποβρυχίου καλωδίου* ὑπὸ τοῦ *Φήλντ* (1866), τοῦ *τηλεφώνου* καὶ τοῦ *ἀσυρμάτου*. Ἐπειδὴ μὲ αὐτὰ ἐπιτυγχάνομεν τὴν ἄμεσον σύνδεσιν μὲ τὰς μακρυνὰς ἀποστάσεις, τὰ ὀνομάσαμεν *τηλεπικοινωνιακὰ μέσα*.

Η ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

Καὶ ἡ *βιομηχανία* ὠφελήθη ἀπὸ τὰς ἀνακαλύψεις καὶ ἐφευρέσεις τῆς τεχνικῆς καὶ τῆς χημείας. Διότι, ἐνῶ πρὶν ὁ ἐξευγενισμὸς τῶν πρώτων ὕλων ἐγένετο διὰ τῶν φυσικῶν δυνάμεων καὶ τῶν ἀνθρωπίνων χειρῶν, τώρα πραγματοποιεῖται διὰ τῶν μηχανῶν καὶ τῶν χημικῶν οὐσιῶν.

Αὐτὸ εἶχεν ὡς συνέπειαν τὴν παραγωγὴν ἀφθόνων καὶ εὐθηνῶν βιομηχανικῶν προϊόντων καὶ τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν ἀπολαύσεων τοῦ βίου. Ἐπίσης τὴν μεγάλην ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν μεταφορικῶν μέσων. Τέλος τὴν μετακίνησιν τῶν γεωργικῶν πληθυσμῶν πρὸς τὰ βιομηχανικὰ κέντρα καὶ τὴν δημιουργίαν τῶν μεγαλοπόλεων, μὲ ἰσχυρὰν μικροαστικὴν καὶ ἐργατικὴν τάξιν.

Ἡ συγκέντρωσις τῶν ἀγροτῶν εἰς τὰ ἐργοστάσια ἐπέφερε τὴν ἀραίωσιν τῶν ἐργατῶν τῆς γῆς. Ἐὰν ὅσοι ἔμειναν εἰς τὰ ἀγροκτῆματα δὲν ἠῤῥξανον τὴν *γεωργικὴν παραγωγὴν*, πῶς θὰ ἐτρέφοντο οἱ ἐργάται τῶν ἐργοστασίων καὶ οἱ ἄλλοι ἄστοι; Ἀσφαλῶς διὰ τῆς καλυτερέσεως τῶν καλλιεργητικῶν καὶ κτηνοτροφικῶν μεθόδων. Αἱ μηχαναὶ καὶ αἱ χημικαὶ οὐσίαι καθὼς καὶ τὰ πορίσματα τῆς Φυτολογίας καὶ τῆς Ζωολογίας ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν καὶ

1. Εἰς τὴν Χώραν μας εἰσήχθη τὸ 1861.

επέφερον καταπληκτικήν βελτίωσιν αὐτῶν. Σήμερον εἰς τὰ μεγάλα ἀγροκτήματα (φάρμακ) τὸ ὄργωμα, ἡ συγκομιδὴ καὶ ἡ διατήρησις τῶν καρπῶν γίνεται διὰ μηχανικῶν καὶ χημικῶν μέσων. Τὰ λιπάσματα, τὰ εἰδικὰ φάρμακα, οἱ ἐκλεκτοὶ σπόροι καὶ αἱ διασταυρώσεις τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων αὐξάνουσι τὴν παραγωγὴν τῆς γῆς καὶ τῶν κτηνῶν.

Η ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ

Αἱ τελειοποιήσεις τῶν συγκοινωνιακῶν μέσων καὶ ἡ μεγάλη ἐξέλιξις τῆς γεωργίας καὶ τῆς βιομηχανίας ἐπέφερον καὶ τοῦ ἐμπορίου τὴν ἀνάπτυξιν : Ἡ ἐξέλιξις τῆς γεωργίας καὶ τῆς βιομηχανίας παρέχει τὴν εὐκαιρίαν εἰς τὸ ἐμπόριον νὰ φέρῃ εἰς τὴν ἀγορὰν ἀφθονίαν προϊόντων καὶ πρώτων ὑλῶν. Ἡ τελειοποιήσις τῶν συγκοινωνιῶν διευκολύνει τὴν ταχεῖαν, ἀσφαλῆ καὶ μὲ χαμηλὸν κόστος μεταφορὰν τῶν ἐμπορευμάτων εἰς τὰ κέντρα καταναλώσεως.

Διὰ νὰ διευκολυνθῇ ἡ συγκοινωνία καὶ τὸ ἐμπόριον τὰ κράτη κατεσκεύασαν μεγάλα τεχνικὰ ἔργα : ὁδοὺς, σιδηράγγας, διώρυγας, γεφύρας, σιδηροδρομικοὺς σταθμούς, λιμένας, ἀποθήκας, ψυκτικὰ μηχανήματα κ.λ.

Ἐπρεπεν ὅμως νὰ εὐρεθῇ καὶ ὁ τρόπος, μὲ τὸν ὅποιον θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ γίνεται ἡ συναλλαγὴ εἰς χρῆμα καὶ νὰ γίνωνται γνωστὰ τὰ γεωργικὰ καὶ βιομηχανικὰ προϊόντα εἰς ἄλλους τόπους. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἀνεπτύχθησαν καὶ ἀναδιοργανώθησαν αἱ Τράπεζαι καὶ αἱ Ἐκθέσεις. Αἱ μὲν Τράπεζαι διὰ νὰ παρέχουν χρηματικὰς εὐκολίας, αἱ δὲ ἐκθέσεις (ὅπως ἡ Ἐκθεσις Θεσσαλονίκης) διὰ νὰ διαφημίζουσι τὰ προϊόντα.

Ἀποτέλεσμα ὄλων αὐτῶν τῶν ἐπιφελεῶν μέσων εἶναι ὅτι κάθε χώρα δύναται νὰ ἐξάγῃ εὐκόλως τὰ προϊόντα τῆς καὶ νὰ τὰ θέτῃ εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἀγοραστῶν τῶν ἄλλων χωρῶν, οὕτως ὥστε νὰ λαμβάνουν ἀξίαν τὰ προϊόντα εἰς τὰς χώρας, πού τὰ παράγουσι, καὶ νὰ γίνωνται εὐθηρὰ εἰς ἐκείνας, πού τὰ ἀγοράζουσι.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΤΕΧΝΙΚΗΣ ΠΡΟΟΔΟΥ

Αἱ μεγάλαι ἐφευρέσεις καὶ ἀνακαλύψεις μετέβαλαν σιγὰ - σιγὰ καὶ τὸν τρόπον ζωῆς τοῦ μοχθοῦντος ἀνθρώπου. Τὰ προϊόντα τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς γεωργίας ἔγιναν ἀφθονώτερα καὶ τελειότερα. Τὸ ἐμπόριον προώδευσε καὶ μὲ τὰ τελειότερα καὶ ταχύτερα συγκοινωνιακὰ

μέσα ἐκέντρισε τὴν διεθνή συνεργασίαν. Ἡϋξήθη τὸ μεταναστευτικὸν ρεῦμα πρὸς τὰς νέας χώρας, αἱ εὐρωπαϊκαὶ γνώσεις καὶ γλῶσσαι διεδόθησαν εὐρύτερον καὶ ἐκαλλιεργήθη σύσφιγξις τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν λαῶν.

Κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ συνέπεια τῆς οἰκονομικῆς προόδου ὑπῆρξεν ἡ δημιουργία τῆς ἀστικῆς καὶ ἐργατικῆς τάξεως, αἱ ὁποῖαι κατῴρθωσαν νὰ λάβουν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν κυβέρνησιν.

55 Η ΠΡΟΟΔΟΣ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

Παραλλήλως μὲ τὴν πρόοδον τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς τεχνικῆς σημειώνεται μεγάλη ἐξέλιξις καὶ εἰς τὴν παιδείαν, τὰ γράμματα καὶ τὰς καλὰς τέχνας.

ΑΙ ΠΡΟΟΔΟΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΙΔΕΙΑΝ

Ἰδιαιτέρως προώδευσεν ἡ *Παίδεια*. Ἡ ἀνάπτυξις τῆς δὲν ὀφείλεται μόνον εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς μορφώσεως, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐμφάνισιν μεγάλων ψυχολόγων καὶ παιδαγωγῶν (*Πεσταλότσι, Ἐρβατος, Μοντεσσόρι, Ντιούι*). Αὐτοὶ καὶ πολλοὶ ἄλλοι κοινωνιολόγοι καὶ φιλόσοφοι εἰργάσθησαν, διὰ νὰ κάμουν τὴν ἐκπαίδευσιν ἱκανοποιητικὴν ἀπασχόλησιν τῶν νέων καὶ νὰ δώσουν προγράμματα καὶ μεθόδους διδασκαλίας ἀναλόγους μὲ τὰς κλίσεις τῶν μαθητῶν καὶ τὰ διαφέροντα τῆς ἐποχῆς.

Περὶ τὸ τέλος τοῦ 19ου αἰῶνος τὰ ἐκπαιδευτικὰ συστήματα ἔχουν ὀλοκληρωθῆ εἰς ὅλας τὰς προηγμένας χώρας, ὅπου ἔχει γίνεαι πλέον ἰδανικὸν ὅτι ἡ παιδεία ἔχει τὴν δύναμιν νὰ διαμορφώσῃ τοὺς λαοὺς εἰς ἰσχυρὰ ἔθνη. Διὰ τοῦτο ἡ πολιτεία διὰ τῶν ὀργάνων τῆς ἐπιβλέπει, ὥστε τὰ σχολεῖα νὰ ἐργάζωνται ὅπως ἀπαιτοῦν αἱ σύγχρονοι συνθήκαι.

Τὰ ἐκπαιδευτήρια σήμερον μὲ ὀλοκληρωμένα προγράμματα καὶ ἀρτίως κατηρτισμένους διδασκάλους καὶ μὲ ἄλλα μέσα διδασκαλίας ἓνα ἰδανικὸν ἐπιδιώκουν: Νὰ δώσουν εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ τὸ ἔθνος νέους μὲ εὐρωστα σώματα, ἐπαρκεῖς γνώσεις καὶ φρονήματα ἀνθρωπιστικὰ καὶ ἔθνικα. Τὰ Πανεπιστήμια, τὰ Πολυτεχνεῖα καὶ τὰ Ἰνστιτοῦτα μοχθοῦν νὰ προσφέρουν εἰς τὴν πολιτείαν νέους μὲ πτυχιὰ καὶ ἐφόδια ἱκανότητος εἰς τὰς ἐπιστήμας, τὴν τεχνικὴν καὶ εἰς τὰς γλώσσας.

Τὴν σχολικὴν μόρφωσιν τὴν συμπληρῶνουν αἱ βιβλιοθήκαι, τὰ μουσεῖα, αἱ ἐκθέσεις ἐργῶν τέχνης, ἡ Ἐκκλησία, τὰ γυμναστήρια, τὸ θέατρον, ὁ κινηματογράφος, τὰ περιοδικὰ κλπ., ὅπου ὁ νέος ἔχει τὴν

εύκαιρίαν νά έπαυζήση τόν μορφωτικόν, ήθικόν καί καλλιτεχνικόν έξοπλισμόν του.

Τέλος υπάρχουν καί πολλοί οργανισμοί, οί όποιοι επιδιώκουν τήν μόρφωσιν καί τόν έξανθρωπισμόν εις διεθνές επίπεδον. Τιοιοῦτοι οργανισμοί εἶναι οί ακόλουθοι :

1) 'Ο Διεθνής Έρυθρός Σταυρός, πού ιδρύθη τò 1864 από τόν Έλβετόν Έρρίκον Ντινάν, δια νά ανακουφίξη τόν πόνον τών τραυματιών πολέμου καί τών άπόρων άσθενών καί γενικώς νά ελαφρώνη τήν δυστυχίαν. Τò ενδιαφέρον τοῦ μεγάλου αὐτοῦ άνθρωπιστοῦ πρòς ίδρυσιν τοῦ Έρυθροῦ Σταυροῦ έπήγασεν από τά όσα φρικτά εἶδεν ó ίδιος εις τò πεδίον τῆς μάχης τοῦ Σολφερίνο (1859).

2) Τò Σώμα Προσκόπων, πού ιδρύθη τò 1908 από τόν Άγγλον στρατηγόν Πάουελ. 'Ο προσκοπισμός εἶναι άξιούστατος, διότι συνηθίζει τò παιδί εις τήν πειθαρχίαν, τήν άγάπην τοῦ ύπαιθρου, εις τήν κοινωνικήν συνεργασίαν καί τήν προσήλωσιν εις τά ύψηλότερα ιδανικά τῆς άνθρωπότητος (φιλίαν, αὐτοθυσίαν κ.λπ.).

3) 'Η Ουένεσκο, πού ιδρύθη συμφώνως με τόν καταστατικόν χάρτην τοῦ ΟΗΕ, δια νά βοηθήση εις τήν πνευματικὴν συνεργασίαν μεταξὺ τών λαών δια τῆς άναπτύξεως μορφωτικῶν σχέσεων από πνευματικούς άνθρώπους (εις τήν λογοτεχνίαν, θέατρον, καλὰς τέχνας, μουσικήν, εις τήν παιδείαν κ.λπ.).

Εις τὰς άνωτέρω διεθνεῖς οργανώσεις μετέχει λίαν έπιτυχῶς καί ή χώρα μας.

Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Κατά τò β' ήμισυ τοῦ 18ου αἰώνος καί τò α' τοῦ 19ου άνεπτύχθησαν ή γερμανική φιλοσοφία καί λογοτεχνία.

Άπό τούς Γερμανούς φιλοσόφους εκείνοι πού έδωσαν μεγάλην ώθησιν εις τόν φιλοσοφικόν στοχασμόν εἶναι ó Κάντιος καί ó Έγγελος. 'Ο πρώτος, (1724 - 1804), πού έχει όνομασθῆ «πατήρ τῆς κριτικῆς φιλοσοφίας», παραδέχεται ότι αἱ έξωτερικαί έμπειρίαί πού παίρνομε από τήν ζωὴν μᾶς δίδουν τήν ύλην, ενῶ ó νοῦς τὰς μορφὰς τῆς γνώσεως. Σύμφωνα με τήν θεωρίαν τοῦ Έγγελου εκείνο πού έχει πραγματικὴν ύπόστασιν εις τήν ιστορίαν εἶναι ή πνευματικὴ ζωή (φιλοσοφία, τέχνη, θρησκεία). Καί οί δύο αὐτοί θεωροῦνται άρχηγοί τοῦ ιδεαλισμοῦ.

Μεγάλοι λογοτέχνη παγκοσμίου φήμης άνεδείχθησαν οί Γερμανοί

Γκαϊτε, Σίλλερ και Χάινε. 'Ο Γκαϊτε (1749 - 1832) έγραψε τὸ ἀθάνατον μυθιστόρημα «Βέρθερος» και τὸ ὑπέροχον ποίημα «Φάουστ». 'Ο Σίλλερ, σύγχρονος τοῦ πρώτου, ὑπῆρξε μεγάλος δραματογράφος· ἀριστουργήματά του θεωροῦνται «οἱ Λησταί», καθὼς και ὁ «Γουλιέλμος Τέλλος». 'Ο Χάινε διεκρίθη ὡς λυρικός ποιητής· ἡ συλλογή του «Βιβλίον τῶν Ἀσμάτων» φημιζεται ὡς κλασσικόν, πολλὰ δὲ ἀπὸ τὰ ποιήματά του ἔχουν μεταφρασθῆ και εἰς τὴν Ἑλληνικήν.

Εἰς τὴν Ἀγγλίαν οἱ ἐξοχώτεροι ποιηταὶ εἶναι οἱ φιλέλληνες Βύρων και Σέλλεϋ και μυθιστοριογράφοι ὁ Ντίκενς, Οἰῶλτερ Σκότ, Κίπλιγγ κ.ἄ.

Τὰ διασημότερα ὀνόματα τῆς γαλλικῆς λογοτεχνίας εἶναι ὁ Βίκτωρ Οὐγγώ («Οἱ Ἀθλιοι») και «Παναγία τῶν Παρισίων») και ὁ Ἀλέξ. Δουμᾶς πατήρ («Οἱ 3 Σωματοφύλακες»)· ἐπίσης και ὁ Ἰούλιος Βέρον και ὁ Αἰμ. Ζολᾶ ἐγόητευσαν ἀναριθμήτους ἀναγνώστας των.

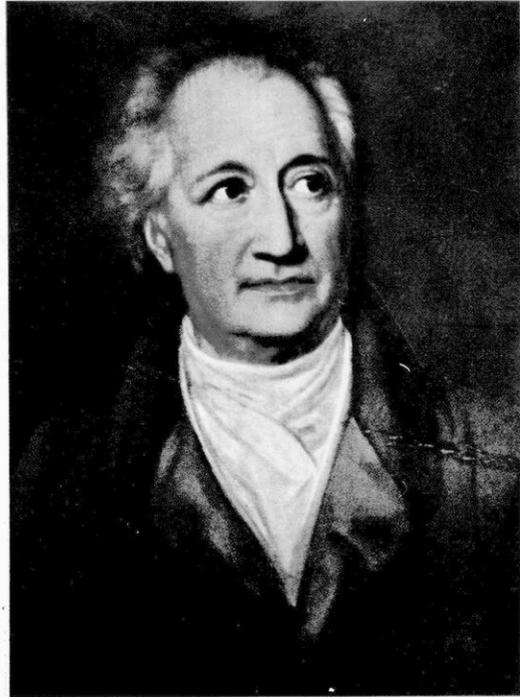
Ἀπὸ τοὺς Ρώσους οἱ πλέον ἀξιανάγνωστοι διηγηματογράφοι ὑπῆρξαν ὁ Λέων Τολστόϊ («Πόλεμος και Εἰρήνη») και ὁ Ντοστογιέφσκυ («Ἐγκλημα και τιμωρία») καθὼς ἐπίσης και ὁ Λέμοντοφ, Γκόρκυ κ.ἄ.

Εἰς τὴν Νορβηγίαν διεκρίθη ὁ Κνουτ Χάμσον («Ἡ πεῖνα»).

Ἐκ τῶν Ἀμερικανῶν ἀξιόλογοι θεωροῦνται εἰς τὴν ποίησιν ὁ Ἐντγκαρ Πόε, ἐνῶ εἰς τὴν διηγηματογραφίαν οἱ Κοῦπερ και Ἰοβιγν.

Η ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΕΙΣ ΤΟ ΘΕΑΤΡΟΝ ΚΑΙ ΤΟΝ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΝ

Ἀπὸ τοὺς θεατρικούς συγγραφεῖς, πού τὰ ἔργα των ἐπαίχθησαν εἰς ὅλας τὰς πολιτισμένας χώρας, σημειώνομεν τοὺς ἐξῆς: Τὸν Ἀγγλον



Εἰκ. 52. 'Ο Γκαϊτε



Εικ. 53. Ο Βίκτωρ Ουζού.

ήθοποιους εις την συσκευήν του.

Η ΠΡΟΟΔΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΟΥΣΙΚΗΝ. ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΜΟΥΣΙΚΟΙ.

Κατά την εποχήν πού ή Ἀγγλία και ή Ἀμερική ἔδιδον τοὺς μεγάλους ἐφευρέτας, ή Γερμανία, ή Αὐστρία και ή Ἰταλία παρουσιάζουν τοὺς μεγαλύτερους μουσικούς τῶν αἰώνων.

Ὁ μέγιστος τῶν γερμανῶν συνθετῶν εἶναι ὁ Μπετόβεν (1770 - 1827). Μολονότι κατά τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ἔχασε τὴν ἀκοήν του, ἐξηκολούθει νὰ συνθέτῃ. Ὑπάρχει κανεὶς πού νὰ μὴ ἀπῆλυσε τὰς ἀθανάτους «Συμφωνίας» και τὸν «Φιντέλιο» τοῦ Μπετόβεν; Ἄλλος μέγας Γερμανὸς μουσικὸς εἶναι ὁ Βάγνερ (1813 - 1883), πού ἔδωσε πνοήν εις τὸ μουσικὸν δρᾶμα. Ἀγαπᾶται πολὺ ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς, διότι ἐμελοποίησε πολλοὺς ἀπὸ τοὺς θρύλους τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ. Ἀριστοῦρ-

Μπέοραρ Σόου, τὸν Νορβηγὸν Ἴφεν, τοὺς Ρώσους Τουργκένιεφ, Γκόγκολ και Τσέχοφ, τὸν Γάλλον Ἀλ. Δουμᾶν υἱὸν («Κυρία μὲ τὰς Καμελίαν») και τὸν Γερμανὸν Χάουπτιμαν.

Ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ 20οῦ αἰῶνος τὸ θέατρον ἀρχίζει νὰ παραγκωνίζεται ὑπὸ τοῦ κινηματογράφου. Αἱ ταινίαι, βωβαὶ παλαιότερον, ὁμιλοῦσαι σήμερον και μὲ μουσικὴν, δύνανται νὰ προβληθοῦν παντοῦ και μὲ εὐθηνὸν εἰσιτήριον. Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς και ἀκόμη ἐπειδὴ παρουσιάζουν σκηναὺς και δράσεις εἰς πλατυτέραν κλίμακα ἀπὸ τὴν θεατρικὴν σκηνήν, προσελκύουν πολλοὺς θεατὰς.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη και ὁ κινηματογράφος εὔρε ἀνταγωνιστὴν τὴν τηλεόρασιν. Διότι, ὅταν διαθέτῃ κανεὶς συσκευὴν τηλεόρασεως, παρακολουθεῖ τὸ θέατρον ἀπὸ τὴν οἰκίαν του ἀκούων και βλέπων τοὺς

γημά του θεωρείται («Τὸ δακτυλίδι τῶν Νιμπελοϋγκεν»). Ἐπὶ τοὺς Αὐστριακοὺς διεκρίθησαν ὁ Μότσαρτ καὶ ὁ Σούμπερτ. Ἐπὶ τοὺς Πολωνοὺς ὁ Σοπέν. Ἡ Ρωσία ἀνέδειξε τὸν Τσαϊκόφσκι. Ἡ Ἰταλία τέλος τοὺς μεγαλύτερους μουσικοὺς μελοδραμάτων : 1) τὸν Ροσσίνι, ποὺ συνέθεσε τὴν ὑπεραν «Γουλιέλμος Τέλλος» καὶ τὸν Βέρντι, τοῦ ὁποίου τὰ μελοδράματα («Τροβατόρε» καὶ «Ἄιντα») θεωροῦνται ἀριστουργήματα.

ΑΙ ΠΡΟΟΔΟΙ ΕΙΣ ΤΑΣ ΚΑΛΑΣ ΤΕΧΝΑΣ

Οὔτε ἡ γλυπτικὴ οὔτε ἡ ζωγραφικὴ τῶν δύο τελευταίων αἰώνων ἐφθασαν εἰς τὸ ὕψος εἰς τὸ ὁποῖον ἀνῆλθον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Ἀναγεννήσεως.

Ἐπὶ τοὺς γλύπτας ὁ Βέλγος Μενιὲ προσπαθεῖ νὰ παραστήσῃ εἰς τὰ ἔργα του τὸν ἄνθρωπον τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ μόχθου. Ὁ Γάλλος Ροντέν, ποὺ θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους καλλιτέχνας τῆς ἐποχῆς μας, κατεσκεύασε τὸν «Σκεπτόμενον», γλυπτὸν ποὺ διὰ τῆς στάσεως καὶ τῆς ἐκφράσεως φανερώνει τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον τοῦ διανοουμένου ἀνθρώπου.

Εἰς τὴν ζωγραφικὴν ὁ Γάλλος Δελακρουὰ ἀρέσκειται νὰ παριστάνῃ ἱστορικὰς σκηνάς· ἐνῶ ὁ συμπατριώτης του Μιλλιὲ καὶ ὁ Ἑλβετὸς Μπέκλιν προτιμοῦν τοπία καὶ σκηνὰς ἀπὸ τὴν καθημερινὴν ζωὴν.

Πολὺ μεγαλύτεραν ἀνάπτυξιν ἀπὸ τὰς δύο ἄλλας καλὰς τέχνας εἶχεν ἡ ἀρχιτεκτονικὴ. Αὐτὸ ὀφείλεται εἰς δύο κυρίως λόγους : Πρῶτον εἰς τὴν γοργὴν ἐξέλιξιν τῶν κωμῶντων εἰς μεγάλας πόλεις, αἱ ὁποῖαι χρειάζονται δημόσια καταστήματα, ρυμοτομίαν, πλατείας, σιδηροδρο-

Εἰκ. 54. Ὁ Μπιετόβεν



μικούς σταθμούς, θέατρα, κινηματογράφους και άλλα ευπρεπή κτίρια. Δεύτερον εις τὴν ἐμφάνισιν νέων οἰκοδομησίων ὕλικῶν μεγάλης ἀντοχῆς, ὅπως ὁ σίδηρος καὶ τὸ τσιμέντο. Μὲ σιδηροῦς σκελετοῦς, οἱ ὁποῖοι γεμίζονται ἀπὸ σκυροκονίαμα, οἱ ἀρχιτέκτονες δημιουργοῦν στερεὰς βάσεις ὥστε νὰ δίδουν μεγάλη ὕψη εἰς τὰς κατοικίας. Ἔτσι εἰς μὲν τὰς μεγαλοπόλεις τῆς Εὐρώπης ἐπιβάλλεται ἡ πολυκατοικία, εἰς δὲ τὴν Ἀμερικὴν προτιμᾶται ὁ οὐρανοξύστης.

Ὡς πρὸς τὸν ρυθμὸν οἱ ἀρχιτέκτονες προσπαθοῦν νὰ συνδυάσουν τὸ τερπὸν μετὰ τοῦ ὠφελίμου: Νὰ προσαρμόζουν δηλ. τοὺς ὄγκους τῶν οἰκοδομῶν πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς ζωῆς, χωρὶς νὰ παραβιάζωσιν τὴν αἰσθητικὴν τῶν ἐμφάνισιν. Ἰδιαίτερος προσέχουν τὸν φωτισμὸν, τὸν ἀερισμὸν καὶ τὰς ἄλλας ἀνάσεις.

56 Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΙΝΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἡ χώρα μας μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεώς της ἀπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγὸν εὐρίσκετο σχεδὸν εἰς πνευματικὴν καλλιτεχνικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἀπομόνωσιν καὶ δὲν ἠδυνήθη νὰ παρακολουθήσῃ τὰς προόδους ποὺ εἶχον ἐπιτελέσει οἱ πολιτισμένοι λαοί.

Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον μετὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν της ἐξηκολούθησεν ἡ κατάπτωσις. Ἡ Ἐπανάστασις εἶχε δημιουργήσει ἀταξίαν καὶ ἐξαθλίωσιν. Οἱ ἄγροί εἶχον μείνει ἔρημοι καὶ ἀκαλλιέργητοι, αἱ περισσότεραι πόλεις καὶ τὰ χωρία ἦσαν κατεστραμμένα. Ἡ βιοτεχνία, τὸ ἐμπόριον, ἡ συγκοινωνία καὶ ἡ Παιδεία ἐχώλαινον. Ἐκεῖνο δὲ ποὺ ἄργησε νὰ ἀποκτήσῃ ἡ Ἑλλὰς ἦτο ἡ χρηστὴ διοίκησις καὶ ὁ σεβασμὸς τῶν νόμων, διότι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς δὲν ἦτο δυνατόν εὐκόλως νὰ συνηθίσῃ εἰς τὴν τάξιν καὶ τὴν ὑπακοὴν πρὸς τοὺς νόμους.

Ἐν τούτοις διὰ τῆς ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν προηγμένων λαῶν καὶ τῆς δραστηριότητος τῶν μετεπαναστατικῶν κυβερνήσεων ἡ τάξις ἤρχισε νὰ ἐπιβάλλεται καὶ ὅλοι οἱ κλάδοι τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας, τῆς διοικήσεως, τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς παιδείας ἀναπτύσσονται καὶ προσπαθοῦν νὰ ἀνταποκριθοῦν εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Η ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ, ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

Ὅταν ἀπηλευθερώθη ἡ Ἑλλὰς, ὁ πληθυσμὸς της μόλις ἔφθανε τὰς 900.000 ψυχὰς καὶ ἡ ἔκτασις της τὰ 50.000 τετρ. χιλιόμε. Ἀργό-

τερων, διὰ τῶν ἀπελευθερωτικῶν πολέμων τῶν τέκνων της, τὸ ἐμβαδὸν της ἔφθασε τὰ 130.000 τετρ. χιλιόμετρα καὶ ὁ πληθυσμὸς της τὰς 8.400.000 ψυχάς. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν πληθυσμὸν αὐτὸν 2 1/2 ἑκατομ. Ἕλληνες ἔχουν μεταναστεύσει εἰς ξένας χώρας καὶ ἄνω τοῦ 1/2 ἑκατομ. εἶναι ἀκόμη ἀλύτρωτοι ἢ ὑπὸ ξένην ἐξάρτησιν.

Τὸ πολίτευμα τῆς χώρας κατὰ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1952 εἶναι βασιλευομένη δημοκρατία. Πραγματικὸς κυβερνήτης εἶναι ὁ λαὸς, ἀπὸ τὸν ὁποῖον πηγάζουν ὅλα αἱ ἐξουσίαι. Αὐτὸς ἐκάστην τετραετίαν, διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας, ἐκλέγει καὶ στέλλει εἰς τὸ βουλευτήριον τοὺς 300 ἀντιπροσώπους του. Ἐπειτα ἀπὸ τὰς ἐκλογὰς ὁ βασιλεὺς ἀναθέτει τὴν κυβέρνησιν εἰς τὸ κόμμα ποὺ ἐπλειοψήφησε. Τὰ κόμματα τῆς ἀντιπολιτεύσεως λαμβάνουν μέρος εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς βουλῆς καὶ ἐλέγχουν τὰς πράξεις καὶ τὰ νομοθετήματα τῆς κυβερνήσεως.

Ὁ πρωθυπουργὸς μὲ τοὺς 18 ὑπουργούς, τοὺς 52 νομάρχας καὶ τὸν ὑπαλληλικὸν μηχανισμόν κυβερνοῦν τὸ κράτος ὡς ὑπεύθυνα ὄργανα τῆς πολιτείας καὶ ἐνεργοῦν συμφώνως μὲ τὸν καταστατικὸν χάρτην τῆς βασιλευομένης δημοκρατίας ποὺ λέγεται Σύνταγμα. Ὁ βασιλεὺς εἶναι κληρονομικὸς καὶ ἐποπτεύει διὰ τὴν ὁμαλὴν διακυβέρνησιν τῆς χώρας συμφώνως μὲ τὰ ἄρθρα τοῦ Συντάγματος, τὸ ὁποῖον ὀρίζεται νὰ τὸ τηρῇ καὶ νὰ ἐποπτεύῃ ἂν τὸ τηροῦν καὶ οἱ ἄλλοι.

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ. Η ΠΑΙΔΕΙΑ. ΑΙ ΕΝΟΠΛΟΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

Μόλις ἤρχισεν ἡ Ἐπανάστασις καὶ ἐξετελέσθη ὁ Πατριάρχης, διεκόπησαν αἱ διοικητικαὶ σχέσεις τῶν ἐκκλησιῶν, ποὺ εὐρίσκοντο εἰς τὴν ἐπικράτειαν τῶν ἐπαναστατῶν, μὲ τὸ Πατριαρχεῖον. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἡ ἀδυναμία τοῦ Πατριαρχείου νὰ ἐκτελῇ τὰ διοικητικὰ του καθήκοντα εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ κηρυχθῇ ἡ Ἐκκλησία τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος αὐτοκέφαλος (1833). Τὸ Πατριαρχεῖον ἀντέδρασεν, ἀλλὰ τὸ 1850 ἐνεγνώρισε τὴν Αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία δὲν ἔπαυσε νὰ διατηρῇ πνευματικὰς σχέσεις μετὰ τῆς κεφαλῆς τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Ἀθηνῶν καὶ 66 ἄλλας μητροπόλεις. Ἀνωτάτη ἀρχὴ αὐτῆς εἶναι ἡ Ἱερά Σύνοδος, ἀποτελουμένη ἀπὸ 6 συνοδικούς, τῶν ὁποίων προεδρεύει ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν.

Ἡ Παιδεία, ὅπως ἐτονίσαμεν, ἐθεμελιώθη ἀπὸ τὸν Καποδίστριαν

και επί του Όθωνος έλαβε την πλήρη ανάπτυξίν της εις Στοιχειώδη, Μέσην και Άνωτάτην. Η προσπάθεια διά την ανάπτυξίν της έσυνεχίσθη έκτοτε μέχρι σήμερα και δυνάμεθα να ειπωμεν ότι και ο αναλφαβητισμός έπολεμήθη και τὸ ὅλον εκπαιδευτικόν μας σύστημα έβελτιώθη πολύ. Άξιοθαύμαστος είναι ιδίως ή συνεχής αύξησης του αριθμοῦ τῶν μαθητῶν και τῶν σχολείων: Εἰς τήν Δημοτικὴν Ἐκπαίδευσιν ἔχομεν 12.000 σχολεῖα, με 1 εκατομμύριον μαθητάς· εἰς τήν Μέσην 640 γυμνάσια και ισάριθμα περίπου λύκεια και οικονομικά ή ναυτικά σχολεῖα με σύνολον περίπου 300.000 μαθητάς. Εἰς τήν Ἐνωτάτην 3 Πανεπιστήμια, 1 Πολυτεχνεῖον και 20 ἄλλαι Ἐνώτεραι Σχολαὶ δέχονται ἔτησίως 20.000 φοιτητάς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους τὸ 1/4 εἶναι γυναῖκες.

Βλέπομεν λοιπὸν ὅτι ή παιδεία ἔγινεν δικαίωμα τόσον διὰ τοὺς ἄρρενας ὅσον και διὰ τὰς θηλείας. Ἐπίσης και διὰ τοὺς ἀγραμμάτους ἐνηλικίους φροντίζει ή πολιτεία διὰ τῆς ιδρύσεως σχολείων ἀναλφαβήτων. Ἀκόμη και διὰ τὰ ἄπορα ἐργαζόμενα παιδιὰ κατεβλήθη μέριμνα πρὸς μόρφωσιν διὰ τῆς ιδρύσεως νυκτερινῶν δημοτικῶν σχολείων και γυμνασίων.

Ἀπὸ τὸ 1926 ιδρύθη και λειτουργεῖ και ή Ἀκαδημία Ἀθηρῶν με σκοπὸν τὴν καλλιέργειαν και τὴν προαγωγὴν τῶν ἐπιστημῶν, τῶν καλῶν τεχνῶν και γενικῶς τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων.

Τὰς ἐνόπλους δυνάμεις τὰς ἔχει ὀργανώσει ή πατρίς μας, διὰ νὰ ἐξασφαλίζει τὴν τιμὴν και τὴν ἀκεραιότητά της ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς. Τὰς ἀποτελοῦν ὁ στρατὸς τῆς ξηρᾶς, τὸ πολεμικὸν ναυτικὸν και ή πολεμικὴ ἀεροπορία. Ὁ στρατὸς μας εἶναι ἰσχυρὸς και πλήρως ὀργανωμένος, διότι ἔχει ἐφοδιασθῆ με ὅλα τὰ τελευταῖα ὄπλα (τάνκς, πυραύλους, ραντάρ κλπ.) και ἀσκεῖται τακτικὰ ἀπὸ ἐμπείρους ἀξιωματικούς. Κάθε ἑλληνόπουλον, μόλις συμπληρώσῃ τὸ 21ον ἔτος, θεωρεῖ ὑποχρέωσίν του νὰ σπεύσῃ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν στρατιωτικὴν του θητεῖαν προσφέρον τὸν βραχίονά του και τὰς πνευματικὰς δυνάμεις αὐτοῦ εἰς τὴν μεγάλην του μητέρα, τὴν Πατρίδα.

57 ΑΙ ΠΡΟΟΔΟΙ ΕΙΣ ΤΟΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΝ ΒΙΟΝ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΑΚΑΤΕΡΓΑΣΤΩΝ ΕΙΔΩΝ

Ἡ γεωργία θεωρεῖται ὡς ὁ βασικὸς κλάδος τῆς ἐθνικῆς μας οἰκονομίας. Αὐτὸ εἶναι φυσικόν, διότι μαζί με τὴν κτηνοτροφίαν ἀπασχο-

λοῦν τὸ 52% τοῦ ἔθνου ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ. Ἡ ἔτησία ἀξία τῶν γεωργοκτηνοτροφικῶν προϊόντων ὑπερβαίνει τὰ 20 δισεκατομμύρια δραχμάς.

Τὴν πρόοδον αὐτὴν τὴν ἐπέτυχε τὸ κράτος διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ τεχνικῶν κατακτίσεων εἰς τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν (λιπάσματα, μηχαναί, ἐξευγενισμένα ζῶα καὶ σπόροι, γεωπόνοι, κτηνίατροι, φάρμακα κλ.). Ἐπίσης διὰ τῶν ἐγγειοβελτιωτικῶν ἔργων (ἀποξηράνσεις λιμνῶν, κατασκευῆς φραγμάτων εἰς τοὺς ποταμούς κλ.).

Τὰ βασικώτερα γεωργικὰ προϊόντα εἶναι τὰ δημητριακὰ (ἄνω τῶν 3 δισεκατομ. κιλῶν), τόσα πού χρειάζεται ἡ χώρα μας διὰ τὰ ἑχθὰ αὐτάρκειαν. Ἄλλα προϊόντα, τῶν ὁποίων κάμνομεν καὶ ἐξαγωγὴν, εἶναι ὁ καπνός, ὁ βάμβαξ, ἡ ὄρουζα, τὰ φρούτα, ὁ οἶνος, τὸ ἔλαιον, ἡ σταφίς, τὰ σῦκα, αἱ βρώσιμοι ἐλαῖαι κλ.

Τὰ κτήνη τῆς Ἑλλάδος ὑπερβαίνουν τὰ 10 ἑκατομμύρια ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ 1/2 εἶναι πρόβατα. Ἐπίσης ἀνεπτυγμένη εἶναι ἡ πτηνοτροφία, ἡ μελισσοκομία καὶ ἡ σπηροτροφία (καλλιέργεια μεταξοσκώληκος). Εἰς κτηνοτροφικὰ εἶδη δὲν ἔχομεν ἐπάρκειαν, διὰ τοῦτο εἰσάγομεν κατεψυγμένα κρέατα καὶ πουλερικά καθὼς καὶ εἶδη γαλακτοκομίας (τυριά, βούτυρα κλ.).

Η ΑΛΙΕΙΑ ΚΑΙ Η ΣΠΟΓΓΑΛΙΕΙΑ

Οἱ κάτοικοι τῶν νήσων καὶ τῶν παραθαλασσιῶν μερῶν καθὼς καὶ τῶν λιμνῶν μοχθοῦν καὶ κινδυνεύουν, διὰ τὰ περισυλλέξουν τοὺς θησαυροὺς τῶν βυθῶν. Μεταπολεμικῶς ἡ ἀλιευτικὴ ναυτιλία ἀνασυγκροτηθεῖσα ἐτριπλασιάσθη καὶ ἐκτελεῖται μὲ τρόπον ἐπιστημονικώτερον καὶ τεχνικόν. Ἄλλὰ καὶ τὸ εἰσόδημα αὐτὸ μόνον κατὰ τὸ 70% καλύπτει τὰς ἀνάγκας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, δι' αὐτὸ εἰσάγομεν ἀλίπαστα καὶ κατεψυγμένα θαλασσινὰ καὶ ἡ χώρα σπαταλᾷ πολὺτιμον συνάλλαγμα.

Ἀπὸ τοὺς ἀλιεῖς πολλοὶ (Σπετσιῶται, Ὑδραῖοι, Δωδεκανήσιοι) ἀσχολοῦνται καὶ μὲ τὴν σπογγαλιεῖαν καὶ διὰ τοῦτο ἔχουν εἰδικὸν στόλον καὶ μηχανήματα. Ἀλιεύουν συνήθως εἰς τὰ παράλια τῆς Β. Ἀφρικῆς, τῆς Κύπρου κ.λ., τοὺς πλέον ἐκλεκτοὺς σπόγγους, οἱ ὁποῖοι εἶναι περιζήτητοι εἰς τὰς ξένας ἀγοράς.

ΑΛΛΑ ΕΙΔΗ ΠΡΟΣ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΝ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΝ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΙΝ

Ἡ χώρα μας ἔχει καὶ ἄλλα ἀκόμη εἶδη καὶ πρώτας ὕλας πρὸς ἀξιοποίησιν: *λαματικά ὕδατα, ὄρυκτά, ἀρχαιότητας, ὠραία τοπία* (νήσους, ἀκτὰς, κοιλιάδας) καὶ ὕδατα τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ ποτίσουν τοὺς ξηροὺς ἀγροὺς καὶ νὰ τοὺς κάμουν γονιμωτέρους· ἐπίσης ὡς *λευκὸς ἄνθραξ* νὰ μᾶς δώσουν ἠλεκτρικὴν ἐνέργειαν. Ἔχει *σπῆλαια*, τὰ ὁποῖα κρύπτουν παλαιούς πολιτισμούς καὶ ὑπερόχους σταλακτίτας. Ἔχει δάση ποὺ καὶ αὐτὰ πρέπει νὰ τὰ ἐκμεταλλεωώμεθα μὲ προσοχήν. Ὅλα αὐτὰ ἀποτελοῦν πηγὴν πλοῦτου, ποὺ θέλει ὀργάνωσιν διὰ νὰ καταστῆ προσοδοφόρος.

Ἡ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΕΞΕΥΓΕΝΙΣΜΕΝΩΝ ΕΙΔΩΝ

Ἡ *βιομηχανία - βιοτεχνία* εἶναι, ἔπειτα ἀπὸ τὴν γεωργίαν, ἡ δευτέρα πηγὴ εἰσοδήματος. Ἡ βιομηχανία εἶναι ἐργοστασιακὴ καὶ ἐξευγενίζει τὰς πρώτας ὕλας μὲ μηχανάς.

Οἱ ἀπασχολούμενοι εἰς αὐτὴν ὑπερβαίνουν τὰς 500.000 καὶ τὰ ἐργοστάσια τὰς 3.000. Τὰ τελευταῖα διακρίνονται εἰς *κλωστοῦφαντουργικά, παραγωγῆς λιπασμάτων, τροφῶν, ποτῶν, σιγαρέττων, τσιμέντου, πολεμικῶν εἰδῶν, διυλίσεως καυσίμων, μεταλλουργίας, ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας καὶ ναυπηγήσεως μεγάλων πλοίων.*

Τὰ περισσότερα ἐργοστάσια εὐρίσκονται εἰς τὰς Πάτρας, Ἄργος, Σῦρον, Ἀθήνας, Πειραιᾶ, Ἐλευσίνα, Βόλον, Θεσσαλονίκην, Ἐδεσσαν, Λάρισαν· διὰ τοῦτο καὶ αἱ πόλεις αὗται ἔχουν συγκεντρώσει πληθυσμὸν καὶ μεγαλυτέραν πρὸοδον.

Ἡ ἑλληνικὴ βιομηχανία ἀριθμεῖ ἡλικίαν 125 ἐτῶν. Ἐθεμελίωσεν αὐτὴν ὁ βασιλεὺς Ὅθων τὸ 1839. Κατανοῶν τὴν ἀξίαν τῆς ὀ ἐθνικὸς εὐεργέτης Εὐάγγ. Ζάππας προσῆλθεν ὡς χορηγὸς διὰ τὴν ἱδρυσιν εἰδικοῦ ἰδρύματος, εἰς τὸ ὁποῖον νὰ ἐκτίθενται τὰ ἔργα βιομηχανίας καὶ βιοτεχνίας· ἔτσι ἐκτίσθη τὸ 1859 τὸ *Ζάππειον μέγαρον.*

Ἐκτοτε ἤρχισαν νὰ ἱδρύνονται ἐργοστάσια, τὰ ὁποῖα ἀπετέλεσαν τὸν πυρῆνα τῆς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως τῆς χώρας. Ἡ πρόοδος ὅμως ὑπῆρξε βραδεῖα ἐξ αἰτίας τῆς στενότητος τῶν ὁρίων τῆς χώρας καὶ τῆς ἐλλείψεως εἰδικευμένων τεχνιτῶν καὶ κεφαλαίων. Ἀλλὰ ὅταν τὸ 1881 προσηρτήθη ἡ Θεσσαλία καὶ ὁ Τρικουπῆς εἰργάσθη διὰ τὴν κατασκευὴν

λιμένων και σιδηροδρόμων, τότε και η βιομηχανία εκινήθη περισσότερο. Την μεγαλύτεραν ανάπτυξιν έλαβε μετά την προσάρτησιν των νέων χωρών και κυρίως κατά την διάρκειαν του α' ευρωπαϊκού πολέμου, που η χώρα δεν ήδύνατο να εισαγάγη εκ του έξωτερικού βιομηχανικά προϊόντα.

Η βιοτεχνία επεξεργάζεται τας πρώτας ύλας δι' άπλών εργαλείων και στοιχειωδών εγκαταστάσεων εις τον οίκον, δια τουτο καλείται και *οικοτεχνία*. Δεν διαθέτει μηχανάς, αλλά εργαλεία και τας χειρας του έργατου. Τα έργα της μάς είναι γνωστά ως λαϊκή τέχνη. Η Σκυρος, το Μέτσοβον, τα Ίωάννινα, η Καλαμάτα έχουν τα πρωτεΐα.

Το *έμποριον* ητο περιορισμένον κατά τον 19ον αιώνα. Αυτό ώφείλετο εις την καθυστέρησιν τής βιομηχανίας και την έλλειψιν συγκοινωνιακών μέσων. Όταν αυτά προώδευσαν, συνηκολούθησε και το έμποριον, ώστε το 1960 η χώρα εξήγαγεν είδη αξίας 6 δισεκατομμυρίων δραχμών και εισήγαγεν είδη αξίας 21 δισεκατομμυρίων δραχμών. Από την σύγκρισιν των δύο τελευταίων αριθμών φαίνεται ότι η αξία των εισαγομένων είναι μεγαλύτερα των εξαγομένων και ότι το έμπορικόν ισοζύγιον έχει σοβαρόν *έλλειμμα*. Τουτο καλύπτεται από τον *τουρισμόν*, την *ναυτιλίαν* και τα *εμβάσματα των μεταναστών* εκ του έξωτερικού. Πάντως επιβάλλει καθήκον εις τας εκάστοτε κυβερνήσεις να το μειώσουν και να φθάσουν εις το ποθητόν ισοζύγιον.

ΑΙ ΜΕΤΑΦΟΡΑΙ, ΤΑ ΤΑΧΥΔΡΟΜΕΙΑ, ΤΗΛΕΦΩΝΕΙΑ Κ.Λ.

Τα πρώτα όδικά δίκτυα έστρώθησαν από τους στρατιώτας του Μαιζόν εις την Πελοπόννησον το 1829. Η προσπάθεια έσυνεχίσθη επί Όθωνος. Αλλά κυρίως επί Γεωργίου του Α' ό Χαρ. Τρικούπης ειργάσθη δια την κατασκευήν λιμένων, γεφυρών, όδών και σιδηροδρόμων. Πρò του 1880 *σιδηρόδρομοι* (1) εις την Ελλάδα δεν υπήρχαν. Σήμερον η Έλλάς διαθέτει σιδηροδρομικά γραμμάς μήκους 2200 χιλιομέτρων και αυτοκινητοδρόμους άνω των 50.000 χιλιομέτρων. Τα αυτοκίνητα υπερέβησαν ήδη τας 240.000. Επίσης διαθέτει 19 αερολιμένες δια τας αεροπορικάς συγκοινωνίας.

Περισσότεραν ανάπτυξιν έλαβεν κατά τους δύο παγκοσμίους πολέμους η *ναυτιλία*. Τόσην ώστε εις το έμπορικόν ναυτικόν η Έλλάς

1. Το 1868 άρχισε να λειτουργή ό πρώτος ατμήλατος σιδηρόδρομος Αθηνών Πειραιώς. Πριν η πρωτεύουσα επικοινωνούσε με το έπίγειον δι' άμαξών.

κατέχει σήμερα την πέμπτην θέση εις τόν κόσμον με 1800 φορτηγά πλοία χωρητικότητος 17 εκατομμυρίων τόννων, τῶν ὁποίων τὰ πληρώματα ὑπερβαίνουν τὰς 50.000. Αὐτοὶ ἀποστέλλουν εἰς τὴν πατρίδα των ἐμβάσματα ἀξίας 100 εκατομμυρίων δολλαρίων. Ἐκτὸς τῶν φορτηγῶν ἡ Ἑλλάς διαθέτει καὶ περὶ τὰ 300 ἐπιβατηγά πλοία, ἐκ τῶν ὁποίων 8 ὑπερωκεάνεια.

Ἡ πρόοδος τῶν μέσων μεταφορᾶς καὶ ταξιδίου συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ τουρισμοῦ. Τὸ 1960 ἐπεσεκέφθησαν τὴν Ἑλλάδα ἄνω τῶν 400.000 περιηγηταί, πού ἀφῆκαν ἄνω τῶν 50 εκατομμυρίων δολλάρια.

Τὸ ταχυδρομεῖον ἰδρύθη τὸ 1829 ἀπὸ τὸν Καποδίστριαν. Τριάκοντα ἔτη ἀργότερον ὁ Ὅθων ἴδρυσεν τὰς τηλεγραφικὰς ὑπηρεσίας. Τὸ 1895 ὄργανώθησαν αἱ τηλεφωνικαὶ ὑπηρεσίαι τῆς χώρας.

Τὸ κράτος μας ἀποδίδον σημασίαν εἰς τὰς μεταφορὰς καὶ ἐπικοινωνίας ἴδρυσεν τὸ 1914 τὸ Ὑπουργεῖον Συγκοινωνίας.

58 ΠΡΟΟΔΟΙ ΕΙΣ ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΑΣ ΤΕΧΝΑΣ

Αἱ πολιτικαὶ ἀνωμαλίαι καὶ ἡ στενότης πόρων ζωῆς παρημπόδισεν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν κατὰ τὴν πρώτην εἰκοσιπενταετίαν μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν.

Τὸ κράτος ἤτο πτωχὸν καὶ μετὰ τὰ ὀλίγα χρήματα πού ἐξοικονομοῦσε διὰ τῆς δανειακῆς πολιτικῆς, μόλις ἐπαρκοῦσαν νὰ πληρώνη τοὺς ὑπαλλήλους καὶ νὰ ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς στρατιωτικὰς ἀνάγκας. Τὸ Πανεπιστήμιον, ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα καὶ τὰ ἄλλα δημόσια καταστήματα, πού ἰδρύθησαν, ἔγιναν διὰ δωρεῶν τῶν ἐθνικῶν εὐεργετῶν (!), μετὰξὺ τῶν ὁποίων πρῶτοι τὰ ἐχορηματοδότησαν ἀπὸ τὴν χορηγίαν των οἱ βασιλεῖς Ἀμαλία καὶ Ὅθων. Ἀμφότεροι δὲν ἐκαλλιέργησαν μόνον τὴν «Μεγάλην Ἰδέαν», ἀλλὰ ἐμόχθησαν καὶ διὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ τὴν ἴδρυσιν κοινωφελῶν ἰδρυμάτων. Ἡ πενταετία πού ἐπηκολούθησεν ἀπὸ τοῦ τέρατος τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου εἶναι περίοδος μεγάλων ἔργων (ἴδρυσις Ζαπτείου, τηλεγραφικῶν ὑπηρεσιῶν, Σιναιῆς Ἀκαδημίας κλπ.). Ἡ ἰδία προσπάθεια ἐσυνεχίσθη καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων βασιλείων.

1. Πρόκειται διὰ τοὺς ἐθνικοὺς εὐεργέτας τῆς β' περιόδου Γ. Σταύρου, τοὺς Ζάππας, τοὺς Τσιτσῆς, τὸν Στουρνάρα, τὸν Συγγρόν, τὸν Ἀβέρωφ, Μπενάκη κλ.

ΑΙ ΠΡΟΟΔΟΙ ΕΙΣ ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Ἡ λογοτεχνικὴ παραγωγὴ τῆς χώρας μας μετὰ τὴν ἐπανάστασιν χωρίζεται εἰς δύο περιόδους. Ἡ πρώτη περιλαμβάνει τὰ μνημεῖα τοῦ λόγου, ποὺ ἐγράφησαν μέχρι τοῦ 1888 καὶ ἡ δευτέρα ὅσα συνετέθησαν κατόπιν. Εἰς τὴν πρώτην περίοδον ἀνήκουν οἱ ἀπομνημονευματογράφοι, δηλ. συγγραφεῖς ποὺ δὲν ἀντλοῦν τὰ θέματα τῶν ἀπὸ τὴν παράδοσιν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν Ἱστορίαν, ἀπὸ τὰ μεγάλα γεγονότα, ὅπως τὰ ἔζησαν. Σπουδαιότεροι ἀπ' αὐτοὺς εἶναι ὁ Ἰω. Μακρυγιάννης («Ἀπομνημονεύματα»), τοῦ ὁποίου ἡ μαρτυρία εἶναι δόννησις, ποὺ πηγάζει κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ τὸ 1821 καὶ ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ὁθωνος. Ἄν καὶ ἀγράμματος ἔχει πλοῦτον καὶ βάθος στοχασμοῦ. Ἡ γλῶσσα του εἶναι λαϊκὴ, δωρικῆς λιτότητος. Ὁ Θεόδ. Κολοκοτρώνης («Διήγησις συμβάντων τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς») διανθίζει τὴν ἀφήγησίν του μὲ μύθους, διαλόγους καὶ παραβολὰς. Ὁ Χριστόφ. Περραιβὸς μὲ τὸ ἔργον του «Ἱστορία τοῦ Σουλίου καὶ τῆς Πάργας».

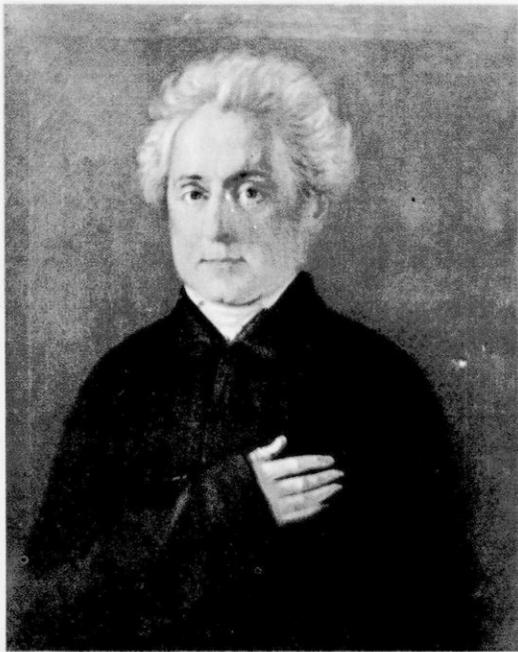
Η ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ

Αὕτη παρουσιάζει δύο σχολὰς, τὴν Φαναριωτικὴν ἢ λογιαν καὶ τὴν Ἑπτανησιακὴν ἢ Σολωμικὴν.

Τῆς πρώτης σχολῆς τὰ πλέον ἀξιοπρόσεκτα προϊόντα εἰς τὴν ποίησιν εἶναι τὰ «Λυρικὰ» τοῦ Ἰω. Χριστοπούλου, ὁ ὁποῖος εἰς δημοτικὴν γλῶσσαν τραγουδεῖ τὴν χαρὰν τῆς ζωῆς, καὶ τὰ ποιήματα τοῦ Ἰλίου Τανταλίδου, ποὺ ἐγράφησαν χάριν τῶν μαθητῶν (ὅπως «ἡ Σκιάβα ἢ Πόλη»). Αὐτὸ εἶναι φυσικόν, διότι καὶ οἱ δύο ποιηταὶ ἐμπνέονται ἀπὸ τὴν ζωὴν καὶ γράφουν εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν. Οἱ ἄλλοι Φαναριώται ποιηταὶ, ἀδελφοὶ Σούτσοι, Ραγκαβῆς, ποὺ ἔγραψαν κατὰ μίμησιν τῶν Γάλλων καὶ εἰς τὴν λογιαν γλῶσσαν, ἀφῆκαν ἔργα ἀσήμαντα.

Τῆς ἰδίας σχολῆς εἰς τὴν πεζογραφίαν πολὺ ἐκτιμᾶται ἡ «Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους» τοῦ Κ. Παπαροηγοπούλου. Εἰς αὐτὴν ὁ συγγραφεὺς βιογραφεῖ εἰς γλαφυρὰν καθαρεύουσαν τὴν φυλὴν μας, προσπαθῶν νὰ συλλάβῃ τὴν ἐνότητά τοῦ βίου της καθ' ὅλην τὴν τρισεχμιετῆ περίοδον. Ἐπίσης τὸ ἱστορικὸν διήγημα τοῦ Δ. Βικέλα «Λουκῆς Λάρας», τὸ ὁποῖον διακρίνεται διὰ τὴν λεπτὴν πλοκὴν καὶ τὴν εὐγένειαν τῶν χαρακτήρων.

Τῆς Ἑπτανησιακῆς σχολῆς τὰ ποιήματα ἔχουν λογοτεχνικὴν



Εικ. 55. Ο Σολωμός

χάρην. Αυτό οφείλεται εις τὸ ὅτι οἱ ἑπτανήσιοι ποιηταί, λόγῳ τῆς ἐπαφῆς των μὲ τὴν Δύσιν, εἶχαν ἀναπτύξει προχωρημένον καλλιτεχνικὸν αἶσθημα.

Ἀπὸ αὐτοῦ πρώτος καὶ διδάσκαλος ὄλων ἐστάθη ὁ Διονύσιος Σολωμὸς (1798 - 1857). Τὰς ἐμπνεύσεις του λαμβάνει ἀπὸ τοῦ ἀγῶνα τοῦ 1821, δι' αὐτὸ θεωρεῖται ὡς ὁ μεγαλύτερος ἐθνικός μας ποιητής. Ὁ πατριωτισμὸς του ἐκφράζεται ὄχι μὲ ρητορικὴν πολυλογίαν, ἀλλὰ μὲ συντομίαν καὶ εἰλικρίνειαν εἰς ἔξοχα ἐπικολυρικὰ ποιήματα. Τὸ καλύτερόν του ποίημα εἶναι «Οἱ Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι»· ἐμεῖς ὅμως τὸν γνωρίζομεν ἀπὸ τὸν «Ἕμνον εἰς τὴν Ἐλευθερίαν», ὁ ὁποῖος ἀφοῦ ἐμελοποιήθη τὸ 1864 ἀπὸ τὸν Κερκυραῖον μουσικὸν Μάντζαρρον, ἀνεγνωρίσθη ἐπισήμως ὡς Ἐθνικὸς Ἕμνος.

Δεύτερος μεγάλος λυρικός εἶναι ὁ Ἄνδρέας Κάλβος, σύγχρονος τοῦ Σολωμοῦ, ὁ ὁποῖος εἰς τὰς 24 «Ὠδὰς» του ἔψαλεν εἰς ἀρχαίζουσαν γλῶσσαν τοὺς ἀγωνιστὰς τοῦ 1821 καὶ γενικῶς τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν δόξαν τῶν προγόνων.

Ἀκολουθεῖ ὁ Ἄρ. Βαλαωρίτης, ποὺ δὲν ἔγραψε μόνον πατριωτικὰ ἐπικολυρικὰ ποιήματα, ἀλλὰ καὶ ἠγωνίσθη μὲ σθένος διὰ τὴν ἔνωσιν τῆς Ἑπτανήσου μὲ τὴν μητέρα Ἑλλάδα.

Η ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΗΣ Β' ΠΕΡΙΟΔΟΥ (ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ ΣΧΟΛΗ)

Μετὰ τὸ 1888, ποὺ ἐδημοσιεύθη τὸ «Ταξίδι» τοῦ Ψυχάρη καὶ ἄρχισε νὰ ἐπιβάλλεται ἡ δημοτικὴ γλῶσσα, ἡ παραγωγή τῆς νεο-

ελληνικῆς λογοτεχνίας εἶναι καὶ ποσοτικῶς καὶ ποιοτικῶς ἀνωτέρα καὶ ἔχει κέντρον τὴν πρωτεύουσαν. Εἰς τὴν πρόοδον αὐτὴν συνετέλεσεν ἐκτὸς ἀπὸ τὴν γλῶσσαν καὶ ἡ στροφή πού ἔδωσε πρὸς τὴν μελέτην τῶν λαϊκῶν παραδόσεων ὁ «πατὴρ τῆς ἑλληνικῆς Λαογραφίας» Ν. Πολίτης.

Οἱ κυριώτεροι ἐκπρόσωποι εἰς τὴν πεζογραφίαν ἐκ τῶν παλαιότερων εἶναι ὁ Ἄλέξ. Παπαδιαμάντης, ὁ Ἄνδρ. Καραβίτσας καὶ ὁ Ἰωάν. Κονδυλάκης. Καὶ οἱ τρεῖς διέπρεψαν ὡς διηγηματογράφοι. Ὁ τελευταῖος καὶ ὡς χρονογράφος.

Ἐκ τῶν νεωτέρων κορυφαῖοι θεωροῦνται εἰς τὰς ταξιδιωτικὰς ἐντυπώσεις ὁ Κ. Οὐράνης καὶ ὁ Ν. Καζαντζάκης. Εἰς τὴν διηγηματογραφίαν καὶ τὸ μυθιστόρημα οἱ Στρ. Μυριβήλης, Ἡλ. Βενέζης, Ἄγγ. Τερζάκης, Γ. Θεοτοκᾶς κ. ἄ.

Ἀπὸ τοὺς ποιητὰς τῆς περιόδου αὐτῆς, πού εἶναι πολλοὶ καὶ ἐκλεκτοί, διακρίνονται ὁ ποιητὴς «τοῦ βουνοῦ καὶ τῆς στάνης» Κ. Κρυστάλλης καὶ ὁ βαθυστόχαστος ἐθνικὸς βάρδος Κωστῆς Παλαμᾶς («Φλογερά τοῦ βασιλιᾶ»).

Ἄλλοι ποιηταὶ σπουδαῖοι εἶναι ὁ Πορφύρας, ὁ Μαβίλης, ὁ Μαλακάσης, ὁ Σικελιανός, ὁ Σκίπης, ὁ Σεφέρης (βραβεῖον Νόμπελ 1964).

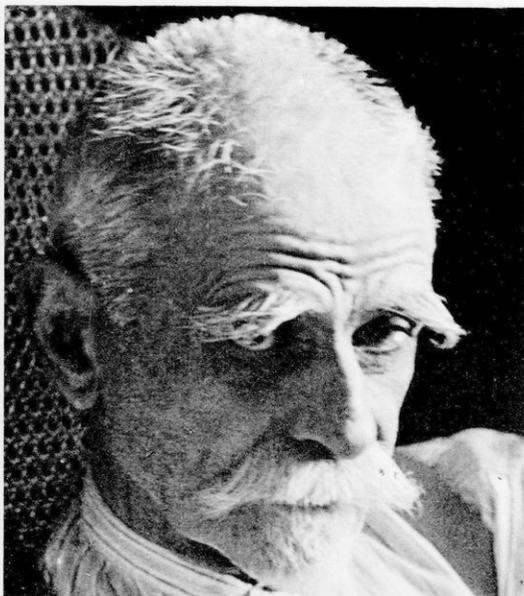
Εἰκ. 56. Ὁ Παπαδιαμάντης

ΑΙ ΠΡΟΟΔΟΙ ΕΙΣ ΤΑΣ ΚΑΛΑΣ ΤΕΧΝΑΣ

Ἡ ἀναβίωσις τῆς τέχνης ἀρχίζει ἀπὸ τῆς ἀνακηρύξεως τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἰδιαιτέρος χρονικὸς σταθμὸς εἶναι τὸ ἔτος 1837, ὅποτε ἰδρύθησαν τὸ Πανεπιστήμιον καὶ ἡ Σχολὴ «Καλῶν Τεχνῶν», πού συνετέλεσαν εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν ἀναγέννησιν τῆς Χώρας.

Εἰς τὴν ζωγραφικὴν, ἐκ μὲν τῶν παλαιότερων ἀνεδείχθησαν ὁ





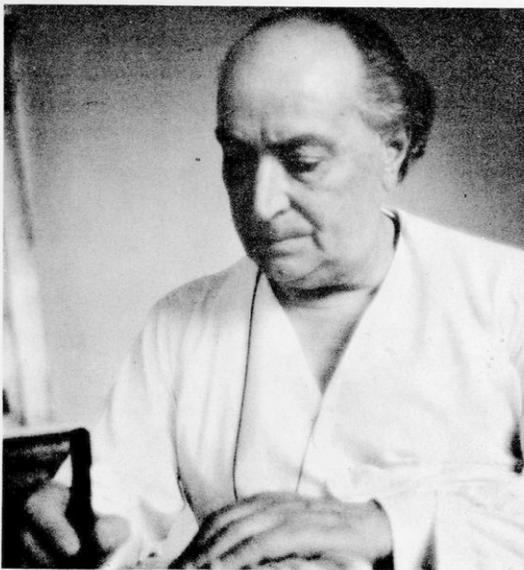
Εικ. 57. Ὁ Κωστής Παλαμᾶς

Νικηφ. Λύτρας καὶ ὁ Ν. Γύζης, ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων ὁ Παρθένης, ὁ Θωμόπουλος, ὁ Προκοπίου, ὁ Γεωργιάδης κ. ἄ.

Εἰς τὴν γλυπτικὴν ἀναφερόμεν τὸν Γιαννούλην Χαλεπᾶν «Κοιμωμένη», τὸν Φιλιππότην «Ἐυλοθραύστης», τὸν Κ. Δημητριάδην «Δισκοβόλος» καὶ τὸν Λ. Σῶχον «ἄγαλμα Κολοκοτρώνη».

Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ εἶχε καὶ αὐτὴ μεγάλην ἐπίδοσιν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἐκτίσθησαν καλλιμάρμαρα κτίρια. Οἱ ἀρχιτέκτονες, πού ἐκτίσαν τὰ πρῶτα ἔργα (Πανεπιτήμιον, Ἀκαδημίαν, Ἰλίου Μέλαθρον), ἦσαν ξένοι καὶ ἐφήρμοσαν ἀρχαίους ἐλληνικοὺς ρυθμούς. Παραλλήλως ὅμως μὲ αὐτοὺς διέπρεψαν καὶ Ἕλληνες (Λυσ. Καυτατζόγλου, Ἄντ. Μεταξᾶς, Ἀ. Ζάχος), οἱ ὅποιοι ἀρέσκονται εἰς συγκερασμὸν ρυθμῶν βυζαντινῶν καὶ σχεδίων τῆς λαϊκῆς τέχνης.

Ἡ λαϊκὴ τέχνη, ὅπως εἴπαμε καὶ προηγουμένως, ὑπῆρξε προῖδον τοῦ φυσικοῦ διακοσμητικοῦ συναισθήματος τοῦ λαοῦ μας καὶ ἔλαβε μεγάλην ἀνάπτυξιν κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν. Πλὴν ὅμως καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωσιν συνεχίζεται καὶ παρουσιάζεται πλέον ἐξευγενισμένη εἰς τὴν *ξυλογλυπτικὴν*, ὕφαν-



Εικ. 58. Ὁ Ἄγγελος Σικελιανός

Εικ. 59. Ὁ Νικόλαος Γύζης.

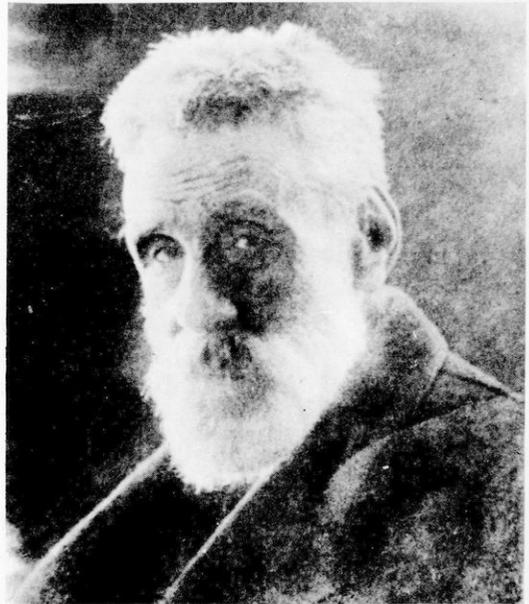
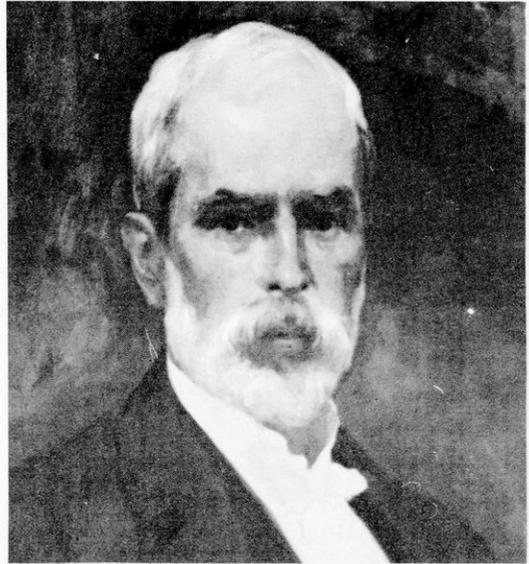
τικὴν, κεραμεικὴν, χρυσοχοίαν καὶ ἀργυροχοίαν. Αἱ κυριώτεραι ἐστὶναι τῆς εἶναι τὰ Ἰωάννινα, τὸ Μέτσοβον, Καστοριά, Σκῦρος, Ἀράχωβα, Καλαμάτα, τὰ Δωδεκάνησα, ἡ Κρήτη, Μύκονος, τὸ Ἅγιον Ὄρος κ.λ.

59 ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

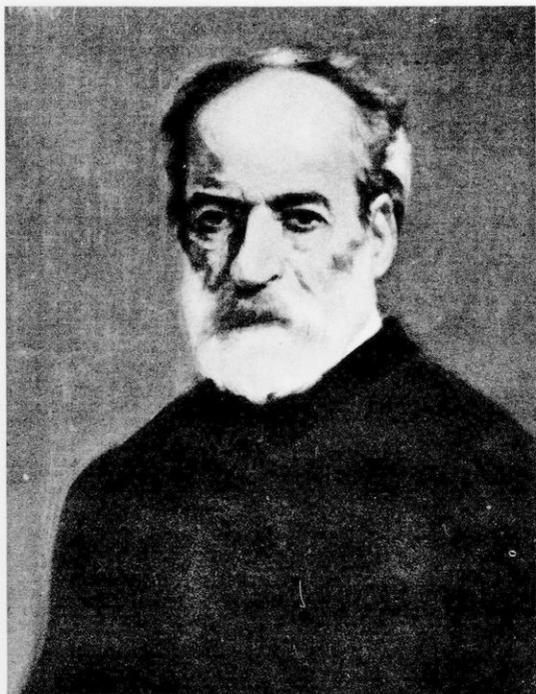
Κατὰ τὴν προϊστορικὴν περίοδον ἡ χώρα μας, πού ἀκόμη δὲν ὀνομάζεται Ἑλλάς, ἀνέπτυξεν τὸν ἀξιοθαύμαστον Κρητομυκηναϊκὸν πολιτισμὸν (2500-1200 π.Χ.), ὁ ὁποῖος κατεστράφη περὶ τὸ 1100 π.Χ. ἀπὸ τοὺς Δωριεῖς.

Μετὰ ἀπὸ τὴν Δωρικὴν εἰσβολὴν, ἐπειδὴ ἐπηκολούθησεν ταραχὴ καὶ παρακμὴ εἰς τὴν ἑλληνικὴν χερσόνησον, πολλοὶ ἐκ τῶν κατοίκων τῆς ἠναγκάσθησαν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὰ πλοῖα καὶ νὰ ἀναζητήσουν νέαν πατρίδα. Ἔτσι ἐδημιουργήθη ὁ ἑλληνικὸς ἀποικισμὸς, διὰ τοῦ ὁποίου αἱ τρεῖς ἰσχυρότεραι ἑλληνικαὶ φυλαὶ (Ἴωνες, Αἰολεῖς, Δωριεῖς) ἐγέμισαν τὰ παράλια τῆς δυτικῆς Μ. Ἀσίας, τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ τῆς Δ. Μεσογείου ἀπὸ ἀποίκους.

Καί, ἐνῶ εἰς τὰς ἀποικίας ἐτίθεντο τὰ θεμέλια τῆς ποιήσεως καὶ



Εικ. 60. Ὁ Νικηφόρος Λύτρας.



Εικ. 61. Ο Δημήτριος Φιλιππίτης

τῆς ἐπιστήμης, εἰς τὴν μητρόπολιν (ποῦ εἶχεν ἀρχίσει ἤδη νὰ λέγεται Ἑλλάς) ἐμφανίζονται τὰ πρῶτα ὄργανωμένα κράτη τῆς Σικυῶνος, τῆς Κορίνθου, τῆς Σπάρτης καὶ τῶν Ἀθηνῶν. Ἀπὸ αὐτὰ περὶ τὸ 650 π.Χ. πρωτεύοντα ρόλον παίζουν ἡ δωρικὴ Σπάρτη, ποῦ ὀργανώθη εἰς ἰσχυρὸν στρατιωτικὸν κράτος ἀπὸ τὸν νομοθέτην Λυκοῦργον, καὶ αἱ Ἀθῆναι, ποῦ ἀπέβησαν ἡ πόλις τῶν γραμμάτων, τῶν τεχνῶν καὶ τοῦ ἐμπορίου.

Τὴν πολιτικὴν διαίρεσιν τῶν προγόνων μας τὴν μετατρέπει εἰς ἐθνικὴν ἐνότητα ὁ περσικὸς κίνδυνος. Ἠνωμένοι οἱ Ἕλληνες ἀποκρούουν τὸν ἰσχυρὸν εἰσβολέα (480 π.Χ.). Ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν, ποῦ συνετέλεσεν εἰς τὴν νίκην, ἐξάπλωνει τὴν ναυτικὴν τῆς δύναμιν μέχρι τῆς Αἰγύπτου. Ἐπίσης ἰδρύει ἀθάνατα μνημεῖα καὶ παρουσιάζει τοὺς μεγαλυτέρους ποιητὰς καὶ φιλοσόφους μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν δαιμόνιον Περικλῆ (450 π.Χ.).

Ἡ Σπάρτη ὅμως, αἱ Θῆβαι καὶ ὅλη ἡ Πελοποννησιακὴ συμμαχία (κυρίως Δωριεῖς) συνασπίζονται ἐναντίον τῆς ἰσχυρᾶς ἰωνικῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἔτσι ἐκσπᾶ ὁ καταστρεπτικὸς Πελοποννησιακὸς πόλεμος (431-404), ποῦ ἐξησθένησε τὰς ἑλληνικὰς δυνάμεις. Ἡ Σπάρτη ἐνίκησεν, ἀλλὰ συνειργάσθη μὲ τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν διὰ νὰ κρατήσῃ τὴν ἡγεμονίαν. Ἡ πράξις αὕτη κατέστησε τοὺς Σπαρτιάτας μισητοὺς εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὥστε ἐπωφελήθησαν οἱ Θηβαῖοι νὰ ἡγεμονεύσουν τῶν Ἑλλήνων.

Ἐπειδὴ ὅμως καὶ οἱ Θηβαῖοι δὲν ἠμπόρεσαν νὰ καταπαύσουν τοὺς ἐμφυλίους πολέμους καὶ νὰ ἐνώσουν τοὺς Ἕλληνας, ἐπωφελήθη ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Φίλιππος καὶ διὰ τοῦ στρατοῦ του ἐπέβαλε τὴν

έθνικὴν ἐνότητα εἰς ὅλα τὰ ἑλληνικὰ κρατίδια. Ἡ ἔνωσις αὐτὴ ἔδωκεν εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Μέγαν Ἀλέξανδρον τὰ μέσα καὶ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν πολιτικὴν ἐνότητα ὅλου τοῦ ἀρχαίου κόσμου καὶ νὰ ἐξαπλώσῃ τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν ἕως τὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Σαχάραν. Ἐπειτα ἀπὸ τὸν θάνατόν του διεσπάσθη τὸ κράτος του ὅμως ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἔμεινε ἀδιάσπαστος καὶ ἐκράτει εἰς ἐνότητα τὸν ἀρχαῖον κόσμον.

Τὸ 146 π.Χ. οἱ Ρωμαῖοι ὑπέταξαν τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ ὑποταχθοῦν οἱ ἴδιοι ἀπὸ τὸν πολιτισμὸν τῆς. Ἐπειδὴ δὲν ἦσαν πολὺ προωδημένοι κατεσκεύασαν ἓνα πολιτισμὸν ἀνάμεικτον ἀπὸ ρωμαϊκὰ καὶ ἑλληνικὰ στοιχεῖα, ποὺ λέγεται ἑλληνορρωμαϊκός. Αὐτὸς ὅμως δὲν ἠδυνήθη νὰ ζήσῃ ἐπὶ πολὺ, διότι ἦτο εἰδωλολατρικὸς καὶ δὲν εἶχε θεμέλια ἠθικά. Διὰ τοῦτο συντόμως ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ ὁ Χριστιανισμὸς μετὰ τὰς ὑγιεῖς ἠθικὰς βάσεις τὸν ἠνώθησαν καὶ ἔφεραν ἐξασθένησιν εἰς τὴν ρωμαιοκρατίαν.

Εἰκ. 62. Ὁ βασιλ. Κων/νος 2ος

Τὸ 330 ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος τελεῖ τὰ ἐγκαίνια τῆς νέας πρωτεύουσας τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, ποὺ δὲν θὰ λέγεται πλέον Βυζάντιον ἀλλὰ Κωνσταντινούπολις. Αὐτὸ εἶναι σπουδαῖον διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν, διότι βοηθούμενος ἀπὸ τὸν Χριστιανισμὸν θὰ λάβῃ εἰς χεῖρας του τὴν ἐξουσίαν διὰ νὰ συνεχίσῃ τὴν πολιτικὴν καὶ πολιτιστικὴν δρᾶσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ποὺ τὸ 146 διεκόπη ἀπὸ τὴν ρωμαϊκὴν κατὰκτησιν. Ἔτσι δημιουργεῖται καὶ πάλιν μία ἰσχυρὰ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ποὺ ὀνομάζεται βυζαντινὸν κράτος.

Τὸ βυζαντινὸν κράτος ἔχει διπλὴν σημασίαν. Πρῶτον, διότι ἐστάθη ἐπὶ 1100 ἔτη ὡς κυματοθραύστης εἰς τὰς βαρβαρικὰς ἐπιδρομὰς. Δεύτερον, διότι διέσωσε τὴν πνευματι-



κὴν καὶ καλλιτεχνικὴν κληρονομίαν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καί, ἀφοῦ κατὰ πολὺ τὴν ἐπλούτισε, τὴν παρέδωκεν εἰς τοὺς Ἀραβας, τοὺς Δυτικούς καὶ σλαβικούς λαοὺς καὶ ἔτσι συνετέλεσε εἰς τὴν Ἀναγέννησιν τῆς μεσαιωνικῆς Εὐρώπης.

Τὸ 1453, μολοντί ἐξησθημένον ἀπὸ τὴν φθορὰν τοῦ χρόνου, δὲν ἐδίστασε νὰ δεχθῆ τὴν πρόκλησιν τῶν Μωαμεθανῶν ἐπιδρομῶν. Ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος μὲ τοὺς ὀλίγους γενναίους τοῦ ἀπέκρουσε κάθε συμβιβασμὸν τοῦ Μωάμεθ, ὁ ὁποῖος τότε μόνον ἔγινε κύριος τῆς βασιλευούσης, ἀφοῦ ἐπάτησεν ἐπὶ τῶν πτωμάτων τοῦ ἥρωος αὐτοκράτορος καὶ τῶν ἀξίων ὑπερασπιστῶν τῆς.

Ἐπειτα ἀρχίζει διὰ τὸ ἔθνος μία μακρὰ περίοδος ἀπανθρώπου δουλείας. Τὰ μαρτύρια ὅμως δὲν ἐλύγισαν τὴν ἀντίστασιν τῶν Ἑλλήνων. Διότι εἰς τὴν συμφορὰν των ὅλοι οἱ Ἕλληνες αἰσθάνθησαν ὅτι ἀνήκουν εἰς τὸ ἴδιον Γένος καὶ ἀποτελοῦν τὴν ἰδίαν πατρίδα, πού ἀπαιτεῖ τὴν στοργὴν τῶν παιδιῶν τῆς.

Τὸ αἶσθημα αὐτὸ ἐπροχώρησε βαθύτερον καὶ ἔγινε συνείδησις. Μὲ αὐτὴν ὁ λαὸς μας ἔμεινε ψυχικὰ ἀδούλωτος καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς Τουρκοκρατίας καὶ ἀπεφάσισε νὰ ὀργανώσῃ τὰς δυνάμεις του, διὰ νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς σφετεριστάς. Καὶ ἐξηγγέρθη ὡς εἷς ἄνθρωπος, ὅταν ἔφθασεν ἡ μεγάλη ἡμέρα τοῦ 1821.

Κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν οἱ Ἕλληνες, μόνον καὶ σχεδὸν ἄοπλοι, ἠγωνίσθησαν ὑπερανθρώπως καί, ἀφοῦ πολλὰ χιλιάδες κοσμικοὶ καὶ κληρικοὶ ἔπεσαν καὶ πολλὰ περιφέρειαι καὶ πόλεις ὠλοκαυτώθησαν, ἐκέρδισαν ὅτι ἐπὶ τόσα ἔτη ἐποθοῦσαν.

Κατὰ τὰ 125 ἔτη τοῦ ἐλευθέρου βίου του ὁ Ἕλληνισμὸς ἐπολέμησε σκληρὰ καὶ κατέβαλε μεγάλους μόχθους νὰ μεγαλώσῃ τὰ σύνορά του καὶ διὰ νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν ἀγριότητα πού τὸν εἶχε καταδικάσει ὁ βάρβαρος Ἀσιάτης. Πολλὰ ἐπέτυχε· πολλὰ τοῦ λείπουν. Δὲν ὑπάρχει ὅμως ἀμφιβολία ὅτι καὶ αὐτὰ θὰ τὰ ἐπιτελέσῃ ὅταν εἰς τὴν συνείδησιν ὅλων ριζώσῃ τὸ αἶσθημα τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς εὐθύνης πρὸς τὴν πατρίδα καὶ ὅταν ὑπάρχῃ ἐθνικὴ ἐνότης. Αἱ διαιρέσεις πάντοτε τὸν ἔβλαψαν. Οἱ Ἕλληνες ὅλοι καὶ ἰδιαιτέρως ἡ μαθητιῶσα νεολαία αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ αἰσθάνεται περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον λαὸν τοῦ κόσμου. Τοὺς τὸ ἐπιβάλλει ἡ Ἱστορία των τῶν 4000 ἐτῶν, πού ἔχει γραφῆ μὲ ἰδρώτα καὶ αἷμα. Τοὺς τὸ ἐπιβάλλει ἡ ἐκτίμησις πού ἔχουν δι' αὐτοὺς οἱ ἄλλοι λαοί. Ἄς φροντίσουν νὰ φανοῦν ἀξιοί.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ
ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ
ΠΙΝΑΞ ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΧΑΡΤΩΝ
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ

1. **Χανσαετικὸς Σύνδεσμος ἢ Χάνσα :** Ἐνωσις Γερμανῶν ἐμπόρων, ποὺ εἰργάζοντο εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Σκοπὸν εἶχε τὴν ἀμοιβαίαν ὑποστήριξιν τῶν μελῶν. Ἀκόμη ἐσθίμαινε καὶ τὴν Ὀμοσπονδίαν τῆς Λυβέκης, Ἀμβούργου-Βρέμης καὶ 90 ἄλλων Νορμανδικῶν πόλεων, ἡ ὁποία διετηρήθη ἀπὸ τὸ 1241-1650 καὶ ἔγινε διὰ τὴν ἀμοιβαίαν προστασίαν τῶν ἐμπορικῶν συμφερόντων τους.
2. **Σκορβοῦτον :** Εἶδος ἀναιμίας, ποὺ ὀφείλεται εἰς τὴν ἔλλειψιν τῆς βιταμίνης C, ἡ ὁποία εὐρίσκεται εἰς τὰ φυτὰ καὶ τοὺς καρπούς (καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὸν χυμὸν τοῦ λεμονιοῦ καὶ τοῦ πορτοκαλίου). Οἱ ἐξερευνηταί, ποὺ ἔτρωγον μόνον συντηρημένας τροφάς, πολὺ ἐδοκιμάσθησαν ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν αὐτήν.
3. **Δίαιτα :** συνέλευσις τῶν μεγιστάνων καὶ ἐπισκόπων μιᾶς ἡγεμονίας.
4. **Κιλλίβας :** ἡ συσκευή ποὺ βαστάζει τὸν σωλῆνα τοῦ πυροβόλου.
5. **ἀρμάδα :** μέγας πολεμικὸς στόλος (λέξις ἰσπανική).
6. **«Γαληνοτάτη Δημοκρατία» :** τίτλος τῆς Βενετικῆς πολιτείας ποὺ δὴλῶνει τὴν κραταιὰν ἰσχὺν αὐτῆς.
7. **«Ἱερὸς Σύνδεσμος» :** τὸν συνέπηξεν ὁ πάπας Ἰούλιος Β', μετὰ τῆς Βενετίας, τῶν Ἑλβετῶν, τοῦ βασιλέως τῆς Ἰσπανίας Φερδινάνδου, τοῦ Ἑρρίκου Η' τῆς Ἀγγλίας, διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Λουδοβίκον τὸν ΙΒ' νὰ κυριαρχήσῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν (1511).
8. **Διομολογήσεις :** οἰκονομικὰ προνόμια ποὺ παρεχωρήθησαν ἀπὸ τὴν Τουρκίαν τὸ 1536 ἐπὶ Φραγκίσκου Α' εἰς τὴν Γαλίαν καὶ ἀργότερα ἐδόθησαν καὶ εἰς ἄλλα κράτη.
9. **Μάγκνα Χάρτα :** ὁ μέγας χάρτης (τῶν δικαιωμάτων), τὸ Σύνταγμα (λέξις λατινική: Magna Carta).
10. **«Χάμπεας Κόρπους» :** «νὰ ἔχῃς καὶ ἐσὺ (λαεὶ) σῶμα», δηλ. δικαιώματα (φράσις λατινική). Τὰ παρέχει ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ λαὸν ἔπειτα ἀπὸ συμφωνίαν, γι' αὐτὸ λέγει «νὰ ἔχῃς».
11. **«Ἀμαξηλάται τῆς θαλάσσης» :** φράσις ποὺ ἐλέχθη διὰ τοὺς Ὀλλανδοὺς, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς θαλασσοκρατορίας των (1588-1688) διέτρεχον μὲ τὰ πλοῖα των ὅλας τὰς θαλάσσας.
12. **Διακήρυξις τῶν Δικαιωμάτων τοῦ Ἀνθρώπου :** ἐπίσημος δῆλωσις τῆς πολιτείας διὰ τῶν ἀντιπροσώπων της ὅτι θὰ σεβασθῇ ὠρισμένας ἀρχάς, ποὺ σχετίζονται μὲ τὴν θέσιν τοῦ πολίτου εἰς τὴν φύσιν, τὴν κοινωνίαν καὶ τὴν πολιτείαν. Ἔχει προταχθῆ εἰς τὸ Σύνταγμα τῶν Η.Π.Α., τῆς Γαλλικῆς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως.

13. **Ουάσιγκτον** : πρωτεύουσα τῶν Η.Π.Α., ὅπου ἐδρεύει ἡ κυβέρνησις. Τῆς ἐδόθη αὐτὸ τὸ ὄνομα πρὸς τιμὴν τοῦ Γεωργίου Ουάσιγκτον.
14. **Γαλλικὴ Ἀκαδημία** : Συμβούλιον ἀπὸ 40 μέλη, τοὺς «Ἀθανάτους».
15. **Πατριωτικὸν τραγούδι** : ἡ γνωστὴ «Μασσαλιῶτις», ποὺ τὴν συνέθεσεν ὁ λοχαγὸς τοῦ μηχανικοῦ Ρουζέ ντε Λίλλ.
16. **Μαμελοῦκοι** : Τουρκομάνοι ἱππεῖς, ἀπὸ τὰ μέρη τῆς Κασπίας, ποὺ ἔλαβον τὸ ὄνομα αὐτό, τὸ ὁποῖον σημαίνει «μισθοφόροι», διότι ἠγοράσθησαν ἀπὸ τὸν σουλτᾶνον τῆς Αἰγύπτου, διὰ νὰ τοὺς ἔχη ὡς σωματοφύλακας.
17. **Γράντ ἀρμέ** : ἡ μεγάλη στρατιὰ τοῦ Ναπολέοντος (λέξις γαλλικὴ).
18. **Κοζάκοι** : Ρῶσοι ἱππεῖς ἀποτελοῦντες ἰδιαιτέρον σῶμα πολεμιστῶν.
19. **ἠγεμόνες** : Ἡ Βενετία, ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας, ὁ Πάπας Πίος ὁ Ε', ἡ Ἰσπανία, δι' ἑαυτὴν καὶ διὰ τὸ βασιλεῖον τῆς Νεαπόλεως, τὸ τάγμα τῶν ἐν Μάλτᾳ Ἰωαννιτῶν καὶ ὁ δούξ τῆς Σαβοΐας ἠνωσαν τὰς δυνάμεις των κατὰ τῶν Τούρκων. Οἱ σύμμαχοι οὗτοι ἐναυμάχησαν τοὺς Τούρκους παρὰ τὰς Ἑλινάδας νήσους τὸ 1571. Ἡ ναυμαχία αὕτη καλεῖται ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου, διότι οἱ Βενετοὶ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον ὠνόμαζον κόλπον τῆς Ναυπάκτου.
20. **Φωτοσκίασις** : ζωηρὰ ἐναλλαγὴ φωτεινῶν καὶ σκοτεινῶν χρωματισμῶν (ὄρος τῆς ζωγραφικῆς).

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ

I. ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ ΛΑΩΝ

1436. 'Ανακάλυψις τυπογραφίας
1453. "Άλωσις τῆς Κων/πόλεως
1488. 'Ανακάλυψις τοῦ θαλασσίου δρόμου πρὸς τὰς Ἰνδίας
1492. Κολόμβος ἀνακαλύπτει Ἀμερικὴν
1517. Μεταρρῦθμισις τοῦ Λουθήρου
1519-22. 'Ο Μαγγελάνος περιπλέει τὴν γῆν
1529. Σουλεϊμάν πολιορκεῖ Βιέννην
1540. Ἰδρυσις τάγματος Ἰησουιτῶν
1555. Θρησκευτικὴ εἰρήνη Αὐγούστας
1571. Ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου
1598. Διάταγμα τῆς Νάντης
1618. Ἄρχῃ 30ετοῦς πολέμου
1648. Εἰρήνη τῆς Βεστφαλίας
1663-1715. Λουδοβίκος ὁ ΙΔ΄
1683. Β' πολιορκία τῆς Βιέννης ὑπὸ τῶν Τούρκων
1685. Ἀνάκλησις Δ/γματος Νάντης
1713. Ἡ Εἰρήνη τῆς Οὐτρέχτης
1740. Φρειδερίκος ὁ Μέγας
1774. Εἰρήνη Κιουτσούκ Καϊναρτζῆ
1775. Οὐδὲ ἀνακαλύπτει ἀτμομηχανὴν
1776. Ἐπανάστασις Βορειοαμερικανῶν
1783. Ἀνεξαρτησία τῶν Η.Π.Α.
1789. Ἀρχίζει ἡ Γαλλ. Ἐπανάστασις
1792. Ἡ εἰρήνη τοῦ Ἰασίου
1804. Ὁ Ναπολέων αὐτοκράτωρ
1807. Τὸ ἀτμόπλοιον τοῦ Φούλτανος
1812. Ὁ Ναπολέων εἰς Ρωσίαν
1815. Βατερλώ - Πτώσις Ναπολέοντος
1823. Τὸ δόγμα Μονρόε
1846. Ἐφεύρεσις τηλεγράφου (Μόρς)
1848. Ἡ Φεβρουαριανὴ Ἐπανάστασις
1853-56. Κριμαϊκὸς πόλεμος
1861. Ἡ Ἐνωσις τῆς Ἰταλίας
1871. Ἡ Ἐνωσις τῆς Γερμανίας
1876. Ὁ Μπέλ ἐφευρίσκει τὸ τηλέφωνον
1878. Συνέδριον τοῦ Βερολίνου
1879. Ὁ Ἐντισον ἐφευρίσκει τὸν ἠλεκτροφωτισμὸν
1899. Συνέδριον Χάγης
1903. Οἱ Ἀδελφοὶ Ράιτ ἐφευρίσκουν τὸ ἀεροπλάνον - Ὁ Μαρκόνι ἐφευρίσκει τὸν ἀσύρματον
1904. Ρωσοῖαπωνικὸς πόλεμος
1908. Ἐπανάστασις τῶν Νεοτούρκων
1914. Ἄρχῃ τοῦ Α' παγκ. πολέμου
1917. Ἐπανάστασις τῶν Μπολσεβίκων
1918. Τέλος τοῦ Α' παγκ. πολέμου
1919. Ἡ συνθήκη τῶν Βερσαλλιδῶν
1920. Ἰδρυσις τῆς ΚΤΕ
1933. Ὁ Χίτλερ εἰς τὴν ἐξουσίαν
1938. Τὸ σύμφωνον τοῦ Μονάχου
1939. Ὁ Β' παγκόσμιος πόλεμος
1942. Ἐφεύρεσις τῆς ἀτομοβόμβας
1945. Λήξις τοῦ Β' παγκ. πολέμου
1947. Τὸ «Δόγμα Τρούμαν»
1950. Ἰδρυσις τοῦ ΝΑΤΟ
1957. Ὁ πρῶτος τεχνητὸς δορυφόρος
1957. Ὁ Σπούτνικ στρέφεται περὶ τὴν γῆν.

II. ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗΝ ΜΑΣ ΙΣΤΟΡΙΑΝ

1453. Πτώσις Κων/πόλεως
1571. Οἱ Τούρκοι κυριεύουν τὴν Κύπρον
1669. Οἱ Τούρκοι παίρνουν τὴν Κρήτην
1687. Ἀνατίναξις τοῦ Παρθενῶνος

1769. 'Η 'Επανάστασις 'Ορλώφ
 1788-92. 'Αγῶνες Λάμπρου Κατσώνη
 κατὰ τῶν Τούρκων
 1790-1803. 'Αγῶνες τῶν Σουλιωτῶν
 κατὰ τοῦ 'Αλῆ
 1814. 'Ιδρυσις Φιλικῆς 'Εταιρείας
 1821. Φεβρ. 22, 'Επανάστ. Μολδαβίας
 1821. Μαρτίου 25, 'Επανάστ. Πελο-
 ποννήσου
 1821. Σεπτ. 23, Πτώσις Τριπολιτσᾶς
 1822. 'Ιαν. 1, Σύνταγμα 'Επιδάφου
 1822. Φεβρ. 22, ἐξέγερσις Ναούσης
 1822. Μαρτ. 30, Καταστροφή Χίου
 1822. 'Ιουλίου 4, Καταστροφή τοῦ Πέτα
 1822. 'Ιουλίου 26, Καταστροφή τοῦ
 Δράμαλη
 1824. 'Ιουν. 8, Καταστροφή τῆς Κάσου
 1824. 'Ιουν. 20, Καταστροφή τῶν Ψαρῶν
 1824. Αὐγ. 20, Ναυμαχία τοῦ Γέροντα
 1825. Φεβρ. 12. 'Ο 'Ιμπραήμ ἀποβι-
 βάζεται εἰς Μεθώνην
 1826. 'Απρ. 10. 'Εξέοδος Μεσολογγίου
 1827. 'Απρ. Καταστροφή τοῦ Φαλήρου
 1827. 'Οκτ. Ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου
 1828. 'Ιαν. 'Αφιξις τοῦ Καποδιστρίου
 1829. Σεπτ. 12. Μάχη τῆς Πέτρας
 (τέλος τῆς 'Επαναστάσεως)
 1833. 'Αφιξις τοῦ βασιλέως 'Οθωνος
 1834. Αἰ 'Αθήναι πρωτεύουσα
 1837. 'Ιδρυσις Πανεπιστημίου
 1843. 'Επανάστασις τῆς 3ης Σ/βρίου
 1864. 'Η 'Ενωσις τῆς 'Επτανήσου
 Τὸ Σύνταγμα τοῦ 1864
 1866. Νοεμβ. 8. Τὸ 'Αρκάδι
 1881. Προσάρτησις τῆς Θεσσαλίας
 1897. 'Ελληνοτουρκικὸς πόλεμος
 1909. 'Η ἐπανάστασις εἰς τὸ Γουδί
 1912. 'Οκτ. 5. Α' Βαλκ. Πόλεμος
 1913. 'Ελληνοβουλγαρικὸς πόλεμος
 1913. 'Η Συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου
 1916. Παραίτησις βασιλέως Κων/τίνου
 1917. 'Αλέξανδρος Α' βασιλεὺς
 1920. Θάνατος 'Αλεξάνδρου. 'Επано-
 δος βασιλέως Κων/νου
 1922. Μικρασιατικὴ καταστροφή
 1923. 'Η συνθήκη τῆς Λωζάνης
 1924. Μαρτ. 24. Κήρυξις Δημοκρατίας
 1935. 'Επαναφορὰ τῆς βασιλείας
 1936-41. Δικτατορία Μεταξᾶ
 1940. 'Οκτ. 28. 'Επιθεσις 'Ιταλίας
 1941. 'Απρ. 6 'Επιθεσις Γερμανίας
 1944. 'Οκτ. 12. Αἰ 'Αθήναι ἐλευθεραὶ
 1944. Δεκ. 3. «Δεκεμβριανὸν κίνημα»
 1945. Φεβρ. 12. Συμφωνία τῆς Βάρκιζας
 1946. Μάρτιος. 'Ο γ' συμμαριτοπόλεμος
 1947. Θάνατος τοῦ βασιλέως Γεωργίου
 1948. Προσάρτησις τῆς Δωδεκανήσου
 1949. Αἰξίς τοῦ γ' συμμαριτοπολέμου
 1955. 'Εναρξίς τοῦ Κυπριακοῦ ἀγῶνος
 1959. 'Η Κύπρος ἐλευθέρη

ΠΙΝΑΞ ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΧΑΡΤΩΝ

Σελ.	Σελ.	Σελ.	Σελ.
1. 'Ο 'Ερασμος	13	9. 'Ο Γεώργιος Ουάσιγκτων	49
2. 'Ο Δάντης	14	10. 'Ο Ναπολεὼν 1ος	57
3. 'Ο Σαίξπηρ	15	11. 'Ο Ρήγας	92
4. 'Ο Κολόμβος	18	12. 'Ο 'Αδαράντιος Κοραΐς	93
5. Χάρτης τῶν ἀνακαλύψεων	20	13. 'Ο Λάμπρος Κατσώνης	95
6. 'Ο Αἴρων τὸν Σταυρὸν Τοῦ	24	14. 'Ο 'Αλέξανδρος Ὑψηλάντης	98
7. 'Ο 'Ιησοῦς στὸ ὕρος τῶν 'Ελαιῶν	25	15. 'Ο Γεωργάκης 'Ολύμπιος	105
8. 'Ο Γαλιλαῖος	26	16. Χάρτης τῆς 'Επαναστάσεως εἰς τὴν Πελοπόννησον	107

	Σελ.		Σελ.
17. 'Ο Κολοκοτρώνης	108	41. 'Ο βασιλεὺς Κωνσταντῖνος 1ος	199
18. 'Η Μπουμπουλίνα	109	42. Χάρτης τῶν Βαλκανικῶν πολέμων	201
19. 'Ο Κυπριανὸς (ἀπαγχονισθεὶς ἐν Κύπρῳ τὸ 1821)	110	43. 'Ο πολιτικὸς χάρτης τῆς Βαλκανικῆς μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Βουκουρεστίου	203
20. 'Ο Πατριάρχης Γρηγόριος Πέμπτος	111	44. 'Ο Χρυσόστομος Σμύρνης	232
21. 'Ο Δημήτριος Ὑψηλάντης	112	45. 'Ο βασιλεὺς Γεώργιος 2ος	233
22. 'Ο Ἀθανάσιος Διάκος	113	46. 'Ο Ἰωάννης Μεταξᾶς μετὰ τὸν βασιλέα Γεώργιον 2ον	237
23. Χάρτης τῆς Ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Στερεάν	114	47. Αἱ γυναῖκες τῆς Πίνδου	248
24. 'Ο Κωνσταντῖνος Κανάρης	119	48. Παιδιὰ τῆς κατοχῆς σκελετωμένα	262
25. 'Η πόλις τοῦ Μεσολογγίου κατὰ τὸν ἀγῶνα (χάρτης)	121	49. 'Ο βασιλεὺς Παῦλος 1ος	268
26. 'Ο Μάρκος Μπότσαρης	127	50. Τὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως μέχρι τῆς προσαρτήσεως τῆς Δωδεκανήσου (Χάρτης)	270
27. 'Ο Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης	128	51. Αὐξεντίου ὁ ἦρωας τῆς Κύπρου	271
28. 'Ο Μπαίρου	133	52. 'Ο Γκαῖτε	283
29. 'Ο Ἀνδρέας Μιαούλης	138	53. 'Ο Βίτωρ Οὐγκῶ	284
30. 'Ο Παπαφλέσσας	141	54. 'Ο Μπετόβεν	285
31. Ἀπὸ τὴν ἄμυνα τοῦ Μεσολογγίου	143	55. 'Ο Σολωμὸς	294
32. 'Ο Γεώργιος Καραϊσκάκης	150	56. 'Ο Ἀλέξ. Παπαδιαμάντης	295
33. 'Ο Ἰωάννης Καποδίστριας	156	57. 'Ο Κωστῆς Παλαμᾶς	296
34. 'Ο βασιλεὺς Ὅθων	182	58. 'Ο Ἀγγ. Σικελιανὸς	296
35. 'Ο βασιλεὺς Γεώργιος 1ος	185	58. 'Ο Γκὺζης	297
36. Τὸ Ἀρκάδι	186	60. 'Ο Λύτρας	297
37. Ὅρια τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ 1881	189	61. 'Ο Φιλιππότης	298
38. 'Ο Χαρ. Τρικούπης	190	62. 'Ο βασιλεὺς Κωνσταντῖνος 2ος	299
39. 'Ο Παῦλος Μελάς	193		
40. 'Ο Ἐλευθέριος Βενιζέλος	197		

Αἱ εἰκόνες ὑπ' αἰοθ. 11, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 38, 44 καὶ 55 ἐλήφθησαν ἐκ τῶν πρωτοτύπων τῶν εὐρισκομένων εἰς τὸ Ἱστορικὸν Μουσεῖον τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σελ.

5 - 6

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ : ΟΙ ΝΕΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

ΤΜΗΜΑ Ι : Ο 15ος ΚΑΙ 16ος ΑΙΩΝ

1. 'Η πολιτική, οικονομική και κοινωνική κατάσταση 8 - 12
2. 'Η ανθρωπιστική κίνηση εις την 'Ιταλίαν και τὰς ἄλλας χώρας τῆς Εὐρώπης | 12 - 16
3. Αἱ μεγάλοι ἐξερευνήσεις και ἀνακαλύψεις. 16 - 22
4. 'Η 'Αναγέννησις 22 - 26
5. 'Η θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις 26 - 29
6. Τὰ ἔθνη καὶ κράτη τὸν 15ον καὶ 16ον αἰῶνα. 30 - 33
7. 'Ο χαρακτήρ τῶν πολέμων τοῦ 16ου αἰῶνος. 'Η ἀρχὴ τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἰσορροπίας. 33 - 36

ΤΜΗΜΑ ΙΙ : Ο 17ος ΚΑΙ 18ος ΑΙΩΝ

8. 'Ο τριακονταετὴς πόλεμος. Εἰρήνη τῆς Βεσφαλίας 37 - 40
9. 'Η ἀπολυταρχία εις τὴν Γαλλία μέχρι τὸ 1789 40 - 42
10. 'Η πολιτικὴ ἐξέλιξις εις 'Αγγλίαν. Κοινοβουλευτισμὸς 42 - 44
11. 'Επισκόπισις τῆς ἱστορίας τῆς Κεντρικῆς καὶ 'Ανατολικῆς Εὐρώπης μέχρι τοῦ 18ου αἰῶνος 44 - 47
12. Τὰ ἀποικιακὰ κράτη. 'Η ἀνεξαρτησία τῶν Η.Π.Α. 47 - 50
13. Πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ἀνάπτυξις τοῦ 17ου αἰῶνος. 50 - 53
14. Τὸ κίνημα τοῦ Διαφωτισμοῦ. 'Η Γαλλικὴ 'Επανάστασις. 53 - 59
15. 'Η ἐποχὴ τοῦ Ναπολέοντος. Τὸ συνέδριον τῆς Βιέννης. 'Η 'Ιερὰ Συμμαχία. 59 - 63

ΤΜΗΜΑ ΙΙΙ : Η ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

16. 'Η σημασία τῆς ἀλώσεως τῆς Κων/πόλεως 65 - 66
17. Αἱ τουρκικαὶ κατακτήσεις μέχρι τοῦ 1606 66 - 69

307

	Σελ.
18. 'Ο 'Ελληνισμός μέχρι τοῦ 17ου αἰῶνος ..	69 - 76
α') "Άμεσοι συνέπειαι τῆς κατακτῆσεως..	69 - 70
β') Παράγοντες διατηρήσεως τοῦ 'Ελληνι- σμοῦ	70 - 71
γ') Οἰκονομική καὶ πνευματικὴ κατάστασις	72 - 74
δ') Στρατιωτικὴ ὀργάνωσις ὑποδούλου 'Ελ- ληνισμοῦ	74 - 76
19. 'Η Τουρκία κατὰ τὸν 17ον καὶ 18ον αἰῶνα	76 - 79
20. 'Ο 'Ελληνισμός κατὰ τὸν 17ον καὶ 18ον αἰῶνα	79 - 99
α') Οἰκονομική καὶ πνευματικὴ ἀνάπτυξις	80 - 87
β') Κοινωνικὴ συγκρότησις - 'Ιδιωτικὴ ζωὴ	87 - 88
γ') 'Η ἰδέα τῆς ἀπελευθερώσεως. 'Ελλη- νικὸς διαφωτισμός	88 - 93
δ') Αἱ ἐπαναστατικαὶ ἐνέργειαι τοῦ ὑπο- δούλου Γένους	93 - 98
ε') Αἱ 'Εταιρεῖαι καὶ κυρίως ἡ Φιλική...	98 - 99

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ : ΟΙ ΝΕΩΤΕΡΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

ΤΜΗΜΑ Ι : Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

21. Τὸ Εὐρωπαϊκὸν κλίμα. Αἱ δυνατότητες τῶν 'Ελλήνων. 'Η κατάστασις τῆς Τουρκίας ..	101 - 104
22. 'Η ἀρχὴ τῆς 'Επαναστάσεως καὶ τὰ κυριώ- τερα γεγονότα μέχρι τοῦ 1824	104 - 127
23. 'Η πολιτικὴ κατάστασις καὶ ἡ ὀργάνωσις τῶν 'Ελλήνων. Οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι καὶ αἱ συνέπειαι τῶν	127 - 130
24. 'Η 'Ελληνικὴ 'Επανάστασις καὶ ἡ Διεθνὴς πολιτικὴ μέχρι τὸ 1824	130 - 134
25. Τὰ πολεμικὰ γεγονότα μέχρι τοῦ τέλους τῆς 'Επαναστάσεως	134 - 155
26. 'Η κυβέρνησις τοῦ Καποδιστρίου	155 - 159
27. 'Η Διεθνὴς Πολιτικὴ ἀπὸ τὸ 1824 καὶ αἱ συνθῆκαι διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς 'Ελ- λάδος	159 - 161

ΤΜΗΜΑ ΙΙ : ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ ΛΑΩΝ (ΑΠΟ ΤΟ 1815 - 1912)

28. 'Η Γαλλία καὶ ἡ 'Αγγλία	163 - 166
29. 'Η Αὐστρία καὶ ἡ 'Ιταλία	166 - 168

	Σελ.
30. Ἡ Γερμανία καὶ ἡ Ρωσία	169 - 172
31. Ἡ κατάστασις εἰς τὰ μικρότερα κράτη τῆς Εὐρώπης	172 - 173
32. Ἀποικιακὴ ἐπέκτασις. Ἀνταγωνισμὸς τῶν Μεγάλων Δυνάμεων	173 - 176
33. Αἱ Ἡν. Πολιτεῖαι παγκόσμιος Δύναμις..	176 - 178
34. Ἐνοπλιὸς Εἰρήνη. Συμμαχίαι. Φιλειρηνικὴ κίνησις	178 - 180

ΤΜΗΜΑ ΙΙΙ: Η ΕΛΛΑΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ

35. Ὅθων ὁ πρῶτος βασιλεὺς	181 - 184
36. Ἡ περίοδος τοῦ Γεωργίου Α'	184 -

Α' ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ: ΑΠΟ ΤΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ

ΤΜΗΜΑ Ι: Ο ΠΡΩΤΟΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

37. Αἷτια, ἀφορμαὶ καὶ ἐξάπλωσις τοῦ πολέμου	206 - 208
38. Τὰ γεγονότα τῶν τριῶν πρώτων ἐτῶν....	208 - 214
39. Ὁ πόλεμος κατὰ τὰ δύο τελευταῖα ἔτη....	214 - 218
40. Αἱ συνθήκαι εἰρήνης. Ἡ Κοινωνία τῶν Ἑθνῶν	218 - 220

ΤΜΗΜΑ ΙΙ: Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ

41. Τὰ νέα κράτη τῆς Εὐρώπης καὶ αἱ Μεγ. Δυνάμεις	221 - 228
42. Τὰ Βαλκανικὰ κράτη. Ἡ Ἑλλάς καὶ τὰ προβλήματα τῆς	228 - 237
43. Ἡ Εὐρώπη εἰς τὰς παραμονὰς νέου Πολέμου	237 - 240

ΤΜΗΜΑ ΙΙΙ: Ο Β' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

44. Αἷτια — ἔκτασις καὶ αἱ πρώται φάσεις τοῦ πολέμου	240 - 245
45. Ἡ Ἱταλικὴ ἐπίθεσις ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος	245 - 250
46. Εἰσβολὴ τῶν Γερμανῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα..	250 - 253
47. Ὁ πόλεμος εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὴν Μέσην Ἀνατολήν	253 - 255
48. Εἰσβολὴ πρὸς Ἀνατολὰς, ὁ πόλεμος εἰς τὸν Εἰρηνικόν	255 - 257

49. Τὰ ἐλεύθερα ἔθνη συνεργάζονται καὶ συμ- πολεμοῦν	257 - 261
50. Ἡ Ἑλλάς κατὰ τὴν Κατοχὴν καὶ τὴν Ἀπε- λευθέρωσιν	261 - 265

ΤΜΗΜΑ IV : Ο ΚΟΣΜΟΣ ΑΠΟ ΤΟΥ ΤΕΛΟΥΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

51. Ἡ ἔντασις εἰς τὰς σχέσεις τῶν Συμμάχων	265 - 267
52. Ἡ κρίσις εἰς τὴν Ἑλλάδα	267 - 272
53. Κρίσις εἰς τὴν Γερμανίαν—Αἱ Η.Π.Α. ἀνα- λαμβάνουν τὴν ἡγεσίαν τοῦ Δυτικοῦ κόσμου	272 - 275

ΤΜΗΜΑ V : Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ 19ου ΚΑΙ 20ου ΑΙΩΝΟΣ

54. Ὁ πολιτισμὸς τῶν ξένων λαῶν	275 - 281
55. Πρόοδος τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν ..	281 - 286
56. Ὁ Πολιτισμὸς τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος (Ὁργάνωσις τοῦ Κράτους)	286 - 288
57. Αἱ πρόοδοι εἰς τὸν οἰκονομικὸν βίον	288 - 292
58. Αἱ πρόοδοι εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας	292 - 297
59. Ἐπισκόπησις τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας	297 - 300

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ 302

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ 304

ΠΙΝΑΞ ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΧΑΡΤΩΝ 306

Έξώφυλλον : ΛΟΥΙΖΑΣ ΜΟΝΤΕΣΑΝΤΟΥ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής



ΕΚΔΟΣΙΣ Β' 1968 - ΑΝΤ. 90.000 ΣΥΜΒ. 1659/20-7-68, 1731/7-8-68

Έκτύπωση ΚΟΥΣΕΝΤΟΣ - ΠΡΙΦΤΗΣ - ΔΑΒΕΡΩΝΑΣ
Βιβλιοδεσία "ΠΑΠΥΡΟΣ,, Α. Ε.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

